

13352

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI

Volumul I
OLTENIA

editura enciclopedică

Jun 1900

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI

**VOLUMUL I
OLTENIA**

ISBN general: 973-45-0373-1
ISBN vol.I: 973-45-03-74-X

13352

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU“

CORPUS DE DOCUMENTE ETNOGRAFICE

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI

Răspunsuri la chestionarele
Atlasului Etnografic Român

VOLUMUL I
OLTENIA

Editura Enciclopedică
București, 2001

<https://biblioteca-digitala.ro>

Jun 1900

Coordonator general:

ION GHINOIU

Îngrijirea științifică și redacțională a volumului:

OFELIA VĂDUVA

CORNELIA PLEȘCA

**La elaborarea volumului au contribuit cercetători
ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, după cum urmează:**

GEORGETA MORARU:	Nașterea
OFELIA VĂDUVA:	Nunta
MARIA BÂTCĂ:	Costumul ceremonial de nuntă
ION GHINOIU:	Înmormântarea
CORNELIA PLEȘCA:	Sărbători și obiceiuri cu dată fixă; Sărbători și obiceiuri cu dată mobilă
ALINA IOANA CIOBĂNEL:	Sărbători și obiceiuri comunitare; Reprezentări mitice
MONICA BUDIȘ:	Obiceiuri legate de construcții
EMIL ȚÂRCOMNICU:	Procesare și tehnoredactare

CUPRINS

INTRODUCERE	XIII
Partea I — CICLUL FAMILIAL	1
NAȘTEREA	7
Femeia gravidă	9
Nașterea copilului	11
Moașa	15
Prima scaldă	21
Masa cu ocazia nașterii copilului	24
Daruri	25
Ursitoarele	26
Ieșirea din lăuzie	33
Alegerea și atribuțiile nașilor	34
Petrecerea după botez	46
Scalda după botez	52
Schimbarea numelui, „vânzarea” copilului	54
NUNTA	61
Pețitul	64
Logodna	67
Zestrea	70
Chemarea la nuntă	75
Costumul ceremonial de nuntă	78
Participanții la nuntă	87
Practici și obiecte ceremoniale și rituale	99
Alaiul de nuntă	112
Masa mare	124
Obiceiuri după nuntă	132
ÎNMORMÂNTAREA	137
Agonia și moartea	140

VI ∞ Sărbători și credințe

Semnale la înmormântare	148
Pregătirea de drum	150
Strigoi sau moroi	156
Măsurile mortului	170
Priveghiul	175
Inițierea mortului pentru lumea de dincolo	178
Bradul la înmormântare	180
Plecarea în lumea de dincolo	186
Inițiere practică pentru lumea de dincolo	188
Ofrande cu care pleacă mortul	197
Ofrande date morților după înmormântare	204
Pomeni în zilele de peste an	217
Substitute ale morților în cimitire	229

Partea a II-a — CICLUL CALENDARISTIC 237

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ FIXĂ 243

Crăciunul	244
Anul nou	251
Jocurile cu măști	256
Cunoașterea ursitei	260
Mărțișorul	266
Ramura verde	268
Focurile de peste an	270
Obiceiuri la pomirea plugului	272
Obiceiuri la formarea și desfacerea turmei	274
Obiceiuri de recoltare	276
Culesul viilor	278
Sânzienele	279
Moșii de peste an	282

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ MOBILĂ 290

Ramura verde	292
Paștele	294
Călușarii	297
Focurile de peste an	308
Caloianul	310
Paparuda	313

Partea a III-a — VIAȚĂ COMUNITARĂ 317

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI COMUNITARE 319

Vatra și moșia satului	323
Întovărășiri la muncă	329
Claca	331
Șezătoarea	334

Hora satului	336
Strigarea peste sat	340
Nedeia	343
Mese comune	345
Obiceiuri legate de construcții	347
Salutul	349
REPREZENTĂRI MITICE	351
Sfinții	353
Puteri protectoare ale casei	354
Muma Pădurii	355
Vârcolacii	355
Ielele	356
Șoimana	357
Arătărilor	358
Zmeii	358
Uriașii	358
Indice general	361
Glosar	371
<i>Anexa 1. Lista satelor cercetate din Oltenia</i>	<i>380</i>
<i>Anexa 2. Localități, culegători, informatori</i>	<i>381</i>

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	XXI
Part I : FAMILY CYCLE	I
THE BIRTH	7
The Pregnant Woman	9
The Delivery	11
The Midwife	15
The First Bath	21
The Feast Occasioned by the Childbirth	24
The Gifts	25
The Fates	26
Out of the Confinement	33
The Choosing of the Godparents and their Attributes	34
The Feast after the Baptism	46
The Bath after the Baptism	52
The Changing of the Name of the child, the „Selling“ of the Child	54
THE WEDDING	61
The Matchmaking	64
The Betrothal	67
The Dowry	70
The Calling to the Wedding	75
The Ceremonial Costume for the Wedding	78
The Participants to the Wedding	87
The Ritual and Ceremonial Objects and Practices	99
The Wedding Procession	112
The Wedding Feast	124
The Customs after the Wedding	132
THE FUNERAL	137
The Agony and Death	140

The Signals at the Burial	148
The Preparation for the Long Departure	150
The Ghosts and the Phantoms	156
The Measure of the Dead	170
The Wake	175
The Initiation of the Dead for the World Beyond	178
The Fir Tree at the Burial	180
The Departure for the World Beyond	186
The Practical Initiation for the World Beyond	188
The Offerings that the Dead Go with	197
The Offerings after the Burial	204
The Alms during the Time of Year	217
The Substitutes of the Dead in the Cemeteries	229

Part II : THE CALENDAR CYCLE 237

FEASTS AND CUSTOMS WITH FIXED DATA IN THE CALENDAR 243

Christmas	244
The New Year	251
The Mask Games	256
The Fate Guessing	260
Mărțișorul (The Trinket Worn in Honour of March 1 st)	266
The Green Branch	268
The Fires Over the Year	270
The Customs at the Starting of Ploughing	272
The Customs at Forming and Dispersing of Heards	274
The Harvesting Customs	276
The Vines Harvesting	278
Sânzienele (The Midsummer Day)	279
Moșii de peste an (The Ancestors Alms Days Over the Year)	282

FEASTS AND CUSTOMS WITH NON-FIXED DATA IN THE CALENDAR 290

The Green Branch	292
Easter	294
The Călușari	297
The Fires Over the Year	308
Caloianul (Ritual to invoke the Rain)	310
Paparuda (The Woman Rain Maker)	313

Part III: THE COMUNITARY LIFE 317

COMUNITARY FEASTS AND CUSTOMS 319

The Village Precincts and Estate	323
Întovărășiri la muncă (The Labour Associations)	329
Claca (The Group Work)	331
Șezătoarea (The Evening Sitting)	334

Hora (The Village Dance)	336
The Village Banns	340
Nedeia (The Popular Pastoral Feast)	343
The Communitary Meals	345
The Building Customs	347
The Greeting	349
MYTHICAL REPRESENTATIONS	351
The Saints	353
The House Protecting Forces	354
The Forest Witch	355
The Werewolves	355
The Wicked Fairies	356
Șoimana	357
The Apparitions	358
The Dragons	358
The Giants	358
General Index	361
Glossary	371
Appendix 1: List of Researched Villages in Oltenia	380
Appendix 2: Villages, Researchers and Informers	381

INTRODUCERE

Într-o perioadă de adânci și rapide prefaceri ale peisajului cultural, unele deosebit de nocive pentru patrimoniul național, un colectiv de specialiști ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” a luat inițiativa publicării corpusului de documente de istorie orală, intitulat *Documente Etnografice*. Este un obiectiv științific prioritar, parte integrantă a unei viitoare și așteptate strategii pentru prevenirea sau eliminarea efectelor culturale negative provocate de procesul rapid de globalizare și mondializare economică și politică. Corpusul de documente este conceput ca un instrument de prezervare și conservare a valorilor de civilizație și cultură populară în vederea atașării acestora la patrimoniul cultural național și universal.

Informațiile etnografice primare, înregistrate de specialiști pentru *Atlasul Etnografic Român* (AER), vor fi tipărite cu rigoarea recunoscută a documentului istoric. Valorificarea prin publicare a răspunsurilor primite la chestionarele AER înnoadă o mai veche tradiție în literatura românească de specialitate¹. Pe de altă parte, prin publicarea corpusului de documente etnografice sau în paralel cu acest proces, se va elabora, în condiții optime, și *Tratatul de Etnologie*. Corpusul de documente, structurat pe patru serii și 20 de volume, se va constitui într-o importantă bancă de date etnografice, în mare parte inedite. Autorii corpusului oferă celor interesați, alături de documentele propriu-zise de istorie orală, înregistrate cu mîgală din toate zonele etnografice românești, sistematizate, clasate și transcrise cu fidelitate după textul dictat de subiecții consultați, și succinte prezentări ale

¹ Mușlea I., Bîrlea Ov., *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui B.P. Hasdeu*, Editura Minerva, București, 1970; Fochi A., *Datini și eresuri populare la sfârșitul sec. al XIX-lea. Răspunsuri la chestionarele lui N. Densușianu*, Editura Minerva, București, 1976.

principalelor capitole, anexe cu județele și localitățile anchetate, cu cercetătorii și oamenii care i-au ajutat să completeze chestionarele, glosare și indici tematici.

Corpusul de documente etnografice este un proiect de urgență și din perspectiva istoriei științelor, în general, a etnologiei românești, în special. Științele naturii au devenit, înaintea științelor socio-umane, piscuri ale cunoașterii după culegerea, inventarierea și sistematizarea *documentelor* specifice domeniilor lor de cercetare: aștrii, elementele chimice, mineralele, rocile, plantele, animalele. Aceeași strategie s-a dovedit valabilă și pentru științele socio-umane. În România, publicarea izvoarelor istorice (colecțiile Eudoxiu Hurmuzachi, Popa Lisseanu, seriile de documente publicate de Academia Română) s-a încheiat cu elaborarea *Tratatului de istorie a României*. Etnografii și folcloriști deși au realizat două lucrări de sinteză ale culturii populare, *Colecția Națională de Folclor (CNF)* și *Atlasul Etnografic Român (AER)*, nu au avut ca obiectiv publicarea documentelor în integralitatea acestora: informațiile înregistrate pe teren au fost sintetizate și redactate pe hărțile AER prin *simboluri cartografice*, iar în volumele CNF prin *motive folclorice* și cu variante, parcimonios alese, numai în măsura în care acestea puteau contura și ilustra subtipurile². De aceea, revine acestei colecții sarcina publicării documentelor românești de cultură orală, așa cum au fost formulate de țărani și înregistrare pe teren de specialiști, fără vreo prelucrare cartografică, literară sau artistică.

Experiența și cunoștințele populare de ori ce fel, asimilate și transmise prin canale folclorice la *școala tradiției*, au avut rol hotărâtor în desfășurarea firească a vieții sociale, culturale, economice a satului românesc. Prin publicare, ele vor fi ferite de uitare, vor deveni documente de istorie orală. În paralel cu documentele istorice scrise și mărturiile materiale arheologice, informațiile etnografice au fost transmise, în exclusivitate pe cale orală, printr-un sistem perfecționat de comunicare numit, metaforic, *Gura satului*. Sintagma, astăzi cu înțeles peiorativ, aco-perea, până la apariția și generalizarea scrisului și, mai ales, până la apariția *sistemului modern de comunicare*, transmiterea știrilor de orice fel prin canalele auditive și vizuale, în anume locuri (la muncă, poartă, șezătoare, cârciumă, biserică, fântână, în târg, pe șant etc.) și în anumite momente ale zilei sau anului calendaristic. Perfecțiunea la care a ajuns acest sistem de comunicare este reflectată de îmbinarea transparenței totale a știrilor, redată plastic de zicala *Nu știe bărbatul ce știe satul* cu păstrarea tainelor și marilor secrete, exprimată de zicala *Nici usturoi n-a mâncat, / Nici gura nu-i miroase* etc. Prin înțelepciunea zicalilor și expresiilor populare, limba română definește și alte subtilități ale sistemului de informare Gura Satului: *a strica gura* (a vorbi degeaba, *a fi cu gura pe cineva* (a

² Amzulescu Al. I., *Colecția Națională de Folclor*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, nr. 1–2, p. 25, București, 1994.

insista să convingi stând cu gura pe cineva), *a pune lacăt la gură* (a fi precaut cu știrile pe care le comunică), *a nu avea gură* (lipsa curajului de a spune ceea ce știi) și altele (*a face de gura lumii*, *slobod la gură*, *bun de gură*, *rău de gură*, *cu gură mare*, *a-i umbla gura*). Despre valoarea și funcționarea mecanismului de comunicare Gura satului, aria semnalelor de comunicare (strict locală, zonală, națională), despre emițătorii și receptorii mesajelor (sex, vârstă, profesie), tehnica de comunicare (prin cuvânt, gest, semnale vizuale, auditive etc.), instrumentele, locul, timpul comunicării s-a scris insuficient datorită faptului că mult timp acesta a fost singurul sistem de comunicare. Lucrurile s-au schimbat profund, cunoștințele populare se pierd sau, în cel mai bun caz, sunt preluate selectiv de mijloacele mass-media. Rămâne de văzut cât mai rămâne din acest sistem local de informare, Gura satului, care făcea și desfăcea totul la nivel de sat, în fața sistemului informațional global (național, continental, planetar) care face și desface totul, dar la nivel de stat, grupe de state, continent, planetă.

Exploratorii trecutului, înarmați cu metode specifice arheologiei, istoriei și etnologiei, pătrund în timpul trăit de generațiile care i-au succedat din direcții opuse: arheologii și istoricii urcă din trecut, de unde le apar în săpături sau în documente primele știri, etnologii coboară de la realitatea complexă a prezentului în trecut. Pe cărări și metode proprii, cercetătorii trecutului escaladează diferit timpul: unii urcă din abis, alții coboară în abis. Scopul este însă același: cunoașterea cât mai exactă a trecutului și prezentului poporului român. Colaborarea dintre cercetătorii trecutului se poate realiza la nivele diferite: metodă, cercetare propriu-zisă și utilizare reciprocă a rezultatelor obținute. În mod concret, corpusul de *Documente etnografice* va beneficia din plin de experiența istoricilor de a reda, prin publicare, autenticitatea unui document. Nu este lipsită de interes constatarea că inițiativa publicării acestui corpus aparține unui etnolog de formație istorică, doamna Georgeta Moraru, iar pentru precizarea științifică a obiectivului propus s-au remarcat etnologi de aceeași formație universitară, Ofelia Văduva și Cornelia Pleșca. Fără încurajarea și ajutorul unui alt istoric, Marcel Popa, directorul Editurii Enciclopedice, strădania colectivului care a întocmit primul volum al corpusului de documente orale ar fi rămas la nivelul bunelor intenții, iar publicarea lui o simplă promisiune.

Informațiile de cultură populară cuprinse în chestionarele de obiceiuri ale AER completează substanțial ceea ce se știa despre cultura populară prin publicarea răspunsurilor la chestionarele Hașdeu și Densușianu. Aceste date, corelate cu alte categorii de izvoare scrise (documentele de arhivă, relațiile cronicarilor, știrile lăsate de călătorii străini despre români), acoperă o durată lungă, multi-seculară (secolele XV—XX) din istoria României.

Pentru a valorifica integral materialul etnografic cules, corpusul de documente etnografice va cuprinde patru serii (secțiuni) tematice: *Civilizația rurală*.

Adăpostul uman: satul, gospodăria, casa, interiorul locuinței, cimitirul; *Civilizația rurală*. *Mijloacele de subzistență*: cultivarea pământului, creșterea animalelor, sericicultura, albinăritul, vânătoarea, pescuitul, transportul, meșteșugurile, instalații tehnice populare, alimentația; *Manifestări artistice*: portul popular, arta populară; *Sărbători și obiceiuri*: obiceiuri la naștere, căsătorie, înmormântare, calendaristice, comunitare, mitologie.

Bogăția informațiilor de teren a impus publicarea lor pe provincii istorice, nu la nivel de țară. Astfel, fiecare serie tematică va fi acoperită, în final, de cinci volume, repartizate astfel:

Numărul și numele seriei	Numărul și numele volumelor
1. Sărbători și obiceiuri	1. Oltenia 2. Banat, Crișana 3. Transilvania, Maramureș 4. Moldova, Bucovina 5. Muntenia, Dobrogea
2. Civilizația rurală. Adăpostul	6. Oltenia 7. Banat, Crișana 8. Transilvania, Maramureș 9. Moldova, Bucovina 10. Muntenia, Dobrogea
3. Civilizația rurală. Ocupațiile și meșteșugurile	11. Oltenia 12. Banat, Crișana 13. Transilvania, Maramureș 14. Moldova, Bucovina 15. Muntenia, Dobrogea
4. Manifestări artistice	16. Oltenia 17. Banat, Crișana 18. Transilvania, Maramureș 19. Moldova, Bucovina 20. Muntenia, Dobrogea

* * *

Atlasul Etnografic Român care oferă informațiile de teren pentru corpul de Documente Etnografice, lucrare de maturitate a etnografilor, și-a propus înregis-

trarea, teaurizarea și sistematizarea culturii populare prin tehnici și metode cartografice. Dintre etapele parcurse de cercetătorii care și-au asumat responsabilitatea elaborării Atlasului, etape care au semnificație specială și pentru colecția de Documente etnografice, amintim:

— alegerea temelor care urmau să fie anchetate. Dintre țările care și-au redactat atlasele etnografice naționale, AER are cea mai bogată și mai complexă tematică;

— redactarea chestionarelor pe baza cărora s-au înregistrat direct de pe teren informațiile cartografice. Au fost elaborate mai multe variante de chestionar, ultima, alcătuită din opt chestionare tematice³, a avut un număr total 1 200 de întrebări (variantea redusă) și câteva mii de subîntrebări. Chestionarul cere subiectului să se refere la manifestarea fenomenului etnografic într-o perioadă de timp bine determinată, anul 1900 și data efectivă a anchetei, formulată în chestionar prin „Azi”. Fiecare chestionar completat la nivel de sat și pe fiecare temă în parte, cuprinde fișe ale informatorilor (numele și prenumele, vârsta, ocupația, locul nașterii), inclusiv datele despre specialiștii care au realizat ancheta și, firește, data anchetei de teren. Pentru a lăsa posibilitatea subiectului anchetat să redea realitatea strict locală și cu toate nuanțele locale ale fenomenului, majoritatea întrebărilor sunt deschise:

826. Unde se credea că era mai bine să nască femeia? 1900 Azi?

1. pe pământ,
2. pe o scândură,
3. pe pat,
4. lângă pat,
5. pe vatră,
6. altundeva?

— alegerea, după un complex de criterii a rețelei de localități în care urma să se aplice chestionarele. Au fost propuse mai multe variante, ultima, care cuprinde 577 de sate, a fost folosită pentru ancheta propriu-zisă;

— efectuarea anchetei de teren de specialiștii etnografi cu care ocazie au fost consultați peste 18 000 de subiecți de diferite vârste și profesii. În anii 1972–1973 au fost aplicate în 70 de sate din județele Olteniei și vestul Munteniei chestionarul în forma lui detaliată prin formula numită „omul și satul” (un cercetător aplica într-un sat întreg setul de chestionare). Ulterior s-a revenit, s-a optat

³ Așezări gospodărie; Ocupații; Meșteșuguri și instalații tehnice populare; Port popular; Artă populară; Obiceiuri familiale; Obiceiuri calendaristice.

pentru chestionarul de 1 200 de întrebări și pentru formula de anchetă „omul și tema“ (un sat anchetat de etnografi specializați pe anumite probleme). Au fost completate peste 5 000 de chestionare standard (ultima variantă) și peste 1 000 de chestionare din forma dezvoltată;

— prelucrarea materialului de teren și elaborarea celor 550 de hărți etnografice color.

*
* *

Editorii acestui volum, primul din corpul de *Documente etnografice* au transcris și sistematizat informațiile etnografice consemnate de anchetele etnografice între anii 1972 și 1983 în 79 de sate din cele cinci județe ale Olteniei, pe tema sărbătorilor și obiceiurilor populare. În plus, pentru întregirea unor teme, precum succesiunea la înmormântare, costumul ceremonial la nuntă, colacii și alimentația tradițională, au fost preluate unele răspunsuri din chestionarele de *Așezări, Ocupații și Port popular*.

Corpusul este deschis de seria *Sărbători și obiceiuri*, nu de *Adăpost*, așa cum ar fi fost normal. Printre altele, s-a optat pentru această serie întrucât domeniul pe care îl reprezintă a fost, la data efectuării anchetei etnografice, cenzurat din motive politice și ideologice. La alegerea acestei variante a înclinat, firește, și importanța aparte ce o au sărbătorile, obiceiurile, actele rituale și practicile magice din ciclul familial (nașterea, căsătoria, înmormântarea) și din ciclul calendaristic pentru spiritualitatea românească.

Informațiile etnografice au fost înregistrate din 79 de sate de la 511 subiecți (Anexa 2). Acestea sunt transcrise așa cum au fost consemnate pe teren de etnografi. Editorilor le-a revenit sarcina de a ordona documentele pe criterii de clasificare cât mai obiective. Pentru surprinderea adevăratei dimensiuni a fenomenului etnografic s-a recurs la legea perspectivei care cere să te îndepărtezi de subiectul cercetat ca să-l vezi în întregul său. Privite de la distanță, sărbătorile și obiceiurile din Oltenia seamănă cu un imens bazin hidrografic în care fluviul matcă adună, rând pe rând, râurile, pâraiele și izvoarele pentru a le vărsa în mare. Într-o ordine perfectă, totul se leagă, totul curge, începând cu picătura de ploaie, de la deal la vale. Pericolul iminent ca marea diversitate a sărbătorilor și obiceiurilor populare, ilustrat de zicala populară *Câte bordeie, / Atâtea obiceiie*, să nu poată fi stăpânite, a fost depășit de autori prin alegerea unor criterii ferme de clasificare, subordonate, în final, criteriului de maximă generalitate, timpul. Modul diferit în care oamenii receptează, organizează și trăiesc efectiv timpul și spațiul este, în ultimă instanță, adevărata balanță a creativității umane. După criteriul timp, sărbătorile și obiceiurile din Oltenia se împletesc, precum funia Mărțișorului, din două cicluri, *ciclul familial* și *ciclul calendaristic*. Din cele două încren-

gături ale timpului familial și calendaristic pornesc subîncrengăturile: nașterea, căsătoria și înmormântarea din ciclul familial, sărbătorile și obiceiurile cu dată fixă și mobilă din ciclul calendaristic; din subîncrengături pornesc ramurile, din ramuri pornesc subramurile și tot așa, din creangă în creangă, până la frunzele, florile și fructele arborelui creației genuine. Zeci de trepte de generalizare și zeci de clasificări efectuate de etnologii care și-au asumat responsabilitatea publicării primului volum al colecției de *Documente etnografice* care ordonează, într-o logică firească, sărbătorile și obiceiurile culese din satele Olteniei.

ION GHINOIU

INTRODUCTION

A group of specialists from the Institute of Ethnography and Folklore „Constantin Brăiloiu“ initiated the publication of a corpus of oral history documents entitled *Ethnographical Documents* in a period of deep and rapid transformations of the cultural panorama, some of them being extremely noxious for the national inheritance. It is a scientific priority of a strategy for the prevention or elimination of negative cultural responses due to the rapid process of globalisation and political and economical world-wide dissemination. The corpus of documents is conceived as an instrument of preservation of popular civilisation and culture in order to show its apartenance to national and universal cultural inheritance.

The primary ethnographical data recorded by the specialists for the Romanian Ethnographical Atlas (REA) are published with the accuracy of a historical document. The publication of the answers given to the REA questionnaires carries on older traditions in the Romanian research work¹.

On the other side, by the publication of an ethnographical corpus of documents or side by side with this process a *Treaty of Ethnology* could be elaborated under the best possible conditions. The corpus of documents divided on four series and 24 volumes will become an important ethnographical data bank. The authors of the corpus offer those interested, apart from strictly speaking oral history documents minutely recorded in all Romanian ethnographical areas, systematised, classified and faithfully transcribed informations given by the subjects and short presentations of main chapters, appendices containing counties and places

¹ Muslea I., Bîrlea Ov.; *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui B.P. Haşdeu*. Editura Minerva, Bucureşti, 1970; Fochi A., *Datini şi eresuri populare la sfârşitul sec. al XIX-lea. Răspunsuri la chestionarele lui N. Densuşianu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

investigated, researchers and people who helped completing the questionnaires, glossaries and subject indices as well.

The corpus of ethnographical documents is an urgent project from the point of view of the history of science in general and of Romanian ethnology in particular. Natural sciences reached the peaks of knowledge before the social and humanistic sciences after collecting listing and systematisation of the documents specific for their own domain of activity: stars chemical elements, minerals, rocks, plants, animals. The same strategy proved correct for the social humanistic sciences too. In Romania the publication of historical sources (the collections by Eudoxiu Hurmuzache, Popa Lisseanu and the series of documents published by the Romanian Academy) ended with the elaboration of the *Romanian History Treaty*. The ethnographers and folklore researchers although they accomplished two syntheses of popular culture, namely, the *National Collection of Folklore* (NCF) and Romanian Ethnographical Atlas (REA), did not focus on the integral publication of the documents; the information recorded in the field were synthesised and rendered in the ERA maps by *cartographic symbols*, and the NCF volumes by *folklore motives* adding few variants only to the extent they could delineate and illustrate the subtypes². That is why the present collection is entrusted with the publication of Romanian oral culture documents as they were uttered by the peasants and recorded in the field by the specialists, as primary documents with no further processing.

The explorers of the past provided with methods characteristic for archaeology, history and ethnology penetrate the time of the former generations from opposite directions: archaeologists and historians go up from the past to the present were they find the first news in their diggings or written documents; ethnologists go down from the complex reality of the present to the past. By means and methods characteristic to them, the researchers of the past have a different perspective of time : some climb from the abyss, the others go down to the abyss. In the end their goal is identical: getting familiar as much as possible with the past and present of the Romanian people. The co-operation of the researchers of the past can be done on various levels: methods, research work and mutual utilisation of these. Applying these to our issue, the corpus of the *Ethnographical Documents* will fully benefit from the experience of the historians in rendering the authenticity of a document by publishing it. It is of interest to stress that the initiative of the publication of this corpus belongs to an ethnologist with a historical background, Mrs. Georgeta Moraru, and for the scientific

² Amzulescu A.I., *Colecția Națională de Folclor*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, nr. 1–2, p. 25, București, 1994

accuracy of the proposed goal, ethnologists having the same background, Mrs. Ofelia Văduva and Mrs. Cornelia Pleșca must be mentioned. Without the encouragement and help of another historian, Mr. Marcel Popa, Director of the Editura Enciclopedică, the endeavour of the collective of researchers who made the first volume of the corpus of oral documents would have remained just good intentions and its publication a mere promise.

The information of popular culture existing in the customs questionnaires of REA fill up to great extend what has been already known of the popular culture after the publication of the answers to the Hașdeu and Densușianu questionnaires. This data connected with other types of written sources (Archive documents, chroniclers' telling, notes left by foreign travellers about Romanians) cover a very long time of Romanian history (the 15th to the 20th century).

In order to make full use of the ethnographic material the corpus of documents will consist of four topics series (sections): *Rural Civilisation. Human Dwelling*: village, household, house, interior of the house, cemetery; *Rural civilisation. Means of subsistence*: farming, cattle rising, sericulture, bee keeping, hunting, fishing, transportation, craftsmanship, popular technical installations, food; *Artistic manifestations*: costumes and popular arts; *Feasts and Costumes*: births, wedding, funeral, calendar feasts, comunitary feasts, mythology.

The field information was so rich that it imposed the separate publication of the data for the historical counties and not at the level of the whole country. Thus issue will be covered by 5 volumes grouped as follows:

Number and name of the series	Number and name of the volumes
1. Feasts and Customs	1. Oltenia 2. The Banat, The Crisana 3. Transylvania, The Maramures 4. Moldavia, Bucovina 5. Wallachia, The Dobrogea
2. Rural Civilisation Dwelling	6. Oltenia 7. The Banat, The Crisana 8. Transylvania, The Maramures 9. Moldavia, Bucovina 10. Wallachia, The Dobrogea
3. Rural Civilisation Occupation and Craftsmanship	11. Oltenia 12. The Banat, The Crisana

Number and name of the series**Number and name
of the volumes****4. Artistic Manifestations**

13. Transylvania, The Maramures

14. Moldavia, Bucovina

15. Wallachia, The Dobrogea

16. Oltenia

17. The Banat, The Crisana

18. Transylvania, The Maramures

19. Moldavia, Bucovina

20. Wallachia, The Dobrogea

* * *

The Romanian Ethnographic Atlas which offers field information for the corpus of ethnographic documents, a maturity paper of the ethnographers, intends to record, amass and systematise popular culture by cartographic techniques and methods. From among the steps covered by the researchers who took upon them the responsibility of elaborating the atlas we browse only those steps which have a special significance for the collection of documents:

— Choosing the topics to be put under investigation. It is to be mentioned that among the countries which edited their national ethnographic atlases RAE has the richest and the most complex topics;

— Drawing up the questionnaires based on which the cartographic information was directly recorded in the field. Several variants of questionnaires were elaborated, the last one, made up of eight topics questionnaires³ had a total of 1200 questions (reduced variant) and several thousands sub-questions. The questionnaire asks the subject to refer to the manifestation of the ethnographical phenomenon during a determined period of time, around the year 1900 and the real date of interview defined by the term „Today“ in the questionnaire. Each questionnaire completed at the village level and for each topic separately comprises record cards of the informers (name, surname, age, occupation, birthplace).

— Choosing, after complex criteria, the network of places in which the questionnaires were being to be applied. Several variants were suggested. the last one comprising 577 villages being used for the actual interviews.

³ Dwellings, house-hold: occupations: Craftsmanship, and Technical Popular Installations; Popular Costume; Popular Art; Family Habits; Calendar Customs.

— The field interviews were accomplished by ethnographers and over 18000 subjects of various ages and occupations were interviewed. In the years 1972–1973 the questionnaires in their detailed form were applied in more than 70 villages of Oltenia and western Wallachia under the formula „the man and the village“ (one researcher used the entire set of questionnaires in the village). Later we changed to the questionnaire having 1200 questions and the formula „the man and the topics“ (a village interviewed by more ethnographers, everyone specialised on certain problems). Over 5000 standard questionnaires (last variant) and over 1000 detailed questionnaires were completed.

— Processing the field material and the elaboration of the 550 colour ethnographical maps

*
* * *

The editors of the present volume, the first of the series of *Ethnographical Documents* transcribed and synthesised the ethnographical information recorded by the ethnographical investigations in 79 villages of the five counties of Oltenia, on the theme of feasts and popular customs. In addition, for the completion of certain themes, such as the burial procession, wedding ceremonial costume, colaci (ritual bread) and traditional food, several answers from the questionnaires concerning *Dwellings, Occupations and Popular Costumes* were borrowed.

The corpus opens with the series entitled *Feasts and Customs* and not with the *Dwelling* as it would have been natural. Among other reasons for this beginning we choose this series because the domain it represents was censored, at the time of the ethnographic investigation, on political and ideological grounds. Choosing this variant was also influenced by the unusual importance that feasts, customs, rituals, and magical practices of the family cycle (birth, wedding, funeral) and of the calendar cycle have for Romanian spirituality.

The ethnographic information was registered from 79 villages and 511 subjects (appendix 2). They are transcribed the way they were recorded in the field by the ethnographers. The editors were obliged to arrange the documents by as much as possible objective classification criteria. In order to intercept the true dimension of the ethnographic phenomenon we resorted to the perspective laws meaning that one has to take a distance from the subject under study in order to see it in its wholeness. Looked from such a distance, the feasts and customs in Oltenia resemble an immense reservoir in which the Mother River collects one by one smaller rivers, streams, and springs in order to bring them to the sea. Everything connects with everything, everything flows, beginning with the raindrop from the hills to the valleys. The immediate danger that the great variety of popular feasts and

customs illustrated by the saying *so many men, so many minds* should be losing of control, was overcome by the authors in choosing strict classification criteria subordinated finally to the maximum generality criterion, time. Tens of steps of generalisation and tens of classifications made by the ethnologists, who took the responsibility of publishing the first volume of the collection of *Ethnographical Documents* put into a natural order the feasts and customs found in the Oltenia villages.

ION GHINOIU

NOTA TEHNICĂ

1. Pentru ușurarea lecturii documentelor etnografice s-a adoptat ortografia ultimelor norme stabilite de Academia Română.
2. Codul județului și satului este indicat în *Anexa 1*, numele subiectului care a oferit informația, a culegătorului și datei culegerii în *Anexa 2*.
3. Corpusul de documente nu consemnează răspunsurile negative din chestionarul etnografic (*Nu; Nu se cunoaște obiceiul; Nu există*).
4. În cazul documentului atestat în mai multe sate, primul cod aparține localității care a oferit informația reprezentativă.
5. Cuvintele scrise cu caracter italic sunt noțiuni cheie, extrase din informațiile de teren, care adună în aceeași subtemă documente cu conținut asemănător.
6. Cuvintele încadrate în paranteze drepte [...] aparțin editorului.
7. Textul consemnat între ghilimele reprezintă informația înregistrată în chestionarul etnografic și se referă, în genere, la momentul 1900. Atunci când realitatea de teren la data cercetării (1972–1983) a fost asemănătoare celei de la 1900, nu s-a mai menționat răspunsul stereotip „Azi la fel”. Când s-au înregistrat schimbări față de 1900, informațiile au fost preluate integral.
8. Uneori în textul documentelor verbele apar la prezentul istoric în loc de timpul trecut; documentele au fost transcrise ca atare, reflectând, în cele mai multe cazuri, perpetuarea în timp a fenomenului.

PARTEA I

CICLUL FAMILIAL

NAȘTEREA
NUNTA
ÎNMORMÂNTAREA

Descompletarea familiei prin decesul unui membru sau prin căsătoria unei fete și completarea ei prin nașterea unui copil sau prin sosirea nurorii în casa socrilor mari, erau rezolvate printr-un sistem încheiat de norme tradiționale. Dacă la nivelul comunității lărgite (sat, zonă) nașterea sau moartea unui om și constituirea unei familii sau dezmembrarea acesteia sunt fenomene neglijabile, la nivelul familiei acestea sădesc crize și tensiuni sufletești de mari proporții. Esențial pentru depășirea lor sunt găsirea pârghiilor economice, juridice, rituale și ceremoniale și a mecanismelor de activare treptată a acestora, cu mult timp înainte ca ruptura să se fi produs. Satul oltenesc își pregătește fiii în egală măsură pentru viață și pentru moarte. Funcția principală a obiceiurilor din ciclul vieții, pregătirea lină a nou-născutului pentru trecerea tuturor pragurilor biologice și sociale care despart leagănul de mormânt, se realizează prin obiceiuri și ceremonii, cântece ceremoniale și rituale, bocete și dansuri rituale, alaiuri și ospete, cortegii funerare și pomeni.

Obiceiurile populare din ciclul familial au avut rol decisiv în funcționarea mecanismului de autoreglare a nupțialității, natalității și mortalității. În mare parte, acestea defineau, în satul tradițional, comportamentul demografic. De la caz la caz, tendințele de depopulare sau de suprapopulare au fost descurajate sau încurajate prin obiceiuri, acte rituale, gesturi, atitudini, sancțiuni. Fără să vrea și, uneori, fără să știe, țăranul din Oltenia s-a supus și se supune încă unor norme pentru încălcarea cărora nu-l pedepsește statul, ci satul. Intrările *călătorului* în pre-existență (actul nupțial și începutul unui nou ciclu vital), în existență (noul-născut la naștere) și în postexistență (mortul după înmormântare) sunt praguri periculoase, situate la limita critică care separă cultura de natură. Trecerea lor, fără urmări deosebite pentru individ și obște, este pregătită cu mult timp înainte prin obiceiuri, acte rituale și practici magice, prin invocarea diferitelor personaje sacre

creștine (Dumnezeu, Maica Domnului, diferiți sfinți) și *precreștine* (Ursitoarele, Zorile etc.).

Cu excepția nașterii gemenilor, omul se naște și moare singur. Cu toate acestea, la intrările lui în existență (nașterea), preexistență (actul nupțial) și postexistență (moartea) participă, direct sau indirect, întreaga comunitate. Modul de implicare a sătenilor este însă diferit: foarte activă la nivelul familiei îndoliate și a familiei procreatoare, active la nivelul spitei de neam și mult diminuată la nivelul satului. Orice sosire din *preexistență* în *existență*, prin naștere, și orice plecare din *existență* în *postexistență*, prin moarte, este mediată de *instituții oficiale*, biserica și primăria, și *neoficiale*, moșia, nășia. Dintre acestea, biserica, moșitul și nășitul au exercitat și continuă să exercite presiuni puternice asupra comportamentului și configurării tabloului demografic.

Dimensiunea umană nu se limitează la viața de aici, la existența marcată de naștere, căsătorie și înmormântare; ea cuprinde și lumea de dincolo, adică preexistența și postexistența. Fără lumea de dincolo nu se poate vorbi de un ciclu, de o realitate care are ca arhetip cercul. Ciclul vital al omului este deschis de celula inițială *ou*, rezultată din contopirea rădăcinii paterne cu rădăcina maternă și, prin acestea, se leagă de moși și strămoși. Astfel, omul chiar dacă își numără anii de la naștere, viața lui, înmugurită pe ramura maternă, a început să i se deruleze cu nouă luni mai devreme, din momentul concepției și fecundației celulelor procreatoare. Omul contemporan este rezultatul unui număr infinit de nașteri, care îl leagă de butucul filogenetic. Totuși, pentru destinul lui de muritor, cele mai importante momente sunt concepția, care îi deschide viața intrauterină (preexistența), și nașterea, care îi deschide viața extrauterină (existența). Preexistența sau viața intrauterină este timpul schimbărilor fulgerătoare în care ontogeneza repetă filogeneza. Placenta, numită de olteni *casa* sau *locul copilului*, este un adăpost perfect, care îi asigură embrionului, fetusului și fătului protecție contra agresiunii germenilor infecțioși și toxinelor, împotriva acțiunilor mecanice (loviturilor), *zgomotelor și luminii supărătoare etc.* Noul născut, obișnuit să primească totul de-a gata în viața intrauterină (hrană, oxigen, temperatură constantă, protecție împotriva zgomotelor etc.), fără să facă nimic, decât să crească, este aruncat cu violență într-o lume necunoscută, antropomorfă, unde este brusc confruntat cu stări și senzații de foame, sete, frig, lipsă de aer, invadat de lumină supărătoare etc. La șocul căderii din Raiul odihnitor, pântecul matern, în Iadul obositor, unde totul trebuie învățat, mai întâi să trăiască și apoi să moară, copilul își manifestă disperarea printr-un țipăt. Întâmpinarea dramei noului născut de părinții și rudele apropiate cu bucurie și, adesea, cu petreceri zgomotoase, este un comportament ciudat, în totală discordanță cu al geto-dacilor care avea să le atragă atenția și nedumirirea grecilor antici: *...rudele stau în jurul nou-născutului și plâng nenorocirile ce va trebui să le îndure, o dată ce a venit pe lume. Sunt pomenite atunci*

*toate suferințele omenești*¹. Informațiile lui Herodot despre acest obicei al tracilor la nașterea copiilor sunt confirmate, ulterior, și de alți scriitori antici: ...*La unii sunt deplânse nașterile și jeliți nou-născuții; dar dimpotrivă, înmormântările sunt prilej de sărbătoare și le cinstesc ca pe niște lucruri sfinte, prin cânt și joc*²; *Pe bună dreptate neamul tracic a pretins pentru sine faima de înțelepciune, prăznuind cu plânsete zilele de naștere ale oamenilor și cu veselie înmormântările*³. Cu adevărat fabuloase sunt însă primele 40 de zile când embrionul, după ce a trăit vremurile paleontologice ale strămoșilor grupați de biologi în nevertebrate și cordate (pești, amfibii, reptile, păsări, mamifere), începe să semene cu chip de om. În luna a doua de viață intrauterină se dezvoltă rapid extremitatea cefalică și se modelează fața. După aproximativ 40 de zile, produsul concepției capătă înfățișare de om! În aceeași perioadă, la 49 de zile de la concepție, cordul este definitiv structurat. Omul se naște printr-o explozie biologică așa cum Universul se naște dintr-o explozie cosmică (Big Bang-ul)!

Durata celei mai spectaculoase deveniri (evoluții) este exprimată, de primele 40 de zile (șase săptămâni). Acest timp enigmatic al creației, cunoscut prin intuiții, observații empirice și speculații metafizice, compartimentează întreaga viață socială și familială a omului tradițional: îmbisericirea soților (prima ieșire a tinerilor căsătoriți în public: la biserică, la târg), durata de lăuzie, ieșirea din doliu, timpul care separă altădată nașterea de botez, durata dintre plecarea trupului (înhumarea) și plecarea sufletului (slobozitul apei), și altele. Durata celor 40 de zile măsoară atât viața omului, cât și a divinității adorate. Sărbătorile și obiceiurile calendarului ritual creștin sunt raportate la dimensiunea celor 40 de zile, nu la cea a lunii calendaristice de 30 sau 31 de zile: 25 decembrie (Nașterea Domnului, Crăciunul) — 2 februarie (Întâmpinarea Maicii Domnului, ieșirea la templu); Învierea Mântuitorului (Paștele) — Înălțarea Domnului (Ispasul); durata principalelor posturi de peste an (Postul Crăciunului și, inițial, Postul Paștelui) și altele. Evoluția și involuția stadială de aproximativ 40 de zile par a fi fost pe cale de a deveni unitate de măsură a timpului, un submultiplu al anului. Se pot aduce argumente biblice precum durata potopului lui Noe. Dar, între o explicație care pornește de la o realitate materială, concretă, verificabilă prin cele mai moderne mijloace, și una bazată pe un mit biblic este aleasă cea care poate fi dovedită științific. Cum au ajuns oamenii neștiutori de carte, dar cititori în stele, la acest adevăr și la alte mari adevăruri, este greu de explicat.

Cealaltă dimensiune care, împreună cu *Viața înainte de naștere*, formează lumea de dincolo, este *Viața după moarte*. Paradoxul face ca în natură moartea să

¹ Herodot, *Istorie*, V, 4

² Pomponius Mela, *Descrierea Pământului*, II, 18–20

³ Valerius Maximus, *Fapte și cuvinte vrednice de luare în seamă*, II, 6, 12

fie generatoare de viață. Presupunând că tot ceea ce este viu ar deveni nemuritor și menținându-se tendința de înmulțire nelimitată a viețuitoarelor, Terra ar deveni nu o planetă luxuriantă, ci, la scurt timp, un pustiu după ce resursele datorate morții viețuitoarelor de-a lungul milioanelor și miliardelor de ani s-ar consuma rapid. Împotriva voinței lor, oamenii mor pentru a lăsa loc nașterii altor oameni. Singura salvare este moartea în lumea de aici și nemurirea în lumea de dincolo. Credința geto-dacilor, strămoșii autohtoni ai românilor, în *nemurirea sufletului* este bine documentată de izvoarele istorice și de materialul arheologic și etnografic românesc. De altfel, etnonimul *get* a intrat în istorie împreună cu epitetul de *nemuritor*.

Lumea de dincolo, reconstituită după obiceiurile, credințele și cântecele funerare culese din Oltenia, este o împărăție a sufletelor, sinonimă cu Raiul creștin. După scaldă rituală și gătitul mortului acesta este orientat, cu picioarele înainte, pe direcția în care trebuie să meargă: est-vest, spre soare-apune. Pentru a nu rata calea cea bună, marcată de coborâșul Soarelui spre apus, morții se îngroapă întotdeauna după amiază. În aceeași direcție mergeau și sufletele după moarte în perioada Egiptului antic, Indiei vedice, Greciei antice etc. Orientarea pe verticală est-vest este dublată însă de orientarea pe verticală, sus-jos. Drumul descendent al omului neolitic, spre pânțele matern al Zeiței Glie, a devenit, treptat, un drum ascensional, care duce în împărăția cerului, unde și-a mutat între timp reședința marea divinitate. Împărăția morților este, în raport cu Pământul (Țara de Jos), în Țara de Sus: ...*Că el astăzi pleacă / De la el de-acasă / Și de la vecini, / Din Țara cu doru, / Să-mi umble cu Domnu, / Din Țara de Jos / Trece în ha de Sus...* (Zorile din casă, Ursătești, jud. Gorj). În toate variantele cântecului de Zori, lumea de dincolo este un tărâm liniștit, mirific, cu multe flori. Sintagmele *Dealul cu jocul, Câmp cu jocul, Horă mare, Mahalaua noastră, Casă mare* redau starea generalizată de relaxare din Țara de Sus și comuniunea sufletească, viețuirea în cete. În Țara de Sus (Cerulea) oamenii sunt grupați, ca în Țara de Jos (Pământul), pe familii și neamuri, pe sate și părți de sate (*mahalale*). Astfel, sarcina noului sosit de a găsi adresele pentru transmiterea mesajelor de la cei rămași în lumea de aici, este mult ușurată. Noii veniți sunt așteptați ca oaspeți dragi, *Cu mese întinse / Și făclii aprinse*. Principalul neajuns al lumii de dincolo este de natură etică: lumea este fără dor și fără compasiune, stări sufletești lăsate povară rudelor de aici. Condiția pusă Dalbului de pribeag la primirea în lumea morților este uitarea cu desăvârșire a existenței pământene, a celor dragi.

Neglijarea de către etnologi a mentalității populare privind postexistența și preexistența și reducția obsedantă a cercetărilor la existență, un segment deschis de naștere și încheiat de moarte, seamănă cu un copac fără rădăcini și frunze.

NAȘTEREA

În Oltenia, nașterea copilului, moment de răscruce pentru viața omului, era marcată de o serie de practici și obiceiuri care aveau menirea de a-l ajuta să se integreze în familie, neam și comunitate rurală. Documentele etnografice evidențiază practici comune întregului areal cultural tradițional românesc dar și elemente specifice numai Olteniei.

Pentru protejarea sarcinii și ușurarea nașterii, practicile cu caracter apotropaic începeau încă din perioada prenatală. *Femeia gravidă* trebuia să țină seama de numeroase interdicții menite să asigure venirea pe lume a unui copil sănătos, fără defecte fizice sau psihice, să prevină eventualele pericole care îi puteau primejdui ulterior viața. Astfel, viitoarea mamă trebuia să respecte sărbătorile, să țină posturile, să se ferească de eventuale influențe negative ale vieții cotidiene. Se urmărea atragerea protecției forțelor benefice, cea mai des invocată fiind Maica Domnului și îndepărtarea acțiunii forțelor malefice.

Nașterea copilului prilejuia o mare concentrare de acțiuni, acte rituale și practici magice menite a ușura venirea pe lume a noului născut. Femeile nășteau acasă sau la muncă, pe câmp, cel mai adesea pe pământ, în genunchi, în fața vetrei focului sau lângă pat, uneori în tocul ușii, pe strat (un braț de fân sau paie) unde lăuza rămânea cu copilul timp de trei zile, până la sosirea Ursitoarelor. Locul sau casa copilului (placenta) se îngropa în casă, sub pat, după ușă sau în grădină.

Nașterea era asistată de o femeie pricepută, numită *moașă* de neam, moașă de baștină, moașă de buric, moșică etc., rudă cu familia în care se năștea copilul. Dacă nu făcea parte din neam, aceasta intra în neam, în familia căreia i-a moșit copilul. Moașa și soțul acesteia, moșul, făceau apoi parte din neam. În Oltenia, moașa reprezenta o adevărată instituție cu atribuții multiple pe parcursul vieții noului născut. Moașa ajuta femeia la naștere, tăia buricul copilului, îl scălda și, în cazuri extreme, îl boteza pe loc, la vatra focului stropindu-l cu apă, sau îl boteza cu țărână. Moașa îngrijea lăuza și copilul până la scalda după botez. Ea îi păzea de

forțele malefice, le descânta, făcea curățenie în casă, scălda copilul și lăuza, puneă masa Ursitoarelor, aducea aiazmă de la biserică pentru a fi pusă în scaldă copilului, ducea copilul la biserică pentru a fi botezat, aduna darul la petrecerea de la botez, *îl dădea la grindă* în ziua de Sf. Vasile timp de trei ani, și, mai târziu, îndeplinea anumite funcții în ceremonialul nupțial și altele. Moașa era respectată toată viața de copilul moșit și de familia acestuia, i se duceau, în anumite zile ale calendarului popular, plocane.

Noul născut era asistat de moașă, de mamă și mai apoi de nașă, în diferite etape ce aveau ca scop protejarea și integrarea copilului în familie și în lumea satului: *masa* cu ocazia nașterii copilului și *primirea darurilor*, *venirea Ursitorilor*, *botezul*, *petrecerea după botez*, *scalda după botez*. Obiectele rituale puse în apa de la *prima scaldă* și în *scalda după botez*, aveau menirea asigurării și protejării creșterii copilului, atragerii protecției tuturor forțelor benefice în viitor.

Interesantă era credința în *Ursitoare* care aveau puterea să ursească viitorul noului născut. Erau așteptate a treia noapte de la naștere cu masa ursitoarelor pregătită, cu turta sau turțițele ursitorilor, cu alimente, băutură și diverse obiecte puse pentru a capta bunăvoința acestora și prezicerea unui destin mai bun, soarta lui fiind descifrată din visul mamei. Credința în ursitori se păstrează și astăzi când se naște la dispensar.

Creștinarea copilului și intrarea în comunitatea satească era asistată de *nașii de botez*, nașii de baștină sau de moștină. Obiceiul păstrării nașilor în familie era strict reglementat, nașii de botez ai mirelui cununau și apoi botezau toți copiii unei familii. Erau considerați rude apropiate și respectați. Doar în familiile în care mureau copiii se practica obiceiul aruncării copilului în drum, la fântână, la o răscruce sau la ușa bisericii și se alegea nașul din drum, prima persoană care trecea pe lângă copil. Nașii aveau îndatoriri multiple față de copil, îi puneau numele, îl botezau, îi aduceau daruri, îi tăiau moțul la un an sau la trei ani, se îngrijea de creșterea copilului și îl cununau când se căsătorea. Nașii de botez erau respectați de fini iar părinții copilului le duceau plocane.

În cazul în care copilul se îmbolnăvea grav, mai cu seamă de epilepsie, se practica obiceiul *schimbării numelui de botez*. Părinții hotărâu schimbarea numelui, crezând că prin noua identitate vor înșela boala. Cu această ocazie se mai practica și obiceiul de a *da copilul de pomană* sau *vânzarea copilului* unei femei căreia îi trăiau toți copiii.

În Oltenia, obiceiurile practicate la naștere erau diverse și foarte puternice. Ele asigurau venirea pe lume a unui nou născut, îl integrău în familie și în comunitatea satească, îi protejau drumul în viață.

FEMEIA GRAVIDĂ

Interdicții: „Soțul nu avea voie să taie porc sau păsări, că ieșea copilul cu un beteșug”: Dj 1; „În timpul sarcinii femeia gravidă nu trebuia să se forțeze prea mult, că arunca copilul”: Dj 1, 5, 13; „Să ocolească oamenii pociti, cu defecte fizice, să nu iasă copilul așa: Dj 1, 5, Gj 11, 15, Ot 5, 10, 15; „Să se păzească de răceală”: Dj 5, Gj 3, 7, 11, Ot 10; „În zilele de sărbătoare și duminica nu trebuia să lucreze toată ziua”: Dj 5, Gj 3, 15, Ot 1, 14, VI 11, 17; „Bărbatul nu avea voie să taie găini, că-i tresare copilul în somn”: Dj 13; „Să ocolească oamenii răi, bețivi, nu se uita la ei”: Gj 3; „Să se păzească de supărări”: Gj 3; „Să nu vadă fața mortului, face copil fără curaj; să se lege cu fir roșu la degetul mic dacă îl vede”: Gj 4; „[Să ocolească] oamenii urâți, să nu facă copilul urât, trebuia să-și amintească că e însărcinată”: Gj 7, 4; „Să respecte sărbătorile”: Gj 11; „Să nu mănânce fructe îngemănate, că naște copii gemeni”: Gj 11, Dj 1; „Nu era bine să treci anumite puncte noaptea. Se puteau feri dacă luau pe cineva cu ele să le însoțească”: Gj 15; „Munca până naștea, așa naștea mai repede. Vaca trage pe brazdă și leapădă mai repede vițelul”: Gj 15, VI 3; „Să nu fure nimic, că ieșea copilul pătat”: Gj 15; „Să nu mănânce ce știe că îi face rău”: Ot 1, Dj 5, Gj 3, Ot 14, 15, 17; „Să țină posturile”: Ot 1, VI 3, 11, 17; „Să nu iasă noaptea până nu cântau cocoșii”: Ot 1, VI 3; „Zicea că nu-i bine să iasă la miezul nopții din casă”: Ot 14, Dj 5, VI 17; „Femeia însărcinată trebuia să ocolească pe urâți; nu era bine să vadă nici pisici mieunând sau câini jigăriți. [Dacă îi întâlnea] trebuia să-și aducă aminte când naștea, pe strat”: Ot 1; „Trebuia să muncească, ca să nască ușor”: Ot 10, VI 3, 5; „Femeia să nu ridice greutate, pierde copilul”: Ot 5, Gj 3, 7, 11, 15, VI 6, 11; „Să nu furi, că iese pe copil. Dacă ai furat, să pui imediat mâna pe pământ. Dacă dai cu piciorul în câine, iese pârșos copilul. Dacă scuturi saci cu mălai, ies bube copilului. Să nu omori șarpe, că îți ia puterea la naștere”: Ot 10; „Femeia însărcinată trebuia să ocolească pe ologi, pe urâți. Scuipe în sân și-și făcea cruce spunând: «Tu să fii așa, nu copilul meu»”: Ot 14, VI 11, 17; „Nu trebuia să calce hotarul, că plânge copilul. La hotar lăsa semn”: Ot 15; „Ocolea oamenii pociti, să nu-i iasă copilul așa. Spunea: «Tu să fi așa pocit, nu ce-i în mine»”: VI 2, 3; „Să nu meargă la mort, să nu facă copilul galben; dacă trebuia să meargă la mort, se lega la deget cu o ață roșie”: VI 3, Ot 10, 15, VI 5; „Dacă mergea la mort se lega cu fir roșu pe care îl arunca în groapă, să nu iasă copilul mut”: VI 6; „Să ocolească oamenii pociti, să nu-i iasă și copilul. [Dacă-i întâlnea] nu se uita, să nu-i vadă”: VI 5, 6; „Se ferea să iasă din casă noaptea; dacă se auzea strigată, să nu răspundă ... să nu meargă sub un nuc, un gutui sau o salcie”: VI 11; „Ceas rău e la miezul nopții pentru toată lumea, nu numai pentru gravide”: VI 11; „Nu e bine să poftească ceva, că leapădă”: VI 11; „Să nu mănânce de dulce în zilele de post: vinerea,

miercurea și posturile mari; nu era bine, putea să nască greu”: VI 11; „Nu avea voie să facă munci foarte grele, să nu lepede”: VI 13.

Forțe protectoare: „Dumnezeu le păzea de rău”: Dj 1; „Se rugau”: Dj 1, Gj 3, Ot 1, VI 11; „Pe femeile însărcinate le păzea de rău Dumnezeu și Maica Domnului”: Gj 3, Ot 1; „Îngerii”: Ot 5; „Se împărtășea, purta o carte de rugăciuni sau o cruciuliță la ea, noaptea [le pune] sub pernă. Nu știa dacă scapă, să nască ușor”: Ot 10; „Se ruga la Maica Domnului”: Ot 10, 14, 15, VI 2, 3, 6, 11; „Dădea acatist”: VI 2; Dădea acatist la Maica Domnului. Se împărtășea. La biserică îi citește preotul la icoana Maicii Domnului. Să nu moară, să nască mai ușor, să-i trăiască copilul”: VI 2; „Se credea că anumiți sfinți păzesc femeile însărcinate, se ducea la popă și o sluja, o stropea cu apă sfințită”: VI 5; „Se rugau la orice icoană”: VI 5; „Dormea cu Epistolii sub cap, se spovedea, se împărtășea”: VI 6; „Se ruga la Maica Domnului, că ea sta în genunchi până naștea femeia”: VI 6; „Numai de sfinții bisericii, mai ales Sfânta Maria”: VI 11; „O păzea Maica Domnului, era o rugăciune care era bună la naștere grea”: VI 17.

Forțe malefice: „Răul”: Dj 5; „Moroi le poceau, [mai ales] spre sfârșitul sarcinii, dacă ieșeau noaptea afară”: Dj 5; „Moroiul și strigoiul, fac rău copilului; există un descântec”: Gj 1; „Moroi, puteau îmbolnăvi și chiar omorau”: Gj 3; „Lepădau copilul [din cauza] ielelor”: Gj 15; „[Gravidele] să nu treacă peste tăvălitura ălor sfinte: Gj 15; „Se zicea că are de moroi și leapădă copiii. Li se făcea de moroi. Se descântă”: Gj 15; „Se auzea că la unele femei le iese zmeul în cale, putea să pocească pruncul”: Gj 15; „Ielele”: Gj 3, Ot 5; „Sfintele sau zânele te pocesc de calci în masa sfintelor; [trebuia] să ocolească masa sfintelor. Dacă au pocit-o, [remediul] e să chemi o babă care știe să descântă de masa sfintelor”: Ot 1; „Sfintele (ielele) chinuiau, le omora copilul în pânțele, poceau”: Ot 10; „Să nu iasă seara din casă, se păzea de zburător; zburătorul, sfintele (ielele) chinuiau, le omora copilul în pânțele, poceau. [Femeile] se fereau, nu ieșeau seara din casă și purtau busuioc; la Rusalii, pelin și usturoi”: Ot 10; „Să nu calce în masa zânelor. Dacă greșea și trecea pe acolo, zânele o ologeau”: Ot 14; „Strigoi făceau rău la toți, nu numai la gravide, omorau”: VI 2; „Zânele (ielele), le poceau, le făceau să piardă copilul. Se păzeau tot timpul sarcinii”: VI 11, 10; „Aripa Satanei (Avestița)”: VI 11; „[Busuiocul] îl purta și gravida la Rusalii, să nu-i ia Rusaliile copilul și să iasă moale”: VI 13; „Zmeul, zânele, o făceau să piardă copilul sau să moară la naștere; se păzeau tot timpul”: VI 17.

NAȘTEREA COPILULUI

Locul: *Pe pământ:* „Femeia naștea pe pământ”: Dj 1–9, 11–14, 15, 16, Gj 1, 3–5, 9, 10, 12, 13, 15, Mh 5, 8, 9, 11, Ot 2, 4, 6, 8, 16, Vl 1, 2, 6, 9, 15, 18; „Pe pământ, așa am apucat. Azi, multe nasc la maternitate. Când nasc acasă, unele nasc tot pe pământ, altele în pat”: Gj 6; „Femeia naștea unde-i era mai bine, pe pământ”: Gj 7; „Pe pământ se credea că nasc mai repede”: Gj 11; „Femeia naștea unde o apuca, dar se credea că e bine să nască pe pământ. Azi, naște și unde o apucă, în cazuri foarte rare, căci cu câteva zile înainte de soroc, femeile gravide sunt duse la Punctul Sanitar, unde au îngrijiri speciale”: Gj 14; „Pe pământ, așa nașteau cele mai multe”: Mh 3; „Naștea pe pământ, o descânta, o pălea cu călduri, cărămidă caldă”: Ot 1; „Pe pământ, în fața vetrei focului”: Ot 7; „Pe pământ, cu fața la răsărit”: Ot 10; „Pe pământ, pe paie — pe strat; stătea trei zile pe strat”: Ot 11, 2; „Pe pământ, pe un strat de fân, până prin 1950”: Ot 13, 14; „Pe pământ, lângă perete. După naștere, trei zile stătea la strat, lângă sobă, pe fân și o pătură deasupra. După trei zile fânul se îngropa la loc curat, pătura se spăla”: Ot 15; „Pe pământ, după sobă, acolo stăteau trei zile. Așa era credința că o să nască mai ușor”: Vl 4; „Pe pământ, pe paie, fân, când era nașterea mai grea”: Vl 5; „Pe pământ, majoritatea. Obiceiul s-a pierdut de când nasc la dispensar”: Vl 10; „Femeia era mai bine să nască pe pământ; toate femeile care nașteau. Azi, dacă naște acasă, la fel”: Vl 11; „Pe pământ, majoritatea, la naștere grea”: Vl 13; „Femeia naștea pe pământ, cel mai des. Mama dormea pe pământ până la botez”: Vl 16; „Femeia naștea pe pământ, după ușă. Pământul bine măturat și stropit cu aiasmă”: Vl 17; „Pe unele le mai pune și pe scândură”: Dj 2, Vl 13; *Pe pat:* „Naștea pe pat”: Dj 2, 3, 6, 11, 15, 17, Gj 2, 7, 10, Mh 2, 3, Ot 2, 5, 12, Vl 3, 5, 7–9, 12–14; „Femeia care naștea ușor, naștea în pat”: Gj 12; „Uneori naștea pe pat”: Mh 9; „Pe marginea patului sau pe dunga patului”: Mh 12; „Pe pat, mai rar, că dă-n băbiți, se îmbolnăvește”: Vl 16; „Lângă pat”: Dj 3–7, 9, 11, 12, 14, Gj 5, 6, 10, 12, Mh 4–6, 8, 11, Ot 2, 3, 8, 10, 13, 16, Vl 2, 4–6, 13, 18; „Naștea lângă pat, căci în durerile facerii se putea ține de pat”: Gj 14; „Lângă pat, se ținea de dunga patului”: Gj 15; „Naștea lângă pat, se ținea cu mâinile de pat, i se descânta femeii de izdat cu un fir de mătură într-un pahar cu apă și i se dădea femeii să bea”: Mh 7; *Pe vatră:* „Naștea pe vatră”: Dj 1, Ot 4, Vl 8, 16; „Pe fân, pe vatră, până la ursitori”: Dj 8; „Pe fân, la vatră”: Dj 16; „Pe vatră, acolo unde o apucau durerile facerii, acolo naștea; i se așeza o pătură cu paie”: Gj 10; „Pe vatră, rar, demult”: Ot 12; „Lângă vatră, pe pământ”: Ot 14; „Pe vatră, stătea pe vatră trei zile”: Vl 5; „Lângă sobă”: Gj 3, Ot 2, 10, Vl 2; „Lângă sobă, că era cald”: Ot 11; *Alte locuri:* „Femeia naștea în genunchi”: Dj 1, 2, 4, 5–8, 11–16, Gj 3–5, 10–14, Mh 1, 4–8, 11, Ot 1, 2, 4, 8, 11–14, Vl 1, 3, 4, 6, 9, 15–17; „Naștea pe pământ, în

genunchi“: Dj 3; „Culcată, rar“: Dj 7; „Năștea în genunchi lângă pat“: Dj 9; „Femeia năștea după cum îi venea bine“: Gj 1; „Cum se nimerea“: Gj 10; „Pe câmp, la lucru“: Gj 10, Mh 3; „În genunchi, îl naște mai ușor“: Gj 15, Mh 7, Vl 2, 5, 10; „În picioare mai sta câte una și aveau grijă, sprijineau copilul“: Mh 3; „În genunchi, se întâmpla să nască pe pământ în casă, dar mai nășteau și pe câmp“: Mh 3; „În genunchi. Exista o vorbă, a înngenunchiat de două ori“: Mh 6; „Oricum“: Mh 9; „În tocul ușii nașterea e mai ușoară“: Mh 10; „În genunchi, cu mâinile pe la spate; agățată de gâtul mamei sau bărbatului“: Ot 10; „În genunchi, dacă nașterea era grea“: Ot 16; „Năștea în genunchi, pe pământ. Obiceiul a început să se piardă de vreo 20–25 de ani și au început să nască în pat, dacă nasc acasă“: Vl 11; „În genunchi, lângă pat, și se ținea de pat“: Vl 13.

Așternutul (strat): „După ce femeia a născut în genunchi pe cârpa așezată direct pe pământ, moașa așeza lângă vatră, pe jos, o rogojină. Deasupra pune fân curat, pe care lăuza stătea trei zile, până la ursitori. Astfel nu murdărea nimic. Acest așternut de fân și rogojină dedesupt se chema strat“: Ot 1; „Puneau un petec de pătură jos și apoi îl ducea și-l îngropa“: Dj 2; „Sub femeie se pune un țol de cânepă“: Dj 4; „Fân, trențe, țoale“: Dj 5, Gj 1; „Pe fân, pe vatră, până la ursitori. După ce năștea copilul, o pune pe un braț de fân în pat, până la ursitori. Nășteau înainte și pe câmp“: Dj 8; „Când nășteau se puneau pe un căpătâi de paie. După ce nășteau erau puse pe un braț de fân pe care stăteau trei zile“: Dj 9; „Se așternea fân fiindcă așa se credea că a fost născut Iisus Hristos“: Dj 13; „Pe paie, se pune fiindcă așa a născut și Maica Domnului“: Dj 17, Vl 13; „Pe fân“: Gj 3, 15, Ot 2, Vl 5, 6, 9, 13, 15; „Un țol“: Gj 5, Mh 9, Ot 8, Vl 1, 14; „Pe paie și cârpe vechi, care nu mai trebuiau“: Gj 6, Vl 3, 11; „Un scutec de dimie“: Gj 7; „O pătură“: Gj 8; „Paie“: Gj 9, 15, Mh 12, Ot 11, Vl 15, 16; „Pe paie și un așternut“: Gj 4; „Perini umplute cu paie“: Gj 10; „Se puneau paie. Apoi se dădea foc la paie de sub femeie“: Gj 11; „Fân și peste el o pătură“: Gj 13, Ot 14, Vl 4; „Sub femeie se pune: paie, fân, cârpe, haine, dar curate“: Gj 14, Vl 17; „O perină să-i fie cald“: Mh 2; „După ce năștea, se puneau paie pe pământ, apoi o pătură și era așezată lăuza pe pământ, în mijlocul încăperii“: Mh 3; „Un căpătâi, o pernă, ca să cadă copilul pe el“: Mh 6; „Stătea pe fân, trei zile“: Mh 8; „Un căpătâi“: Mh 11; „Se pune fân sub femeie. După ce năștea se ridica stratul“: Ot 6; „Femeia stătea pe strat, pe fân, lângă sobă, că așa a născut Maica Domnului. Apoi fânul se ardea. Pe strat stătea până la ursitori. Moașa spăla, după trei zile, cămașa în care a născut femeia și o dădea la o femeie mai bătrână și mai depărtată, să n-o atingă copilul“: Ot 10; „Imediat ce năștea o așeza pe femeie și copilul pe ogrinji, fân, lângă sobă. După naștere se pune strat de paie pe care stătea trei zile. La trei zile după naștere, când venea moașa să-i facă baie lăuzei, scotea fânul afară și-i pune foc“:

VI 2; „Statul femeii pe paie lângă foc se chema la strat. După scaldă femeii, la trei zile, moaşa ardea paiele”: VI 9, 10; „Moaşa pune pe jos, sub femeie, călduri, piei sau cârpe încălzite”: VI 18.

Uşurarea naşterii, alte practici rituale: „Când se năştea copilul, îi lega buricul şi îl înfăşa în petice, şi-l pune lângă mama lui lângă pat. La mamă, pe pat, dedesubt, îi pune o mână de fân, că aşa a născut Maica Domnului”: Dj 2; „Se dădea femeii apă din pumni, să nască mai repede”: Dj 4; „Trenţe calde pe burtă, cărmidă caldă; se mai descânta uneori”: Dj 5; „O pune de trecea de trei ori peste albia pusă cu gura în jos, ori aducea un vânător să tragă de trei ori cu arma, ca să sperie femeia. Eu am născut pe pământ, nu avea importanţă în ce loc, acolo unde te apuca, apoi mă luau cu copil cu tot, mă puneau pe fân în pat, iar în locul unde am născut au făcut o groapă în pământ şi au îngropat locul copilului (placenta). Chiar dacă năşteai pe drum, ori pe câmp, tot acasă veneai şi făceai o groapă undeva sub pat pentru placenta. Toată lumea făcea aşa”: Dj 7; „După ce năştea copilul puneau femeia pe un braţ de fân în pat, până la ursitori”: Dj 8, 9, Ot 11, 15; „Locul copilului, cu un ac înfipt, cu seminte în el, îl pune în apa de scaldă”: Dj 13; „Sub femeie se puneau cărmizi calde”: Dj 16; „Cărmidă caldă şi cojoace să-i fie cald”: Dj 17; „Se pune o căldare cu apă pe foc şi se băga în ea fuior de cânepă şi se pune pe burta femeii, să nască mai uşor”: Mh 10; „Pune pe soţ sau pe altcineva să tragă cu puşca peste casă; îi descânta cu cuţitul pe burtă: «Cum intră cuţitul în carne, aşa să treacă copilul prin burtă». Se făcea că taie burta în cruce, de trei ori. Sau o pune să se plimbe din fundul casei la uşă. Când ajungea la uşă dădea cu pumnul în uşă şi spunea: «Cum se deschide uşa, aşa să mă deschid şi eu»: Ot 1; „Femeia bea apă din pumni, de la cei din casă şi făcea paşi mari pe un brâu”: Ot 4; „Dacă naşterea era grea sau până să nască, femeia umbla pe brâu roşu şi la capete dădea cu piciorul în pereţi. Trecea un ou prin sân, zicând: «Cum nu ţine găina oul, aşa să nu țin eu copilul». Trăgeau cu puşca peste casă spunând: «Cum iese glonţul, aşa să iasă copilul». Bea apă din pumni, de la socru şi de la soacră, că poate le-a zis de rău şi s-o ierte”: Ot 10; „Buricul se tăia la trei degete distanţă pe o coajă, aşchie, cu briceag, nu cu foarfeca. După ce înfăşa copilul, îi sufla cu ţeava în obraz să facă gropiţe. Ca să iasă placenta, sufla în sticlă. Locul se îngropa în casă, după uşă. Se puneau trei usturoi. Dacă vrea să nu mai facă copii, bagă un lacăt încuiat; tot de asta se îngropa cu gura în jos, dar e păcat, că mai are de făcut copii. Câte noduri sunt pe buric, atâtia copii mai face. Cât lipseşte moaşa din camera cu copilul, lasă un semn, mătura şi un fier”: Ot 10; „Un fier, să taie durerea. Azi, la fel. La naştere grea, venea preotul acasă şi citea de uşurare; moaşa îi da apă din pumni, femeia se agăta de gâtul bărbatului”: Ot 15; „[Femeia] să fie în mijlocul casei. Pe blană, e păcat. Ca să naşti uşor, dacă ai bărbat rău îl goneşti,

dacă ai bărbat bun, naști de gâtul lui. Îți dă apă din pumni pe ușă, pe la giurgiuvelele geamului; trage cu revolver peste casă; se aruncă apă pe casă. Buricul copilului se tăia pe o așchie. Se lega, mai demult, cu ață de la cheutoarea mamei sau obișnuită. Când se năștea copilul, era uns cu miere necântărită și se turna o oală cu lapte pe el, să-i meargă bine. Până la botez copilul nu se unge după scaldă, că nu se prinde mirul”: VI 2; „Era purtată de moașă de subțiori prin cameră până îi veneau muncile; îi puneau căldură la șale sau pe burtă. Placenta se îngropa în grădină la loc curat, unde nu umblă vitele. Buricul se păstra drept amintire”: VI 3; „O plimba prin casă; o pălea sau îi puneau căldură. Bărbatul trăgea cu pușca peste casă, ca să fie nașterea rapidă. Îi da apă din pumni. [Moașa] tăia buricul pe așchie sărită și pe balegă”: VI 6; „Sub femeie se puneau fân; mergea pe brâu. Bărbatul îi dădea apă din pumni și din opincă, că poate a înjurat-o. Casa în care se năștea copilul, imediat după naștere, se îngropa cu bani și boabe de fasole în ea. Buricul copilului se tăia pe o așchie și un ban, să aibă noroc la bani. Așchia și banul se puneau apoi la ursitori”: VI 9, 10; „Dacă nașterea era grea, trăgea cineva cu pușca peste casă, spunând: «Cum se sloboade cartușul, așa să se sloboade copilul». Femeia cerea iertare de la toți, că poate a blestemat-o cineva. Trecea apă ne-ncepută prin salba de argint purtată la cununie. Moașa o plimba prin casă, îi făcea baie caldă la picioare; îi dădea să bea vin sau țuică fiartă cu untdelemn, îi puneau cărămizi calde sub șale și pe burtă”: VI 11; „Dacă nașterea era grea, rudele și bărbatul, dacă era om bun, făceau rugăciuni și mătăanii într-o cameră alăturată. Fânul pe care năștea femeia era adus de moașe sau de bărbat. După trei zile era ars. Moașa era cea care tăia buricul copilului, primea copilul la naștere în scutece curate. Apoi aștepta placenta. Buricul se tăia pe o așchie sărită pe care se puneau un ban de argint, să fie copilul cinstit, norocos. Placenta se îngropa la un pom roditor. Placenta se îngropa cu câțel de usturoi, ca al doilea copil să fie băiat, dacă primul a fost fată. Placenta se mai îngropa în casă sau în beci pe locul corespunzător, dacă în casă nu se putea, podele de exemplu. Până la botez, copilul se spăla cu săpun; dar nu se ungea, că nu se prinde mirul de botez. Imediat după naștere, moașa merge la biserică și face apă sfințită, o plătește de la ea. Din această apă pune în scaldă în fiecare zi până la 40 de zile”: VI 13; „Dacă nașterea era grea, se trăgea cu pușca peste casă; îi da bărbatul apă din pumni să bea”: VI 17.

Așezarea nou-născutului pe pământ: „Neînvelit”: Dj 4, Ot 2, 7; „Lângă mamă-sa pe fân, stătea trei zile până la ursitori”: Dj 5, 4, Gj 1, 4, 9, 13, 14; „Învelit în scutece, în toale”: Dj 5, Gj 9, VI 4, 16; „Copilul se așeza în cămașa de nuntă a tatălui”: Gj 1, 4, 13, Mh 9, Ot 6; „Copilul era așezat pe pământ învelit în cămașa tatălui”: Gj 14; „Copilul era învelit într-o cârpă, o fustă a mamei”: Gj 15; „Așternea fân lângă sobă; acolo sta femeia și copilul până veneau ursitorile”: Gj 15,

Mh 9; „După scaldă, îl așeza pe strat lângă mamă”: Ot 1; „În cămașa de nuntă a mamei, dacă e fată”: Ot 1; „Până la șase săptămâni, rufele copilului nu se puneau la uscat afară”: Ot 1; „[Copilul] se așeza, ca să nu plângă, să tacă precum pă-mântul”: Ot 6; „Când se naștea, copilul ședea pe pământ până ce moașa îi tăia buricul”: Ot 7, 2; „Copilul se înfășa în obiele, ca un scutec și se așeza pe pământ”: Vl 1; „În obiele de încălțăminte, curate, ca un scutec”: Vl 1; „În obiala tatălui și legat cu tei”: Vl 2; „Imediat după naștere, copilul împreună cu mama, era așezat pe un braț de fân, jos pe pământ, lângă sobă”: Vl 2, 4, 8; „După naștere copilul se așeza pe fân, dormea pe pământ până la botez, ca să nu se îmbolnăvească”: Vl 16; *Cine îl ridica*: „Moașa îl ridica”: Dj 4, Ot 2, 6; „Mama sau o femeie din casă”: Dj 5; „Moașa ridica copilul de pe pământ”: Gj 1, 9, 13, 14, Mh 9, Ot 7, Vl 1, 8, 16; „Cine se găsea, dacă nu cumva era moașa de față”: Gj 4; „Moașa ridica copilul de pe pământ la trei zile”: Gj 15; „Îl lua moașa care îl moșea și-l da moașei e neam”: Ot 1; „Moașa”: Vl 2, 4.

MOAȘA

Alegerea moașei: „Moașa ajuta la nașterea copilului. Moașa de baștină tăia buricul, [era numită și] moașa de buric. Era de multe ori cumnata de la fratele mai mare al bărbatului. Și azi se alege moașa de baștină din familie”: Dj 1, Ot 16; „Moașei care îi tăia buricul îi zicea moșica. Ea e alta decât moașa cu care naștea. Moașa care o ajută să nască nu mai venea decât dacă era chemată; avem în sat moașă cu școală. Moșica se punea din partea femeii. Și acum se alege moașa de neam: Dj 2, 3; „Era o moașă care moșea și o moașă din familie care tăia buricul”: Dj 4, 6, 8, Gj 3; „Femeia care ajuta la naștere nu trebuia să facă parte din familie, moașa care tăia buricul copilului făcea parte din familie: verișoară, mătușă, cumnată. Moașa se numea moșică; născuta se numea nepoată. Și azi se alege moașă”: Dj 5, 9; „Moașa care ajuta la naștere și moașa de buric care tăia buricul; era aleasă indiferent dacă era rudă sau prietenă”: Dj 10; „Se alegea din neamul femeii sau al bărbatului”: Dj 11, 12, 14, 16; „[Moașa era] o femeie pricepută, care ajuta la naștere. În afară de aceasta se alegea moașa copilului, pe cineva din neamuri care convenea familiei, indiferent de vârstă și rudenie”: Dj 13; „Erau femei pricepute care ajutau la naștere, iar moașa venea și tăia buricul. Acum femeia naște la spital, dar acasă aleg moașa de tăiat buricul. Alegeai moașă pe cine voiai”: Dj 17; „Femeia naștea cu ajutorul unor femei pricepute. Moașa venea și tăia buricul copilului. Fiecare lăuză avea moșul și moașa sa. În majoritate erau rude. Deveneau membri de familie. Nu se confunda cu moașa satului. Se alege și acum moașă. Femeia la naștere era asistată de rude. După naștere chema moșul de

baștină, fiecare familie avea moșul și moașa sa pentru toți copiii, ca să taie buricul pe un bănuț de argint; lega apoi buricul cu un fir roșu. Moșul îngropa buricul tăiat. Moașa făcea baie noului născut. La trei zile moașa punea ursitorile“: Gj 4; „Moașa era din familie, a mamei mai ales, a tatălui mai rar. Azi, după ce mama și copilul au venit de la Casa de nașteri se mai chiamă și moașa veche ca să-i pună ursitorile“: Gj 5; „Moașa era moașa familiei care se păstra din generație. Era rudă cu familia. Azi, se mai obișnuiește să se aleagă moașă din familie“: Gj 7, VI 15; „Moașa se alegea din neamuri, o soră a lăuzei, o mătușă, o cumnată“: Gj 10, 12–14, Mh 10, VI 4, 15; „Era o rudă numită moașă, iar soțul ei se numea moș. Moșul și moașa sunt cei care asistă la naștere. Pot fi rude“: Gj 9, 11; „O soră, alegeai moașă pe cine voiai. Câte o femeie pricepută asista la naștere. Moașa doar mai ajuta. I se spunea moașă, iar copilului moșit, nepot. Dacă îi moșea primul copil atunci moașa se interesa de femeie când rămânea grea a doua oară, a treia oară. Moașa nu se schimba“: Gj 15, VI 4; „Moașă de buric, din familia mamei sau tatălui“: Mh 12, VI 17; „Moașă de buric; mătușa și unchiul erau moși“: Mh 9; „O soră, o mătușă. Dar și o femeie nerudă“: Gj 12; „Moașa din familie, dar putea fi și străină“: Mh 2, Ot 8; „Moșica de buric nu era neapărat din familie“: Dj 8; „Era rudă cu familia, dar putea fi și străină. Cine tăia buricul copilului era moașă“: Ot 2; „Moașa nu trebuia neapărat să facă parte din familie. Relațiile se stabileau pentru totdeauna între familia moașei și familia nepoatei. De obicei e chemată să moșească și la ceilalți copii. Suntem ca neamurile“: Gj 6; „Moașa devine rudă cu femeia moșită și copiii ei. Moașa spune nepot (nepoată) și copilului și părinților lui, mama și tata. Bunicul copilului putea să-i taie buricul (moș), dar soția lui spăla lăuza și copilul, ducea mâncare etc. El era chemat doar la tăiatul buricului. Copiii moșului sau moașei nu mai sunt rude cu copiii nepotului. Moșul nu se putea căsători cu nepoata. Copiii moașei sau moșului nu mai pot moșii copiii nepotului. Cu atât mai puțin, invers. Azi, s-a pierdut obiceiul și se moșesc surori între ele. Înainte moașa nu avea voie să facă parte din familie“: Gj 8; „Moșea toți copiii aceeași moașă“. Mh 3, „După ce moșea un copil se țineau de rude. Copiii moșiți și părinții lor deveneau nepoții moașei și soțului său, moșul“: Mh 6; „Moașă bătrânească. Nu era regulă să fie rudă, dar era bine să fie din neam. Era obiceiul ca să se cheme o femeie care știa să moșească. După ce năștea puneă pe altcineva moașă, pe cine vrea, mai ales din neam, cumnate, că ele nu știau să moșească. Dar de pus moașe se puneă din partea cui vrea din neam. Azi, nasc la dispensar și pe urmă pun moașă“: Ot 1; „Era o femeie pricepută, mai în vârstă“: Ot 5, 8, 10, 14, VI 6, 11; „Cea mai în vârstă femeie. Merge și acum, la trei zile, chiar la spital, să pună ursitoarele“: Ot 12; „[Moașă din neam] sau vecină care se pricepea, să fie mai de-aproape. În sat se pun mai multe moașe, până la trei sau chiar patru. De la unu la patru moașe“: Ot 11; „Moașa cătunului era și moașa de obicei. Moașa putea să facă parte și din familie, dar nu putea să fie moașă soacra sau cumnata «că taie sângele

fiului sau fratelui»: Ot 13; „Moașa nu era din familie. Era o femeie mai în vârstă, avea cunoștințe medicale, era bună la inimă, credincioasă, știa să descânte”: Ot 14; „Se prefera o rudă. Când nașterea era grea se chemau mai multe moașe”: Ot 15; „Moașa, vecină sau rudă, cu cine se înțelegea mai bine. Femeile trebuiau să fie pricepute. Rudele se cam supărau dacă era moașă străină”: VI 5.

Atribuțiile moașei față de mamă: „Aducea de mâncare și băutură trei zile lăuzei; puneu ursitorile și dormea cu lăuza în noaptea a treia”: Dj 1, 3, 7, 10, 12, Gj 7; „Gătea pentru născută, o săptămână, dormea cu lăuza trei nopți până la ursitori. La trei zile moașa scula lăuza de pe paie”: Dj 2; „Ajuta mama să nască, o scălda, făcea curățenie, se ducea la preot să-i facă moliftă imediat după naștere. Aducea molifta acasă, puneu busuioc în sticla cu moliftă și o puneu pe primul prag de la intrarea în casă, apoi pe al doilea prag și a treia oară jos lângă patul lăuzei. Stropu copilu cu moliftă; mama bea de trei ori și în fiecare scăldă se puneu apă sfințită până la șase săptămâni. Păzeu mama și copilu de orice rău”: Dj 4, 8, Mh 5, 8; „Mama se spăla pe mâini [cu apa de la moliftă], timp de șase săptămâni”: Ot 13; „Ajuta la treburile gospodăriei, ducea femeii mâncare, apă, trei zile, făcea ursitorile, păzeu mama și copilu de orice rău”: Dj 5, Gj 3, 13, Mh 1, 3, 4, 7, Ot 2, 6, 11, 15, VI 4, 14, 15; „Pentru născută, spăla rufe. Moașa dormea trei nopți până la ursitori; moașa o ridica la trei zile după strat”: Dj 6; „O ajuta să nască, o scălda, aduceu mâncare cam o săptămână”: Dj 7, Gj 5, 8, 9, 11, 15, Mh 6, Ot 8; „Aduceu mâncare nepoatei trei zile. După ce năștea femeia stătea trei zile pe paie. Moașa o ridica după trei zile; puneu masa ursitorilor”: Dj 9, 10, 14, Ot 1, VI 13; „Moașa scula lăuza după trei zile de pe paie. Dormea cu lăuza în noaptea ursitorilor”: Dj 11; „Aduceu nepoatei mâncare trei zile; puneu ursitorile”: Dj 12, Gj 12, 13; „Ajuta până ducea pe nepoată la moliftă la șase săptămâni”: Dj 13, 16; „Timp de trei zile avea grijă de gospodărie. În a treia noapte, în noaptea ursitoarelor, rămânea împreună cu mama și copilu. În cazul în care nu puteu veni lăsa ca zălog ceva din partea ei: bete, basma, ca și cum ar fi fost de față”: Dj 15; „Se ducea cu nepoata la patruzeci de zile, la moliftă”: Dj 17; „Gătea, spăla mama și copilu, pregătea azimile pentru masa ursitoarelor”: Gj 2; „Aduceu mâncare trei zile. A treia zi făcea trei turte pentru ursitoare”: Gj 4; „O ajuta să nască; îngropa placenta; o încingea cu brâu, o spăla la trei zile; ardea cărpele și paiele pe care a născut; aduceu mâncare opt zile”: Gj 6, Mh 11; „Ajuta femeia să nască, când îi veneu femeii să nască, îi băga picioarele în apă caldă, ca să nască ușor. După ce năștea o spăla, îi spăla și rufe, o săptămână”: Gj 8; „Avea grijă de mama copilului. Puneu turtele: trei turte unse cu miere, pe locul unde năștea femeia”: Mh 9; „Moașa descânta femeia înainte de naștere, o trăgea pe burtă cu unsoare și îi ținea căldură. Ajuta femeia să nască, aduceu mâncare, apă, spăla”: Ot 10; „Ajuta femeia să nască, păzeu mama

și copilul de deochi, făcea curățenie și de mâncare cât stătea femeia pe strat, o spăla la trei zile. Venea în noaptea de ursitori, venea și după asta până la botez: Ot 14; „O purta prin casă, îi punea un cenușar, o pânză din cânepă, încălzit pe burtă [ca să nască]. O spăla la trei zile”: Vl 2; „Ajută femeia să nască, o păzește să nu piardă laptele, să nu se deoache lăuza și copilul. Venea până se înzdrăvenea lăuza și gătea, făcea focul, spăla lăuza, până se făcea femeia bine. Cu moașa și copilul mergea lăuza la biserică după șase săptămâni”: Vl 3; „Ajuta femeia să nască, o plimba prin odaie, îi punea cărămizi calde. Trei zile aducea de mâncare, ajuta în casă. Se ducea cu lăuza la biserică, la moliftă”: Vl 5; „Ajuta la naștere; tăia buricul pe așchie sărită și pe balegă. Se tăia cu un briceag găsit pe drum și se lega cu cheutoarea de la bărbat, să-și iubească părinții. Aducea mâncare și băutură trei zile sau o săptămână; spăla prin casă, spăla rufe”: Vl 6; „Ajuta femeia să nască; o sfătuia pe femeie. Păzea mama și copilul de rău, de strigoi, de zâne, de zmeu, de Aripa Satanei. Scălda lăuza după trei zile de la naștere; făcea mâncare până la o săptămână: Vl 11; „Imediat după naștere, moașa mergea la biserică și făcea apă sfințită, o plătea de la ea. Din această apă punea în scaldă în fiecare zi, o stropea pe mamă și se spăla cu ea pe mâini până la patruzeci de zile când o termina. Moașa o scălda pe mamă la trei zile, îi spăla cămașa, îi aducea mâncare”: Vl 13; „Moașa ajuta femeia să nască; descânta mama și copilul de deochi; oprea să nu intre nimeni la lăuză, îi astupa ferestrele să nu intre soarele; scălda lăuza la trei zile; făcea gospodărie și mâncare cam nouă zile”: Vl 17.

Atribuțiile moașei față de copil: *Tăia buricul copilului, îl scălda:* Dj 1, 10, Gj 5, 10, 13, Ot 2, 5, 6, 8, Vl 3; „Tăia buricul, spăla copilul două, trei săptămâni, dădea copilul de grindă de Anul Nou”: Dj 2; „Tăia buricul, scălda copilul trei zile”: Dj 3, 5, 15, Gj 8, Mh 11, Vl 4, 5, 14, 15; „Îl scălda până la șase săptămâni și punea apă sfințită în scaldă, îl stropea cu moliftă, îl înfășa. Prima dată cu apă rece dintr-o oală de pământ nouă, pe pragul casei, să se întărească copilul”: Dj 4; „Scălda copilul șapte zile; îl dădea de grindă, la Anul Nou”: Dj 6, 12; „Îi tăia buricul, îl scălda o săptămână, îi aducea cămăsuță, rochiță. Dădea copilul de grindă”: Dj 7, 8; „Scălda copilul, îi punea ursitele. Dădea copilul la grindă de Anul Nou”: Dj 9; „Spăla copilul trei zile, îl ducea la botez, îl da la grindă în fiecare an”: Dj 11; „Tăia buricul, scălda copilul, îi aducea îmbrăcăminte la ursitori”: Dj 13, 14, Gj 4, 13; „La fașă, punea un bănuț, un cărbune”: Dj 14; „Scălda copilul șase săptămâni, seara și dimineata”: Dj 16, Gj 12, Mh 1; „Scălda copilul la botez”: Gj 1, 9; „Tăia buricul, spăla și înfășa copilul, îl pregătea pentru botez”: Gj 2, 3, Ot 4, Vl 2; „Tăia buricul, scălda copilul opt zile, punea ursitorile, ducea copilul la biserică în ziua botezului, îl ridica la grindă de Anul Nou”: Gj 6, Ot 12; „Moșul

de baștină tăia buricul pe un bănuț de argint, îl lega cu un fir roșu. Moșul îngropa buricul tăiat. Moașa făcea baie noului născut. La trei zile moașa pune ursitorile“: Gj 4; „Tăia buricul, pune ursitorile la trei zile, ducea copilul la botez“: Gj 11, Mh 8, Ot 12, Vl 16; „Tăia buricul copilului, îl scălda, îi cumpăra scutece, îi făcea fașă de lână“: Gj 15; „Scălda copilul, pune turta la ursitori“: Mh 12; „Îi tăia buricul, îl spăla, îl lega strâns, îi dădea țâță, dacă n-avea mama țâță“: Mh 3; „Îngrijea copilul, pregătea prima scaldă, îl îngrijea până la botez. Azi, prima scaldă se face la întoarcerea de la casa de nașteri“: Mh 5–8; „Scălda copilul, îi pune roșu să nu se deoache, pune un fir de busuioc și un vâtrai lângă copil. La trei zile îi aducea toate lucrurile de îmbrăcat pentru ursitori. Pentru asta moașa primea de la lăuză: o pâine, un kg de țuică, două kg vin, o azimă de pâine, bani, îi pune pe pâine“: Ot 1; „Moașa tăia buricul, scălda copilul, mergea la botez. Da copilul la grindă de Sf. Vasile, trei ani la rând“: Ot 4; „Scălda copilul timp de patruzeci de zile“: Ot 7; „Tăia buricul la trei degete distanță, pe o așchie, cu briceag, nu cu foarfecă. După ce înfășa copilul îi sufla cu țeava în obraz, să facă gropițe. Ca să iasă placentă sufla în sticlă. Locul se îngropa în casă, după ușă, cu trei usturoi. Dacă vrea să nu mai facă copii, bagă un lacăt încuiat“: Ot 10; „Scălda copilul, aducea apă, făcea mâncare. Scălda copilul de două ori pe zi, vara, iar iarna o dată. Până la botez, venea măcar o dată pe zi, până la șase săptămâni, la moliftă“: Ot 11, 15, Vl 5, 7, 12; „Scălda și înfășa copilul, spăla cârpele copilului. Șase săptămâni avea grijă de mamă și copil“: Ot 13; „Scălda copilul, venea în noaptea de ursitori, venea și la botez, făcea scaldă de după botez“: Ot 14; „Ducea copilul la botez, îi tăia și moțul dacă era băiat, dădea copilul la grindă“: Ot 16; „Până la botez, copilul era îngrijit de moașă“: Vl 1; „Scălda copilul trei zile, îl înfășa în scutece curate. Avea grijă de la trei la opt zile“: Vl 4–7; „Îngrijea copilul de la naștere până la botez“: Vl 8; „Moașa îi tăia și îi lega buricul. Îngrijea copilul până la botez, trei zile. Buricul copilului se tăia pe o așchie și un ban, să aibă noroc la bani. Așchia și banul se puneau apoi la ursitori. Casa în care se naște copilul, imediat după naștere se îngroapă cu bani și boabe de fasole în ea. După naștere, moașa mergea la biserică și făcea apa“: Vl 9, 10; „Pe copil, moașa îl scălda de două ori pe zi până la botez. Când lipsea de acasă, pune un vâtrai lângă copil, că altfel dădea în băbiți. Moașa era cea care tăia buricul copilului. Moașa primea copilul la naștere în scutece curate“: Vl 13; „Scălda copilul de două ori pe zi; îi pune moț roșu, să nu se deoache“: Vl 17; „Tăia buricul și scălda copilul timp de trei zile. Făcea popa maslu, să nu aibă ceva copilul, de poceală“: Vl 18; *Ducea copilul la biserică*: „Moașa ducea copilul la botez“: Dj 5, Gj 6, 8, Ot 2, Vl 4, 6, 17; „Moașa-l ducea la biserică cu lucrurile cumpărate de ea. După ce venea de la biserică, moașa lua copilul din brațele nașei, venea cu el la vatra focului și-l dădea în sus de trei ori, și-i spunea numele, până atunci copilul nu era strigat pe nume“: Dj 7; „Moașa aducea îmbrăcămintea la naștere întocmai ca nașa“: Gj 6; „[Nașa] îi plătea ceva

moașei care ducea copilul la biserică”: Gj 7, VI 9, 10, 13; „[La botez participau] o pereche de moși”: Gj 7, 11; „La botez moșul stă în dreapta nașului”: Gj 9; „Moașa duce [la biserică] căldarea”: Ot 14; „Copilul era dus la botez în hainele dăruite de moașă la ursit”: VI 5.

Datul copilului la grindă, de Sf. Vasile: „[Moașa] dădea copilul la grindă de Anul Nou, de Sf. Vasile”: Dj 2, 6, 7–9, 11, 12, Gj 6, Mh 7, Ot 2, 16; „Nepoata [mama copilului] se ducea plocon la moașă: două turte mari, găină friptă, găină vie, cămați, burtă de porc, vin. Nepoata se ducea cu toți copiii până la șapte ani, îi ridica moașa în sus și-i dădea la grindă, spunându-le: «Să trăiești, să-mbătrânești»”. Copilului i se punea colac mare la gât, pe care se puneau bani, flori, o bucată de zahăr, prăjitură. Se făcea petrecere. Și acum, la fel, chiar mai mare”: Dj 7; „Moașa în fiecare an dăruia copilul când îl da la grindă. Moașa făcea pentru copil un colac cu bani înfipti în el. Îl punea peste cap. Îl dădea la grindă. Se dădea nepotul la grindă până la șapte ani. Femeia ducea plocon: pâine, carne friptă, trei kg țuică, cinci kg vin, o coastă, o pecie, o pasăre tăiată. Trei zile moașa petrecea cu nepoții, în special a doua zi”: Dj 11; „Trei ani la rând mama mergea la moașă de Anul Nou cu plocon, o vadră de vin, țuică și petreceau. Moașa îi făcea covrig, îi da daruri copilului și-l da la grinda casei, cu toate darurile și covrigul în cap. Petreceau trei zile”: Ot 1, 4; „La Anul Nou se mergea cu plocon la moașe, dimineața: patru pâini, carne de porc, cârnat, piftii, gogoși, o pasăre tăiată, patru-cinci kg vin, țuică. Îi punea în cap un covrig (colac), cu bani și cu ce îi da moașa de îmbrăcat și-l da la grindă. La fete se dădeau ișoare. Și la băieți cămași cusute. În fiecare an se mergea cu plocon. La toate moașele se mergea cu plocon”: Ot 11; „Obicei în ziua de Anul Nou: nepoatele cu copiii mergeau la moașă să-i dea de grindă. Moașa le pune un colac pe cap, cu ceva bani, și-l ridica până în grindă. Apoi se făcea masă la moașă cu toate nepoatele. Nepoatele duc plocon cu această ocazie, din bani și cadouri. Se dă la grindă în fiecare an de Sf. Vasile, până la trei ani”: VI 13; „Până la trei ani, moașa primea la Sf. Vasile plocon. Copilul purtând un colac pe cap era ridicat până la grindă, timp de trei ani. Obiceiul se numea datul la grindă”: VI 15.

Alte obiceiuri: „Când se căsătorește copilul, se duce să ia moașa cu alai și cu cadou pentru moașă. Înainte se ducea numai la moașa băiatului, acum și a fetei”: Dj 6; „Finii se duceau cu plocon, la moașă: o vadră de țuică, două de vin, o oală de ciorbă, una de sarmale, zahăr, roșcove, smochine. Luni duceau un trandafir, o pecie, o strachină de piftii și de acasă se duceau la cârciumă și petreceau și plătea tot nepotul. Azi, nu se mai merge la cârciumă, în rest, se menține obiceiul”: Ot 2.

PRIMA SCALDĂ

Apa de scaldă: *Apă ne-ncepută:* Dj 7, 8, 15, 16, Gj 1, 2, 5, 6, 9, 10, 12–15, Mh 1, 3–7, 9, 11, Ot 1, 4–7, 12, 14, VI 3–6, 8, 11, 14, 15, 17; „Îl spăla cu apă caldă, apă ne-ncepută; aducea atunci apă proaspătă de la fântână și atât cât era în cantă (în găleată) atât pune-a; nu mai adăuga alta”: Dj 7; „Îl scaldă în apă ne-ncepută, încălzită; timp de șase săptămâni. Azi, la fel, când vine de la Casa de naștere”: Dj 15, Gj 14; „În apă ne-ncepută adusă de la fântână din care nu s-a mai folosit nici o picătură pentru altceva, călduță”: Gj 5, 10; „Noul născut se scaldă în apă ne-ncepută. Îl lua în mână moașa, îl ținea pe vatră și turna cu o oală nouă apă rece peste el. Se zicea că va avea glas. Tot în ziua aceea îl scaldă în postăviță. Azi, la fel, cine naște acasă”: Gj 15; „În apă ne-ncepută luată direct din fântână sau din altă cantă. Azi, la fel, prima scaldă se face la întoarcerea mamei la casa ei de la Casa de nașteri”: Mh 1; „În apă ne-ncepută, călduță. Îl spăla într-o ciovată de dovleac, să fie gras ca dovleacu, uneori și în apă rece, să se călească”: Mh 3; „În apă ne-ncepută, încălzită. Se folosea o oală nouă de pământ pentru turnat apă, cu o pană de găină”: Mh 5; „În apă ne-ncepută, încălzită. Mulți se scaldau, la prima scaldă cu apă de la Dunăre, ca apă ne-ncepută. Azi, la fel la întoarcerea de la Casa de nașteri”: Mh 7; „În apă ne-ncepută sfințită la preot”: Mh 9; „Da, apă ne-ncepută. Se lua apa de la fântână cu o oală roșie, nesmălțuită. Prima scaldă se făcea pe vatra focului”: Ot 6; „Copilul era scaldat în căldarea de aramă în care se făcea mămăliga, cu apă ne-ncepută, caldă. Azi, se folosesc albiile mici rudărești”: Ot 7; „Prima scaldă, imediat după naștere, pe pragul ușii, dintr-o oală nouă, cu apă rece ne-ncepută. Apa rămânea acolo pe prag. Seara îl scaldă din nou, cu apă caldă ne-ncepută”: Ot 14; „Îl scaldă în troacă nouă cumpărată de la rudari, în apă ne-ncepută, adusă pe lumină, după răsăritul soarelui, altfel duhurile rele poceau copilul. Apa adusă de la fântână se încălzea”: VI 3; „Îl scaldă moașa, în mână, cu apă ne-ncepută și rece, să iasă copilul sănătos. Îi dă cu lapte să fie alb și cu untură de porc să fie gras”: VI 6; „Prima scaldă se făcea cu apă ne-ncepută, luată înainte de asfințitul soarelui, de la fântână. Îl scaldă în troacă sau albie: VI 11; *Apă descântată:* Ot 4, 8, VI 1; „Îl scaldă în apă descântată, obișnuită, luată dimineața, după ce bea altcineva. Îl spală din oala nouă”: VI 9. *Apă obișnuită:* Dj 2–6, 9–14, Gj 2–4, 7, Mh 2, 8, 10, 12, Ot 2, 9–11, 13, 15, 16, VI 1, 2, 7, 9, 12, 13, 16, 18; „Apă obișnuită luată dimineața, după ce lua altcineva. Unii doar stropeau copilul cu apă rece. Alții îl scaldau în albie (troacă) cu apă caldă, ca să nu răcească. Îl spăla din oală nouă”: VI 10; *Apă caldă:* „În apă caldă. După naștere nu-l scaldau pe copil. Îl spălau doar puțin cu apă caldă”: Dj 1, 4, 6–11, 16, Gj 3–5, 7, 12, 13, Mh 3–5, 7, 11, 12, Ot 5, 8–10, 13, 15, 16, VI 2–4, 7, 8, 10, 12, 15–18; „În apă caldă, să nu răcească; îl scaldă în postăviță; toată ziua; noaptea nu e bine”: VI 5.

Apă rece: „Prima scaldă pe pragul casei, turna cu apă rece din oală nouă, să nu nădușească când va fi mare”: Dj 4; „Imediat după naștere era spălat cu apă rece; moașa ținea copilul pe mâna dreaptă, pe vatra focului, că e loc curat, iar o femeie îi turna apă rece dintr-o oală de pământ nouă, ca să cânte frumos, să răsună ca oala. A doua zi era spălat cu apă caldă și îl trăgea cu unt”: Dj 5; „După naștere, imediat, copilul nu era scăldat și era luat de moașă care stătea pe prag și-i turna apă rece peste el, ca să se călească la frig”: Dj 13, 17, Gj 1, 6, Mh 3, 6, 9, Ot 1; „Copilul era scăldat în albie, în apă rece, ca să fie tare toată viața și rezistent. Moașa ținea copilul și o altă femeie turna apă cu o oală nouă”: Ot 2, 10, 11, 14, Vl 6, 10. **Apă sfințită:** Dj 2, 4; „Moliftă, apă de la biserică. Moașa lua o sticlă cu apă, se ducea cu ea la biserică, o slujea preotul și din ea se puneau timp de șase săptămâni în scaldă copilului”: Dj 7; „Moliftă sau apă cetită”: Dj 8; „După naștere, moașa lua o sticlă cu apă curată în care pusese busuioc și mușcată. Se ducea la popă să-i facă moliftă. Apoi, 40 de zile, la baia copilului picura din apa aceea”: Dj 9, 11, Gj 3, 5, 8; „Cu apă sfințită se stropea copilul după ce era îmbrăcat”: Dj 15, Ot 9; „După scaldă se făcea o moliftă la preot și acasă, se ungea copilul cu apă sfințită, cu busuioc; șase săptămâni se turna apă sfințită în scaldă. Dacă copilul se îmbolnăvea până la botez, puneau busuiocul și tămâia pe jar și-l afuma. De asemenea, îl descânta”: Gj 8, 10, 13, 15; „Apă sfințită pentru sănătate și pentru a avea o viață sfințită, dreaptă”: Mh 1, 3, 7, 9, 10–12; „Apă sfințită (aiasmă) ca să nu răsaie copilul”: Ot 1, 4, 15; „[Îl scaldă] în apă descântată de preot, în apă caldă. Se aducea apă sfințită de preot, de la biserică care se puneau peste restul apei. Azi, se face o astfel de scaldă când mama și copilul se întorc de la Casa de nașteri”: Vl 1, 2, 6–11, 13, 15, 17, 18; „După baie îi dădeau cu mir și apă sfințită”: Ot 14; **Scăldat în lapte:** „Întâi copilul era scăldat în lapte să fie sănătos. Seara era pus în albie cu apă caldă”: Gj 4, 8, 11; „Se puneau lapte în scaldă”: Gj 5; „Să fie curat ca laptele; să fie bun ca laptele”: Gj 7, 8, 10, 14, Mh 10, Vl 2; „Lapte dulce, nu știm de ce, dar se spune: «Te-a scăldat mă-ta în lapte»”: Vl 3, 7, 8, 11; „Lapte, să fie curat ca laptele”: Vl 12; „Lapte, ca să fie bun”: Vl 18.

Obiecte puse în scaldă: *Busuioc:* Dj 6, 11, Gj 3; „Să fie frumos”: Mh 1; „Să fie frumos și sănătos”: Mh 4, 8, 11, Vl 4, 5, 17; *Flori:* „Flori, indiferent de care, dacă era anotimpul, să fie verde ca frunza și înflorit ca floarea”: Gj 6; „Să fie frumos”: Mh 12; „Se puneau flori (de care erau în grădină, pe câmp) și busuioc”: Ot 1, 4, 5, 11, 14, 16, Vl 3, 7, 11; *Muguri:* Vl 2; „În prima scaldă se pun mugurii din toți pomii, să fie înfloritor și sănătos ca mugurele”: Vl 13; *Bani:* Dj 6, 10, 11, 15, Gj 5, 6, 9, 10, Mh 2; „Să fie avut în viață”: Mh 4; „Să aibă bărbăție”: Mh 5, 8, 9; „Să aibă în viață bunăstare”: Mh 11; „Să aibă noroc de bani”: Mh 12, Ot 1, 4, 5, 7; „Să fie bogat”: Mh 14, Vl 1, 2, 4, 5, 7–10, 12, 15, 17; *Ban din argint:* Gj 7,

8, 13, Mh 6, 7, Ot 11; „Să fie bogat”: Vl 3, 7, 11, 13, 18; *Semințe*: „Semințe de dovleac, porumb, grâu, să aibă noroc de ele”: Dj 10, Mh 12, Ot 1, 11, Vl 7; „Sămânță de cânepă, de dovleac: Dj 11; Boabe de grâu și de porumb: Gj 2; „Făsui nemțesc, să crească copilul ca fasolea pe arac”: Gj 5, Vl 2; „Dovleac, să fie moale, să nu fie nervos”: Gj 8; „Boabe de grâu, să aibă spor la pâine”: Ot 14; „Boabe de porumb, grâu, să aibă noroc la boabe”: Vl 13; *Leuștean*: Vl 5; *Fagure de miere*: Gj 5, 10, Ot 5, Vl 7, 18; *Sare*: Ot 11, Vl 17; *Zahăr*: Vl 2; *Ou*: „La băiat”: Ot 11, Vl 17; *Pâine*: Gj 8; *Pene*: „Să fie ca rața, să nu răcească”: Gj 4, 5; „Pană de rață sau de găscă, ca să-i placă scaldă”: Gj 6, 7, 9, 10, 13; *Fulgi*: „Ca să aibă viață ușoară”: Mh 5, 8, 12; „Fulgi de găină, ca să aibă parte de noroc”: Ot 1, 11, 16, Vl 11, *Carte*: Gj 4; *Creion*: Gj 4, Vl 2; *Cântar*: Vl 2; *Cusătură*: Vl 2; *Inel*: Vl 2; „Verighete, obiect de aur”: Vl 3; *Păr de la vite*: Vl 7; *Furnică*: „Să fie harnic”: Gj 8; *Pieptene*: Mh 9; *Piatră*: „Dacă cineva era mort în sat și voi ai să scalzi copilul, se pune o piatră, să fie apărut de rele”: Mh 12, Ot 4, 11, Vl 17; *Potcoavă*: Vl 9; *Tămâie*: Gj 8; *Așchie de lemn*: „Așchia pe care s-a tăiat buricul”: Vl 9; „Așchia pe care s-a tăiat buricul”: Vl 9; *Cărbune*: Vl 18; „După prima scaldă, moașa pune în fașă cărbune, tămâie și un ban”: Mh 8; „Locul copilului”: Dj 13.

Aruncarea scaldei: „O arunca la un loc curat, la o rădăcină de copac, la un gard, înspre răsărit, nu spre apus; să nu calce vitele și oamenii, dădea boala peste copil”: Dj 2, 3; „Apa se arunca spre răsărit, să crească copilul”: Dj 4, Ot 8; „La loc curat, să nu se îmbolnăvească copilul”: Dj 5, 13, 16, Gj 4–6, 8, 11, 12, 14, Mh 11, 12, Ot 9–11, 15, Vl 1, 6, 8, 11; „Prima scaldă se pune la măr, să fie copilul roditor”: Dj 6; „Se arunca la un pom înflorit, așa e bine pentru copil. Azi, la fel cu scâlzile copilului până la botez”: Dj 9; „La un pom roditor”: Dj 10, Gj 2, 3, 15; „La un loc ferit”: Dj 8, 11, Gj 1, Mh 2, 3, Vl 16; „Se arunca la un pom, să nu calce nimeni în apa copilului, se buba. Azi, la fel, când se naște acasă”: Dj 12, Vl 15; „Scalda se arunca la un loc ferit, un pom, un gard. Se îmbolnăvea copilul dacă călca animalul sau omul pe locul acela”: Dj 14; „Apa de scaldă se lepăda la un pom roditor, pomul trebuia să fie spre răsărit”: Dj 15, Mh 5; „Apa se aruncă la un pom roditor, ca să trăiască copilul”: Gj 7, Mh 6, 7; „Scalda de seară nu se aruncă, era lăsată până a doua zi și se arunca pe iarba verde”: Gj 9; „Apa de la prima scaldă se arunca la rădăcina unui pom, să crească o dată cu copilul”: Gj 10, Vl 3; „Apa de la prima scaldă se aruncă sub streșina casei și spre răsărit”: Gj 13, Vl 2; „Apa se arunca la un loc curat, nu trebuia să se calce pe urmele apei aruncate”: Mh 1, 4; „Apa se arunca la loc curat, la un pom, la o floare; monedele le lua moașa; busuiocul se păstra șase săptămâni într-o sticlă”: Mh 8; „La rădăcina unui pom”: Mh 9, 10, Ot 6, Vl 7; „Obiectele din scaldă se cuseau în capul fășii și se lega copilul cu ea. Le ținea până la șase săptămâni, când [mama] se ducea să-și facă

molifta; banii îi dădea popii, pe celelalte le îngropa la un loc curat. Apa se arunca, la răsărit de soare, la loc curat, la un pom, ca să nu moară copilul, să nu se îmbolnăvească. Spuneau: «Cum e pomul roditor, așa să fie și copilul». Postava stătea în casă, n-o da afară, până la șase săptămâni, ca să nu răsaie copilul, să nu i se întâmple ceva: Ot 1; „La un pom, la un loc curat, să fie copilul curat și frumos, până la botez”: Ot 4; „La un loc mai ferit, în grădină”: Ot 7; „Apa de la scaldă se arunca la un pom, la un loc curat. Albia se păstra și se făcea în continuare baie copilului. Apa se arunca pe gard, să meargă copilul repede în picioare. Placenta — locul, era îngropată în casă; buricul era păstrat. După ce treceau zilele de îndatoriri ale moașei, mama făcea baie copilului în aceeași albie”: Vl 4; „Apa de la scaldă se arunca la un pom. Se arunca pe câmp sau pe bățatură, către soare”: Vl 10; „O arunca în grădina cu flori frumoase, la un loc curat”: Vl 5, 12; „Apa de scaldă se arunca peste gard, să fie copilul iute de picioare”: Vl 18.

MASA CU OCAZIA NAȘTERII COPILULUI

Prânzul Maicii Domnului: „Tăia o pasăre ca să-i dea femeii putere. Există obiceiul ca în ziua nașterii, după naștere, să se facă o masă pentru moașă, nașă, vecine. Această masă se numea cumetrie sau năpoiniță. Astăzi se face când vine mama cu copilul de la spital. Masa o fac părinții copilului”: Dj 1; „Ca într-o zi de sărbătoare: o mâncare de carne, pește, varză. Astăzi, [servesc în plus] dulciuri, cozonaci”: Dj 2; „Sarmale, ciorbă, friptură, țuică și vin fierte”: Dj 3; „Dacă era de post se făcea mâncare de post, dacă era de dulce se tăia o găină. Acum masa de naștere se numește năpoiniță; se adună numai femei, rude și petrec; fac aperitiv cu salam, sarmale, friptură, cozonac, vin, țuică”: Dj 4; „O supă de carne, sarmale, friptură, brânzoaie. Astăzi se începe cu o gustare și se dau și cozonaci și alte dulciuri”: Dj 5; „Saramură de pește (pește sărat băut cu usturoi). Friptură la tavă, coaptă în țăst”: Dj 7, 6; „Când naștea o femeie se strângeau vecini, neamuri la ea acasă. Tatăl copilului dădea de mâncare și băut: tăia un miel sau pasăre [din care se preparau] ciorbă, friptură. Se numea boborodiță: Dj 8, 7; „Ciorbă, mâncare de dulce sau post”: Dj 9, 11, 13; „Făcea prânzul Maicii Domnului cu pâine, varză, ciorbă, friptură, țuică, vin; Pâinea de moașă [se prepara] la trei zile”: Dj 10; „Ciorbă de pasăre, murături, pui la grătar — cu saramură de usturoi, friptură, gogoși”: Dj 12; „Ciorbă de pasăre, friptură, cozonac, gogoși (aducea moașa)”: Dj 15; „Ciorbă, friptură în tavă, la țăst”: Dj 14, Gj 1; „Ciorbă, sarmale, varză cu carne, friptură”: Dj 16; „Ciorbă de pasăre, friptură, țuică”: Gj 2; „Ciorbă, friptură, sarmale, gogoși”: Gj 3; „Ducea moașa ciorbă de pasăre, ouă fierte, friptură, brânză. Astăzi, [se oferă în plus] cozonac, plăcinte”: Gj 9, 8; „Ciorbă. varză, azmă

(post); ciorbă, carne, fripturi (de dulce)”: Gj 10; „Ciorbă, friptură, sarmale”: Gj 12, Vl 16; „Ouă fierte, plăcintă cu brânză, ciorbă de pasăre, carne friptă de pasăre, le aducea moașa”: Gj 13; „Ciorbă, friptură, varză cu carne”: Mh 1; „Ciorbă de pasăre, azmă. Azi și cozonac”: Mh 4; „Supă sau ciorbă, sarmale, friptură, țuică”: Mh 5; „De post — fasole bătută, ciorbă de linte, sarmale; de dulce — ciorbă de găină, friptură cu orez”: Mh 7; „Mâncare din găină, nu porc, băătură”: Mh 8; „[La 1900, nu se prepara nimic]. Astăzi, ciorbă, friptură, sarmale, cozonac, vin, țuică”: Mh 9; „[Se făcea] masa Maichii Preciste de post sau de dulce”: Mh 11; „Moașa ducea mâncare femeii — carne, vin, țuică”: Mh 12; „Nu se făceau mâncăruri deosebite, se făcea numai cinstea cu țuică și vin. Acum se face mâncare mai bună”: Ot 2; „Ciorbă, mâncare obișnuită (mâncau cu mămăligă). Azi, ciorbă, friptură, cozonac”: Ot 9; „Ciorbă, friptură, varză, gogoși”: Ot 15; „[Mâncăruri] din carne de porc (dacă e pe dulcele Paștelui); de post: varză, prune, fasole făcăiță, ciorbă de cartofi”: Vl 11; „Fierturi, varză fiartă cu carne, cozonaci. Dacă era post: fiertură din limbi de pește, fâsui, sarmale cu orez”: Vl 15.

DARURI

„[Veneau] rude, nașa, moașa, după punerea ursitoarelor, aduceau câte ceva pentru copil”: Dj 5; „La bogorodită, masa înainte de a boteza, cum năștea, veneau femeii, rude, ori de prin vecini, puneau azimă (aluat nedospit fără drojdie). mâncare, băătură”: Dj 7; „După nașterea copilului [veneau] vecini, rude care erau mai apropiate, în ziua când se năștea copilul. Nu aduceau daruri”: Dj 13, 17, Gj 3; „Vecini, rude, cine voia; veneau imediat după naștere, [cu] ceva de mâncare, să nu vie cu mâna goală”: Gj 4; „Rude, până la botez, [cu] bani, brânză, pâine, fructe, zahăr”: Gj 11; „Imediat după naștere, femeile [veneau cu] mâncare, băătură, ajutau femeia; daruri pentru copil”: Gj 15; „[Veneau] rudele femeii; cu condiția să fie curate, adică să nu fi făcut ceva cu soțul noaptea și să nu fie la ciclu. Dacă la copil venea o femeie care nu era curată, trebuia să-i dea copilului cu poala pe la frunte. Altfel, copilul nu se curăță [de impuritățile de pe corp] cu care se naște. Fiecare pune un ban pe pieptul copilului”: Ot 1; „Până la botez, nu venea nimeni. Cine voia, după botez, aducea un ban, ceva și lăsa un semn”: Ot 10; „După ce lăuza se scula de pe strat la trei zile, veneau rude, mai mult femei. Aduceau daruri pentru copil sau de mâncare, puțin, nu mult. Nimeni nu venea cu mâna goală. Azi, la fel când vine de la maternitate”: Ot 14; „Până la botez nu se vedea copilul, să nu-l spurce”: Vl 6, 10; „Nu se venea la copil, se zicea că-l spurcă”: Ot 15; „Nu prea veneau, că se zicea că nu-s curate și se spurcă copilul. După șase săptămâni [veneau]”: Vl 2; „Cine venea la copil, lăsa un semn, stramiță din haină, să doarmă

copilul. Scuipa copilul, să nu se deoache. Nu prea veneau, că se zicea că nu-s curate și se spurcă copilul. După șase săptămâni veneau oaspeți“: VI 2; „[Veneau] neamurile, dar cu sfială, după trei zile. Se știa că femeia nu poate găti și aduceau să fie în casă și să o hrănească că era slabă, de ale mâncării, câte ceva“: VI 3; „Până la moliftă nu veneau femei în vizită sau până la botez, dacă se făcea mai repede. Daruri nu prea aduceau“: VI 5; „Nu se primeau oaspeți până la botez, că spurcă copilul“: VI 10; „După naștere, rudele și vecinii nu prea se uitau la copil, să nu-l deoache. Se punea fir roșu din betele mamei, la mână sau la pragul de sus al ușii, tot de deochi. Se mai punea busuioc“: VI 13 „Oricine putea să vină, după trei zile, până la trei zile femeia nu e scăldată. Daruri: ban pe pieptul copilului, cârpe. Pentru mamă de ale mâncării, nu se face să vij cu mâna goală“: VI 11; „Era obiceiul să nu vadă lumea copilul până la botez, că-l deoache și să nu fie bolnav, că se ia la copil. [Aduceau] daruri, dacă cineva vrea și avea, trimitea la copil și mamă. După botez, un ban pe pieptul copilului, să aibă noroc“: VI 13; „[După naștere] nici zgomot nu se făcea; geamurile acoperite timp de nouă zile. Apoi, oricine venea trebuia să aducă ceva în dar: bani pentru piept, vreun lucru, scutec, cămășuță; promitea un miel“: VI 17.

URSITOARELE

Terminologie: „Ursitoare, ursitoarele“: Dj 7, 8, 10, 12, 13, 15, 16, Gj 1, 2, 5–10, 12–14, Mh 1, 3–12, Ot 4–7, 9, 12, 14–16, VI 2, 4, 5, 7–14, 16–18; „Ursitori, ursitorile“: Dj 9, Gj 3, Ot 8, 10, 13, VI 1, 3; „Ursătoare, ursătoarele“: Dj 1, 3, 5, Gj 4, Ot 11; „Ursătorile“: Ot 1; „Ursătoare, ursători“: Dj 4, Ot 3; „Ursite“: VI 2, 5; „Sfinte“: Mh 9; „Zâne“: VI 11; „Piaza rea“: VI 17.

Numărul ursitoarelor: „Trei ursitoare“: Dj 3–8, 11–13, Gj 1, 4–10, 12–14, Mh 1, 3–7, 9–11, Ot 5, 8, 9, 12, 13, 16, VI 1, 4, 12–15, 18; „Ursătoarea mare, mică și mijlocie“: Dj 1; „Trei ursitoare: mare, mijlocie, mică“: Dj 10, 15–17, Mh 8, 12, Ot 2, 4, 6, 7, VI 4; „Trei ursitori veneau la capul copilului“: Dj 2, 9; „Se credea că sunt trei: ursătoarea mare, mijlocie, mică, fiecare din ele are altă menire la ursit, dar nu se știe ce fel de menire, anume“: Gj 2; „Trei fete, nu se pot vedea“: Gj 3; „Trei fete, după cum ursează pe copil erau mai bune sau mai rele. La fel și azi când naște acasă. Dacă nasc la spital se mai pun ursătorile acasă“: Gj 15; „Trei ursători veneau la trei zile, la capul copilului și ursau de bine și de rău. Ursătoarea mică, ursătoarea mijlocie și ursătoarea mare erau fete frumoase. Cea mare ursează de ce are parte omul, zile multe, fire veselă. Cea mijlocie ursează totdeauna de

rău, vicii, iar a treia e cea mai cu greutate. Ea ursează tot ce e bun s-ajungă omul“: Ot 1; „Trei fete tinere care [sunt bune sau rele] după cum vin și după cum văd masa încărcată“: Ot 10; „Trei: una mică, una mijlocie, una mare. Nu le-a văzut nimeni; le visau în vis ca femeii tinere“: Ot 11; „Trei: erau fete frumoase, așa se zice, că de văzut nu le-a văzut nimeni. Firea lor era după cum urseau: la unii bună, la alții rea“: Ot 14; „Trei femei, una mare, una mijlocie și alta mică. A mare hotăra“: Ot 15; „Trei ursitoare, unele bune, unele rele“: VI 2, 3; „Trei ursitoare, femei“: VI 5; „Trei ursitoare, două femei tinere și una bătrână; cea mijlocie este cea rea“: VI 6; „Trei ursitoare. Astăzi, se fac ursitoarele acasă; chiar dacă mama și copilul sunt la spital“: VI 7; „Trei ursitoare de vârste diferite“: VI 9, 10; „Veneau trei ursitoare, două românce și o țigancă, asta ursea de rău. Erau fete frumoase care umblau noaptea zburând pe sus, ca zmeii“: VI 11; „O ursitoare“: VI 16; „Trei ursitoare plus piaza rea“: VI 17.

Locul și timpul ursirii: „A treia zi la casa lăuzei, în camera unde era lăuza. Azi, la fel se pune, fie la trei zile acasă, fie când se întoarce acasă sau chiar la spital“: Dj 1; „Zicea că vin în casă la trei zile după naștere, noaptea. Ele nu-s văzute, se zice că vin“: Dj 2; „Ursirea avea loc în camera mamei și copilului, la trei zile, noaptea“: Dj 4, 6, 11, 12, 15, 16, Gj 1, 3, 4–11, 13–15, Mh 1, 2–8, 11, 12, Ot 3, 5, 6, 8, 12, VI 4, 5, 7–9, 12, 14–16, 18; „Acasă la prunc, a treia zi, noaptea la 12, nu se puteau vedea. Veneau trei femei care meneau copilul. În noaptea ursirii nu vorbea nimeni în casă și nu ieșea nimeni din casă“: Dj 5; „În camera mamei și a copilului la ora 12 noaptea, [ursitoare] veneau pe ușă. Erau așteptate de moașă, copil, lăuză. Pe la ora 9, moașa făcea 40 de închinăciuni și săruta pământul. Rămâneau doar moașa cu lăuza și copilul între ele, nu mai dădea voie la nimeni acolo, decât spre ziuă“: Dj 7; „Se puneau ursitorile după trei zile de la naștere, moașa curăța femeia și puneu ursitoare. Se puneau după-amiază pe la patru și le luau dimineata“: Dj 9; „La trei zile, noaptea până la ziuă. Ursitoare erau nevăzute. Se lăsa ușa descuiată, că se zicea că ursitoare se necăjesc dacă o găsesc închisă. Mama copilului le aștepta în cameră cu copilul“: Dj 10; „La trei zile, noaptea, se lăsa ușa crăpată să intre ursitoare, așteptate de mamă și moașă. Moașa stătea cu nepoata, să nu-l apuce pe copil înțepeneala“: Dj 13; „Ursirea [se făcea] în camera unde se născuse copilul, se puneu și masa de ursitoare, la trei zile“: Dj 15; „La trei zile, seara, lângă patul născutei. Le aștepta mama copilului și moașa. Nu era bine să fie lăsată născuta singură. Și acum se duce moașa la dispensar să doarmă cu nepoata“: Dj 17; „La masa din camera copilului. În camera lăuzei când vin ursitoare nu e permis să vină nimeni care nu s-a curățat în prealabil. Altminteni copilul rămânea pocit“: Mh 9; A treia noapte, lăsa fereastra crăpată că vin ursitoare și femeia visa viitorul copilului la miezul nopții“: Mh 12;

„Ursau la casa copilului afară la fereastră, noaptea, când dorm toate apele, până la 12 noaptea, la miezul nopții”: Ot 1; „În a treia zi, când se scula femeia de pe strat, în camera născutei și copilului, la miezul nopții”: Ot 2; „La 12 noaptea veneau trei femei care urseau copilul, mâncau, beau și stabileau tot ce va face noul născut în viață. Nu se dezlega câinele, iar la vatră nu dormea nimeni. Nu se încuia ușa ca să nu se supere ursitoarele și să plece fără să urseze copilul”: Ot 4; „La trei zile după naștere, în camera în care s-a născut copilul, era obiceiul ca moașa să doarmă cu mama copilului în noaptea ursitei”: Ot 7, 9–11, 15; „La trei zile după naștere, la casa copilului, la miezul nopții intrau [ursitoarele] în casă, pe ușă, pe fereastră, pe horn. Mama și moașa le așteptau”: Ot 14; „În camera unde se născuse copilul, ursirea avea loc în trei nopți la rând”: Vl 1; „Ursirea avea loc după trei zile de la naștere, la 12 noaptea, lângă copil. Veneau trei fete și meneau viitorul copilului. Intrau în casă, pe fereastră. Mama le aștepta, le vedea în vis și auzea ce spun ele. Azi, se crede la fel”: Vl 2, 6, 10, 13, 17; „Trei nopți la rând, la casa copilului, de la 12 noaptea până-n cântarea cocoșilor, stau la fereastră și ursesc. Azi, la fel sau după ce se întorc de la maternitate: Vl 11.

Masa ursitoarelor: „Ursirea [se făcea] la capul copilului unde era masa de ursitori”: Dj 16; „Masa ursitoarelor”: Dj 1–7, Gj 1–15, Mh 1, 3–12, Ot 1, 2, 4–16, Vl 1–18; „Veneau a treia zi după naștere, seara, la casa mamei, la capul copilului, trei ursitoare: mare, mijlocie și mică. Se așeza o masă rotundă cu trei picioare, lângă ea trei scăunele cu trei picioare, trei farfurii, trei linguri și trei pahare cu apă. Masa o puneau moașa. La mijlocul mesei se puneau o azimă de pâine, adusă de moașă, unsă cu miere”: Vl 4; „Moașa puneau masa la fereastră și pe ea puneau mâncare adusă de moașă”: Vl 5.

Aranjarea mesei: „Pe masa ursitoarelor se puneau: un pahar cu apă, un pahar cu vin ori țuică, ce avea; turta ursitorilor avea trei cruciulițe pe ea că erau trei ursitori. Se mai puneau trei cepe, busuioc, sare. Se puneau și creion, carte, tolișoare ce i le aducea moșica lui, petice de înfășat, să nu fie masa goală, să se ducă ursitorile de acolo, să nu se ducă la copil să-i facă ceva. Se mai puneau și un dar pentru moșică, o bucată de pânză țesută”: Dj 2; „Puneau masa la fereastră. Puneau pe ea trei pâinișoare în țăst, cu cruci pe ele, vin și țuică, bani, trei căpățâni de usturoi, zahăr, sare. La fată, pe masă se puneau: ițe, spată, cusătură, iar la băieți: carte, lacăte, să iasă meseriaș. Moașa aducea darurile ei: scutec, fașă de lână cu ban la ea, cărbune și grâu băgate într-o cârpă nouă și legată la capul feșii. Sub masă puneau găleata cu apă, cu care scăldau copilul dimineța. Pă la patru-cinci dimineța, după ursitori, moașa scălda lehuza. Îi puneau ițele și spata pe cap și turna apă. Ursita nu putea fi schimbată”: Ot 11; „Pe o masă mică se puneau: vin și țuică, o azimă mică pe care se puneau restul lucrurilor; bani, ițe, cusături la fete, carte la

băieți, zahăr, boabe. Moașa dacă pleca lăsa un semn (șorț, batistă, un fier: cuțit, bardă). Masa se așeza lângă patul unde dormeau: Ot 15; „Moașa pregătea masa și puneă pe ea obiectele: un pahar cu apă, un pahar cu vin, când nu pun apă; trei azimioare, colăcei — ursătoare, unși cu miere; bani, trei linguri; trei farfurii; brăcirile moașei; cusătura; carte; creion; muguri de pomi; pene de păsări; păr de animale; pentru noroc de pomi, păsări, animale; zahăr, miere, diferite unelte. Moașa făcea 15 mătânii pe brăciri pentru zile multe: VI 6; „La capul copilului se așeza o masă pe care se puneau: un pahar cu apă, un pahar de vin și un pahar de țuică, pâine, banul pe care s-a tăiat buricul, așchia pe care s-a tăiat buricul. Sare, zahăr, un semn de la moașă, batic de exemplu, carte la băiat, cusătură la fată: VI 10; „Se pregătea o masă pe care se puneă: apă, vin, țuică, azimă, miere, zahăr, mâncare, carte, ciocan sau alte unelte pentru diferite meserii de fată sau de băiat, depinde ce e copilul căruia i se ursește, betele moașei. Mama se scălda în ziua aceea. Moașa făcea 15 mătânii pe betele ei, la icoană, apoi puneă betele pe masa ursitoarelor. Masa stătea de obicei la fereastră, în camera cu foc: VI 13.

Turta ursitoarelor: *Terminologie:* Dj 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 15–17, Mh 11, Ot 10; „Pâine de moașe: Dj 10; „Pâine de ursitori: Dj 13; „Pâine: Dj 13, Ot 2, 4, 6–8, 12, 16, VI 1, 3, 5, 8–12, 16; „Turtițe: Gj 4, 8, Mh 3, 6, 10, 12; „Pâinuțe: Gj 6; „Poponeți: Gj 7; „Popoaie: Gj 16; „Azimă: Gj 2, 3, 5, 10–12, Mh 5, Ot 1, 13–15, VI 4, 7, 13, 15, 17; „Colaci: Gj 9, Ot 5, VI 14, 18; „Azmute: Gj 13, 15, Mh 1, 7; „Azmă: Mh 7, 8; „Cocoace de pâine: Ot 9; „Pâinișoare în țăst: Ot 11; „Lipie: VI 2; „Ursătoare: VI 6.

Numărul și forma turtelor: „Turta ursitorilor avea trei cruciulițe pe ea că erau trei ursători: Dj 2; „O azimă de pâine rotundă cu trei cruci pe ea pentru fiecare ursitoare: Dj 1, 15, 16; „O turtă, o făcea o fată cu ambii părinți, cu apă ne-ncepută și doi, trei pumni de făină. Pe turtă se făcea trei cruci cu cuțitul, în aluat, și pe cele trei cruci se puneă câte un ban: Dj 4, 8, 9, 11; „O azimă de pâine dulce unsă cu miere sau zahăr: Dj 5, 6, Gj 1, 3, 11, 14, Mh 4, 5, Ot 1, VI 15; „Moașa făcea curat, spăla tot și lăuza și copilul, chema o fetiță care făcea azimă, cu apă ne-ncepută, adusă de le fântână. O fetiță înainte de ciclu. Punea o față de masă, puneă azima pe ea. Pe această azimă erau făcute cinci cruciulițe cu cuțitul: Dj 7; „O pâine de ursitori făcută de o fetiță curată: Dj 13, 14, 17; „Trei azime de pâine mici unse cu miere de stup: Gj 2, 4–7, 10, 12; „Se făceau trei turtițe de pâine, unse cu miere. Se așternea o cârpă curată pe o masă joasă. Și pe fiecare turtiță era câte un pahar cu apă, unul cu vin și unul cu țuică. Fiecare turtiță avea înfiptă o cruce de busuioc. Când așeza turtițele, îmbrăca și pe născuta (nepoata). Turtițele erau de mărimi diferite: Gj 8; „Se puneau trei azmure de pâine și un pahar cu miere, ca să se îndulcească ursitoarele. Azma e pâinea făcută din făină de grâu, aluat nedospit, coaptă în spuză focului. Azmița este pâine mai mică: Gj 13;

„Azimă de pâine unsă cu miere; făcută de o fetiță cu ambii părinți în viață”: Mh 1; „Trei turtițe, una mai mare pe care se făcea o cruce; una mai mică — se făceau două cruci; una și mai mică — se făceau trei cruci. Pe toate se făceau crucile cu cuțitul. În mijlocul turtii se puneă miere și busuioc în formă de cruce”: Mh 3; „Azimă — pâine nedospită în care se înfig trei fire de busuioc, pe care se încolăceau fir roșu de amici și fir de mătase, de la gogoșile viermilor de mătase. Lângă fiecare fir de busuioc se puneă și câte o monedă”: Mh 7, 8; „Trei turtițe”: Mh 10, 12; „Se făcea o pâine nedospită, mânjită cu miere sau zahăr topit, ca ursitoarele să fie dulci, să ureze bine. Pe pâine se făcea în trei locuri semnul crucii și pe fiecare semn se puneau bani, pentru cele trei ursitoare. Pâinea nedospită era frământată de o fată, care se ducea la apă, la fântână, cu un cuțit în mână și îmbrăcată bărbătește. În vreme ce frământa pâinea nu vorbea. Pe masa ursitoarelor se puneau trei linguri noi, o strachină nouă, vin, țuică. În strachină se puneă apă. Tot pe masa ursitoarelor se așeza un dar pentru moașă: stofă, pânză, prosoape, perini”: Ot 6; „O pâine cu cinci cruci: trei cruci pentru ursitori, una pentru Dumnezeu și una pentru Maica Domnului”: Ot 8, 14; „Trei azimioare, colăcei, ursitoare, unși cu miere”: Vl 6.

Alimente, plante, obiecte puse pe masa ursitoarelor: *Apă*: Dj 3, 4, 9, 12, 14, 16, Gj 2, 3, 14, Mh 1, 4, 7, Ot 2, 4–6, 8, 10, 12, Vl 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11, 15, 16; „O strachină cu apă”: Dj 4, Gj 6; „Apă într-un pahar de tiugă”: Dj 6; „Un pahar de apă”: Dj 2, 5, 7, 13, Gj 5, 8, 12, Mh 3, 9, 10, Vl 6, 10; „O ceașcă cu apă”: Dj 10; „Trei cești cu apă”: Dj 17; „Două pahare cu apă”: Dj 15; „Trei pahare cu apă”: Dj 17; „Trei căni cu apă”: Mh 5, 8; „Apă rece ne-ncepută”: Mh 6; „Trei pahare cu apă ne-ncepută”: Mh 11; „Apă ne-ncepută”: Ot 7; „Apă de băut și apă sfințită”: Ot 14; *Vin*: Dj 3, 6, 14, Gj 1, 2, 9, 10, 14, Mh 4, 11, 12, Ot 4–6, 12–14, 16, Vl 1, 2, 5, 7–9, 12–15; „Vin și țuică”: Dj 2, 8–11, 15, Vl 11, 16, 18; „Un pahar de vin ori țuică”: Dj 2, 5, 7, 13, 16, Dj 4, 5, 8, 12, 15, Mh 1, Vl 6, 10; „Apă pentru ursitoare mică, vin pentru ursitoare mijlocie, țuică pentru ursitoare mare”: Dj 11; „Trei cești cu vin”: Dj 17; „Vin, uneori, să nu se facă copilul bețiv”: Gj 3; „Trei pahare cu vin”: Gj 6, 7; „Vin nu se puneă, ca să nu iasă copilul bețiv”: Vl 4; *Țuică*: Dj 1, 2, 7, 8, Ot 1, 2, 4, 8–11, 14, 15, Vl 2, 9–11, 13, 16; *Bani*: Dj 3, 7, 9, 10, 14, 16, Gj 1, 4, 5, 9, 10, 12, Mh 1, 4, 5 („să aibă viață îndestulată”), Mh 7, 8, 12, Ot 2, 4, 5, 7, 8, 12–15, Vl 1–4 („crăitări”), Vl 6–8, 11, 12, 14 („să fie copilul bogat”), Vl 15, 17; „Bani pe turtă”: Dj 4–6, 8, 9, 11, 12, 15, 16, Ot 6; „Ban de argint”: Gj 2, 8, Ot 10; „Ban în pahar de apă”: Gj 12; „Ban în pahar de vin”: Gj 15; „Trei bani”: Mh 11; „Ban legat la fașă”: Ot 11; „Ban pe care e tăiat buricul”: Vl 9, 10; *Flori*: Dj 6, 5, 12 („trei flori”), Vl 15; *Muguri de pom*: Gj 11, Vl 6; *Busuioc*: Dj 2, 4, 7, Gj 8, Mh 1, 3 („în formă de cruce”), Mh 5; „Trei fire de busuioc”: Mh 7, 8, Vl 18; „Busuioc pe turtă”: Dj 8, 14; „Trei fire de busuioc legate cu fir roșu și mătase”: Mh 7, 11, 12; *Fir de ață roșie și un fir de gogoli (borangic)*: Dj 4; „Gușă

(gogoasă) de mătase”: Mh 1, 5, 8; *Zahăr*: Dj 1, 4, 6–8, 10, 14, Mh 1, 9, 12, Ot 1, 2, 4, 5, 7, 11, 15, Vl 5–7, 9, 10, 16, 17; „Trei bucăți de zahăr”: Dj 15, Mh 6 („câte o bucățică pentru fiecare ursitoare”), Ot 10; *Pahar de miere*: Dj 1, 2, 4, 7, 8, 10, 14, 15, Vl 6, 13; *Sare*: Dj 1, 2, 4, 7, 8, 10, 14, 15, Mh 1, 15, Ot 4, 7, 11, 14, Vl 7, 9, 10; *Bete*: Dj 5, Mh 15, Vl 13; *Brăcirile moașei*: Gj 3, 4, 6, 7, 14, Vl 6; *Carte*: Dj 1–5, 7, 8, 11, 12, 14, 17, Gj 1, 4, 11, 14, Mh 1, 5, 12, Ot 2, 10–12, 15, 16, Vl 1–3, 4 („ca să fie învățat”), 6–8, 10–17; *Caiet*: Dj 10, Mh 12; *Creion*: Dj 1–5, 7, 10, 11, 13, 14, 17, Gj 1, 4, 11, Mh 1, 2, Ot 1, 12, Vl 1–3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 16; *Toc*: Dj 8; *Cusătură*: Dj 1, 3–5, 8–13, 17, Gj 11, 15, Mh 12, Ot 11, 15, Vl 2, 6–8, 10; *Ac și ață*: Dj 7, 8, 11, 12, Gj 10, Ot 10, Vl 17; *Lână*, „caier de lână”, „fuior”: Gj 5, 14, 15, Vl 1, 11; „Lână”: Vl 3 („ca să aibă copilul oi”); *Furcă*: Dj 11, Gj 11; *Fus*: Gj 15; *Ițe*: Ot 10, 15, 16; *Spată*: Ot 10, 11, 16; *Iglică*: Dj 3, 14; *Foarfecă*: Vl 15; *Unelte de cusut* („lucru pentru fete”): Gj 1; „Pânză, să știe fata să coasă”: Dj 4, 5, Vl 5; „Unelte (pentru băieți)”: Dj 9, 13, 17, Gj 4, 15, Vl 5, 6, 13; *Unelte de dulgherie*: Gj 9; *Bardă*: Dj 11, Gj 11, Vl 7; *Secure*: Gj 11; *Rindea*: Ot 10; *Ciocan*: Dj 14, Vl 13; *Clește*: Gj 11; *Briceag*: Vl 7; *Ciomag*, „ca să-i placă ciobănia”: Mh 6; *Lacâte*: Ot 10; *Cântar*: Ot 10; *Fierăstrău*: Ot 10 („așezate pe căldarea de sub masă; căldarea era pusă pe un fier”); *Fier de plug* lângă masă: Ot 14; *Fluier*: Dj 1, 4, 5, 8, 11, Gj 15, Mh 1, 12, Vl 1, 7 („flaută”), 12; *Oglindă*: Gj 4, Mh 1 („ca să fie fudul”), Vl 4 („ca să fie frumos”), 14, 15, 17; *Pieptene*: Vl 17; *Lucruri de podoabă*: Vl 9; *Ceapă*: Dj 2, Ot 1, 2 („ca să aibă nepoata lapte”), 16; „O ceapă crăpată”: Mh 6; *Usturoi*: Ot 1; „Trei căpățâni de usturoi”: Ot 10, 11; *Trei mere*: Mh 8; *Grâu*: Ot 11 („legat la fașă”), Vl 2, 8; *Boabe*: Ot 15; *Semințe*: Gj 4; *Fasole boabe*: Vl 2; *Porumb boabe*: Vl 2, 8; *Mălai*: Vl 2; „Nouă bobite de mei strânse într-o pânză, aduse de moașă”: Ot 7; *Pene de pasăre*: Gj 10, 14, Vl 6; *Păr de animale*: Vl 6; „O nuielușă”: Dj 5 („să nu-l bată copiii pe cel mic”); „Așchia pe care a tăiat buricul”: Vl 10; *Cărbune*: Ot 10, 11 („legat de fașă”); „Trei farfurii”: Vl 4; „Patru farfurii”: Vl 17; „Trei străchini și trei linguri”: Gj 12; „O strachină nouă”: Ot 6; „Trei tacâmuri complete”: Vl 5; „Trei linguri noi”: Ot 6, Vl 6, 10; „Lingură de lemn”: Ot 6; *Lingură*: Vl 15; *Cuțit*: Vl 15; *Trei lumânări*: Gj 15; *Dar pentru moașă*: „Fustă”: Dj 1; „Pânză țesută”: Dj 2, Mh 5, 7; „Batic”: Dj 3, 10, Ot 2, Vl 10; „Șervet”: Dj 6, 7; „Batic, ciorapi, material”: Dj 9; „Rochie”: Dj 11; „Șort, material”: Dj 14; „Cârpă de borangic, cămașă”: Dj 16; „Îmbrăcăminte”: Mh 8; „Legătură”: Mh 12; „Material de rochie, fustă sau bluză”: Ot 1; „Rochie, ciorapi”: Dj 12; „Fustă, cârpă”: Ot 8; „Ștergar”: Ot 10; „Prosoape, batic”: Mh 4; „Pânză, batic”: Mh 4; „Pânză, peschire, batic”: Mh 12; „Stofă, pânză, prosoape, perini”: Ot 6; „Pânză albă”: Gj 11, Ot 2; *Haine pentru moașă și nașă*: Mh 8; *Daruri pentru copil de la moașă*: Dj 2, Mh 1, 9, Ot 2; *Mâncare*: Vl 11, 13.

Ursirea: „Moașa stătea cu lăuza; moașa scălda copilul. Se credea că ce visează mama copilului se îndeplinește”: Dj 2, 3, 11, 13; „Mama urmărea ce visa; la fel și moașa, ca să afle viitorul copilului. Moașa venea a doua zi și ridica masa. Chema o fată, pentru că era curată, rupea pâinea și o da la trei copii; apa o pune la flori. Nu era bine să mănânce părinții copilului din pâine. Banii îi lua moașa”: Dj 5, 8, 15, Gj 12; „Dacă moașa nu putea veni [la ursire] lăsa un obiect al ei lângă patul lăuzei”: Dj 17; „Seara se pune masa... se credea că, ce va visa mama copilului sau moașa se leagă de soarta noului născut”: Dj 17, 10, Mh 10, Ot 12, Vl 7, 8, 13–15, 17; „Se puneau toate acestea pe o masă cu trei picioare, rotundă, ursirea avea loc noaptea. Mama cu copilul se culcau pe mână dreaptă, ca să viseze. Pâinea se împărțea dimineața la copii”: Gj 3, Mh 3; „Se afla după visul mamei. Dimineața erau chemați trei copii; dacă era băiat se chemau doi băieți și o fată, dacă era fată se chemau două fete și un băiat. Aceștia primeau tot ce era pe masă”: Gj 4, 8, 14, Mh 7, 8, 11, Ot 6; „După cum visa mama copilului, dacă visa frumos, copilul avea viață lungă și fericită”: Gj 7; „Veneau peste noapte ursitoarele și gustau din bucate, de le plăcea, ursirea lor era bună”: Gj 9; „În noaptea a treia de la naștere veneau ursitoarele pentru ursire. Mamei copilului, în vis, i se arăta viitorul copilului. Povestea visul bătrânelor din vecini și ele îl tălmăceau”: Gj 10; „Masa încărcată rămânea toată noaptea în camera unde se născuse copilul. Ursitoarele nevăzute și neauzite veneau să ursească soarta copilului”: Gj 12, 13; „Femeia dormea și visa ce urseau. Ursita nu putea fi schimbată”: Gj 15, Vl 4; „În camera în care se născuse copilul, se așezau pe masă obiectele și darurile. Trebuia ca în noaptea în care se știa că vin ursitoarele, masa să fie plină cu de toate. A doua zi azima era împărțită la copii. Moașa primea și ea daruri și bani. Camera în care se făcea ursirea trebuia să fie curată, altfel se pocea copilul”: Mh 1, Vl 5; „De cu seară se pregătea masa ursitoarelor. Moașa rămânea peste noapte cu mama copilului și copilul. A doua zi azimele de pâine erau împărțite la copii sănătoși. Moașa primea și ea unele daruri: pânză, batic. Astăzi se face masa ursitoarelor fără participarea moașei”: Mh 4; „[Așteptau ursitorile] numai mama copilului cu copilul, moașa venea de dimineață când se ridica masa de ursitori și se împărțea la trei copii azima pregătită pentru ursire. Se împărțea ca și copilul să fie darnic în viață. Dacă copilul e moale, se pune masa încă o dată, în aceeași zi a săptămânii: se poate pune de trei ori, pentru a îndupleca pe fiecare dintre cele trei ursători”: Mh 5; „Cum visa mama noului născut, așa-i era soarta acestuia. Dimineața veneau trei copii și li se dădeau bucățelele de zahăr. Copiii gustau din apă, erau stropiți cu apa ursitorilor pe cap”: Mh 6; „Ursita rea nu putea fi schimbată”: Ot 2, 1, 5, 7, 11, 13–16; „I-a fost ursit unui copil să moară în ziua nunții înecat în puț și fiindcă părinții au astupat puțul, a murit pe capacul de pe puț. Ursita rea nu poate fi schimbată”: Ot 2; „Veneau ursitoarele, dar nimeni nu le vedea și nu le auzea. Uneori mama visa ursita. Așa se zice, e bine să găsească tot ce trebuie pe masă ca să ursească de bine”: Vl 3; „Nu

se știa ce se ursea“: VI 9, 16; „Când urseau copilul, mama le putea auzi, dacă nu dormea; sau în vis, ținea minte ce a visat“: VI 10; „Toate obiectele se puneau pe o masă obișnuită, ursitoarele erau așteptate de moașă și lăuză. Se credea că se poate afla ce au ursit, nu prin vise. Putea să afle un om credincios și curat, putea să le audă când ursesc. Ursirea nu putea fi schimbată niciodată“: VI 11; „Dimineața se dădeau colacii la copii și nu trebuia să mulțumească și nici bogdaproste [să spună], că nu-i pentru mort. Toate obiectele puse la ursitori le strângea moașa și le pune în prima scaldă a copilului după botez, luni. Azi, se face masa ursitoarelor acasă, deși copilul e la spital“: VI 6; „Și azi se mai face masa ursitoarelor la spital, de unele femei“: VI 18.

IEȘIREA DIN LĂUZIE

„Șase săptămâni de la nașterea copilului, [lăuza] se pune pe prag și se gândea la tot ce a văzut urât“: Dj 1; „Șase săptămâni de la nașterea copilului, femeia trebuia să-și amintească ce a văzut urât“: Gj 4, 11; „După ce naște, până la patruzeci de zile, să-și aducă aminte de tot ce vede. Când dai țâță la copil, atunci te gândești“: Gj 15; „Femeia putea să iasă din gospodărie doar la patruzeci de zile, pentru că nu era curată. Acum nu mai stau în gospodărie, dar la patruzeci de zile tot fac moliftă. După naștere, făcea primul drum la biserică, însoțită de moașă. Când ieșea din casă, se oprea pe prag cu ambele picioare, înainte de asta se închina la icoanele din casă. Era bine dacă i se ieșea în cale, cu plin. Pe drumul pe care se ducea trebuia să se și întoarcă. La întoarcere o cinstea pe moașă“: Ot 1; „La șase săptămâni după naștere, lăuza putea să iasă din gospodărie. Făcea primul drum la biserică, însoțită de moașă, de soțul ei. Se făcea masă în ziua ieșirii din lăuzie, cumetrie, venea cine dorea“: Ot 5; „După trei zile, după ursitori, [femeia] putea să iasă din casă. După șase săptămâni, femeia putea să iasă din gospodărie. Făcea primul drum la biserică, cu copilul, însoțită de moașă. Lăuza nu ieșea seara, de babiți. Să nu audă lăutari, că-i vâje capul“: Ot 10; „Dacă întâlnea [pociți], șase săptămâni să dea țâță copilului pe prag, să nu se pocească“: Ot 10; „Până la patruzeci de zile de la naștere lăuza nu putea ieși din gospodărie, pentru că nu era curată. Primul drum era la biserică, cu copilul, însoțită de moașă. La întoarcere, cinstea cu moașa ceva“: Ot 14; „Dacă îi întâlnea, trebuia să-și aducă aminte până la șase săptămâni și să-i dea să sugă pe prag“: Ot 15; „Când se simțea bine, după ursitori, putea ieși din gospodărie unde era nevoie, dar la patruzeci de zile mergea la moliftă, cu copilul și moașa, dacă aceasta vrea. Era bine ca la primul drum să nu-i iasă cineva cu sec. La întoarcerea de la biserică, intra într-o casă sau două întregi (fără morți), și aici îi pune apă limpede pe picioare. Mama le cinstea pe

aceste femei. Se făcea masă acasă, cu familia și moașa": Ot 15; „Moașa avea grijă de femeie și de copil până ce femeia ieșea din lăuzie": Ot 16; „După naștere se puneă strat de paie pe care stătea trei zile. La trei zile după naștere, când venea moașa să-i facă baie lăuzei, scotea fânul afară și-i puneă foc. Lăuza sărea de trei ori peste foc, să nu se îmbolnăvească de babiți. Până la trei zile lăuza nu putea să iasă din casă pentru că pe unde trecea ea, arde focul. Din gospodărie ieșea la șase săptămâni. Primul drum după naștere era la biserică, unde i se făcea moliftă, o deslega preotul. Când ieșea din casă lua un fier în mână, să nu dea în babiți. Până la șase săptămâni nu se uita în oglindă, o lua din cameră, că se îmbolnăvea. Nu se culca cu bărbatul șase săptămâni, că se spurca copilul. Mama ținea lângă copil o jumătate de potcoavă găsită, să-l apere de rele, îi dădea cu păcură din drum pe la buric și-i puneă un semn roșu la fașe, să nu se deoache": VI 2; „Cu moașa și copilul, lăuza mergea la biserică după șase săptămâni. Până la șase săptămâni, lăuza nu putea să iasă din gospodărie, nici la vecini, să nu le facă pricaz (necaz), le mor vitele. Pe drum, dacă se-ntâmpla să-i iasă cu plin, lăuza dădea un ban persoanei. După biserică, femeia nu se ducea acasă la ea, ci la părinți sau la nași sau la oricine altcineva. Ca să nu facă repede alt copil. Azi, merg la biserică la șase săptămâni, dar nu mai e primul drum": VI 3; „Lăuzele după ce nășteau, nu ieșeau afară [pentru a se feri] de alea sfinte. Când ieșeau seara, noaptea, puneau o potcoavă la brăcire. De Rusalii puneau usturoi, pelin în sân sau la brâu. Rusaliiile poceau. [Se fereau] cu fier la brâu, cu usturoi, pelin, de Rusalii": VI 5; „În tot timpul lăuziei, femeia nu se vedea și nu vorbea cu altă lăuză fără moliftă, că le mureau copiii. Lăuza nu ieșea seara din ușă. Dacă era totuși neapărată nevoie să iasă, lua o mătură aprinsă și fugeau relele de foc. La gât, lăuza puneă pelin și usturoi s-o ferească de rele. Ieșirea din gospodărie a lăuzei se făcea la moliftă, la patruzeci de zile; până atunci nu era curată. La plecarea de acasă era obiceiul să treacă peste pragul casei, peste copil, ca să nu se deoache. Femeia mergea la biserică cu copilul și cu moașa. La întoarcerea de la biserică trecea pe la moașă și mâncau acolo": VI 10.

ALEGEREA ȘI ATRIBUȚIILE NAȘILOR

Nașii de botez: Terminologie: „Naș": Dj 7, 8, 15, Gj 2, 3, 5, 8, 10, 12, 13, Mh 1–4, 6, 7, 10, 11, Ot 5, 7–11, 13, 15, 16, VI 1, 3, 7, 8, 15–17; „Nașa": Dj 5, 9, 16, 17, Mh 5, 8, 12, Ot 1, 5, 11, 14, 16, VI 3; „Nași": Dj 1–4, 6, 10–14, Gj 1, 4, 6, 9, 11, 14, Mh 9, Ot 1, 2, 4, 6, 8–10, 12–14, VI 2, 4–6, 9–14, 18; „Nașul de baștină": Dj 7, 13, 17, Ot 13; „Naș de moștină": Gj 8, Mh 3, 4; „Nași din vechime": Ot 1; *Rolul social al nășiei*: „Nașii de cununie ai părinților botezau pe toți copiii": Dj 1–17, Gj 1–15, Mh 1–12, Ot 1–16, VI 1–18; „Era obligatoriu să-ți

păstrezi nașii. Foarte rar obiceiul nu era respectat. Dacă te lași de nași, te blestemă”: Dj 1; „Botezau pe toți copiii. Foarte rar, nu-i botezau, când se supărau. Nașii erau de baștină, ei trebuiau păstrați. Azi, la fel”: Dj 13; „Nu se respecta obiceiul când nu se înțelegeau. Nașii erau de baștină, ei trebuiau respectați”: Dj 17; „Dacă schimba nașul se spunea că acesta îl blestemă pe copil”: Gj 1; „Nașii erau de moștină, care au cununat pe moș — strămoșii, erau aceeași la toți copiii”: Gj 9; „Nașul și moșul erau aceeași la toți copiii”: Gj 11; „Trebuia să întrebi nașul dacă vrea să boteze copilul. Dacă nu vrea, căutam pe altul. Nașii țineau de tatăl copilului. Nașii se moșteneau”: Gj 15; „Nașii de cununie puteau să le boteze copiii. Ei se numeau nași din vechime și botezau pe toți copiii. Dacă le-au murit mai mulți copii botezați de nașii din vechime, atunci tatăl copilului le cerea voie să-i schimbe, altfel îi blestema și e cel mai greu blestem. Spărgea o oală cu cenușă sau cu pământ după fin”: Ot 1; „Nașii se păstrează nu se caută calitățile. Azi, se mai schimbă, la cununie se iau nași dintre neamuri, dar nu e bine, că nașul de botez te blestemă”: Ot 2; „Obiceiul nu se respecta în caz de moarte sau ceartă”: Ot 5; „Nașii trebuiau să fie cununați religios, să nu fie rude apropiate cu părinții copilului; nașa să nu fie însărcinată. Nășia se transmitea, nașii botezau pe toți copiii”: Ot 7; „Îl blestemă dacă nu e chemat; în biserică, la icoană, arde o lumânare întoarsă. Dacă te refuză nașul, dacă nu mai trăiește, botează cineva din neamul lui, mai înstărit”: Ot 10; „Se considerau rude apropiate, se moșteneau din părinți”: Ot 12; „Dacă ei nu mai voiau să boteze sau dacă nureau mai mulți copii se schimbau nașii. Nașul de cununie trebuia să le dea voie să-l schimbe, altfel îi blestemă rău. Dacă-l schimbă pe naș hotărâsc părinții sau aleg de la răscruce. Nașii se moștenezc: nașii de botez ai mirelui îi cunună și în continuare le botează copiii”: Ot 14, 15; „Când își iau părinții alți nași, îi blestemă copilul și moare. Azi, la fel”: Vl 2; „Nu se respecta doar dacă nu mai vor nașii sau părinții copilului. La alegerea numelui, înainte, pe primul copil îl botezau ca pe tată sau ca pe naș. Acum nu se mai respectă. Dacă copilul era slab sau bolnav, îl boteza mai repede ca să nu moară nebotezat”: Vl 3; „Nașii tatălui se păstrează. Obiceiul nu se respectă, dacă te refuză nașul. Dacă renunți tu, te blestemă”: Vl 5; „Obiceiul ca nașii de cununie ai părinților să boteze toți copiii. Obiceiul nu era respectat doar în cazul în care nașii nu mai trăiau. Nu e bine să îi refuzi, căci te blestemă și moare copilul. Azi, rar se mai păstrează, se fac nași cam în familie sau din neamul nașilor”: Vl 6, 10, 11; „Nașul boteza copilul dacă acesta era băiat; nașa boteza copilul dacă acesta era fată”: Vl 12, 3; „Nu se renunța la nașii de cununie, nu e bine; nu aveau noroc. Doar când nu mai trăiau nașii, erau întrebați urmașii lor. Dacă nu aveau urmași, atunci se alegeau nași noi, cineva din familie sau pe cine voiau”: Vl 13; „Nașii de cununie nu botezau doar în cazul în care se supărau sau aveau ceva în familie și nu puteau. Nașul trebuia să fie bogat și cinstit, cu trecere în sat, iar nașa femeie cumsecade”: Vl 17.

Nașul din drum: „Când mureau într-o familie copiii, copilul [nou-născut] era lăsat în drum și cine trecea primul era ales naș”: Dj 1; „Era câte unul la care nu-i trăiau copiii. Se pune la o răscruce de drum și cine trecea pe acolo trebuia să-l ție în brațe la botez. Se ducea cu el imediat la biserică, îl boteza și venea acasă și copilul trăia”: Dj 2, 6, 11, 16, Gj 7, 8; „Obiceiul aruncării copilului: la femeia la care nu-i trăiesc copiii, îi moare unu, doi, pe al treilea îl duce și-l aruncă la un colț de uliță. Unul din părinți se ascunde și are grijă de el. Primul om sau femeie care dă peste el îl botează, indiferent cine e. Cel care găsea copilul jos, dădea părinților niște bani”: Dj 4; „Nașul de baștină. Moașa care n-avea parte de copii, îi mureau mai mulți copii la rând, din cauza foarfecilor cu care tăiau buricul făceau titanus ori erau apucați, lua copilul și-l ducea la fântână; fie țigan, fie ce-ar fi fost, îl lua și-l ducea în casă. Îl boteza și rămânea naș de baștină”: Dj 7; „Copilul se lăsa în drum, lângă o potecă. Cine trecea primul, trebuia să-l ia și să-l boteze. Tot dacă mureau copiii mici, se botezau până în ursitori, până la trei zile, după pierit, dacă copilul anterior murise foarte mic”: Dj 9, 10, 11; „Când unei familii îi murea copiii, copilul era dus la fântână și cine trecea era naș”: Dj 13, Mh 7, 8, Ot 6; „Dacă era bolnav îi schimba numele. Copilul era aruncat în drum de slab și zălud și îl luau de gras și frumos. Cel care trecea primul îl lua și apoi îi mergea bine”: Dj 16; „Copilul așezat în mijlocul drumului, primul care da de el era socotit naș. Dacă copilul era bolnăvicios”: Mh 1; „I-au murit unuia copiii și l-a învățat cineva să se ducă la biserică, să boteze copilul. Așa a făcut și pe urmă i-au trăit trei copii. În cazul acesta nu se supăra nici nașul de moștină, iar cel ales astfel rămânea naș de moștină”: Mh 3; „Se așeza copilul în mijlocul drumului și primul care trecea și ridica copilul devenea și nașul acestuia. Se credea că astfel norocul va aduce un naș purtător de noroc”: Mh 4; „Dacă au murit copiii dinaintea lui, mama sau moașa, lasă copilul la marginea satului și cine îl găsește îl botează cu numele lui”: Mh 5; „Când copilul era bolnăvicios, se credea că alegerea nașului după cum se nimerea schimba, ajuta la schimbarea stării copilului. Se lepăda în drum, de dimineață, prima muiere care venea îl lua și-l boteza. Copilul se va numi Lepădatu sau Lepădița: Mh 11; „Ca să nu îmi moară și copilul pe care îl născusem, trei îmi muriseră înainte, dimineața în zori l-am dus la fântână. L-am lăsat lângă fântână, mama mea [stătea] într-o parte și moașa într-o parte, lângă gard. L-a găsit o femeie și l-a luat în brațe și a plecat cu el acasă. Ea când l-a văzut a întrebat ce este, moașa și mama au zis să-l ia, că-i fiul ei. Peste câteva ceasuri a plecat cu el la biserică și l-a botezat. I-a pus numele Toma, ca pe bărbatu-său. Și băiatul îmi trăiește”: Ot 1; „Când nu trăiau copiii, copilul care se năștea era lăsat în drum și-l păzea moașa și primul bărbat sau femeie care vedea copilul era nașul, sau dacă un câine îl descoperea, stăpânul câinelui era nașul”: Ot 8; „Dacă-i mureau copiii, ca să-ți trăiască copiii. Dacă îți moare copilul în pânțece este bine să botezi un copil și să-l botezi cu numele Ion sau Maria. Alege pe cine vrei naș din drum”: Ot 11; Dacă nu-i

trăiau copiii și avea unul mic, nebotezat, îl arunca în drum și-l lua un om cu copii mulți, îl pândeia moașa, și-l boteza”: Ot 12, 16, VI 7, 11; „Când nu trăiau copiii într-o familie, moașa ducea copilul la o fântână, îl lăsa jos și îl păzea de la distanță. Primul care vedea copilul îl lua în brațe și îl boteza și în felul acesta se schimba nașul, iar nașul de baștină nu se supăra”: Ot 13; „La răscruce. Când mor mai mulți copii sau când copilul are boala copiilor. Moașa pune copilul la răscruce și se ascunde. Cine vine primul e obligat să-l boteze, chiar dacă e rudar. Dacă a fost botezat o dată cu nașii familiei dar are boala copiilor, tot așa face și merge cu noul naș la biserică. Preotul nu-l mai bagă în apă, dar îi citește ale botezului”: Ot 14, VI 17; „Lăsa copilul la biserică și mâna pe cel căruia vrea să-l dea, dimineata, când se luminează de ziuă, ca să se facă copilul bine. I se schimba și numele”: Ot 15, VI 9, 10; „Dacă mai mulți copii au murit, ca să trăiască. Dis-de-dimineată, moașa sau mama, lepădau copilul în drum, la ușa bisericii. Se ascundea moașa. Primul care venea pe acolo, boteza. Moașa ieșea din ascunzătoare și îi spunea: «Ăsta e norocul dumitale». Dacă era om sărac, părinții nu-i cereau nimic. Nu se mai practică”: VI 11; „Alegerea nașului din drum, numai în caz de primejdie, când copilul trebuia botezat repede, să nu moară, se lua primul om din drum și nu se mai așteptau nașii”: VI 13.

Moașa — nașa copilului: „[Exista] obiceiul ca moașa să fie și nașa copilului”: Dj 3–5, 7, 8, 10–12, 14, 16, 17, Gj 1, 3–6, 8, 10–12, 14, Ot 2, 5, 8, 15, VI 2, 6, 13; „Moașa e și nașa copilului, când copilul nu are nași”: Dj 1, Gj 15, Mh 12, VI 9, 10; „Moșica îl boteza numai dacă nu venea nașa; mama copilului pune pe cine vrea”: Dj 2; „Foarte rar, când nu voia nașa să boteze”: Dj 13; „Dacă era foarte slab copilul, se îmbolnăvea”: Dj 9; „Dacă copilul murea nebotezat, atunci înainte să moară i se schimba numele, adăugându-se la numele declarat la primărie și un nume de sfânt din calendar. Obiceiul se numea botezul la vatra focului, cu apă și busuioc. Botezul îl făcea orice femeie, rudă, care se nimerea acolo”: Gj 4; „Moașa boteza copilul când copilul avea vreo deficiență de sănătate”: Gj 7; „Numai în cazul în care copilul trăgea să moară, moașa boteza copilul”: Mh 5, 7, 8, Ot 4, 16, VI 1, 8, 12; „Când copilul trăgea să moară, imediat după naștere, moașa lua copilul în brațe, trecea după ușă, îl sălta de trei ori în sus și-l striga pe numele ce-l da. Și se considera copilul ca și botezat”: Mh 7; „Mai cu seamă când copilul era bolnav și se boteza a doua sau a treia zi după naștere”: Ot 7, 10, VI 4, 14; „Se obișnuia ca moașa să fie și nașa copilului dacă ea vroia; era bine, erau și neamuri”: Ot 1; „De multe ori, care nu prea au avut rost de nași”: Ot 11; „Dacă murea înainte de botez îl închinau la icoane”: Ot 12; „Dacă copilul era slab îl boteza mai repede sau îl boteza acasă cu aiazmă și-i puneau numele Ion sau Ioana. Dacă scăpa, îl boteza din nou, obișnuit, și-i păstrau numele, dar puteau să-i mai dea un nume”: VI 5;

„Numai dacă se năștea mort”: VI 8; „Uneori, doar dacă este copilul bolnav, îl botează pe loc; se cheamă botez pe jumătate. Azi, dacă trăiește se botează și la biserică”: VI 11; „Obiceiul botezul cu țărână, dacă copilul era slab și trăgea să moară. Îl boteza nașa, moașa, mama, cine era lângă copil atunci. Îl închina și se întărea botezul. Dacă scăpa, botezul se făcea normal la biserică, dar rămânea numele de Ion sau Ioana, de la Ioan Botezătorul”: VI 14.

Îndatoririle nașilor față de copil: Botezul: „Aduceau lucruri pentru copil, plăteau biserica [la botez] și dădeau darul de bani la masă la cumetrie. Se făcea petrecere cu nașii, moșii, rudele; oaspeții aduceau bani pentru copil”: Dj 1; „La botez nu venea pe atunci nașul. Eram la petrecere numai noi femeile. Fetele nu erau lăsate la petrecere. Nașa venea cu lucrurile copilului în brațe, cu o lumânare, cu o panglică la lumânare, lua copilul în brațe și pleca cu moșica la botez, două inse și o femeie care le aducea apă să toarne apă la botez. Nașa dădea un dar de bani, un purcel, o oaie”: Dj 2; „Cumpărau scutece, bonete, lumânare, cârpă de mir, dădeau dar de bani la botez”: Dj 3, 4, 9; „Nașa aducea copilului îmbrăcăminte, plătea preotul, dădea dar. Când nașa aducea copilul acasă, era obiceiul să punem baligă în pragul de sus al cășii și nașa îl dădea de trei ori în sus: «Să trăiești finișorule, să crești mare»”: Dj 5; „Nașii dădeau la botez lucruri pentru copil, bani, o oaie, un purcel, o căldare”: Dj 6, 11; „Botezul se face începând din ziua în care e născut până la câteva luni. La borodită, masa înainte de a boteza, cum năștea, veneau femei, rude, ori de prin vecini, puneau azimă, mâncare, băutură. La botez lua parte moașa și nașa. Moașa-l ducea la biserică cu lucruri cumpărate de nașă. După ce venea de la biserică, moașa lua copilul din brațele nașei, venea cu el la vatra focului și-l dădea sus de trei ori, și-i spunea numele, până atunci copilul nu era strigat pe nume”: Dj 7; „Târguiau pentru botez. Nașa primea copilul de la preot, îl îmbrăca cu hainele aduse de ea”: Dj 8; „Nașii aduceau lucruri pentru copil, plăteau biserica, dădeau dar de bani la masă”: Dj 10, 12–14, 17. Gj 1, 3–5, 8, 11–15, Mh 6, 12, Ot 4, 5, 7, 10, Vl 2, 3, 17; „Nașii cununau copiii”: Dj 15; „Cumpărau hăinuțe pentru copil, îl duceau la botez, dădeau sfaturi educative”: Gj 2, 4; „Nașa, la ușa bisericii, ia copilul din brațele moașei care l-a adus de acasă; în biserică îl ține în brațe, spune Crezul, îl duce acasă; îl pune pe prag, apoi pe masă și-i dă să guste, pe buze, din toate cele puse pe masă, inclusiv băutură. Nașul nu face nimic, numai că mănâncă și bea. Dă dar pe pieptul copilului”: Gj 6; „Nașul era socotit ca și un părinte. Nașul avea datoria să ajute copilul pe care l-a botezat”: Gj 10; „Nașii de botez erau mai târziu și nașii de cununie. Copiii botezați erau socotiți ca propriii lor copii, erau socotiți ca rude apropiate. Se îngrijeau de sănătatea lor și de creșterea lor”: Mh 1–3, 7, 10; „Nașa ține copilul în brațe [la botez], îl aduce acasă, îl pune pe o masă mică așternută cu un pahar cu apă rece,

pâine și sare. Nașa întreabă: «Ce vrei fină, luna și soarele sau copil sănătos?». Fina răspunde: «Copil sănătos» și ia copilul de pe masă. Nașii de botez erau și nași de cununie. Se considerau ca și părinții copilului: Mh 5; „Copilul era dus la botez înfășat în cămașa lui taică-su. Azi, arareori se obișnuiește. Nașii erau nașii de cununie ai copilului; erau socotiți ca părinții copilului, se îngrijeau de sănătatea copilului, de creșterea acestuia; îi luau daruri și le da la botez. La botez îl ținea în brațe; îl ducea acasă, unde pășea peste el de trei ori ca să nu se deoache”: Mh 8; „Nașii aduceau haine pentru copil, apoi erau sfătuitoarii copilului”: Mh 9; „Nașul trebuia să fie bun gospodar, om serios, la fel și nașa, să ajute copilul. În timpul botezului nașii dau copilului daruri, dacă copilul e băiat e ținut în brațe de naș, dacă e fată, de nașă. Cumpărau lumânarea de botez, plăteau preotul, luau pentru copil un metru de pânză, o fundă roșie, un metru de stambă. Nașa duce acasă copilul de la biserică, scaldă copilul a doua zi după botez. Nașul sfătuiește pe fin”: Ot 1; „Cumpărau lumânarea de botez, plăteau preotul dădeau dar de bani la masă, mic; luau pentru copil un metru de pânză, o fundă roșie, un metru de stambă”: Ot 1; „Nașul ia lumânarea, lucruri pentru copil dă și bani. Azi iau multe lucruri, dar au și pretenții să le dea finii un covor sau șervet, rochie. Moașa aducea copilul la biserică și nașa îl aducea de la botez”: Ot 2; „Nașii cununau copilul, mai târziu”: Ot 6, 9, 12, VI 1, 7; „Luau lumânarea, dădeau daruri, cârpe, o cămășuță, o rochiță, o plăpumiță pentru copil, plăteau să se facă botezul la biserică”: Ot 6, 14, 15, VI 5, 18; „Nașul hotăra numele. Nașa cumpăra lumânarea și darurile pentru botez. Mama nu trebuia să știe numele copilului până luni, după botez, când nașa scaldă copilul și i-l dădea în brațe. Tot atunci nașa spăla cămașa de mir în care a fost pus copilul după botez. Copiii se botezau la două săptămâni după naștere. Nu trebuia să vadă nimeni străin copilul nebotezat. Și acum se mai păstrează obiceiul”: Ot 13; „Nașa lua copilul de acasă de pe masă și punea în loc bani pentru moașă. Nașa ducea copilul la biserică, iar moașa, căldarea. Când venea de la biserică tot pe masă îl punea. Nașii îl sfătuiau de bine când creștea, îi luau moțul, îl cununau, dacă e băiat, tot ei sau urmașii lor”: Ot 14; „Nașul aducea la copil haine, plapumă, lumânare, fașă împletită în trei cu roșu și alb și un ban în cap la pânză. Nașa îl aducea în brațe de la biserică”: Ot 15; „[În plus] plăteau femeia ce aducea apă”: VI 3; „Aduceau daruri, haine, bani. Până la biserică copilul era dus în brațe de moașă. Nașii țineau copilul în brațe, în biserică, în timpul botezului. Nașul îi sfătuia, era al doilea părinte”: VI 4; „Nașii duc la botez lucruri: plapumă, scutec, fașe. Moașa duce copilul la biserică. Copilul este dus la botez în hainele dăruite de moașă la ursit, iar după botez este îmbrăcat în hainele aduse de nașă. Nașa aduce copilul în brațe de la biserică. Nașul alege numele de botez al copilului, după numele nașului sau nașei dacă este fată sau al copiilor nașului”: VI 5, 9; „La botez aduc haine, lumânare, bani; nașa ia copilul de la moașă, de pe iarbă și-l plătește. Plătesc popa, dau dar de bani și daruri în obiecte și animale”: VI 6, 17; „Dădeau

haine pentru copil, lumânări de botez, plăteau popa, dădeau dar de bani și daruri în obiecte și animale“: VI 6, 17; „Nașii erau ca niște părinți, se îngrijeau de creșterea copilului, îl ajutau, îl sfătuiau. Mai târziu el era nașul de cununie, adeseori“: VI 8, 9, 11; „Nașii aduc plapumă, haine, pânză, lumânare. Nașa ia copilul în primire, îl plătește la moașă, în fața ușii bisericii. Nașa ține copilul în brațe la botez. Nașii pun numele copilului după cum vor ei, după cum e fată sau băiat. Cine vrea dă numele sfântului din ziua când s-a născut copilul. Cumpără plapumă, haine“: VI 10; „Cumpără plapumă, haine [copilului]“: VI 10; „Dădeau dar de masă (bani), lumânarea, plăpuniță, cârpe. Plăteau la biserică“: VI 11; „Căsătoreau copiii, erau ca niște părinți, îi ajutau adeseori“: VI 12, 15, 16.

Tăierea moțului: „La un an [nașul] îi lua moțul copilului, la băieți. Copilul stătea în brațele mamei sale, nașul tăia moțul. Copilul era legat la ochi cu o basma să nu vadă moțul. La un capăt al basmalei lega un ban. Moțul era legat cu fir roșu. Moțul se păstra, se îngropa uneori la rădăcina unui pom“: Dj 1; „La un an, se duce să-i taie moțul și-i duce plocon“: Dj 2; „Până la un an, într-o luni, cu o săptămână înainte, se tăia moțul copilului. Copilul stătea în brațele nașului și îi tăia moțul. Îi dădea o oaie sau un purcel sau o căldare de aramă și îi punea un bănuț de argint cu fir roșu. Moțul se păstra. În fața copilului se așeza o tavă cu obiecte, să le aleagă, să vadă ce îi e lui drag“: Dj 4; „În ziua când un copil împlinea un an sau la trei ani, era obiceiul să meargă la naș să-i ia din moț. Se împlotea moțul cu o plantică roșie în vârful capului și îl tăia nașul. Îi punea bani în moț. Îl păstra în ladă“: Dj 5; „La un an, băieților li se tăia moțul de către naș. Copilul era pus pe un scaunel, i se împlotea moțul, i se punea un fir roșu și un ban. Se tăia o șuviță din față, o țără din părți. Moțul se păstra până se făcea copilul mărișor. Când se ducea prima oară cu taică-su de semăna la grâu, punea moțul la un loc cu semințele și-l arunca o dată cu grâul“: Dj 7; „La un an, nașa îi tăia moțul copilului. Dacă era mic îl ținea mama în poală. Îi împlotea moțul, îl lega cu o fontă, îi punea bani pe moț și nașa îl tăia. Moțul îl păstra mama“: Dj 8, 9; „Când băiatul împlinea anul, i se tăia moțul. Se făcea o petrecere în această zi, la care participau neamurile. Oaspeții aduceau daruri și bani pentru copil. Nașul tăia moțul copilului care stătea în brațele mamei sale. Nașa lega moțul cu mătase roșie și punea bani pe moț. Moțul se păstra“: Dj 10, 16, 17; „La un an, nașul tăia moțul. Moțul se punea la rădăcină de salcie, să aibă păr frumos“: Gj 7; „Când copilul împlinea un an sau trei ani, numai la băieți, i se tăia moțul. Nașul îl tăia. Finii mergeau cu copilul la naș cu plocon, cu peșchir și alte cadouri. Nașul făcea cadou finului bani și un animal: vițel, oaie. Moțul se tăia cu foarfeca; pe moț se punea un ban care cădea o dată cu moțul. Moțul se păstra în lada cu zestre. În prima zi de școală i se arăta copilului“: Gj 15; „Nașul îl tunde prima dată, îi taie moțul în casa nașului. Moțul se păstrează în lacră“: Mh 3, 5, 6; „La un an, nașa îi tăia moțul legat cu fir roșu. Mama păstra

moțul": Mh 8, 11, 12; „La un an și șase luni sau la trei ani, nașul tăia moțul. Copilul stătea pe masă, cu picioarele pe o căldare cu apă pe care se afla un colac mare. Nașul strângea moțul cu o fundiță și un bănuț. Apoi îl tăia cu foarfeca, întrebând: «De ce ți-e moțul, finule?». Învățat de părinți, copilul răspundea: «De vițel». Animalul numit era dat în dar nașului. Mama păstra moțul tăiat și i-l arăta când mergea la școală, apoi îl îngropa la un pom roditor": Ot 1; „La un an și jumătate sau la trei ani, numai la băieți, nașul tăia moțul copilului. Copilul sta pe masă. Nașul trecea moțul copilului prin pâine sau covrig, ceilalți puneau bani pe pâine și urau de sănătate, iar nașul tăia moțul. Copilul stătea pe un scaun, se împletea o suviță de păr și nașul sau nașa o tăia. În suvița împletită se prindea un ban. Părul tăiat se îngropa la rădăcina unui măr. La aniversarea unui an se rupea o turtă, copilul era pus să aleagă obiecte de pe o tavă": Ot 7; „La trei ani, rar la un an, mai ales acum, era tăierea moțului. E prăpăd dacă nu se respectă. Azi, la fel. Cu foarfeca sau cu briciul, pe la spate, să nu vadă copilul. Moțul se păstra": Ot 2; „La împlinirea vârstei de un an se tăia moțul. Copilul stătea în brațele mamei și nașul tăia moțul. Părul împletit, legat cu fundă roșie la fete și bleu la băiat, cu ban de argint, se taie cu briceagul. Moțul se păstra": Ot 10; „Cel mai des până în trei ani se tăia moțul, dar și până la un an și jumătate sau până în cinci ani. Nașul făcea o gaură la pâine, băga moțul copilului legat cu un ban de argint și-l tăia cu briceagul. Copilul stătea pe genunchii nașului. Mama puneă moțul bine. Se făcea cumețria de la moț, cu lăutari, cu masă mare, dar: bani, cereale, oaie, date de naș. Rar se rupea o turtă la un an. Era un obicei mai nou": Ot 11; „Până la un an și jumătate și până la trei ani. [Tăia moțul] la el acasă. Se mergea la naș cu plocon. Și azi, la naș și la copil acasă. Copilul era așezat pe masă, îmbrăcat în cadourile nașilor; se lega moțișorul cu o panglică, se lega la ochi cu o batistă, să nu vadă cum îi taie moțul; se așeza cu fața spre răsărit. Se puneă pâine, sare și puțin vin pe moț și bani și nașul tăia moțul. Mama copilului păstra moțul. Și azi. La un an, la fete, se făcea o turtă, o azimă pe care se puneau diferite obiecte pe care le alegea copilul. Făina pentru turtă o cerneau o fată și un băiat cu părinți și o frământa mama copilului. Se așeza o tavă cu mai multe obiecte din care să-și aleagă câteva": Ot 13; „La împlinirea unui an de viață sau la un an și șase luni sau la trei ani, era obiceiul tăierii moțului. Se făcea petrecere, se poșteau nașii, rudele, prietenii. Nașul aducea dar pentru copil. Copilul sta pe masă, nașul lega moțul cu o panglică și-l tăia în cruce. Mama îl păstrează. Când copilul are șapte ani îi arată moțul, apoi îl îngroapă la un pom": Ot 14; „La un an se tăia moțul la băieți și se făcea petrecere cu lăutari. Oaspeții aduceau bani pentru copil. Nașul așezat în capul mesei, ținea copilul în brațe și-i tăia moțul împletit cu un fir roșu și băgat într-o coajă de pâine. Moțul se păstra": Ot 15; „Când împlinește un an se taie moțul, doar la băieți. Nașa taie moțul. Copilul stă în brațele mamei, cu ochii legați, să nu vadă când i se taie moțul, că se îmbolnăvește. Moțul tăiat se lega și se semăna în grâu ca să aibă părul

des și să aibă noroc la grâu”: Ot 16; „La un an sau la trei ani îi tăia moțul (românii). Ungureni nu tăiau moțul. Făcea un colac, îi trăgea moțul prin gaură și îl tăia”: VI 1; „La băieți, la trei ani, nașa le reteza moțul. Moțul de păr se lega și se reteza legat; se păstra în lacră. La fete, la un an se rupea o turtă pe cap. Copilul era pus să aleagă obiecte de pe o tavă. Se făcea o petrecere. Se dădeau bani și daruri pentru copil”: VI 2; „La un an taie moțul copilului. Se face o mică petrecere cu nașii și rudele apropiate care aduceau daruri. Nașul dă o oaie, o vițea. Se face o codiță în creștetul capului și o trece printr-un mic colăcel găurit, îl strânge cu o panglică și îl taie cu foarfeca. Moțul tăiat se păstrează amintire”: VI 3, 6; „La trei ani sau la cinci ani, un număr fără soț de ani, nașul tăia moțul. Ținea copilul pe genunchi. Se pieptăna bine părul de pe capul copilului, se desfăcea o șuviță de păr care era împletită cu o panglică cu un ban legat de ea; se făcea o codiță. Cu o foarfecă sau brici se tăia vârful codiței, a tăiat moțul. Părinții copilului pregăteau o pâine pe care au puneau zahăr și sare; nașul mai adăuga și el cadoul adus copilului. Din pâine se rupea din trei locuri câte o bucățică pe care puneau puțin zahăr și sare și împreună cu moțul se lega într-o batistă și le dădea mamei care le pune bine. După aceasta nașul și cu invitații se așezau la masă și petreceau”: VI 4; „La trei ani, la băieți, nașul tăia moțul: la retez. Se făcea o petrecere cu oaspeți care aduceau daruri. Copilul era așezat în capul mesei: se tăia moțul legat cu fir roșu. Moțul se ținea, ca să-l ajute la însurătoare. Nașul da o oaie și bani. Părinții copilului dau nașilor basmale, cârpe, pernă, pânză de cămașă de noapte. Azi, nu mai dă oaie, ci bani sau păsări”: VI 5; „La trei ani, se tăia moțul la băiat. Se făcea petrecere cu invitați care dădeau bani pentru copil. Copilul sta în capul mesei, nașul îi tăia moțul. Îl lega cu panglică și-l trecea prin covrig (colac). Nașul întreba: «De ce ți-e fine, moțul?». Se răspundea: «De noroc și sănătate și de o oaie cu lapte». Nașul da bani. Moțul tăiat se păstra”: VI 9, 10; „Tăiatul moțului copilului la împlinirea unui an de viață. Se face petrecere, cine poate; dacă nu, cel puțin o masă de prânz. Iau parte părinții și nașii; când se face petrecere, chiamă și alte rude, prieteni, lăutari. Nașul dă dar copilului o viță. Nașii primesc dar de la părinții copilului; nașa — doi colaci și o pupăză (un colac împletit peste care se pun trei șuvițe de aluat pe margine în zigzag), două șervete, o pasăre, vin. Nașul primește o cămașă de noapte. Copilul stă pe perna ce se va da nașei, pernă pusă pe cei trei colaci. Copilului i se face în creștetul capului o codiță strânsă cu o fundiță, la fete — roșie, la băieți — albastră. Nașul taie cu foarfeca și întreabă: «De ce ți-e moțul, fine?». Copilul răspunde: «De minte și noroc, de vite, de porumb». Mama păstrează moțul copilului. Se așează în fața copilului o tavă cu nouă obiecte: carte, creion, pâine, bani, carbune, oglindă, lână, pământ. Copilul e lăsat să aleagă de trei ori câte un obiect. Acelea pe care le alege arată la ce va avea noroc”: VI 11; „Tăiatul moțului la trei ani, la băiat. La petrecere luau parte: nașii, părinții, moașa și neamurile, prieteni. Oaspeții dădeau bani pentru copil. Până atunci copilul nu

era tuns. Nașul tăia moțul, părul legat, trecut prin colac. Moțul se păstra. La moț, părinții duceau plocoane: doi, trei curcani, două vedre de vin și altele. Dacă nașul avea mai mulți fini, le tăia la toți în aceeași zi. Când tăia moțul, nașul întreba: «Fine, de ce ți-e moțul?». Se răspundea: «De-o oaie sau vițel»: VI 15; „Nașul taie moțul copilului la un an, la trei ani, la șase ani, după cum au bani. La băieți se taie obligatoriu; la fete rareori. Se spune că nașul taie; dar în fapt taie cineva căruia îi trăiesc amândoi părinții, ca să fie primit. Copilul stă pe masă, cu o pernă sub el. Nașul întreabă: «De ce ți-e moțul, fine?». «De vițel». Azi, nu se mai dă decât rar un animal; mai mult bani și obiecte. Moțul e legat cu fundă albastră și e tăiat; se păstrează alături de lumânarea de la botez”: VI 17.

Ruperea turtei: „La fete, când împlineau cinsprezece ani. Se făcea un colac mare cu cinsprezece lumânări. În gaura colacului, în mijloc, se puneau 15 lei. Cineva cu tată și mamă, o fată, i-l puneă pe cap și-l rupea în două. Era un semn că de acum nu mai e copil. După ce-i rupea colacul, ieșea prima dată la horă. În această zi făcea petrecere cu fete prietene. Se mai face și azi”: VI 17.

Masa cu ocazia tăierii moțului: „Varză cu carne, ciorbă, friptură”: Dj 8; „Se duceau cu plocon la naș: pâine în țest, o pasăre, băutură. Nașul puneă masa: ciorbă, friptură”: Dj 11; „Moțul se taie la doi ani și jumătate. Sub trei ani. Pentru tăiatul moțului, părinții copilului se duceau la naș cu o găină tăiată, friptă sau nefiartă, cu trei azime de pâine și rachiu. Petrecerea avea loc la naș, dacă nașul îi băga în seamă. Dacă nu, se întorceau acasă cu doi lei și cu moțul copilului. Azi se face cu lăutari, fripturi, băutură”: Dj 12; „La un an se ia moțul, fără lăutari, cu o mică masă. Azi, unii fac o adevărată petrecere cu diferite feluri de mâncare, dulciuri și țuică, vin”: Dj 17; „Varză, ciorbă, gogoși”: Gj 10; „Piftii de pasăre sau porc, sarmale, friptură, ciorbă acră”: Mh 2; „Ciorbă, sarmale, carne friptă, gogoși”: Mh 7; „Mergea la naș cu găină friptă, piftie, sarmale, cozonac, vin, țuică, pâine”: Mh 9; „Piftie, supă sau ciorbă, friptură, sarmale, cozonac”: Mh 12; „Ciorbă, friptură, sarmale. Azi, aperitive, piftii [în plus]”: Ot 2; „Se face masă: găini fripte în frigare sau găină umplută”: Ot 6; „Mergeai la naș cu plocon: o găscă, două băncioare grâu, o vadră țuică, cinci-șase kg vin”: VI 2; „La doi ani și jumătate sau trei ani făceau cumetrie. Moțul îl tăia pe un covrigel sau între două turte”: VI 8; „Tăia moțul pe franc de argint, pe covrig sau colac (modă mai veche pe colac). Făcea masă mare”: VI 10; „La un an se tăia [moțul] pe un covrig. Se făcea masă ca la cumătrie”: VI 12; „La trei ani, masă ca la botez”: VI 13, Dj 2, 4–6, 8, 9, 13–16, Gj 1, 3, 12, 14, Mh 1, 4, 5, 8, Ot 9, 14–16, VI 5, 7, 11, 15–17.

Îndatoririle copilului față de nași: „Copilul păstra respect nașului toată viața”: Dj 1; „Datora respect nașilor”: Dj 5, 12, 15, Gj 3, 15, Mh 1, 2, 5, 6, 11,

Ot 6, 8, VI 4, 11, 12, 14, 15; „Îi zicea, nașule. Când era mare îl chema să-l cunune. La zile mari se ducea la naș cu plocon”: Dj 2; „Copilul trebuia să respecte nașul, să-l ajute la muncă”: Dj 13; „Ducea plocon nașilor [împreună cu părinții]: Gj 1, 2; „Ducea plocon la nași, le săruta mâna”: Gj 4; „După ce a trecut de 18 ani, avea obligația să ducă plocon la naș”: Gj 5; „Să fie ascultător și respectos”: Gj 6; „Copilul să-l respecte și-i săruta mâna. La Anul Nou îi duc plocon: o spetie de porc, cârnați, o damigeană de țuică, un bănicior de grâu. Până îl cununa. Un an da, unul nu”: Gj 8, 9; „Să asculte de îndrumările nașului”: Gj 10; „Față de naș copilul datora respect; la anii căsătoriei îl luau ca naș”: Gj 12; „Copilul trebuia să-l respecte ca pe al doilea părinte”: Gj 13, 14; „Copilul datora respect ca și părinților”: Mh 4, 7–9, Ot 4, 15, VI 6; „Să-l cinstească și să-l respecte”: Mh 10; „Copilul trebuia să-și asculte nașii, să-i păstreze la cununia lui, sau pe copiii nașilor”: Ot 1, VI 1; „Respect; ducea plocon când se însura”: Mh 12, Ot 12, 14; „Să-l respecte pe naș, să-i sărute mâna când se întâlneau în drum, ca și popii”: VI 3; „Copilul îi respectă, merge la nași cu o sorcovă”: VI 5; „Copilul se ducea cu plocon împreună cu părinții, toamna până la lăsatul de post. Trebuia să fie respectos și să-i dea ascultare”: VI 7; „Copilul datora respect și ascultare nașilor. Azi, la fel”: VI 8; „Să-l respecte, mergea la ei de sărbători”: VI 18.

Îndatoririle părinților copilului față de nași: „Părinții copilului se duceau o dată pe an, de obicei toamna, cu plocon: vin, țuică, păsări”: Dj 1, 8; „Se săruta mâna; se sculau înaintea lor, spuneau: «Să vedem ce zice nașu’». Duceau plocon la botez când petreceau pe nași: trei azime de pâine, una, două păsări, țuică, vin, zahăr. Plocon la ziua de nume a nașului”: Dj 2; „Plocon toamna, într-o duminică: țuică, vin, zece-cinsprezece pâini, cinci rațe, cinci găini, două găște, damigene de vin și de țuică”: Dj 3; „Părinții duceau plocon, daruri, cârpe, prosoape”: Dj 4, 5; „Se fixa o zi când se dăruia nașul: o pasăre, vin, țuică, două, trei pâini. La un an, la doi ani, te duci cu plocon; de ziua numelui nașului, la fel, plocon”: Dj 6; „Părinții copilului dau o cămașă plocon, după botez. Înainte de botez se dădea câte o pasăre vie, brânză, zahăr, pâine, două turte, o kilă de țuică, trei kile de vin. Plocon se mai ducea și la Anul Nou, la Paște, de Crăciun”: Dj 7, Gj 3; „Părinții copilului duceau plocon toamna când se culegeau roadele sau la Paște, șase, opt găini, șase, opt azime, vin, țuică”: Dj 9–12, Gj 15; „Părinții copilului se duceau cu plocon la nași la zile mari, până se căsătoreau copiii. Apoi mergeau ei cu plocon”: Dj 13; „La Crăciun sau la Paște, părinții merg cu plocon: opt, nouă pâini de țest, un curcan sau două găini, o vadră de țuică, vin”: Dj 14; „Părinții copilului duceau plocoane la începutul posturilor mari de peste an”: Dj 15; „Părinții chemau nașii la masa de botez, le dădea daruri”: Dj 16; „Părinții copilului îi duceau acasă după botez, cu plocon”: Dj 17; „Duceau plocon nașului; se ajutau cu nașul”: Gj 2, 14;

„Duceau plocon la moașă și la naș”: Gj 4; „Părinții duc plocon la naș în ziua fixată de nași: un bănicior de grâu, o spetie de porc, unul sau doi trandafiri din carne de porc, cinci-nouă kilograme de vin, trei kilograme de țuică și de cele mai multe ori un curcan”: Gj 5, 7; „Să ducă plocoane de Crăciun”: Gj 6; „Părinții duceau și ei plocon, un an da, unul nu; până creștea copilul și putea da el singur plocon, până a-l cununa”: Gj 8; „Se duc la petrecerea ploconului”: Gj 9; „Respect față de nașul copilului. Să-i ducă plocoane o dată pe an, în ziua fixată de naș”: Gj 10, 12–14; „Se duceau trei ani după botez cu plocon la Crăciun sau Anul Nou când hotăra nașul: un curcan, o spetie, un trandafir, făină de grâu, vin, rachiu”: Gj 11; „Părinții copilului se socoteau [cu nașii] rude apropiate; în preajma posturilor mari de peste an aduceau plocoane; la nedei petreceau împreună; se ajutau între ei”: Mh 1, 4, 5; „Îi da nașului peșchir sau o cârpă când îl boteza. Îi ducea plocon, pâine, un pui tăiat, țuică, vin”: Mh 3; „Se ajutau ca în familie, aduceau plocoane la începutul posturilor mari și petreceau împreună”: Mh 4, 5, 9, 11, Ot 8, 9, VI 8, 12; „Părinții copilului dădeau plocoane nașilor, a doua sau a treia zi de Paște. De Anul Nou se duceau cu plocon la moși, la moașa copilului. Se considerau ca rude apropiate”: Mh 7, 9, VI 1, 8; „Erau ca și rude apropiate ale nașilor. Mergeau în vizită des, în preajma sărbătorilor aduceau plocoane nașilor. Se ajutau în muncă”: Mh 11; „Duceau plocon la naș, respectau pe nași ca pe părinți”: Mh 12, VI 7; „Părinții copilului dădeau plocoane la botez și la tăierea moțului și atunci când stabileau nașii”: Ot 1; „Finii dădeau nașilor la botez, un șervet, o pernă. Până la o lună de la botez se duceau finii cu plocon la nași: o vadră de țuică, două de vin, o oală de ciorbă, una de sarmale, zahăr, roșcove, smochine. Se duceau și petreceau la nași sâmbătă și duminică. Azi, mai rar. Finii se duceau cu același plocon la Sf. Vasile, la moașă, iar luni duceau un trandafir, o pecie, o strachină de piftii și de acasă se duceau la cârciumă și petreceau și plătea tot nepotul. Azi, nu se mai merge la cârciumă, în rest, se menține obiceiul”: Ot 2; „Părinții copilului dădeau daruri, plocoane la botez, la tăiatul moțului. Plocoane și la Lăsatul Secului de Paște, se duceau la nași cu sticla de vin sau țuică. De Paște, cu plocon: miel, ouă. Ploconul mare, de toamnă, prin octombrie, noiembrie, până nu cade postul, după ce se culeg viile, se da de mâncare și băutură”: Ot 6, VI 11; „Mergeau cu plocoane la nași, la Crăciun. Se duceau cu păsări, friptură, vin, țuică, pâine”: Ot 8; „Un plocon înainte de vestire: șase pâini la țăst (acum franzele), păsări (una vie, una tăiată), băutură. După masa de botez îl ducea acasă tatăl copilului pe naș, tot cu plocon. Se mai ducea un plocon la moț și încă unul când poate”: Ot 10; „Înainte de botez, duminică sau joi, duceau plocon. La botez, când pleca îi da alt plocon: patru-șase pâini de țest, găină vie, găină tăiată, vin, țuică, zahăr, miere și altele. Acum, se dă nașilor la botez: cămașă, prosop, rochie, batic”: Ot 11, 12; „Duc plocoane la sărbătorile mari”: Ot 15, 16, VI 7, 4; „Duc plocon, la băieți obligatoriu până la trei ani, pe urmă dacă vor. Ploconul ce se duce trei ani la nași constă din: doi curcani,

acum se duc și doi cocoși, boabe de porumb, pâini, băutură”: VI 2, 9, 10; „Părinții copilului duc plocon nașilor o dată pe an, la o dată pe care o fixează nașii, la Crăciun, la Paște sau în alte zile. Duceau plocon până se căsătorea copilul. Plocon: pâine, păsări, băutură”: VI 4, 5; „Părinții copilului mergeau toamna cu plocon la nași și la Anul Nou: trei pâini (azime), vin, țuică, găște, rațe, curci; trei ani până la rătez”: VI 6; „Părinții duc plocon la nași după botez și după moț. Dacă e băiat, duc de mai multe ori, dacă e fată o dată, de două ori, că nu mai au nevoie de nași”: VI 13; „Părinții și copilul merg cu plocon la nași de două ori pe an: de Anul Nou și de Paște. Ploconul finilor: orez, zahăr, pâine, țuică, pasăre; să fie obiecte fără soț, afară de păsări”: VI 17.

PETRECEREA DUPĂ BOTEZ

Terminologie: „Botez, imediat după botez”: Dj 2, 4, 5, 7–10, 12, 14, 15, Gj 1, 3, 5, 8–15, Mh 5, 6, 8–10, 12, VI 1, 2, 5, 6, 9, 10, 18; „Masa la botez sau masa botezului: Dj 13, Mh 1, 4, 7, 11, Ot 13; „La botez”: Dj 14, 15, Mh 8, 10, Ot 9, 15; „Petrecerea botezului”: Dj 11, 16, Gj 5, Mh 3; Petrecere: Dj 2, 3, 7, 10, Gj 2; „Cumetrie, imediat după botez, la prânz”: Dj 1, 3, 6, 17, Gj 6, Mh 2, 9, Ot 1, 2, 4–6, 8, 10–14, 16, VI 3, 4, 8, 11–13, 15, 17, 18; „Ospăț”: Gj 4, 7, 11; „Petrecerea se desfășura în ziua botezului duminica, de la prânz, când sosea copilul de la biserică”: Gj 14; „Botezului i se spunea și cumetrie”: Mh 9; „Cumătrie”: Ot 1; „Cumetrenie”: VI 7; „Bârâian”: VI 9; „Bărăian”: VI 16; „Botez, se face imediat după biserică. Azi, i se zice cumetrie”: VI 18.

Participanți: „Nașii, moșii, rudele, vecini. Acum se fac cumetrii ca și nunțile”: Dj 1, 3; „Nasa, mosica, părinții copilului, bunicii născutului, femei bătrâne, vecine, rude. Se făcea cu zece-cinsprezece inșe. Azi, se face petrecere cu lăutari, cheamă familii, e cu dar. Îl boteza cam pe la 11 dimineața și la 12–13 se punea masă și petrecea până pe la patru după masă. Azi, se petrece și seara”: Dj 2; „La șase săptămâni botezau copilul. Moașa îl ducea la biserică și îl aducea acasă nașa. Când se întorceau de la biserică puneau puțină masă cu nașa și cu moașa, fără naș și fără moș, pe urmă plecau acasă. Pe la 5 după-amiază se adunau mesenii și după ce se adunau toți, făcea un plocon tatăl copilului cu cinci pâini, o rață friptă, o găscă vie, un cozonac, un kilogram rachiu, cinci kilograme vin și dacă avea lăutari se duceau două femei rude și doi-trei oameni la nași iar alții mergeau la moși cu alt plocon, la fel ca la nași. Locul nașului și moșului era oprit: moașa și nașa la mijloc și soții lor pe margine lângă ele. Și după aceea se servea”: Dj 4; „Nașii,

moșii, neamuri, vecini”: Dj 5, 10, 12, 14–17, Gj 3–8, 11–15, Mh 1, 3, 6, 7, 10, Ot 1, 2, 4, 9, 10, 12, 14, 15, Vl 1–6, 8–10, 12, 13, 16, 17; „Nașii, rude, prieteni”: Dj 6, 8, 9, 11, Gj 2, 9, 10, Mh 2, 4, 5, 8, 9, Ot 6, 8, 11, 13, 16, Vl 7, 11, 14, 15, 18; „Veneau oaspeți numai poftiți: vecini, rude. Mai demult se făcea numai bogorodita, masă înainte de botez, cu femeii, rude, ori de prin vecini. Acum, se face petrecere după botez”: Dj 7; „Nașii, moșii, rude, vecini. Tatăl copilului invita oaspeții în dimineața botezului. Se ducea cu ulciorul de ținică și-i poftea”: Dj 17; „Petrecerea se desfășura în ziua botezului, de obicei duminica, pe la prânz, când sosea copilul de la biserică”: Gj 14; „Erau poftiți nașii, moșii (moașa care a moșit copilul cu soțul), rude, vecini”: Mh 6; „La cumetrie lua parte părinții copilului, nașii cu familia lor, moașa cu moșul, rudele apropiate, prieteni, vecini”: Ot 1; „Oamenii erau poftiți în ziua aceea, cu plosca, acum cu sticla de ținică: «Bine v-am găsit sănătoși. Să poftiți să luați parte la cumetrie». Cei care vor să vină zic: «Să vă găsim sănătoși»”: Ot 10; „Neamuri, prieteni. Moașa pleca de la biserică să-i poftască. Mai recent, tatăl copilului”: Ot 14; „Duminica dimineața, tatăl copilului sau cineva din neam, cu plosca, poftea rude și prieteni la botez”: Ot 15; „Rudenii, vecini, nașii, părinții, moașa. Familia, tata, îi poftea cu o ploscă”: Vl 2; „Neamuri, prieteni. Azi și alți invitați. Erau invitați de tatăl copilului cu plosca. Acum, cu o sticlă de rachiu. Invitații răspundeau cu urări”: Vl 5; „La petrecere lua parte oaspeții poftiți în dimineața botezului de tatăl copilului, cu o sticlă în mână. Luau parte: neamuri, vecini, străini”: Vl 10; „Erau poftiți la cumetrie cu câteva zile înainte, tatăl pe oaspeții lui, nașii pe ai lor”: Vl 17.

Obiceiuri la botez: „Nașii și moșii în fruntea mesei. Când se strângeau banii, moașa cu o turtă pe cap îi pune deasupra; obiceiul aproape a dispărut”: Dj 1; „La petrecere, cum intra în casă fiecare zicea: «Să trăiască copilul, să aveți parte de el!» și puneau bani pe fruntea copilului. Acum, moșul strigă tare darul”: Dj 2; „Nașii și moșii în frunte, apoi ceilalți invitați, se așezau la masă. Nu se făcea joc să nu audă lăuza lăutarii până la șase săptămâni, că o pocește”: Dj 10; „După ce veneau de la biserică, moașa lua copilul în brațe, venea cu el la vatra focului și-l dădea sus de coș de trei ori, și-i spunea numele, până atunci copilul nu era strigat pe nume”: Dj 7; „Când venea nașa de la biserică cu copilul îl pune pe o masă mică la pragul cășii, în curte. Îi pune bani pe el. Îl lua moașa de pe masă, îl dădea unei fetețe mici care îl da peste prag mamei”: Dj 13; „Masă mare cu lăutari”: Gj 1, 5; „Când nașa aducea [copilul] de la biserică, îl pune jos pe pragul casei, iar mama copilului trebuia să treacă de trei ori peste el, ca să nu se deoache. Apoi îl pune pe masa întinsă și pe care erau toate ce urmau să se servească oaspeților. Nașa îi pune pe buze din toate, atingea numai mâncare și băutură, ca să aibă parte de toate în viață”: Gj 6; „Când veneau acasă, nașa îl aducea în brațe. Se puneau pe

o masă joasă și rotundă: pâine, să aibă belșug; carte, să fie învățat; miere, să fie dulce; busuioc; banul de la scaldă. Nașa îl pune pe masă, peste aceste obiecte și de acolo îl lua mama”: Gj 8; „Petreceau cu nașii și moșii în frunte. Moașa ținea copilul în brațe și înconjura masa și aduna darul. Banii se puneau pe pieptul copilului”: Gj 12; „Copilul era dus la biserică de moașă și adus de nașă. De la botez, băga o țără leagănul în strunga oilor, să fie bun ca oaia. Îl pune pe tocătorul lemnului, să fie bun, să nu plângă, așa cum nu plânge lemnul. Când veneau de la biserică, masa era plină de mâncăruri gătite, dar se pune și fasole, cartofi, porumb, grâu, negătite. Se pune și copilul cu leagănul pe masă, să aibă mereu parte de bogăție”: Mh 3; „Se mânca, se bea și se juca. Moașa ținea copilul în brațe, iar mesenii puneau pe pieptul copilului banii. Se începea cu nașa și moașa”: Mh 6; „Copilul era adus în brațe de nașă. Era trecut mamei în pragul ușii, după ce cu pruncul în mâini se făcea semnul crucii. Mama primea copilul în pragul ușii. Asta însemna că pruncul nu mai e păgân, s-a încreștinat. Apoi se pune masa. Azi, petrecere mai mare”: Vl 4; „Chemau lăutari și jucau: hore, sârbe, brâu, jianca”: Vl 7; „Petreceau, jucau hore în fața casei”: Vl 15; „Se făcea o cinste; acum, se face masă mare”: Vl 14; „Botezau nașii; aduceau daruri, lumânarea. Plăteau ceva moașei când îl lua de jos, când intră în biserică. Lumânarea se aprinde numai după ce îl leapădă de Satana și îl pune în cristelniță. Apoi lumânarea se dă la biserică; dacă e mai mică, se mai aprinde în casă la sărbători. Când veneau de la botez, nașa cu copilul în brațe o mai întreba pe mamă: «Cum e copilul?», [I se răspundea:] «Cuminte!»; «E deștept?», «Deștept!»; «Doarme?», «Doarme!». Întrebările diferă după dorințele pe care le au în legătură cu viitorul copilului, ca să-l audă duhurile. La masa de botez nu se dau ardei, să nu fie copilul rău. După botez, dacă vor nașii, ajută pe copilul botezat”: Vl 13; „[Botezul se desfășura astfel]: moașa ia copilul și-l duce până la pragul bisericii; îl pune jos pe prag. Nașul dă bani moașei și ia copilul de jos. Stă cu copilul în brațe în amvon. Apoi preotul face slujba obișnuită și nașul îl leapădă pe copil de Satana. Se slujesc și betele. Apoi nașa împreună cu moașa îl întașă și-l trece nașa pe la icoane. Nașa îl duce până acasă cu lumânarea de botez aprinsă. Dacă se stinge, e semn rău. Dacă au mult de mers stinge lumânarea în biserică, nu mai pleacă cu ea aprinsă”: Vl 17; „După botez se pune masa. Îl pune pe piept copilului bani, care cu cât se ndura. Mama făcea un colac și se puneau banii pe colac. Îl suia de trei ori în grindă cu colacul pe capul copilului. După botez, cârpa în care fusese învelit copilul trebuia spălată în apă curgătoare”: Vl 18.

Masa de botez: „Mâncare mai bună, de obicei mâncare din carne. Azi unii fac botez ca la nuntă: diverse feluri de mâncare ca în zilele de sărbătoare”: Dj 1; „Mâncare de post dacă era în post. În dulce se tăia o găină, unii făceau cozonac.

Acum [se prepară] ciorbă de bureți (din măruntaie de oaie), friptură, sarmale, cozonac, prăjituri": Dj 4; „Se făcea petrecere cu masă: ciorbă, friptură, cozonac, băutură": Dj 5; „La petrecere se servea obligatoriu pește și saramură": Dj 6; „Murături cu țuică, ciorbă, vara tocană (de mărar, de prune, cu usturoi), iarna varză cu carne, ciorbă, friptură pe varză, pe cartofi": Dj 8; „Nașii și moșii [se așezau] în frunte, apoi ceilalți invitați. La masă: varză fiartă, ghiveci sub țest, ciorbă de pasăre, friptură. Cine era mai înstărit făcea cozonac. Băutură": Dj 10; „Ciorbă de pasăre, friptură și gogoși": Dj 11; „Ciorbă de pasăre, friptură cu hrean, murături, gogoși": Dj 12; „Mâncau: ciorbă, varză cu carne, friptură, cozonac, băutură. Acum se fac și mai multe bunătăți: sarmale, prăjituri": Dj 13; „Ciorbă de pasăre sau de oaie, varză cu carne, friptură, nimic dulce": Dj 15; „Mâncare de dulce sau de post, după cum aveau posibilitate sau voiau. Azi, mâncare ca la nuntă": Dj 17; „Ciorbă, sarmale, friptură. Azi și prăjituri": Gj 2; „Sarmale, ciorbă dulce, friptură. Azi, aperitiv, sarmale, friptură, cozonac": Gj 3; „Ciorbă de bureți (de oaie), rasol de oaie cu hrean și oțet, piftii din cap de oaie": Gj 5; „Varză cu carne, rasol de vită, ciorbă acră, ciorbă dulce de pasăre cu orez, friptură. Azi și cozonac": Gj 8; „Varză cu carne, cu piftii, ciorbă dulce, ciorbă acră, friptură, gogoși. Azi și cozonac, prăjituri": Gj 9, 13; „Varză cu carne sau sarmale, apoi ciorbă acră sau ciorbă dulce, friptură, gogoși. Azi și cozonac": Gj 10; „Ciorbe de carne, sarmale, friptură, mâncare de prune, de gutui. Azi, aperitiv, sarmale, friptură": Mh 2; „Carne cu varză (porc, oaie, capră), ciorbă în care puneă orez, cartofi. Nu erau prăjituri": Mh 3; „Ciorbă, varză cu carne, fripturi. Azi și cozonac, prăjituri": Mh 4; „Supă sau ciorbă, sarmale, fripturi, cozonac, prăjituri": Mh 5, 8; „Ciorbă de pasăre cu zeamă de pasăre, sarmale de porc sau de găscă, carne friptă, gogoșele. Azi și cozonac, prăjituri": Mh 7; „Supă de pasăre, sarmale, friptură. Azi, supă, sarmale, mâncare de prune, friptură, cozonac": Mh 10; „Ciorbă, sarmale, carne, friptură pe orez, cozonac, gogoșele": Mh 11; „Mâncare din păsări, nu vacă, oaie": Mh 12; „La cumătrie, nașul stă în capul mesei. La masă se aduceau murături cu țuică, varză cu carne, friptură, fructe (dacă aveau), vin și pâine în țăst. Azi se pun în plus aperitive (salam, măslina, brânză) cu murături și au apărut dulciurile (cozonac și prăjituri)": Ot 1; „Varză cu carne, ciorbă, friptură, sarmale. Azi, cozonac, piftii [în plus]": Ot 2; „Varză cu carne, ciorbă de pasăre, friptură": Ot 6; „Ciorbă, varză sau sarmale cu carne, cozonac": Ot 9; „Ca și la sărbători. Pâine (plocon) cu flori făcute cu furculița, pentru nași și moașă": Ot 10; „Varză, ciorbă de bureți. Azi, cozonac, friptură": Ot 13; „Se pregătea: varză cu carne, ciorbă, friptură cu orez, vin, țuică, murături. Azi și aperitive, prăjituri": Ot 14; „Varză, ciorbă, friptură. Azi și prăjituri": Ot 15; „Ciorbă, varză, scoverzi. Azi și cozonac": Vl 1; „Se făcea masă la cumetrie. Nașii stau în capul mesii. Moașa nu stătea la masă, ajuta și strângea darul. Mâncau: cârnați, ouă, brânză, răcitură, varză, ciorbă de potroace, friptură, gogoși. Azi, cam la fel, dar masa e mai bogată

cu mezeluri, prăjituri": VI 2; „Ciorbă, sarmale, friptură, cozonac, țiucă, vin. Mai recent, prăjituri": VI 3; „Varză, ciorbe (dulci, acre), sarmale cu carne, piftie, mălai, friptură, țiucă, vin. Azi, mezeluri, salam, brânză, măsline. Curcan umplut pentru naș și moașă. Supă, rasol cu hrean, sarmale, cozonac, prăjituri": VI 5; „Se mânca: ciorbă acră sau dulce, varză cu mămligă, piftie, vin, țiucă. Azi, mezel, friptură, cozonac": VI 6; „La cumetrie, varză, piftie, ciorbă de pasăre, brânză, friptură. Azi și mezel, sarmale, friptură": VI 8; „Se făcea masă: piftie, ciorbă dulce sau acră, varză, friptură, țiucă, vin. Era masă cu dar. Azi, aperitive, friptură la tavă, dulciuri": VI 9; „Mâncau și beau: brânză și ouă fierte tari cu țiucă, ciorbă acră sau bătută cu ou, sarmale, friptură. Unii făceau chiftele, gogoși, unii cozonac. Azi s-au adăugat: mezeluri, rar, salată de beuf, supă cu tăiței, prăjituri, tort de cumpărat": VI 11; „Pâine, varză cu carne, piftii, ciorbă, tocană": VI 12; „Mâncăruri ca la nuntă, piftii cu varză, ciorbă dulce, ciorbă acră, fripturi, tocană. Azi, aperitive, salată de beuf, cozonac, prăjituri": VI 13; „Nu se punea ardei că ieșea copilul ardoit și rău. În rest, ca la nuntă": VI 13; „Se mânca și se bea: ciorbă cu orez și ciorbă cu fidea (o strachină cu una, o strachină cu alta), varză cu carne, cu piftie, vin, țiucă. Azi, aperitive, piftie, sarmale, o mâncare oarecare, friptură, cozonac": VI 17.

Daruri: „Aduceau câte un dar pentru copil, de îmbrăcăminte, bani": Dj 1; „Daruri aducea nașa și moșica. Nașa aducea plăpumiță, pături, rochițe, cămașă": Dj 2; „Aduceau daruri: hăinuțe, daruri mai sărăcuțe, bani. Azi, sunt mai bogate": Dj 3; „Daruri dădeau pentru copil, nașa și ceilalți care voiau; bani dădeau toți. Se mai dădea câte un miel, purcel. Se ducea plapumă, două, trei costumașe": Dj 4; „Dădeau daruri: moșul, o rochiță, o cămașă, bani, trebuia să dea mai puțin ca nașul. Ceilalți dădeau bani pentru copil": Dj 5; „Pe ochii copilului se așezau banii": Dj 6; „Darul se punea pe fruntea copilului": Dj 9, Gj 7; „Numai nașul aducea daruri. Acum sunt petreceri ca la nuntă": Dj 11, 15; „Părintii dau plocon la botez: două, trei păsări, două, trei pâini, cinci kilograme țiucă, zece kilograme vin. Toamna se duceau iar cu plocon la nași. Înainte de botez se ducea cu o sticlă de vin, la veste": Dj 11; „Toată lumea aducea dar, bani. Mama copilului dădea nașei plocon: pasăre, carne, perină, prosop": Dj 13; „Bani pentru copil. Darul de bani se dădea pe o azimă de pâine așezată pe o farfurie": Gj 4; „Bani. Avea și înțelesul de a se da un sprijin părinților în creșterea copilului. Dăruia nașa cu o cârpă de borangic și o față de perină. Moașa primea pânză de borangic pentru o pereche de mâneci pentru cămașă": Gj 5; „Duceau plocon la naș când îl înștiințau să boteze: o găină, unul-două kilograme țiucă": Gj 7; „Daruri aduceau toți invitații. Moașa aducea fașă de lână colorată și puneu busuioc. Preotul îl închina cu busuiocul de la fașă. Dar nu se strigau ca la nuntă. Nașul cumpăra copilului îmbrăcă-

minte": Gj 8; „Se făcea masă mare. Se da darul copilului, comparabil cu darul de la nuntă": Gj 9; „Se dăruia copilul. În afară de haine și bani, se dăruia cu un purcel, un miel sau un vițel": Gj 10; „Nașii aduceau de îmbrăcămintă și bani, ceilalți invitați dădeau bani": Gj 13; „Pe lângă îmbrăcămintea ce o aducea la botez, nașul mai aducea și câte o oaie cu miel": Gj 14; „Toată lumea dădea bani. Cine dorea aducea și un costumaș pentru copil": Gj 15, Mh 1, 2, 7, 11, Ot 15, Vl 7, 8, 12, 13; „Daruri pentru copil: haine, bani, porumb, bucate. Darurile se puneau pe copil": Mh 5; „Nașii aduc o lumânare, un metru pânză, un metru stambă, o fundă albastră sau roșie, o plapumă, o căciuliță, dau dar mic la masă. Oaspeții pun bani pe pieptul copilului, când trece moașa cu el în brațe pe la fiecare. Azi aduc și costumașe. Părinții copilului dau nașului un prosop": Ot 1; „Toți dădeau bani pentru copil. Nașul dădea o găscă, o curcă, un purcel, un miel. Și moașa la fel": Ot 2; „Mesenii aduceau lucruri pentru copil": Ot 5, 9; „Moașa dădea și primea dar. Până la biserică moașa ducea copilul îmbrăcat în darurile aduse de ea. După botez nașa îmbrăca copilul cu darurile ei și aducea copilul în brațe, acasă. Luau lumânarea, dădeau daruri, cârpe, o cămășuță, plăpumiță pentru copil, plăteau să se facă botezul la biserică": Ot 6; „Toți dădeau bani pentru copil. Moașa cu copilul mergea din om în om să-i pună copilului bani pe piept. Omul spunea: «De la mine puțin, de la Dumnezeu mai mult». Nașul era condus cu plocon de tatăl copilului": Ot 10; „Se puneau banii pe pieptul copilului": Ot 12; „Toți dădeau bani. Moașa lua copilul în brațe și toți invitații puneau bani în scutec. Bunicii dădeau un miel, o oaie sau un purcel": Ot 13; „Nașa îmbracă copilul, un rând de hăinuțe și plapumă. Nașii primesc de la finii câte o cămașă, dar nu e obligatoriu. Ceilalți dau ce vor pentru copil": Ot 14; „Moașa cu copilul în brațe strângea darul zicând la fiecare: «Bună dimineată, am venit cu primăvara, cu vara, cu toamna cea bogată, scoate banii, să trăiască». I se răspundea: «Să trăiască». Darul începea cu nașul. Banii se puneau în scutecul copilului": Vl 2; „Nașii aduc haine pentru copil, bani; ceilalți invitați dau bani. Azi, dau mai mulți, ca la nuntă. La un moment dat spre sfârșitul mesei nașul cere copilul. Atunci moașa ia copilul în brațe, se duce cu el la naș, apoi trece pe la toți mesenii. Pune fiecare bani pe copil": Vl 3; „Nașii dăruiau îmbrăcămintă pentru copil și o sumă de bani ca dar la masa cumetriei, ca sprijin pentru copil și mamă": Vl 4; „Doar nașa aducea îmbrăcămintă, ceilalți dădeau bani pe care îi puneau pe pieptul copilului. Cu o pâine în mână, nașul strângea darul. Banii se puneau pe pâine. Părinții copilului dădeau daruri moașei și nașilor, o cârpă de borangic, basma": Vl 5; „Moașa cu copilul în brațe striga darul zicând: «Am venit și eu cu vara... cu primăvara... cu toamna cea bogată...»": Vl 6, 9, 10; „Aducea daruri haine sau bani pentru copil. Nașul aducea plapumă, pânză, bani. Cumpărau lumânarea, plăpumiță, cârpe. Plăteau la biserică. Dădeau dar de masă, bani. Finii dădeau nașei pernă și șervet; nașului, cămașă de noapte și șervet": Vl 11; „Daruri aduceau doar nașul și soțul moașei, aduceau haine și bani. Acum, aduc toți invita-

tii, bani“: VI 16; „Aducea daruri, nașul: bani, betițe, cârpă de primit copilul când îl scoate din cristelniță, scutece, plapumă. Ceilalți aduceau bani sau obiecte copilului. Finii dădeau nașului: cămașă de noapte, azi pijama, prosop; nașei: rochie, față de masă. Unii dădeau și moașei copilului: bluză, stofă de rochie. Darurile se dădeau la friptură sau la cozonac. Moașa trecea cu copilul în brațe pe la fiecare și i se puneau bani pe piept. După ce strângea banii, moașa dădea copilul mamei, așa cu banii puși pe piept“: VI 17.

SCALDA DUPĂ BOTEZ

„Obiecte se puneau numai când băga copilul la botez în biserică și a doua zi îi lua mirul“: Dj 2; „Obiectele se puneau numai în apa de botez“: Dj 4; „În dimineața după botez, i se făcea scaldă, i se lua mirul; în albie cu apă caldă, ne-ncepută, să doarmă copilul. Îl ungeam pe la nas cu untură de porc și pe la toate încheieturile, să i se înmoaie pielea. Se puneau: bani, apă sfințită, un ou spart, fărâmat în apă, să curețe copilul; o piatră, să fie sănătos; fier de plug la capu' albiei; un creion, o carte pe capu' albiei, să învețe, să aibă parte de carte, de plug. Se făcea o groapă, se îngropa apa, așa era obiceiul; întâi se lua puțină apă cu trocul și se arunca pe casă, ori pe câte o cocină, câte un șofru, de trei ori“: Dj 7; „Se obișnuia scaldă după botez, a doua zi, se lua mirul, se făcea o petrecere“: Dj 10; „Scaldă se făcea a doua zi după botez, cu moașa, iar nașa venea să pună bani în scaldă; mai puneau bani, grâu, porumb, pene de păsări (găină, rață, gâscă), păr de porc, lână de oaie, să aibă noroc la toate astea“: Dj 13; „Obiectele se puneau în scaldă de a doua zi după botez. Moașa îl scaldă și nașa pune bani în scaldă; banii îi lua moașa. Apa de la scaldă se arunca la un loc curat, că altfel e păcat, că în ea se află mirul copilului“: Dj 17; „Mai se făcea o scaldă importantă, a doua zi după botez“: Gj 7; „A doua zi după botez i se făcea copilului o scaldă, mai mult moașa, dar și nașa. În postăviță se puneau: flori, să fie frumos; monede, să aibă noroc; apă sfințită; două, trei pietricele; semințe, să aibă noroc la cereale. Apa se arunca la un loc curat. Semințele se aruncau cu apa, dacă încolțesc, copilul va avea noroc de cereale“: Gj 15; „Botez, a doua zi după botez, luni dimineața, nașa scaldă copilul în postavă, cu apă de la fântână luată după răsăritul soarelui. În scaldă se puneau flori, să fie copilul înflorit, bani, fulgi, ca să fie ușor ca fulgul, boabe ca să fie bogat. După scaldă apa se arunca la un pom, obiectele din apă se puneau undeva spre răsărit, pe pământ, banii îi lua moașa. La această scaldă venea și moașa. La petrecere luau parte numai femei. Nașa, moașa, mama copilului și alte femei din neam, prietene, mâncau și beau. Tatăl copilului ducea nașa acasă cu plocon: două kg vin, un kg țuică, o găină friptă, o oală cu sarmale, o azimă de pâine făcută în

test“: Ot 1; „Luni dimineața, după botez, când nașa scâldea copilul. La petrecerea de luni numită botez [luau parte] moașa, nașa, mama copilului și alte femei din neam, prietene. Nașa aducea copilului scutec, tichie, materiale. Moașa aducea pânză, materiale, căciuliță. Femeile puneau câte un dar pe pieptul copilului, bani, materiale“: Ot 1; „Imediat după botez, moașa îl scâldea în albie, în apă obișnuită, caldă. Se puneau: flori, monede, fagure de miere. Apa din scaldă se arunca; banii erau luați de moașă. Cumetria era prima scaldă după botez“: Ot 5; „Se spunea botez, avea loc a doua zi după botez. [Luau parte] părinții copilului, nașa sau nașul, moașa, neamurile, mai mult femei. Aduceau daruri, mai ales îmbrăcăminte pentru copil“: Ot 7; „A doua zi, moașa și nașa sunt de față, dar tot moașa-l scaldă în albie cu apă ne-ncepută, călduță. În apă se pun: monede, puse de nașă pentru plata moașei, boabe de grâu pentru spor. Apa se aruncă la pom roditor, banii ia lua moașa. Mama copilului cinstește cu băutură și o gustare cu moașa și nașa. Pot chema și alte femei, rude sau prietene apropiate“: Ot 14; „Scaldă obișnuită; mama îl scâldea a doua zi“: VI 2, 3; „Apa de la prima scaldă de după botez se dădea pe o apă curgătoare. Copilul e miruit de la botez și să nu se spurce la loc murdar; e păcat“: VI 3; „Prima zi, luni după botez, îl scaldă moașa în apă caldă, cu doi, trei metri de pânză, să-i ia moașa. Apa se aruncă pe flori, la loc curat. Nu la vița de vie, că se usucă. Să nu se îmbolnăvească copilul. Pânza o ia moașa“: VI 5; „A doua zi dimineața, îl scaldă moașa în troacă, în apă caldă, obișnuită. Pune: muguri, monede, faguri de miere, apă sfințită, boabe, pene din toate păsările, păr de la toate animalele, zahăr. Apa se aruncă la loc curat. Banii îi ia moașa. Copilul se unge cu unt de vacă și muguri de plută“: VI 6; „Luni, prima zi după botez, îl scâldea moașa în albie, cu apă caldă, luată dimineața de la fântână. În troacă, la scaldă, se pune o potcoavă găsită. Apa se arunca pe câmp sau pe bătătură, către soare“: VI 10; „A doua zi dimineața după botez, îl scâldea moașa în troacă, cu apă sfințită, bani, muguri din toți pomii. Bani de argint, să fie curat ca argintul. Pene de la toate păsările, să aibă noroc la păsări; păr de vită, să aibă noroc la vite. Inel, să fie cu părul creț. Apa se arunca la loc curat sau pe o apă, că era sfințită; se arunca la pom roditor: măr, păr, mai ales. Se aprindea lumânarea de la botez în fiecare seară până la șase săptămâni“: VI 13; „Îl scâldea a doua zi, moașa, atunci își termina misiunea. În copăiță, cu apă obișnuită, caldă. Banii moașei se puneau sub copaie. Venea și nașa și ajuta la baie. Apoi stăteau la masă cu cei ai casei, plus moașa și nașa. Nașa primea plocon mic, un prosop și ceva de ale mâncării și băutură. Apa se arunca la loc curat“: VI 17.

Obiecte rituale puse în scaldă: „Busuioac“: Dj 2; „Spor (o buruiană)“: Dj 2; „Apă mare, molifă“: Dj 2; „Creion“: Dj 7; „Fier de plug pe capu’ albiei“: Dj 7; „Un ou, să curețe copilul“: Dj 7; „O piatră, să fie sănătos“: Dj 7; „Păr de porc“:

Dj 13; „Bani”: Dj 1, 2, 5, 7, 13, 17, Gj 15, Ot 1, 5, 6, 10 12, VI 6; „Lână de oaie”: Dj 13; „Apă sfințită”: Dj 7, Gj 1, 5, Ot 10, 15, VI 6, Gj 3, 11, 15; „Carte”: Dj 7, Ot 10; „Grâu, porumb”: Dj 13, Ot 10, 11, 14, 15; „Flori, să fie frumos”: Gj 15; „Semințe, să aibă noroc”: Gj 15; „Pene păsări”: Dj 13, VI 6, 13; „Fagure de miere”: Ot 5, 15, VI 6; „Lapte dulce”: VI 3; „Două, trei pietricele”: Gj 15; „Boabe, ca să fie bogat”: Ot 1, VI 6; „Flori”: Ot 1, 5, 12, VI 3; „Fulgi”: Ot 1, 10; „Bani de argint”: Ot 11, VI 3; „Sare”: Ot 15; „Muguri”: Ot 15, VI 6; „Verighetă sau alt obiect din aur”: VI 3; „Păr de vită”: VI 3; „Zahăr”: VI 6; „Potcoavă găsită”: VI 10; „Doi, trei metri de pânză”: VI 5; „Inel, să fie cu păr creț”: VI 13.

Aruncarea scaldei: „La loc curat”: Dj 1, 13, 17, Gj 3, 4, 5, 7, 15, Ot 10, 14, VI 5, 6, 13, 17; „La un pom, să-i meargă copilului bine”: Dj 1, Gj 3, Ot 1, VI 11; „La răsărit”: Dj 1; „Se făcea o groapă, se îngropa apa, așa era obiceiul. Întâi se lua puțină apă cu trocul și se arunca către un șopru, de trei ori”: Dj 7; „La flori”: VI 5; „La un loc ferit”: Gj 11; „Apa se aruncă la loc curat. Banul se oprește și se dă la un copil. Semințele se aruncă cu apa. Dacă încolțesc, copilul va avea noroc la cereale”: Gj 15; „Pe o apă curgătoare”: VI 3, 13; „Pe câmp său pe bătătură, către soare”: VI 10; „La un pom roditor: măr, păr mai ales”: VI 13.

Alte obiceiuri: „A doua zi avea loc o altă petrecere: spusul numelui, când scălda nașa copilul, îl ridica în sus de trei ori și spunea la ceilalți: «Să trăiască Ion». Ceilalți răspundeau: «Să trăiască Ion»”: Dj 8; „Spusul numelui, a doua zi după botez”: Ot 4, 15.

SCHIMBAREA NUMELUI, „VÂNZAREA” COPILULUI

Motivul schimbării numelui: „Schimba numele copilului când acesta se îmbolnăvea de boala copilului”: Dj 2, 6, 10, VI 18; „Boala copiilor”: Dj 4, Mh 7, Ot 14, VI 3; „Dacă copilul se îmbolnăvea de boala rea, mama copilului aducea o femeie care muncea cu copilul (îl descânta) și-i schimba numele, fără botez, fără nimic”: Dj 7; „Boala rea”: Dj 12; „Boala urâtă”: Dj 13; „Când se îmbolnăvea; era foarte bolnav”: Dj 5, 15, 16, Mh 3, 6, 8, 11, 12, Ot 4, 6, 7, 12, 15, VI 4, 12, 14; „Epilepsie”: Dj 11, 14, Ot 10; „Era credința că dacă se schimba numele unei persoane lovită de boala rea, se vindeca”: Gj 5, 13, VI 2, 11; „Dacă nu-i trăiau copiii unei femei când mai năștea îi schimba numele”: Gj 7, Mh 8, Ot 7, 8, 15, VI 5, 13; „Dacă se îmbolnăveau, mai ales de epilepsie, se dădeau nume de sfinți: Petre, Ilie, Ion...”: Gj 8; „Când copilul suferea de o boală ce nu se vindeca i se

schimba numele, în speranța că se va vindeca”: Gj 14; „Când un copil era bolnav i se schimba numele; era strigat cu un nume mai neobișnuit. De exemplu, la noi este unul, Scânteie”: Gj 15; „Dacă era bolnav copilul îi schimba numele, în registru era Gavril și la botez îi zicea Alexandru”: Mh 2; „Boala aia”: Ot 2; „Hainele copilului erau aruncate în Dunăre și din acel moment copilul primea un alt nume”: Ot 7; „Botez de al doilea”: Ot 11; „Când se îmbolnăvea copilul, se înșela boala, schimba numele copilului”: Vl 9; „Se schimba numele copilului dat la botez când era bolnav de epilepsie, la câte o boală rea sau când nu-i trăiau unei femei copiii”: Vl 2; „Când era copilul bolnav și nu avea nume, îi spunea Ion”: Vl 6; „Era botezat pentru a doua oară la râul Otăsău, cu alți nași. Îl cufundau în apă”: Vl 10; „Îl boteza al doilea, dacă avea boala copilului”: Vl 18.

Persoane care schimbau numele copilului: Părinții: „Mama copilului schimba numele, îl striga pe copil cu alt nume. Nu era nici un obicei, îl striga cu alt nume. Și lumea îi zicea tot așa ca părinții”: Dj 2; „Îl striga cu alt nume”: Dj 4–6, 11, 13–16; „Mama schimba numele copilului dacă ceilalți copii mureau sau dacă copilul se îmbolnăvea”: Mh 8; „Părinții schimbau numele de botez, fără fast: îl strigau doar altfel”: Mh 9; „Îi lepăda hainele pe apă, în tot timpul acesta muma se ținea mută. Apoi îi ducea haine noi și începea să-l strige pe alt nume”: Mh 11; „Mama, părinții îl numeau altfel. Pe acte rămânea cu numele de la botez, dar părinții îi spuneau altfel”: Ot 2; „Părinții copilului [schimbau numele]. Numele de botez era păstrat dar era strigat altfel de cei din casă”: Ot 6; „Mama copilului mai adesea. Hainele copilului erau aruncate în Dunăre și din acel moment copilul primea un alt nume”: Ot 7; „Părinții îi spuneau altfel”: Ot 8, 15, Vl 2; „Se hotărau părinții să-i schimbe numele. Luau aiasmă de la biserică, îl stropeau și spuneau că de azi îl va chema Petre, nu Ion ca până acum. Mergeau la o răspântie, fără să vorbească și îngropau acolo hainele copilului”: Vl 3; „Mama schimba numele copilului”: Vl 4; „Părinții hotărau [să-i schimbe numele], să nu moară. Îi spuneau altfel fără alte obiceiuri”: Vl 9–12; „Mama schimba numele, îl striga direct cu noul nume pe care îl alesese ea”: Vl 14, 18.

Moașa: „Moașa schimba numele. Moașa ținea copilul în brațe cu fața la rășărit și spunea cu glas tare: «Acum nu-ți mai zice...», «Îți zice...». Aduceam apă de la râu, de unde curge repede, băgam în foc o piatră de se roșea. Răceam piatra într-o oală de pământ nouă. Tot în apa aia stâmpăram și doi cărbuni aprinși. Ziceam: «Cum stâmpăr eu bolovanul, așa să se stâmpere boala». În apa caldă se făcea baie copilului. Cărbunele se îngropa sub prag, iar oala cu apa din ea se îngropa în hotar sub un măracine”: Mh 6; „Când copilul trăgea să moară, imediat după naștere, moașa lua copilul în brațe, trecea după ușă, îl sălta de trei ori în sus și-l striga pe numele ce-l da. Și se considera copilul ca și botezat. Moașa schimba

numele copilului. Mai târziu când copilul era bolnav de boala copiilor, moașa lua copilul în brațe, trecea după ușă, sălta copilul în sus și da copilului un alt nume”: Mh 7; „Moașa, o vecină, acasă, în familie [schimbau numele]”: Ot 4; „Până la botez moașa îi spunea ale botezului, îl numea Ion, îl stropea cu apă și busuioc. Dacă trăia copilul, la botez i se lăsa numele dat de moașă”: Ot 10; „Dacă unei femei îi mor copiii, moașa sau o altă femeie cu noroc la copii, îl trece prin sân pe noul născut, și-l scoate pe mână”: Vl 9, 10; „Mama și moașa hotărâu schimbarea numelui”: Vl 12.

Nașul/Nașa: „Nașul îl numea cu alt nume”: Dj 12; „Preotul și cu nașul”: Gj 8, Mh 3; „Nașii și preotul”: Ot 1; „Nașul mergea cu copilul la preot, la biserică”: Vl 4; „Obiceiul să boteze a doua oară copilul se făcea la râu (Otăsău) cu alți nași. Îl cufunda în apa de râu”: Vl 9, 10; „Nașa și părinții se duceau la biserică”: Vl 18.

Preotul: „Preotul îl botează din nou”: Dj 3, Gj 2; „Se ducea la preot, îi citea, îl stropea cu apă sfințită și apoi îi schimba numele”: Gj 5; „Preotul și cu nașul. Nu mai făcea botez (petrecere). La biserică mergeau doar nașul și mama copilului. Ritualul era același ca la orice botez”: Gj 8; „Preotul schimba; se aprindeau 44 de lumânări, se găsea alt praznic”: Gj 9; „Părinții copilului cu preotul satului; citea preotul rugăciuni și punea alt nume pentru copil”: Gj 10, 13; „Popa schimba numele; îl ducea la biserică cu același naș și-l boteza din nou; popa îi da numele a doua oară”: Mh 3; „Tot cu nașii la biserică, cu preot. Mergeau cu toții la preot și-i schimbau numele, dar fără apă îl botezau”: Ot 1; „Preotul îi citește. Rar, pot schimba numele și în acte”: Vl 4; „Preotul la biserică, îl închina de trei ori și-l stropea cu busuioc și aiazmă”: Vl 6; „Nașa și părinții se duceau la biserică, făcea preotul slujbă ca la botez”: Vl 18.

O femeie: „Botezul la vatra focului. Dacă copilul murea nebotezat, atunci înainte să moară, i se schimba numele, adăugându-se la numele declarat la primărie și un nume de sfânt din calendar. Obiceiul se numea botezul la vatra focului, cu apă și busuioc. Botezul îl făcea orice femeie, rudă, care se nimerea acolo”: Gj 4; „O femeie care are noroc la copii îl trece prin sân”: Ot 10, 15; „Dacă unei femei nu-i trăiau copiii, trecea noul născut prin sânul unei femei căreia îi trăiau copiii. Adică băga copilul pe gaura cămășii și-l scotea pe jos. Copilul rămânea frate cu copiii acestei femei”: Vl 2; „Se trecea prin sânul mamei către cealaltă femeie [care îl cumpăra]”: Vl 4, 6, 7; „Dacă unei femei îi mor copiii, moașa sau o altă femeie cu noroc la copii, îl trece prin sân pe noul născut, și-l scoate pe mână”: Vl 9, 10; „O femeie cu mulți copii și nici unul mort, lua copilul și-l trecea de trei ori prin iia ei, pe care a rupt-o puțin la gât. Îi punea alt nume. De acum copilul îi spune ei mamă. Se făcea într-o zi sfântă (un sfânt mare, mucenici), se

duceau la biserică cu ceva de împărțit (pâine, vin) și lumânări. Copilului i se dădea numele sfântului din ziua respectivă. Nu se dau bani“: VI 11.

Schimbarea numelui fără botez: „Fără botez“: Dj 3–7, 11–16, Gj 1, 4; „Se schimba numele de botez în Lepădat pentru băieți și Lepădata pentru fete. Și în pomelnicile de la biserică apar: Lepădata, Lepădătuța“: Gj 7; „Părinții schimbau numele fără botez“: Gj 1, 2, 7, 10, 14, 15, Mh 2, 8, 9, 11, Ot 2, 4, 6–8, 14, VI 2, 9, 11.

Descântatul: „În locul unde a căzut copilul, a săpat tatăl său până a dat de un cărbune negru, s-a dus la o babă cu el și l-a descântat și i-a schimbat numele“: Dj 4; „Dacă copilul se îmbolnăvea de boala rea, mama copilului aducea o femeie care muncea cu copilul (îl descânta) și-i schimba numele, fără botez, fără nimic“: Dj 7; „Dacă unei femei îi mureau copiii, lua unul de suflet și-l creștea și pe urmă îi trăiau și ei copiii născuți de ea“: Ot 10.

Datul copilului de pomană: „Se dădea unei femei cu copii care zicea: «Bogdaproste»“: Dj 3; „Se dădea copilul de pomană, când mureau copiii dintr-o familie. Mama stătea cu copilul în casă la fereastră, iar afară stătea o femeie care avea noroc la copii. Mama dădea copilul pe fereastră femeii de afară care îi spunea: «Bogdaproste», și-l aducea în casă pe ușă“: Dj 5; „Se dădea de pomană pe fereastră: «Na copilul ăsta, că nu-i al meu, e al dumitale». Se făcea ca să nu moară. Se dădea unei familii cu copii mulți“: Dj 9; „Când nu-i trăiau copiii, noul născut era dat pe fereastră. Femeia care îl primea trebuia să aibă copiii sănătoși; când primea copilul spunea: «Bogdaproste» și era considerată ca și mama adevărată a copilului“: Dj 15; „Îl da la altă femeie pe fereastră“: Gj 1; „Era obiceiul de a-l da de pomană pe ușă“: Gj 2; „Femeia la care nu-i trăiau copiii, îl da de pomană pe fereastră și cel de primea zicea: «Bogdaproste»“: Gj 3; „Familia căreia nu-i trăiau copiii, îl dădea la altă femeie căreia îi trăiau copiii, de pomană, cu urare: «Ți-l dau ție, să-ți trăiască, cum îți trăiesc ceilalți copii». Copilul transmis astfel, era readus în casa părinților săi după un timp oarecare“: Gj 5; „Îl da de pomană la un om (femeie, bărbat) cu copii. Copilul era socotit lepădat. Se da copilul pe fereastră de către mamă femeii care îl primea și sta în casă și spunea: «Bogdaproste» pentru el“: Gj 7; „Darea de pomană a copilului, când într-o familie nu trăiau copiii. Mama copilului îl dăruia pe fereastră, cu colac și lumânare, la o femeie căreia îi trăiau copiii“: Gj 13; „Obiceiul să se dea copilul de pomană și se lua înapoi cu numele schimbat“: Gj 14; „Dat de pomană“: Gj 15; „Obiceiul — dat de pomană — ca să aibe noroc la copii, să nu-i moară copiii. Îl da pe fereastră de pomană: «Al tău să fie!», se spunea“: Mh 1; „Când copilul era foarte bolnav sau bolnăvicios, se vindea copilul sau se dădea de pomană pe geam unei femei care avea copii sănătoși.

Se făcea în credința că acel copil se va însănătoși. Persoana care îl primea zicea: «Bogdaproste» și ocolea casa de trei ori cu copilul în brațe; apoi copilul rămânea la mama lui bună”: Mh 5; „Da copilul pe fereastră altei femei: «Să fie al meu pe lumea asta și al tău pe lumea ailaltă». Dăruia copilul pentru că era bolnav”: Mh 12; „Era obiceiul să dai copilul de pomană. Îl dam pă geamul casei, la cineva care avea noroc de copii. Zicea «Bogdaproste», și-i trăia copilul. Eu am făcut treaba asta. Schimba numele omul de-l primea de pomană, atunci pe loc”: Ot 1; „Era obiceiul să dai copilul de pomană. Femeia la care nu-i trăiau copiii, când mai năștea o dată, își dădea copilul de pomană la o femeie căreia i-au trăit toți copiii. Când se întorceau de la botez, nașa dădea, pe fereastră, copilul acelei femei și ea spunea: «Bogdaproste»”: Ot 2; „Îl dă pe fereastră și cine îl ia îi zice: «Bogdaproste»”: Ot 10; „Obiceiul se făcea în familia căreia nu-i trăiau copiii; pruncul născut după moartea celorlalți îl dădeau la altă familie căreia îi trăiau copiii. Familia respectivă îl primea spunând: «Bogdaproste», dar la o zi după, îl dădea înapoi. Nu se schimba numele. Se credea că vânzându-l sau dându-l de pomană, copilul va trăi”: Vl 4; „Se trecea copilul pe geam la o rudă care avea noroc la copii. Nu se plătea”: Vl 5.

«Vânzarea» copilului: „Obiceiul vânzării copilului. Se vindeau copiii în familia care nu avea parte de copii. Se făceau că doar au cumpărat copilul, fără bani”: Dj 2; „Ca să le trăiască copilul, părinții vorbeau cu cineva care avea noroc de copii. Persoana respectivă sta la fereastră, iar unul din părinți îl vindea. Cea care lua copilul da niște bani și îl aducea pe ușă în casă”: Dj 4; „Am auzit de obiceiul vânzării copilului, da n-am văzut; că se dă copilul pe fereastră. I se dădea moașei imediat după ce-l năștea. Nu știu ca moașa să fi dat bani în schimb. Se făcea așa când nu-i trăiau copiii. Moașa intra cu el în casă, pune masa, mănca cu moașa. Apoi se făcea botezul”: Dj 7; „Vânzarea copilului, numai în familiile în care nu trăiau. Vindeau copilul unei femei, fără bani. Spunea doar: «Să fie a mea». Ținea copilul două zile”: Dj 11; „Copilul era dat pe fereastră; dădea o mică sumă de bani și mama zicea: «Să-ți trăiască»”: Dj 14; „Când nu-i trăiau copiii, noul născut era dat la unul cu copii mulți, și-l vindea pe un franc, doi: apoi trăia. Cu acest prilej i se schimba și numele”: Dj 16; „Mama îl dădea pe fereastră unei femei cu noroc la copii, care dădea o lumânare și un colăcel, iar mama îl răscumpăra cu un preț minim și femeia de afară spunea: «Bogdaproste»”: Gj 4; „Dacă mureau mai mulți copii într-o familie, dacă n-aveau noroc la copii, mama copilului îl dădea pe fereastră unei femei căreia nu i-a murit nici un copil. Primea în schimb, unul, doi, cinci lei. Ulterior copilul nu se putea căsători cu copiii acestei femei. Nu-i spunea, mamă”: Gj 6; „Se vindea la cineva care avea copiii în viață”: Gj 9; „Era vândut pe fereastră cu un colac și o lumină, unei femei căreia îi trăiau toți

copiii”: Gj 11; „Când unei femei îi mureau copii, se vindea copilul sau se dădea de pomană pe fereastră pentru a-l face frate cu un alt copil care trăiește. Se zicea: «Bogdaproste». Se chema o vecină la care i-au trăit toți copiii. Femeia sta pe prispă, iar mama cu copilul în casă. Se deschidea fereastra. Femeia îi pune copilului pe piept un ban pe care îl lua mama. Femeia lua în brațe copilul și pleca cu el acasă”: Gj 15; „Obiceiul vânzării copilului avea loc atunci când copilul născut nu era sănătos — se credea că trebuie vândut unuia care avea copii sănătoși — și copilul nou-născut va fi, [va deveni] sănătos”: Mh 1; „Când copilul era deseori bolnav, se închipuia vânzarea acestuia. Se vorbea dinainte cu cineva care avea copii sănătoși, să plătească pentru el. Se vindea copilul pe fereastră. Apoi era adus înapoi părinților”: Mh 4, 5; „Se vindea copilul pe fereastră tot când era bolnav; copilul se da pe fereastră, se vindea unei alte femei care avea copii sănătoși. Aceasta aducea apoi copilul înapoi mamei. Primea pentru aceasta bani, ca și cum s-ar vinde copilul”: Mh 7; „Se făcea atunci când copilul era bolnăvicios, slăbit. Se vindea pe geam unei femei căreia îi trăiau copii, și erau foarte sănătoși. Femeia îl boteza cu noul nume și îl aducea înapoi”: Mh 8; „Se făcea vânzarea copilului în împrejurarea în care copilul suferea de anumite boli (epilepsie) sau era multă vreme bolnav. Pe vremuri obiceiul era împlinit și pentru copii ceva mai mari. Se plătea pentru copil și copilul era luat de o altă mamă care avea copii sănătoși, pe fereastră, apoi înapoiat. Se spunea: «Copilul să fie norocul meu»”: Mh 11; „Dacă mor copii ori dacă au epilepsie, a existat obiceiul vânzării copilului. Femeia cu noroc la copii stătea afară la fereastră și-i spunea mamei: «Îți dau un leu, dumneata să-mi dai copilul». Mama îi dă copilul pe fereastră spunând: «Uite, ți-l dau și să ai noroc de el». De acum copilul îi spune și acelei femei mamă”: Ot 1; „Atunci când unei femei îi mureau copii, se ducea noul născut la fântână de unde-l lua primul venit să ia apă, iar părinții îl cumpărau de la cel care l-a găsit”: Ot 4; „Când mureau mai mulți copii, noul născut era vândut pe geam, fie imediat după naștere, fie mai târziu era dat unei femei care avea noroc de copii, ca vânzare”: Ot 6; „Când sunt cazuri grele de-i copilul bolnav, părinții vând copilul pe fereastră și-i dau bani pe el. Cel care-l cumpără rămâne nașul copilului”: Ot 8; „Mătura femeia prin casă și arunca tot într-un coș și pune copilul pe coș și-l ducea afară și femeia cu copii mulți și sănătoși se ducea să-l cumpere”: Ot 12; „I se schimba și numele la vânzare. Copilul se da pe geam și-l lua o femeie cu noroc la copii”: Ot 15; „Obiceiul vânzării copilului, ca să trăiască copilul. I se schimba și numele. La vânzare lua parte mama și o femeie. Îl dădea pe geam mama, femeia care avea noroc la copii plătea ceva, ocolea casa și-l ducea prin altă parte. Copilul zice «mamă» și acestei femei, iar cu copiii ei este frate sufletesc”: Vl 2; „Se vindea altei familii trecându-l prin toarta unei căldări de aramă”: Vl 4; „Obiceiul vânzării copilului, la nenoroc de copii. I se schimba și numele. Se da copilul pe fereastră unei femei cu noroc la copii. Femeia care-l primea îl trecea prin sân de trei ori și dădea de formă

unu, cinci lei, să zică că-i al ei. Femeia cumpărătoare zicea și «Bogdaproste». Îi spunea mamă și femeii care îl cumpăra”: VI 6, 7, 8; „Obiceiul vânzării copilului, dacă le-au murit copiii înainte. Îl cumpăra o femeie cu copiii mulți. Mama îl dădea pe geam cu pâine și cu cinci lei. Îl dădeau și prin ciur”: VI 13, 17; „O femeie aduna bani de la nouă rânduri și dădea banii în casă pe fereastră la femeie, iar femeia lua copilul tot pe fereastră. Dacă îi era frică că nu trăiește, zicea: «Să trăiască norocul la copiii mei»”: VI 18.

NUNTA

Complex ceremonial ce marchează în mod sărbătoresc schimbarea statutului existențial al unui tânăr cuplu, nunta include în scenariul său de desfășurare numeroase momente rituale, prin care este reglată „trecerea“ dintr-o etapă în alta a vieții. Organizarea și desfășurarea întregii suite ceremoniale se bazează pe coordonate fundamentale ale mentalității specifice satului românesc tradițional: respectarea normelor și valorilor transmise de antecesorii și preocuparea pentru asigurarea trăinicieii noii familii, cu atenție specială pentru menținerea relațiilor cu familia creată prin unirea neamului miresei cu cel al mirelui.

Documentele culese din satele Olteniei ilustrează convingător aceste idei în toate secvențele scenariului nupțial, începând cu cele pre-nupțiale, Peșitul sau Logodna, și sfârșind cu ospetele ulterioare. Întreaga scenografie a nunții se sprijină pe temeiul generat de prescripții ceremoniale și rituale precise, cu rol apotropaic și augural pentru crearea atmosferei sărbătorești, influențarea șanselor viitoare ale căsătoriei și, în genere, influențarea pozitivă a relațiilor în familia lărgită. Atenția ce se acorda în satele Olteniei strategiei de strângere a relațiilor de rudenie, are, în context nupțial, rostul de a menține cuplul sub influența familiei.

Colecția de documente etnografice reconstituie scenariul nunții și relevă principalele repere ale structurii ceremoniale, cu rol esențial în reușita desfășurării evenimentului:

1. *Pregătirea, conform modelelor culturale moștenite, a etapelor pre-nupțiale:* Peșitul, Logodna, Înțelegerea asupra zestre și plecarea lăzii de zestre din casa miresei, Chemarea la nuntă.
2. *Stabilirea unor roluri precise ce legitimează statutul unor participanți, membri ai familiei sau nu, dar purtând nume de membru de familie:* statutul special al nașului (considerat părintele spiritual al tinerilor și conducătorul nunții din punct de vedere spiritual) și rolul socrului mare (considerat, de asemenea, conducătorul nunții, dar din punct de vedere

economic) sunt acreditate prin forța tradiției. Alți membri ai familiei cu statut special sunt soacra mare, socrii mici, apoi cumnatul de mână (considerat, la rândul lui, în unele sate, conducător al nunții), fratele de ginere (în unele sate „de mână”), sora de ginere sau de mireasă (aleși în cele mai multe cazuri dintre prieteni).

3. *Stabilirea unor roluri precise ce legitimează statutul unor participanți ne-membri ai familiei.* Se remarcă varietatea rolurilor și precizia sarcinilor asumate de unii participanți, adecvate fiecărui moment al nunții, în vederea organizării și înlănțuirii coerente a secvențelor suitei ceremoniale.
4. *Utilizarea obiectelor rituale cu semantică specială în strategia magico-rituală.* Bradul (sau steagul în unele sate de ungureni), colacii sau apa adusă de mireasă în dimineața nunții imprimă, prin simbolica lor, o puternică amprentă magico-rituală asupra întregului ceremonial. Valențele lor rituale sunt înțelese și acceptate de întreaga comunitate. În acest sens, simbolica bradului legată de viața veșnică, de ascensiunea spre cer, completată de receptarea lui ca simbol falic în contextul nunții, explică atenția acordată împodobirii lui, grija deosebită pentru securitatea lui în timpul nunții. De asemenea, documentele evidențiază simbolica în întregime pozitivă a colacului prezent în majoritatea actelor rituale care marchează momentele semnificative ale scenariului, ca și simbolica folosirii rituale a apei. Ambele elemente de recuzită rituală, apa și colacul, captează interesul general și vizează puritatea, fertilitatea, regenerarea.
5. *Performarea practicilor cu eficiență magico-rituală ce asigură buna desfășurare a evenimentului cât și viitorul căsniciei și al familiei, în genere.* Se observă ordonarea preliminară a momentelor ceremoniale și rituale în practicile legate de „făcutul” bradului (cu obiceiuri anterioare, din timpul evenimentului, cât și ulterioare acestuia), modelarea colacilor (fiecare cu destinație bine precizată) sau „adusul apei” conform unor prescripții și interdicții legate de timp, spațiu și comportament. Numeroase documente subliniază, totodată, semnificațiile altor practici componente ale scenariului ceremonial. *Orația de nuntă* sau *Iertăciunea*, practici rituale verbale care ceremonializează și solemnizează secvența intrării alaiului ginerelui în curtea socrilor mici (ulterior luptei simbolice ce are loc la poartă) și luarea cu alai a miresei la biserică. Ele pot fi, totodată, percepute ca rituri de separare (ca și plecarea lăzii de zestre, care prin valențele ei pozitive, exprimă dorința de bună înțelegere, armonie, echilibru), urmate fiind de practicile rituale de integrare a miresei în noua gospodărie, în care rolul principal revine socrilor mari (care utilizând simbolismul benefic al pâinii

și al mesei exprimă disponibilitatea lor spre înțelegere și armonie) dar și miresei, prin numeroasele daruri pe care le oferă tuturor rudelor mirelui (primind și ea, la rândul ei, numeroase daruri). Cu rosturi legate de închegarea și menținerea bunelor relații în cadrul noii familii, schimbul de daruri caracteristic nunții, în genere, dar cu nuanțe speciale în spațiul conservator al Olteniei (datorită numărului lor mare, însoțite fiind întotdeauna de colac), asigură eficiența ceremonial-rituală prin transmiterea energiilor benefice menite să sudeze unirea, să coaguleze relațiile în marea familie ce s-a creat.

„Masa mare” sau „masa darului”, secvența cea mai importantă a scenariului ceremonial, subliniind temporalitatea sacră dar și festivă a sărbătorii nunții, are marcate valențe sociale (diminuând eventualele tensiuni și favorizând echilibrul), dar și ceremoniale și rituale (facilitând „trecerea” mirilor în noua fază a vieții). Masa este marcată de gesturi alimentare codificate cu semnificații pozitive: obiceiul mirilor de a mânca dintr-un vas comun prefigurând coeziunea cuplului, solidaritatea lui în viață, sau obiceiul oferirii găinii nașului, ale cărui conotații sacrificiale le regăsim în credințele axate în jurul ideii că orice creație umană (construcție, căsătorie), pentru a dura în timp, trebuie fondată pe un sacrificiu.

6. *Performarea obiceiurilor ulterioare nunții* cu scopul de confirmare a statutului fiecărui membru al familiei, cât și *oferirea*, pe de o parte, și *participarea*, pe de altă parte, la *ospetele post-nupțiale*, al căror rol în cimentarea legăturilor de rudenie este bine cunoscut.

Costumul ceremonial de nuntă. În cadrul ceremonialului nunții, actanții principali, mirele și mireasa, purtau un costum distinct, portul popular de sărbătoare, căruia i se adăugau, în funcție de tradițiile locale și de posibilitățile materiale ale mirilor, unele însemne specifice ritului de trecere de la o modalitate existențială la alta, cu implicații în modul de viață și comportamentul individului, căsătoria marcând, totodată, și o schimbare a relațiilor sociale.

Aceste însemne, începând cu cele care împodobeau capul miresei și pălăria sau căciula mirelui (de la cununa de flori naturale și artificiale, mărgelile, pene de păsări, monezi de aur sau argint, panglici de mătase multicolore etc.), continuând cu „floarea” (beteala) prinsă în piept, ce se combina cu alte accesorii, puse pe cap, în jurul gâtului, în diagonală pe piept sau la șold și până la pieptarele, cojoacele și hainele groase care se purtau pe deasupra costumului, aveau o funcție socială și simbolică aparte, subliniind nevoia de prestigiu și reprezentare a mirilor. Se respectau, astfel, potrivit rânduielii transmise din generație în generație, anumite

reguli și limbaje vestimentare ceremoniale, colectivitatea tradițională imprimându-le un caracter de obligativitate.

PEȚITUL

Terminologie: „Împețit“, „Împețeală“: Dj 1–17, Gj 3, 4, 8, 11–13, 15, Mh 1, 4–8, 11, 12, Ot 4, 6, 9, 10, Vl 1, 3, 7–9, 12, 15, 16; „Înțelegere“: Dj 1, 10, Ot 2; „Pogodeală“: Dj 1; „La pețitori“: Gj 2.

Participanți: „Întâi se pogodeau părinți cu părinți (fără tineri) și cu ceva neamuri și apoi se întâlneau copiii și schimbau batiste (azi verighete)“: Dj 1; „Mirele însoțit de părinți“: Dj 2, 3, 5, 8, 9, 12, 14–16, Gj 2, 3, 13, 14, Mh 1, 2, 4, 5, 7–12, Ot 1, 7, 9, 12, Vl 1, 4, 8, 9, 13; „Se duceau părinții cu cel mai apropiat neam și când erau toate aranjate mergea și ginerele“: Dj 4; „Mirele însoțit de părinți și neamuri“: Dj 6; Vl 2, 3, 6, 10, 17; „Doi-trei inși, fără ginere, socrul, soacra se duceau de aranjau. Când se ducea ginerele era totul aranjat“: Dj 7; „Părinții se duc mai întâi, stau de vorbă cu părinții fetei, apoi se duce și băiatul“: Dj 11; „Pentru început tratau părinții între ei partea privind zestrea și după ce cădeau de acord se vedeau tinerii“: Dj 13; „Tatăl cu rude și numai când nu cunoaște băiatul fata. Altfel merge și el“: Dj 17; „Prima dată, pentru a cădea de acord asupra zestrei mergeau fără băiat, numai părinții sau ceva rude ale băiatului. Apoi mergea și băiatul, ca să se placă tinerii“: Gj 4; „[Mirele însoțit] de o rudă apropiată sau de un prieten bun. Uneori chiar de tatăl lui“: Gj 5; „Părinții și două, trei neamuri ale ginerelei sau miresei“: Gj 7; „Însoțit de cineva din familie (părinții), grăitorii“: Dj 8; „Părinți, oameni de încredere“: Gj 9; „De părinți și neamuri“: Gj 10; „Părinți, nași, rude apropiate sau un vecin de încredere“: Gj 11; „Tata, mama, frați, rude“: Gj 12; „Tatăl, vecini, un bunic, să fie martor al învoielii“: Gj 15; „Cu ai cășii — cu părinți sau cu o rudă mai apropiată. Cam cu o lună înainte de nuntă. Se numeau grăitori“: Mh 3; „Mirele însoțit de o rudă“: Mh 6; „De părinți și alte rude“: Ot 2; „Ginerele cu neamuri“: Ot 4; „Mirele însoțit de părinți, uneori și de neamuri“: Ot 6; „Întâi făcea rostul băiatul cu fata și apoi mergeau părinții băiatului să facă întrebarea“: Ot 8; „Cu tatăl său sau cu alte rude. Trebuie să se târgue“: Ot 10; „Trimetea pe mama, tata, frate, unchi, cam două persoane — pețitori“: Ot 11; „[Ginerele însoțit de] de părinți, frați, veri“: Ot 14; „De părinți, rude mai apropiate, un om mai de vază din sat, ca o garanție“: Ot 15; „Ginerele cu părinții și eventual un unchi, trei, patru inși“: Ot 16; „Mirele însoțit de părinți, adeseori mergea și o altă rudă sau chiar nași“: Vl 7; „Părinții băiatului. Acum vine și

băiatul“: VI 9, 11; „Mirele însoțit de părinți, adeseori mergea și o altă rudă mai apropiată din partea marelui“: VI 12; „Mergeau părinți, rude, mirele venea în altă zi, dacă părinții s-au înțeles“: VI 14; „Mirele cu un om mai înstărit, mai de vază din sat. Se ducea cu o ploscă cu țuică“: VI 15; „Întâi veneau părinții, după câteva zile venea băiatul și se făcea logodna“: VI 16; „Mirele însoțit de părinți, naș și rude“: VI 18.

Desfășurare: „Se făcea o cinste la casa fetei. Se făcea înțelegerea pentru zestre“: Dj 1; „Se făcea o masă la fată acasă. Băiatul îi ducea [ca] dar un inel, un batic“: Dj 2; „Se servea la casa fetei băutură, gogoși, unii puneau și masă“: Dj 3; „La casa fetei, nu se servea nimic până nu se ajungea la înțelegere“: Dj 4; „Dacă se îngăduiau și se ajungea la logodeală se făcea o mică cinste“: Dj 6; „Se tocmeau ce-i da fetei. Se punea mare bază pe pământ. Când lua fata [duminica următoare] se ducea ginerile cu un cumnat de mână, cu socrul, cu plosca, cu urcior cu rachiu, plocon — găină vie, găină tăiată, azmă, pâine. Fata se lua fără nuntă. Când o lua se făcea masă — varză cu carne, friptură, vin, rachiu“: Dj 7; „În ziua pețitului nu se făcea masă. În duminica următoare, venea băiatul cu părinții, cu neamuri să ia fata. Se făcea masă (tăia o oaie, găini). Băiatul aducea plocon la fată: o găscă, două găini, o rață, zece kg vin, cinci kg rachiu. Se zicea: «S-a măritat fata lui...» deși nunta se făcea mult mai târziu“: Dj 8; „La fată se făcea o gustare. Băiatul ducea doar o sticlă cu țuică“: Dj 9; „Se mergea, de obicei, seara. Nu se mergea luna, [că] e ca nelumea, nu e bine de mers pentru că se strică nunta. Sâmbătă e la capul săptămânii, nu e bine pentru nuntă, că se poate strica sau pentru căsnicie — nu aduce noroc. Marți nu e bine pentru nuntă și căsnicie. Tatăl marelui pune plosca în mijlocul camerei. Nunta se făcea dacă fata ridica plosca, noroce și o dădea tatălui ei care iar noroce. Fata ridica plosca după ce se purta discuția între părinți și cădeau de acord asupra căsătoriei tinerilor“: Dj 10; „Se făcea o cinste cu un pahar de vin“: Dj 11; „Se făcea o cinste la casa fetei, fără daruri“: Dj 12; „De obicei mergeau în zile de sărbătoare, numai seara. Nu merg în zile de post că nu e bine“: Dj 13; „Se dădea o cinste, băutură, ceva gustare“: Dj 14; „La împețit se stabilea zestrea (și pentru băiat și pentru fată). Nu se făcea masă; se înțelegeau asupra datei logodnei și asupra datei nunții“: Dj 15; „Se mergea în zile de sărbătoare. Discutau și se înțelegeau. Foaie de dotă făceau cei bogați“: Dj 17; „Se trimitea vorbă că vin în pețit. Veneau cu sticla cu țuică. Se puneau pe băutură. Se tocmea zestrea“: Gj 1; „Se aranja data nunții, se făcea petrecere“: Gj 3; „Mergeau în orice zi, în special seara. Dacă nu erau de acord părinții fetei trimiteau vorbă prin cineva“: Gj 4; „Se făcea o masă dacă cererea era acceptată. În timpul mesei, cu fiecare pahar de băutură (țuică și vin) se spunea «Să fie într-un ceas bun»“: Gj 5; „Îi cinstea cu băutură dacă ai fetei erau de acord. Daruri nu se dădeau“: Gj 6;

„Se închina câte un pahar”: Gj 8; „Mic ospăț. Se discuta zestrea și nunta. Se făcea uneori și act”: Gj 9; „Pețitorii mergeau la casa părinților miresei. Se discuta cu privire la cererea în căsătorie. Dacă nu primeau un răspuns limpede, plecau fără alte vorbe. Dacă se înțelegeau, pețitorii erau poftiți la masă. La pețit se hotăra logodna”: Gj 10; „Se duceau la sfârșitul săptămânii, pe noapte, să vadă dacă sunt gospodari și dacă fata e harnică și se scoală [devreme]. Aveau o ploscă de țuică pitită. Dacă se înțelegeau, serveau din ploscă. Apoi se tocmea zestrea”: Gj 11; „Dacă părinții fetei erau de acord, tot atunci se stabilea și zestrea. În acest caz, gazda punea o masă la pețitori”: Gj 12; „Băiatul și părinții lui erau primiți cu omenie. Dacă se ajungea la înțelegere, pețitorii erau omeniți cu gustări și băutură”: Gj 13; „De obicei se mergea luni, joi sau duminică seara. Nu mergeau marți și sâmbătă seara că nu e bine de început ceva în aceste zile. Luau parte socrii mari, socrii mici, un vecin, ginerele, mireasa. Atunci se făcea și ciorna (o foaie de zestre). Asta era și logodna”: Gj 15; „Se făcea petrecere la casa miresii. Se chemau și alte rude de-ale miresii și ginerelui”: Mh 1; „Luau o sticlă cu țuică dulce. Indiferent la ce oră ajungeau, se dădea bună dimineata. Fata dădea o masă — varză cu carne, ciorbă, friptură. Se hotărau, apoi mergeau «cătători de casă» — părinții fetei fără fată veneau la părinții băiatului. Abia acum vorbeau despre nuntă, se punea tocmeala pentru zestre”: Mh 3; „Se știa dinainte că se vine la împetit. Se pregătea masă ca între neamuri. Erau chemate rude apropiate ca și viitorii nași. Părinții fetei și ai băiatului vorbeau despre zestre și o stabileau”: Mh 4; „La casa fetei, se făcea masă, numai între neamuri. La împetit se stabilea zestrea, ziua logodnei și a nunții”: Mh 5, 7, 8; „Discuție. Se zice «bună dimineata» la orice oră ar fi. Părinții băiatului aduc țuica, pe care o dau numai dacă se înțeleg. Se tocmește zestrea”: Mh 9; „La casa fetei, se făcea masă. Se știa dinainte că era masă de pețit. Veneau rude (ale miresii și ale ginerelui). Se fixa, dacă erau de acord, data nunții. Se discuta și despre zestrea fetei”: Mh 11; „Cererea avea loc la casa fetei, duminică, venea ginerele cu o oca de țuică. Dădea fetei și părinților să bea. Dacă cererea era primită, părinții fetei beau din sticla cu țuică adusă de băiat. Astăzi cheamă și lăutari. Se înțeleg dinainte. Se stabilea și zestrea. [Înainte] se punea masa în pat, se suiau oamenii în pat să mănânce”: Ot 1; „Se făcea masă. Băiatul venea cu o sticlă cu țuică. Se cinsteau cu țuică. Se vorbea despre zestre. Se stabilea ziua nunții. La plecare, viitoarea mireasă săruta mâna mesenilor, purtând în mână o sticlă de vin din care beau mesenii. Cu acest prilej dădeau daruri în bani miresii. Dacă fata nu-l voia pe băiat, când era întrebată «îți place țuica?» ea răspundea «Nu-mi place, nu e bună!»”: Ot 6; „Se duceau părinții și întrebau dacă dau fata după băiatul lor. Dacă părinții fetei erau mai bogați n-o dădeau, și dacă tinerii se plăceau, fugeau”: Ot 8; „Se făcea masă, o gustare. Mergeau cu plosca cu țuică, dacă voia fata să facă nunta primea plosca, dacă nu, o refuza. Aranjau nunta și zestrea fetei”: Ot 11; „Veneau la părinții miresei și propuneau căsătoria. Dacă

tinerii se plăceau, se stabilea nunta. Plosca era pusă în mijlocul casei și părinții băiatului spuneau fetei: «Dacă îți place băiatul ia plosca, dacă nu plecăm cu ea plină». Fata se închina, dădea de trei ori cu piciorul în ploscă, lua întâi ea, apoi ginerele, apoi ceilalți”: Ot 13; „La casa fetei, nu se făcea masă. Ginerele venea cu o ploscă de vin. Mireasa dădea o velință de lână [dacă era de acord]. Dacă cererea era refuzată, spuneau «Nu e fata gata»”: Ot 14; „Mai ales duminica se mergea la fată. Începeau cu «Bine v-am găsit sănătoși». Dacă cererea era refuzată, spuneau: «N-am fată de măritat» sau «nu suntem gata de nuntă»”: Ot 15; „Se stătea de vorbă, hotărau ziua logodnei, hotărau cele privitoare la zestre. Fata nu lua parte la discuție sau tocmeală, ea era numai întrebată la sfârșit dacă e de acord cu căsătoria propusă (era mai mult o formă)”: Vl 1; „La casa fetei, se mergea doar în zile de dulce (marți, joi, duminică)”: Vl 2; „În ziua stabilită, joia sau duminica, băiatul mergea cu ai lui în peșit. Ducea un kg de țuică. Fata pregătea masa”: Vl 6; „La casa fetei, se făcea masă, se aranja zestre. La o altă întâlnire, tot la casa fetei se scria foaia de zestre, pe care o semnav părinții și tinerii”: Vl 7; „Se făcea masă, [acum] tinerii schimbă ine. Înainte mireasa dădea mirelui bete; mirele îi dădea bani”: Vl 11; „Se discuta despre zestre (uneori se făcea și foaie), despre data nunții. Apoi se pune o masă”: Vl 14; Dacă părinții fetei sau fata nu beau din ploscă, însemna că nu se făcea căsătoria. Dacă da, se dădea un dar mirelui din partea miresei (un brâu, bete). Nu se făcea masă. Mirele, la rândul său, trebuia să trimită un dar miresei. Dacă nu se trimitea darul, nu se făcea nunta”: Vl 15; „Discutau despre zestre și se dădea doar o cinste mai mică, masă mai mare se dădea doar la cei care veneau în peșit din alte sate”: Vl 16; „Mergeau luni, miercuri, sâmbătă, duminică, [în aceste zile] era bine să mergi. Marți și vineri nu e bine. Nașul spunea «Am venit în vânat după o căprioară». Părinții fetei [răspundeau] «Dacă o găsiți, vânați-o». [Azi spun] «Am venit să ne dați fata»”: Vl 18.

LOGODNA

Terminologie: „Logodnă”: Dj 1, 3, 13–15, 17, Gj 1–3, 10, 12, 14, Mh 5, 7–10, Ot 4, Vl 6, 8, 9, 12, 15, 16; „Logoană, logonă, logon”: Dj 2, 5, 9, 12, Mh 1, 2, 4, 11; „Logodeală”: Dj 6; „Logondă”: Ot 11, Vl 3; „Logornă”: Vl 17; „Miresit, mireasă”: Dj 4, Ot 8, 14; „Tocmeală, tocmă mare, așezământ”: Ot 15; „Așezat”: Gj 9.

Desfășurare: „Logodnă făceau cei bogați. [Dura] trei, patru săptămâni și mai mult până puneau nunta. Se desfășura la fată acasă. Băiatul venea cu plocon, cu

desagi cu pâine, păsări, vin, țuică, cozonac. La logodnă participau părinții și două, trei rude. Tinerii schimbau batiste“: Dj 1; „La fată. După înțelegere, cam o lună, două. Nu se duceau daruri. [Ginerele] venea cu părinții și alte rude. Acum se stabilește precis ce se dă fiecăruia“: Dj 2; „Cu o lună, două săptămâni [înainte de nuntă], fiecare cum putea. La fată acasă se făcea. Băiatul ducea beutură și mâncare (păsări fripte)“: Dj 3; „Ea îi dădea o cămașă, pernă, el îi dădea bani (un schimb). Petrecerea avea loc la ginere și se numea mireasă. Se făcea duminica, luau parte neamurile cele mai apropiate, prieteni. Veneau și nașii, lăutari. Când familia miresei era mai înstărită, după ce se logodea nu-și da fata fără nuntă. Și se făcea nuntă cu călărași și cu brad“: Dj 4; „La fată acasă. [Logodna dura] de la o săptămână la un an. Se făcea un schimb — un prosop dădea fata, ceva bani băiatul. Acum se aduce fetei un dar mai frumos (material, ceas)“: Dj 6; „[Logodna dura] de la câteva săptămâni până la câteva luni. Logodna se făcea la fată acasă. Băiatul ducea material de rochie“: Dj 9; „Se făcea în funcție de cum se pregăteau, într-o zi de sărbătoare, ori la fată, ori la băiat“: Dj 10; „La noi era mai mult pe furate“ Dj 11; „Logodnă [făceau] cei înstăriți, mai ales. De obicei, vorbele logodnei le spune un bătrân, înainte de a pleca la cununie sau o dată cu iertăciunea spunea și vorbele logodnei. Luau parte rude, părinți. Rar se chemau lăutari, se făcea joc“: Dj 13; „Nu dura mai mult de o lună până la nuntă. Băiatul ducea băutură și mâncare. Ducea și un dar pentru fată“: Dj 14; „Se făcea o masă cu cei din familie. Masa se făcea la mire. După cum aranjau, la o lună sau două data nunții“: Dj 15; „Se făcea în zi de sărbătoare. Se schimbau inele. Cu lăutari“: Dj 17; „Se făcea o petrecere la o lună după peșit“: Gj 1; „La logodnă, mireasa dădea un cadou ginerelei, iar ginerele dădea fetei un pol de aur, în timp ce lumea petrecea și se cinstea. Se făcea și joc“: Gj 2; „La logodnă putea lua fata acasă sau o lăsa și o luau cu nunta. Până aveau posibilitatea să facă nunta, una, două luni, până la un an“: Gj 3; „La o săptămână după peșire, la casa fetei, sâmbăta sau duminica. Luau parte părinții și câteva neamuri care au fost și la împeșit. Mirele dădea miresei inelul de logodnă, rochie, pantofi. Mireasa dădea ginerelei și socrului șervete“: Gj 7; „Declara formele (căsătoria civilă). Acasă făceau o petrecere cu lăutari, cimpoi“: Gj 9; „În ziua fixată pentru logodnă, se adunau neamurile mirelui și miresei în casa părinților fetei, la masa de logodnă, când se fixa zestrea și se hotăra data nunții“: Gj 10; „Se făcea cu o lună, două înainte de nuntă. Tinerii schimbau daruri. Era o petrecere mică între rude, la casa fetei, se pleca la cântatul ocoșilor, la miezul nopții“: Gj 11; „Se făcea la casa părinților fetei. Era servită o masă bogată, cu lăutari și cu joc, ca la nuntă, dar fără dar. Participau rude apropiate și invitate. Logodna, ca legătură între tineri dura două, trei săptămâni“: Gj 12; „Nu era logodnă propriu-zisă. Se înțelegeau la peșit. Se făcea foaia de zestre și se zicea «S-au logodit». Logodna (înțelegerea) dura cam două, trei săptămâni până la nuntă“: Gj 13; „Părinții fetei primeau pe peșitor cu părinții lui și alte rude. Aici se

găseau invitați rude ale miresei. Se așezau la masa organizată de părinții miresei cu fel de fel de bucate. Petreceau până la miezul nopții. Mirele aducea și verghetele, pe care nașul le așeza pe degetul inelar, astfel „logodna era făcută”: Gj 14; „Când avea loc petirea se făcea și logodna și ciorna (foaie de zestre). De obicei se purtau discuții între părinții fetei și băiatului înainte, veneau și părinții fetei la băiat să vadă dacă le convine și apoi cădeau de acord ca într-o anumită zi să vină la fată în pețit. Atunci se pregăteau și părinții fetei să-i primească, să facă logodna și ciorna și să stabilească nunta”: Gj 15; „Se făcea petrecere fără preot, cu rude, vecini, viitorii nași. Înainte vreme, după logodnă, fata rămânea la casa ginerelui”: Mh 1; „Logodna se făcea la casa viitoarei mirese. Nu se chema preot. Se făcea masă cu rude, prieteni. Nu se aduceau daruri”: Mh 4; „La casa miresii, fără preot, se făcea masă numai între neamuri. Logodna se făcea cu trei, patru săptămâni înainte de nuntă. Se chemau și nașii”: Mh 5; „Masă fără preot, la casa miresii. Veneau și rude ale fetei și băiatului. Cam cu o săptămână înaintea nunții se făcea. Băiatul aducea și daruri pentru fată (lucruri de îmbrăcăminte). Tinerii schimbau inelele”: Mh 7; „Se făcea masă, fără preot. Putea dura până la nuntă și două, trei luni. De obicei numai câteva săptămâni. La masa de logodnă erau chemați cunoscuți, rude, prietenii familiei, nașii. Masa aceasta în familie se făcea tot la casa miresii”: Mh 11; „Fata era luată de mire acasă cu o săptămână până la nuntă — în duminică când o lua se numea logodnă (azi petrecere)”: Ot 4; „Masa de împetit era socotită și logodnă”: Ot 6; „La o săptămână după ce plecau [în pețit] părinții băiatului, [se numea] miresit. De la miresit, băiatul lua fata acasă. Se făcea petrecere”: Ot 8; „Logodna [se făcea] cu o lună înainte de nuntă. Cu masă, lăutari, se așeza nunta, zestre. Se chema așezământul nunții la mireasă”: Ot 11; „Se făcea cu o săptămână înainte de nuntă”: Ot 13; „Se făcea la o săptămână de la pețit, la casa băiatului, luau parte părinții fetei, părinții mirelui și rude apropiate. Ginerele cu ai lui duceau de-ale mâncării. Se făcea masă. Fata da ginerelui un șervet care se poartă la chimir. Mirele da fetei un tulpă și inel. Ca timp, logodna dura între 10 zile și o lună. În acest interval, tinerii se puteau răzgândi, își dădeau darurile înapoi. La masa logodnei, mireasa nu lua parte, apărea la masă (plângând) numai când primea darul”: Vl 1; „Logodna se făcea] la fată, duminică următoare după pețit — atunci se fixa data nunții; se făcea o masă și invitații dădeau un dar de bani”: Vl 3; „Unii făceau [logodnă], alții de la pețit stabileau nunta. Logodna se organiza la fată și atunci se stabilea zestre și se întocmea foaia de zestre”: Vl 6; De la o săptămână până într-o lună ținea logodna. La casa miresii se făcea masă, erau chemați rude, prieteni, cunoscuți (din partea mirelui și miresii). Socrii mici dădeau daruri (prosoape cusute în casă, din bumbac, borangic) socrilor mari. Și mireasa dădea ca dar mirelui un prosop pe care îl așeza pe umărul mirelui. Și mirele dădea diferite daruri miresii”: Vl 8; „La mireasă se făcea o petrecere cu nașii, neamurile. Mirele primea în dar de la mireasă bete”: Vl 9; „Logodna [dura]

de la o săptămână până la un an înainte de nuntă. La logodnă se făcea și foaia de zestre. După logodnă, părinții fetei fixau o zi în care chemau la masă părinții mirelui și pe mire, când stabileau ziua nunții. [Logodna] putea dura și un an de zile. Nu se făcea cu preot“: VI 15; „Se făcea masă la mireasă cu rudele, nașul. Viitorii soți schimbau bete“: VI 16; „La două, trei săptămâni de la pețit se făcea logodna, apoi la o săptămână nunta. Se făcea duminica, la părinții fetei. Venea ginerele cu lăutarii lui, nașul le punea inelele“: VI 17; „[Logodna] dura trei, patru săptămâni: luau parte părinții, câteva rude. Mirele îi dădea miresei un inel sau o rublă de cinci lei din argint. Mireasa dădea băiatului o batistă cusută frumos de ea. Se făcea masă, cu lăutari, se juca“: VI 18.

ZESTREA

Stabilirea zestre: *Înțelegere, foaie de zestre:* „La împețit, prin înțelegere, de către părinți“: Dj 1; „La logodnă, prin cuvânt“: Dj 2; „La pețit, părinții, prin înțelegere“: Dj 3, 5; „La împețit, prin învoială se pogodea“: Dj 6; „La împețit, prin vorbă“: Dj 9; „După ce cădeau de acord se făcea foaia de zestre. O scria unul din familie și pentru ginere și pentru mireasă, se schimbau între ele și erau păstrate de către socri. Se numea înțelegere“: Dj 10; „La pețit, părinții, numai prin vorbă“: Dj 12; „Se înțelegeau la împețeală. Se stabilea la împețit numai pe vorbă“: Dj 13; „Părinții fetei și ai flăcăului stabileau zestre prin bună înțelegere. Nu se încheia un act. Astăzi, adeseori se încheie un act dotal“: Dj 15; „La împețit, la fată. Se făcea foaie de zestre“: Gj 4, 12; „După înțelegere se fixa o zi pentru întocmirea foii de zestre la casa fetei“: Gj 13; „La logodnă se stabilea foaia de zestre, scrisă pe coală albă de hârtie de unul din participanți cu știință de carte“: Gj 14; „La pețit, se făcea ciorna, ca să se țină de cuvânt“: Gj 15; „La împețit părinții stabileau zestre, prin simplă înțelegere“: Mh 1; „Zestre se stabilea la împețit, prin simplă înțelegere, fără să se facă un anume act. Se stabilea de părinții fetei și ai băiatului“: Mh 4, 5, 7–9, 11, Ot 1, 4, 9, 11, 12, 14, VI 8, 9, 12; „La logodnă, părinții stabileau zestre prin vorbă“: Mh 10; „La împețit, părinții stabileau zestre prin bună învoială“: Ot 6; „Între miresit și nuntă se duc cu plocon de se tocmește“: Ot 8; „La tocmeală (logodnă)“: VI 15; „La împețit, părinții fetei și ai băiatului, prin bună înțelegere, stabileau [zestre] și unde vor sta tinerii (de obicei, fata mergea după băiat“: VI 1; „Imediat după pețit, la fată, se făcea o foaie de zestre“: VI 2; „La logodnă [se făcea] foaia de zestre“: VI 4; „La pețit, se făcea o foaie de zestre“: VI 5, 16, 17; „La logodnă se făcea foaia de zestre în prezența a doi martori“: VI 6; „Cam la o săptămână după împețit, părinții stabileau zestre; se făcea foaie de zestre“: VI 7; „La pețit, de părinți, doar la cei mai avuți se făcea și o foaie de

zestre“: VI 14; „Zestrea se trecea pe foaia de zestre de părinții fetei, înainte de nuntă, după logodnă“: VI 15; „La pețit, uneori se făcea și foaie de zestre“: VI 18.

Se dădea de zestre: „Fata primea pământ, o vacă, câteva oi (cine avea) și lada de zestre“: Dj 1; „Fata [primea] pământ, vite mari (vacă sau doi junici sau o bivoliță), oi, ladă de zestre“: Dj 2; „Pământ, câteva oi, un purcel și țeale“: Dj 3, 4, 7; „Fata [primea] pământ, două, trei oi, un porc, lada; băiatul [primea] pământ, casă“: Dj 5; „Fata [primea] pământ, cinci-zece pogoane, după stare, un purcel și ladă de zestre“: Dj 9; „Fata [primea] pământ, patru, cinci pogoane, oi, un vițel. Băiatul: îi făcea casă“: Dj 11; „Pământ, câteva oi, vacă (care avea), ladă de zestre“: Dj 12, 14; „Băiatul primea pământ, animale, trei-cinci oi, un cal, cine avea pereche de boi, numai mânzat. Fata — pământ (până la două pogoane), patru, cinci capete de animale și lada de zestre“: Dj 13; „Pământ, vite, de-ale gospodăriei. Astăzi se cumpără mai ales mobilă și lucruri necesare noii gospodării“: Dj 15; „Fetei [i se dădeau] vite, oi, pământ. Băiatului — casă, pământ“: Gj 1, 11, 13; „Pentru fată — vacă și țeale. Pentru ginere — casă“: Gj 2, 7, 9, 10; „Fetei [i se dădea] pământ, casă (în cazuri rare), vite, îmbrăcămintea fetei și fel de fel de țesături pentru îmbrăcarea casei unde merge“: Gj 12, 14; „Pentru fată — vite, pământ, pentru băiat — căruță, cai, vite, casă“: Gj 15, Mh 1–3; „Mai cu seamă pământ și vite. Se dădeau și din lucrurile necesare și obișnuite gospodăriei. [Azi] mai cu seamă mobilă“: Mh 4, 5, 7, 8; „Pământ, vite, galbeni, plaz de casă“: Mh 9; „Pământ, animale, scoarțe, căpătâiuri (perne), vaci, oi, cai“: Mh 10; „Vite, pământ, lucruri de folosință în gospodărie (unelte de lucru). [Azi] se cumpără de la oraș cele trebuincioase unei noi gospodării, sau se dau bani“: Mh 11; „Pământ, vite, lucruri necesare gospodăriei, ladă de zestre, uneori se dădeau și bani“: Ot 6, 9; VI 14; „Așternute, velințe, căpătâie, perne, cergă de lână și câlți, vite, pământ“: Ot 8, 12; „Boi, oleaburi — magazii, șopru, casă, galbeni, pământ“: Ot 11; „Pământ, haine și scoarțe, vite și din ce au în gospodărie părinții fetei“: Ot 13; „Pământ, vite (oi, vaci, cai), lucruri de îmbrăcămintă, de împodobit casa“: VI 1, 6, 12; „Pământ, vite, plug, căruță“: VI 2, 3, 5; „Mai demult, fetele primeau doar țeale, vite, oi, băieții moșteneau pământul“: VI 4; „Pământ, boi, vacă, porci. Băiatul trebuia să aibă casă“: VI 7; „Pământ, vite, căruță, îmbrăcămintă, țeale (macate, scoarțe țesute în casă)“: VI 8, 16; „Pământ se dădea doar la băieți, mai târziu și la fete, boi tineri de jug, vacă de lapte“: VI 11; „Pământ, vite, o cameră de casă (dacă o avea) sau lemne pentru construcție, ladă de zestre“: VI 15.

Lada de zestre: „Lada se lua duminică, când pleca nunta la biserică. În ladă [erau] cămăși. Pe ladă — velințe, cergă de câlți și de lână, perini, prosoape. După ce erau duse în casă lucrurile aduse ca zestre, mireasa împărțea daruri la rudele

ginerelui: prosoape, cămăși (azi, la fel, lucruri cumpărate din târg). După aceea ieșeau, cu ele de gât, din casă și jucau Aidea — doiu (Hora miresii). Dădeau ocol de trei ori cu ginerele și o dată fără el, în mijloc o căldare cu vin. După aceea, mireasa poftea la masă rudele și invitații ei. Se servea o ciorbă de oaie, friptură de oaie. După joc și veselie se retrăgeau pentru a fi poftiți la masă invitații ginerelui. Acum e la fel sau se iau lucrurile în săptămâna nunții: mobilă, aragaz, plăpumi, covoare“: Dj 1; „[Lada se lua] cu o săptămână înainte de nuntă. În ladă [erau] haine și rufăria miresei. Pe deasupra: desagi, traiste, cergă de cânepă, chilimuri, scoarțe, prosoape, perine, căpătăie (perne lunguiețe umplute cu paie)“: Dj 2; „Lada era mai veche. Cufărul [se lua] o dată cu nunta. În cufăr se puneau hainele fetei. Pe deasupra: căpătăie, scoarțe, velințe, perne, cergi de cânepă. Acum se duce cu o săptămână mai înainte“: Dj 3; „Lada se lua duminică înainte de a pleca mireasa la biserică. Veneau rudele mirelui cu carele să ia zestrea. Lada se cumpăra de la Craiova. În ladă se puneau hainele fetei. Deasupra se puneau: șapte-zece căpătăie, două-patru așternute (macaturi), două, trei scoarțe, una, două cergi de cânepă. Acum, fie cu mașina, fie cu căruțele [iau zestrea]: mobile, frigider, aragaz, lucrurile fetei pentru casă și haine“: Dj 5; „Ladă — joia seara se lua. [Conținea] haine: zăvelci, fuste, cămăși, țoluri de lână, cergă de lână, prosoape, preșuri de trențe, perne“: Dj 6; „Lada se ridica duminică. În ladă — zăvelci, cămăși, ciupege, legături. Pe deasupra, țoluri de cânepă, căpătăie de lână și cânepă, cergi de cânepă, macate, mai târziu șervete. Acum — perne, plapumă, mobilă, aragaz“: Dj 9; „Lada de zestre: rochii, cămăși, prosoape de borangic, basmale cu ciucuri pentru meseni, taior, fuste, scoarțe, chilim. Lada se lua când pleca cu nunta de la mireasă. Duceau lada cu gardă — sora miresei, cu frați, cumnați, neamuri — ca să fie martori că au respectat ce au trecut în foaia de zestre“: Dj 10; „Lada de zestre se ridica duminică. În ladă: prosoape, rochiile fetei, un pui fript, două farfurii, două linguri, o sticlă de vin, pe care le consumă cu ginerele. [Mai erau] chilime, velințe, cergă de câlți, saci, căpătăie (perne lungi [umplute] cu paie)“: Dj 11; [Se numea] ladă de zestre, apoi cufăr. Se lua cu câteva zile înainte până la nuntă. În ladă se puneau hainele. Deasupra căpătăie de lână și cânepă, cergi de cânepă, țoluri de cânepă, șervete“: Dj 12; „Lada se lua duminică dimineața și se plimba cu ea prin sat și apoi plecau spre casa băiatului. Lada de zestre era luată de cumnatul de mână și de trei, patru femei din familia băiatului. În ladă se puneau lucruri de îmbrăcăminte: cămăși, fuste, încălțăminte. Pe deasupra așternute (până la 20 la fetele mai bogate), fișidane din gogoși de mătase folosite și ca ștergere și de pus pe cap, traiste, saci de cânepă, cergă de cânepă, o traistă de ginere cu ciorapi de lână, zvedre de aramă cu cană, căpătăie de lână. Acum: mobilă, aragaz, vedre și găleți noi cu cană“: Dj 13, 14; „Lada de zestre se lua sâmbătă după-amiază. Venea neamul ginerelui și ridicau lada, la lăutari, în căruță. Lada de zestre cuprindea: toale de-ale miresii, cearceafuri, macaturi, perne“: Dj 15, 17; „În ladă hainele miresei

(cămăși, cătrînțe, pături, căpătâie). După ce pleacă mireasa cu cununie, pleacă și lada": Gj 4, 1; „Când plecau la cununie, pleca și ladă cu căruța. În ladă: 10–15 catrințe, cămăși, cârpe, laibăre, opinci, pături (10–12), căpătâie umplute cu paie": Gj 7, 9; „[Lada se lua] în ziua nunții. Era o ladă din lemn, cunoscută sub numele de ladă de Brașov. Conținea îmbrăcămintea miresei și țesături pentru îmbrăcarea unei case": Gj 10; „Era făcută de rudarii din sat. Duminică, la dusul hainelor, când pleca mireasa la biserică, lada pleca la casa ginerelui. În ladă: hainele fetei, velințe, cadoul pentru nași, socri, perine, pături": Gj 11; „Lada era transportată la casa băiatului în ziua logodnei, dacă se făcea, dacă nu, în ziua nunții. În ladă se așezau îmbrăcămintea fetei și alte țesături": Gj 12; „În ziua nunții [se lua lada]. Se puneau în căruța nașului. Conținea: îmbrăcămintea miresei, țesături pentru îmbrăcarea casei unde mergea": Gj 13; „Se dădeau lăzi de zestre de Brașov sau lucrute de rudari. Lada era încărcată cu tot ce era necesar pentru îmbrăcatul unei case. Era trimisă cu căruța cu o zi înainte la casa ginerelui": Gj 14; „Mireasa nu se mărita dacă nu avea palton și ladă [în care erau] pături, căpătâie, perini, haine. Când pleca la biserică, pleca și lada spre casa ginerelui": Gj 15; „Se numea cufăr. Se ridica sâmbăta sau duminica [înainte de cununie]. O ridica ginerele, cu cumnatul de mână și alte neamuri. În cufăr: baticuri, cămăși (pentru dar), zăvelci, cârpe (pentru cap — cârpe de borangic); peste ladă se puneau scoarțe (pături), căpătâie de lână (se dormea pe ele), perini (și pentru casă și pentru dar). Cufărul se lua de obicei cu lăutari și alai mare": Mh 1, 2, 4; „Lada de zestre era luată de cu sâmbătă după-amiază. O luau neamurile ginerelui, cu căruțele, cu lăutari, o duceau la casa mirelui. Lada cuprindea: Țoalele miresii (îmbrăcămintea), o cergă mare (folosită la treierat); deasupra lăzii se puneau perne, foi de scoarță (pături de învelit)": Mh 5; „Conținea costume, îmbrăcămintă, căpătâie, Țoale pe ladă. Se dăruia când plecau la cununie. Se chiuia ca să iasă lumea să vadă zestre": Mh 6; „Lada se lua duminică dimineața, se lua cu căruță sau sanie; uneori se lua și sâmbătă după-amiază. Lada conținea Țoale de-ale miresii, o cergă (pentru grâul treierat pe arie), scoarțe (pături), perme (care se așezau, de obicei, deasupra lăzii). Era ridicată de la casa fetei cu alai format din nuntași și, în primul rând, din neamurile ginerelui. Era ridicată cu lăutari și chiuituri": Mh 7–10; „Lada de zestre se lua de cu sâmbătă seara înainte de cununie. Se lua cu lăutari. Se puneau într-o căruță și era dusă la casa ginerelui. Era purtată de cumnatul de mână și alți flăcăi, rude apropiate ale ginerelui. În lada de zestre (se mai numea și cufăr) se puneau lucrurile miresii de îmbrăcămintă, pături, căpătâie, peșchire, plăpumi, cămășile — darurile pentru naș și nașă. Azi nu se mai dă ladă de zestre": Mh 11; „Conținea velințe, căpătâie, prosoape, lenjeria fetei. Când plecau tinerii la cununie, socrii mici trimiteau lada acasă la ginere": Ot 1; „Lada vopsită cu flori — la oameni săraci; cufăr la cei bogați. Conținea Țoale": Ot 4; „În lada de zestre se puneau lucrurile mărunte (de îmbrăcămintă). Deasupra lăzii se puneau scoarțe, velințe, căpătâie. Lada se lua în

vinerea nunții, de obicei, se putea lua și cu o săptămână înainte de nuntă. Era luată cu căruța, de neamurile ginerelui, de tineri. Când se ridica zestrea se chiuia pe tot drumul, până la casa mirelui: Ot 6; „Se ducea la ginere de către șapte-zece vinari cu țealele, în car”: Ot 8; „Lada de zestre se dădea, de obicei, în ziua nunții. În ladă: macate (covoare cu flori, țesute în casă, pentru pereți), velințe (covoare de lână, cu flori), cerga de călți (folosea la treieratul și transportul grâului), cearceafuri de cânepă, perne, căpătaie (perne mari de lână): Ot 9; „[Lada] pleca o dată cu mireasa. O duceau pe la biserică, o plimbau prin sat. Când le puneau în căruță, le cărau fetele și băieții și se spunea cu glas tare: perne în scoartă, velințe, scoartă, cergi, pătură aleasă, ii, zăvelci, rochii, broboade”: Ot 11, 12; „Haine, căpătaie, velințe, perini, plapumă. Când plecau la cununie, se lua și lada. Când ajungeau cu lada acasă la mire, soacra număra zestrea. Apoi făceau o horă; mireasa împărțea în horă darurile pentru nași, socri, cumnați, veri”: Ot 14, 15; „Mai cu seamă cei înstăriți. Nu era un obicei generalizat. Cu câteva zile înainte de nuntă, fata îmbrăca casa ginerelui, unde avea loc petrecerea de nuntă. Casa se îmbrăca cu lucruri lucrate numai de ea, în război”: VI 1; „Conținea hainele fetei, lenjeria de cameră, straie (pături), velințe (covoare), perne (până la 12). Se dăruia când pleca nunta mică. Azi [se dau] bani, mobilă, trusou, televizor, radio”: VI 2; „Lacră făcută de rudari; [conținea] hainele fetei; era adusă când venea ginerele să o ia la cununie cu căruța”: VI 3, 4; „O aduceau luni dimineța”: VI 5; „Lacră pentru țeale. Când luau mireasa de acasă cu nunta luau și lacra cu țealele și hainele miresii. Numai vitele nu le luau atunci. O luau cu căruța, erau mai multe căruțe. Azi nu [se mai dă]. Mobila o duce după nuntă sau o pune într-un camion să vadă oamenii ce-i dă”: VI 6; „Lada de zestre era luată duminică, în ziua cununiei religioase. Pusă în car cu patru boi, era dusă la casa mirelui. Rămânea la poartă până veneau tinerii de la biserică”: VI 7; „Lada de zestre (cu chichița lăzii — o cutie mică în ladă unde se țineau salbele). Se ridica o dată cu ridicarea miresii. Lada cuprindea îmbrăcăminte (țealele ei). Era dusă cu căruța cu boi la casa mirelui”: VI 8, 9, 11–14; „Lacră făcută de rudari. Conținea țealele miresei, pături, perini. Se dăruia după iertăciune. Când plecau cu nunta (și cu lada), soacra mică dădea după toată lumea cu boabe de fasole și porumb”: VI 10; „Duminică dimineța, nuntașii mirelui [tineri călări] mergeau la mireasă, ridicau lada (în căruță), o duceau la mire. Apoi mireasa și mirele plecau la biserică. O femeie [numită] pochinzal — ea încărca lada, ea o descărca și o păzea în timpul transportului. Pochinzalul — o femeie tânără, mări-tată, femeie de credință a mirelui și miresii. Lada [conținea] cârpe (de borangic), prosoape, velințe, macaturi, de îmbrăcămintă, darurile pentru socrul mare și pentru soacra mare”: VI 15; „Lacră făcută de rudari — [conținea] cergă de cânepă, cămăși, cârpe de borangic, tulpane (făcute de mireasă). Era adusă în vreme ce se făcea cununia, într-o căruță împodobită”: VI 16; „Țoale, perne de lână, plapumă.

Se trimitea de joi la ginere cu un car”: VI 17; „Dacă erau amândoi din sat, se dădea după nuntă. Dacă erau din alt sat, plecau la cununie cu carul cu lada”: VI 18.

CHEMAREA LA NUNTĂ

Ziua chemării: „În sâmbăta nunții”: Dj 1–3, 5, 9, 12, 14, 16, Gj 8, 10–12, Mh 6, Ot 1; „De vineri”: Dj 4, 6; „Sâmbătă dimineața”: Dj 7, Mh 9, 12, Gj 1, 4, 15; „Cu o zi înainte”: Dj 8, Gj 5, 14, Mh 7; „Sâmbătă seara”: Dj 11; Gj 1, 7, 9; „Sâmbătă după-amiază”: Dj 13; „De vineri seara”: Dj 15; „Vineri și sâmbătă”: Dj 17; „Fie joi, fie sâmbătă dimineața”: Gj 6; „În joia nunții se chemau neamurile. În sâmbăta nunții se chema tot satul”: Gj 13; „Socrul mare și socrul mic, ajutați de neamuri, cu plosca de rachiu, cu două, trei zile înainte chemau pe cei mai apropiați și sâmbătă chemau tot satul (ginerile cu cumnatul de mână, cu lăutari)”: Mh 1; „Cu trei zile înaintea nunții”: Mh 2, 3, 10; „Câteva zile înainte de duminica nunții. Mulți erau chemați chiar de cu sâmbătă seara”: Mh 4; „Cu o săptămână înainte de nuntă”: Mh 5; „Sâmbătă seara sau cu câteva zile mai înainte de nuntă”: Mh 8; „Câteva zile înainte de nuntă. Și sâmbătă seara înainte de nuntă se mai obișnuia”: Mh 11; „Mireasa [chema] de vineri, ginerile — sâmbătă”: Ot 2; „Vineri, înaintea nunții”: Ot 4, 8, 10; „Sâmbătă după-amiază, mai cu seamă neamurile ginerelui”: Ot 6; „Cu câteva zile înainte. Astăzi chemarea se face și cu o zi înainte”: Ot 7; „Cu câteva zile înainte de nuntă, de cu joi seara”: Ot 9; „Joi sau vineri”: Ot 11; „Cu câteva zile [înainte]”: Ot 12, 13; „Cu două sau trei zile înainte, în general joi”: Ot 14; „Joi seara, rudele mai apropiate le chemau mai dinainte”: Ot 15, 16; „În seara dinaintea nunții, sâmbătă seara”: VI 1, 2, 6, 8, 10, 15; „Sâmbătă (până seara)”: VI 3–5, 11, 13, 14, 17; „Cu o lună, trei săptămâni [înainte] — să aibă timp mireasa să coasă”: VI 16; „În duminica nunții, mergea ginerile cu stolnicarul”: VI 18.

Desfășurare: Cumnat de mână, stolnic, vornic: „Se ducea ginerile cu lăutarii, cu plosca. Cei chemați beau din ploscă și urau «Ceas bun», «Mult noroc»”: Dj 1; „Un om din partea socrului mare se ducea cu sticla cu țuică pe la casele celor invitați. Cei ce acceptau beau din sticlă. Cu o săptămână înaintea nunții se făcea plocon de prevestire. Se duceau cu o sticlă cu țuică și una de vin și o găină. În sâmbăta nunții, nașul făcea petrecere acasă”: Dj 2; „Se duceau doi, trei oameni ai ginerelui, cu lăutarii prin sat”: Dj 3; „Cumnatul de mână sau un frate al ginerelui, un neam, cu lăutari. Mergeau cu plosca la casele unde voiau să cheme la nuntă”: Dj 5, 6; „Sâmbătă dimineața pleca socrul mare cu ulcioru’ cu rachiu. Care bea

paharul de rachiu, era sigur că vin la nuntă. Azi se duc sâmbătă seara băieții tineri, alergătorii“: Dj 7; „Ginerele, însoțit de doi, trei flăcăi și de lăutari, mergea cu plosca pe la case“: Dj 8, 9 11; „Socrul mare, cumnatul de mână, oameni ai socrului cu plosca, cu ulcioare cu țuică“: Dj 12; „Rude ale mirelui, merg pe linii. Fiecare merge pe linia lui cu plosca și cheamă pe cei ce i-a stabilit mirele“: Dj 13; „Neamuri, anunțați de cumnatul de mână, cu ulciorul cu țuică. Cine bea din ulcior înseamnă că venea la nuntă“: Dj 14; „Cu ulciorul de țuică [merg] frații ginerelei, socrul mare, socrul mic. Și alții din familie, rude apropiate ale mirelui și ale miresii“: Dj 15; „Ginerele, mireasa, socrii și soacrele, se duceau cu sticla cu rachiu dulce“: Dj 16; „Cumnatul de mână, rude ale ginerelei sau chiar ginerele. Mergeau la fiecare din cei ce urmau să fie invitați cu plosca cu țuică sau cu un ulcior“: Dj 17; „Nașul cu lăutarii sau ginerele cu lăutarii, cu sticla sau plosca. Uneori călări“: Gj 1; „Cumnatul de mână cu plosca umbla prin sat și invita la nuntă cât mai mulți“: Gj 2; „Ginerele cu cumnatul de mână și muzicanții, cu plosca, una cu țuică, alta cu vin“: Gj 3; „Chemătorii spuneau: «Noroc și ceasul bun, vă rugăm să poftiți...», cu plosca cu țuică“: Gj 4; „În sâmbăta nunții, cumnatul de mână cu lăutarii după el făcea chemarea la nuntă. Mergea cu o ploscă în mână (cu vin sau cu țuică) la oamenii care-i indicase ginerele. Se dădea să guste din băutură și le exprima dorința ginerelei de a participa la nuntă“: Gj 5; „Cumnatul de mână și ginerele mergeau întâi la nași cu plocon și-i poșteau, apoi pe la neamuri, prieteni. Mergeau cu plosca cu vin sau țuică și cinsteau“: Gj 6; Ginerele cu nașul călare cu plosca. Mireasa cu fetele ei își chema nuntașii ei, cu plosca cu vin. [Spuneau]: «Bine v-am găsit sănătoși; dacă aveți bunăvoință veniți la nuntă la noi...» și întindea plosca“: Gj 7; „Cumnatul de mână, însoțit de lăutari, cu plosca cu o ramură de brad legată cu o batistă. Mergea la fiecare casă din sat (și pe o parte și pe alta a uliței). Se spunea bună ziua și îi ruga să vină la petrecere“: Gj 8; „Flăcăii cu plosca, cu ambii părinți în viață. [mergeau] sâmbătă seara, cu cumnatul de mână cu lăutarii. Chemarea se făcea de două ori înainte de nuntă. Rudele (ploconășii) veneau în ziua nunții cu bucate“: Gj 9; „Nașul și ginerele călări, pe cai buni, cu plosca cu băutură, porneau din casă în casă și invitau oamenii la nuntă. Azi, tânărul [este] însoțit de taraful de lăutari“: Gj 10; „Din partea fetei mergea brădarul cu plosca, unii umblau și călare. Din partea băiatului, umbla mirele și vornicul cu ploscă, călare. Chemătorii spuneau: «Bună dimineața, bine v-am găsit sănătoși. Avem plăcerea să vă invităm la nunta lu'...» și erau poftiți să bea din ploscă. Invitații răspundeau: «Să vă găsim sănătoși, noroc, ceasu 'ăl bun să dea Dumnezeu“: Gj 11; „Ginerele și cumnatul de mână, cu ploștile pline cu țuică și vin, călări, porneau la invitarea oamenilor din sat la nuntă. De cele mai multe ori pe jos, cu ploștile în mână și cu lăutarii după ei“: Gj 12, 14; „Cumnatu' de mână, ginerele, muzicanții. În satele vecine mergea un om singur, o rudă a ginerelei. În sat mergeau din poartă în poartă, ginerele și cumnatu' de mână cu plosca, iar

lăutarii cântau (ginerile cu plosca cu vin, iar cumnatu' de mână cu țuică). Chemătorii spuneau: «Bine v-am găsit sănătoși, am venit să vă rugăm să poftiți la...». Invitații răspundeau: «Noroc și ceasul bun, trăiască tinerii»: Gj 15; „Chemarea se făcea sâmbătă seara de către ginere și cumnatul de mână, care veneau cu lăutarii, aduceau cu ei plosca de rachiu din care beau cei chemați. Cu câteva zile înainte chemau, tot cu plosca de rachiu, socrul mare și socrul mic împreună cu alte neamuri. Ei chemau mai cu seamă pe cei din familiile lor”: Mh 1; „Cumnatul de mână mergea și chema la nuntă, trimis de mire”: Mh 2; „Ginerele sau cumnatul de mână. Se punea țuică în ploscă, de care e legată cu ață roșie o batistă, busuioc”: Mh 3; „Cumnatul de mână, socrul mare și socrul mic. Treceau de la casă la casă cu plosca cu țuică și poșteau oamenii la nuntă. Socrul mic își chema mai ales rudele sale. Azi se cheamă la nuntă cu sticla de vin sau cu rachiu”: Mh 4; „Alergătorii (dintre neamurile fetei și ai băiatului) chemau cu plosca de țuică. Cine primea invitația bea din ploscă. Pentru unii invitați la nuntă, invitația o făceau și socrul mare, socrul mic sau chiar nașul”: Mh 5; „Cumnatul de mână mare cu ginerele și lăutarii chemau bărbații. Cumnații de mână mici chemau femeile. Mergeau la poartă, cântau lăutarii, ieșea gospodarul. Se dădea plosca cu țuică să bea. Se invita la nuntă, purtau cârpe la gât. Azi la vecini și rude merg ginerele și cumnatul mare de mână. La ceilalți săteni merg cumnații de mână mici”: Mh 6; „Mirele însoțit de câțiva flăcăi, cu plosca cu țuică, treceau din casă în casă. Cel care primea invitația bea din ploscă”: Mh 7; „Din neamurile ginerelui, cu plosca cu țuică, cu lăutari. [Mai ales] cumnatul de mână”: Mh 8, 9, 10, 12; „Socrul mare chema pe ai săi, socrul mic chema pe ai săi. Cumnatul de mână chema și el din partea ginerelui și miresii. Se chema cu plosca de țuică sau vin. Acum se cheamă cu sticla, nu cu plosca”: Mh 11; „Doi băieți (băiatul sau fratele de mână), unul din partea ginerelui, celălalt din partea miresei, mergeau din casă în casă cu plosca. Cei chemați beau din plosca cu țuică”: Ot 1, 2, 8; „Un vecin, un prieten sau un neam mergea cu plosca cu flori și panglici. Rudele miresei erau chemate de mireasă, rudele mirelui erau chemate de mire”: Ot 4; „Alergătorii, dintre neamurile ginerelui. Treceau prin sat de la casă la casă cu sticla cu țuică. Cel chemat trebuia să cinstească din țuică”: Ot 6; „Cumnatul de mână, însoțit de alți flăcăi treceau, cu plosca cu vin, din casă în casă, la neamuri, prieteni, vecini”: Ot 7, 9, 14; „Socrii, cu plosca”: Ot 10; „Alergătorii socrului mare și mic făceau chemarea la nuntă”: Ot 11, 12; „Rudele miresei din partea miresei, rudele mirelui din partea mirelui, cu plosca”: Ot 13, 15; „Ginerele sau oricare din neamurile mirilor, cu lăutari”: Ot 16; „Un singur chemător, mergea cu plosca și cu un ciomag în mână și zicea: «Poruncă de la socrul mare, să poftiți ...»”: Vl 1; „Stolnicu' cu lăutari. Duminică dimineăta pornea și ginerele, trecea de la casă la casă și cinstea cu plosca”: Vl 2; „Ginerele împreună cu lăutarii umbla să invite cu o ploscă din casă în casă. Dacă e satul mare invită și stolnicul. Acum trimit invitații pentru cei din

afara satului“: VI 3; „Ginerele călare cu rude, flăcăi, cei care acceptau invitația beau din ploscă“: VI 4, 16; „Mirele și câțiva flăcăi, călări, însoțiți de lăutari chemau oamenii cu plosca la nuntă. După invitare, îi dădea să bea din ploscă, iar cel invitat făcea o urare; la nași se mergea întâi, muzica cânta mai mult și nașul îi cinstea și el“: VI 5; „Ginerele cu nașul umblau călări și cu lăutari și chemau din casă în casă cu țuică, cu plosca sau sticla. Mireasa își chema fetele“: VI 6, 9; „Se duceau cu lăutarii și cu plosca de țuică, din casă în casă, ginerele însoțit de o rudă. Cel chemat trebuia să bea din ploscă. Astăzi se obișnuiește ca și mireasa să treacă din casă în casă cu o ploscă cu vin. Ploștile aveau agățate batiste cusute cu lână și amici“: VI 7; „Stolnicul sau chemătorul la nuntă — dintre rudele mirelui sau miresii, chemau cu două ploști (o ploscă cu vin din partea miresii, o ploscă cu țuică din partea mirelui). Cel ce chema la nuntă era însoțit de doi-trei muzicanți și de mireasă. Se mergea din casă în casă“: VI 8; „Ginerele merge cu doi stolnici (rude sau prieteni ai lui) cu plosca cu rachiu și cinstesc pe cei invitați“: VI 10; „Stolnicul umbla cu plosca cu țuică, de care se lega o batistă (cusută de mână de mireasă) și doi covrigi prinși la gâtul ploștii“: VI 12; „Ginerele, brădaru’ dădeau de băut din ploscă și făceau invitația“: VI 13, 14; „Doi sau mai mulți tineri, oameni buni, de credință ai ginerelui, chemau cu plosca de vin și de țuică, purtate în desagi. Cel chemat trebuia să guste“: VI 15; „Mergea ginerele cu lăutarii din poartă în poartă, cu plosca, să cheme lumea“: VI 17; „Ginerele cu stolnicarul mergeau din casă în casă cu plosca. Azi [merge] ginerele cu fratele de ginere“: VI 18.

COSTUMUL CEREMONIAL DE NUNTĂ

Găteala mirelui: Momentul ceremonial al gătirii și participanții: „Îl ajuta cumnatul de mână“: Dj 2, Ot 8; „Duminică dimineata — îl bărbiera cumnatul de mână. Apoi se pregătea singur“: Dj 5, 13; „Cu rudele apropiate“: Dj 6; „Cumnatul de mână îl bărbiera sâmbătă seara. Îi pune ban sub picior“: Dj 9; „La mireasă“: Dj 9; „Sâmbătă seara, cumnatul de mână îl bărbiera“: Dj 12; „Singur“: Dj 1, 3, 4, 10, 11, 14, Gj 10, 12, Ot 4, VI 1, 3–6, 9, 16, 17; „Singur. La bărbierit era însoțit de băieți“: Gj 2; „Duminică dimineata când venea nașul. Luau parte nașii, socrii mari“: Gj 5; „Nașul“: Gj 11, 3, Mh 9, Ot 6; „Mama mirelui“: Gj 11; „În dimineata nunții“: Gj 13; „Sâmbătă seara se făcea găteala mirelui. Cumnatul de mână îl bărbiera, soacra mare ținea prosopul“: Mh 1; „Sâmbătă după-amiază tineri și bărbați (rude și alți prieteni)“: Mh 4; „Tineri și bărbați, părinții ginerelui“: Mh 5; „Sâmbătă seara — îl bărbiera un flăcău (căruia îi trăiau mama și tata) — de față fiind și alți tineri — rude sau prieteni“: Mh 7, 8; „Rude și alți flăcăi dintre prietenii

ginerelui“: Mh 11, Ot 9, 15; „Duminică dimineța un băiat cu mamă și cu tată îl bărbiearea“: Ot 1, 11; „Nașul și nașa“: Ot 12; „Nașul și tinerii“: Ot 13; „Singur. Nașul bărbierirea mirele sau un băiat care să nu fie orfan“: Vl 7, 4, 8, 14; „Duminica dimineța. Bărbieritul ginerelui avea loc sâmbătă seara la casa lui — de față erau nuntașii — tinerii care îl însoțesc tot timpul nunții: Vl 12; „Nașul ajutat de un flăcău — duminică dimineța“: Vl 15.

Găteala capului: „Căciulă sau pălărie pe care se puneau o floare și un ban“: Dj 4, 6, 8, 13, 16, 17; „Vara pălărie din pai de grâu sau postav; iarna căciulă. Ban la pălărie sau căciulă“: Dj 5, 9; „La pălărie sau la căciulă flori, o pană de păun“: Dj 10; „Pălărie sau căciulă“: Gj 1, 14, Mh 7, 11, Ot 13, Vl 5, 14, 17; „Pălărie“: Gj 3, Ot 6, Vl 6, 11; „La pălărie avea o cordea neagră pe care se puneau fontite“: Dj 5; „La pălărie, căciulă, un buchet de flori“: Mh 1, Ot 8, Vl 8; „Beteală pe pălărie“: Mh 4; „Floare naturală la pălărie“: Mh 6, Gj 1, Vl 3; „Capul descoperit sau căciulă de astrahan“: Mh 9; „Căciulă neagră“: Mh 10, Vl 16; „Batistă brodată la pălărie și flori de grădină“: Ot 1; „Căciulă sau pălărie pe care se prindea o floare“: Ot 2; „O floare în căciulă și un galben dat de nași“: Ot 2; „Floare mare la căciulă“: Ot 7, 1, Vl 3; „O floare de lămâiță cu panglică și beteală, doi, trei galbeni la căciulă“: Ot 15; „Trei bani de argint la clop. Cunună de merișor pahiu (o plantă de grădină), frunzele de pahiu puse în apă rece se împleteau pe o coardă de salcie“: Vl 1; „Coroană la pălărie sau căciulă ca toți flăcăii. Ca semn distinct — trei monede de argint cusute lângă coroană“: Vl 1; „Căciulă cu floare de mătase și cu ban“: Vl 3; „Pălărie sau căciulă cu salbă de galbeni numită cunună. Dacă n-o avea o împrumută“: Vl 4; „Capul descoperit“: Vl 12; „La pălărie — un fulg de păun“: Vl 17.

Piese speciale: „Haină de dimie albă, ornamentată cu găitane“: Dj 2, 17, Gj 13, Mh 1; „Haină de dimie neagră“: Mh 9; „Șubă dacă era iarnă“: Dj 4, 5, 7, 8, 13, 16, Ot 1, 6, 7, Vl 7–9, 15; „Cojoc, dacă era iarnă“: Dj 4, 5, 8, 9, 11, 13, 16, 17, Gj 3, Mh 1, 2, 8, Ot 4, 7, 12, 15, Vl 4, 18; „Cojoc sau bitușcă dacă era iarnă“: Dj 6; „Zeghe“: Gj 3, Vl 3; „Laibăr“: Gj 10, 11, 18; „Vestă“: Gj 9, 15, Vl 17; „Haină schilerească“: Gj 9; „Costum schileresc. De obicei: pantalon alb, cămașă albă, vestă, iarna haină“: Gj 15; „Șubă de dimie — în orice anotimp era piesă obligatorie. Dacă n-o avea o împrumută“: Vl 16; „Suman“: Dj 11, 15, Gj 2, 5, 8, 13, Mh 5, 8, 10, 12, Ot 4, 12, 15, Vl 11; „Ipingea... când era frig“: Ot 1; „Nădragi cu găitan albastru“: Ot 7; „Cortel“: Ot 11; „Flanel de dimie dacă era frig“: Vl 1; „Costum național — pantaloni din aba albă (mai înstăriți). Alții, din vârgătură albă“: Vl 6; „Pieptar, iarna“: Vl 8, 9; „Cojoc cu flori și găitane“: Vl 15.

Cămașa de mire: „Cămașa de mire era de la mamă sau de la mireasă“: Dj 1, Ot 11; „Mama sau sora mirelui. Nu erau obiceiuri speciale legate de confec-

ționarea cămășii mirelui": Dj 2, 3, 9–11, 13, 15, 17, Gj 1, 6, 12, Mh 5; „Fie o avea de la mama lui, fie o coseau surorile lui sau alte fete. Nu o primea de la mireasă": Dj 10; „La croitoreasă": Dj 12; „Mama mirelui": Dj 11, 13, 15–17, Gj 2, 3, 9–11, 13–15, Mh 4, 9, 10, 12, Ot 6, 3, 5, 9, VI 5, 4, 8, 9, 13, 16; „Mireasa și mama ei vroiau s-o coasă ele ca s-o descânte, dar mama băiatului ținea s-o coasă ea": Gj 5; „Mama mirelui sau cineva din familia mirelui": Mh 3; „Mama mirelui pentru ca mireasa să nu o poată descânta": Gj 8; „Mireasa de la logodnă": Mh 1, 2, 7, 11, Ot 1, 4, 10, 12–16, VI 1, 3, 6, 7, 11, 12, 17, 18; „Mirele purta la nuntă cămașa lucrată de mama sa. Primea cămașa de la mireasă ca dar de nuntă, dar nu o îmbrăca atunci": Mh 6, 8; „Familia": Gj 4, 7, VI 2, 10; „O cumpăra": Ot 2; „Fetele din partea ginerelui": Ot 7; „Femei anume; fete": Ot 8; „O fată mare din sat care avea și tată și mamă": VI 4; „Femeile din partea mirelui": VI 15; *Materiale*: „Din bumbac": Dj 3–6, 8, 9, 12, 13, 15–17, Gj 1–3, 5, 8, 14, Mh 1, 3–9, 11, 12, Ot 2, 3, 5–7, 11, 12, 15, VI 1, 3–8, 11, 12, 14–18; „Din bumbac sau borangic": Dj 2, 7, Ot 8; „Din borangic": Dj 1, Mh 2, Ot 10, VI 10; „Pânză de in, de borangic": Dj 11; „Bumbac cu borangic": Dj 16; „Ca orice cămașă de sărbătoare": Gj 6, 9–11, 13, 15, VI 2; „Pânză de in, bumbac sau borangic": Mh 10; „Bumbac, in": Ot 9; „Bumbăcel": Ot 13, 16; *Ornamente*: „La fel ca și cămașa de sărbătoare": Dj 4–6, 8–10, 13, 16, 17, Gj 2, 4, 6, 9–11, 13–15, Mh 1, Ot 4, VI 2, 10, 13, 18; „Era mai înflorată" [decât cămașa de sărbătoare]: Dj 1, 15, VI 8, 17; „Era mai fină și mai frumos ornamentată": Dj 2, 7, Gj 7, Mh 10, Ot 7, 8; „Arnici, mătase pentru ornamente": Gj 3, 14; „Mărgele, spițuri mărunte [dantele]": Gj 5; „Arnici, mărgele colorate, spițuri la poale": Gj 8, Mh 12; „Șabace cusute cu mătase albă": Mh 4, 3, 5–8, 11–13, Ot 9, VI 6, 15; „Cu cerculețe, cu ajur cu alb": Ot 1, 6, VI 4; „Cu șabace sau cusută cu arnici colorat": Mh 9, Ot 10; „Mai bogate la manșete și marginea inferioară": Ot 5; „Cusături cu mătase albă": Ot 12, 15, VI 3, 11, 12; „Cu barburi": VI 1, 18; „Broderie albă și ajururi": VI 7; „Flori în piept": VI 9; *Ocazii după nuntă când se mai purta*: „Se mai purta la sărbători": Dj 1, 3, 10, Gj 12, VI 4, 14, 18; „Se mai purta de Paști, nunți și la alte sărbători": Dj 2, 7, Gj 4, 6, 8, Ot 2, VI 2, 6, 10; „La sărbători și la moarte": Dj 4–6, 8, 9, 11, 13, 15–17, Ot 9, 11, VI 3, 7–9, 11; „Nedei, moarte": Gj 2, 3, 5, 8, 11, 14, Mh 2, 3, 5, 6, 10, 12; „Unii o purtau, alții o păstrau pentru moarte": Gj 1, VI 17; „La horă; nu se păstra": Gj 15, Ot 13, 16; „La moarte": Mh 1, Ot 1, 4, 7, 10, 12, 14, 15, VI 1, 12, 15; „Nedei, moarte, sărbători": Mh 6, 8; „La nedei": Ot 8; „O purta": VI 5, 16; „La nunți; la târg": VI 13.

Însemnele specifice mirelui: „Floarea de mire și batista de mire și 100 de lei": Dj 1; „Floarea în piept": Dj 3–5, 9, 10, 14, 17, Gj 6, 7, 9, 13, 18, 22, 31, Mh 1, 6–8, Ot 2, 3, 6, 16, VI 5–7; „Floarea de ginere; prosop peste umărul stâng și pe sub brațul drept": Dj 2, 7, Gj 13, Mh 4, Ot 4, 9, VI 11; „Floare de ginere și bani în

piept (bancnotă)“: Dj 6, 8, 13, Mh 2, 9, Ot 7; „Floare în piept, bancnotă și o monedă“: Dj 11; „Prosopul pus pieziș (în diagonală): Dj 15, 16, Gj 14; „Peșchir prins pe umăr“: Gj 2; „Peșchir legat într-o parte (la șold) de care se prindea o batistă“: Gj 3; „Floare în piept; batista de la brâu, cusută foarte frumos“: Gj 4; „Floare în piept; sub floare batistă. Peșchir de borangic prins în diagonală“: Gj 5; „Peșchir pus după gât, cu amândouă capetele în față... sau prins la subraț în diagonală“: Gj 8, Mh 6, 8, 12; „Floare în piept; la gât legătură albă de mătase brodată cumpărată“: Gj 10, 29, VI 4; „Batistă de ginere pe spate, mare, albă, cusută cu râuri, flori în toate culorile, betea în piept“: Gj 11; „Batistă pusă-n piept, prinsă într-un șal. Șalul se da pe spate. Floare în piept“: Gj 12; „Floare albă în piept; batistă în patru colțuri lucrată de mireasă: rând pe margine, floare cusută“: Gj 15, VI 10, 12–17; „Basma în piept“: Gj 18; „Peșchir sau maramă de borangic pusă peste umăr, prinsă în diagonală și la care se prindea la brâu un șervet cusut“: Mh 3, VI 8; „Cârpă de borangic pusă după gât, cu ambele capete în față. Floare albă în piept“: Mh 5, Gj 25; „Peșchirul încins în diagonală, prins sub mână. Floare naturală în piept“: Mh 10, 11; „O floare cu o hârtie de bani cusută în piept. Un prosop în jurul gâtului“: Ot 1; „Ginerele și cumnatul de mână purtau ștergare când se pleca la biserică“: Ot 7, Gj 19, 20; „Floare în piept cu ban de argint“: Ot 8; „Floare în piept, batistă și doi galbeni în piept“: Ot 11; „Floare în piept, cu ban de argint, cârpă din borangic la gât“: Ot 12, 13, 14; „Floare în piept; bani la buzunare; batistă cusută [ornamentată], la piept“: Ot 10; „Floare în piept (beteală). Cârpă în partea dreaptă sub chimir“: VI 1; „Floare în piept, o basma roșie cu flori dată pe spate“: VI 2; „Șervet de ginere după gât; o floare de piept“: VI 3; *Momentul ceremonial când se puneă însemnul*: „Duminică dimineața“: Dj 1, 2, 7, Gj 13, Mh 3, 4, Ot 10, VI 1, 6; „Când învelea nașa mireasa“: Dj 3, 12, 14; „Se puneă înainte de cununie și se scotea după nuntă“: Dj 4, 8, Mh 9, Ot 13, VI 2; „I le puneă nașul în ziua nunții și le scotea după ce se termina nunta“: Dj 5, 9, 11, 15, 17, Gj 1, 5, 12, Mh 8, Ot 1, VI 4; „Nașii îi pun duminică dimineața la mireasă acasă“: Dj 6; „Duminică înainte de masă mergeau ginerele cu cumnatul de mână la naș și le cosea floarea. Se scotea luni seara când se sfârșea nunta“: Dj 13; „Prosopul se puneă duminică când scotea mireasa în horă. Se scotea după nuntă“: Dj 16; „Soacra. Când lua mireasa. Se spuneau colăcării“: Gj 2, 11, VI 11; „Când pleca la biserică“: Gj 3; „O puneă după iertăciune, la mireasă acasă. O scotea seara, când se termina masa“: Gj 8; „Se puneă sâmbătă seara și se scotea duminică seara, «După cuscii»“: Gj 14; „Nașa — sâmbăta după-amiază — la casa ginerelui. Se scotea duminică seara“: Mh 1; „Nașa o puneă, la casa miresii, când ginerele venea cu alaiul să ia mireasa (duminică spre prânz). Se scotea luni după nuntă“: Mh 5, 7, 11, Ot 8, 15, VI 12; „Când se ducea la nași să-i ia la cununie îl puneă și îl scotea luni după ce se termina nunta“: Ot 2; „Înainte de a merge la mireasă [și le scotea] după nuntă. Singur“: Ot 4; „Nașul... înainte să plece să ia mireasa... se scotea marți, de dimi-

neață, la spartul nunții“: Ot 6; „Se punea înainte de cununie. Se scotea la două, trei zile după nuntă“: Ot 7; „Duminică dimineața la naș“: Ot 12; „Când ginerele lua nașul de acasă — acesta îi prindea floarea. Când mireasa primea bradul (joi seara), îi trimitea ginerelui prosopul“: Ot 9; „Duminică dimineața — mireasa i-o pune la ea acasă. O scotea marți“: Ot 11; „Duminică dimineața se pune, se scotea la o săptămână la socrii mici“: Ot 14; „Ștergarul i-l pune mama miresei — ginerele îi rupe chiutorile de la cămașă și îi bagă dar de bani în sân. Floarea i-o pune sora de mireasă tot atunci. Ștergarul și-l scotea după nuntă, iar floarea i-o scotea nașul luni dimineață când mergea ginerele cu plocon la naș (cu întorsurile)“: Vl 3; „Nașul i-o pune când era bărbierit de un flăcău — o scotea luni dimineață, tot nașul“: Vl 5; „Duminica dimineața — [se pune] — după nuntă, duminică seara sau luni de dimineață se scotea. Nașii puneau floarea“: Vl 8; „Duminica când pleca să ia mireasa la el acasă. Îl pune nașul sau nașa. Se scotea la o săptămână după nuntă [când] merg mirii la naș; aici se face o masă, mirii duc un mic plocon (mâncare) și nașa îi descoase floarea“: Vl 10; „Și-o pune singur când pleca să cheme oamenii la nuntă. Și-o scotea când se termina nunta“: Vl 13, 9; „O pune nașul înainte să plece la cununie. O scotea singur la sfârșitul nunții“: Vl 14; „I-o puneau părinții lui sâmbătă seara“: Vl 16; „Floarea i-o pune nașul duminică dimineața când mergea ginerele să ia mireasa“: Vl 17; „Duminica dimineața [se pune] — duminică seara [se scotea] — și la pusul florii și la scosul ei cântau lăutarii“: Vl 7, 15; *Participanți*: „Nașul, neamuri“: Dj 8, Gj 12; „Rude, tineret“: Dj 14; „Cumnatul de mână și alți flăcăi“: Dj 15; „Nașul, nașa, socrii mari“: Gj 5; „Toți nuntașii care erau de față când veneau să ia mireasa“: Gj 11, Mh 2, 10; „Nașul și nașa“: Gj 13, 14, Ot 7, Vl 8; „Flăcăii“: Gj 1, 2, Vl 9, 14; „Mireasa“: Gj 3; „Fete și flăcăi, din alaiul ginerelui și al nașului“: Mh 1, 8, Dj 13; „Nașul și lăutarii“: Mh 3; „Nașii și alți nuntași“: Mh 4, 11, Ot 9; „Nașa, nuntași, mai cu seamă fete, femei din neam“: Mh 5, Vl 12; „Nașul, nașa și flăcăii care îl însoțeau pe ginere“: Ot 6; „Nașa“: Ot 8, Vl 6; „Mireasa și o fată. Când venea ginerele, mireasa trece la geam și privește ginerele prin salba care i-o aduce el. O saltă de trei ori“: Ot 10, 11; „Nașul și nuntași“: Ot 12, Vl 7; „Mireasa și soacra mică“: Ot 13; „Mesenii“: Ot 14, 15, Vl 16; „Nuntașii; se cânta Cântecul mirelui“: Vl 4; „Nuntașii, din familie, prieteni“: Vl 5, Vl 17; „Neamuri, nașii, prieteni“: Vl 2, 10; „Nașul“: Vl 15; *Activități*: „O gustare doar“: Dj 2; „Nu se făcea masă. Cântau lăutarii: «Mire, mire dumneata/ Roagă-te de nașa ta/ Să-ți coase floricea»“: Dj 15; „Se cîsteau“: Gj 2; „Ginerele duce plocon [nașului]: pâini, colac, cârnați. Cîsteau un pahar de băutură“: Gj 6, Ot 6; „Se făcea masă“: Gj 11, 14, Mh 2, 10, Ot 8, Vl 3, 8, 9, 12–15, 17; „Se cânta Cântecul ginerelui“: Gj 12, 11, 13; „Lăutarii cântau: Rade barba de băiat/ Să dea alta de bărbat“: Mh 1; „Se bea un pahar“: Ot 12; „Cântau lăutarii (la bărbierit cântau lăutarii și se plîngea)“: Ot 15;

„Se făcea o masă pentru tineret”: VI 4; „Cântecul la bărbieritul mirelui — sârbă, brâu”: VI 5.

Găteala miresei: Momentul ceremonial al gătirii, participanți: „Mai mult rudele. Nașa o «învelea» când erau aduși nașii”: Dj 1; „Duminică se făcea. Luau parte fete, rude și alte persoane. Nașa o împodobește”: Dj 4, 2, 3, 5, 6, 8–12, Mh 12, Ot 10; „Duminică dimineața. Soacra mare și nașa. Fetele țin oglinda, pieptănul”: Dj 7; „Fetele și nașa”: Dj 13, 14, Gj 12, Ot 9, VI 4, 7; „Fete și băieți”: Dj 16; „Duminică dimineața”: Dj 17; „Nașii, duminica dimineața”: Gj 2; „Duminică dimineața se îmbrăca mireasa singură și nașa o «învelește»”: Gj 4; „Nașa, duminica dimineața”: Gj 6, 1, 3, 9, Mh 2, Ot 8, 9, VI 5, 9, 14, 16; „Se îmbrăca și sâmbătă seara fără voal și lămâiță. Numai nașa”: Gj 7; „Nașa, sora de mireasă, cumnata de mână de la ginere”: Gj 8; „Duminică dimineața. Fetele pe care le chema «pochinzerițe» îi puneau voalul și mama fetei”: Gj 11; „Fete, femei, în dimineața nunții”: Gj 13; „Nașa când venea cu nunta ginerelui. Pe lângă nașa mai erau și rude ale miresei și prietene”: Gj 14; „Fete, femei și nașa o «învelea»”: Gj 15, Mh 5, 9, Ot 12, 15, VI 1, 6; „Sâmbătă după-amiază — când în curte se gătea bradul. Numai fete și femei (rude și alte prietene)”: Mh 4; „Sâmbătă seara se făcea găteala miresei. Erau de față nu numai rude, ci și prietene ale miresei și ale familiei”: Mh 1; „Nașa, cumnata de mână, fete mai apropiate, rude”: Mh 3; „Fete, femei, împreună cu nașa. Când venea nunta. Nașii îi aduceau găteala”: Mh 6; „Sâmbătă seara se făcea sovoneală (gătitul). Nașa cu fetele (prietene sau rude) găteau mireasa”: Mh 7, 8, Ot 4; „Părinții fetei”: Mh 10; „O pieptăna o fată cu mamă și cu tată. Lămâița și voalul i le pune nașa”: Ot 1; „Fete, femei, rude și alte persoane”: Ot 2, Gj 5, Mh 11, VI 18; „Găteala se făcea duminică dimineața înainte de cununie, la casa miresei. Nașa ajutată de fete și femei tinere”: Ot 6; „Înainte de a pleca la biserică. Nașa ajutată de câteva fete”: Ot 7; „Duminică înainte de «Udat». Voalul, floarea, beteala, la prânz, când vine ginerele cu nașii. Rude, prietene, vecine”: Ot 11; „Nașa și fete, rude”: Ot 13; „Duminică pe la orele 12, când aducea ginerele nașii. Luau parte fete, rude, vecini”: Ot 14, VI 17; „Sâmbătă seara vin nașii la mireasă și îi pun beteala pe cap. Se cânta tot timpul. Duminică dimineața se pune voalul”: Ot 16; „Fete, femei. Nașa îi aranja părul când îi punea firul”: VI 2; „Duminică dimineața. Nașa cu fete (prietene ale miresei). Mireasa era încălțată de un flăcău [numit] «fratele de mireasă» — obișnuia să pună în pantofi și bănuți sau boabe de grâu”: VI 8; „Duminică dimineața. Fete, femei, lăutari, ponchinzăreasa, sora de ginere”: VI 10; „În dimineața nunții. Fete, femei, o rudă sau o prietenă a miresei — «sora de mireasă»: VI 11; „Fete, femei (sâmbătă seara) cu beteală — când mireasa mergea pe ulițele satului. Duminică dimineața — voalul — înainte de cununia religioasă”: VI 12; „Duminică dimineața. Mama miresei,

nașa, pochinzerița. Fratele de ginere aducea salba și pantofii”: VI 13; „Sora de mireasă”: VI 13; „Duminică dimineața nașa cu neveste tinere”: VI 15.

Activități: „Cântecul miresii”: Dj 1–3, 7–9, 12, 14, 17, Gj 2, 4, 9, 11–15, Mh 1, 3–5, 9, 11, 12, Ot 4, 7, 8, 11, 14, 16, VI 4–6, 15, 17, 18; „Oamenii cinsteau vin, serveau ceva. Se cânta Cântecul miresii: Dj 4; „Cântecul miresei. Jucau o Horă de mână”: Dj 5, Gj 3, 5, Ot 2, VI 7; „De obicei plâneau ca la mort când se îmbrăca mireasa din cauză că se despărțea de fete, de părinți”: Dj 10, Mh 6; „Cântecu’ de însovonire”: Dj 13; „Mireasa făcea petrecere cu fetele care asistau la punerea însemnului”: Gj 2; „Cântau lăutarii”: Gj 6, Ot 4; „În timp ce mireasa era gătită în casă, în curte, afară jucau hora, sârba”: Gj 14; „Cântecul miresii. Se joacă sârba și o horă numită Boierească”: Mh 7, 5; „Se cânta la casa miresii — Cântecul miresii. Se joacă de obicei sârbe: Mh 8; „Se cânta, se juca Boierească”: Mh 10; „Se cânta Cântecul miresei, se juca, se făcea masă”: Ot 1, 10, 13; „Cântecul «de învelit mireasa»”: Ot 6; „Se joacă Hora bradului în bătătură la mireasă. Se cânta când o gătea «Ia-ți mireasă ziua bună»”: Ot 9; „La mireasă [se făcea masă]. Se juca Nuneasca”: Ot 10, 11, 13; „La casa miresii se cânta și se juca — Cântecul miresii, sârbe, învârtite”: VI 1, 3, 4, 8, 9, 12, 14, 16; „Soacra împarte în acest timp [cât se cânta și se juca] șervete”: VI 2; „Lăutarul cântă «Taci mireasă nu mai plânge». Se făcea masă, se juca bradul”: VI 10; „[Se cânta] «Godea» (un cântec în care se spunea că mireasa pleacă la o soacră rea”: VI 11; „Nașa cânta Cântecul miresei”: VI 13.

Însemne specifice purtate de mireasă: „Cununița din flori naturale; mai nou lămâița (coroniță de flori artificiale) și voal: Dj 1; „Coroniță, voal sau fes și voal”: Dj 1; „Gherlanda și voala”: Dj 2, 3, 12, 14–16, VI 18; „Tulpane albe; azi sovon (voal), gherlant (coroniță), betea”: Dj 5; „Înainte era cu capul descoperit. Cununița din flori naturale; mai nou lămâiță și tel (fir argintiu). Azi cu voal”: Dj 6, Ot 2, 3; „Vol, gherlantă, betea”: Dj 7, 10, 17, Gj 4, 9, 14, Mh 5, 8, 9, 11, Ot 10, 14; „Cununița din flori naturale, coalțe [tulpane] albe cu mărgelile și șabace pe frunte; mai nou lămâiță și voal”: Dj 8; „Legături de nansoc (bumbac topit) cu mărgelile, șabace și spițuri (se scoteau fire și apoi se alegea cu suveica printre fire sau se cosea cu acul; spițuri — colțuri lucrate cu iglița [mai târziu]. Vol și cununiță (mai nou)”: Dj 9; „Voal cu fire de betea”: Dj 11, Gj 2, Ot 8, 16, VI 4, 17; „Cu batiste albe [cusute] cu șabace și mărgelile pe frunte; cu voal mai nou”: Dj 13; „Coroana, voal, floare”: Gj 1; „Tulpan cu betea”: Gj 3, VI 7; „Gluguș din peșchir”: Gj 5; „Coroniță cu vol pe cap (dedesubt fesul roșu)”: Gj 6; „Voal pe cap, cununiță”: Gj 7, Ot 9, VI 18; „Bariș roșu — un fel de voal pus pe cap, de la frunte în sus”: Gj 8; „A auzit de la bătrâni de vol roșu ca o glugă. Vol alb, cununiță, betea [mai nou]”: Gj 10; „Volul miresii (cârpă roșie de pânză, cusută ca o glugă; în vârf un fir de busuioc; era lungă până la șale)”: Gj 11; „Pe cap o coronită din

flori artificiale, fire de betea și o floare în piept, tot ca ginerele”: Gj 12; „O coroniță de «foaie în fir» pe cap și două, trei fire de lămâiță”: Gj 13; „Până venea să o ia la cununie purta pe cap cununa cumnatului de mână (fir roșu de amici cu flori naturale de mușcată), iar când o «învelea» cumnata de mână cu nașa avea lămâiță, voalul (cârpa), mărgelă, salbă”: Gj 15; „Pieptănată cu concii. Pe cap gherlanda (cununa) din flori artificiale”: Mh 1; „Voal pe cap”: Mh 2, Ot 4; „O cunună de tei pe cap, glugă de cânepă. Mai târziu a apărut voal, gherlan”: Mh 3; „Coc, voal alb, ghirlandă și beteală albă sau galbenă”: Mh 4, 7; „Cârpă de borangic (înainte de 1900); voal și lămâiță (mai nou)”: Mh 6; „Cârpă lungă de borangic peste care se pune o cunună de flori”: Mh 10; „Glugă — o bucată dreaptă de pânză [cusută ca un capișon]. Gluga se împodobește cu funde, beteală. Înainte gluga era din cânepă”: Mh 12, Ot 6; „Conciu din lână și înfășurat cu ștergar”: Ot 1; „Voal alb. Când venea de la cununie, îi pune nașu’ tulpă sau fes”: Ot 4; „Fes și ștergar sau maramă din borangic”: Ot 5; „Cu coc, cu gluguș din material alb, în loc de vol, beteală. Mai târziu a apărut volul și gherlanul din lămâiță”: Ot 6; „Voal încrețit cu fir roșu, beteală, floare”: Ot 11; „Maramă și fes; coroniță și voal”: Ot 12, 15; „Cunună de flori naturale și tel”: Ot 13, Vl 11; „Coade pe cap. Pahiol alb, învărgat cu negru și cu fire galbene [erau câteva în tot satul și se împrumutau, transmitându-se din generație în generație]; pune peste pahiol, lămâiță, beteală [populația de origine ungurească]; voal, coroniță [populația locală]”: Vl 1; „O muiere anume o îmbrobodea cu «velitură» din pânză de bumbac, încrețită bine și pe deasupra pune ciurelul (o pânză rară cumpărată și cusută de femei la capete cu flori cu negru, mov, verde. Floare în piept (beteală) pusă de mire”: Vl 1; „Fir pus pe frunte, cunună, cârpă țesută în război”: Vl 2; „Cunună de flori. Glugă roșie; betelută”: Vl 3; „Conci, voal alb lung, coroniță”: Vl 5, 14; „Glugă roșie din propoadă de lână, lucrată cu cârligul, cu ciucuri, lungă până la mijloc; cu busuioc în vârf”: Vl 6; „Sovon din pânză subțire; mai recent voal. Cunună flori”: Vl 8, 9; „Floare în piept. Cunună. Voal”: Vl 10, 13; „Coc din păr împletit; voal alb, beteală, floare. Duminică seara, nașa o îmbrobodea cu maramă și-i pune salba de argint”: Vl 12; „Fes roșu cu ciucure, cârpă, coroniță”: Vl 15; „Coc, voal alb lung până în pământ, cumpărat sau din borangic; pe sub voal, tulpă albă cu cusături pe margine cu mătase crem, albă. Coroniță. Floare de mireasă cumpărată”: Vl 16; *Scoaterea însemnului*: „După masa mare [nașa] dezvele mireasa. I se pune batic pe cap”: Dj 1-3, 5, 7-9, 11, 12, 17, Gj 3, 5, 6, 8-14, Mh 1, 4, 9-11, Ot 4, 8, 9, 12-14, 16, Vl 4, 5, 7, 9, 10, 13, 15, 17; „Nașa le scotea luni seara. I se pune batic”: Dj 6, 13, 15, Gj 2, Mh 5, Ot 2; „Duminică seara se dezvele mireasa. Nașa îi lua voalul, îi despletea coada și îi împletea două. Le înfășura în coc. Pe el se pune concii din coajă de tei. Se pune apoi cârpă. Conciul se scotea seara și se pune dimineața”: Mh 6; „Se scoteau luni după-amiază (după ce se «adăpa» mireasa)”: Mh 7; „Se scoteau după masă, după

scosul banilor. Îi puneă în loc fes, cu petec de borangic“: Ot 1; „Luni, nașa descosea floarea ginerelui și i-o puneă miresei pe cap (lăutarii cântau Cântecul florii. I-o puneă într-o parte, apoi o învălea“: Ot 6; „Se scoteau luna, când mergeau mirii la nași. Îi puneă pe cap o basma, semn că trecea în rândul femeilor“: Ot 10; „Se scoteau după ce alaiul se întorcea de la biserică [de către nașă]“: Vl 1; „Firul era scos când veneau acasă la ginere de la biserică. Nașa o învălea cu cârpa țesută în război. Așeza mireasa pe butoi sau pe nădragii ginerelui în acest timp“: Vl 2; „Le scotea nașa când mergeau «cu întorsurile»“: Vl 3; „Se scoteau duminică seara sau luni dimineața... Mireasa primea de la nașă un batic sau o cârpă albă de borangic... Puneă cârpa pe cap, ca semn că a intrat în rândul femeilor“: Vl 8; „După cununia religioasă se scoteau“: Vl 12; „Nașul la sfârșitul nunții“: Vl 14.

Piese specifice: „Rochie albă de mireasă“: Dj 2, 1, 7, 12, 17, Gj 12, Ot 1, 7, 8, 15, Vl 4, 5, 7, 14, 16, 17; „Adecvat anotimpului, cu piese de port tradiționale foarte frumos împodobite“: Dj 4, 6, 8, 13, Gj 3, 6, 7–10, 13, Mh 3, 4, 7–9, 11, Ot 6, 8, 14, Vl 13; „Ciupag cu poale; zăvelcă sau vulnalic“: Dj 16, 11, Gj 2, Mh 1, 2, 5; „Catrințe sau vâlnice“: Gj 3, 14; „Mireasa se îmbrăca în costum național: cămașă cât mai înflorată, oprege de lână (unul în spate mai lat și altul în față mai lung)“: Gj 5; „Crătință albă“: Gj 11; „Opreg (niciodată prestelci)“: Mh 5; „Opreg creț. Niciodată fâstâc“: Mh 6; „Înainte se îmbrăca în cămașă, opreg [vâlnic], poale“: Mh 12; „Creț (mai înainte), fotă în ultima vreme. Niciodată nu a fost îmbrăcată mireasa cu oprege înguste“: Mh 10; „Batistă în brâu“: Ot 1, Mh 1; „Cămașă și fustă albă, fără șoarțe. Numai la Hora miresii i se puneă câte un șort în față“: Vl 1, 6; „O singură catrință în față“: Vl 3; „Se îmbrăca țărănește (cu șorturi de catifea în față și în spate, cămașă cu mărgelile, înflorată“: Vl 8; „Mireasa purta vâlnic (opreg) pentru prima oară la nuntă“: Vl 9; „Ie și șorturi albe (urzit cotton, bătut cu mătase și alese cu fir alb) sau fotă albă sau alte culori“: Vl 12; „Sâmbătă seara era obligatoriu ca mireasa să poarte costum național“: Vl 16; „Costum ungurenesc. Cămașă cu fustă plisată și cu două șoarțe ungurenești. Pământencele au purtat cămașă, poale și cratință în față. A doua zi după nuntă, purta două cratințe și se învelea cu cârpoi“: Vl 18; *Podoabe*: „La gât, dacă aveau, purtau salbă de galbeni“: Dj 17, Gj 9, 10, 12, 15, Mh 2–4, 7, 9, 11, Ot 1, 5, 7, 10, 12, 14, Vl 1, 5, 13, 14; „Mărgelile“: Gj 9, 10, 12, 15, Ot 14; „Toarte în urechi“: Gj 12, Mh 2; „Brățară la mână“: Gj 12; „Mirele în timpul cununii dădea miresei salba de galbeni ce-o puneă la gât. Dacă era a ei rămânea la ea, dacă nu, după cununie o restituia persoanei de la care a împrumutat-o“: Vl 4; „Salbă din aur sau argint. Dacă nu o avea, o împrumuta“: Vl 16, Ot 15; *Cingători*: „Bete“: Dj 4–6, 8, 9, 13–17, Gj 3, 6, 7, 9–11, 14, Mh 2, 3, 6, 10, Ot 9, 12, 14; „Colan (cordon cusut cu mărgelile mici, multicolore)“: Dj 6, 13; „Brâu și brăciri“: Gj 5, 8, Mh 12; *Haine groase*: „Pieptar“: Dj 5, 9, Gj 5, Ot 7, Vl 8, 11; „Cojoc“: Dj 9, 11, Gj 7, Mh 2, 3, 6, 8, 12, Ot 4,

12, VI 9; „Scurteică de postav“: Dj 15, 11, Ot 14; „Fundătură dacă este iarnă“: Dj 16, 17; „Palton sau jachetă plușată: Dj 17; „Dulamă de postav căptușită cu blană“: Gj 2, 3, 14; „Pe deasupra haină albă cu găitan“: Gj 5, 15, Mh 3; „Suman (numai iarna)“: Gj 8, Mh 6, 12; „Laibăr“: Gj 10, 11; „Vestă (jipelcă)“: Mh 4; „Șubă albă“: VI 8, 9, 15; *Piese de încălțăminte*: „Pantofi“: Dj 1, 2, 7, Gj 9, 12, 13, 15, Mh 4–8, 11, Ot 2, 3, 6, 9, 10, 13, 16, VI 2, 5, 10–14, 17, 18; „Opinci, iminei, ghete“: Dj 4, 8, 9; „Opinci, ghete; mai nou pantofi“: Dj 6; „Demult opinci mai îngrijit lucrate. Apoi, pantofi“: Dj 10, 13, Gj 5, 11, Mh 3, 10, VI 2; „Ghete cu nasturi“: Dj 11, 15, 17, Gj 8, 10, Mh 2, 6, 12, Ot 1, 2, 9, VI 3, 5, 12, 15; „Opinci, ghete, bocanci, pantofi“: Dj 17; „Opinci, iminei“: Gj 2, 3; „Iminei“: Gj 4, 6, 7, 14, Mh 2, 5, 8, Ot 12, VI 15; „Opinci cu ciucuri colorați“: Mh 12; „Ghete sau bocanci“: Ot 14; „Cizme (cele bogate)“: Mh 10.

PARTICIPANȚII LA NUNTĂ

Nașii: „Trebuiau să fie nașii de botez ai ginerelui“: Dj 3, 6, 8, 9, 12, 14, 15, Gj 3, 5, 9–13, Mh 2, 5–8, 10–12, Ot 1, 4, 8, 13–16, VI 3, 5–9, 11–13, 15–17; „Nașul de baștină [al băiatului]“: Dj 1, 4, 7, 11, Mh 1, Ot 2, 6; „Ai băiatului. Înainte dacă nu-i puneau, se duceau în biserică și-i blestemau, dădeau cu cenușă după ei și-i blestema“: Dj 2; „Nașii de baștină, nașul de botez al mirelui, care era din familia nașului tatălui mirelui sau chiar nașul socrului mare. Nașul cu nașa nu trebuiau să fie cununați. Putea să cunune nașul cu o fiică sau o nepoată“: Dj 10; „Viță de nași, din nași în nași“: Dj 16; „Nașii moșteniți — cei care au cununat pe socrii mari și au botezat pe mire“: Gj 4; „Nașii de botez ai mirelui. Dacă au murit, luau din neamul nașului“: Gj 6; „Dacă nașul din bătrâni a murit și nu are moștenitori, atunci se aleg rude ale ginerelui“: Gj 7; „Ai ginerelui. Dar dacă au murit nașii lui, puneau alții“: Gj 8; „Nașul de ocină“: Gj 14; „Nașii moșteniți“: Gj 15; „Naș de baștină — dacă schimbi nașul te blestemă“: Mh 3; „Trebuiau să fie nașii de botez ai unuia dintre miri, de obicei ai ginerelui; dacă nașul de drept refuza, abia atunci se putea lua un alt naș“: Mh 4; „Nașii de botez ai mirelui. Când nașii erau schimbați fără încuviințarea lor, era considerată o insultă. Uneori, o astfel de faptă era motiv de blesteme, dușmănie“: Ot 7, 12; „De obicei, nașii de cununie trebuiau să fie nașii de botez ai unuia dintre miri“: Ot 9; „Erau moșteniți de la ai bătrâni. Nu se lăsa nașul, nu le mergea bine dacă îl schimbau“: Ot 10; „Nașii de botez se moșteneau. Nașii [rămâneau] în neam“: Ot 11; „Nașul de botez este și nașul de cununie, și nașul copiilor lor“: VI 1; „De obicei, nașii ginerelui. Dacă moare nașul, copiii lui devin nași“: VI 2; „Obligat, dacă lași nașul se zice că te blestemă“: VI 10.

Conducătorul nunții: Atribuții: *Socrul mare și nașii:* „Socrul mare. El organiza întreaga nuntă, se ocupa în special de masa mare. [De asemenea] nașii — cumpărau lumânări, voalul, telul, lămâița pentru mireasă. Nașii sunt cei mai mari din nuntă, ei sunt cei mai respectați, nici mâncarea nu o încep fără ei. Nașa învlează mireasa, apoi prezintă mireasa la masă”: Dj 1; „Socrul mare conducea nunta... își alegea un om de încredere [numit] rățoi și rață care să-i servească pe naș și nașă”: Dj 2; „Socrul mare... conducea toată nunta”: Dj 3; „Nașii [conduceau nunta, de asemenea] socrul mare conducea nunta și servea la masă”: Dj 4; „Nașii [trebuiau] să cumpere vol, gherlan, fața de rochie, lumânări; când venea ginerele cu lăutari, cu neamuri, le dădea de băut. Plecau apoi să ia mireasa de la biserică. Îi puneă finului cocarda în piept cu o hârtie de bani. Nașa învălea mireasa. Când ieșea din casă îi rupea o azmă în cap”: Dj 5; „Nașul [trebuia] să cumpere voalul miresei, gherlandă, betea, bluză. să conducă nunta; nașa s-o învlească pe mireasă”: Dj 7; „Nașul trebuia să cumpere sovon (betea), gherlantă, voală, lumânări, să anunțe la biserică cununia, să vină cu ginerele să ia mireasa, să plătească la biserică, să scoată mireasa în horă (când se începea jocul). Nașa învleă mireasa, îi puneă sovonul pe cap. Când plecau la biserică îi frângeau turtă pe cap (o lua din plocon). După nuntă, nașii trebuiau să-i ajute pe tineri, să-i sfătuiască”: Dj 8; „Socrul mare conducea și pregătea toată nunta”: Dj 10; „Nașul cumpăra cadouri pentru mireasă și pentru învelit — cocardă, lumânări, sovon. Conducea întreaga nuntă, dădea dar de bani la masă. Nașa însovonea mireasa. Ei erau cei mai mari din nuntă, cei mai de seamă”: Dj 13, 15; „Nașul cumpăra pentru nuntă cadouri, voal, floare și lumânări, cosea floarea ginerelui, bărbieria ginerele, după nuntă boteza copiii”: Dj 17; *Cumnatul de mână, stolnicul, vornicul:* „Cumnatul de mână — aduna mesele, grijea ca totul să decurgă bine și nuntașii să fie mulțumiți”: Gj 2; „Cumnatul de mână — sâmbătă pleca cu muzica și poftea oamenii cu plosca de țuică. Duminică aranja masa, mergea cu nunta la mireasă, la biserică; avea grijă de masă și de nași, strângea darul la masă”: Gj 4; „Nașii, socrul mare. Nașii pregăteau darurile pentru ginere și mireasă, între care floarea de ginere, sovonul (voalul) pentru mireasă, gherlanul și lumânările de cununie. Nașul și nașa mergeau la ginere și [apoi], cu nunta, se duceau la mireasă. Aici nașa puneă voalul miresei. Nașii cu nunta duceau tinerii la biserică unde-i cununau. Se înapoiau la casa ginerelui, la masa mare”: Gj 5; „Nașul — merge cu oaspeții lui și cu ginerele să ia mireasa, merg la biserică și-i cunună, stă la masă la loc de frunte, dă dar, e primul care joacă mireasa. Nașa pune coronița și vâlul miresei, învelește mireasa”: Gj 6, 7; „Nașul și cumnatul de mână. Nașul își dădea cu părerea în privința alegerii fetei. Nașa împodobeă mireasa — îi dădea găteala miresei — voal, lătiță (fire lucitoare), gherlanul miresei (cunună de ceară), floare de ginere și alte flori mai mici pentru nuntași”: Gj 8; „Socrul mare și cumnatul de mână — aprovizionarea, procurarea celor trebuitoare. Primea oamenii, îi așeza [la masă]”:

Gj 9; „Stolnic — urmărește pregătirea bucatelor ce se servesc la nuntă. Răspunde de desfășurarea nunții, de servirea mâncărilor la masă”: Gj 10; „Vornicul sau nuntașul — chema la nuntă, servea la masă, el dirija toată masa”: Gj 11; „Cumnatul de mână — chema la nuntă împreună cu ginerele, [avea] toată grija desfășurării nunții după tradiție”: Gj 12, 13; „Cumnatu’ de mână — [face] chemarea la nuntă, dirijează toată nunta, dă însărcinări pivnicerului, bucătăreselor, persoanelor care servesc la masă, planifică horele, plecarea la cununie”: Gj 14; „Cumnatu’ de mână chema împreună cu ginerele și lăutarii pe cei invitați la nuntă, conducea întreaga nuntă, inclusiv bunul mers al mesei și strângerea darului. Nașii cumpărau lumânările și voalul, nașul strângea darul și îl preda miresei; nașa învelea mireasa. Nașii sunt primii părinți ai noilor căsătoriți, ei sunt mai tari ca părinții lor”: Gj 15; „Nașul — cunună la biserică, împreună cu ginerele și cu alai ia mireasa pentru cununia religioasă; el dirijează nunta”: Mh 1; „Cumnatul de mână organiza nunta, masa”: Mh 2; „Nașul cumpăra voalul miresii, gherlan, lumânări, floarea ginerelui; prima horă în fața bisericii, după cununie, o ia nașul. Se învârt de trei ori în jurul bisericii, conduce nunta la ginere, deschide masa, numără banii [darul]”: Mh 3–5; „Nașii făceau cumpărături, lumânări, voalul, lămâița, floarea ginerelui. Veneau la ginere și de acolo mergeau la mireasă, apoi cu toată nunta la biserică. La masa mare, nașul dădea primul darul; nașa dezvelește mireasa — îi lua voalul și îi punea tulpanul. Lăutarii cântau, mireasa stătea pe un scaun [la dezvelit]”: Mh 6–8; „Socrul mare aduna cele necesare, asista la buna desfășurare a mesei”: Mh 9; „Nașii nu aveau anume atribuții, decât de a cumpăra lumânările pentru nuntă și găteala miresii; erau în capul mesii mari — la el [naș] se strângea darul. El conducea alaiul ginerelui și alaiul lui pentru a lua mireasa la cununia religioasă”: Mh 11, 12; „Nașii mergeau după cumpărături pentru nuntă, mergeau împreună cu ginerele și alaiul lui să ia mireasa la cununie. Nașul cosea floarea ginerelui, dădea miresei în dar o rochie, un batic. Nașa învola mireasa înainte de a pleca la cununie. Când se întorceau, nașa dădea voala jos și-i punea miresei gajul, cârpa de borangic țesut în război”: Ot 1; „Când veneau finii cu ploconul le dădeau și ei ceva, o pasăre friptă, unu, două kg de vin sau de țuică”: Ot 1, 6; „Plăteau preotul, luau cele două lumânări, cumpărau voalul, lămâița, beteala pentru mireasă și floarea ginerelui, dădeau dar de bani la masă. Luau sovonul-darul ce se punea pe mâna miresei la hora miresei, material de rochie, o basma”: Ot 1, 5, 6, 10, 14, 15, VI 17; „Nașul cumpăra voalul, ghirlanda și lumânările. Nașa îmbracă mireasa, nașul prinde floarea în piept mirelui; la terminarea nunții, nașa ridică voalul miresii (dezvelirea miresii, îi așează pe cap, în loc de voal, o maramă); după nuntă, prinde floarea ginerelui în pieptul miresii”: Ot 6; „Nașul era considerat capul nunții; cu nășereii (însoțitorii nașului) duceau daruri tinerilor”: Ot 7; „Socrul și soacra mare [conduceau nunta]”: Ot 8; „Socrul mare se ocupa de organizarea și desfășurarea nunții, tocmea lăutarii, se îngrijea de

masa mare, conducea întreaga nuntă“: Ot 9; „Nașii stau în capul mesei; nașa pune voalul miresei duminica pe la 10–11 dimineța, umblă cu plosca înaintea miresei [în timp ce] mireasa sărută mâna la meseni și primește dar mic; duminică noaptea leagă mireasa la cap cu batic, semn că a intrat în rândul femeilor“: Ot 11; „Cum-natu’ de mână mergea la fântână [cu mireasa, duminică dimineța], deschidea poarta [alaiului mirelui care venea să ia mireasa], lua cinstele [darurile], punea oamenii la masă, zicea cântece, lua colacul de la brad“: Ot 12; „Nașii [trebuiau] să meargă după cumpărături pentru nuntă; nașul — să coasă floarea ginerelui, să strângă darurile, să antreneze musafirii, nașa — să-nvoleze mireasa“: Ot 14–16; Vornicul trebuia să fie un bărbat sfătos, să cunoască orațiile de nuntă, obiceiurile; deschidea masa, făcând o rugăciune, spunea o parte din orații, în timpul mesei se îngrijea ca toată lumea să fie bine servită, trecea pe la fiecare mesean, strângea darurile“: VI 1; „Nașii erau considerați părinții nunții. Înainte de nuntă găteau plocon, lumânări. Nașa învelea mireasa. După nuntă se socoteau răspunzători de căsătorie ca și părinții. Dacă nu se înțelegeau bine cei doi, nașii interveneau“: VI 2; „Ceva de băut, o pasăre“: VI 2; „[În plus] dădeau o maramă pentru mireasă“: VI 3; „Stolnic — invită la masă, supraveghează masa“: VI 3; „Socrul mare cu nașul — se îngrijeau să adune alimente, băutură, suficiente, aveau grijă să fie serviți toți nuntașii“: VI 4; „Părinții celui la care se făcea nunta, făceau pregătirile, supravegheau“: VI 5; „Le dădeau o masă finilor. Daruri de nuntă. Dacă finul murea necăsătorit, nașa aducea o floare de lămâiță și beteală pe care le punea mortului în piept. Dacă era sărac, îi dădea bani împrumut sau îi ajuta la treburi“: VI 5, 13; Nașul [înainte], azi un ajutor, cap de nuntă, un om priceput, se îngrijește de mâncare, băutură, muzică“: VI 6; „Nașul se îngrijește de buna desfășurare a nunții, strânge darurile de la meseni“: VI 7; „Stolnicul chema la nuntă, spunea orația“: VI 8; „Socrul mare avea grijă ca invitații să fie serviți la masă“: VI 9; „Nașii cumpără voalul, lămâița, beteala, lumânările; ajută socrul mare, dau bani la masa mare. Nașa îmbracă mireasa și o leagă; după nuntă dau o masă luni și una în prima duminică după cununie când descos floarea ginerelui“: VI 10; „Luau lumânările, plăteau la biserică, dădeau dar de bani la masă. Dădeau marama, coroana și băteala pentru mireasă și floarea ginerelui. Dacă vroiau și erau mai înstăriți, îi ajutau pe fini cu bani sau muncă. La anumite ocazii le dădeau câte o vită, un stup“: VI 11, 18; „Stolnicul chema oamenii la nuntă, se îngrijea de desfășurarea mesei, primea darurile (pe care le dădea mirelui), spunea orația la casa miresei“: VI 12; „Nașii mergeau la biserică și cununau, dădeau daruri, jucau Hora miresei, nașa învălea mireasa“: VI 13; „Socrul mare se ocupa de procurarea mâncării, băuturii, întâmpina nuntașii, avea grijă să fie serviți“: VI 14; „Nașul cununa la biserică, punea floarea în pieptul mirelui, ținea oglinda mirelui pentru bărbierit, lua floarea ginerelui seara, după încheierea nunții. Nașa gătea mireasa (ajutată de neveste tinere)“: VI 15; „Socrul mare supraveghea pe alergători (cei ce serveau la

masă): VI 16; „Nașii [trebuiau] să meargă după cumpărături de nuntă, să plătească cununia, să dea cel mai mare dar în bani; nașa să pună volul miresei; după nuntă, să facă masă când vin tinerii cu plocon. să boteze copiii”: VI 17, 18..

Însemne: *Nașul:* „Floare de lămâiță mai mare”: Dj 4; „Cocardă mare”: Dj 5; „Bobocul cel mai mare”: Dj 7; „Cocardă”: Dj 8, 10, 13, 16, 17; „Purta floare albă mare prinsă în piept pe o bancnotă de bani”: Dj 15; „Pe pălărie o floare și pe piept”: Gj 1; „Floare mare la reverul hainei”: Gj 5; „Decorație (compusă din beteală, firică, floricele din ceară) mai mare ca a celorlalți nuntași”: Gj 7; „Flori în piept, în stânga (ginerile poartă în dreapta). Cârpele de borangic puse în diagonală pe umărul drept și subțioara stângă”: Gj 8; „Floare (mărturie) și batistă”: Gj 15; „Gherlantă, floare albă mai mare”: Mh 1; „Floare albă, mare”: Mh 3–8, 10, 11; „Floare mai mare ca ceilalți, să se știe că e naș: Mh 12; „Nașul purta prosop cusut și floare în piept”: Ot 2, 4; „Floare albă mare prinsă în piept de mireasă înainte de a pleca la cununie”: Ot 6, 7; „Floare cumpărată de la târg sau făcută de mireasă înainte”: Ot 10; „Floare mare în piept, batistă cusută de bumbac”: Ot 11; „Cârpă, un prosop cusut frumos și floare de lămâiță în piept”: Ot 12; „Prosop și fundă sau floare în piept”: Ot 13; „O floare albă de mătase (la fel de mare ca a mirelui) cu panglică albă și beteală”: Ot 15; „O floare mai mare de hârtie, un prosop după gât”: VI 2; „O floare artificială mai mare”: VI 4; „Un șervet și o floare”: VI 6; „Floare albă prinsă în piept, floare de naș, mai mică decât a ginerelui”: VI 7, 10, 11, 13, 16–18; „O floare mai mare așezată în piept pe o batistă (în batistă prinși bani)”: VI 15. *Cumnatul de mână:* „La pălărie, coroniță mai mică decât a ginerelui”: Gj 2; „La mireasă, după ce aceasta varsă vadră, îi pune cununa pe căciulă și cârpă (șervet) de gât, pe care le poartă toată nunta, plus floare de lămâiță”: Gj 4; „Cumnatul de mână poartă cununa la pălărie, eșarfă, șervet și plosca în mână”: Gj 9; *Vornicul:* „Floare mare, ceva mai mică decât a nașului”: Gj 11; Cârpa de borangic pusă la piept și plosca cu băutură”: Gj 12; „Purta în mână un brad împodobit și o ploscă cu batistă”: Gj 13; „La căciulă sau pălărie beteală albă sau galbenă cu foaie în fir — o plantă întotdeauna verde și o cârpă de borangic în diagonală”: Gj 14; „Cârpă și batistă date de mireasă și plosca de țuică”: Gj 15; „Prosop de borangic și 100 lei în pălărie”: Ot 2; „Cârpă, un prosop cusut frumos și o floare de lămâiță în piept”: Ot 12; „Vornicul poartă o ploscă cu el și o floare în piept”: VI 1, 11; *Stolnicul:* „O floare mare de ceară și o batistă în piept”: VI 3; „Stolnicul — o floare albă mai mare prinsă în piept și un ștergar”: VI 8, 12; *Socrul mare:* „Cocardă”: Dj 10; „Floare artificială mai mare”: VI 4; „O floare mai mare plus o cârpă de borangic în diagonală”: VI 5; „O floare în piept”: VI 9; „O floare mare, naturală”: VI 14; „O floare naturală cu beteală”: VI 16.

Daruri: *Pentru nași:* „Mireasa cumpăra cadou nașilor: prosop, perini, ciorapi, bete, batistă ungurească (cu ciucuri), rochie. Azi, ce vor nașii — rochie,

cămașă, batic“: Dj 1; „Dacă e cu pretenții i se dă nașei: un chilim, o foiță sau un macat, o pijama de naș, o cămașă de zi nașei, șosete la naș și cămașă de noapte la nașă, ciorapi nașei, lenjerie (cearceaf de pat, față de masă, șase șervetele și trei perini mari). Nașul dă 5 000 de lei, cumpără lumânările mari (costă 200 de lei). o rochiță, un costumaș la mireasă, pantofi, ciorapi“: Dj 2; „Sâmbătă seara, oamenii de ajutor se duceau cu plocon de la casa ginerelui: cu cinci kg vin, cinci lipii, găscă, zahăr, țuică, legate în fața de masă. Duminică dimineața, se pune o tavă cu o cârpă de borangic de la mireasă, mere, gutui, un kg țuică, socotită vestea nașului — o ducea cumnatul de mână“: Dj 4; „Plocon plus un prosop, o perină, o cârpă de borangic, ciorapi. Acum, covor, costum de haine, perini, ciorapi“: Dj 5; „Țol ales, țol cu brebenei, perină, ștergare, toți mesenii primeau ștergare, marama de borangic. După nuntă, nașul face un cadou cu ocazia Iertăciunii, la o săptămână după nuntă, duminica, se duc la naș cu plocon — nașul stă în afară, tinerii la prag: «Iartă-mă nașule! Fii iertat de mine și de Dumnezeu» (de trei ori)“: Dj 7; „Mirii le duceau plocon înainte de nuntă: azme, păsări, vin, rachiu. La nuntă primeau: macat, patru, cinci perini, față de masă, ciorapi, batic“: Dj 8; „Socrul mare însoțit de rude, cu o săptămână înainte de nuntă duce plocon nașilor pentru a-i înștiința de nuntă: purcel fript, varză, ciorbă, vin, țuică, azmă făcută în țest cu aluat. Mireasa dădea nașului: cămașă, prosop, iar nașei: rochie, basma cu ciucuri. Nuntașilor le dădea: basma cu ciucuri, dane (șervete)“: Dj 10; „Prosoape, ciorapi de lână, cămașă națională, căpătâie, perini. [Azi] prosoape, cămașă, cravată, ciorapi, batic“: Dj 13; [Nașul] primea de la mireasă cămașă, ciorapi, o pernă, două, un macat, căpătâie țesute de mireasă“: Dj 15, 16; „Mirii duceau plocon [nașilor] — Vestea — cu o săptămână înainte: pâine, zahăr, carne, vin, țuică. La nuntă le dădea: perini, prosop, cămașă cu râuri. La o săptămână după nuntă mergeau cu plocon la nași“: Dj 17; „În sâmbăta nunții, mirii mergeau la nași cu plocon (șapte azme, un pui fript, doi litri țuică, un litru vin“: Gj 5; „Nașului i se dădea plocon: găină, vin, colac. Mireasa dădea nașilor cămașă, iie, fustă, prosoape“: Gj 6; „Când îi înștiința le dădea plocon compus din pasăre, spetie de porc, țuică, vin. Și la nuntă primeau plocon. Mireasa dădea nașei combinezon, batic, nașului perină. Azi dă nașilor cadouri comandate de aceștia — plapumă, îmbrăcămintă, televizor — în valoare egală cu suma de bani ce o dă nașul ca dar la masă“: Gj 7; „Îi ducea plocoane (un an da și unul nu) de la botez și până la cununie. Sâmbătă seara, în ajunul nunții, îi ducea un cocoș sau un curcan, azime, țuică, vin. La nuntă: cârpă de borangic (una pentru naș, una pentru nașă)“: Gj 8; „Nașul [primea] cămașă de noapte, perină, nașa cârpă, rochie, fustă. La o lună sau două după nuntă duceau plocon: 7–11 pâini, 7–11 curcani, o deca de vin, două, trei kg de țuică, zahăr. [Azi]: rochie, cămașă, lenjerie, covor, televizor, ce comandă nașul. Plocoane mai duc numai unii și un număr mai mic [de curcani], tot fără soț“: Gj 15; „Un căpătâi și o perină sau două, cămașă de noapte pentru naș, un căpătâi, o perină sau două,

cămașă de noapte, cârpă de borangic pentru nașă. Se dă și un plocon nașilor atunci când alaiul ginerelui (cu ginerile) pleacă la casa nașilor, duminică dimineața. Acest plocon este pregătit de mama ginerelui (soacra mare) și constă din trei azime de pâine, carne, vin, țuică. Când se primește ploconul se fac câteva hore”: Mh 1; „După ce se duceau în pețit, părinții băiatului făceau un plocon — cinci azimi, o găină grasă ori un cocoș (gătit), cinci kg țuică, cinci kg vin. La nuntă primeau perini, peșchiri. La masa mare — perină, cămașă de noapte, ciorapi, peșchir (cârpă de borangic ori de bumbac cusută cu mătase ori cu arnici). Acum — furouri, ciorapi, rochie, covor persan”: Mh 3; „Înainte de cununia religioasă primea ploconul (ploconul nașului), când nașul era luat de acasă cu alai. Ploconul nașului însemna: trei azime de pâine, de-ale mâncării, băutură, cămăși de noapte, ștergare”: Mh 4; „[Nașul] primea din partea miresii cămașă lungă de noapte, un prosop și perine. Nașa primea material de rochie, batic pentru cap”: Mh 5; „Mirii se duceau cu plocon înainte de nuntă trimis de soacra din partea mirelui. Din partea miresei primește cadou la masă”: Mh 6; „Cămașă de noapte și ciorapi albi de lână, peșchire, cârpă de borangic, batic (pentru nașă)”: Mh 7; „Cămașă lungă de noapte, peșchire, perini; pentru nașă — legături (un fel de basmale albe)”: Mh 8, 9 11; „Mirii mergeau cu plocon la nași înainte de nuntă. La nuntă, la Hora miresei (când se întorceau de la cununie) mireasa dădea nașului perină, cămașă, covor, prosop; nașei: perină, batic, prosop”: Ot 1, 4; „Scoarte, ștergare, cămăși. Mireasa dădea nașului: cămașă de naș, covor, perină, prosop, ciorapi, mănuși; nașei: rochie, cârpă, perină, prosop, ciorapi, mănuși”: Ot 6; „Înainte de nuntă, joi, mirii le duceau plocon — patru pâini făcute în cuptor, țuică, vin, o găscă. Pe plocon deasupra: fasole, ceapă, brânză, găină tăiată. Îi vestea de nuntă. La masa mare îi dădea cârpă nașei, o rochie, nunului îi dădea cămașă de noapte, prosop”: Ot 10; „Joi sau duminică, cu o săptămână înainte, le ducea plocon (pâine, pui fript, brânză, zahăr, bomboane, mere, pere, țuică, vin). La masa mare li se dădea: cârpă, servete țesute, cămașă de noapte (mai încoace). Acum se dă în horă, la Nunească, se dau toate darurile la toți și la nași”: Ot 11, 12; „Înainte de nuntă, mirii îi duc plocon, înștiințarea de nuntă (pâine, vin, țuică, o pasăre friptă, ciorbă). [La nuntă]: cămașă, prosop, cârpă (maramă), ciorapi”: Ot 13, 14; „Cam doi, trei ani înainte, ginerile ducea plocon de Crăciun. Sâmbătă seara, ginerile îl vestea pe naș — mergea la nași cu lăutari și le ducea plocon. Duminică dimineața mergeau la naș pentru chemare, le dădeau daruri, cârpe de borangic, peșchir”: VI 2, 5–7; „Cu două, trei săptămâni înainte, tinerii le duceau plocon (vadră cu țuică, una cu vin, curcan). La nuntă: un prosop nașului și o perină cusută nașei. Acum [se dau] daruri mari: covoare, cămăși, pijamale, lenjerie”: VI 10, 11; „[Nașul] primea cămașă de noapte când se juca Hora miresii după ce se întorceau de la biserică”: VI 15; „Primeau plocon înainte de nuntă. [În plus] mireasa trebuia să dea nașului prosop, batistă, nașei perină, prosop, batistă [cusută de ea]. Azi [se dau] cadouri cumpărate

din comerț: pijama, cămașă de noapte, covor“: VI 18; *Pentru socrul mare*: „I se dădea cămașă din partea miresei“: Gj 9; „Mireasa îi dădea cămașă, prosop, perini“: Mh 9; „Mireasa îi dădea cămașă și ciorapi“: Ot 9; *Pentru cumnatul de mână, vornic sau stolnic* (considerați conducători ai nunții): „[Cumnatul de mână primea] cârpă de la mireasă; de la naș aripa dreaptă și cotoiu’ stâng de la curcanul care i se aducea acestuia la masă“: Gj 4; „[Vornicului] mireasa îi dă un prosop“: Gj 11; „[Cumnatul de mână primea] prosop de borangic“: Mh 2; „[Vornicul] primea, de obicei, un șervet“: VI 1; „[Stolnicul primea] un prosop“: VI 3; „[Stolnicul] primea un ștergar din partea miresei“: VI 8; „[Stolnicul] primea un ștergar dat de mireasă după masa mare, primea și bani (plata lui)“: VI 12.

Însoțitori ai mirelui și miresei: Cumnatul de mână. „[Era] ales de ginere. Chema tineretul la nuntă, aducea bradul de la mireasă la mire, avea grijă în timpul nunții de brad, se ducea să-i ia duminică pe nași cu plocon, participa la prepararea Stolnicului. Purta șervet la gât și ploscă în mână“: Dj 1; „Cumnatul de mână și ajutorul de cumnat [îl însoțeau pe mire]. Soacra mare dă cumnatului de mână un cocoș (să aibă fiu-său urmaș băiat) și ajutorului de cumnat un ulcior cu care se plimba prin sat cu lăutarii. Duminică se duceau să-l ia pe naș. Luni dimineața îl duceau acasă pe naș cu cocoșul de la soacră și ulciorul nunții“: Dj 2; „Cumnatul de mână însoțea mireasa la apă. Primea în dar un șervet cusut“: Dj 3, 5; „Un cumnat de mână și brădence — fetele care însoțeau mireasa. Aduceau fiecare două turte de pâine și flori — se plimbau cu ele prin sat. Însoțeau mireasa la fântână [duminică dimineața]“: Dj 6; „Cumnatul de mână merge cu plosca, așează masa, servește la masă pe cei necăsătoriți, împarte boboci, poate cere lăutarilor să cânte ceva [special] pentru el“: Dj 7; Cumnatul de mână cumpăra bradul, ducea mireasa la apă duminica dimineața“: Dj 8, 9; „Se alege un cumnat de mână și o cumnată de mână. Se face o pâine mare numită Stolnic, la băiat acasă. Se cheamă acolo tineret. Cumnata de mână se îmbracă băiat și cu cumnatul de mână aduc apă de la fântână, toarnă vin în fântână. Cu apa aceasta se face Stolnicul [care] se dă la cununie la biserică. Cumnatul de mână are un prosop [pe umăr], iar cumnata un batic“: Dj 11; „Cumnat de mână de ginere și soră de mireasă. Cumnatul de mână făcea chemarea la nuntă, ținea bradul, însoțea mireasa la apă. Sora de mireasă stătea tot timpul lângă mireasă (ajuta la împodobitul ei)“: Dj 14, 15; „Dănaci — erau [flăcăi] conduși de un cumnat de mână. Dănacii mergeau cu mireasa la Valea Fântânii, plecau cu sârba în sat. Cumnatul de mână purta nunta, ducea pe naș cu plocon, cu rachiu dulce. [Toți purtau] înainte prosoape, [acum] cocarde“: Dj 16; „Cumnatul de mână [era] nepot, frate, văr cu mirele. Însoțea pe mire în alai, ținea bradul. [Are] cocardă în piept“: Dj 17; „[Se alegeau] doi, trei cumnați de mână. Făceau chemarea la nuntă, serveau la masa mare. [Purtau] o cârpă în diagonală pe piept“: Gj 3; „Flăcăii [care] sâmbătă seara gătesc bradul, merg duminică dimi-

neața, cu cumnatu' de mână, să aducă apă cu vadra (azi găleată) cu lăutari, fete. Se trag chiote, veselie. [Poartă] floare de lămâiță și batistă de la mireasă": Gj 4; „Cumnatului de mână i se făcea coroniță din foaie în fir care-i verde tot timpul anului. Mai avea legat la gât un peșchir cu motive florale lung de doi m. El primea în dar o pereche de ciorapi, o cămașă și o perină": Gj 5; Un băiat curat, cumnatul de mână, cu care mireasa aducea apa, cu o căldare împodobită cu brad și flori, pe drum mireasa cinstea din ploscă pe oameni. Când venea nunta s-o ia la biserică, băiatul și cu mireasa arunca de pe prispă apă pe nuntași": Gj 6; „Cumnat de mână, stârșală. Se pun doi: unul pentru mire, altul pentru mireasă. Se fac două mese. La mireasă este un cumnat de mână al ei și când nunta pleacă la ginere, stârșală al miresei rămâne la mireasă și vine doar seara la masa ginerelui. Ei organizează masa. Cel al miresei aduce sulița — o prăjină de gorun, lungă de peste zece m. Ei dirijează toată nunta, conduc servitul la masă. [Poartă] cârpă de borangic în diagonală, iar la pălărie o cunună de foaie în fir, poleită": Gj 8; „Cumnatul de mână cu cinci-zece flăcăi [însoțeau pe mire și mireasă]. Duminică dimineața, o parte din nuntași, de obicei neamuri apropiate, porneau de la casa mirelui ca să ia cumnatul de mână, pe care îl duceau la casa miresii. El purta bradul și cobora bradul din pom (când lua mireasa), duminică dimineața se ducea, împreună cu mireasa și aducea apă, purtată de amândoi pe un resteu. Cu această apă neînchepută adusă de la fântână, mireasa stropea roatele căruțelor": Mh 1; „Stârceală al mare sau cumnatul de mână. Era dintre rudele ginerelui. Dacă ginerele avea o soră mai mare, soțul surorii era cumnat de mână. Dacă nu avea soră, se alegea ruda cea mai apropiată, chiar frate, dar să fie căsătorit. El mergea în peșit, făcea chemarea, organiza totul — mese, scaune, era cu ordinea horelor, pofta nuntașii la masă, organiza servitul mesei. [Mai era] cumnatul de găleată sau stârceală al miresii (rudă a miresii). [Purtau] o floare albastră cu o cunună din tei — o coajă cam de două degete pusă în poleială sau bronz. În mână purta plosca. Primea daruri: peșchir, pernă, ciorapi, cămașă, un așternut": Mh 3; „Flăcăul care îl însoțea pe mire tot timpul nunții — cumnatul de mână — ajuta la împodobirea bradului (ținea bradul în timp ce flăcăii și fetele îl împodobeau), chema la nuntă, cobora bradul din pom înainte de plecarea alaiului la biserică. Purta floare albă mai mare prinsă în piept și un ștergar alb prins la mâneca hainei": Mh 4; „Pentru ginere și mireasă erau aleși doi flăcăi numiți cumnați de mână. Cumnatul de mână al miresii purta bradul în fața alaiului spre biserică și de la biserică la casa mirelui. Tot el cobora bradul din vârful unui pom când venea să ia mireasa la cununie. Cumnatul de mână al ginerelui spunea colăcăriile sau orațiile la casa miresii când alaiul ginerelui venea să ia mireasa": Mh 5; „Cumnatul de mână mare sau stârceală mergea sâmbătă cu ginerele și lăutarii, călări, prin sat ca să invite lumea la nuntă. Se începea cu nașul. El nu stătea la masă. Avea grijă ca nuntașii să fie bine serviți. Zicea colocășeriile când venea ginerele să ia mireasa. [Purta] cunună pe căciulă. Era făcută de fetele

care veneau la ginere sâmbătă. Primea daruri: o cârpă pentru el și un tulpă pentru nevastă": Mh 6; „Cumnatul de mână spunea colăceriile, purta bradul, cobora bradul din vârful unui stâlp (la casa miresii). [Purta] floare de cumnat de mână, pe mâna dreaptă purta o bandă — panglică roșie, legată și un peșchir așezat în diagonală pe piept": Mh 7, 8; „Cumnatul de mână se ducea cu o săptămână înainte la mire și dădea ajutor la toate cele. [Purta] floare, pălărie cu panglică, peșchir de borangic în diagonală": Mh 9; „Cumnatul de mână ținea bradul la împodobit, chema și el la nuntă, era de față la ridicarea lăzii de zestre, purta bradul în tot timpul nunții, de la casa miresii la biserică și de la biserică la casa ginerelui, cobora bradul din pomul sau stâlpul în care fusese așezat de cu sâmbătă seara. Purta floare albă mare ca și ginerile și un peșchir prins pe mâneca hainei": Mh 11; „Cumnatul de mână aducea sâmbătă bradul de la pădure, chema satul la nuntă, conducea nunta cu nașul. Primea ca dar prosop, perină, ciorapi, batistă. [Purta] prosop și cunună (beteală și floare cu fontită roșie)": Mh 12; „Băiat de mână sau cumnat de mână, unul la mireasă, unul la ginere. Chema lumea la nuntă, ajuta, împreună cu fete și băieți să facă bradul sâmbătă seara. Duminică dimineața, cu mireasa, băieți și fete, mergea la apă. Cu această apă, mireasa uda trăsurile care veneau s-o ia la cununie. Duminică dimineața, băiatul de mână de la ginere (cu mamă și tată) îl bărbiera pe ginere. Apoi plecau cu lăutarii prin sat. Mergeau și luau nașii și împreună mergeau să ia mireasa": Ot 1; „Cumnatul de mână venea la mireasă s-o ia la biserică, conducea masa mare, conducea nunta. [Purta] floare și primea prosop": Ot 10,13; „Fratele sau cumnatul de mână, orice rudă sau prieten cu tată și mamă, neînsurat, chema lumea la nuntă începând de joi, ducea mireasa la apă, lua nașul cu ginerile de acasă, servea la masă. [Purta] floare, ștergar la gât primit în dar de la mireasă": Ot 14; „Cumnat de mână [era] cel ce purta bradul. Purta pe umăr o cârpă de borangic dată de mireasă": Vl 15.

Frate de mână (de ginere), soră de ginere (sau de mireasă): „Sora de ginere ajută la gătitul miresei și însoțește mireasa când împarte daruri. Sora de mireasă împarte flori poleite, merge cu mireasa la apă": Gj 8; „[Era] un frate de mână [care] chema lumea la nuntă, conducea mireasa la apă și mai servea la masă. [Purta] ștergar la gât, cocardă": Ot 8; „Frate de mână sau cumnat de mână, erau trei, [trebuiau] să aleagă bradul, să cheme nuntașii și să ducă lumânările de cumnat la mireasă, să plimbe bradul, lumânările și să ducă plosca cu vin": Ot 13; „Fratele de ginere, sora de mireasă, sora de ginere mergeau la cununie, sora de mireasă o ajuta pe mireasă la împărțitul darurilor": Vl 3; „Frați de ginere sau nuntași. Erau cinci, șase până la zece. Însoțeau pe ginere la ridicarea miresii și a zestre. Unul din frații de ginere ducea lumânările la biserică; tot el încălța mireasa duminică dimineața, însoțea mireasa la râu să aducă într-o vadră apă": Vl 8, 9; „Fratele de ginere încălța mireasa, îi punea mărcini sau boabe de fasole în pantofi, o suia în brațe în căruță. [Purta] flori de lămâiță în piept și la pălărie și un prosop sau batistă

de la mireasă“: VI 10; „Frate de ginere care purta lumânările de la biserică, tot el încălța mireasa duminică dimineța, așeza salba pe gâtul miresei (salba o ducea pe pălărie până la casa ei), în pantoful miresei pune bani. Frate de mireasă — aducea împreună cu mireasa (ținându-se de mână) de la râu o vadră cu apă (vedriță). Cu această apă mireasa stropea nuntașii înainte de a merge la căsătoria religioasă. Sora de mireasă — fata care însoțea mireasa prin sat (împodobită cu beteală) ca să fie văzută de tot satul“: VI 12; „Fratele de ginere trebuie să aibă tată și mamă. [El] dă salba miresei și i-o pune la gât, o încălță, merge în alai. [Are] batistă în piept prinsă de mireasă când vine s-o ia la cununie. Sora de ginere prinde floarea miresei în păr, merge în alai“: VI 13; „Frații de ginere aduceau ghetelile mirelui și salba miresei. Sora de ginere aducea un boboc de trandafir [pentru mireasă“: VI 16; „Trei, patru, uneori șase frați de ginere și doi stolnici; chemau la nuntă, țineau bradul, invitau cu plosca oamenii să stea la masa mare, desfăceau porțile când venea ginerele să ia mireasa, mergeau în alaiul nunții, chiuiiau, urau, strigau. [Purtau] basmale cusute la piept, primeau daruri — prosoape de la mireasă. Surori de ginere sau de mireasă, două, însoțeau mireasa, ajutau la îmbrăcatul ei, jucau bradul“: VI 17; „Fratele de ginere însoțea mireasa la apă. Surori de mireasă — două fete care stăteau pe lângă mireasă, puneau florile invitaților în piept“: VI 18.

Alte persoane cu rol ceremonial și ritual: „Socrul mare alegea un om care să-i servească pe naș și nașă — rățoi și rață“: Dj 2; „Brădence — fetele care însoțeau mireasa. Aduceau fiecare două turte de pâine și flori și se plimbau cu ele prin sat. Însoțeau mireasa la fântână“: Dj 6; „Cam cinci-șase dănaci care aveau cai buni, se numeau călărași. Când ajungeau la ultima răscruce dădeau drumul la cai. Cine ajungea primul la poartă, bea primul din ulciorul de țiucă pe care i-l dădea socrul mare. Când veneau și ceilalți se cinsteau cu toții și socrul mare le dădea un bacșiș. Erau fala nunții“: Dj 7; „Rață și rățoi, se duc să ia Țoalele miresii și strigă“: Dj 9; „Băiatul bradului, cel care avea grijă de brad, îl gătea cu fete și băieți duminică dimineța. Fata de la colac — o rudă cu mireasa, cu ambii părinți în viață, îmbrăcată băiețește, aducea, vineri, cu băiatul de la brad apă de la fântână cu care frământa colacul. Participau și ginerele și mireasa. De obicei avea loc masă și joc, cu lăutari“: Dj 10; „Stolnicul îl servește pe naș“: Dj 11; „Alergătorii — cei ce serveau la masă. Nu primeau daruri, nu purtau anume semne“: Dj 15; „Rățoiul ducea plocioanele, lua pe nași. Dănacii mergeau cu mireasa la Valea Fântânii, plecau cu sârba în sat“: Dj 16; „Stolnic — omul socrului mic care ducea darul ce se strângea la casa miresei. Însoțea pe mire în alai, ținea bradul“: Dj 17; „Colăcășel — spunea colăcășiile. Primea o batistă de la mireasă“: Gj 4; „Rățoii sunt neveste mature, rude (mătuși) ale miresei. Îmbrăcate totdeauna în costum național. Când vine nunta să ia mireasa, ele stau în stradă în fața porții închise. Nașa iese în fața alaiului și rățoii spun «Ieșim cu luna înaintea soarelui». Nașa răspunde: «Noi

ieșim cu soarele înaintea lunii». Se spune de trei ori, apoi se deschid porțile. Rățoi duc zestrea la ginere, au grijă de ea, o instalează în casă”: Gj 6; „[Erau] 10–12 băieți care în timpul cununiei la biserică plimbau calul ginerelui, că nu era bine să stea în acest timp pe loc pentru că îi mergea rău în căsnicie, se îmbolnăvea ginerele. Băieții plimbau prin sat calul, cu lăutarii. Unul din ei spunea lăcășiile când venea să ia mireasa și iertăciunile”: Gj 7; „Alergătorii care serveau la masa mare, bucătarii și pimnicerul”: Gj 12, 13; „Colăcer spune colăcășiile (când ajunge nunta la mireasă) și iertăciunile”: Gj 15; „Alergătorii aranjau și serveau la masa mare”: Mh 5, 1, 3, 4, 7, 11, Ot 13, VI 9, 16; „Alergătorii... primeau și ei daruri din partea marelui și miresii, de obicei primeau peșchire și baticuri”: Mh 8; „Stegarii purtau semn de brad care se numea chichit cu flori” Mh 10; „Călăreți, flăcăi care-l însoțeau pe mire. Aveau floare și prosop la piept”: Mh 12; „Băiatul cu salba și nuntașii călări [erau] șase-șapte și mai mulți. Asistau la bărbieritul ginerelui și însoțeau ginerele în toate momentele desfășurării nunții. [Purtau] batiste cusute în piept. [Erau și câteva] fete mari care coseau batistele pentru mireasă. Duceau mireasa la udat și o însoțeau în toate momentele nunții. Un nuntaș spunea orațiile cu plosca în mână, călare pe cal”: Ot 2; „[Erau] trei nuntași [care trebuiau] să aducă bradul, să poarte lumânările, să radă mirele, să ude bradul, să spună orațiile. [Era și] fata cu colacul și femeia cu numărătoarea zestre”: Ot 4; „Alergătorii — ajutau la toate ale nunții”: Ot 6; „Socrul mare care purta în timpul mesei mari o traistă din care dădea fiecărui mesean o bucată de zahăr care se lua cu țuică. Astăzi nu mai există obiceiul. Rachierul reprezenta pe socrul mare și pe naș la masa socrului mic. El aducea darul (bani strânși pe masă) de la socrul mic la socrul mare. [Mai erau] trei, patru fete care o însoțeau pe mireasă”: Ot 7; „Al cu orațiile: un băiat care le spunea (Flăcău necăsătorit, călare pe cal, cu plosca în mână). Spunea orațiile în fața geamului la mireasă. [Mai era] băiatul cu bradul”: Ot 10; „Flăcăi [care] făceau bradul joi seara, sâmbătă seara bărbiereau pe ginerică, îi cânta lăutarul. Participau la fedeleș — masa flăcăilor aparte. Însoțeau pe ginere la mireasă, jucau, mâncau la mireasă. Mergeau la biserică. Nu participau la masa mare, rămâneau părinții lor. [Purtau] floare cu batistă. Invitații miresei [se numeau] pochinzeri”: Ot 11; „[Erau] trei nuntași — flăcăul cu bradul, cu plosca, cu lumânările. Cinsteau cu plosca, duceau lumânările, plimbau bradul. [Purtau] prosop. [Mai erau] fata cu colacul, nevasta tânără”: Ot 12; „Brădence — fetele care făceau bradul sâmbătă seara la casa ginerelui și îl jucau — li se puneau o masă. Însoțeau mireasa, ajutau la gătitul acesteia”: Ot 14; „Colăcerii — băieți tineri care cunoșteau colăceriile. Colăcerul avea o cârpă (batistă) la gât”: Ot 15; „Un băiat cu care mireasa cară apă duminica dimineața. Un băiat și o fată care ajută la colaci”: Ot 16; „Stegarul — unul dintre flăcăii mai dezghețați care poartă steagul, conducea alaiul marelui. Toți flăcăii purtau la pălării sau căciuli coroane cu flori verzi”: VI 1; [Erau] colăceri, frate de ginere și soră de ginere. Pe ginere îl mai

însoțea o femeie — pupăză. Îi dădea soacra mare două pâini pe care le schimba cu două pâini la soacra mică. Pe mireasă o însoțea o femeie — potingăreasă — mergea cu darul pentru nași (perini, șervete) la ginere acasă. [Mai erau] stolnici — cei care serveau la masă și chelarul — gospodarul nunții — el împărțea mâncarea, băutura, conducea stolnicii. Ca semn avea o batistă sau un șervet. Era din familie“: VI 2; „Nuntași — erau 10–15: un nuntaș cu bradul, un nuntaș cu iertăciunile (primea în dar o batistă cusută), un nuntaș cu colăceriile. Cel ce spunea colăceriile purta o salbă de aur pusă pe căciulă. După ce spunea colăceriile, puneu salba de gâtul miresei. Mireasa purta salba în timpul nunții. Nuntașii — tineri flăcăi care veneau îmbrăcați în costum național, mergeau călări înaintea ginerelui. Purtau pistoale, dădeau focuri înainte de a ajunge la casa miresei. Un flăcău (să nu fie orfan de un părinte) mergea înainte cu bradul, tot călare“: VI 7; „Colăcerii merg în alaiul de nuntă la mireasă duminica s-o ia de acasă, cântă, chiuie, susțin colăcerul care spune orațiile la urări. Merg călări și în căruțe. [Au] clopoței și funde la cai, câte un prosop de la soacra mare. Doi stolnici, rude ale ginerelui, merg cu acesta la chemarea la nuntă. Au flori mari de lămâiță în piept și la pălărie. Primește un prosop. Pochinzăreasa sau pupăza — o femeie măritată, rudă a miresei. Stă tot timpul în spatele miresei. Are în mâini două pâini (azi cozonaci) și vin. Le dă să mănânce la miri“: VI 10; „Volnicul chema la nuntă, conducea masa (dacă erau două mese, doi volnici)“: VI 11; „Nuntași — călăreți (veneau călare), caii purtau ștergare la frâu, la căpăstru. În jur de zece, puteau fi și mai mulți“: VI 12; „Trei colăceri și un brădar. Colăcerii mergeau în alai, spuneau orații la luarea miresei de acasă. Brădarul ducea bradul și avea grijă de el. Pochinzărița — o rudă apropiată sau o prietenă a miresei, măritată, are grijă de mireasă, aruncă grâu, bomboane în biserică, duce darurile într-o trăistuță, o pâine și sticla de vin pentru slujbă; nu primește dar“: VI 13; „Călăreți, cam 10–20. Unul dintre ei spunea colăceriile în cinstea miresii. Se arunca cu apă peste cel ce spunea colăceriile. Caii erau împodobiți cu panglici, prosoape, un țol țesut. Gonitori — cei ce serveau la masă (băieți și fete)“: VI 15; „Pochinzăreasa sau pupăza — o rudă sau prietenă a miresei, merge cu cutia cu lămâiță și cu două pâini în mână, stă tot timpul în spatele miresii, zvârle bomboane în biserică, și are grijă să nu se atingă nimeni de mireasă. Poartă o floare mare în piept. Primește un prosop sau o basma în dar“: VI 17.

PRACTICI ȘI OBIECTE CEREMONIALE ȘI RITUALE

Bradul: Împodobitul: „Se făcea vineri la mireasă unde avea loc o petrecere cu tineret. Apoi bradul era dus la ginere acasă de către cumnatul de mână“: Dj 1; „Sâmbătă seara, un băiat ducea bradul neîmpodobit de la ginere la mireasă. Fetele

și băieții îl împodobeau duminică dimineața”: Dj 3; „Sâmbătă seara, ginerele se ducea cu bradul la mireasă, cu alai de fete, feciori, lăutari. Era împodobit de fete și feciori”: Dj 4; „Îl cumpăra ginerele de la oraș. Mireasa îl împodobeau de vineri seara uneori”: Dj 5; „Cumnatul de mână și ginerele. Sâmbătă seara îl începeau și duminică era gata, când se juca în horă”: Dj 6; „Cumnatul de mână cumpăra de la oraș bradul. Îl ducea la ginere și îl împodobeau sâmbătă seara. Apoi îl aducea la mireasă”: Dj 8; „Ori se cumpăra de la Craiova, ori se tăia creanga de brad din pădure. Se făcea duminică dimineața la mireasă acasă”: Dj 9; „Băiatul bradului cu alți băieți și uneori cu ginerele, cu lăutari aduceau [bradul] de la dumbravă, din pădure, cu cai, car sau pe jos. Îl duceau la mireasă. Azi cumpără din târg un fel de sorcovă”: Dj 10; „Ginerele îl aducea din pădure sau de la pepinerie. Fetele îl găteau cu flori de hârtie. Se făcea de vineri seara. [Acum] îl iau de la târg”: Dj 13; „[Se împodobeau] duminică dimineața la băiat o creangă de brad sau un vârf de brad. [Acum] este cumpărat de la Craiova, un fel de sorcovă mare”: Dj 14; „Se cumpăra și se cumpără brad împodobit (cu hârtii colorate) gata împodobit la oraș”: Dj 15; „Îl face ginerele la [ora] unu de noapte, cu cumnatul de mână, cu nașii, cu flăcăii și fetele”: Dj 16; „Se aducea din pădure cu caru’. Se împodobeau vineri seara. [Azi] se ia din târg, se împodobește sâmbătă seara sau duminică dimineața”: Dj 17; „Fetele îl făceau sâmbătă seara”: Gj 1; „Fetele și băieții în dimineața nunții”: Gj 2, 3; „Ginerele aducea bradul de la Tg. Jiu sau din pădure, cu căruța sau pe jos. Îl găteau sâmbătă seara la mireasă acasă”: Gj 4; „Se numea steag, dar de fapt era brad. Fete și flăcăi îl făceau în sâmbăta nunții, la casa miresei”: Gj 5; „Se făceau trei brazi: unul mare și doi mici. Bradul să aibă patru corle de coroană, să nu fie știrb. Îl aduceau băieții”: Gj 6; „Băieții aduceau bradul din pădure, fetele îl făceau la mireasă și îl dădeau băieților în mână când veneau să ia mireasa”: Gj 7; „Se mai zice și steag — un vârf de brad sau molid. Sora de ginere împreună cu două, trei fete îl făceau sâmbătă, astfel încât până seara să fie gata”: Gj 8; „Ginerele trimitea sâmbătă seara la mireasă brazi neîmpodobiți. Un brăduț era împodobit și așezat la poarta casei miresei. Era lucrat de fete și flăcăi”: Gj 10; „Bradul, adus din pădure cu calul și căruța, era trimis de ginere la mireasă”: Gj 11; „Băieți și fete, sâmbătă seara, în preția nunții”: Gj 12; „Bradul îl aducea din vreme de la munte cumnatul de mână”: Gj 13; „Îl aducea un prieten, o rudă sau chiar ginerele, cumpărat sau de la munte. Îl ducea sâmbătă seara la mireasă ca să-l gătească”: Gj 15; „Fete, flăcăi, cumnatul de mână care ținea bradul, [il împodobeau] sâmbătă”: Mh 1; „Fetele, cu ambii părinți, duminică dimineața [fac steagul — un vârf de brad]”: Mh 3; „Bradul era împodobit de fete și flăcăi. Era ținut de cumnatul de mână. Se făcea sâmbătă după amiaza”: Mh 4; „Bradul era împodobit de fete și flăcăi la casa miresii, sâmbătă seara, după ce se lua zestrea”: Mh 5; „Băieții aduceau bradul din pădure. Fetele făceau steagul sâmbătă după amiază la ginere”: Mh 6; „Bradul era făcut la casa miresii de flăcăi și fete, sâmbătă seara”:

Mh 7, 11; „Bradul era împodobit de mireasă și prietenile ei sâmbătă seara”: Mh 8; „Steagul, [bradul] îl făceau un băiat și o fată care aveau părinții în viață”: Mh 10; „Cumnatu’ de mână îl aducea sâmbătă seara, călare, la mireasă, să-l gătească”: Mh 12; „Tatăl miresei cumpăra bradul. Băiatul de mână, o nemenie a miresei, îl aducea. Vineri seara sau sâmbătă seara era împodobit la mireasă”: Ot 1; „Bradul se făcea joi, la ginere”: Ot 2; „Fetele, sâmbătă sau în joia nunții”: Ot 4; „Mireasa împodobește bradul cu beteală după ce se întorcea de la udat duminică dimineața, înainte de cununia religioasă”: Ot 6; „Era împodobit de fete și flăcăi duminică, înainte de a merge la biserică”: Ot 7; „Trei fete și fratele de mână îl împodobeau vineri”: Ot 8; „Fetele și băieții din sat — bradul se împodobește la mireasă duminică dimineața”: Ot 9; „Fetele și băieții făceau bradul la ginere joi seara. Vineri dimineața duceau bradul cu plocon și ploscă cu țuică la mireasă. Mâncau, beau. Îl puneau într-o cameră. Duminică dimineața îi puneau beteală, măr, covrig, busuioc, Jucau Hora bradului la masa miresii, mergeau cu nunta la biserică, îl ducea un flăcău al ginerelui”: Ot 10; „La ginere, joi seara, băieții și fetele, în casă, la fereastră”: Ot 11; „Fete, sâmbătă la mireasă”: Ot 12; „Tinerii, în joia nunții”: Ot 13; „Cumnatul de mână, fetele (trei fete cu mamă și tată), îl făceau sâmbătă seara”: Ot 14; „O rudă a băiatului cumpăra de la oraș bradul; îl ducea la mire unde se împodobește joi seara cu hârtie de diferite culori. Vineri îl duceau la mireasă unde îi mai puneau mere și covrigi”: Ot 15; „Joi seara înainte de nuntă se ducea bradul la mireasă și se gătea. Îl ducea un frate de-al mirelui cu soția sau un văr. Ei aduceau și plocon — mâncare, băutură, pâine. Aduceau și lăutari. Bradul era împodobit de un băiat și o fată, rude ale miresei, care trebuiau să aibă părinți”: Ot 16; „Nașii făceau steagul sâmbătă dimineața și seara era dus la casa ginerelui. Nașii îl așezau orizontal pe perete în camera unde se va servi masa; băiatul care izbutea să ia ștergarul va deveni stegar”: VI 1; „Îl aduceau patru, cinci băieți trimiși de ginere, brădari”: VI 2; „Băieții din sat, sâmbătă seara la mireasă”: VI 3; „În dimineața nunții, la mireasă, apoi mergeau și-l adăpau la o fântână, cu lăutari (se uda)”: VI 4; „Fete și băieți, duminică dimineață la mireasă; apoi mergeau la o fântână să ia o vadră de apă, iar pe drum înapoi făceau trei hore”: VI 5; „Băieți, fete, joi seara la ginere și îl trimitea vineri dimineața cu un băiat la mireasă. Băiatul trebuia să aibă părinți. Primea o batistă de la mireasă”: VI 6; „Băieți și fete îl făceau de sâmbătă seara la casa miresii [unde] rămânea până duminică dimineața când veneau nuntașii să ia mireasa”: VI 7; „Flăcăii făceau bradul; se făcea sâmbătă noaptea, la casa miresii; bradul era trimis de ginere printr-o fată și un flăcău”: VI 8; „La fedeleș, sâmbătă seara, la mireasă, îl împodobeau prietenii mirilor”: VI 9; „Era cumpărat de la oraș. Sâmbătă seara era luat de băieți (oameni ai socrului mic) de la ginere și dus la mireasă. Era împodobit de către patru băieți și patru fete numiți de mireasă”: VI 10; „Îl aduceau bărbații din pădure la mireasă; acolo îl împodobeau femeile; când veneau nuntașii de la ginere, îl lua volnicul și ieșea cu el înaintea

nunții“: VI 11; „Fete, prietene ale miresei, împodobeau bradul la casa miresei, sâmbătă seara“: VI 12; „Îl cumpăra ginerele de la târg. Două rude ale ginerelui îl duceau sâmbătă împreună cu alte daruri. Era păstrat în camera bună. Pe la ora 22 era împodobit“: VI 13; „Fete, flăcăi, îl făceau în dimineața nunții la mireasă, apoi mergeau să-l adape (ude) la o fântână“: VI 14; „Flăcăii și fete din sat. Se împodobeau vineri seara la casa ginerelui“: VI 15; „Băieți, fete, sâmbătă seara la mireasă, la Fedeleș“: VI 16; „Îl aducea un neam al ginerelui sau al miresei de la oraș sau de la zăvoi. Îl aducea la casa miresei, sâmbătă seara când se făcea Fedeleș“: VI 17; „Stolnicarul îl aducea din pădure acasă la mireasă pentru a fi împodobit de fete“: VI 18.

Descriere: „Bradul era împodobit cu panglici“: Dj 1; „Brad adevărat cu panglici, ciucuri, hârtie creponată. Acum se cumpără de la oraș [împodobit] cu hârtie creponată și panglici“: Dj 2; „Un băiat cu ambii părinți îl învârtea pe o masă și fetele îl împodobeau cu betele, flori“: Dj 3; „Îl împodobeau cu hârtie colorată, flori, beteală. Puneau bradul pe un mălin de 10 m, curat de coajă. Se juca o horă, două. Se făcea masă și la mireasă și la ginere“: Dj 4; „Mireasa îl pune pe o masă mică, rotundă și îl făcea cu betea, duminică, până venea nașul“: Dj 5; „Un brad cu hârtii, batiste, beteală“: Dj 6; „Se gătea cu flori, covrigi, mere, batiste“: Dj 10; „Flori naturale, un prosop (îl lua cumnatul de mână), o batistă, un măr“: Dj 11; „Din brad, cu boboci, beteală, foițe colorate“: Dj 12–14; „Băiatul ținea de brad și fetele puneau funde“: Gj 1; „Îl împodobeau o fată mare și un băiat, cu brăciri, panglici, hârtie creponată“: Gj 3; „Un vârf de brad, cu toate ramurile lui, era împodobit cu poleială și cu basmale — una albă și alta roșie. Partea de jos a bradului, de unde se ținea cu mâna, era curățită de coajă și înfășurată cu brăciri. De această parte se ținea bradul de purtătorul de brad în tot timpul nunții, cu vârful în sus“: Gj 5; „[Se pune] în vârf batista și la bradul mare o pereche de brăciri puse de mireasă“: Gj 6; „Era de vreo 1,5 m înălțime (se taie vârful de la un brad sau molid). Cam o jumătate de metru de la coadă se curăța de crăci și coajă și se înfășura în brăciri. Crăcile se împodobeau cu lătiță, ciucuri de lână colorată (azi din mătase colorată), boabe de porumb albe și roșii, trecute prin ață, ca niște mărgele. În vârf se pune o batistă“: Gj 8; „O prăjină de brad cu batiste în vârf, basmale, brăciri“: Gj 9; „La mireasă este împodobit cu hârtie colorată, beteală, un măr mare și o azimă, zahăr și sare“: Gj 11; „Vârful de brad pentru ginere rămânea așa cum fusese adus de la pădure. Pentru mireasă se împodobeau cu cârpe albe, mere, beteală, covrigi“: Gj 12; „Bradul era gătit cu prime (hârtii colorate), de fete și băieți. În vârful bradului se lega o batistă frumos lucrată“: Gj 13; „Se împodobeau cu betea, cu hârtie colorată, iar în capul bradului se pune un măr“: Mh 1; „Un vârf de brad lăsat cu cracii verzi în vârf, împodobit cu un batic roșu și unul alb. Crecile bradului sunt împodobite cu beteală, în vârful bradului se pune un măr, o

chită de busuioc, câteva flori, care se leagă cu ață roșie. Toiagul bradului e învelit cu brăciri (bete). Darurile se duc pe toiagul steagului (bradului)”: Mh 3; „Se împodobeau cu hârtie colorată, beteală, în vârful bradului se așeza un măr”: Mh 4–7; „Împodobit cu betele, cu batiste albe, cu hârtie colorată, când era posibil se puneau flori naturale”: Mh 8–10; „Cumnatul de mână ținea bradul și fetele și flăcăii îl împodobeau — puneau hârtie colorată, flori de hârtie și în vârful lui se așeza un măr”: Mh 11, 12; „Se strângeau fete și băieți (cu mamă și cu tată) și făceau bradul. Puneau hârtie colorată (lucrată cu foarfeca), un covrig, o batistă și un măr în vârf. Lăutarii cântau, ei jucau”: Ot 1; „Bradul se împodobeau cu beteală, flori, hârtie colorată, covrigi, panglici”: Ot 3, 4; „Pe lângă beteală, în vârful bradului se puneau busuioc, un covrig, un măr și o batistă. Când se termina de împodobit, se făcea o mică masă pentru flăcăii și fetele care erau de față”: Ot 6; „Cu flori și hârtie colorată. Într-o ramură se agăța o pâine făcută în casă. Mireasa puneu pâinea în brad”: Ot 7; „Se împodobeau cu arnici colorați și cu flori”: Ot 9; „Era împodobit cu flori de hârtie și ciucuri de arnici roșu. Se împodobeau pe o masă rotundă, mică, în curte. Dacă ploua, se făcea în casă”: Ot 10; „Cu flori de hârtie, busuioc, ciucure mare în vârf, beteală. După ce îl terminau de împodobit, ginerele îl stropea cu vin. Îl duceau la mireasă cu plocon (pâine, zahăr, fasole, brânză, țuică, vin)”: Ot 11; „[Îl împodobeau] la casa miresei, cu panglici și colac”: Ot 12; „Nunta începea sâmbătă seara — Fedeleş — invitații jucau, beau, lăutarii cântau. Apoi intrau în casă și făceau bradul miresii — trei fete cu mamă și tată puneau trei buchete de flori în el. Puneau și boboci de hârtie, o turțișoară micuță (făcută de soacră), o batistă, mere, nuci, zahăr. Îl lega apoi afară de un picior al cășii”: Ot 14; „Se împodobeau la mire joi seara cu hârtie de diferite culori. Vineri îl duceau la mireasă unde îi mai puneau mere și covrigi”: Ot 15; „Bradul era împodobit de un băiat și o fată, rude ale miresei, care trebuiau să aibă părinți”: Ot 16; „[Steagul era] o prăjină de 2,5–3 m împodobită cu trei batice de diferite culori și învelite cu bete împletite (cingători femeiești). În vârful steagului se puneau busuioc, șervet, clopoțel”: Vl 1; „Bradul îl împodobeau cu un măr, un fuior, un covrig, un colăcel, batistă, hârtii colorate”: Vl 2; „O batistă (pe care apoi o lua fratele de ginere), plus flori de hârtie, măr, beteală, doi covrigi”: Vl 3–7, 10, 14, 16; „Se împodobeau cu hârtie colorată. În vârful bradului se puneau un buchet de busuioc. Se făcea masa bradului, o masă pentru tineri, când se gătea bradul”: Vl 8, 12; „Se puneau hârtii colorate, măr, covrig (azi cumpărat), o batistă, nuci poleite”: Vl 17; „Cu hârtii colorate, staniol; la coadă — un covrig, un măr și o batistă. În vârf — busuioc”: Vl 18.

Practici: *În timpul nunții:* „Cumnatul de mână [avea grijă de brad și îl purta]: Dj 1–4, 6, 11, 12, 14, 15, 17, Gj 2, 6, 13, 14, Mh 9, 12, Ot 12; „Mireasa avea grijă de brad. Era pus pe o prăjină în curte la mireasă. Când sosea ginerele cu

nașul, băieții se chinuiau să-l ia de acolo”: Dj 5; „La mireasă în curte îl puneau în vârful unei prăjinii. Socrul mic ungea prăjina cu său. Flăcăii trebuiau să se suie să ia bradul din vârful prăjinii. Se zicea: «am dat fata cu prăjina»”: Dj 8; „Băiatul bradului (Băiat de brad, Băiatul cu bradul)”: Dj 10, Gj 1, 3, 7, 10, Ot 2, 6, VI 4; „Cumnatu’ de mână avea grijă de el. În timpul cununiei stătea cu bradul în spatele mirilor”: Dj 13; „Îl puneau în prăjină, când veneau după mireasă se urca cumnatul de mână pe prăjină și apoi mergeau la biserică”: Dj 16; „Avea grijă un băiat, rudă cu ginerele, care trebuia să aibă ambii părinți. Era dat de trei ori pe la icoane când intra cu el în biserică la cununie”: Gj 4; „Un băiat, bun jucător, rudă cu mireasa. Tot timpul stegarul purta bradul”: Gj 5; „Stegarul”: Gj 8, 9; „La Hora de mână, când se lua mireasa la cununie, [bradul] era jucat în fața casei. Cu coada lui se făcea o cruce pe o pâine și se spunea: «Sfânta Troiță să ne fie de o ființă», «Sf. Hristos să ne fie de folos», «Maica Precistă să ne fie de ajutor». De trei ori. Bradul era luat la biserică, dus de nuntaș și stătea lângă tinerii căsătoriți până se termina slujba. Nuntașul avea grijă”: Gj 11; „Băiatul cu bradul avea grijă de brad. Îl așeza pe casă sau într-o prăjină pe care o ungeau cu untură ca să alunece și să nu-l poată lua de acolo”: Gj 15; „Cumnatul de mână. Bradul era suit într-un pom. Din pom era coborât duminică înainte de a se pleca la cununia religioasă. Era coborât de cumnatul de mână”: Mh 1; „Stegarul îl ținea numai în mână, cât stătea la masă îl ținea în brațe. Nu trebuia să ciupească nimeni din brad”: Mh 3; „Cumnatul de mână se îngrijea de brad; el îl ținea, îl purta la nuntă. Sâmbătă seara se așeza într-un pom din curtea miresei. Cumnatul de mână cobora bradul duminică înainte de cununia religioasă”: Mh 4, 5, 7, 8; „Un băiat ales de ginere. Trebuia să-i trăiască părinții”: Mh 6; „Cumnatul de mână. Până la cununia religioasă era ținut la casa miresii; după ce era gătit trebuia urcat într-un pom, cât mai înalt posibil (pe vremuri se urca în vârful unei prăjini anume făcută)”: Mh 11; „Băiatul de mână sau fratele de mână pune duminică dimineața betea în brad [care era făcut de vineri sau sâmbătă seara] și îl purta la nuntă”: Ot 1; „Un flăcău al ginerelui. În biserică, după ce se cununau, dădeau ocol mesei cu bradul de trei ori: când ajungeau în fața altarului, nevasta tânără arunca cu boabe de grâu, porumb, ovăz, fasole, in, cânepă, ca să aibă parte de ele”: Ot 10; „O fată și un băiat, rude apropiate ale ginerelui”: Ot 11; „Stegarul purta steagul la carâmbul cizmei. Înainte se făcea alai din călăreți”: VI 1; „Era așezat într-un pom sau în vârful unei prăjini. Brădarul (cel care va juca cu el în horă) trebuia să-l cumpere — plătea unui băiat să-l ia de acolo”: VI 2; „Fratele de ginere; [bradul] era ținut în casă; era jucat când dădea mireasa și părinții ei darurile la neamuri”: VI 3; „Un flăcău (cu mamă și cu tată). Bradul era pus pe o prăjină înaltă (furată noaptea din pădure), lângă casă”: VI 5; „Un băiat cu bradul îl ducea la biserică, apoi îl păstra până luni dimineața în casă”: VI 6; „Unul din nuntași purta bradul în fața alaiului. În biserică dădeau ocol mesei de trei ori cu bradul”: VI 7; „Bradul era dus la biserică, ținut de un flăcău,

frate de ginere. Până duminică, bradul era ținut la casa miresii pe prispă. Până să vină mirele cu nuntașii lui, mireasa cu un flăcău, frate de mireasă, udau bradul": VI 8; „Brădarul, un prieten al mirelui": VI 9; „La casa miresei, bradul este uns cu untură și suit de socrul mic cu niște băieți într-o prăjină înaltă. Când vine pe la ora 12 ginerele cu alaiul să ia mireasa are loc o întrecere între flăcăii care pot să se urce pe prăjină până în vârf și să dea jos bradul. De la câștigător, bradul este cumpărat cu bani de către brădar care îl ia și îl poartă în fața alaiului de nuntă (Brădarul este numit de ginere, e rudă sau prieten cu el. Are floare în piept. Primește prosopul legat de brad). În fața bisericii se joacă Hora Bradului de trei ori": VI 10; „Se păstrează la casa miresei până duminică când îl ia stolnicul și îl duce la biserică, unde îl ține în mână": VI 12; „Brădariul": VI 13; „Cumnatul de mână. Până duminică dimineața era în vârful prăjinii, era jucat la mireasă, dus la biserică": VI 15; „Brădarul [era] pus de ginere — lua bradul de la mireasă unde era urcat într-un pom. Și în timpul nunții, bradul stătea într-un pom": VI 16.

După nuntă: „[Bradul] era rupt la sfârșitul nunții": Dj 1; „Când se pleca cu Sârba socrilor, se rupea": Dj 2; „Era așezat pe o prăjină pe casă": Dj 3; „Luni îl rupeau și se împărțea la fete, feciori, copii": Dj 4; „Îl legau de stâlpul casei la băiat. Rămânea acolo până se usca": Dj 5; „Bradul se plimba prin sat duminică după masă și în drum, la un colț se frângea. Batistele le lua cumnatul de mână": Dj 6; „Luni dimineața ieșea mireasa la apă cu lăutari, fete, cumnatul de mână, ginerele. Vârșea trei găleți cu apă, făceau o horă, fărâmau bradul, împărțeau la toți câte o floare": Dj 8; „Era adus la ginere și pus în prispa casei": Dj 9; „Îl fărâmau la biserică": Dj 10; „După cununia la biserică, tineretul rupea bradul în curtea bisericii": Dj 11; „Se pune în tocul porții": Dj 12. 14; „Era rupt în nuntă": Dj 13; „Luni dimineața «se adăpa» mireasa. Cumnatul de mână lua cu sine bradul și însoțit de mireasă și mire și de alți flăcăi și fete se duceau la fântână. Mireasa răsturna la fântână o găleată de apă. Cumnatul de mână pune bradul în găleată, iar mireasa rupea din brad și împărțea. Cu restul bradului venea la casa mirelui, unde bradul era prins la pățul sau magazie": Dj 15; „Se rupe după cununie": Dj 16. 17; „Îl pune la stâlpul casei": Gj 1; „Se pune la stâlpul casei sau pe o păleată lungă [luată] din pădure": Gj 3; „Îl pune la streășina casei băiatului care a avut grijă de pom sau într-un pom": Gj 4; „Se așeza în sala casei, la un colț — să se vadă că aici a fost nuntă": Gj 5; „Se pune la poartă până se usca": Gj 6; „Îl pune la colțul casei după nuntă și rămânea până la șase luni. Brăcinile le lua stegarul": Gj 8; „Se pune la stâlpul casei, unde rămânea până îl usca soarele și îl lua vântul": Gj 10; „Îl puneau într-un pom roditor sau la stâlpul casei": Gj 11; „La casa ginerelui, îl așezau la poarta casei. La casa miresei, în vârful unei prăjini înalte de 10–15 m, fixată în colțul casei. Rămâneau acolo în bătaia vântului": Gj 12, 13; „Rămâneau în poarta casei, unde fusese așezat, se usca și-l lua vântul": Gj 14; „Îl pune într-un stâlp în fața casei la ginere": Gj 15; „Se așeza la poarta

ginerelui, prins în stâlpul porții”: Mh 1, 2; „Pe la 12, duminică noaptea, se ia o sticlă cu vin, nașul rupe steagul (bradul), toți o iau spre răsărit, fac cruce cu steagul, îl dezvelesc de la vârf în jos. Se mută în trei locuri. După ce se rupe steagul, se dezvelește mireasa în mijlocul nunții și îi pune legătura cu mărgelile pe cap. Mireasa ia steagul și face o horă”: Mh 3; „Se pune la stâlpul casei, unde rămânea până se uscă”: Mh 4, 9, 11; „După cununie, bradul era dus la ginere acasă și prins la streășina casei”: Mh 5, 6, 8; „Se lăsa să se usuce pe șopru”: Mh 7; „Îl bătea la colțul casei”: Mh 12; „După cununie îl pune pe casa ginerelui sau pe coșer, cu o oală de vin. Băiatul bea vinul și apoi da cu oala după coșer și o spărgea. Mărul, batista, covrigul tot el le lua. Bradul rămânea pe casa ginerelui la cucumea sau pe coșer până se usca și se strica singur”: Ot 1, 9; „Se pune pe coama casei sau pe un stâlp”: Ot 2, 6, 15; „Se pune în poartă”: Ot 4, 12, 16; „La biserică, [după cununie] bradul se rupea în bucăți și se împărțeau ramurile lui. Împărțirea și ruperea bradului se făcea afară, în curtea bisericii”: Ot 7; „Bradul rămâne la biserică”: Ot 8; „Adus de flăcăi acasă [la ginere], îl bătea în cuie la stâlpul casei sau la poartă. Îl lăsa până se strica”: Ot 10; „Se bate la stâlpul casei, în partea de răsărit, sau pe coama casei, se usucă, rămâne acolo până cade”: Ot 11; „Se așeza în fața casei, într-un pom”: Ot 13; „Îl fărâmau copiii”: Ot 14; „Se pune în vârful casei sau la coama casei”: Vl 2, 3; „Întâi îl puneau într-o prăjină, apoi la stâlpul casei unde rămânea”: Vl 4, 5; „Se pune în vârful cășii, azi la stâlpul porții”: Vl 6; „La casa mirelui [era] prins în vârful casei, la coama casei, azi la stâlpul casei, la intrare”: Vl 7; „La casa ginerelui se pune în vârful casei, spre răsărit”: Vl 8, 9; „După cununie se merge cu bradul la casa ginerelui și este așezat într-o magazie. Luni după-masă, după ce vin socrii mici, un om al socrului mare (cu o mască de carton și îmbrăcat în zdrențe) se urcă pe casă și strigă pățania miresei de cu noapte. El bate bradul pe care l-a urcat cu el pe casă și azvârle peste casă din obiectele din brad (covrigi) și ceilalți sar să le prindă. Are și o oală cu vin, stropește bradul, bea și el, spune glume. Bradul rămâne sus pe casă, apoi e pus la colțul casei. Mărul din brad îl aruncă de trei ori la mireasă, ginere, socrii mari”: Vl 10; „Se pune într-un pom la casa unde merge mireasa și rămâne în pom, îl moștenește mireasa”: Vl 11; „Se așeza în vârful casei unde rămânea până se usca. Acum se pune într-un pom roditor”: Vl 12; „Se pune pe casă sau la stâlpul casei”: Vl 13, 14; „Adus la mire, [era] așezat la coama casei de cel ce-l purtase, cumnatul de mână”: Vl 15; „Se pune în vârful casei”: Vl 16–18.

Colacii, practici rituale de preparare: „Turta miresii [era] făcută de soacra mare. Se împărțea la toți nuntașii după ce se juca turta la plecarea miresei la biserică. În special pescarii vroiau câte o bucățică, era bună la prins pește mult. Turta se împodobește cu boboci roșii”: Dj 2; „Rudele aduceau plocon miresei —

mere, nuci, o pasăre tăiată, ouă, lipie. Ploconul miresei de la mire — o pasăre, două, trei azme de pâine, țuică, vin. Pâinea din primul plocon o rupeau miresii în cap”: Dj 5; „[Se făcea] turta miresii — se frângea în capu’ miresii după ce era împodobită. Turta din brad se frângea când plecau cu mireasa la plimbare”: Dj 6; „Nașa rupea o turtă în capul miresii; o luau din primul plocon”: Dj 8; „[Se făcea] stolnicul pentru biserică și pâinea miresei (două bucăți). Băgau în pâini boabe de fasole, semințe de dovleac, busuioc și un ban. Apa o aducea cumnatul de mână și cumnata de mână de la a treia fântână. Fata se îmbrăca ca băieții. Când frământa pâinea, cumnatul de mână bea vin și stropea din gură pâinea de trei ori. La fel și cumnata de mână. O frământa o bătrână”: Dj 11; „Se făcea o pâine mare numită Stolnic la băiat acasă. Se chema acolo tineret. Cumnata de mână se îmbrăca băiat și cu cumnatul de mână aduceau apă de la fântână, turnau vin în fântână. Cu apa aceasta se făcea Stolnicul, care se dădea la cununie la biserică”: Dj 11; [Se făcea] turta miresii rotundă, plină. O fetiță o rupea în capul miresii”: Dj 12; „Se rupea în capul miresei o azmă. Se arunca apoi la fete”: Dj 15; „Când soacra mare primea nora îi rupea o turtă de grâu deasupra capului. O arunca la lumie; aducea noroc”: Dj 16; „[Nuntașii] aduceau plocon miresei câte trei azime cu fasole și zahăr pe ele. O azmă se rupea în capul miresei (se ungea cu miere, avea bani înfipti în ea). Se arunca, cel care o prindea se căsătorea repede”: Gj 3; „[Se făcea] o Prescure și Colacul de praznic (își luau praznicul de cununie) și o Azmă cu pui (cu furculița se făceau înțepături), dădea mirilor să mănânce la biserică din ea”: Gj 5; „Soacra mare făcea un stolnic: Gj 6; „Se făceau azme: azime pentru ploconul nașului (5, 9, 11), mari, înflorate, înțepate, azime sub farfuria fiecărui nuntaș, azima ce se rupea deasupra capului miresei, mare, rotundă”: Gj 8; „[Se făceau] azme de pâine, pe azme [se puneau] poame, ouă, bomboane”: Gj 10; „Mesenii duceau azme la nuntă. La nași se dădea plocon cu azme”: Gj 13; „Azima nu trebuia să lipsească”: Gj 15; „[Se făcea] colacu’ ploștii, rotund, îngăurit și azimi pentru masă. Îi făcea o fată cu ambii părinți ori o muiere cu bărbatu’ dintâi”: Mh 3; „Se făcea joi sau vineri un colac și la mire și la mireasă. La mire, pe colac se puneau foaie-n fir cu poleială și legat cu fir roșu. La mireasă se îmbrăca în brăciri — bete. Când se-mpreuna nunta, se schimbau colacii — cumnatul de mână schimba cu cel de găleată colacii, iar brăcările le dădea copilului pe care-l ținea mireasa pe genunchi pe vatră (când venea de la cununie)”: Mh 3; „[Se făcea] o azmă de pâine; nașa o rupea în capul miresei când o ducea la mire”: Mh 5; „Azme rotunde înflorate cu furculița”: Mh 6; „Se rupea în capul miresei o azmă”: Mh 7; „[Se făcea] pâinea miresii sau azmiță (ca o lipie). Azi nu [se mai face]”: Mh 8; „Se rupea o pâine în capul miresii”: Mh 9; „Soacra mare făcea o azmă pe care o rupea în capul miresii”: Mh 11; „În vinerea nunții, se făcea câte un colac și la ginere și la mireasă. O fată cu mamă și cu tată mergea cu căciulă și cu salbă pe căciulă să ia apă de la fântână. O femeie bătrână frământa colacul. Se puneau busuioc în patru părți și patru bani

în patru părți”: Ot 1; „Se făcea colacul miresii și colacul ginerelui și îi mâncau amândoi după nuntă. Se împleteau din nouă vițe și se puneau nouă flori din cocă. Îi făceau femeii bătrâne. Se coceau pe frunze de nuc sau salcâm. Acum [se coc] în tavă rotundă”: Ot 2; „[Se făcea] Colacul bradului și colacul miresii, de formă rotundă, cu împletituri deasupra”: Ot 4; „[Se făcea] colacul miresei sau pita, se rupea în patru când pleca mireasa (cine prindea o bucată, prindea pește vara) și colacul ginerelui, împletit în trei. Îi făcea o fată cu mamă și tată”: Ot 5; „Doi colaci: colacul miresii și colacul ginerelui (împlețiți ca niște covrigi). Îi făcea câte o fată mare la mireasă și la ginere. Fiecare din ele mergea cu o căciulă pe cap și un cântar în mână la fântână să aducă apa. Făina cernută de nouă ori, apă, sare. Când mergea ginerele să ia mireasa la cununie, schimba colacul său cu cel al miresei. Colacul ginerelui rămânea acasă, iar colacul miresei era luat la biserică. Din el dădea preotul tinerilor să mănânce la cununie”: Ot 6; „La brad se făcea un colac sau turta bradului: o fată cu părinți îl ducea la biserică, ocolea biserica cu el și băga bradul în el. Apoi îl frângea fata și fratele de mână și îl arunca în toate părțile la biserică. Și bradul se frângea tot aici și-l luau copiii, iar din colac luau fetele (și flăcăii) să se mărite repede. [Se făcea] și colac de mireasă cu sălbițe de aluat crestă”: Ot 8; „Colacul miresii — când lua mireasa, o fată mare îl aducea de la ginere — o pâine cu sare pe ea — se rupea în capul miresii, apoi azvârlea după ea când pleca la biserică. Când plecau cu trăsura, dădea cu o altă pâine de-a dura pe jos după ei”: Ot 10; „Pâinea miresii — azmă și pâinea care se arunca după mireasă tot azmă (coapte în țest)”: Ot 11; „Se făcea o pâine pe care, când venea nașa să ia mireasa la cununie, i-o frângea acesteia în cap și o arunca în patru părți, de asemenea, o ceașcă cu vin”: Ot 14; „Colacul ginerelui și colacul miresei îi prepara o fată mare. Colacul preotului (colacul ăl mare) era mai mare, cu cruci pe el. [Se făceau] și colaci mici, pitulici, pentru nuntași”: Ot 15; „Se făceau doi colaci vineri seara, al mirelui și al miresei. O fată și un băiat aduceau apa pentru colaci și amândoi cerneau făina. Colacul ginerelui se lăsa la mireasă și se mânca luni dinmineata când se venea cu ploconul la socrii mici. Colacul miresei se ducea la biserică, la cununie și se dădea mirilor să mănânce din el”: Ot 16; „Colacul miresii (o lipie rotundă pe care se puneau flori din aluat și se înfigea deasupra busuioc. Dacă se ofilea busuiocul se spunea că se îmbolnăvea mireasa) și colacul mirelui (cu împletituri din aluat și flori din aluat crestăte cu cuțitul. O fecioară aducea apa, o încălzea. Fata și un fecior țineau de un ciur și cerneau făina, lăutarii cântau Cântecul Colacului”: Ot 16; „[Se făcea] colac mare — îl rupeau tinerii în capul mesei la socrii mici (cu fuior pus pe un castron cu prune uscate); Colacul miresii (împletit în trei) — îl rupea nașa în capul miresii înainte de a pleca la cununie; Colac pentru nași — când plecau seara nașii le dădeau câte un colac. Banii se strângeau pe un colac. La ungureni [se făcea] pupăza împletită în trei, cu o pasăre mare din aluat în mijloc — pupăza — și cu păsărele mici în jur — pupăzoi. Pupăza

era pusă în ciur sâmbătă seara la fedeleș, o tăiau bucățele și luau fetele. Colacul miresii era cu gaură — se uita fata prin el când venea ginerele s-o ia. Apoi îl dădea la un copil cu părinți care îl ducea la soacră": VI 1; „O femeie făcea un colac la mireasă. Băga bani în el. Când venea Calea Mare (venea nunta de la mireasă la nunta de la ginere), mireasa cu ginerele îl rupeau pe ploscă. Fiecare voia partea cu banul. [Se făceau] și colac de brad și colac de ploscă": VI 2; „Colacul pentru brad, doi colaci pentru stolnicari și colaci cu rujă — de cinste": VI 3; „[Se făcea] colac rotund, se rupea în capul miresii, trei azimiți pentru nași (se duceau în joia nunții de veste) și o azmă pentru strâns darul": VI 5; „Un colac la brad, un colac ce se rupea în capul miresii când venea de la biserică. se dădea la tineri să se căsătorească și ei, și un colac la masă pentru strâns darul": VI 7; „O azmă (o rupea în cap miresii) și azme înflorate pentru ploconul nașilor (împreună cu țuică, vin, curcan)": VI 8; „Pupăza — o ducea o fată la mireasă; o mânca cu ginerele. Colac de nuntă — îl rupea în capul mesei mari cei doi tineri (îl aduceau părinții miresii când veneau pe Calea mare). Se puneau un ban într-o parte și un ban în cealaltă parte. Tinerii apucau de ban. Care rupea mai mult, trăia mai mult": VI 10; „Colac rotund (împletit, cu gaură) — era legat de plosca stolnicarului, Colac de brad (împletit), se puneau la mânerul bradului și colac de schimb — mirele și mireasa schimbau darul pe un colac": VI 11; „Legau un covrig la ploscă. Bani se strângeau pe o lipie. Bradul îl înfigea într-o pâine. Legau și doi covrigi de coadă cu o basma": VI 12; „[Se făceau colaci] pentru plocon, nași, rude, nuntași. Miresii îi rupea un colac în cap sau se rupea în capul mesei": VI 13; „Colacul miresii — rotund, se rupea în capul miresii și se arunca la tineri. Cei ce mâncau din el aveau noroc, ajuta căsătoria": VI 16; „Doi colaci rotunzi, împlețiți, făcuți de socrii mici și dați mirilor și socrilor mari la masa mare. Acum nu se mai fac": VI 17; „Colac pentru ploscă (rotund), colac de brad și colac de schimb (pe el schimbau mireasa cu mirele darul)": VI 18.

Fedeleșul: „Sâmbătă seara se făcea Fedeleșul miresii — se strângeau la mireasă fete și băieți. Jucau hore. Mireasa intra cu sticla cu vin în mijlocul horei și le dădea să bea, să-i cheme pentru a doua zi la brad": Ot 6; „Sâmbătă seara era Fedeleșul la ginere și la mireasă. Duminică dimineața un flăcău bărbierea pe ginere, cânta lăutarul": Ot 10; „Sâmbătă seara, la casa ginerelei avea loc Fedeleșul (când se bărbierea ginerele). Veneau tinerii nuntași și alte rude. Se făcea masă și joc": VI 12; „Fedeleșul este petrecerea de sâmbătă seara, la casa mirelui. Numai flăcăi (uneori și fete). Fedeleșul era socotit începutul nunții": VI 15; „[Bradul] îl aducea un neam la casa miresii sâmbătă seara când se făcea Fedeleș. Și la ginere se făcea petrecere, se puneau masa, se mâncau, mai ales, pacele (din intestine de porc tocate, fierțe cu orez, ceapă, verdeță), piftii, varză prăjită cu platagele": VI 17.

Adusul apei: „Duminică dimineața, mireasa mergea să aducă apă. La răsărit de soare, mergea cu cumnatu' de mână, cu o căldare de aramă pusă pe un resteu, însoțită de fete, flăcăi, lăutari. Căldarea era împodobită cu o chită de busuioc. Fetelor și băieților, mireasa le pusese fonte în piept, pe care le pregătise sâmbătă seara împreună cu fetele invitate de mireasă. Când ieșeau din curte, plecau spre răsărit la a treia fântână, puneau căldarea jos, cumnatu' de mână scotea apă și o puneau în căldare, mireasa lua chita de busuioc și stropea în patru colțuri cu apă din căldare. Vârșea apa. Operațiunea se repeta de trei ori. În acest timp era mare veselie, joc. Mergeau cu toți apoi spre casă, cu căldarea cu apă în mână. Se opreau la a treia răscruce, unde făceau o horă mare. Nu se întorceau pe drumul pe care au venit (nu era bine, nu le mergea bine tinerilor căsătoriți). În curte se încheia seria dansurilor cu hora Bătătura“: Dj 1; „De obicei, duminica dimineața mergeau cu veste la socrii mici. Acolo se făcea rachiul, o mică petrecere. Apoi mireasa mergea la apă“: Dj 13; „Vadra care era adusă duminică dimineața de mireasă și cumnatul de mână pe resteu era pusă pe prispă. Era împodobită cu șervet sau batistă și un buchet de busuioc. Când se spuneau colăcăriile, mireasa cu cumnatu' de mână o vârsau de trei ori până o terminau, o întorceau cu gura în jos și băiatul lua batista, mireasa închina și stropea cu busuiocul, apoi intra în casă și nașa o învelea“: Gj 4; „Mireasa ieșea cu cumnatul ei de mână cu o tavă cu un pahar cu apă adusă de la fântână sau de la râu. Stropeau în cruce (în patru colțuri) nuntașii și aruncau de trei ori toată apa din pahar (țineau amândoi de pahar) și banul din pahar (pe care-l lua ginerele). Apoi intrau în casă și nașa și cumnata de mână a ginerelei găteau mireasa pe restul de la jug (pe el pregăteau latite). Se așezau la masă, apoi avea loc iertăciunea“: Gj 8; „La luatul miresei făceau adăpatul miresei, duminica dimineața — cumnatul de mână al miresei plus mireasa duceau vadra la izvor însoțiți de flăcăi, fete, lăutari. Mireasa vârsa de trei ori vadra cu apă (spre est, nord, sud). Se făcea joc, se bea din ploscă, Apoi veneau acasă la mireasă. Alaiul era foarte zgomotos, cu joc“: Gj 9; „Duminică dimineața, mireasa merge la adăpat. Merge cumnatul de mână, cu o găleată pusă pe restul de hâis, oprește de trei ori și o răstoarnă de trei ori, când vine acasă, o răstoarnă pe prispă, o pune cu fundul în sus și se așează pe ea, după ce înainte a stropit nuntașii cu un mănunchi de busuioc“: Gj 15; „Cumnatul de găleată sau stârceală al miresii (rudă a miresii) mergea duminică dimineață cu fetele și cu mireasa la fântână, cu o căldare în care puneau bani și busuioc. Mireasa stropea spre Răsărit de trei ori cu chita de busuioc. Cu apa stropea nunta“: Mh 3; „Mireasa întâmpina alaiul cu canta de apă [adusă dimineața de la fântână]. Stropea alaiul mirelui și al nașului“: Mh 5; „Duminica dimineața... se «adăpa» mireasa, era plimbată prin sat iar la o fântână (cu ciutură) cumnatul de mână și mireasa scoteau o cantă de apă. Se făceau hore în jurul cantei de apă“: Mh 7; „Duminică, cumnatul de mână o duce pe mireasă la fântână. Mireasa aruncă apă în toate părțile. Se aruncă bani în găleată pentru muzicanți“: Mh 9; „Duminica

dimineața, cumnatul de mână cu mireasa, băieți și fete, mergeau la apă. Cu această apă, mireasa uda trăsurile care veneau să o ia la cununie”: Ot 1; „Udatul — [se făcea] duminica dimineața, înainte de împodobitul bradului. Mireasa se ducea însoțită de nuntași la o fântână. Unul dintre neamurile miresii scotea apă, umplea găleata miresii de patru ori. Mireasa arunca apă, stropind cu busuioc în cele patru părți. Aducea și acasă o găleată cu apă, care era vărsată când plecau la cununie. După cununie, mireasa aducea din nou apă, însoțită de un neam și turna apa adusă ca socrul și soacra să se spele pe mâini și față”: Ot 6; „Pe la opt dimineața (duminică) veneau fete, băieți la mireasă. Mergeau la al treilea puț spre vale, cu o vadră cu un prosop trecut prin urechi. Vadra era ținută de un băiat și o fată. La puț, mireasa scotea apă cu dreapta, de trei ori, puneă în vadră. Avea un busuioc mare și-i uda pe toți, ca să se căsătorească. Apoi ieșeau în drum și jucau o horă, cu lăutarii. Mai făceau două hori: una la jumătatea drumului și alta lângă casă. În curte jucau bradul, cu vadra în mijlocul horii. Mireasa vărsa vadra cu piciorul de trei ori. Prosopul se arunca pe casă. Puneau fetele la masă”: Ot 10; „La udat — duminică dimineața, mireasa alegea o fată și un băiat, fie rudă, fie prieten, luau o vadră goală, cu un șervet cusut trecut prin urechile vedrei, mergeau la cea mai apropiată fântână. Cu muzică, cu plosca, cinstea lumea pe drum; la fântână, scoteau apă de trei ori, fata, băiatul și mireasa. În drum, jucau de trei ori”: Ot 11; „Până venea ginerele, mireasa cu cumnatu’ de mână mergeau la fântână, a treia spre răsărit, cu lăutari și fete și stropea”: Ot 12, 14; „Până să vină ginerele cu nuntașii să ia mireasa, aceasta, însoțită de flăcăi și fete, duceau bradul la o fântână apropiată, udau bradul cu apă și aduceau o vadră cu apă acasă. Jucau Hora de mână cu bradul ținut de un flăcău”: VI 7; „Până să vină mirele cu nuntașii, mireasa cu un flăcău, frate de mireasă, udau bradul, [adică] se duceau la izvor, luau apă într-o vadră, vedriță, luau de trei ori apă. Se întorceau acasă și mireasa stropea nuntașii când sosea mirele, stropea în patru părți începând cu răsăritul. La izvor se duceau cu muzică. Până la venirea mirelui se juca în curte. Înainte de a pleca la biserică, se făcea o horă în curte, cu bradul purtat în mână, ultima horă”: VI 8; „Duminică dimineața cei care au lucrat bradul se duc cu el împreună cu mireasa la fântână și-l udă în patru părți în formă de cruce. Mireasa dă cu apă pe fete să se mărite și ele”: VI 10; „Duminică dimineața, la mireasă vin fete și flăcăi. Mireasa, cu lăutari și cu un flăcău (care duce vedrița) se duc la un râu, iau apă (de trei ori); apa este păstrată până vine mirele cu nuntașii lui [ca să-i stropească cu ea]”: VI 12; „Înainte de cununie, mireasa cu fete, flăcăi, lăutari mergeau să adape bradul”: VI 14; „Înainte de venirea ginereului, mireasa cu brădarul mergeau să ia apă cu care stropea fete, băieți pe drum; se juca de trei ori pe drum; în fața casei, mireasa răsturna vadra”: VI 16; „În dimineața nunții, mireasa mergea cu un băiat să ia apă de la un puț de la răsărit. Înmuia busuioc în apă și stropea fetele care mergeau cu ea, să se mărite toate. Pleca apoi cu vadra plină cu apă ținând-o cu un șervet

frumos cusut (mireasa de un cap, băiatul de celălalt cap). Se opreau pe drum, jucau, lăutarii cântau“: VI 17.

ALAIUL DE NUNTĂ

Luatul miresei: „De obicei, fata era luată de la împetșit. Dar erau și cazuri când era luată de la părinți în ziua nunții. Cumnatul de mână se ducea cu plocon să-i ia pe nași. Apoi cu ginerele și invitații ginerelui se duceau să ia mireasa“: Dj 1; „Mireasa era luată înainte de nuntă. Dacă o lua de la părinți, atunci cumnatu’ de mână se ducea după nași, apoi și cu ginerele se duceau să ia mireasa“: Dj 2; „Ginerele cu alai se ducea să-i ia pe nași. Se întorceau la ginere acasă, nașul îl bărbiera pe ginere și apoi cu tot alaiul mergeau să ia mireasa. Ginerele aducea socrului și soacrei câte o pereche de încălțăminte, iar ei îi dădeau un fular“: Dj 3; „[Erau] trei alaiuri: al nașului, al mirelui, al miresii. Dacă mireasa era la ginere de mai înainte, când veneau lăutarii se scotea o masă afară cu față de masă pe ea, o pâine cu sare pe ea și o sticlă cu vin. Soacra lua mireasa de mână, ocolea masa cu mireasa o dată, se oprea, pupa mireasa, iar aceasta îi pupa mâna (ca să nu se certe). După aceea jucau afară și se zicea «rasul» mirelui, la «ras»“: Dj 4; „Mirele și tineretul pleacă după nași. Apoi se duc cu nașii să ia mireasa la cununie. Pleacă și socrii mari și rudele miresii. Apoi de la cununie merg toți la masa mare la mire acasă“: Dj 5; „Mireasa era luată înainte [de nuntă]. Ginerele pune un băiat tânăr să ia nașii. Apoi se duceau cu toții la biserică. Și apoi, masa mare la băiat“: Dj 6; „[Erau] trei alaiuri: al nașilor, al mirelui, al miresei. Nașa, nașul, cu alai, în căruțe. Căruța nașului era împodobită deosebit. Nașul stătea cu ginerele, nașa cu mireasa“: Dj 7; „Ginerele cu nașii, cu alai (trăsuri, lăutari) mergeau să ia mireasa la cununie“: Dj 8; „Se ducea ginerele cu lăutarii după naș. Se întorceau la ginere și cu toții, de la ginere, se duceau să ia mireasa“: Dj 9; „Mireasa era deja la mire acasă [în ziua cununiei]. Stolnicul cu lăutarii se ducea la naș acasă, care pune masa. Apoi veneau la ginere. Punea floarea ginerelui, învelea mireasa, plecau prin sat să se plimbe și apoi plecau la biserică“: Dj 11; „Câțiva nuntași cu lăutarii cu plocon se duceau la nași. Apoi cu ginerele la mireasă, unde înveleau mireasa, plecau la biserică împreună cu rudele și invitații miresei“: Dj 12; „Nașul cu nașa, cu cumnatul de mână luau mireasa, cu nuntașii ei la cununie. Sunt cazuri când mireasa stă la ginere de când s-au hotărât să se căsătorească. Stau și un an și doi. Duminică dimineața mergeau cu veste la socrii mici. Acolo se făcea rachiul — o mică petrecere. Apoi mireasa mergea la apă“: Dj 13; „Câțiva nuntași, cu plocon și băutură, se duceau la nași. Veneau să-l ia pe ginere și apoi la mireasă“: VI 14; „[Se făceau] trei alaiuri — alaiul mirelui, alaiul miresii, alaiul nașului. Aceste alaiuri se

uneau apoi, după cununie, într-un singur alai. Și așa mergeau la masa mare după cununie”: Dj 15; „[Erau] trei alaiuri. [Cel care lua mireasa de acasă era format] din flăcăii și invitații mirelui, călări și în căruțe”: Gj 2; „Nașul și nașa ia de mână pe ginere și mireasă și-i duce la trăsură unde nașa îi pune azima în cap și toarnă trei picături de vin pe azimă. Azima o învelește în patru într-un prosop și apoi pleacă la biserică. Aici scot dintr-un prosop o altă azimă din care popa taie două felii și le dă să guste plus două pahare de vin (din care i-a turnat nașa în cap)”: Gj 4; „Alaiul mirelui la care se adaugă alaiul miresei; de la cununie, cele două alaiuri unite în unul singur mergea la masa mare”: Gj 12; „Nu se zice alai ci nuntă. Erau două nunți — a ginerelui și a miresei. Nuntașii erau fie cu căruțe, fie cu cabriolete. În fruntea nuntașilor erau nașii. [La masa mare] mergeau nuntașii ginerelui la care se adăugau spre seară cuscii veniți cu părinții miresei. Ginerile și mireasa mergeau către biserică, la cununie, în căruțe separate, mireasa cu nașa, ginerile cu nașul. După cununie mergeau în același vehicul, în general în căruța nașului, către casa ginerelui”: Gj 14; „Trei alaiuri (oamenii nașului, ai ginerelui, ai miresii). Alaiul ginerelui cu alaiul nașilor: nașii, ginerile, cumnatul de mână [mergeau să ia mireasa]”: Mh 1, 4, 5, 11; „[Mergeau să ia mireasa] ginerile cu nașii, cu rudele ginerelui, prietenii, cumnații de mână cu nevestele (cumnatul de mână mare este om în vârstă), lăutarii”: Mh 6; „Un singur alai care se forma la casa mirelui — lua pe nași și apoi pe mireasă [o lua] nașii, mirele, cumnatul de mână, părinții băiatului, ceilalți chemați la nuntă. [La masa mare] mergeau nașii, mirele, mireasa, cumnatul de mână (care purta bradul), părinții fetei și ai băiatului și ceilalți nuntași”: Mh 7, 8; „Ginerile, nașii, nuntașii [lua]u mireasa. În față mergeau mireasa și nașa, urmate de ginere și naș. Când ieșeau din biserică, nașul ieșea ținând de mână pe ginere. În urma lui ieșea mireasa cu nașa. Se juca Hora miresei. Spre casa mirelui, în față mergeau mirele și mireasa, urmați de naș și nașă și de toți nuntașii”: Ot 6; „[Erau] trei alaiuri (alaiul mirelui, nașului, miresii) ce se strângeau într-unul”: Ot 9–12; „Mirele cu nuntașii [formau alaiul] — în față mergea o fată mare cu o pâine, după care venea o nevestă tânără”: Ot 15; „[Era] alaiul miresii și alaiul mirelui. Din momentul în care ginerile lua mireasa de la casa ei, cele două alaiuri se contopeau”: Vl 1, 8–11; „Veneau nașii la ginere însoțiți de lăutari — ginerile și fratele de ginere îi întâmpinau cu plosca; mergeau cu toți invitații la mireasă, apoi la biserică; mergea apoi toată nunta la ginere, afară de neamurile miresei, care veneau mai târziu, cu pocânzeii”: Vl 3–5; „[Erau] două alaiuri: al ginerelui și al miresei. [La masa mare] ziua, mergea numai alaiul ginerelui, iar al miresei rămânea la mireasă și acolo li se pune masa. Seara, invitații miresei veneau pe calea mare la ginere, la masa mare și dădeau dar”: Vl 6; „[Erau] două alaiuri formate din stolnic, mire, nași, nuntași (cei care-l însoțeau pe mire), alte rude, pocânzeii — rudele și prietenii miresei”: Vl 12, 13; „[Era] un singur alai,

doar că atunci când ajungeau la casa mirelui, oamenii din partea socrilor mici (ai miresei) se așezau la o masă separată:“ VI 15–18.

Obiceiuri practicate pe drum: „Se trăgeau focuri de pușcă“: Dj 2, 7, 8, 10, 14–16, Gj 1–5, 8, 11, 12, 14, 15, Mh 2, 3, 5–7, 10, 12, Ot 2, 7, 8, 10, 11, 14, 15, VI 4, 6–8, 10–17; „Se cinsteau toți trecătorii“: Dj 1–17, Gj 1–15, Mh 1–12, Ot 1–15, VI 2–18; „Se chiuia și se juca“: Dj 1–17, Gj 1–15, Mh 1–12, Ot 1–15, VI 2–18; „Noroceau cu toată lumea ce o întâlneau“: Dj 10; „Se huhureza (chiuia)“: Gj 13; „Cumnatul de mână care purta plosca cu băutură cinstea trecătorii pe care-i întâlnea“: Gj 5; „Cumnatul de mână era cu plosca și aceasta era datoria lui“: Mh 3; „Ca să iasă copiii buni, să nu fie sluți, muți și surzi“: Ot 10; „Fratele de ginere era cu plosca și cinstea trecătorii“: VI 3; *Vorbe de întâmpinarea alaiului*: „Urări pentru tineri“: Dj 1; „Urări pentru tineri și nași“: Dj 2; „Multă sănătate“: Dj 7; „Noroc“: Dj 8; „Urări pentru ginere, mireasă, nași“: Dj 12; „Să vă trăiască“: Dj 15; „Urări de sănătate, fericire, copii mulți și sănătoși“: Gj 5; „Să trăiască mirii“: Gj 6; „Să vă fie cu noroc! Să trăiască nașii“: Gj 8, 9; „Ceasul ăl bun și copii sănătoși“: Gj 10; „Să fie cu noroc“: Gj 11; „Urări de fericire, copii mulți și buni“: Gj 12; „Noroc și ceasul ăl bun“: Gj 13; „Să fie într-un ceas bun“: Gj 14; „Să trăiască ginerele și mireasa“: Mh 1; „Noroc, să trăiască tinerii“: Mh 3; „Să vă trăiască“: Mh 4; „Să vă trăiască (se adresau, de obicei, nașilor)“: Mh 5, 7, 8, 11; „Trăiască tinerii, ceasul bun, mulți ani“: Mh 12; „Bună dimineța“: Ot 1, 5, 14; „Urări de bine“: Ot 7; „Noroc și sănătate, să trăiască tinerii“: Ot 8; „Să vă trăiască tinerii, să vă trăiască nunții“: Ot 9, 11, VI 1; „Să trăiască tinerii“: VI 6; „Bună dimineța (ca un început de lucru bun). Să vă trăiască!“: VI 7, 8, 10, 12, 13, 17, 18; *Alte obiceiuri*: „Se aruncau bani în garnițele cu apă întâlnite pe drum“: Dj 15; „Cât în biserică avea loc cununia (la care participau numai mirii, nașii și câteva neamuri în vârstă), în fața bisericii tineretul juca“: Gj 6; „Sătenii ieșeau cu găleți pline cu apă, cu flori. Nașul arunca bani în găleată“: Gj 8; „Copiii puneau vedre cu apă împodobite cu flori în calea nunții când mergea spre biserică sau spre casă, ca semn al bunăstării urate tinerilor căsătoriți. Ginerele și nașul trebuiau să pună bani în vedre“: Gj 11; „Unii oameni ieșeau în cale cu vase pline cu apă. Nașul sau ginerele arunca un ban, doi în vasul cu apă“: Gj 12; „Exista credința că oamenii întâlniți să nu fie cu vase goale mergând către fântână, ci să fie cu vase pline cu apă, venind de la fântână“: Gj 14; „Pe drum ginerele și mireasa erau opriți de flăcăi, care cereau vătrăritul (ginerele plătea)“: Mh 1; „Dacă fata pleca în alt sat, băieții din satul fetei puneau lanț de o parte și de alta a drumului și nu lăsau nunta să treacă până nu arunca fiecare bani în găleata cu apă“: Mh 3, VI 18; „Ieșea lumea cu găleți de apă. Se puneau găleata la poartă, iar nuntașii aruncau bani în găleată“: Mh 6; „Dacă pe drum ieșea cineva cu apă, i se dădeau bani“: Mh 12; „Când se

întâlneau în drum două mirese, își schimbau între ele acele de păr, în înțelesul de a nu-și schimba mai târziu bărbații”: Ot 7; „Se dădea bacșiș la cei care le ieșeau cu plin, de ginere sau de nun”: Ot 10; „Dacă se întâlneau două alaiuri, miresele se întorceau cu spatele”: Vl 4; „Dacă întâlneau pe cineva cu căldare plină, îi puneau bani în ea”: Vl 5; „Erau întâmpinați de femei cu vedre de apă (se stropeau și se aruncau bani în vedre). Spre biserică și de la biserică la casa ginerelui se mergea în căruțe împodobite trase de boi sau cai”: Vl 15; „Băieții închideau drumul [apoi și poarta] cu lanțuri, nu dădeau voie alaiului să treacă. Nașul le plătea fata cu vin sau bani”: Vl 18.

Primirea alaiului în gospodăria socrilor mici: Închiderea porților, ascunderea miresei, plata pentru mireasă: „Dacă mireasa era deja la mire, soacra mare o scotea în brațe în fața casei [să primească alaiul]”: Dj 2; „Poarta era închisă. Până ginerile nu dădea fedeleșul (plosca cu țuică), nu se deschidea”: Dj 3; „Cumnatul de mână proorocea mai întâi la poartă, în drum și după aceea îi primea soacra mică”: Dj 4; „Închideau porțile și cereau nașului bani, țuică. Mireasa se ascundea sau stătea la geam și se uita printre doi galbeni pe o cordea”: Dj 5; „Poarta era închisă și până nu dădea ginerile bani nu se deschidea”: Dj 9; „La mireasă se lega poarta de către băieți pentru a cere iernatic. Când nunta sosea la poarta miresei se da chiot și se începea discuția cu cei din curte. Înceau să deschidă cu forța dar cei din curtea miresei nu-i lăsau. Până la urmă cădeau de acord asupra iernaticului — o sumă de bani”: Dj 10; „Porțile erau închise. Ginerile trebuia să plătească”: Dj 12; „Se închidea poarta de glumă”: Gj 1; „Îi așteptau rudele miresii și îi poșteau înăuntru”: Gj 3; „Se închid porțile, nu sunt lăsați să intre. Se fac glume, veselie mare. Se deschid apoi porțile și încep colăcăriile”: Gj 4; „Nuntașii miresei închideau porțile și invitau alaiul de nuntă al ginerelui să meargă mai departe «că la dânșii nu se găsește nici o mireasă». În acest moment, ieșea în fruntea nunții ginerelui colocșarul, băiatul hotărât mai dinainte să spună colocășiile”: Gj 5; „Rățoii primeau nunta (rățoii sunt neveste mature, rude, mătuși ale miresei. Îmbrăcate întotdeauna în costum național). Când venea nunta să ia mireasa, ele stăteau în stradă, în fața porții închise. Nașa ieșea în fața alaiului și rățoii spuneau: «Ieșim cu luna înaintea soarelui». Nașa răspundea: «Noi ieșim cu soarele înaintea lunii». Se spunea de trei ori, apoi se deschideau porțile. Apoi intrau în curte și mireasa cu băiatul cu care a adus apa îi stropea pe nuntași. În casă avea loc apoi iertăciunea, în timp ce afară oaspeții păstrau liniștea, apoi începea jocul”: Gj 6; „Când ajungeau la poarta miresei, cereau voie «să ia mînzata». Nu li se dădea voie. Înceau să sară poarta, nu erau lăsați, multă veselie, multe glume. Înainte de a li se da mireasa, se scotea o altă femeie urâtă, o păpușă, o fetiță și apoi mireasa”: Gj 7; „Găseau porțile închise. Nuntașii miresei

stăteau zid. Se intra cu forța. Se mergea în fața casei — nașii, ginerele, cumnatul de mână și ceilalți nuntași”: Gj 8; „Ginerele cu nuntașii lui se duceau să ia mireasa. Se încuia poarta. Se practica ascunsul miresei, apoi mireasa ieșea cu vadra de apă”: Gj 9; „Nuntașii miresei închideau porțile și opreau alaiul ginerelui să intre în curte. Se spuneau vorbe de duh. Colăcarul spunea colăcășiile. Porțile se deschideau și se stropseau nuntașii marelui cu apa adusă de mireasă”: Gj 10; „Când ajungea alaiul marelui la poarta miresei, găsea porțile încuiate. Urmau discuții hazlii; până la urmă, unul îi păcălea și sărea poarta, o deschidea sau le era deschisă”: Gj 11; „Alaiul marelui era oprit să intre în curtea miresei. Schimburi de cuvinte pe ton glumeț, până ce se deschideau porțile”: Gj 12, 13; „Se închidea poarta și nu dădea voie să intre până o persoană din nuntă nu spunea colăcășenii”: Gj 14; „Se încuiiau porțile, se legau cu lanț, încercau să le sară, să le scoată din țâțâni. Li se cereau bani. Până la urmă plăteau și intrau”: Gj 15; „Se încuiiau porțile și ginerele și nașul trebuiau să plătească ca să poată intra”: Mh 1; „Se închideau porțile și vorbeau să le deschidă. Se punea un pom mic într-un pom mai mare. Cumnatul de mână trebuia să-l dea jos. El îi plătea pe cei ce l-au pus acolo sus să-l dea jos, deoarece el nu-l putea da”: Mh 2; „După «masa mică» [organizată de socrii mici] se dau daruri ginerelui — o cămașă, cârpă de borangic, peșchir, ciorapi. Ginerele îi dă în schimb [miresei] salbă, acum lăntșor ori ceas. Se dau daruri adunate pe azimă”: Mh 3; „Se spunea orația de nuntă. Nașul plătea de băut ca să poată lua mireasa (plătea pentru o vadră de vin)”: Mh 4; „Cumnatul de mână al ginerelui spunea colăcăriile (orațiile). Mireasa întâmpina alaiul cu canta de apă. Stropea alaiul marelui și al nașului. Cumnatul de mână al miresii se urca în pom și cobora bradul din pom”: Mh 5; „Se închideau porțile. Cumnatul de mână mare spunea colocășenile. Mireasa ieșea în pragul casei cu găleata de apă cu busuioc. Stropea nunta și apoi vărsa găleata lângă prag. Apoi fugea, ca să nu i se ia găleata împodobită”: Mh 6; „Poarta era închisă până ce cumnatul de mână spunea colăceriile. Dacă mireasa era din alt sat, nașul plătea birul”: Mh 7; „Se punea o cantă de apă în care nașul arunca bani ca să poată ridica mireasa”: Mh 8; „Când venea să ia mireasa se făcea zăvorâtul ogrăzii”: Mh 9; „Alaiul era împiedicat să ia mireasa. Nașul trebuia să plătească pentru o vadră de vin flăcăilor din sat”: Mh 11; „Se închideau porțile. Unul se chinuia să sară să deschidă, alții din curte nu-l lăsau, veselie mare. Unii se supărau, ziceau că nu le place de ginere și închideau poarta”: Mh 12; „Se lega poarta să plătească iernăritul. Încercau să intre forțat”: Ot 4; „[La poartă] se spuneau colocării. Mireasa îi primea în curte cu o sticlă de vin. Un băiat cu mamă și cu tată mergea la mireasă cu o salbă și o mințea de trei ori că i-o pune la gât. A treia oară i-o pune, iar mireasa se cununa cu această salbă la gât”: Ot 6; „Când mireasa se lua din alt sat, [la poartă] se plătea iernatul. Mireasa ieșea în întâmpinarea ginerelui și nașului, soacra mare și nașa frângea o turtă în capul miresei și o aruncau în patru părți”: Ot 8; „Se închidea poarta, se

dădea o ploscă cu vin ca să deschidă poarta”: Ot 9; „Închideau porțile, ziceau că [mireasa] nu-i acolo. Se deschideau apoi, așa de râs. Ginerele trecea în fața ferestrei, să-l privească mireasa prin salbă. Se spuneau orațiile. La mireasă îi așteptau pochinzerii miresei. Spuneau: «Bine v-am găsit sănătoși!», «Bine ați venit!»”: Ot 10; „Închideau porțile, nuntașii plecau și se înapoiau, ziceau că nu le dau mireasa. Glumeau. În fața casei sau la fereastră se spuneau orațiile. La mireasă îi așteptau pochinzerii. Mireasa trebuia să se uite pe fereastră la ginere prin salbă. Se făcea apoi masă, masa miresii”: Ot 11; „Se lega poarta, nu-i lăsa să intre. Cumnatu’ de mână cerea colacul”: Ot 12, 13; „Erau primiți, se spunea «Bună dimineața»”: Ot 14; „Poarta era încuiată, apoi o deschideau și mireasa îi stropea cu apă”: Ot 15; „Alaiul întâmpina rezistență; se barau porțile; se schimbau ploștile între vornicul mirelui și al miresei”: Vl 1; „Li se închidea poarta și se luptau cu nuntașii miresei să o deschidă. Se puneă o vadră (gamiță) cu apă la poartă. Bucătăreasa spunea să pună bani în ea toți din alai”: Vl 2; „Se închidea poarta și era deschisă doar când mirele făcea o cinste fratelui de ginere [care era în curtea miresei]”: Vl 3; „Ai miresei țineau de poartă, ai ginerelui scoteau și poarta din tâtână și intrau. Când intra nașa în casă să învelească mireasa, afară se puneă masa la nuntași și, într-un pahar cu vin, se strângeau darurile. Paharul îl lua ginerele și îl dădea miresei, după ce îi săruta mâna. Nașa și mireasa mergeau la un pom roditor spre răsărit și vărsau vinul la rădăcină”: Vl 6; „Când venea ginerele [cu alaiul] erau primiți de socrii cu ploști cu țuică sau vin”: Vl 7; „Se zăvărau porțile, ascundeau mireasa, flăcăii o căutau. Un flăcău spunea orațiile”: Vl 8; „Cei din casă legau poarta, iar ginerele trebuia să facă cinste”: Vl 9; „Nuntașii miresei închideau porțile cu pari și cele două tabere (nuntașii miresei și ai mirelui) împingeau porțile. Mirele cumpăra mireasa de la soacra mică când venea s-o ia. Plătea și primea și el de la soacra mică o batistă, azi un fular”: Vl 10; „Se încuiau porțile. Se spuneau orațiile de nuntă (un om care le știa). Se schimba mireasa și se scotea în locul ei o babă. Mireasa se uita prin inel la ginere, să-i fie drag”: Vl 11; „Porțile erau ferecate. Se spuneau orațiile de către stolnic; mireasa se ascundea, nuntașii (flăcăii) intrau în ogradă și căutau mireasa. Nașa îi cosea mirelui floarea și batista. Mireasa scotea apa și stropea cu busuioc nuntașii, împreună cu fratele de mireasă”: Vl 12; „Se făceau glume, se ducea o luptă pentru deschiderea porții; o prietenă a miresei o poftea pe nașă cu ploscă”: Vl 13; „Rudele miresei închideau poarta, iar nuntașii mirelui o forțau”: Vl 16; „Băieții închideau poarta când venea alaiul să ia mireasa. Nu voiau s-o deschidă. Ginerele trebuia să forțeze poarta. Mireasa venea după ce se uita prin verighetă (prin fereastră) să-l vadă pe ginere”: Vl 17; „Băieții din sat închideau porțile, puneau lanțuri și nu-i primeau în curte. Nașul trebuia să plătească (o vadră de vin sau bani). Când vedeau că vine alaiul, ascundeau fata, scoteau câte o momâie, un cocean. Ginerele cu fratele de ginere o

căutau. Când o găseau, o așezau pe un scaun și nașa îi puneă voalul. Mireasa dădea ginerelui o cămașă cusută cu flori. Ginerele îi dădea pantofi”: VI 18.

Orația de nuntă: „[O spunea] un colăcar, un băiat cu tată și mamă”: Dj 3; „Cumnatul de mână spunea proorocirea”: Dj 4; „Colăcerii [le spunea] câte un bătrân cunosător”: Dj 5; „Orații spunea un băiat care știa, ales de ginere. De obicei era o rudă a ginerelui. Spunea orația când sosea la mireasă să o ia la cununie, călare pe cai sau se suia pe un scaun să spună orația”: Dj 10; „Un colăcar”: Dj 12, Gj 1, Ot 15; „Un flăcău mai destoinic, mai priceput”: Dj 15; „Cumnatul de mână”: Gj 2, 3, Mh 5, 7, Ot 12; „Colăcășelul”: Gj 4; „Colăcășarul”: Gj 5; „Unul din prietenii ginerelui sau cumnatul de mână al ginerelui spune colăcășeniile”: Gj 8; „Trei colăcași”: Gj 9; „Un bărbat”: Gj 10; „Un om care le știa — colocășarul”: Gj 11; „Colăcăriile le spunea un bărbat isteț din alaiul mirelui”: Gj 12; „Un flăcău ales”: Gj 13; „Colăcășanii [le spunea] un flăcău călare, mai dinainte desemnat dintre nuntașii mirelui”: Gj 14; „Colăcerul spunea colăcăriile și răspundea socrul mic”: Gj 15; „Unul dintre flăcăii din alaiul ginerelui”: Mh 1, 4, 8; „Un om din sat priceput la spunerea lor”: Mh 2; „După ce se spun colocășelele, mireasa iese în pragul casei și aruncă apa din găleată (adusă de la fântână) peste toți nuntașii, mai ales spre ginere, ca să-i știe de frică”: Mh 3; „Cumnatul de mână mare spunea colocășeniile. Mireasa ieșea în pragul casei cu găleata de apă cu busuioc. Stropea nunta și apoi vărsa găleata lângă prag. Apoi fugea, ca să nu i se ia găleata împodobită”: Mh 6; „Cumnatul de mână. Se puneă o prăjină de lemn înaltă și se suiau sus flăcăii [să ia bradul] și numai după aceea li se dădea drumul la masă”: Mh 10; „Colășerii sau colocășerii”: Mh 12; „Un nuntaș spunea orațiile cu plosca în mână, călare pe cal”: Ot 2; „Un băiat mai isteț care știa bine versurile”: Ot 4; „Flăcăii din ceata ginerelui, când spuneau colăceriile, ridicau în sus un colac pe care erau trei pahare cu vin îngroșat cu ardei”: Ot 6; „Un flăcău [spunea orațiile] când se lua mireasa”: Ot 9, 10, 13; „Duminica, când se lua mireasa de acasă, lăutarii sau cineva din invitați, care se pricepea, spuneau orațiile”: Ot 14; „Vornicul”: VI 1; „O persoană mai în vârstă care le știa”: VI 3; „Feciori pe cai veneau înaintea [alaiului] și spuneau colăceriile”: VI 4; „Colăceriile [le spunea] un om care le învățase; venea călare pe cal în fața casei, înainte de a pleca la cununie”: VI 5; „Colocerii [le spunea] un bărbat care le cunoștea”: VI 6; „Colăcer — era călare — după ce spunea colăceriile, se dădea jos de pe cal și așeza o salbă de aur (primită de la ginere) pe gâtul miresei”: VI 7; „Un flăcău din partea ginerelui, frate de ginere”: VI 8; „Colăcerii spuneau colăceriile”: VI 10, 13; „Un om care le știa”: VI 11; „Stolnicul”: VI 12; „Se spuneau colăcerii de câțiva feciori”: VI 14; „Călăreții, tineri care însoțeau pe ginere”: VI 15.

Iertăciunea: „[Ginerele și mireasa] cereau iertare și sărutau mâna”: Dj 3; „Da, la prag, mirele și mireasa îngenuncheau”: Dj 4; „Stăteau pe perină, în genunchi”:

Dj 6; „Iertăciunea avea loc la o săptămână, luni la prânz. Tinerii mergeau cu plocon [la socrii mici] — cu o turtă de pâine, friptură, o ploscă cu vin, un kg de țuică. Părinții fetei puneau masă, cu invitații lor. Tinerii se așezau în genunchi în fața părinților, la pragul cășii. Băiatul zicea: «Iartă-mă tăticule», «Fii iertat»; mireasa «Iartă-mă mămico», «Te iert fata mea»”: Dj 7, 8; „Numai cei ce fugeau”: Dj 9; „Pe prag se puneau căpătăie și ginerele și mireasa îngenuncheau înaintea socrilor mici. Ginerile spuneau: «Iartă-mă tată și mamă», «Iertați să fiți și de mine și de Dumnezeu». Totul se repetă de trei ori (o dată cu părinții răspundeau și ceilalți nuntași care erau de față): Dj 10; „Se spunea în casă la mireasă, unde era întinsă masa. Luau parte toți cei prezenți”: Dj 13; „Se săruta mâna părinților”: Dj 14; „Se spuneau rugăciunile, toți în genunchi. Cel ce spunea rugăciunile primea o batistă cu râuri”: Dj 16; „[Iertăciunea] se făcea la masă, în fața socrului mare și a nașilor”: Dj 17; „După ce o învelește [pe mireasă], se așează la masă și apoi colăcășelul spune iertăciunile”: Gj 4; „Avea loc în casă, pe pernă, ca să fie iertați de părinți pentru ce le-a greșit. De asemenea, ginerile trebuia să plătească mireasa la soacra mică”: Gj 7, 8–10; „Cel ce spunea colăcășenii spunea și iertăciunea”: Gj 11–14; „După ce se spuneau iertăciunile, ginerile rupea chiotoarea soacrei mici și îi puneu bani în sân, iar soacra îi dădea fular ginerelui. Ginerile îi mai dădea și o pereche de pantofi”: Gj 15; „«De iertat» [se făcea] la casa miresii”: Mh 1, 2; „Se scotea zestrea în fața casei, se așezau două căpătăie pe jos, se așezau socrul și soacra mică. Tinerii stăteau în genunchi în fața lor — ginerile în fața soacrei, mireasa în fața tatălui. Oratorul spunea iertăciunile. Mireasa îi dădea o batistă. Ginerile rupea cheptoarea (o ață cu care era legată cămașa de gură) soacrei. Soacra îi dădea în schimb un peșchir la gât ori o pânză de borangic. Ginerile îi dădea un cojoc vopsit soacrei (dacă era mai sărac, îi dădea un șal sau o basma cu ciucuri): Mh 3; „La casa miresei”: Mh 4, 5; „La mireasă în casă. Ginerile stătea într-un genunchi iar mireasa în doi genunchi. Se plângea. Luau parte părinții, nașii, cumnatul de mână”: Mh 6; „După ce se întorceau de la cununie, iertăciunea avea loc la casa marelui — era o masă cu pâine și sare — ginerile și mireasa înconjurau de trei ori masa; rupeau pâinea peste ginere și mireasă. Când puneau piciorul în prag, ginerile și mireasa cereau iertăciune. Erau apoi legați cu bete și trași în casă”: Mh 7; „Când venea mirele cu nuntașii la mireasă, atunci avea loc iertăciunea”: Mh 10; „În biserică avea loc iertăciunea”: Mh 12; „Mireasa cerea iertare părinților”: Ot 1; „Ginerile și mireasa cereau iertare de la socrii mici”: Ot 6, 2, 4, 7; „După nuntă, la una, două săptămâni se duc la iertăciune la părinții fetei”: Ot 8; „O zicea un flăcău. Se cerea în casă, cu fața spre răsărit, îngenuncheați în fața părinților”: Ot 10; „În casă la mireasă, îngenuncheau în fața părinților. Se citeau orațiile de un flăcău”: Ot 11–13; „Nașa venea cu mireasa învolată și spunea: «Uite nașule ce am căpătat — o lebedă frumoasă». Iar nașul spunea: «Și eu un porumbel frumos». Apoi mireasa și ginerile se așezau în genunchi, iar fratele de mână le

punea mâna pe cap și spunea: «Iertați-ne nașule, nașă, mamă și tată». Luau parte socrii mici, nașii, cumnatul (fratele) de mână, mirii. Fratele de mână rostea iertăciunea: Ot 14; „În casă, luau parte doar părinții și neamurile — colăceriul spunea iertăciunea”: Ot 15; „Doar dacă nu se făcea nuntă și mireasa era luată de la părinți fără știrea lor sau pentru că nu erau condiții (bani) să se facă nuntă”: Ot 16; „La mireasă în casă, părinții spuneau: «Vă iertăm, vă binecuvântăm, să vă fie de bine»”: Vl 2; „[Iertăciunea] era spusă de miri, așezați în genunchi în fața părinților miresei”: Vl 3; „Când se întorceau de la cununie, la mire, erau spuse de un copil care purta o cunună de bănuți; mirii stăteau în genunchi”: Vl 4; „Când plecau la cununie, tinerii îngenuncheau în fața părinților fetei și un băiat spunea iertăciunea”: Vl 5–7; „Ca să ia dezlegare de la părinții fetei, ca să plece cu împăcăciune”: Vl 8; „O rudă în vârstă a miresei [o spunea]; mirii stăteau în genunchi”: Vl 9, 10; „Când se pleca la biserică, tinerii stăteau în genunchi în fața părinților miresei și spuneau: «Iartă-mă tată și mamă că-ți iau ajutorul din casă»”: Vl 11; „Mirele și mireasa cer iertăciune de la părinții miresei; mirele își ia iertăciune de la părinții lui sâmbătă seara”: Vl 12; „În camera bună, un tânăr pus de ginere spunea iertăciunea”: Vl 13; „Era spusă de un copil”: Vl 14; „Înainte de a pleca la cununia religioasă, mirele și mireasa îngenuncheau și cereau iertare ambilor părinți. Erau iertați și binecuvântați”: Vl 15; „O spunea un om bătrân de la părinții fetei; mirii stăteau în genunchi pe pernă”: Vl 16; „În casă, luau parte părinții, nașii, mirii. «Iertați-ne mamă și tată» și sărutau mâna părinților”: Vl 17; „Băiatul [spunea]: «Să mă iertați tată și mamă că v-am luat ajutorul din casă». Fata [spunea]: «Iartă-mă tată și mamă că v-oi fi greșit ceva». Părinții [răspundeau]: «Domnul să ne ierte pe toți»”: Vl 18.

Plecarea alaiului la biserică: „Când plecau la cununie, o femeie mai în vârstă arunca o găleată (cantă) de apă înaintea miresei, să-i fie viața mănoasă”: Dj 7; „[Dacă mireasa era deja la băiat], când pleca trăsura, mama băiatului arunca o găleată de apă înaintea trăsorii, o întorcea cu fundul în sus și se așeza pe ea, că zicea să nu mai plece mireasa de la ea. În curte la mireasă [dacă era încă la părinți], băieții trebuiau să ia bradul din vârful prăjinii”: Dj 8; „În curte se afla o masă, cu mesală (față de masă) frumoasă, cu o pâine, un pahar de vin, zahăr; o dă nașei. Mireasa stătea în trăsură sau căruță. Nașa îi dădea miresei de trei ori să muște din pâine, zahăr și să bea din pahar. Vinul rămas îl turna în patru părți ale trăsorii, rupea o pâine în capul miresii și o împărțea la lume”: Dj 11; „Când plecau de acasă, soacra mică și nașa îi rupeau miresei pâinea în cap și din pâine dădea la cei ce prindeau pește, ca să le ajute să prindă pește mult”: Dj 17; „După ce se stropsea nunta, când luau mireasa se făcea un joc: pe o prăjină înaltă de peste 15 metri (pusă la mireasă de sâmbătă seara, curățată de coajă, unsă cu său, parafină sau

fasole fiartă bătută) se punea în vârf o sumă de ibani, un peșchir, un buchet de busuioc și un vârf de brad. Cumnatul de găleată spunea: «Nu vă dau mireasa până nu luați peșchirul din vârful prăjinei»: Mh 3; „Înainte de a pleca la cununie, mireasa rupea în patru o azmuță (o azimă mică) și o arunca peste lume, în patru părți»: Mh 8; „[Când plecau] nașa frângea o turtă în capul miresei și o arunca în patru părți»: Ot 8; „Când plecau la cununat, mireasa, cu fața la răsărit, rupea deasupra capului (în curte sau în trăsură) pâinea miresii și o arunca în patru părți. Fetele, băieții alergau după ea»: Ot 10; „Când plecau la cununie, mireasa avea în mână o azimă din care dădea la lume și un pahar cu vin din care gusta și apoi stropea cu vin oamenii din jur»: Ot 16; „Înainte de a pleca alaiul de la mireasă, aceasta se ascunde împreună cu alte fete într-o casă vecină, unde trebuie căutată și găsită de flăcăi. Ca să o scoată de acolo, ginerele plătește — se spune că «pot-covește calul»; după care mireasa iese plângând, își ia rămas bun cu jelanie, după aceea vornicul spune iertăciunile, tinerii stau în genunchi. La ridicarea miresii, femeile aruncă cu apă. Miresii i se dă un pahar cu vin, din care bea de trei ori, apoi aruncă paharul peste cap. Tinerii încearcă să prindă paharul»: VI 1; „Când pleca mireasa, soacra mică arunca cu boabe de porumb»: VI 10.

Primirea miresei în gospodăria socrilor mari: „Mireasa era servită de soacra mare cu dulceată și apă rece»: Dj 1; „Se așeza o masă în mijlocul bătăturii. Era rotită mireasa de trei ori în jurul mesei de către o rudă a ginerelui și așezată pe masă. Mireasa săruta mâna soacrei mari și aceasta îi punea în sân un bacșiș»: Dj 3; „Când venea mireasa de la biserică, soacra mare puneă o masă mică în mijlocul curții, înaintea cășii — pe masă sare, un pahar cu vin, o azimă. Mireasa, ginerele, nașii, cumnatul de mână dădeau ocol mesei și loveau cu piciorul în același loc, spre răsărit. Mireasa îi dăruia soacrei cârpă, cămeșă, ciorapi»: Dj 5; „Soacra mare ia mireasa în brațe»: Dj 6; „După cununie și după plimbatul miresei prin sat, soacra mare iese cu o masă mică, pe care pune o pâine și sare. Soacra mare taie pâinea în patru părți, face un joc, aruncă cele patru bucăți de pâine în patru părți; pe cine lovește, se căsătorește primul»: Dj 7; „Când venea nunta de la biserică, soacra aștepta mireasa cu o masă pusă afară. Pe masă puneă o turtă de pâine cu un pahar de vin. Îi dădea miresei să guste de trei ori din turtă și vin. Mireasa dădea ocol de trei ori mesei, apoi săruta soacra și intra în casă»: Dj 8; „În mijlocul bătăturii se așeza o masă cu bunătăți. Soacra mare o puneă pe mireasă s-o înconjoare de trei ori, apoi îi dădea o bomboană în gură să fie bună și dulce»: Dj 9; „Când mireasa ajungea la ginere acasă după cununie, era așezată sus pe masă în curte, i se fărâma azima în cap, gusta de trei ori din ea, era ruptă în patru și aruncată în patru părți. Gusta și din vin (dintr-un pahar care era pe masă). Toate acestea erau conduse de soacra mare. Apoi o dădea jos de pe masă, luând-o în brațe, ca

să-i arate că va trăi bine cu ea. Îi trecea prin sân bani de argint ca să fie mireasa sănătoasă ca banu. Se păstrează și azi obiceiul": Dj 10; „În mijlocul curții era o masă cu vin și dulciuri. Soacra o învătea pe mireasă de trei ori în jurul mesei, o servea cu vin și prăjitură, se sărutau de trei ori și-i dădea o mușcată": Dj 12; „Socrul mare primea mireasa când venea de la cununie. Rupea o pâine în capul miresei, ocolea masa de trei ori și gustau din pâinea, sarea și vinul de pe masă. Arunca în cele patru părți cu pâine": Dj 13; „Se pune a masă în bătătură pe care se așeza o pâine și un pahar de vin. Soacra și mireasa dădeau ocol mesei și chiar casei de trei ori, gustau din pâine și vin. Acum se pun prăjituri": Dj 14; „Când sosesc de la biserică acasă la ginere, în întâmpinarea miresei iese soacra mare care o ia în brațe, o așează pe o masă ce se află în curte, îi rupe o pâine în cap și i-o pune sub subțioară, o învăte de trei ori în jurul mesei, îi dă să mănânce din pâine înmuiată în sare și să guste din vin, se repetă de trei ori. După aceea o sărută și o dă jos de pe masă, tot luând-o în brațe. Aceasta ca semn că o să se înțeleagă bine împreună": Dj 17; „După cununie când mergeau la casa marelui, socrul mare aștepta mireasa în fața casei. Aici era așezată o măsuță cu trei picioare, pe care era pusă o găleată plină cu vin și frumos împodobită. Mireasa intra în curte, socrul o lua și o învătea de trei ori în jurul mesei. De fiecare dată, ea trebuia să lovească masa cu piciorul. În acest timp, lăutarii cântau. Apoi [se făcea] horă în jurul mesei": Gj 6; „Soacra mare primește mirii la o masă rotundă pe care o ocolesc de trei ori": Gj 9; „Se duceau la casa ginerelui. În fața cășii o masă rotundă: socrul mare împreună cu nașii și nuntașul cu bradul învăteau fata de trei ori în jurul mesei. Mireasa scotea (cu ajutorul pochinzăritei) de la șold un ștergar lung și brodat pe care-l lega de gâtul socrului mare": Gj 11; „Când sosește mireasa de la biserică, acasă la mire, este primită în curte de socrul mare. Pe o masă se pune un pahar cu vin și o azimă. Socrul mare și mireasa se învăte în jurul mesei de trei ori, dau cu piciorul în masă de trei ori, gustă din vin și azimă și apoi socrul duce mireasa în casă. Mireasa dă socrului un prosop": Gj 15; „Când ajung la casa băiatului, soacra îi primește. Îi leagă cu un peșchir peste mijloc (pe mire și mireasă), îi duce până-n tindă, unde este o masă rotundă cu o scoartă pe ea, un pahar cu apă în mijloc. O urcă pe mireasă pe masă, o învătește de trei ori. Mireasa răstoarnă paharul înspre porțița tinzii, pășește în casă. Apoi se așează pe vatră, adună tăciunii pe vatră, apoi i se dă un copil mic pe genunchi. Așa cum stau tăciunii pe vatră, așa să stea mireasa la casa ginerelui și primul copil să fie băiat": Mh 3; „Când mireasa se întorcea de la cununie (acasă la mire), pe o masă mică în bătătură erau așezate: o pâine tăiată în patru părți și un pahar cu vin. Mireasa cu ginerele și cu alți tineri se învăteau de trei ori în jurul mesei, mireasa spărgea paharul, împărțea pâinea, pe care o arunca în patru părți; nașii legau cu bete pe ginere și mireasă și îi trăgeau în casă": Mh 5; „În tindă se pune a masă cu trei picioare. Pe ea se pune a pahar cu vin. Se suia mireasa pe masă. Soacra o ținea

de mână și se învățea pe lângă pahar de trei ori. Vârșea cu piciorul drept paharul și intra în casă. Soacra o ducea la vatră și o puneă să strângă tăciunii în vatră și să se uite pe coș afară ca să facă copiii cu ochii negri. O trecea în sobă (hodaie, cameră), puneă o pernă pe scaun pe care stătea mireasa cu un băiețel în poală și îi mângâia sexul. Îi făcea cadou băiețelului un colac împletit (înfășurat în brăciri)“: Mh 6; „După cununie, la casa ginerelui, ginerele și mireasa erau legați și trași în bete (trași în casă)“: Mh 8; „Ginerele și mireasa și alaiul se duceau la casa mirelui. Soacra cu brăciri, cu care-i încingea pe miri“: Mh 9; „Soacra (mama mirelui) învățea o masă și pe masă, sus, pășea mireasa. Îi puneă un copil [în brațe] și se uita în foc, să fie cu ochi negri copilul ce va veni. Ziceau că să se învăță mireasa acolo în casă, cum se învățea masa“: Mh 10; „Când venea mireasa de la biserică, socrul mare puneă o masă în fața casei cu un pahar cu vin și o bucată de zahăr (să fie căsnicia bună). Cumnatu' de mână cu mireasa dădeau târcol de trei ori și mireasa răsturna masa. Soacra mare îi primea și îi băga în casă, îi lua peste mijloc cu un prosop și-i băga în casă, ca să-i împreuneze pentru totdeauna“: Mh 12; „Când veneau de la biserică, soacra mare îi aștepta cu o masă pe care era o turtă, un pahar cu vin, bani, zahăr sau bomboane. Soacra, nuna și mireasa ocoleau masa de trei ori cu turtă. Pe urmă gustau din paharul cu vin și mireasa pupa mâna soacrei și nașei. Nașa rupea turtă și o arunca în patru părți“: Ot 8; „Când se venea de la biserică, soacra primea mireasa în prag. O puneă să calce pe o pernă așezată pe prag și-i dădea să mănânce pâine cu miere de albine“: Ot 10; „Când mireasa ajunge la ginere, se urcă pe o masă și este trecută printr-un cerc de puțină învelit cu bete (pe care-l poartă un flăcău din alai după cap). Apoi se îmbrățișează cu soacra“: VI 1; „Înainte de a intra [mireasa cu ginerele] în casă, socrii mari îi primeau cu miere (sau zahăr), să le fie viața dulce“: VI 4; „Socrul mare ieșea cu plosca cu băutură și lăutarii cântau «Primirea»“: VI 5; „Când ajungeau cu căruța la poarta ginerelui, socrul mare dădea ocol mesei cu mireasa de trei ori. Apoi ginerele lua paharul cu azmă și cu mireasa intra în casă, dar avea grijă să pășească el primul peste prag“: VI 6; „Mireasa era întâmpinată de socrii mari cu o masă pe care era așezat un pahar cu vin. Socrul mare ridică în brațe mireasa și spunea: «Doamne ajută, cu sănătate, Sfânta Troiță să vă fie în ajutor». Mireasa îi dădea un prosop socrului“: VI 7; „Acasă la mire, nașii și ginerele se spălau pe mâini; soacra mare o lua pe mireasa cu un prosop mare pus pe gât, o trăgea în casă și o așeza pe un vas (sau butoi) cu vin. Cu acest prilej, nașii primeau daruri (prosoape)“: VI 12; „Socrii le dădeau mirilor miere“: VI 14; „La casa ginerelui, în fața casei, mireasa era întâmpinată cu o masă mică, rotundă. Mireasa era așezată pe masă, soacra mare așeza azima pe capul miresei, apoi rupea azima și o arunca celorlalte fete“: VI 15.

Alte obiceiuri după cununie: „După cununie se duceau la fântână, se zicea că adapă mireasa”: Dj 15; „Se făcea joc în fața bisericii, apoi mergeau la masa mare”: Gj 2; „În fața bisericii, se juca Hora bradului”: Gj 3; „Când iese din biserică, soacra mică stă pe scară. Ginerile se întoarce de la poartă, îi desface cămașa și-i bagă în sân bani și ea îi dă un fular de la oraș și o batistă, cu care stă de gât până duminică seara”: Gj 4; „Se juca o Horă condusă de băiatul cu bradu”: Gj 10; „După cununie, la ieșirea din biserică, se juca Hora de mână în care intrau fete cam uitate, cu credința că le va veni și lor rândul în curând”: Gj 12; „Mergeau la biserică, și fetele care voiau să se mărite se înghesuiau să mănânce din pișcotul ce se dădea mirilor de către preot”: Mh 9; „După cununie se juca Hora bradului la casa mirelui. Flăcăul care purtase bradul prindea hora — într-o mână ținea bradul, iar cu cealaltă ținea de mână pe naș”: Ot 6; „[La biserică] se făcea o horă care se învătea de trei ori”: Vl 3; „După cununie se făcea o horă în fața bisericii; în capul horei era băiatul cu bradul, apoi nașul, nașa de mână cu mireasa”: Vl 5; „După cununie, mirele fugea și se pitula în podul casei și-l scoteau nuntașii. Și mireasa se ascundea”: Vl 16; „Când venea nașul de la biserică cu finii, ieșea una din rude cu săpunul, prosop și cu o cană cu apă să se spele nașul. Altcineva încerca să-i pună nașului cenușă în mâini pe furiș”: Vl 18.

MASA MARE

Locul unde era organizată: „La casa mirelui”: Dj, Gj, Mh, Ot, Vl; „La casa miresei când o învălea, se făcea o masă”: Dj 7; „Socrul mic făcea și el masă la el acasă, dar numai cu invitații lui, fără tinerii căsătoriți, nași. Cu lăutarii”: Dj 10; „Și la mireasă se făcea o masă duminică după amiază”: Dj 17; „Dacă mergea ginerile în casa fetei”: Gj 3; „Se făcea masa mică”: Gj 5; „Se făcea masă pentru toți nuntașii duminică dimineata. Azi nu se mai face [acasă], ci la cămin”: Gj 9; „Avea loc o masă mică”: Gj 11; „Numai atunci când mirele se ginerea, adică își fixa casa la casa miresei, aici se desfășura întreaga nuntă”: Gj 13; „În sat se făceau două mese: la socrul mare și la socrul mic; fiecare masă avea lăutarii ei”: Ot 7; „Când o lua [pe mireasă] cu nunta”: Ot 8; „Aici era duminică dimineata, până la prânz, masa miresii, cu pochinzerii (invitații) socrului mic, se numea masa pochinzerilor”: Ot 10. „Înainte se făceau două mese — la socrii mici și la socrii mari; darurile se strângeau în ambele locuri”: Vl 1; „Dimineata fac și la casa miresei o masă”: Vl 2; „Doar rudele miresei, care apoi merg la mire”: Vl 4; „Dacă face și mireasa masă la ea, se face la prânz, după cununie”: Vl 11; „Rudele miresei mergeau întâi la casa ei, unde se puneau o masă, apoi veneau și ele la mire”: Vl 14; „Dacă erau din același sat se făcea o singură masă la ginere (părinții fetei trebuiau

să contribuie cu alimente). Dacă erau din sate diferite, se făcea masa miresei la casa acesteia, după ce o gătea nașa și spuneau iertăciunea (cam pe la prânz)“: VI 18.

Așezarea nuntașilor: *În capul mesei:* „Nașii“: Dj: 1–7, 9–17; „Nașii stăteau la mijlocu’ mesii (locul de cinste)“: Dj 8, Gj, Mh, Ot, VI; *Locul mirilor:* „[Înainte] nu stăteau la masă. Acum, lângă nași“: Dj 1, 3, 13, Gj 3, Ot 11; „Între nași“: Dj 4, Gj 12–14, VI 6; „Nu stăteau la masă“: Dj 5, Ot 2; „Mâncau într-o cameră separată“: Dj 7; „În fața nașilor“: Dj 8; „Lângă nași“: Dj 9–12, 14, 17, Gj 1, 2, 4, 7, 9, 10, Mh 9, 10, 12, Ot 1, 4, 6, 9, 10, 12, 13, VI 3–5, 11, 13–15, 18; „De o parte și alta a nașilor. Astăzi nu se mai păstrează obiceiul“: Dj 15; „Nu stăteau la masă. Ei supravegheau ca nuntașii să fie cât mai bine ospățați“: Gj 5; „Mireasa mânca cu nașa și soacra în casă. Apoi (la friptură) ieșea la strâns darul“: Gj 6; „Lângă nași, dar mai mult serveau“: Gj 8; „Mirii serveau și nu se așezau la masă“: Gj 11; „Mireasa nu stătea la masă, ea stătea în casă. Ginerile nu prea stătea, nici el, la masă, iar dacă stătea nu mânca, avea grijă de naș“: Gj 15; „Ginerile și mireasa nu stăteau la masă, ei serveau la masa nașului. Acum stau la masă în fața nașilor“: Mh 1; „Nu șed la masa mare, ci la masa mică la mireasă“: Mh 3; „Înainte vreme, mirii mâncau separat, singuri“: Mh 4; „În stânga și dreapta nașilor“: Mh 5, VI 8; „La o masă separată sau într-o altă încăpere“: Mh 7; „Pe vremuri, [mirii] mâncau într-o altă încăpere. De obicei, socrii mari erau așezați în imediata apropiere a nașilor. Acum mirii sunt așezați în preajma nașilor“: Mh 8; „Mirii mâncau separat. Azi stau alături de nași la masa mare“: Mh 11; „La o masă a tinerilor“: Ot 7; „Nu stăteau la masă decât când se dădeau darurile“: Ot 8; „Nu stăteau la masă. Mâncau pe furis în altă cameră, amândoi dintr-o strachină“: Ot 14; „În capul mesei“: Ot 16; „Nu ședeau la masă, li se dădea într-o cameră alăturată vin fiert cu pâine“: VI 1; „[În capul mesei] nașii cu mirii. Se așezau la masă când venea Calea mare [socrii mici cu invitații lor]. Până atunci, mireasa stătea la poartă cu plosca și primea oamenii“: VI 2; „Nu stăteau la masă“: VI 7, 10, 17; „Nu se așezau la masă (lângă nași) decât după ce veneau toți invitații“: VI 9; „De o parte și de alta a nașului și a nașei“: VI 12; „Nu stăteau la masă cât timp întâmpinau oaspeții“: VI 16; *Alți participanți:* „Aproape de nași erau așezate neamurile mai bogate, persoanele mai importante, să facă darul mare“: Dj 8; „Socrul mare nu stătea la masă, avea grijă de buna ei desfășurare“: Gj 7; „Socrii nu stăteau la masă. Socrii mici veneau mai târziu cu lumea. Veneau cu bunădimineata, soacra aducea darurile care trebuiau împărțite de mireasă“: Mh 5; „Mai de mult stăteau numai bărbații la masă. Înainte de servirea fripturii se strigau banii. Mergea lăutarul cu cumnatul de mână mare. Se ridicau apoi bărbații și stăteau la masă femeile. Până să se așeze la masă se

strigau plocoanele aduse de femei. Bărbații jucau”: Mh 6; „Toți cei căsătoriți mâncau din aceeași strachină, cu aceeași lingură”: Ot 1.

Meniul de nuntă: „La masa mare se dădea: [întâi] varză cu carne, [apoi] ciorbă, [felul trei] ghivigi și [patru] friptură. [Sau] ciorbă de porc și de pasăre, piftii, sarmale, friptură de porc și de pasăre, mâncare de prune cu carne, băutură. Astăzi se dă mai întâi o gustare: mezeluri, brânză, măsline, țuică. Ciorba a cam dispărut de la nuntă. Vin apoi sarmalele, piftia, friptura de porc și de pasăre, mâncare de prune cu carne de pasăre, cozonac, vin”: Dj 5; „Nunta se făcea și la mire și la mireasă. Sâmbătă seara se făcea masă în ambele părți. Duminică la prânz era masa la mireasă. Duminică seara, luni seara — masa la mire. [Se servea] varză cu carne de oaie, ciorbă de oaie cu cartofi, mălai, țuică, vin. Duminică seara și friptură”: Dj 6; „Soacra mare venea la naș cu geacul (o traistă de pânză la gât) cu zahăr. Îi dădea întâi nașului, apoi împărțea la meseni imediat ce se punea masa mare la ginere, să îndulcească vinul”: Dj 7; „Mere cu zahăr, murături la țuică, varză cu carne, ciorbă, friptură, gogoși, nuci”: Dj 10; „Murături, ciorbă de oase sau de pește, varză cu carne, friptură”: Dj 11; „Murături cu rachiu, ciorbă, varză cu carne de oaie, friptură de oaie, mai rar vițel, țuică, vin”: Dj 12; „Nunta ținea de sâmbătă seara până luni seara. Masa [se făcea] și la mire și la mireasă. Sâmbătă seara — mălai copt în test, varză albă murată, mâncare de cartofi cu carne, rasol de vacă. Duminică și luni seara se adăuga friptura”: Dj 16; „Se servea: murături plus varză cu sau fără carne, ciorbă de carne, friptură cu sau fără garnitură, vin, țuică. Acum [se dau] aperitive, sarmale, chiftele cu sos, friptură, cozonac”: Dj 17; „Ciorbă de bureți (măruntaie de oaie), rasol de oaie, piftii, friptură, țuică, vin sau varză cu piftii, ciorbă, friptură. Azi [se dă] varză cu sarmale cu piftii, ciorbă, rasol, friptură cu cozonac”: Gj 5; „Murători cu turtă, varză cu piftii, ciorbă, tocană, friptură. Azi la fel, plus mezel [la început], cozonac, dulciuri [la sfârșit]: Gj 6; „Varză sau sarmale cu piftii, ciorbă dulce, ciorbă acră, carne friptă, țuică, vin. Azi [se dă] la fel, plus cozonac, prăjituri”: Gj 13; „Ciorbă și friptură de carne de porc și pasăre, piftie, sarmale, varză călită, iahnie de fasole, gogoși în untdelemn. Azi la fel, dar mai întâi o gustare, iar la urmă cozonac și alte dulciuri”: Gj 14; „Varză, ciorbă de carne, friptură, mălai. Azi — aperitiv, sarmale, friptură, cozonac”: Gj 15; „Varză acră, ciorbă, friptură, vin, țuică. Azi la fel, dar în loc de varză, sarmale, plus cozonac, prăjituri”: Mh 4; „De post (în post nu intrau în biserică) — pește prăjit, ciorbă de pește, ciorbă de fasole, sarmale cu orez, țuică, vin. De dulce — varză acră plus țuică, supă de vacă, rasol cu hrean, sarmale cu carne de porc sau de vită, vin de stafide. Azi la fel, plus cozonac, prăjituri”: Mh 7; „Ciorbă, rasol cu hrean, sarmale, friptură, cozonac, țuică, vin. Azi în plus mezeluri, brânză, măsline la început”: Mh 8; „De post — mâncare de prune, de cartofi, fasole sleită, sfeclă

umplută. De dulce — supă, rasol, sarmale, friptură, țuică, vin. Azi și mezel, cozonac”: Mh 9; „Supă, rasol cu hrean, sarmale, friptură, gogoșele”: Mh 11; „La început murături cu țuică, apoi varză cu carne, ciorbă, mâncare cu prune sau tocană cu carne, friptură. Acum se mănâncă ciorba întâi”: Ot 1; „Se făcea nuntă în postul Crăciunului până la Sfântul Nicolae — [se dădea] varză, fasole, pește”: Ot 2; „Varză, ciorbă, friptură, gogoși, vin, țuică”: Ot 4; „De post — raci (ardei roșii umpluți cu făină, ceapă călită, bulion), fasole sleită, murături, ciorbă de cartofi, mâncare de prune; de dulce — ciorbă cu carne, varză cu oaie”: Ot 5; „Morătoare, varză cu carne, ciorbă de pasăre, vită sau oaie, tocană, friptură”: Ot 6; „Varză cu bucăți de oaie, friptură făcută în țest, murături. Se bea vin și țuică”: Ot 7; „Numai dacă ia mireasa «cu nuntă» se mănâncă la mireasă acasă. În post nu intrau în biserică, doar o ocoleau cu bradul. De post — fâsui uns cu ulei, cartofi, varză îngroșată, raci de ardei cu «prăjitură» de ceapă (umpluți cu cocă cu ceapă); de dulce — ciorbă de pasăre, oaie, varză cu carne. Țuică [se pune] în străchini pe masă, luau cu ceașca”: Ot 8; „Ciorbă, varză cu carne sau sarmale, friptură, cozonac. Azi la fel plus mezeluri”: Ot 9; „Varză, ciorbă, pește (dacă era de post), băătură”: Ot 10; „Ciorbă de carne, varză cu carne, friptură de pasăre, vițel, porc, băătură. Toată lumea care vine la nuntă aduce plocon și la mireasă și la ginere — pâine (azmă), fasole, cartofi, brânză, pasăre vie, mere, pere, țuică, vin”: Ot 11; „La pețit, dacă se făcea și miresit (logodna), se tăia o oaie, se întindea masă: varză cu carne, ciorbă, friptură; acum se taie porc. La casa mirelui, la fedeleș — ciorbă de gigheri (de mațe). Mergeau vinari de la mireasă la ginere (7–9) cu plocon — trei pâini, o pasăre, băătură. Se întindea masă — murături, șuncă, ciorbă, friptură. [La masa mare], la început murături cu pâine, șuncă, apoi varză cu carne, apoi ciorbă de pasăre, friptură. Acum — mezeluri, ciorbă de pasăre, apoi varză cu carne sau sarmale, friptură, dulciuri multe”: Ot 14; „Sâmbătă seara (fie la mire, fie la mireasă) — ciorbă, varză, băătură. Duminică seara, luni seara, la masa cu dar: ciorbă, varză, friptură, băătură”: Ot 15; „La masa darului [se pune primul fel] varză cu piftii, [al doilea] ciorbă, [al treilea] friptură cu taței cu lapte, unii și tocană”: Vl 1; „Întâi piftii cu varză cu sarmale, apoi ciorbă, apoi tocană cu friptură”: Vl 2, 3; „Varză, ciorbă dulce, ciorbă acră, sarmale, piftii, friptură, curcan umplut pentru naș. În post — mâncare de prune, de gutui”: Vl 5; „Se puteau face nunți în post. Slujba religioasă se făcea când era voie, doar petrecerea se făcea în post. Se dădea ciorbă și varză cu carne (puse odată pe masă), mâncare de prune, friptură”: Vl 6; „La masa darului — varză cu piftii (acum sarmale cu piftii), ciorbă, friptură cu tocană”: Vl 8; „Varză cu piftii, pâine, ciorbă acră sau ciorbă dulce (în castroane — mâncau mai mulți din același castron)”: Vl 9; „La masa darului — ciorbă dulce și ciorbă acră, piftii, varză, friptură cu umplătură”: Vl 10; „La masa fetelor (la casa miresii) — sarmale sau varză cu carne, ciorbă cu carne, tocană, friptură cu gogoși sau cozonac”: Vl 11; „Piftii cu varză cu carne, ciorbă,

rasol cu hrean, mâncare cu prune“: VI 12; „Varză cu piftii, ciorbă acră și ciorbă dulce, friptură cu umplătură“: VI 13; „Două ciorbe: ciorbă cu orez și ciorbă cu fidea (o strachină cu una, o strachină cu cealaltă), dar mai întâi varză cu carne cu piftie și apoi friptură prăjită într-un tuci mare (îi spunea tocană), pâine sau mămăligă“: VI 17; „Ciorbă, tocană, sarmale, friptură. Mireasa nu avea voie să mănânce carne, doar brânză, ouă“: VI 18.

Acte rituale și ceremoniale: Mirii mâncau dintr-un vas comun: „[Mâncau] dintr-o singură farfurie cu o singură lingură“: Dj 3, 12, 14, 15, Gj 1, 9, 10, 12, 15, Ot 4, 7, 13, VI 1, 5, 8, 12; „Mâncau (în casă) dintr-o strachină de pământ, cu o lingură amândoi (varză cu carne, ciorbă)“: Dj 5; „O pâine și mâncare (care se dădea la masă), o jumătate de vin. Beau (amândoi) din sticlă, nu din pahar“: Dj 7; „Mâncau din aceeași strachină, cu o lingură, beau cu același pahar. Mâncare care se dădea la masa mare: varză, ciorbă, friptură. Mirii mâncau din același vas, cu aceeași lingură, ca să împartă totul în viață“: Dj 8; „Mărul din brad îl răscumpărau de la cumnatul de mână și îl mâncau împreună“: Dj 11; Mâncau un pește cu usturoi și trebuia să întingă într-un vas unde era o lingură de zahăr cu apă (pește, ca să aibă noroc, apă cu zahăr, ca să li se îndulcească viața)“: Dj 13; „Când veneau de la biserică, mâncau cu o lingură și dintr-o strachină amândoi, ce găteau bucătarii (varză, ciorbă)“: Dj 16; „Le dădea soacra mare imediat ce veneau de la biserică să muște dintr-un măr, dintr-o felie de cozonac (acum) și să bea dintr-un pahar de vin, să fie împerecheați toată viața“: Gj 6; „Da, mâncarea de masă, ca să fie ca unul, să nu se despartă și să se înțeleagă bine“: Gj 7; „Mâncau lapte dintr-un blid, cu o lingură“: Gj 11; „Dintr-o singură strachină și cu o singură lingură“: Gj 13; „Din aceeași strachină de lut. Și azi, dar numai așa, de formă“: Gj 14; „Mâncau cu o singură lingură, din aceeași farfurie. Mâncau înainte de a începe masa propriu zisă, într-o încăpere separată, împreună cu cumnatul de mână. Soacra mare și soacra mică îi servea la masă. Azi nu se mai păstrează obiceiul“: Mh 1; „După ce mireasa tinea la vatră copilul pe genunchi, soacra le dădea să mănânce lapte dintr-un blid, cu o singură lingură“: Mh 3, 4; „Gustau din toate mâncărurile, din același blid“: Mh 5, 7, VI 13; „Mâncau un măr, o bucată de zahăr ruptă în două“: Mh 6; „Mâncau separat, într-o altă încăpere, orice mâncare, dar dintr-un blid“: Mh 8, 9, 11, 12; „Mănâncă lapte dintr-o strachină cu o lingură amândoi“: Mh 10, VI 9; „După cununie, la casa ginerelui, înainte de masa mare, [mănâncă] din strachină, pe desagi, să stea legați ca desagii“: Ot 2; „Cu o singură lingură, mâncau din mâncarea ce se gătea la nuntă“: Ot 6, 8, 12; „Ce se da la nuntă, ciorbă, varză. Și la mireasă, duminică dimineața mâncau dintr-un blid, beau dintr-un pahar“: Ot 10; „Înainte puneau masa pe desagi de cânepă; cum se țin desagii, așa să se țină și tinerii“: Ot 11; „Mâncau pe furiș, în altă cameră, amândoi dintr-o strachină“: Ot 14; „Doar le dădeau să mănânce pe desagi, ca să rămâie

uniți între ei”: Ot 15; „La biserică (la cununie), mănâncă amândoi din colacul miresei”: Ot 16; „Mâncau cu o lingură orice mâncare, mai ales lapte și un ou”: Vl 2; „Toată mâncarea cu o lingură; de sâmbătă seara, mirii nu aveau voie să mănânce nimic”: Vl 4; „[Mâncau] cu aceeași lingură; și ce aduceau pe Calea mare de la mireasă — mere, zahăr, curcan fript, rachiu, vin — plocon de la mireasă”: Vl 6; „Mâncau separat, imediat ce veneau de la biserică, dintr-un blid, cu o singură lingură”: Vl 7; „Când veneau mirii de la biserică, le dădea lapte fiert cu pâine sau lapte cu orez, mâncau din același blid cu aceeași lingură, în pivniță”: Vl 10; „[Mâncau] cu o lingură de lemn, toată mâncarea”: Vl 14; „Lapte, cu o singură lingură de lemn”: Vl 16; „Lapte dulce. În lapte era pus un ban. Ei încercau să prindă banul înaintea celui alt”: Vl 18.

Găina nașului: „La masa mare se aducea nașului o găină mare friptă”: Dj 2, 12, 14; „O găină friptă se dădea nașului, care rupea o aripă și apoi dădea darul”: Dj 3; „Lăutarii aduceau o găină friptă (înainte de scosul banilor) și o puneau pe masa nașului. Găina avea flori în cioc, pe farfurie”: Dj 5, 8; „Se dădea o găină friptă, împodobită cu flori spre sfârșitul mesei mari. Atunci dădea nașul darul”: Dj 9; „O găină friptă, cu mere împrejurul ei, cu capul nejunulit, legat cu fontă roșie”: Dj 10; „Fiecărui naș i se servește un pui fript pe farfurie”: Dj 11; „Se dădea nașilor înainte de a strânge darul, o găină friptă, înflorată la gât”: Dj 15; „Se dădea curca împodobită. Mesenii căutau să o schilodească, rupându-i câte un picior, o aripă”: Gj 2; „O găină sau o pasăre mare la strigarea nașului”: Gj 3; „Se dădea un curcan. Nașul rupea aripa dreaptă și cotoiu stâng și le dădea cumnatului de mână”: Gj 4; „Când se servea friptura, se dădea nașului un curcan, cocoș sau purcel (fript). Se dădeau și la masa miresei și la masa mare”: Gj 8; „Înainte de dar se dădea nașului un curcan (sau purcel) împodobit cu brad”: Gj 9; „Când se așeza în fața nașului un curcan fript, se dădeau darurile în bani și se servea friptura la meseni”: Gj 12; „Când se aducea friptura, în capul mesei, în fața nașilor se așeza pe tavă un curcan întreg fript. Din acest moment se strângeau darurile de la meseni”: Gj 14; „Curcan fript cu flori de muișcată în cioc”: Gj 15; „[Se aducea] găina, înainte de daruri”: Mh 3; „Purcel de lapte, înainte de strângerea darurilor”: Mh 4; „Înainte de strângerea banilor (a darului), socrul mare dădea nașului un purcel de lapte fript cu un măr în gură”: Mh 5, 7; „Purcel de lapte împodobit înainte de strângerea darurilor. Nașul strângea darul”: Mh 8–11; „[Se dădea] curcan, purcel înainte de a striga darul. Cumnatu’ de mână venea la naș cu un curcan sau un purcel pus pe tavă, împodobit astfel: la gât cu o fundă roșie, în gură o țigare, flori de pir împrejur pe tavă, împodolit cu roșu. Putea să fie și copt, de regulă era nepreparat. Cu lăutarii, îl puneau în fața nașului. Nașul îi dădea bani cumnatului de mână”: Mh 12; „O găină — o aducea bucătăreasa”: Ot 1, 4, Vl 2; „Înainte de strângerea darurilor [se aducea]. Nașul împărțea găina celor din preajmă”: Ot 6; „Lăutarii trimiși de socrii mari dădeau nașului o găină sau un cocoș cu o frunză verde în cioc”: Ot 15; „Mai

spre sfârșit se aducea o găină împodobită și atunci nașul dădea darul”: Ot 16; „Găină, cocoș, curcă împodobită cu flori naturale; o dădea o femeie sau bărbat care servea la masă, înainte de daruri”: VI 3; „Un nuntaș îi dădea nașului un curcan care nu avea capul de tot tăiat, în cioc avea busuioc și o bucată de pâine (înainte de daruri). Nașul rupea piciorul drept și aripa stângă pentru el, iar restul era dat la masă”: VI 5; „Un curcan sau un purcel fript, îl aducea bucătarul”: VI 6; „Un cocoș, înainte de strângerea darurilor. Se dădea nașilor și nașii îl împărțeau mesenilor”: VI 8; „O găină cu gât și un ardei în cioc, când se strângea lume mai multă”: VI 10; „Volnicul aducea găina nașului”: VI 11; „Nașul primea găina friptă, o dădea mirelui să o rupă; nașul o împărțea apoi. Se dădea înainte de strângerea darurilor de către stolnic”: VI 12; „La daruri, bucătăreasa aducea un curcan la nași”: VI 13; „O găină înflorată. Omul care o ducea se îmbrăca urât și striga după naș. Nașul plătea aceluia care aducea găina. O lua acasă. O mai dădea o bucătăreasă”: VI 17; „Înainte de friptură, o bucătăreasă dădea nașului găina”: VI 18.

Daruri: „Nuntașii dădeau dar de bani, dar și alimente (brânză, făină, vin, păsări). [Acum se dă] dar de bani și obiecte pentru gospodărie”: Dj 1; „Se striga darul de bani. Nașul și invitații lui dădeau cel mai mare dar. După strângerea darului, nașul mulțumea invitaților”: Dj 2; „Darul îl strângea un lăutar mai bun de gură. Numai bani se dădeau. Rar, când era lipsă de produse, s-au dat banițe de grâu sau porumb. [Acum se dau] bani, lucruri pentru gospodărie”: Dj 3; „Când se dădea darul, se puneau pe o pâine cu sare pe ea. Nașul striga darul și-l puneau pe pâine”: Dj 4; „Duminică seara se striga darul — nașul și lăutarii. Banii se puneau pe o pâine mare. Rudele apropiate strigau: «Un cap de vită mare (oaie, vacă, cal), o mearță de vin». Mireasa dădea nașilor cămașe, bete, prosop ales de borangic. Nașei: cămașă cusută, prosop. Soacrei mari: cămașă cusută și încălțăminte. La fel socrului mare”: Dj 6; „Lumea venea cu plocon: azmă, găină, pește, brânză, vin. La masă dădeau bani. Mireasa dădea daruri la toate rudele: 20–30 prosoape. Socrilor [le dădea] perină, cămașă, macat. Ginerelui, cămașă de noapte”: Dj 8; „Lăutarii adunau darul pe o azimă de pâine. Înainte se dădeau mai mult produse: grâu, porumb, oaie, purcel. Rar se dădeau bani. Mireasa dădea (și dă) nașului o cărpă și cadouri (îmbrăcăminte), pânză, prosoape, perină”: Dj 9; „Lăutarul strângea darul cu o lumânare aprinsă de la cununie, o pâine, o farfurie și mergea din om în om, începând cu nașul și lătunașii [oamenii nașului]. Se dădeau și animale, produse. Mireasa dădea cămașă soacrei, velință nașei, socrului căpătâi, cămașă lungă”: Dj 11; „Mireasa dădea nașilor și socrilor cămași, cumnatului de mână prosop, pernă”: Dj 12; „Lăutarii strângeau darul. Înainte se dădeau și produse (grâu, porumb), un purcel, o oaie, chiar mai frecvent decât bani. Fata dădea nașilor cămași și prosoape cusute. Socrului mare — căpătâi de lână cusut și umplut cu pene, cămașă, prosoape”: Dj 14; „Se făceau daruri în bani, cu strigări. Darurile erau menite să completeze zestrea fetei”: Gj 2; „Cumnatu’ de mână strângea darul

în bani la masă, însoțit de lăutari, ginere și mireasă. Banii îi strângea în coș, iar nașul număra banii. Punea câteva picături de vin pe bani, câteva firimituri de pâine, îi învelea în batistă și-i dădea miresei. Mireasa săruta mâna nașului când primea banii”: Gj 4; „În ajunul nunții, nașului i se dădea plocon găină, vin, colac. Mirele trimitea la mireasă daruri pentru ea și socrii mici. Mireasa dădea socrilor prosoape, cămăși, fustă; nașilor — cămașă, ie, fustă, prosoape. Oaspeții miresei aduceau găină sau pui, făină, mălai, vin sau țuică, carne de porc. La masa de la mireasă [se dădea] dar de bani mic. La masa mare — dar de bani. Nașul aducea la ginere doi curcani mari și dar de bani. Acum mai aduc și obiecte — aragaz, butelie, frigider etc.”: Gj 6; „Masa era cu dar. Mireasa dădea șervete sau batiste la toți nuntașii. Cei ce primeau batiste le păstrau”: Gj 9; „Odată cu masa mare se făcea și jocul, dura de la amiază până seara, între felurile de mâncare. După luarea darurilor, la sfârșitul mesei mari, toată lumea ieșea la joc. În această horă mare după daruri, soacra mare intra în joc și mireasa îi dăruia cămașa de soacră mare”: Gj 10; „Înainte de împetitului, flăcăul ducea nașului o curcă ca plocon pentru încuviințarea de a se căsători. [La masa mare] se strigau darurile; mireasa dădea șervete la rudele mirelui și nașului”: Gj 11; „[După ce strângea darul], nașul înmâna miresei o legătură cu banii primiți de la meseni. Mireasa pune pe umerii nașului și ai nașei câte un peșchir lung, lucrat de ea în motive naționale. Tatăl ginerelui primea de la mireasă cămașa de socru mare, pe tema căruia se făceau fel de fel de glume”: Gj 12; „Când se aducea friptura, se strângeau darurile de la meseni. Mireasa împărțea și ea daruri — șervete mari, înflorate, cârpe de borangic la nași, la rude apropiate, la oameni însemnați din sat”: Gj 14; „Majoritatea nuntașilor veneau cu plocoane — azimă, nuci, fasole, pui, ouă. Când strângea darul, cumnatul de mână pune banii într-un coș cu azimă și bani. După nuntă, respecta pe nași cu plocon compus din 7–11 curcani, pâine, vin (un decalitr), țuică (două, trei kg), zahăr”: Gj 15; „Înainte de strângerea darurilor, se aducea nașilor o azmă de pâine cu sare. Acum primește, de obicei, un purcel de lapte”: Mh 1; „La masa mare, fiecare nuntaș, pe lângă bani, ducea plocon trei azimi de pâine, o găină friptă, un kg de băutură. După ce se sculau de la masa mare, la primul joc care se juca, mireasa dădea socrilor cămașă, perină, ciorapi. Soacra dădea miresei o cămașă, un costum național, un macat, o foaie de scoartă. Se mai făcea câte o azimă la amândouă mesele [și la mireasă și la ginere]. Pe fiecare, înainte de a se strânge banii, se pune un ban de metal, un fir de busuioc, puțină sare. Când venea mireasa să ia banii, nașul rupea din azimă, din patru părți, lua puțină sare, busuioc și un pic de vin, pune banii adunați în batistă și îi dădea miresei. Azima care rămânea, o făcea bucăți și le arunca nuntașilor — cel care prindea o bucată nu se îmbolnăvea de friguri”: Mh 3; „După masa mare se dădeau peșchire la bărbați și tulpăne cu șpițuri (cu mărgel) la femei. Socrului mare i se dădea: peșchir, cămașă, căpătâi. Soacrei mari, cămașă și opreg, tulpan. Nașilor: foaie de scoartă,

cârpă de borangic, pernă, tulpan. Soacra mică primea cojoc de la ginere (când venea să ia mireasa). Darurile le strângea cumnatul de mână mare cu lăutarul. Banii erau numărați de naș, iar nașul îi dădea miresei: Mh 6; „Pochinzerii (neamurile miresei) dădeau darul la ginere, la masa mare”: Ot 2; „Darul nașilor — soacra mică dădea din partea miresii darurile pentru nașă și naș (de îmbrăcăminte). Mireasa dădea socrilor mari, ca daruri, cămăși lucrate de ea. Se numea ploconul soacrei mari. De obicei azimile se mâncau luni, după nuntă. Darul de bani îl strângea un lăutar care ducea în mâini o azmă. Banii îi ducea în capul mesei la naș. Acesta îi număra, anunța cât s-a strâns, apoi lua sare, pâine, vin, stropea banii și-i dădea ginerelui”: Ot 6; „Se aducea o turtă pe care se strângea darul (bani). După aceea începea masa propriuzisă”: Ot 7; „Se dădeau daruri la nuntași: prosoape, batiste”: Ot 10; „Mireasa dădea daruri la nuntași: șervete, cârpe, perne în scoartă”: Ot 11; „Nașul dădea ca dar (printre altele) o garniță (căldare) frumos împodobită cu flori, înainte de a se juca hora miresei. Nașii se spălau pe mâini în această căldare, după care se umplea cu vin și mesenii erau serviți din ea”: VI 1; „Toți oamenii veneau cu plocon — două pâini, ouă, pui, slănină. Nașii aduceau găină, cocoș. Mireasa dădea șervete, batiste; la nași — perini, prosop”: VI 2; „Părinții miresei dădeau daruri neamurilor ginerelui (cămașă, fustă, batic) și nașului (pernă, cămașă, fustă), acum și pijamale. Când se servea masa, ginerele, fratele de ginere și nașul strângeau darurile (bani) de la invitați, iar mireasa venea la urmă și îi săruta”: VI 3; „Darurile (bani) se dădeau la Jocul miresei. Mama miresei le dădea tinerilor o găină și un cocoș cu colac, înfășurați într-un fuior de lână și cânepă, cu trei bani de argint; mireasa rupea colacul”: VI 4; „Întâi dădea nașul darurile (îmbrăcăminte, așternuturi, o cârpă de borangic pentru cap); banii erau puși pe o tavă cu o pâine; cu această tavă, nașul aduna, împreună cu mirii, darurile în bani, iar lăutarii strigau cât a dat fiecare”: VI 5; „În timp ce se juca, nașul aduna darurile de la invitați (bani), apoi mireasa dăruia nașilor cămăși”: VI 9; „La mireasă, în ziua nunții, se aduceau plocoane (pâini, păsări, ouă, zarzavaturi, băutură). La masa mare se dădeau bani”: VI 10, 11, 17; „Se dădeau darurile (bani), după care se făcea jocul miresei”: VI 14; „Darurile le aduna nașul; în acest timp se făceau hore. Mireasa dădea daruri nașilor, rudelor — cămăși, batiste. Nuntașii dădeau bani”: VI 16.

OBICEIURI DUPĂ NUNTĂ

Vestea cu rachiu roșu: „Danțul de luni dimineăta, Vestea miresii; Soacra mare vopsea o sticlă de țuică în roșu și împreună cu pâine și păsări trimitea vestași la soacra mică, o căruță, două de oameni, lăutari, cumnatu' de mână. Când se destupa sticla cu țuica vopsită în roșu i se dădea cumnatului de mână, cel ce a adus

sticla, 100 de lei. Soacra dădea (să se ducă înapoi la ginere) o mușcată (floare) și un cocoș vopsit cu vopsea roșie (penele), cu salbă de bani la gât. Pe toți cei veniți cu vestea că mireasa a fost virgină, soacra îi poftea să ia o mică gustare și le pune la gât un tulpă alb. Azi un batic alb. Se întorceau la ginere, cumnatu' de mână dădea soacrei mari mușcata și cocoșul trimise de soacra mică iar aceasta îi dădea în loc o oală cu vin. Avea loc veselie multă, dans. Luni seara se mai duceau tineri, cumnatu de mână, câțiva oameni, cu plocon la naș. Așa era obiceiul' ca nașu să fie dus cu lăutari acasă și cu plocon și să fie luat cu lăutari și adus la nuntă. După o săptămână, soacra mare, însoțită de socru' mare, tinerii căsătoriți și câteva neamuri (de obicei număr fără soț, șapte, nouă), fără nași, mergeau la soacra mică. Joi se întorcea vizita, adică soacra mică, însoțită de socru' mic și câteva persoane, mergeau la socrii mari": Dj 1; „Duminică noaptea, mireasa se dezvelea și se învelea luni dimineața, bea țuică fiartă cu murători, lua o găleată și o pune pe cobiliță, pune o cârpă de borangic peste găleată și mergea cu ea la izvor, la fântână, cu cumnatul de mână, cu nunta, cu lăutarii. De trei ori cumnatul de mână umplea găleata cu apă și mireasa o vărsa cu piciorul": Dj 4; „Dacă fata nu era bună, luni o puneau pe grapă și se duceau cu ea la tatăl fetei și cămașa o puneau în fața mesenilor. Când mireasa nu era cinstită, când fierbeau rachiu (după ce se dădea darul), aruncau cenușă în rachiu. Dacă era cinstită, jucau rachiu": Dj 7; „Luni dimineața ieșea mireasa la apă cu lăutari, fete, cumnatul de mână, ginerele. Vărsa trei găleți cu apă, făceau o horă, fărâmau bradul și împărțeau la toți câte o floare": Dj 8; „Luni dimineața, când mergea mireasa la apă, mergeau cu vestire la nași. Beau, petreceau puțin acolo, se întorceau acasă și iar petreceau. În prima duminică, tinerii mergeau la socrii mici la împăciuire. Luau și lăutari. Se făcea petrecere. Se dădeau bani la masă": Dj 8; „Luni dimineața, dacă mireasa era cinstită sau nu, se făcea Butoiu'. Nașul mergea la socrii mici cu un butoi de două, trei kg legat cu plantici (panglici) roșii, plin cu țuică și îl pune pe masă. Era însoțit de ajutorul de naș și de lăutari. Dacă mireasa era cinstită, se îndulcea cu zahăr și se înroșea, dacă nu era, se pune în ea cenușă, ardei sau tot ce voia soacra mare ca să rădă de soacra mică și nu mai înroșea țuica. Se făcea masă mare cu multă veselie și bucurie dacă mireasa a fost virgină. Se dădeau daruri în bani și animale din partea rudelor miresei care au așteptat vestea despre cinstea miresei. Acest dar era dat ginerelui. Se întorceau cu toții (împreună cu cei de la mireasă) la ginere cu butoiu', unde avea loc iar masă mare cu petrecere și multă bucurie pentru cinstea miresei. Dacă mireasa nu era cinstită, atunci socrul mic trebuia să mai dea ceva bani sau pământ în plus ca ginerele să o accepte și așa. Unii făceau butoiu duminică seara ca să nu mai facă încă o masă. Azi e la fel, dar de obicei se aranjează lucrurile dinainte și întotdeauna mireasa iese virgină. Marți după nuntă [se făcea] a socrilor — socrii mari separat și cei mici separat făceau o masă (fără lăutari) împreună cu cei care au ajutat la bunul mers al nunții. Azi la fel sau fac la

un loc socrii mari cu socrii mici. La o săptămână, două după nuntă (sau chiar la o lună), Calea primară — se întâlneau socrii mari cu socrii mici și făceau o petrecere ca semn că nunta a decurs bine și căsnicia începe la fel. Unii făceau două — se duceau socrii mari la socrii mici și apoi invers. Fără dar de bani sau obiecte”: Dj 10; „Luni după nuntă avea loc chinuirea socrilor. O parte din nuntași, rude și prieteni apropiați ai socrilor mari, îi chinuia: îi urca în copac, îi mânjea cu vopsea, îi urca în sanie și îi plimba prin sat. Tot luni, tinerii căsătoriți mergeau cu plocon la naș. Duceau păsări vii și fripte, pâine, mălai, vin, țuică. Îi însoțeau rude și lăutari. Marți, socrii mari mergeau cu plocon la naș, fără tinerii căsătoriți și fără lăutari, însoțiți de câteva rude. După nuntă, socrii mici mergeau la socrii mari (pe cuscii) și apoi invers (gogorița), fără lăutari, fără daruri”: Dj 13; „Luni dimineața se adăpa mireasa. Cumnatul de mână lua cu sine bradul și însoțit de mireasă și de alți flăcăi și fete se duceau la fântână. Mireasa răsturna la fântână o găleată cu apă. Cumnatul de mână pune bradul în găleată, iar mireasa rupea din brad și împărțea. Cu restul bradului veneau la casa mirelui, unde bradul era prins la pătul sau magazie”: Dj 15; „Luni dimineața chinuia socrii: îi alerga prin curte ca să-i ungă cu vopsea, unsoare, să le dea foc cu paie, să-i plimbe prin sat pe sanie. Ulcioru’ — după ce se dădea darul, se ducea cumnatu’ de mână cu câțiva băieți la socrul mic cu un ulcior cu țuică. Dacă țuica era dulce, era semn că mireasa a fost virgină. Cei ce veneau erau poftiți la masă, unde erau și invitați ai socrului mic care așteptau vestea asupra cinstei miresei. Era veselie, joc, cântece. Urmau vizite ale socrilor Cale primară sau Cale înaltă”: Dj 17; Luni seara, socrul mic aducea plocon la socrul mare. Venea cu invitați și făceau altă masă — masa cuscrilor”: Mh 7; „Luni dimineața, lăutarii, cu boboci roșii la pălărie, cu o sticlă cu țuică vopsită în roșu, aprindeau o tîrnă de paie și jucau în jurul focului. Socrul mare avea fes roșu pe cap. Mergeau la soacra mică, luau o găină. Cu toții se întorceau la ginere, socrii mici trimiteau un nuntaș cu niște desagi în care puneau o găină friptă, pâine, țuică, vin. Se făcea petrecere aici, masă. Invitații veneau cu plocane, pâine, găini, mergeau apoi la naș cu plocane”: Ot 1; „Dacă mireasa a fost cinstită, trimiteau cinstea fetei — un butoi sau o sticlă cu țuică înroșită, cu boboci roșii pe lângă ea și cămașa de noapte la mama fetei. Apoi veneau socrii mici cu rude, vecini, la cei mari, la Masa Socrilor — mâncare ca la masa mare”: Ot 6; „Luni dimineața se făcea Târna, se făcea un foc în curtea socrului mare, se fierbea vin, se bea, se juca sârba. Socrii mari erau mânjiți cu scrum de la tîrnă pe obraz. Prima duminică după cununie, mirii se duceau cu plocon la nași”: Ot 7; „Luni dimineața se ducea ginerele cu mireasa la nun acasă, îi turna apă să se spele, îi dădea un prosop mare. Făceau masă la 12, la ginere acasă, cu alergătorii (cei care au ajutat la nuntă și au servit la masa mare)”: Ot 10; „Luni dimineața mergeau la nași cu plocon de pâine caldă. Tot luni dimineața se făcea foc la poartă și se boia mireasa pe obraz cu roșu, se juca pe lângă foc și îi da prin foc pe socru și soacră. Făceau

țuică roșie și mergeau la tatăl miresei chiuind cu răchierii. Acolo, le dădea la răchieri o găină vopsită în roșu și o saxie cu flori”: Ot 12; „Luni dimineața, un lăutar sau doi, cu fratele de mână și doi, trei rachieri (cu o floriceică roșie la pălărie) se duceau cu vestea la mama miresei. Ei aveau o sticlă cu țuică vopsită în roșu și o ceașcă (dacă fata nu a fost cinstită, soacra găurea sticla în fund, să curgă țuica). Intrau apoi la masă. Soacra le punea după gât ștergare. La această masă erau invitații părinților miresei. Rachierii dădeau aici darul. Rachierii veneau apoi cu darurile strânse la ginere acasă. Se pleca cu mireasa iar la apă, se ocolea satul. Când se întorcea mireasa, soacra punea scaune în calea ei, pe care mireasa trebuia să le arunce. Dacă nunta continua și luni, darurile se strângeau luni noaptea. Apoi se termina nunta”: Ot 14; „La o săptămână după nuntă era Calea întoarsă (nunta pe jumătate)”: Ot 15; „Până miercuri, deci trei zile, mireasa ducea apă proaspătă la nași, însoțită de o fată; astfel, mireasa dovedea curățenia ei”: VI 1; „Luni dimineața mergeau la socrii mici, pă cinste, la pusul bradului”: VI 2; „Luni seara, ginerele, mireasa și oamenii lor mergeau pe Calea mare la părinții miresei și li se puneau masa. Nu se mai dădea dar”: VI 6; „Joi după nuntă se făcea masă la casa miresii (ultima masă, cu dar, cu rude, prieteni, muzicanți). Darurile primite (bani) se împărțeau între soacre”: VI 8; „Luni seara, socrii mari puneau jugul pe socrii mici și îi plimbau prin curte mânjiți cu funingine pe față”: VI 10; „Luni seara după cununie se făcea Calea mare”: VI 13; „Luni după nuntă, masă mare iar cu familia. În prima duminică mergeau cu plocon la nași; aceștia făceau masă mare”: VI 17; „Luni se făcea iar masă, se strângea dar. În prima duminică, tinerii mergeau cu plocon la nași; aceștia puneau masă”: VI 18.

Îndatoririle finilor față de nași: „La o săptămână după nuntă [mergeau la nași] cu Ploconul Mare. În octombrie, după terminarea muncilor, se înțelegeau asupra datei, cu Ploconul de Toamnă. Amândouă erau la fel: 10 azime de pâine, varză cu carne, friptură de pasăre, ciorbă, mâncare de prune cu carne, două, trei vedre de vin, unu-două vedre de țuică. Marți, după Paște, cu Ploconul de Paște: o găină ciorbă și una friptă, varză cu carne, 10 ouă roșii și 10 albe, cinci kg de vin, două kg de țuică. Mâncarea era dusă în oale, gata pregătită.”: Ot 1, 5, 10, VI 2; „La Lăsatul postului de Paște, în Săptămâna Brânzii, finii duceau un pui nepregătit, 1 kg de vin sau de țuică, o azimă. De Crăciun sau de Bobotează, mergeau la nași, dar nu în toți anii și doar dacă vroiau sau dacă se înțelegeau cu nașii. De ziua numelui nașului sau a nașei mergeau la ei”: Ot 1, 5; „La o săptămână sau două după nuntă se duceau cu Plocon Mare: o vadră de vin și una de țuică, păsări vii, găște, rațe și păsări pregătite, ciorbă, sarmale, fripturi, 20 de pâini. Se făcea o trecere de două zile la nași, la care nașii chemau și alte neamuri. Toamna, după culesul viilor se duceau cu Ploconul Mare de Toamnă, la fel se făcea o petrecere.

În afara celor duse de plocon se mai duceau nuci, mere și alte fructe. În Duminica Tomii sau marți, după Paște se duceau la Sărutatul de Mână, cu un plocon mai mic, ouă roșii, friptură, pâine, două-patru kg de țuică și de vin petreceau împreună.“: Ot 6; „Finii se duceau la prima mare sărbătoare după nuntă, se duceau «Pe iertăciune cu plocon». Mergeau cu părinții finului. Perechea îngenunchea și se luau de mâinile drepte cu nașii și ziceau de trei ori: «Tată, mamă, nașule, nașă, ne iertați!» și ei răspundeau, de trei ori «Vă iertăm!». Petreceau cu mâncare și băutură. Ploconul de toamnă, mai mare consta din păsări vii și alimente, deci era un plocon nepregătit, adică mâncarea se făcea la nași, unde era petrecerea. Finii aduceau și băutura. Mai mergeau de ziua numelui nașului sau nașei, de Sân Petru, Santa Maria și Postul Mare al Paștelui. Nu erau obligați, dacă voiau. De obicei se duceau pentru că relațiile dintre nași și finii erau foarte strânse, ca între părinți și copii. Se ajutau la toate muncile. Veneau chemați și nechemați. Se ajutau reciproc cu bani și muncă. „Nașul se respecta mai bine ca părintele“: Ot 14, 15; „Nașii erau foarte respectați, ca și părinții. Dacă erau mai apropiați se duceau la zile mari, la onomastica nașului cu plocon: o pasăre, unu, două kg de țuică, vin azime și petreceau împreună“: VI 3; „Prima duminică după nuntă, la Crăciun, la Anul Nou, la Paște mergeau cu plocon la nași“: VI 5; „Se făcea o vizită după două săptămâni — două luni, cu vadră de vin, țuică, azime, pâine, păsări, după cum s-a purtat nașul de frumos, ce dar a dat pe masă. Doar toamna, după strânsul recoltei, se făcea o petrecere cu lăutari și finul aducea plocon, băutură, păsări“: VI 6, 18; „Se făcea o vizită la trei săptămâni [după nuntă] cu băutură, pâine... La Paști dădeau ouă roșii, pâine, băutură“: VI 10, 13, 17; „La o săptămână sau două după nuntă se duceau cu plocon, cu Colacii de nași. Se duceau trei colaci de pâine, unul lunguiet și doi rotunzi și mai mari și o pasăre vie. Nu erau obligați să ajute nașii dar îi ajutau la orice muncă și erau foarte respectați“: VI 11, Ot 5, 6; „Mergeau la înmormântare [a nașilor sau a finilor], dacă vroiau“: Ot 1, 5, 6, 10, 14, 15; „La înmormântare mergeau la cimitir, iar nașul primea peste groapă o farfurie, o lingură, puțină sare“: VI 11.

ÎNMORMÂNTAREA

Viața omului se scurge fără întrerupere și fără putința ca cineva s-o oprească, s-o dea înapoi sau înainte precum acele ceasornicului. Ceea ce au urzit la naștere Ursitoarele iar la moarte Zorile se va întâmpla cu necesitate. Prin mesagerii ei funești, Moartea își anunță din timp sosirea. Sunt și evenimente familiale care se precipită sau, dimpotrivă, întârzie să se producă, vin înainte sau după timpul sorocit de tradiție: moartea tinerilor necăsătoriți, *nenuunțiți* sau *nelumiți*, depășirea vârstei optime la căsătorie a fetelor și feciorilor și altele. Acestea sunt erori în desfășurarea firească a vieții și, ca urmare, trebuie reparate prin diferite acte rituale. Oamenii recurg la rit, răspunzând la nefiresc prin nefiresc. Omul societății tradiționale își schimba adesea identitatea, în anumite contexte ceremoniale și rituale, cu plante, animale și chiar obiecte. Acestea îl puteau înlocui și adăposti pe om, îi puteau deveni frate, soră, soție. La înmormântare, cele mai obișnuite substitute ale soțului (soției) postume este bradul tăiat (sacrificat) după un anumit ritual și împodobit ca la nuntă, iar pentru mort măsurile, în special toiagul de ceară și ciomagul dat de pomană, crucea sau stâlpul funerar împlântat la căpătâi. La înmormântarea tinerilor necăsătoriți *Nunta mortului*, cadrul nupțial care îl înlocuiește sau îl dublează pe cel funerar, rezolvă cea mai gravă încălcare a ordinii firești din ciclul vieții, moartea înaintea manifestării plenare a căsătoriei și procreării.

Grija omului pentru desfășurarea întocmai a obiceiurilor la înmormântare și, uneori, pregătirile și cheltuielile făcute înainte, în timpul și după înmormântare, depășesc cu mult pe cele efectuate la alte momente de răscruce din viața sa, nașterea și căsătoria. Individul poate decide între a se căsători sau nu, a avea sau nu copii, dar niciodată între a muri sau nu muri vreodată, de aceea lipsa fricii de moarte este sădită cu răbdare și cu mult timp înainte. Copilul este învățat de mic că cine se naște, trebuie să și moară. O dată cu trecerea anilor sentimentul morții și pregătirea materială și psihică pentru moarte se intensifică. Oamenii au sesizat că trupul neînsuflețit, scăpat de suferințele care îi provoacă moartea, capătă,

imediat după consumarea ei, o înșeninare deplină care contrastează cu momentele agoniei și chiar anterioare acesteia. La înmormântări se vorbește de frumusețea mortului, de zâmbetul acestuia, motiv în plus ca oamenii să vadă moartea mai puțin neagră decât se spune. De altfel, sentimentul de frică față de moarte, care se arată bolnavilor sub forma unei babe hâde și urâte, numai ciolane desirare, cu ochii duși în fundul capului, având în mână o coasă care pofteste omul să bea dintr-un pahar o băutură amară, apa morții, a fost amplificat de religiile indo-europene, inclusiv de creștinism. Reprezentarea înfiorătoare a morții și împărăției sale, cu gheena focului, cu Scaraoschi și nelipsitul lui cazan de smoală, nu apar niciunde în cântecele funerare din Oltenia.

Dacă la sosirea lui din preexistență în existență, noul născut este primit cu duioase cântece de leagăn, la plecare în postexistență mortul este petrecut cu tânguitoare cântece de înmormântare. Din toate timpurile oamenii au încercat să câștige bunăvoința divinității, mai ales la moarte, atunci când are cea mai mare nevoie de ea, adresându-i-se cântând. Așa procedează și astăzi omul religios: olteanul în biserică, evreul în sinagogă, musulmanul în moschee. În plus, românii au o *Carte a morților* nescrisă, care cuprinde texte de inițiere a sufletului pentru lumea de dincolo, cântată și astăzi în zeci de sate de un cor feminin în momente și locuri semnificative ale ceremonialului funerar. Mesajele ei, de mare vechime și tulburătoare frumusețe, sunt adresate *mortului* strigat pe nume (Ion, Vasile etc.) în Dolj, Mehedinți sau printr-un nume tabuu (Dalbu de Pribeag) în Gorj, *zeițelor destinului* (Zorilor), *soțului* sau *soției postume* (bradul, sulița, steagul de înmormântare), *substitutelor mortului* (stâlpul funerar), *adăposturilor postume* (sicriul, mormântul, cimitirul, pământul), *Zeței morții* în ipostază de pasăre de pradă (corboaica) și antropomorfă (Zâna Bătrână, Moartea, Maica Precesta), *ghizilor providențiali*, *vameșilor binevoitori*, *personajelor psihopompe* și, în final, *rudelor mortului* din lumea de dincolo. Dovadă a vechimii și originii preindo-europene și precreștine, în versetele care compun *Cartea românească a morților* nu apare Iadul. Mai mult ca oricare altă creație populară, cântecele funerare și bocetele versificate exprimă filosofia românilor despre viață și moarte. Textele sacre cântate la înmormântările din Oltenia deși au suferit modificări, interferențe și influențe inevitabile de-a lungul secolelor și mileniilor, reprezintă documente etnografice, arheologice și istorice unice nu numai pentru spațiul românesc, ci și pentru cel european.

Țăranul oltean își poate schimba reședința din lumea de aici în lumea de dincolo fără traumele sufletești ale orășeanului. Sunt necesare două condiții: să fie pregătit pentru marea trecere și să i se facă obiceiurile după toate canoanele. Lucrul obișnuit pe care îl face când pomește la drum, într-o călătorie mai scurtă sau mai lungă: se laie (se scaldă, se îmbăiază) și apoi se îmbracă cu haine de sărbătoare. La înmormântare, când pleacă în postexistență, este scăldat și apoi

gătit cu hainele cele mai bune. Dacă rudele îi greșesc ceva în timpul ceremonialului funerar și dacă el însuși nu se pregătește cum se cuvine pentru plecare, există riscul rătăcirii: va fi plecat de aici și nu va ajunge niciodată dincolo. Pericolul întoarcerii de unde a plecat vizează, în primul rând, rudele și pe cei apropiați, motiv pentru care aceștia respectă cu mare strictețe obiceiurile de înmormântare. Din acest motiv, componenta de bază a obiceiurilor de înmormântare din Oltenia o formează pregătirile intense pentru plecarea sufletului *Din lumea cu dor, / În lumea fără dor*. Ținta lui finală este lumea de dincolo, împărăția divină. Ratarea acestei unice șanse de a ajunge la divinitatea adorată, oferită, surprinzător, nu de *viața* petrecută pe pământ, ci de *moartea* încriminată de om, ar fi un dezastru atât pentru cei plecați, cât și pentru cei rămași. De aceea, un sistem coerent de rituri funerare efectuate după tipare străvechi se desfășoară în zilele care preced înhumarea trupului, în timpul înmormântării, la 40 de zile, și apoi la diferite date până la șapte ani, când mortul, se integrează în rândul moșilor și strămoșilor și, ca urmare, va fi pomenit împreună cu aceștia. Venerarea atât de puternică a moșilor și strămoșilor are obârșia în credința arhaică conform căreia fiecare mort devine un zeu ce trebuie iubit, dar și temut.

Întrucât moartea este receptată ca o spargere a unității biosomatice, o disociere a sufletului de trup, oltenii, asemănător tuturor românilor, practică un biritual funerar: *plecarea trupului* la trei sau patru zile (înhumarea) și *plecarea sufletului* la 40 de zile de la moarte (Slobozirea apei sau izvorului). Secvența cea mai tensionată a obiceiurilor de înmormântare din Oltenia este *ultimul drum*, repetiție și inițiere pentru lumea de dincolo. Pe drumul concret, care leagă casa din sat de mormântul din cimitir, mortul este însoțit de cei rămași în viață care îi dau ultimele sfaturi, îi plătesc vămile, îi aleg locurile de odihnă și calea cea bună spre cimitir etc. După înmormântare, pe *drumul mitic* care leagă mormântul de lumea de dincolo, când mortul rămâne singur, trebuie să aplice pas cu pas cele învățate.

Părăsindu-și trupul, sufletul devine vulnerabil: poate fi răpit de spiritele malefice, sau se poate rătăci în drumul lung, plin de peripeții, ce îl are de străbătut. Unele suflete nu ajung în împărăția morților din cauza unei erori strecurate în ceremonialul funerar: nu au primit banul pentru plata vămilor, au fost neprivighetăți la înmormântare și a trecut peste sau pe sub ei o pisică sau un câine etc. Morții plecați necăsătorii și cei rătăciți pe drum se întorc de unde au plecat ca dușmani ai lumii de aici. În cazul în care sufletul devine strigoi, acesta poate fi identificat și omorât prin diferite practici de destrigoire. Dacă supraviețuiesc sufletele rele, strigoii, cu atât mai mult vor fi nemuritoare cele bune. Credința în supraviețuirea sufletului după moarte este un reper al spiritualității românilor de pretutindeni. La această veșnicie, asaltată de atâtea și atâtea întrebări, răspund documentele de istorie orală reproduse în acest capitol.

AGONIA ȘI MOARTEA

Semne prevestitoare de moarte: Animalele domestice: *Câinele*: „Aulește, prevestește pagubă”: Dj 13; „Se târăște spre casă”: Dj 17; „Urlă”: Dj 2, 5, 6, 11, 12, 15; Gj 3, 8–10, 12–14, Mh 8, Ot 10, 11, 14, VI 3, 5, 9, 11, 14–18; „A pustiu”: Dj 3, 9, 14, VI 16; „În fața casei”: Mh 1, 4, 5; „În ogradă”: VI 12; „De trei ori”: Dj 10; „E rău de moarte”: Gj 11; *Mânzul, vițelul*: „Văzut pe nemâncate”: Ot 4; „Dacă se vede primul mânz fără să fi mâncat ceva”: Ot 12, 14; „Trebuia să sloboade betele. Dacă dădea drumul la ciucurii betelor, murea mânzul”: Ot 6; *Mielul negru*: „Văzut prima dată primăvara”: Ot 6; *Pisica neagră*: „Taie drumul”: Gj 9, 11; *Vaca*: „Rage”: Gj 13; „Zbiară, sângeră”: Ot 12; „Mugește fără motiv”: Ot 14.

Păsările domestice: *Cocoșul*: „Cântă în prag”: Ot 15; *Găina*: „Cântă co-coșește”: Dj 5, 6, 9, 11, 12, Gj 8, 10, 14, Mh 1, 2, 8, 9, Ot 4, 6, 8, 10, 14, 15, VI 3–7, 13–15, 17, 18; „Când găina cântă ca cocoșul, nu e bine; se întâmplă să moară [cineva]”: Dj 2; *Rața*: „Clocește”: Ot 8; „Informatoarea a visat că îi clocea o găină pe ouă și s-a dus să vadă dacă ouăle sunt bune sau nu. A spart pe rând toate ouăle și erau bune. Unul era verde și în el un pui de rață mort. După câteva zile i s-a înecat nepotul”: Dj 4.

Păsările sălbatice: *Bufnița cântă*: Gj 3, Mh 11, Ot 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14, VI 14–16; „Pe casă”: Mh 5; „În gospodărie”: VI 5; „Trage a pustiu și moare cineva”: VI 17; *Ciorile cârâie*: Dj 4; „Spun ele ceva, dai de vreo pagubă mare, moare vreo vită, să-ntâmplă ceva”: Dj 7; „Croncăne, e rău de moarte”: Gj 11; *Ciurica, ciovica*: „Când cântă e rău de moarte”: Gj 11, VI 3; *Corbul cântă*: Mh 6; „Cântă în brad”: VI 18; *Cucul cântă*: Gj 9; „În ogradă, când zboară peste casă”: Gj 15; „Când cântă seara”: Mh 6; „Când îți vine acasă”: Ot 15; „Cântă deasupra casei”: VI 6; „Dacă te spurcă: îl auzi înainte de a mânca”: Ot 10, 12, VI 5; „Dacă îl auzi de prima dată, primăvara, nespălat pe ochi și nemâncat de dimineață, e rău de moarte”: Ot 4; „Când te spurcă nu-i a bine (când îl auzi cântând și nu ai mâncat sau nu ai ceva în gură”: Ot 13; *Cucuveaua, cucuveica, cucuvaia, cucumeaua, cântă*: Gj 9, 11, Mh 4, 8, VI 3, 10, 13; „Prelung”: Dj 3, 6, 9, 11, 14, 15; „Pe casă”: Gj 7, Dj 2, 4, 7, 10, 12, 16, 17, Gj 14, Mh 9, Ot 15, VI 4, 6, 9; „Când cântă, te alegi repede”: VI 5; „În fața casei”: Mh 1, 8; „Pe streășina sau pe coșul casei”: Mh 7; „Peste casă”: Ot 2, 10; „Aproape de casă”: VI 6; „Noaptea în apropierea casei”: VI 12; „În fața sau în preajma casei”: Mh 5; „În preajma gospodăriei”: VI 8; „Într-un dafin, pe coșul casei, pe un pom lângă casă”: Ot 1; „În capul satului”: Mh 6; „Este pustielnică: când cântă rămâne pustiu, se risipesc oamenii sau mor”: Gj 8; „E semn rău, dar nu chiar atunci. Nu se știe”: Mh 3; „Strigă prin împrejurimi”: VI 1.

Reptilele, insectele: *Șerpia*: „Dacă se arată în curte”: Ot 10, VI 5; „Dacă omori șarpele de casă”: Mh 2; *Insectele*: „Casa în care apar guange (gândaci negri, libărci, furnici cu aripi) rămâne pustie”: Mh 9.

Plantele: „Se rupe un pom în curte sau o floare din fereastră”: Gj 4.

Obiectele neînsuflețite: *Cad*: „Icoana”: Ot 1, 14, VI 11; „Cumpăna fântânii”: Ot 1; *Crapă din senin*: „Peretele”: Ot 12; „Diferite obiecte: VI 3; „Anumite obiecte se sparg, crapă”: Mh 11; *Fluieră*: „Focul în sobă” Ot 10; *Pârâe, pocnesc*: „Patul, icoana”: Dj 4; „Ușa, se auzea ceva pocnind prin casă”: Gj 8, VI 16; „Masa, ușa, scaunul. E semn rău”: Gj 10; „Lucrurile din casă. E semn rău, semn de moarte”: Gj 13; „Obiectele prin casă”: Gj 14; *Scârțâe*: „Un lemn în casă”: Mh 5; *Se sparg*: „Icoana”: Ot 1; „Oglinda”: Dj 2; 15, Mh 7, VI 5, 17; „Sticla lămpii”: Dj 3; „Din senin o sticlă”: Dj 6; „Sticla lămpii și orice vas spart din senin sunt semne de moarte”: Dj 11; „Oglinda sau alte obiecte din sticlă fără să le scapi pe jos: Ot 14; *Se surpă*: „Groapa la înmormântare, mai ia pe cineva din neam”: Ot 10; *Ticăie*: „Se aude ca ceasul în părete”: Dj 7; „Bate ca ceasul în perete”: VI 18; „În peretele casei se aude bătând, ticăind, ca ceasul”: Mh 7; „Se aude un ceas în perete, un fel de insectă care face ca ceasul”: Mh 9; *Trosnesc*: „Masa, ușa”: Dj 7, Gj 7, VI 2; „O grindă la casă”: Dj 4; „Ușa, scaunele, dulapul”: VI 5; „Lucrurile prin casă”: Ot 15, VI 6, 10, 13; „Casa, ușa, grinda, lada — era semn rău de moarte”: Ot 2; „O icoană, un ceas în casă”: Ot 10.

Visele: *Apă tulbure*: Gj 9; „Se îneacă cineva în apă tulbure”: Dj 10; „Gârlă”: Ot 10; „Baltă”: Mh 8; *Casă*: „Văruită, dărâmată”: Ot 10; „Lemne cioplite însemna moarte în familie sau în rândul rudelor celor mai apropiate”: Gj 6; *Dinții*: „Îți cad”: Dj 6, 9; „Îți pică dinții sau părul: VI 6; „Te piepteni sau îți cad măsele: VI 10; „Scoți dinte”: Ot 10; *Fântână*: „Dărâmată: Dj 11; „E boală”: Mh 3; *Grâu*: „E lacrimi”: Dj 2; *Groapă*: „Faci groapă”: Gj 8, 9, Dj 9, 14, VI 7; Cazi în groapă”: Ot 10; *Lubenija*: „Îs oameni cu capetele goale”: Dj 2; *Luntre*: „Dacă se visează barcă și albie, dar nu la toată lumea”: Mh 11; „Dacă visezi dubă (luntre), nu e bine, aia e tron”: Dj 2; *Mort*: Înseamnă că va ploua”: VI 3; Se întâmplă ceva rău”: Ot 1; „E boală. Nu moare atunci, mai trăiește”: Mh 3; „De visezi mort, te cheamă; de visezi nuntă este a moarte”: Mh 9; *Nuntă*: „În familie era un semn prevestitor de moarte”: VI 4; „Când visezi ginere sau că învelești mireasă e rău de moarte: a visat un ginere și i-a murit fratele, a visat o mireasă și i-a murit cumnata”: Gj 11; „Visezi nuntă, moarte înseamnă”: Gj 12; „De visezi nuntă este a moarte”: Mh 9; „Mireasă, nuntă în familie dacă se visa însemna moarte în rândul rudelor celor mai apropiate”: Gj 6; *Pom*: „O creangă de pom retezată, era semn că moare un copil. Dacă visai că va cădea vârful pomului, moare un părinte”: Dj 11; „Tai pom: VI 7; „Unele vise”: Ot 8; „Tăierea unui copac”: Mh 8; *Pământ arat*: Dj 12, Ot 10;

Urs: „Arând cu plugul”: Gj 10; „De visezi urs moare un om”: Mh 10; *Scaldă*: „Te piepteni, îți faci baie”: Ot 10, 15; *Șarpe*: „Dacă te mușcă un șarpe de mâna dreaptă, moare un om. Dacă visează femeia, atunci moare soțul: Mh 10; *Persoana care visează*: „Cel ce va muri sau rudele”: Gj 3, 4; „Cei din casă”: Dj 4, Gj 7; „Cineva din neam”: Dj 5; „Cel din neam, cel care va să moară, rudele apropiate”: Vl 1; „Cei din familie”: Vl 1; „Cel care trebuia să moară”: Vl 2; „Rudele sau cel ce va muri”: Ot 2, 4, 6, 11, 12, 14, Vl 1; „Oricine din familie”: Vl 13; „Muribundul sau cei din casă”: Ot 11, 12, 14; „Sunt ale celui care va muri sau ale rudelor apropiate, prietenilor, cunoscuților. Se adevărește dacă este visat până la miezul nopții”: Dj 10; *Alte semne*: Gj 1, 3; „Se bate mereu ochiul stâng”: Dj 8, Ot 4; „Ochiul drept”: Mh 9, Vl 17; „Ți se bate un ochi și o pulpă”: Gj 1, Ot 15; „Ți se bate ochiul și mâna”: Ot 16; „Ți se ia vederea”: Dj 9; *Părul*: „Te piepteni și îți rămâne o șuviță neîmpletită”: Vl 2.

Descifrau semnele: *Cunoscuți, prieteni, străini*: Dj 2, 5, 10, 17, Gj 3, 14, Ot 1, 2, 4, 8, 10, 12, Vl 2, 3, 5, 10, 11; *Persoane pricepute*: Ot 14, Vl 6, 17; *Medicul*: Gj 10, 13; *Muribundul*: Dj 3, 5, 6, 9, 10–17, Gj 3, 9–11, 13, Mh 1, 4, 5, 7–9, 11, 12, Ot 1, 2, 4, 6, 7, 10–12, 14–16, Vl 2–5, 8–14, 17, 18; „Când e bolnav, la pat, vorbește cu morții, începe să aibă vedenii înaintea ochilor, îi vede pe oamenii morți. Sigur moare dacă strigă pe cei morți! Mama o vedea pe dada mare”: Dj 2; Vl 6; *Oricine*: Mh 9, Vl 9, 13, 14; „Din neam, dar și alte persoane. Oricine le putea vedea”: Dj 7, Gj 2, 4; „Da, dar nu spun”: Gj 5; „Cunoscuți”: Gj 3; *Preotul*: Gj 10; Mh 2; *Rude apropiate*: Dj 3, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 15, 17, Gj 3, 4, 8, 10–14, Vl 1, 2, 4, 5, 11, 13, 17; „Rude apropiate: fiu, fiică, nepot”: Gj 7; „Cei din neam”: Vl 5; „Când vezi că omul este lăsat și nu mai are putere”: Gj 15; „Cei din casă, rude”: Dj 4; „Se crede că rudele apropiate pot vedea semnele de moarte”: Dj 8; „Părinți, frați, surori, copii”: Dj 10, 13; „Din neam”: Vl 6, 10; „Rudele apropiate”: Vl 15; „Oricine din casă”: Gj 11, Vl 3, 4; „Mai ales cei din casă”: Vl 3, 7–9, 12, 16, 18, Ot 1, 4, 6–8, 10, 11, 13; „Rude sau vecini”: Ot 9; „Cei din casă”: Ot 2, 12, 14; „Cei din casă, din neamuri”: Ot 15, Mh 1, 4–9, 11, 12; „Un neam al meu zăcea de mai multă vreme. Cu o zi înainte de a muri, a zis: «Îmbracă-mă, că eu mor!» și a doua zi a murit”: Gj 5.

Amânarea morții: Credințe: *Nu se poate amâna*: „Așa-i ursita, nu se poate schimba”: Vl 11, Dj 2, 5, 10, 15, Gj 5, 11, 13–15, Mh 1–5, 8, 11, Ot 1, 7–9, 12, 14–16, Vl 1–6, 8, 10, 12–18; „Moartea nu venea neapărat după apariția semnelor”: Dj 7; „Se gândește că un semn prevestește ceva rău de moarte, dar nu se știe dinainte ce și nu poate preveni răul”: Dj 4; „Se mai putea uneori”: Ot 2; „Se gândeau că anumite semne prevestesc ceva rău, dar oamenii nu se gândeau totdeauna la moarte”: Ot 11; *Rugăciuni, slujbe la biserică*: Dj 11, Gj 2, 9, Ot 2, 15; „Dacă

preotul face slujbă, se credea că moartea putea fi amânată. Azi se crede mai puțin”: Dj 13, Gj 11, Ot 15; *Maslu, sfeștanie*: „Popa cu maslu, îi citește de-ale canonului”: Ot 2; „Se face sfeștanie în casă și maslu”: Vl 11; *Tratament*: „Îl mai căta un doctor”: Ot 2.

Vrăji: Sacrificarea animalului, găinii: „Oamenii împușcă sau omoară animalul care a prevestit; dar nu prea e adevărat”: Ot 10; „Prinzi găina și-i jumoli penele din cap: dacă cresc pene albe, îi dai pace; dacă îi cresc pene negre, o arunci vie pe apă”: Dj 4; „O bagă-n traistă și o aruncă peste casă”: Dj 7; „O măsoară cât e camera (o dă peste cap până la ușă) și dacă ajunge cu capul în pragul ușii, o taie fiindcă a prevestit moartea pentru ea, nu pentru om. Astfel, omul scapă de moarte, dar moare găina”: Gj 3; „O măsoară și dacă ajungea cu capul de prag, o tăia, zicea: «Cântă de capul ei». Dacă nu ajungea pe prag, o lăsa, «Cântă de răul casei»”: Gj 7; „E rău de moarte! Să măsoară găina pe peretele casei și dacă ajunge cu capul la ușă o tai. Dacă nu ajunge, îi tai coada”: Gj 11; „Se tăia, iar capul era dus la hotarul dintre două comune. Se îngropa acolo. Nu se mai păstrează obiceiul”: Mh 7; „O măsoară în casă pe diagonală camerei spre ușă și zici de trei ori: «De capul tău să-ți fie, găină!» Apoi o tai și îi arunci capul, chiar dacă nu a căzut cu el pe prag”: Ot 1; „E rău de moarte! Măsoară găina de la vatră până la prag: dacă ajunge cu capul trebuie tăiată, dacă ajunge cu coada, n-o tai, că nu e răul prea mare pentru cineva din casă”: Ot 2; „Nu trebuie ținută!”: Ot 13; „O măsoară pe ușa cotețului, îi tai coada sau capul, care e mai lung”: Vl 2; „Cântă de capul ei. O tai în pragul casei”: Vl 6; „Doar bătrânii mai cred”: Mh 5; *Scalda rituală*: „Se lua apă de la «ape întâlnite» (două ape curgătoare care se întâlnesc și se varsă apoi separat) și se spăla corpul celui care trăgea să moară”: Ot 6.

Ușurarea morții: Cererea iertării: *De la rude*: Dj 2, 3, 5–17, Gj 1, 3–5, 7, 9–14, Mh 2, 3, 5–7, 9–12, Ot 1, 2, 4, 6–8, 13–16, Vl 1–7, 10–15, 17; „În primul rând, de la cei de-ai casei”: Gj 6; „Da, și invers: dacă se certa cu cineva, acesta venea la muribund și-i cerea iertare”: Gj 8; „Să se ușureze”: Vl 6; „De la toți cei de față”: Vl 16; „Altfel nu-i putea ieși sufletul și se canonea”: Ot 10; De la cei de care se considera vinovat cu ceva”: Mh 1; „Față de care credea că a greșit”: Mh 4, 8; *Prietenii*: Dj 2, 3, 5–17, G. 3–7, 10–14, Mh 2, 5, 6, 7, 9–12, Ot 1, 2, 4, 6–8, 10, 13–16, Vl 1–7, 10–17; „Dacă a făcut cuiva vreun rău. Nu moare până nu spune ce a făcut și nu își cere iertare”: Dj 4; „De la prietenii care erau de față”: Gj 8; „Față de care credea că a greșit”: Mh 4, 8; „Cu cine a avut necaz”: Vl 6; *De la consăteni*: Dj 2, 3, 5–17, Gj 1–6, 9–14, Mh 2, 4–7, 9–12, Ot 2, 4–6, 8, 9, 13, 16, Vl 1, 2, 4–17; „Dacă a făcut cuiva vreun rău. Nu moare până nu spune ce a făcut și nu își cere iertare”: Dj 4, Gj 7; „De la persoanele față de care a greșit în viață și de la popă când îl spovedește”: Gj 15; „De la cei față de care se considera vinovat cu

ceva“: Mh 1; „Cerea iertare tuturor celor ce le greșise; cerea iertare și popii“: Mh 8; „Cere iertăciune de la cel căruia i-a făcut rău sau de la urmașii ăluia“: Ot 1; „Se ierta cu care era certat, ca să poată muri“: Ot 10; „Cere iertare de la cei cu care a avut ceartă sau dușmănie sau le-a greșit cu ceva“: Ot 14; „Unii cereau iertare fiindcă aveau păcate pe suflet. Trimitea repede după ei, cum apuca“: Ot 15; „Nu de la toți! Numai de la cei cu care a avut bolnavul discuție sau ceartă“: VI 3; „De la toți cei de față“: VI 16; „Cere iertăciune cui i-a greșit; dacă nu se canonește“: VI 18.

Formule de iertare: „Spunea cel bolnav: «Dacă v-am greșit cu ceva, vă rog, iertați-mă!», «Da, te iertăm!», îi răspundeau ceilalți“: Gj 3; „Spunea să-i ușureze Dumnezeu sufletul și să-l ierte mai curând“: Gj 4; „El spunea dacă erau certați: «Chemați pe cutare să mă ierte»“: Dj 2; „Familia își cerea iertare de la muribund: «Să ne ierți!»; «Iertat să fiți de mine și de Dumnezeu»“: Dj 5; „Să fiu iertat, c-oi fi zis și eu ceva, o-i fi vorbit și eu ceva“: Dj 7; „Rămâneți sănătoși, că eu vă iert, că eu mă duc“: Dj 9; „Erau chemați de rude sau de cei ce-l îngrijau și le spunea cu glas tare ce păcate are, cu ce le-a greșit, ca să fie iertat de toți. Azi se obișnuiește mult mai puțin“: Dj 10; „Se mărturisea celor care erau de față, cerându-le iertare. Se mai obișnuiește și astăzi“: Dj 13; „Se săruta mâna și se spunea: «Iertat să fii!»“: Dj 17; „Ca să-l ierte, așa e bine, să nu moară nimeni supărat“: Mh 12; „Omul bolnav își cere iertare, iar acela zice: «Iertat să fie de mine și de Dumnezeu!». E păcat să nu-l ierte“: Ot 1; „Care cum venea își cerea iertare“: Ot 10; „Cerea iertare de la toți“: Ot 13; „Se chemau oamenii cu care s-au certat; dacă erau morți, se chemau rudele lor de sânge. Își cerea iertare și ei îl iertau; dacă nu putea vorbi, spuneau ei că-l iartă «Să te ierte Dumnezeu, că eu te-am iertat»“: Ot 14; „De la toți cunoscuții își cerea iertare: «Fiți iertați și iertați-mă și pe mine»“: Ot 16; „Se chemau nouă copii și-și cerea iertare de la ei; îi chema o dată pe toți și le zicea să-l ierte“: VI 2; „Își cerea iertare ca să nu plece neiertat pe lumea cealaltă, să nu tragă dușmăanii și păcate după el“: VI 3; „Zicea acasă neamurilor: «Să mă iertați!»“: VI 6; „Cere iertare de la cel pe care l-a blestemat în viață, cum se nimerea: să vină sau să-l cheme“: VI 10; „Vin cei cu care muribundul a avut ceartă sau dușmănie. Cereau iertare unii de la alții. Bolnavul spune: «Faceți bine și mă iertați, Dumnezeu să vă ierte și pe voi»“: VI 11; „Cerea iertare la toți odată, fără un obicei anume“: VI 13; „Cerea iertare de la cei cu care s-a certat. Cineva de-ai casei îi chema. Bolnavul își cerea iertare de la ei, iar ei își cereau iertare de la bolnav“: VI 17; „Se credea că bolnavii care se chinuiesc mult nu pot să moară până nu spuneau păcatul pe care l-au făcut“: VI 18.

Patul muribundului: „Mai învârtești patul cu el: cu capul la vale, îl întorci de la deal, să-și aducă aminte de el“: Dj 7; „I se schimbă locul, ca să se ușureze, să se aleagă (moare sau trăiește): se așeza bolnavul în așa fel încât picioarele să fie

pe locul unde a fost mai întâi capul”: Dj 17; „Se mută bolnavul în alt pat”: Ot 15; „Se schimbă locul patului oricum, numai să fie altfel decât înainte”: Vl 3; „Se obișnuia ca bolnavul să fie lăsat singur în cameră. Nu-l strigau, că pătimea mai mult”: Vl 5; „Nu era lăsat singur niciodată. I se ținea lumânarea la cap”: Vl 6; „Îl mută în alt pat; schimbă locul de moarte”: Vl 10; „Se schimbă locul patului, indiferent cum, să nu fie locul rău; bătrânii de față puneau tămâie sub cap, buruieni, buștean, să gonească duhurile”: Vl 13.

Moartea pe pământ: Gj 1, 5, 6, 13; „[Îl așeza] cineva din familie, care-i ținea lumânările. Îl puneau pe o scândură pe pământ, să nu mai pătimească mult, să-i iasă sufletul. După ce murea îl așeza, până îi făcea coșciugul, pe trei scânduri sprijinite pe trei scaune. Când pleca cu mortul scândurile se puneau peste un râuleț, să treacă oamenii”: Gj 8; „Se chinuia dacă purta un blestem în el”: Gj 9, 10; „Se chinuiește pentru că e ceva necurat în pat. De aceea, ai cășii îl puneau jos pe fân”: Gj 11; „Patul este păcătos; azi nu se mai obișnuiește”: Gj 15; „Se puneau pe pământ când trăgea greu și nu putea să moară”: Dj 6, Vl 3; „Dacă murea greu, muribundul se muta din pat pe pământ. Se zicea că moare mai ușor și fără chinuri”: Vl 4; „Dacă nu putea muri, patul era dat răului. Se așeza pe pământ de cei din casă, dar nu era o anumită poziție”: Vl 5; „Numai cel ce nu putea să moară”: Vl 7, 14, 16; „Un vecin îl așeza pe pământ și-i ținea lumânarea în mână”: Vl 18; „Nu putea să-i iasă sufletul dacă era pe pat. O soră a mea, cum am coborât-o pe pământ, cum a murit”: Mh 3, 10; „Nu murea până când membrii familiei nu îl puneau pe pământ”: Mh 6; „Oricine era în cameră, obligatoriu, îl pune jos. Dacă stă așa se liniștește și moare”: Ot 1; „Dacă îi e prea rău în pat se zice că o fi răulit el patul cât o fi trăit în viață. Din cauza asta nu putea să-i iasă sufletul și-l puneau jos [informatorul a dat răului patul]: Ot 2; „Când se canonește muribundul, oricine, cum se nimerea, îl așeza pe pământ. Se obișnuia să i se schimbe și locul patului în cameră, că nu e locul de murit acolo, precum și locul bolnavului în pat, este trecut la celălalt cap, că poate nu-i e acolo locul să-i iasă sufletul”: Ot 5, 10, 12; „O față curată îl pune pe pământ sau îl pune pe ușă”: Ot 14; „Nu e bine să-l pui pe pământ, să-i iei zilele așa repede”: Ot 16; *Poziția trupului:* „Cu capul la apus și privirea spre răsărit”: Dj 6, Gj 8, Mh 10, Ot 2, 12, 14; „Cu capul spre ușă”: Gj 1, 9; „Pe spate”: Mh 3, 6, Ot 1, 2, 4, 12, 15; „Întins pe spate, pe ușa pe care o scot din țâtâni și o pun pe jos”: Ot 14; „Cu fața în sus”: Ot 1; Mh 10; „Ca la biserică”: Vl 18; *Poziția mâinilor:* „Pe piept”: Gj 8; „Lângă trup”: Gj 9; „Măinile de-a lungul trupului, picioarele la apus”: Mh 3, 6, 10, Ot 14; „De-a lungul trupului, cu palma spre pământ și cu picioarele întinse”: Ot 1; „Oricum”: Ot 2; „Cu fața la răsărit și cu mâinile pe piept”: Ot 4, 12, 15; „Ca la biserică”: Vl 18; *Patul muribundului:* „Un șal”: Dj 6; „Bătrânele din sat puneau paie, fân și niște lumânări, mai ales la cei pociți (paralizați), la cei ce nu pot vorbi”: Dj 10; „Pernă, pătură”: Dj 16, Gj 14;

„Se pune pânză, pătură”: Gj 1, 6, 9; „Pernă, paie, pătură, pânză”: Gj 8, 10; „Fân pentru că e cel mai curat și are flori prin el”: Gj 11; „Pernă pătură, pânză. Cineva din familie, dar mai des un străin, stă lângă muribund cu o lumânare aprinsă până în clipa în care se desprinde”: Gj 13; „Pernă, cergă”: Gj 15; „Pătură”: Ot 2, 4; Neamurile așează sub el paie, pernă, pătură (țol), pânză să nu se chinuiască prea rău”: Ot 5, 6, 10, 12, 15, Mh 2, 3, 6, 10; „Vrej de mazăre”: Vl 3; „Rogojină, pernă, paie, ca să-i ușureze chinurile morții. Și azi se mai fac încercări”: Vl 4; „Paie”: Vl 9; „Pătură”: Vl 5, 14; „Se ridică puțin bolnavul de pe pat și sub el se așează o față de masă, pentru ușurarea morții; i se pune doar lumânarea în mână”: Vl 11; „Pernă, paie”: Vl 16; „Paie, fân, pernă, pătură”: Vl 18.

Persoanele care puteau ușura moartea: *Medicul*: Dj 4, 5, Gj 13, Ot 1, 4, 8; *Preotul*: Dj 5–9, 11–17, Gj 1, 2, 10, 13, 14, 15, Mh 1, 3–8, 11, 12, Ot 4–9, 12–16, Vl 1–4, 7–9, 11, 13–18; „De la cel cu casa nu se pune nimic; se strângea de la mai multe căși câte un franc. Preotul citea din cartea Molitfele lu’ Sf. Vasile; poate să moară, dar și să se scoale”: Dj 2; „Spune danie și face slujbă”: Dj 3; „Se pune la cap o icoană, rugăciune la biserică. Preotul făcea maslu și îl precestuia (împărtășea muribundul)”: Dj 4; „Aduceau unul, doi popi: Dj 10, Gj 7; „Maslu, prin moliftele Sf. Vasile”: Gj 3, 4, 9 12; „Era adus să-i citească, dar chinurile nu dispăreau”: Gj 6; „Prin maslu, cu bani de căpătat”: Gj 11; „Face maslu: se iau câte 25 de bani de la nouă case, îi aruncă în apa care o citește popa. Bolnavul bea din apa care-l ușurează, iar banii îi ia popa”: Ot 1; „Cu maslu: dacă murea se credea că l-a iertat Dumnezeu, dacă trăia însemna că s-a îndreptat cu maslu”: Ot 2; „Citește ale canonului de două, trei ori. Se strâng bani de la vecini și fac maslu la biserică”: Ot 10; „Prin daruri și rugăciuni”: Mh 10; „Se chema preotul care citea canonul morții. Unii preferau să se chinuiască, că e păcat să-i citească și să-i grăbească moartea”: Vl 5; „Preotul îl grijea și îi citea la cap, astăzi medicul, cu medicamente”: Vl 6, 12; „Trei preoți îi citesc maslu”: Vl 10; *Babele descântătoare*: Dj 5, 13, 15, 16, Gj 11, 12, Ot 1, 4, 9, 12, 13, 15, Vl 1–3, 5, 8, 12, 15, 17; „Trei femei bătrâne, pe care le cheamă Maria, îi strigă Spurcu’. Bolnavul e conștient și nu vrea să i se strige *Spurcu*”: Dj 2; „Se aducea iarba moaștelor de pe câmp. O cunoșteau babele care o culegeau și o puneau sub capul bolnavului, fără să știe. Iarba moaștelor era culeasă vara, pe la seceră. Nu era descântată, căci așa culeasă avea putere să se aleagă: sau murea omul sau se scula și nu se mai chinuia”: Dj 4; „O femeie, soție sau rudă apropiată a muribundului, strânge apă de la trei fântâni și o duce la o femeie descântătoare. Aceasta o descântă cu busuioc și dacă până la nouă zile nu moare, se scoală. Apele se fac ca să-și aducă aminte Sfintele [Ielele] de el. Există și Sfinte, te pomenești cu o mână, cu un picior luat. Din apele astea se alege: ori se scoală, ori moare! Se mai pune iarba tatălui [buruiiană] sub muribund, tot să i se aleagă, dacă moare sau trăiește”: Dj 7; „Trebuia chemată o babă să-i descante.

Aceasta sleia cositorul, făcea rachiurile: iei în trei sticle rachiul și le descântă babele, apoi îi dai bolnavului să bea”: Dj 8; „Se descântă și se stropește cu apă descântată. De obicei se adunau trei femei la casa bolnavului: una înăuntru și celelalte două la ferestre. Cea din casă striga «Cucu!», cele de afară răspundeau «Nu e cucu, este Spurcu!» Se striga de trei ori. Se descânta apoi în apă și se stropea bolnavul cu apă. Se citea din cărțile de biserică”: Dj 10; „Se chemau babe descântătoare și strigau Spurcul [personificare a bolii]: «Auzi cucul?» bolnavul răspundea: «O fi spurcul!». Se striga de trei ori și se alegea: ori murea ori se făcea bine. Astăzi aproape că nu se mai obișnuiește”: Dj 17; „Se aduceau babe descântătoare la oamenii pe moarte, dar chinurile nu se alinau”: Gj 6; „Mai descântau și cu vrăjitori: Astăzi nu prea se mai obișnuiește”: Gj 3, 10, 11, 13, 14; „Descântau de ușurare”: Mh 1, 2, 4, 5, 7, 8, 11; „Descântau de suldumași și de deochi”: Mh 6; „Se duc la baltă sau la Dunăre și descântă lanțul pentru ușurarea chinurilor”: Mh 9; „O femeie bătrână descânta: «Fugi d-ici drace, blesteme/ C-aci nu e loc de moarte/ Și de cruce și tămâie...» [atât și-a amintit informatoarea Milic Aurica din povestirile bunicii]”: Mh 12; „Babele descântau: «Izdat, turbat/ Eu te-am descântat/ Inimă de vidră/ Lupul să te-nghită/ Să rămână Ion/ Luminat, curat/ Ca steaua din cer/ Fugi Izdat/ În pădurile munților!»”: Ot 7; „Descântă de moarte: se pune jug (o țandără din jug) sub cap, că poate o fi pus jug pe foc și de aceea moare greu. Se mai pune și pistornicul în apă și se dă să bea din apa aceea”: Ot 16; „Printr-un descântec de slobozire a sufletului. Și azi se mai fac asemenea încercări”: Vl 4, 7; „Doar la oamenii blestemați”: Vl 10; „Descântec se face numai dacă e bolnav greu și nu se știe sigur că o să moară. Dacă știe cineva din neam să descante, nu mai cheamă babele; i se descântă pentru boală. Dacă e chiar pe moarte, nu se descântă”: Vl 11; *Păcatele în viață sunt chinuri la moarte*: „Unii nu pot să moară fiindcă au păcate multe”: Dj 9, 10, 13, 17, Gj 3, 15, Ot 1, 14, 15, Vl 2, 3, 6, 11, 13; „Nimeni din familie nu putea să ușureze chinurile morții. Moartea e cu chinuri”: Gj 6; „Se credea că are păcate: se chinuia aici și nu se mai chinuia pe lumea cealaltă”: Mh 6; „Cei care nu pot să moară sunt vinovați cu ceva față de cineva”: Ot 5; „Au făcut canon și are canon de tras”: Ot 10; „Sufletul nu iese de păcate, că așa i-a fost dat să se chinuiască pe lumea asta, să-i ierte păcatele”: Vl 5; „Despre cel cu chinuială la moarte se spune că a făcut rău în viață”: Vl 10; „Se credea că nu pot să moară cei ce au făcut fapte rele: au stricat casa cuiva, i-au luat avutul, au făcut crime”: Vl 17; *Alte practici*: „Încălzeau tuciul cu apă, băgau trențe în apă și i le puneau pe burtă”: Dj 5; „Omul își suportă [singur] sfârșitul”: Gj 13; „Stăteau rude apropiate care puteau să descante”: Dj 13; „Persoane din familie stau lângă el să-i poarte de grijă”: Gj 7; „I se puneau vreji de mazăre sub cap”: Gj 11; „Așezau mortul pe pământ”: Gj 13; „O femeie bătrână, din familie, lua de la «ape întălnite», locul unde se întâlnesc două ape, și uda pe cel bolnav. Se credea că acesta ori se scula, ori murea”: Mh 12; „40 de copii zic

«Dumnezeu să-l ierte!» Pentru asta primesc covrig și lumânare”: Ot 10; „Se aduceau nouă copii pentru iertare. Ziceau «Tatăl nostru». Le dădeai nouă boboneți”: Vl 2.

SEMNALĂ LA ÎNMORMÂNTARE

Auditive: *Buciumul, claxonul mașinilor, goarna:* „Gornistul suna din goarnă de corni în poartă, când vine oricine la mort, și pe drum, când se duce la cimitir. După ce-l îngroapă, nu mai sună”: Dj 2; „Gorniști plătiți sună înainte de înmormântare și la înmormântare, în curte și pe drum”: Dj 3; „Înainte cântau din goarne români, azi cântă țigani. Se suna acasă la mort trei zile, pe drum până la cimitir cu excepția odihnelor, când slobozeau pe mort în groapă și după înmormântare. La fată sau flăcău, cântau Hora miresei lângă mormânt”: Dj 4; „Gorniști plătiți sunau la capătul mortului”: Dj 5; „Gorniștii din sat sună la toată lumea, înainte și în timpul înmormântării”: Dj 6; „Un om suna din goarnă de când pleca de acasă până la cimitir. Azi sunt muzicanți ca la nuntă, cu două figoane, cu două clanarete și o tobă”: Dj 7; „Se suna doar la cei tineri”: Dj 8; „În curte și pe drum, înainte și la înmormântare”: Dj 9; „Gorniștii plătiți sună din goarne până la înmormântare și la înmormântare, în poartă și prin sat: dimineața, seara în apus și în ziua înmormântării”: Dj 11, 12, 14; „Oamenii din sat sunau din goarne la înmormântare în fața ogrăzii”: Dj 15; „La răscruci, când se oprește [cortegiul] gorniștii cântă goarneau”: Dj 16; „Un om din sat care s-a cunoscut că știe să sune din goarnă, cântă, când și când, cu goarna la cimitir, mai de o parte. Astăzi se obișnuiește mai rar”: Dj 17; „Gornistul merge înaintea cortegiului, de când pleacă de acasă până la cimitir”: Gj 1; „Sună gornistul satului până la înmormântare și la înmormântare, tot drumul”: Gj 2; „Sună gorniști plătiți, de la poartă până la groapă și după terminarea slujbei la înmormântare”: Gj 3; „Pentru morții tineri se suna cu goarnă în ziua înmormântării, pe tot drumul de la casa mortului la cimitir”: Gj 6; „Câteodată se suna, în drum spre biserică și la groapă”: Gj 8; „Sună gornistul satului, pentru că așa-i obiceiul în ziua înmormântării, de la casa mortului, din clipa de când se pornește cu el la cimitir, și până la cimitir”: Gj 10; „Gorniștii din sat sună din goarne în curte, înainte de plecarea mortului, pe drum și în cimitir. Muzica se aduce și de la Novaci”: Gj 11; „Goarneau sunau tot timpul în curtea casei unde se găsea mortul”: Gj 12; „Gornistul suna tot timpul, pe ultimul drum, și când se cobora sicriul în groapă”: Gj 13; „Gornistul satului suna lung, a jale. Se tânguia mortul. Se suna acasă și în sat, tot drumul, până la cimitir”: Gj 14; „Doi oameni din sat sună din goarnă tot timpul, acasă și pe drum”: Mh 2, 3, 5; „Se spune că se

sună, dar tare demult“: Mh 10; „Se sună din goarne până la înmormântare și după înmormântare, în curte și la cimitir, de către oameni care știau, lăutarii“: Ot 4, 8, 9, 12; „Sună din claxonul mașinii lung vestirea chemării mortului la locul de veci“: Ot 11; „Trompetistul satului sună din goarnă în ziua înmormântării de dimineață până la înmormântare, în curtea mortului și pe drum până la cimitir. La stări, când făcea preotul rugăciune, nu cântă“: Ot 13; „Sunau tot timpul, în curte și la fereastră“: Ot 15, 16; „Se sună a jale de gorniști anume plătiți în curte, până la înmormântare, pe drum și la cimitir, în ziua înmormântării. Cel cu goarna merge înaintea popii și sună ca să anunțe satul“: VI 6; „Sună în cimitir, când îl îngroapă. Cei ce gorneau stăteau lângă groapă“: VI 10, 2; „Cine știa să sune, sunau din goarne și din corn la militari, lângă mormânt“: VI 11; „Cine putea, plătea goarna. Un om plătit care stătea pe drum și suna când îl duce. La biserică nu se sună“: VI 13; *Lăutarii*: „Lăutarii satului cântau când era dus acasă și la biserică“: Dj 13; „Dacă morții sunt tineri, se aduc lăutari“: Gj 8, 13; „Cu trompete“: Gj 9; „Trompeții (lăutarii) merg înaintea cortegiului“: Gj 11; „Se îngropa cu lăutari. Lăutarii erau tocmiți din sat, anume pentru ziua înmormântării, sunau pe drum spre cimitir“: Mh 1; „Cântau, pentru unii, după înmormântare, trei hori. Lăutarii tocmiți de rudele celui mort cântau în drum spre cimitir, la cimitir și după înmormântare“: Mh 7; „Se putea tocmi de rudele celui decedat muzică din alt sat“: Mh 8; „Pentru cei tineri se aduce fanfara sau lăutarii satului. La cimitir se face horă: se cântă o horă, dar nu se joacă totdeauna“: Mh 9; „La tineri“: Ot 4, 8; „Aduc lăutari cei cărora le-a murit singurul copil. Cânta până la înmormântare și după înmormântare: acasă, pe drum și la cimitir“: VI 4; „Numai la tinerii cu brad se aduc lăutari care cântă a jale“: VI 17, 11; „La unele înmormântări mai cântau și vioriști care însoțeau convoiul mortuar cu cântece de jale, mai ales la tineri“: Gj 13; *Clopotul*: VI 1; „Exista obiceiul în trecut să se tragă cu pușca peste mormânt“: Ot 7; „Bate clopotul, vestirea chemării mortului la locul de veci“: Ot 11, 12; De trei ori pe zi: dimineața, la amiază și seara. Un clopotar anume suna până la înmormântare și după înmormântare“: VI 7, Mh 1, 4, 5, 11; „Se trăgeau clopotele la biserică când se pleca de acasă și când se pleca de la biserică, până ajungeau la cimitir. Se trage într-un anumit fel, ca să se știe că e îngropăciune“: Ot 6, VI 8, 15; „Când pleacă de acasă și când pleacă de la biserică la cimitir. Se trag clopotele în trei soroace: trage de trei ori, se oprește și apoi iarăși trage de trei ori“: VI 12; „Numai la militari și la vânători se trăgeau focuri de pușcă peste mormânt“: VI 3, 11.

Vizuale: „Din prima zi când moare omul se pune semnul de doliu la casa unde a trăit. Pe stâlpul prispei se leagă cu o fâșie îngustă de doliu care rămâne acolo cel puțin un an, iar pe peretele casei dinspre șosea un petic de pânză neagră, de formă dreptunghiulară, pe care se scrie numele mortului, data nașterii, ziua decesului și vârsta. Aceasta rămâne acolo permanent“: VI 4.

PREGĂTIREA DE DRUM

Scalda rituală: Persoanele care scaldau mortul: Bătrânii: „Doi-trei bărbați dacă era mortul bărbat și două, trei femei dacă era femeie. După scalda mortului, oamenii se spală cu «apă mare» de la biserică, iar femeile nu pun mâna să gătească”: Dj 4; „Dacă mortul e bărbat, un om îi ține lumânarea aprinsă, unul îl ține și altul îl spală; se șterge cu o cârpă care se bagă apoi în căpătâi”: Dj 5; „Dacă era femeie, o femeie; dacă era bărbat, un bărbat”: Dj 8; „Patru femei sau patru bărbați; depinde de sexul mortului”: Dj 9; „Femei”: Dj 13; „Dacă moare o femeie o scaldă trei femei, dacă moare un om, trei oameni”: Dj 16; „Oameni din sat: bătrâni sau bătrâne”: Vl 1; „Bătrâni din familie”: Vl 8; „Bătrâni sau bătrâne, rude ale mortului”: Ot 7; *Oricine:* „Patru persoane, neamuri mai depărtate. Copiii nu-l spală”: Dj 11; „Trei persoane fie din familie, fie din străini”: Dj 14; „Femeie pe femeie, bărbat pe bărbat, dintre vecini sau dintre cei ai familiei”: Dj 15; „Doi oameni de același sex”: Gj 1; 2; „Trei femei sau bărbați: una ține lumânarea, una o spală și una o ține de spate”: Gj 3; „Trei oameni sau trei femei mai bătrâne, rude, vecini, care vrea”: Gj 4; „Bărbatul era spălat de bărbat, femeia de femeie”: Gj 5, 8; „Scalda femeii moarte o făceau femeile, scalda bărbatului mort o făceau bărbații”: Gj 6; „Trei femei sau trei bărbați rude”: Gj 7; „Trei persoane de același sex”: Gj 11; „Bărbat pe bărbat, femeie pe femeie”: Gj 12, 13; „Oameni din sat”: Mh 2; „Femeie pe femeie, bărbat pe bărbat. Îl spală înainte de a muri, apoi nu-l mai spală”: Mh 3; „Din familie, femei sau bărbați”: Mh 4; „Femei sau bărbați mai în vârstă, dintre vecini sau rude: femei, pentru femei; bărbați, pentru bărbați”: Mh 5; 7; „Una sau trei femei sau bărbați, rude cu mortul; acum îi spală doar pe ochi”: Mh 8; „Nu se spală decât dacă este accident”: Mh 9; „O femeie din sat”: Mh 10; „Oameni, femei și bărbați mai în vârstă; puteau fi rude sau vecini, cunoscuți. Oricine, după sex”: Mh 11; „O femeie bătrână, de obicei cea care i-a ținut lumânarea. Scalda mortului se numește «la spălat sudoarea»”: Mh 12; „Familia”: Mh 6; „Patru bărbați sau femei, cine vrea”: Ot 2; „Partea bărbătească spălată de bărbat, partea femeiască spălată de femeie”: Ot 6; „Trei femei sau bărbați”: Ot 8; „Care se nimerește”. Ot 12; „Dacă mortul era bărbat îl scaldau patru bărbați, sau patru femei dacă era o moartă”: Ot 13; „Neamurile din casă: bărbat pe bărbat, femeie pe femeie”: Ot 1; „Dintre vecini sau rude: bărbat pe bărbat, femeie pe femeie”: Ot 9; „Bărbați, femei, din casă. Dacă nu-l speli bine, te judeci cu el pe lumea cealaltă. Trebuie să-l speli bine, că altfel se încleștează și nu-l poate îmbrăca”: Ot 10; „Rude sau prieteni”: Ot 4, 15; *Săracii, străinii:* „Cei săraci, străini” Dj 2; „Bărbat pe bărbat, femeie pe femeie. Numai străinii spală, ca să fie plătit sau ca să li se dea țoale de pomană”: Ot 11; „Cineva din sat”: Vl 3; „Trei, patru muieri”: Vl 2; „Două persoane după sex, care primesc haine”: Vl 5;

„Se scaldă mortul pentru că e păcat să rămână murdar“: Vl 6; „Doi bărbați sau femei“: Vl 6; „Oameni de vârsta celui mort, rude sau vecini“: Vl 7; „Cineva din casă“: Vl 9; „Un bărbat, dacă mortul era un bărbat; o femeie, dacă este o moartă“: Vl 11; „Din familie: bătrân dacă era bărbat, bătrână, dacă era femeie“: Vl 12; „Dintre rude, dar nu cei din casă“: Vl 14; „Rude, vecini, bătrâni, bătrâne, tineri, tinere“: Vl 15; „Oricine dorea“: Vl 16; „Se făceau două: una înainte de moarte, una după moarte“: Vl 17; *Vecinii*: Vl 18; „Doi — trei vecini“: Dj 3; „Om dacă era om, femeie dacă era femeie. Cine se nimerea: rude, vecini. Se spală cu săpun pe tot corpul, se spală și în gură, se șterge cu o cârpă curată. Azi nu se mai ține atât seama să fie spălat chiar pe tot corpul“: Dj 7; „Trei, patru persoane, vecini sau neamuri“: Dj 12; „Un vecin, om cu inimă tare“: Gj 14; „Femei sau bărbați din vecini“: Ot 14; „Vecinii și neamurile lui: bărbați și femei mai în vârstă. Se mai obișnuiește un alt tip de scaldă a mortului: mortul e spălat cu o țară de apă pe față“: Mh 1.

Calitățile apei: *Începută*: Dj 3, 6, 9–14, Gj 1–4, 6–11, 14, Mh 1, 4–6, 9–12, Ot 1, 2, 4, 8, 9, 12, 13, 15, 16, Vl 1, 3, 5–9, 11–17; „Apă de la fântână“: Dj 15, 16; „Obișnuită, luată dintr-un vas curat“: Gj 5; „Obișnuită, să fie curată“: Mh 2, 3; „Apă limpede“: Mh 8; „Obișnuită, dar neîncercată cu degetul, pentru că aduce moarte“: Ot 11; „Obișnuită, nu se făcea deosebirea“: Vl 4; „Obișnuită, luată cu lumânare de la fântână“: Vl 5; *Neîncepută*: „Se lua apă până în ziuă și nu se bea din ea, nu era întrebuințată la altceva“: Ot 7, Dj 9, 17, Gj 12, 13, Mh 11, Ot 5, Vl 3; „O lua din fântână“: Dj 2, Vl 18; „O luau de la fântână și o foloseau toată“: Ot 15; „Adusă de la știubei cu lumânare“: Vl 10; *Sfințită*: „Cu apă neîncepută sau cu apă mare, sfințită la Bobotează. Acum nu se prea mai scaldă mortul: îl șterge doar cu o cârpă cu apă“: Dj 8; *Nesfințită*: „Se duc femeile sau bărbații, câte doi, tăcând, la fântână. Aruncă trei pietre în căldare și se întorc tot tăcând. Se pun și nouă pietre în apă ca să nu se facă moroi“: Dj 4; „Cu lumânarea cu care moare omul se merge la fântână și se ia apă. Este luată de la fântână și nu se vorbește deloc în acest timp“: Dj 5; „O aduc doi oameni și două femei“: Dj 7; „Când se ia apa și se aduce în casă, nu trebuie să se vorbească“: Dj 13; „De la o fântână cu o lumânare aprinsă și o oală cu tămâie“: Ot 6; „Trei femei se duc la apă cu căldarea, dar nu vorbesc între ele. Fiecare ia câte trei pietre în mână și le aruncă în căldare, apoi scaldă mortul“: Mh 7, Ot 1; „Adusă de cei trei bărbați sau de cele trei femei, după sexul mortului, fără să vorbească“: Ot 14; „Adusă de la fântână cu lumânarea aprinsă (pe care a ținut-o când a murit“: Vl 2; „Se ia apă noaptea de la fântână, cu lumânări, fără a se vorbi“: Vl 4; *Rece*: „Mai mult rece“: Gj 15; *Caldă*: „O încălzea puțin și nu se vorbea deloc în acest timp“: Dj 5; „Se încălzea puțin“: Dj 10, 17; „Apa se încălzea ca și când ai frământa pâinea; la fel și astăzi“: Dj 13; „Apă de la fântână încălzită“: Dj 15, Ot 1, 10, 14, 16; „Se încălzea, ca să se spele bine“: Dj 4, Gj 6, 11, Mh 1, 4, 5, 8, Ot 2, 6, 7, 9, 13, Vl 2, 5, 6 13; „Călduță, să se curețe bine“:

VI 11, Gj 3, 7, 8, 11, 12, 14, Ot 8, 16, VI 3, 12, 15, 17; „Se încălzea iarna pentru că era rece”: Ot 5; „Se încălzea, dar nu se încerca, că te duci după el”: Ot 10; „Apă călie”: VI 4; „Caldă, adusă de cel care îl scaldă”: VI 7, 8, 10, 18.

Recipiente pentru scaldă: *Albie:* „[Se scaldă în albie] în odaia în care a murit”: Gj 1, 2, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14, Dj 2, 4, 6, 9, 11–15, Mh 1, 2, 4, 5, 7–9, Ot 4, 8, 9, VI 3, 5–9, 12, 14–16; „În casă”: Dj 5, 7, 8, Ot 12; „Albia nu trebuie să fie nouă și nici descântată. Mortul se spală pe tot corpul cu săpun, se șterge cu o pânză obișnuită care se așează apoi în tron”: Dj 10; „Săpunul cu care se spală este neînceput, dintr-un calup mare tăiat”: Dj 16; „O albie obișnuită de prin gospodărie. Se spăla pe tot corpul cu săpun, se folosea o pânză specială”: Dj 17; Dumnezeu știe de ce, așa s-a pomenit din bătrâni, noi nu știm de ce. Cârpa cu care se ștergea o pune în tron, să nu pună alții mâna pe ea că-i cheamă după el”: Gj 4; „Vasul se păstra iar pânza cu care se ștergea se pune în mormânt”: Gj 5; „În albie, dar înainte de a muri”: Mh 3; „Vasul din care s-a turnat apă se pune cu gura în jos sub pat iar pânza se așeza în tron”: Mh 5; „Pânza cu care se ștergea se băga în coșciug”: Mh 6; „Vasul din care s-a turnat apa se pune deoparte o vreme iar pânza se da de pomană”: Mh 8, 10; „Astăzi se spală numai cu o cârpă înmuiată pe față și pe mâini, iar vasul se pune cu fundul în sus după casă”: Mh 11; „Vasul din care s-a turnat apă se ținea, împreună cu găleata, trei zile cu gura în jos. Pânza se da de pomană. Prosopul se spăla și se întrebuinta, iar cămașa, fusta le dădea cuiva de pomană să le poarte”: Ot 2; „Pe tot corpul, cu săpun, în albie nouă; așa am pomenit. Pânza se arunca sau se îngropa”: Ot 5; „Până la înmormântare, albia se așeza cu gura în jos și nu se ridica; la fel se proceda și cu căldarea în care se fierbea apa”: Ot 6; „În albie; căldarea în care se aducea și încălzea apa și albia erau așezate cu fundul în sus. Vasele se păstrau în gospodărie iar pânza cu care se ștergea se pune în tron, la picioare”: Ot 7; „Pe marginea albiei se puneau săpun, lumânare, piepten. Cârpa cu care se ștergea se pune în tron, în pernă. Albia și găleata se puneau cu gura în jos și se luau după trei zile și se foloseau”: Ot 10; „Vasul din care s-a turnat apă se dă după casă cu albia, cu gura în jos, trei zile, să n-aducă moarte la familie sau la neamuri. Pânza se aruncă mai departe, la coastă, la râpe; nu e bine să calci în ea, că aduce moarte. Când moare, imediat se pune un caier de lână și o cană cu apă la streășina casei. Acolo vine sufletul și bea apă, se adăpostește la caier, se odihnește și ascultă”: Ot 11; „La trei zile, pânza cu care se ștergea mortul se da de pomană, împreună cu hainele mortului la un om sărac”: Ot 13; „Se spăla cu săpun și se ștergea cu un prosop. Pânza cu care se spăla se da de pomană. În timpul scaldei nu se vorbea”: Ot 15; „După scaldă albia se pune cu gura în jos. Pânza cu care s-a șters se pune în sicriu”: Ot 16; „În albie mare și curată, într-o troacă mare, să-l spele bine, că răspunde pe lumea ailaltă cine-l spală. Albia, oala, vadra se întorceau cu gura în jos afară, unde se varsă scaldă.

Mortul se spăla cu săpun. Pânza se băga în căpătâiul mortului, în tron. Un neam astupa orificiile mortului cu tămâie să nu se facă strigoi“: Vl 2; „Vasul din care s-a turnat apă se păstra; pânza cu o pătură și cu o pernă se dădea aceluia care îl spăla“: Vl 4; „Mortul se spăla cu săpun; nu se ștergea. Dacă ieșea sânge, familia astupa mortul cu ceară sau cu pânză“: Vl 5; „În albie mare, să nu se verse apa, că nu e bine să joci în ea. Se spăla cu săpun, să se curețe bine. Se ștergea cu cămașa în care a murit, care se dădea apoi de pomană“: Vl 6; Se spăla pe tot corpul cu săpun. Dai seama cu el dacă nu-l speli bine! Se toarnă cu oală nouă la scaldă și apoi oala se sparge cu ușa încuiată. Se ștergea cu orice, unii nu-l șterg, iar pânza se pune în tron“: Vl 10; „Se spăla cu săpun, să-l spele bine, și se ștergea cu o pânză care se citea apoi de preot, după care se folosea sau se punea în tron. După scaldă, tălpile mortului se ung cu ulei de către o femeie, să-i fie moale pe drum. Morții roșii sau cei care nu se întăreau se făceau moroi; lor li se punea tămâie în gură sau în urechi. Îl astupa cineva din familie“: Vl 13; *Hârdău*: „În albie sau în hârdău, care erau în casă pentru spălat. Se spăla cu săpun și se ștergea cu o cămașă veche care se arunca. În timpul scaldei se bocea. Mortul din care curgea ceva se astupa cu vată de cei care-l îmbracau. Vasul din care s-a turnat apă se punea la loc curat și stătea trei zile după înmormântare“: Vl 11; *Postavă*: „Se spăla pe tot corpul cu săpun și se ștergea cu un prosop care se punea în coșciug“: Gj 3, 15; „În postavă, în casă; vasul din care s-a turnat apă se ținea trei zile sub pat și postava întoarsă cu gura în jos“: Gj 7; „Postava era întoarsă cu gura în jos, cu gura la vale și nu se mai folosea șase săptămâni“: Gj 8; „Postavă veche, mare; puneă albia cu gura în jos, căldarea cu gura în jos, se țineau așa până îl îngropau. Se spăla cu săpun. Pânza cu care se ștergea o lepăda sau o puneă în tron“: Ot 1; „În albie, o postavă veche. Oala se puneă trei zile cu gura în jos, la colțul casei. Se spală cu săpun, se șterge cu o cămașă sau cu o cârpă veche care se îngroapă împreună cu apa de la scaldă“: Ot 14; *Troacă*: Troaca se întoarce cu gura în jos și apa se îngroapă la un loc ferit; fetele care trec peste scaldă mortului nu se mai mărită; pânza cu care se ștergea se pune în coșciug“: Gj 11, 18; „Oala se puneă cu gura în jos la un loc cu troaca. La scoaterea mortului din casă, se sparge oala. Mortul se spăla cu săpun și se ștergea cu o pânză care se da de pomană la scăldători, alături de haine; Copaia în care se scaldă mortul se pune cu gura în jos sub masa sau sub patul pe care stă cadavrul. La fel și oala“: Vl 17; *Pe scaun*: „Mortul e spălat numai pe față și îl șterg cu un prosop. Așa e aici obiceiul. Cana din care s-a turnat apă este ținută lângă lighean și se spală pe mână toată lumea care a venit la mort, după ce puneă lumânările. Când se pleacă cu mortul, cei ce rămân acasă, se închid în casă și cana o sparg în ușă. Prosopul și săpunul se dau femeii de pomană. Lădița în care au fost puse lumânările, gunoiul din casă și mătura le aruncă în apă. Așa e obiceiul la noi!“: Mh 12; „Dacă n-are albie, așează mortul pe un scaun și cu picioarele în ciubăr. În general albiile sunt vechi, speciale pentru morți: sunt câțiva în sat care au albi de

scăldat morții, le împrumută la ceilalți. Se ștergea cu un prosop din casă sau cu o cămașă veche a celui decedat care, ori era aruncată, ori o puneau în sicriu. Mortul se spăla cu săpun, să se curețe bine. Azi se face la fel. În timpul scaldei neamurile din casă plâng, îl jelesc; așa își spun focul. Dacă mortul e tânăr și nezăcut, îl astupă cu vată sau cu câlți cei care l-au spălat“: Vl 3.

Obiecte puse în scaldă: *Apă sfințită:* Gj 10; „Ca să fie curat“: Dj 7, Ot 1, 4, 12, 14, 15; *Bani:* Dj 2, Gj 10, Ot 4, 10, 12, 15, Vl 15; „Se pun bani pentru cei ce scaldă“: Dj 13; „Banii îi lua cel care scăldase mortul, astăzi nu se mai obișnuiește“: Mh 1, 2; „Bani pe care îi lua cel ce spăla mortul, fiind socotiți ca pomană. Azi nu se mai pun“: Mh 4; *Flori:* Ot 12; „Busuioc“: Ot 4, 15; *Pietricele:* „Trei pietricele“: Dj 4; „Nouă pietre“: Mh 11; *Tămâie:* Gj 8, 10, Mh 6, Ot 1, 4, 12, 14, 15; „Se aprinde tămâie, dar nu se pune în albie“: Dj 2; „Oala cu tămâie aprinsă se pune la capul albiei“: Dj 13; „Tămâia și lumânarea cu care a murit arde până îl scaldă“: Dj 16; „Tămâie la cap“: Ot 15; „Într-un ciob alături, lumină aprinsă (lumânarea care moare mortul cu ea)“: Dj 7; „Se aprindea o lumânare“: Ot 15; *Usturoi:* Să nu se facă strigoi“: Gj 8.

Aruncarea scaldei: *Aproape de casă:* „În spatele casei și aveau grijă să nu treacă apa la vecini. Pânza cu care se ștergea cadavrul se pune la căpătâiul mortului. Vasul din care s-a turnat apă, albia și căldarea se răstoarnă după casă, cu gura în jos. Și se pun pietre pe ele până la trei zile, când se spală și se face curat după mort“: Dj 4; „Apa se arunca în dosul casei. Vasul se pune cu gura la vale, în dosul casei. Și albia la fel. Nu se umbla trei zile cu ele. Pânza cu care era șters o îngropa prin obor, să nu se șteargă cineva pe mâini“: Dj 7; „Se aruncă în spatele casei. Vasul din care s-a turnat apă se pune cu gura în jos iar cămașa cu care s-a șters mortul în tron“: Dj 13, Gj 5; „La scăpătat, la spatele cășii. Vasul din care se turna apă se pune cu gura în jos ca și albia. După ce pleca cu mortul la groapă, se întorceau cu gura în sus și erau puse la spatele casei. Pânza nu se lepăda“: Dj 16; „În spatele casei, în dreptul coșului, să nu calce nimeni pe ea“: Ot 10; „De obicei în spatele casei“: Mh 1; *În casă:* „Apa se vărsa în casă, sub pat“: Gj 15; „Se arunca în casă, sub pardoseală, la loc ferit; dacă dă în ea o fată, nu se mai mărită“: Vl 6; „La loc ferit, unde nu umblă nimeni. Albia se pune cu gura în jos sub patul sub care a zăcut cel decedat“: Vl 7; *La loc ferit și curat:* „Apa o lepăda la loc curat. Vasul din care s-a turnat apa se pune cu fundu-n sus să se usuce. Pe urmă se curăță bine și se spală rufe în el; nu se aruncă albia“: Dj 2, 3; „Lângă un gard, iar căldarea și albia se puneau cu fundul în sus. Așa s-a pomenit. Albia se ținea trei zile cu gura în jos, până se spăla tot prin casă. Scăldăturile se aruncau la răsărit, pe lângă un gard, pe unde nu treceau nici oamenii, nici animale. Albia și căldarea se puneau cu gura în jos, la răsărit“: Dj 5; „Undeva departe; vasul îl puneau într-un dos de casă; pânza cu care se ștergea o pune în tron“: Dj 8; „Se arunca lângă albie, la loc

ferit, iar vasul se lăsa să stea cu gura în jos trei zile până după înmormântare. Pânza cu care se ștergea mortul se folosea”: Dj 9; „Se aruncă la scăpătat (asfințitul soarelui), la loc ferit; se întoarce albia și stă cu gura în jos trei zile”: Dj 10, 11; „La loc ferit, să nu calce nimeni în ea”: Dj 12, 14; „Se vărsa lângă casă; albia se lăsa cu gura în jos în spatele casei timp de trei zile; pânza se așeza în tron; nu se știe de ce, așa a apucat din bătrâni”: Dj 17; „Lângă gard”: Gj 1, 2, 3; „Lângă gardul din partea de apus a casei; albia se ținea sub patul mortului cu gura în jos trei zile; pânza cu care se ștergea corpul mortului rămânea în casa mortului”: Gj 6; „La un loc să nu calce nimeni”: Gj 7; „La un loc ferit, să nu treacă nimeni peste ea” Gj 9, 11; „În loc necălcăt de viețuitoare”: Gj 12; „Se arunca într-un loc ferit să nu spurce ceva, să nu se întâmple să bea apă din acel loc un porc sau o găină”. Gj 13, 14; „Oriunde în curte”: Mh 3; „Se aruncă”: Mh 6–13; „Apa se vărsa lângă un gard să nu calce nimeni în ea, că-i amortește mâinile și picioarele”: Ot 2, 4, 5, 9, 11–14 „La loc ferit, să nu dea fetele și flăcăii prin udeală, căci nu se mai căsătoresc”: Ot 6; „Se arunca într-un loc mai ferit, în grădină, ca să nu se spurce de animale. Așa era adetul (obiceiul)”: Ot 7; „La loc curat, ferit, să nu calce nimeni în ea, căci i se amoarte picioarele și mâinile”: Ot 8; „Se îngroapă într-o gaură făcută în pământ, la loc curat”: Ot 16; „Se arunca la loc curat”: Vl 1; „Se arunca spre răsărit, cam sub un gard”: Vl 2; „Apa era aruncată mai departe ca să nu calce cineva în ea, că-i mor picioarele. Albia se pune cu fața în jos în spatele casei, ca și oala din casă, care era spartă după ce se pleca cu mortul. Se aruncă la loc curat, dar nu imediat după scaldă, ci după ce pleacă cu mortul la biserică”: Vl 3; „Se aruncă într-un loc neumblat, spre răsărit. Albia și găleata erau puse cu gura în jos. iar sâpunul era folosit la descântecele de sperietoare a copiilor”: Vl 4; „Se arunca departe”: Vl 5, 9, 11–15, 17, 18; *La rădăcina pomului*: „Se arunca la un pom în grădină, iar albia și căldarea se așezau cu gura în jos și rămânea acolo până se îngropa mortul”. Dj 15; „Într-un loc curat, cu verdeță”: Gj 8; „După ce mortul a plecat din casă, troaca cu apa se pune sub patul unde a murit omul, pentru trei zile, apoi se aruncă la rădăcina unui pom”: Gj 10; „La rădăcina unui pom din grădină; să dea roade pomul dacă omul a fost bun”: Mh 2, 4; „Se aruncă în grădină, la rădăcina unui pom; albia se ține răsturnată cât timp era ținut și mortul în casă; o vărsau departe de casă”: Mh 5; „O lepăda afară, în băătură, la loc curat, spre apus. Uneori fac groapă mică la un pom și pun acolo apa”: Ot 1; „La loc ferit, la tulpina unui pom din grădină”: Vl 8, 16.

Îngroparea scaldei: În casă: „Se arunca sub pat, unde se făcea o groapă mică. Apa se scurgea că e pământul uscat. Azi nu se mai poate pentru că au dușumea; se aruncă la un pom. Oala o ținea sub pat, pe albie, și când să iasă mortul din casă, o sparge de ușă. Așa e obiceiul, nu știu de ce”: Gj 4; „După ușă”: Ot 12; Vl 16; „Sub pardoseală”: Vl 6; „Sub patul mortului”: Vl 10; *În grădină*: Gj 9,

VI 5; „Se îngroapă apa iar albia se pune cu gura în jos. Albia se ridică de-abia după ce pleacă mortul”: Dj 6; „La loc ferit”: Ot 14, VI 13.

Părul și unghiile mortului: „Era bărbierit dinainte. Unghiile le tăia cine îl spăla și i se puneau în tron”. Dj 2; „Mortul nu se ștergea. Un bărbat străin îl bărbiera, îl tundea și îi tăia unghiile. Acestea se aruncau cu scaldă”: Dj 5; „Se aruncă, dar se taie înainte de a muri”: Dj 7, 9, 10; „Se puneau în gecuțul (săculețul) din tron”: Dj 8; „Dintre rudele mai în vârstă îl bărbiera, îl tundea și îi tăia unghiile. Sunt aruncate în spatele casei”: Dj 13; „Oameni mai în vârstă din sat obișnuiau să împlinescă acestea. Săpunul, pieptenul, ștergarul se pun în tron, resturile se aruncă”: Dj 17; „Se tăiau de un om străin, apoi se aruncau”: Gj 3; „Nu se taie unghiile, iar părul de la bărbierit se aruncă”: Gj 4; „Se îngropau în locul unde se arunca apa”: Gj 5; „Se puneau în tron. Azi nu se mai ține seama de acest lucru”: Gj 6, 8; „Le pune în perina mortului, alții le opresc ca să țină norocul mortului în casă”: Gj 7; „Le oprește și le pun sub streășină, să rămână norocul mortului în casă”: Gj 11; „Le îndeplinește ceva din familie. Se puneau în tron”: Mh 6; „Se aruncă. Asta se face înainte de a muri; dacă nu s-a făcut îl lasă așa”: Ot 1; „Se băgau în căpătâi cu pieptenele și săpunul”: Ot 2; „Le taie frizerul sau ai casei, apoi le pun în sicriu”: Ot 5; „Se puneau în tron”: Ot 7; „Se fac înainte de a muri; altfel e rău de moarte pentru cel care o face”: Ot 10; „Le bagă în pernă: părul, acul pentru ora”: Ot 11; „Se puneau în căpătâiul mortului”: Ot 13; „Se fac înainte de moarte; după moarte numai îl pieaptână”: Ot 14; „Se tundea și se bărbiera înainte să moară; unghiile se taie și se aruncă”: Ot 15; „Se aruncă”: Ot 16; „Se făceau înainte de moarte, când trăgea să moară. Se aruncau. Doar unghiile se puneau în ceară și se băgau în pernă, în căpătâi; trebuia bine curățat sub unghii”: VI 2; „Cineva din neam face acest lucru. I le pune, alături de piepten și de săpun, în coșciug”: VI 3; „Acestea, împreună cu prosopul și săpunul, erau introduse într-o perniță și i se puneau în coșciug, sub cap”: VI 4; „Un om îl bărbiera și îl tundea înainte să moară. Resturile se pun în tron”: VI 5, 13 „Se rade până moare, pe urmă nu se mai putea, ca să nu radă tot neamul, să-l ia cu el. Resturile se băgau în tron”: VI 6; „Le tăia un om înainte de moarte. Se pun în tron, în căpătâi”: VI 10, 17; „De către un om care știe să bărbierească; resturile se pun în scaldă și le aruncă cu totul la loc curat”: VI 11.

STRIGOII SAU MOROII

Generalități: „Uneori se făcea strigoi imediat după moarte, alteori după șapte ani”: Dj 13; „Nu se puteau lua măsuri contra strigoilor; oamenii scăpau de ei numai dacă se închinau”: Dj 17; „Dintre cei morți erau unii care se întorceau,

luând înfățișare de om sau de animal. Nu se face deosebirea între moroi și strigoi. Se credea că stau la răspântii, în cimitir, prin ogrăzile oamenilor, de multe ori veneau noaptea. Se mai crede și astăzi că ei pot face și bine la casa sau în ograda de unde au plecat”: Dj 17; „Moroaice erau cele șase fecioare nebune din Biblie care nu au avut untdelemn în candelor lor și nu au putut intra în nunta mirelui”: Ot 2; „Se crede în strigoi, nu în moroi. Neamurile puteau afla aceasta”: Ot 5; „[Strigoii] sunt suflete care nu se pot ridica la cer. Soarta îi sortea așa; luau chipul lor de om și apăreau în fața celor vii”: Ot 14; „Familia putea ști că este strigoi doar când mureau, la scurt timp, și alți membrii ai familiei, când luau din neamuri. A fost în sat, cu câțiva ani înainte, o femeie strigoi”: Vl 2; „Moroi și strigoii sunt același lucru. A fost un caz în sat, demult, în Valea Grădiștii”: Vl 5; „Se credea în moroi. Un om este sortit dinainte să fie strigoi, dar nu se știe cine îl sortea astfel. Bătrânii spun că stăteau răzimați de cruci, nu se mișcau și nu făceau rău, dar erau roșii de mâncatul oamenilor, cu dinții și unghiile foarte crescute. Dacă se descânta la mormântul moroilor se vindeau cei din neam pe care voia să-i mănânce, să-i tragă după el în mormânt. Cine zăcea, se făcea moroi sigur până la un an și [se credea că] ar sta la mormânt”: Vl 6; „Doar bătrânii se mai ocupă de asta”: Vl 6; „Moroi este aici o boală la copii; Moroi le ațin calea celor vii și-i strigă”: Vl 10; „Moroi sau strigoii erau tot una. Se credea că un om este sortit din viață să se facă strigoi. Nu se știa dacă avea suflet și unde stătea”: Vl 13; „Se credea în strigoi, care erau sufletele celor morți. Erau cunoscuți dinainte, de la naștere, de către moașă și mamă. Dumnezeu sortea un om dinainte să se facă strigoi. Ei veneau noaptea pe la rude să le chinuiască. Se credea că strigoii sunt chiar sufletul mortului, dar există deosebiri între sufletul lor și al oamenilor. Strigoii stăteau în cimitir. Au fost cazuri demult în satele vecine”: Vl 17.

Recunoașterea strigoilor vii: *Copiii născuți cu căiță:* „Cu chitie, un fel de piele care acoperă capul copilului, lucru știut de moașă și părinți. Se mai crede și astăzi, dar mai puțin ca în trecut”: Dj 13; „Cu tichie sau căiță”: Dj 1, 6, 10, 14, 15, Ot 9–12, 16, Vl 7, 8, 10–12; „Cu cămașă, sau chitie: Dj 6; „Cu cămășoale la naștere”: Dj 7; „Cu un fel de chitie, o piele roșie pe cap; dacă copilul trage chitia de pe cap și o mănâncă, se face strigoi. De aceea, dacă se naște așa, femeile rup chitia și o dau celor care fac descânțec de deochi. Acest lucru îl puteau ști părinții și moașa”: Dj 10; „Cu chele pe el. Cel ce își mănâncă pielea imediat era strigoiul cel mai rău”: Dj 11; „Cu chitie, un fel de pojghiță care acoperea capul nou născutului, lucru știut de moașă și de părinți”: Dj 17, Ot 14; „Se feresc de cei care deoache”: Gj 9, Ot 4; „Cel născut învelit cu cămașă, sau purtând cămașă pe cap, adică învelit cu placenta”: Mh 5, 8; „Cel ce se naște cu chitie (căiță) — era ca și însemnat, un strigoi”: Mh 11; „Strigoii sunt sufletele morților care s-au născut cu

cămașă sau chitie de strigoi. Moașa taie cămașa sau chitia de strigoi, o scoate de pe copil, o învelește și o ține bine de tot și se face ca o piele pe care o face sul, apoi o usucă. Bunicile noastre descântau cu ea de deochi. Pentru procesele de judecată n-o foloseau. Când se face copilul mare, mama îi spune: «Tu să știi că te-ai născut cu cămașă de strigoi; tu să știi că ai deochi; când ai să fi mare, să spui la copiii tăi ca să te dreagă». Și el spune copiilor. Sunt multe cazuri în sat și în satele vecine. Se credea că așa e sortit de Dumnezeu de când îl zămislea mama sa¹: Ot 1; „Strigoi este copilul născut cu o tichie care învelește tot corpul și din neatenția moașei, copilul și-o rupe și o înghite. Atunci se face strigoi! Dacă moașa îi ia tichia, nu se mai face. Copilul care strigă în pânțele și cere să fie hoț, curvar sau strigoi, așa va fi în viață! Din cauza păcatelor părinților, acela e diavolul întreg. Moroiul este diavolul²: Ot 2; „Cei născuți cu chitie sau îmbrăcați cu cămașă. Moroiul este un strigoi care se face câine sau cal³: Ot 4; „Strigoiul este cel ce se naște cu chitie pe cap sau era învelit tot corpul cu un fel de cămașă. Chitia și cămașa cu care era învelit copilul erau luate și folosite la descântat. Erau bune pentru descântat⁴: Ot 6; „Când se naște un copil cu o tichie pe cap și când o trage cu gheara și o mănâncă, se face strigoi⁵: Ot 8; „Strigoi se nasc cu o cămășuță pe cap; după ce îl înțarcă, fură lapte de la mama sa, când doarme⁶: Ot 8; „Aveau grijă să nu-și mănânce copilul tichia⁷: Ot 8; „Pe patul de moarte era tăiat la un deget și-i dădea cu puțin sânge muribundului⁸: Ot 12, 15; „Se crede că sunt strigoi cei născuți cu tichie, cel care apucă tâta după ce a fost înțarcat și sugă singur noaptea. Acest lucru se putea ști dinainte de către familie⁹: Ot 15; „Nu se numeau moroi, ci strigoi. Cei născuți cu scuifiță nu mor; sufletele lor vin de mănâncă din neam. Acest lucru îl știa la naștere moașa și mama copilului. Ele spuneau și celorlalți ca să se știe și să-l grijească la moarte, să nu devină strigoi mort. Ursita lui îl sortea astfel. În fața celor vii, strigoiul apare așa cum a fost în viață. Strigoi au suflet rău. Nu se știa unde locuiau; se credea că stau în mormânt de unde ies noaptea. Nu existau strigoi care puteau face bine¹⁰: VI 3; „Păstrau tichia, unde era cazul, să o pună în tron¹¹: VI 10; „Cei născuți cu scuifiță¹²: VI 11; „Chitia era folosită și pentru descânțec¹³: VI 12; „Copilul care odată înțarcat, apuca din nou tâta se făcea strigoi la moarte¹⁴: VI 15; „Alții zic că s-a născut cu cămașă de strigoi sau numai cu scuifiță¹⁵: VI 17; *Păcătoșii*: „Un om necredincios, un om care a făcut fapte rele. Acest lucru se putea ști dinainte, după faptele omului¹⁶: Gj 3; „Moroiul era omul mort în care intra răul¹⁷: Gj 3; „Oamenii răi decedați¹⁸: Gj 10–14; „Moroi se făceau oamenii răi, decedați și transformați apoi în draci¹⁹: Gj 9; „Un om păcătos²⁰: VI 2; „Moroi se făceau oamenii răi, vrăjmași, fără credință și sterpii, care nu făceau copii²¹: VI 6; „Cei mai răi²²: Mh 2, 3, 7, 9, VI 4, 11, 13, 14, 16, 18; „Care jurau pe Dumnezeu, jurau strâmb²³: VI 5; „Vrăjmașii, cei care zăceau prea mult, care drăcuiau. Acest lucru îl știa familia, după cum a fost în viață, după cum zăcea²⁴: VI 6; *Criminalii*: „Uciagașii²⁵: Mh 9; *Copiii avortați*: „Lepădături de-ale femeilor²⁶:

Gj 3; *Alte indicii*: „Morții necitiți de preot”: Dj 2–4; „La moarte să nu fie lăsat singur”: Dj 5; „Copiii nebotezați. Îi boteza să nu se facă moroi”: Dj 8; „Cei ce se blestema”: Dj 13; „Cei ce se nășteau sâmbăta”: Dj 17; „Semnele lui îl sorteau”: Gj 3; Oamenii cu ochi albaștrii: Ot 4, 12, 15; „Cei care nu aveau păr la subsuoară, cel care a țipat în maică-sa; cei sortiți de ursitori”: Ot 10; „Nu se știa din timpul vieții cine se face strigoi”: Ot 13; „Cel ce murea înecat; care se sinucidea”: Vl 1; „Cei care nu au păr sub subsuoară; acest lucru îl putea ști familia”: Vl 6; „Oamenii hoți în viață”: Vl 13.

Strigoi cunoscuți după moarte: *Morții cu inima vie*: „Devin strigoi oamenii morți cărora nu le moare inima”: Ot 10; „Strigoiul era un diavol care se băga în inima mortului. Până la șase săptămâni strigoiul învia și mânca până la al șaselea neam. Ca să nu moară ultimul din neam, a fost dezgropat un strigoi, i-au luat inima, au ars-o în cuptor și din scrum au dat celui de-al nouă-lea din neam și n-a mai murit”: Ot 13; „Nu se crede în moroi, ci în strigoi. Sunt morți cărora nu le moare inima; Dumnezeu îi sortea astfel. Luau chip de om și îi auzai strigându-te pe nume sau boncănind prin casă. Se pot întrupa, pot lua chip de om. S-au făcut mulți strigoi: acum vreo trei ani a murit un bărbat și a fost văzut prin sat de un băiat care nu știa că murise. A venit acasă și a povestit ce i s-a întâmplat pe drum cu nea cutare. Atunci maică-sa i-a spus că a murit. Băiatul nu știa, că lucra toată săptămâna la Brezoi și venea acasă numai sâmbăta. Se credea și se crede că strigoi au suflet și că fac numai rău. Nu existau strigoi care puteau face bine! Stau în înmormânt și ies noaptea”: Vl 11; *Mortul sărit de un animal*: „Dacă mortul e lăsat singur în casă și trece pisica peste el, se face moroi. Așa că, atunci când murea un om, închideau pisica”: Dj 5, 9, Gj 11; „Pisica este încuiată și mortul este păzit”: Dj 9, 14, Mh 4, 5, 7–9, Ot 1, 14; „Cel ce nu era privegheat în zilele și nopțile de priveghi, când un animal din gospodăria casei, mai cu seamă pisica, trecea pe sub sau pe deasupra tronului”: Dj 12, Mh 11, Vl 3, 9–12, 16, 17; „De pisică sau câine. La Polovragi s-a făcut cineva moroi. A avea 50 de ani. L-au dezgropat și l-au găsit întors și cu barba crescută. L-au înțepat cu un fier în inimă”: Gj 11; „Moroi deveneau cei care nu erau păziți până în ziua înmormântării. Trebuiau păziți ca nici un animal din gospodărie, mai cu seamă pisicile, să nu treacă peste el”: Mh 1; *Morții nedreși*: „Strigoi se face cel care nu e făcut bine”: Dj 7; „Cel ce nu era păzit cât timp era ținut în casă înainte de înmormântare”: Mh 4; „Dacă n-a fost dres bine, se face strigoi”: Vl 11.

Rele aduse de strigoi: Generalități: „Moroi nu se puteau vedea, stăteau în cimitir; nu-i vedea nimeni când veneau. Strigoi aveau suflet, moroi nu”: Dj 5; „Apăreau numai noaptea și în revărsatul zorilor”: Dj 7; „Strigoi și moroi au

suflet, sufletul celui mort. Astăzi cred mai puțin. Strigoii și moroi stăteau pe lângă morminte. Există strigoi care fac bine la casa lor, rudelor rămase în casa celui mort”: Dj 13; „Se credea că moroi pot lua chip de om cu suflet rău. Odată cu cântatul cocoșilor, nu mai circulau în cimitir. Erau și strigoi care puteau face bine: a fost un moroi care își ajuta soția”: Gj 3; „Strigoii nu se putea imagina cum arăta, dar se putea prezenta prin relele pe care le pricinuia”: Gj 14; „Strigoii și moroi erau cu lumini în față și îmbrăcați rău”: Mh 10; „Strigoii făceau rău oamenilor pentru că nu-i dădeau tot ce-i trebuie pe lumea cealaltă”: Mh 12; „Moroi făceau rău, mâncau din neam și făceau să moară și alți oameni din neam. Strigoii nu făceau rău”: Ot 6; „Strigoii nu făceau rău oamenilor; noaptea dereticau prin casă, prin ogradă și puteau fi văzuți sau auziți noaptea, căci troncăneau prin casă. Moroi, în schimb, făceau rău”: Ot 6; „Moroi și strigoii aveau înfățișarea oamenilor, așa cum erau ei în viață”: Mh 1, 4, 5, 7, 8, Ot 9, Vl 1, 8, 12.

Oamenilor: *Speriau, loveau:* „Se așteaptă la rău. Se arătau la răscruci, la punți”: Dj 2; „Se arătau în pădure și speriau oamenii”: Dj 3; „Apăreau în vise și îi speriau”: Dj 5, 10; „Îi necăjea”: Dj 5; „Cică zdupăie, ia femeia, o pune jos. S-a întâmplat când eram mică, fată, am auzit cum zdupăie. Se duc femeile de-l dreg la mormânt. O cumnată de-a mea peste care a căzut malul (se duse să scoată pământ pentru casă) s-a făcut strigoi. Eu mă duceam pe acolo și maica-mi spunea că zdupăia pe la uși, pe la ferestre. Se pune noaptea înaintea lui dada, îi luase știința lu’ dada. Se ducea pe la nași-sa și își punea mâinile pe geam. O mătușă a noastră era moașă și s-a pomenit că-i joacă itele în război. Se dădea în dada (sora mai mare). O vedea numai cumnatul ei, bărbatul pe care l-am ținut eu întâi”: Dj 7, 10; „Chinuia oamenii; visa femeia că vine și suge de la sânul ei”: Dj 8; „Nu-i lasă să se odihnească”: Dj 13; „Se duceau acasă la ei și îi speriau: mergeau la postava cu mălai și zdrăngăneau, intrau prin coșul casei și zdrăngăneau la mașina de gătit: Gj 8; „Strigoii vin în sat și sperie lumea”: Mh 2; „Se spune că moroi vin și sperie lumea”: Mh 6; „Îi speriau zdrăngănind vasele”: Mh 8; „Băteau la geamuri. speriau oamenii”: Mh 9, 10; „Vin noaptea, zdrăngăne”: Ot 1; „Îi loveau, îi speriau, puteau chiar să-i îmbolnăvească. Azi se crede mai puțin”: Ot 7; *Îmbolnăveau:* „Îmbolnăveau membrii familiei”: Dj 1, 2; „Le aduc boli, îi lovesc. Azi puțini din sat mai cred. Strigoii fac numai rău, fac bine numai pentru un moment, iar în cele din urmă tot la rău duce”: Dj, 10, 17, Vl 1, 2; Moroi sau strigoii poceau copiii (când aveau dureri de burtă), noaptea îi sufoca”: Gj 8; „Fac rău familiilor din care au plecat. Nu erau văzuți, dar li se simțea prezența prin nenorocirile pe care le provocau”: Gj 10; „Moroi puteau face rău oamenilor, stricăciuni în gospodărie, puteau omorî vitele”: Mh 1; „Vin să-i îmbolnăvească, doar bătrânii mai cred”: Mh 5; „Dacă strigoii se mira de cineva, se deochea”: Ot 4; „Îi chinuiește, nu le dă pace. Se cunosc două cazuri recente”: Ot 5; „Cât trăiau erau tot strigoi; deo-

cheau de mureai": Ot 10; „Soacra sorei mele a venit noaptea la ei în bordei și le-a cerut caier de lână să toarcă. Când a plecat (cântase cocoșul) câinele n-a lătrat: Au dezgropat-o, că-i speria pe toți și pe fiul ei, bărbatul sorei mele, l-a îmbolnăvit, au găsit-o întoarsă. Ziua stau în mormânt, noaptea vin pe lângă casele lor ori prin locuri părăsite, pustii": Ot 14, Mh 2; „Deocheau copiii": Gj 9, Ot 16; „Îi chinuie până mor": Vl 17; „Îi sperie, îi schilodește": Vl 18; *Omora*: „Luau mereu din neam și când trăiau deocheau orice": Dj 6; „Suge sângele din ei; de când suntem noi, nu s-a întâmplat la nimeni": Dj 16; „Murea din picioare: alături de noi a murit un om la șase săptămâni după ce murise socrul'său; la îngropare, când au făcut pomana a căzut și fie-sa din picioare și a murit. I-au dres pe primul și n-a mai murit nimeni": Dj 7; „Mâncau pe cei din familie": Dj 14, 15; „Luau din neam, îi omora": Gj 3; „Veneau să-i omoare în mod nevăzut": Gj 5; „Dacă mureau copiii din familia mortului, se zicea că mortul s-a făcut strigoi": Gj 6; „Mânca inima copiilor": Gj 7; „Mor oamenii din familia strigoiului la intervale scurte, unul după altul": Gj 10; „Moroiul îi cheamă pe lumea cealaltă: pe cunoscuți, pe neamuri. Omora membrii familiei lui": Gj 11, Vl 17, 18; „Mâncau din neam, la scurtă vreme după moarte, și alți oameni din familie": Gj 12; „La scurtă vreme după ce mortul devine strigoi, apăreau boli în familie și mai mureau din familie": Gj 13; „Făceau să moară oamenii din casă": Gj 14, 15; „Mănâncă din neam, mănâncă inima oamenilor": Dj 3–5, Gj 5, Mh 1, 5, 6, 8, 11; „Umblă până la miezul nopții, mănâncă lumea": Mh 3; „Moroi puteau face rău oamenilor, puteau trage la moarte și pe alții, mai ales din rude și cunoscuți": Mh 4, 7; „Mănâncă din neam, îi trage la moarte. Dacă cineva murea vărsând sânge, se spunea că «e de moroi», «a fost luat», adică a murit din cauza moroilor": Mh 7, Ot 4; „Își mâncau neamul, luau din neam. Nu s-a mai auzit de peste 20 de ani": Dj 9; „Mâncau din toate neamurile (mureau imediat după el); îi lua pe toți din familie": Dj 11, 12, 14, 15, Ot 7–10, 14–16, Vl 2–6, 9, 11; „Veneau și luau; chinuie familia până-i omoară, mănâcându-le inima. Se crede că strigoi au suflat, că altfel n-ar avea putere, dar se deosebește de cel al oamenilor, pentru că sufletul strigoilor nu are putere să se ridice. Ei stau în pustietăți, pe la biserici vechi. Există babe care fac farmece cu strigoi, tot ca să facă rău": Ot 1; „Deoache și se întâmplă de moare [cel deocheat] dacă nu-i descântă nimeni și adoarme; îl ia boala rea. Să nu te uiți în ochii lui, că te deoache": Ot 2; „Strigoiul se vedea noaptea; moroiul nu se vedea, dar mânca din neam": Ot 6; „Numai când începeau să ia din neam se știa că-i strigoi. Îl dezgropau și-i ardeau inima. Din scrum da celor din neam": Ot 13; „Ia din neam până la al nouălea neam": Ot 11; „Se făcea apoi negru și mânca din casă oameni și vite": Ot 12; „Dacă în șase săptămâni mai murea cineva din casă, însemna că mortul dinainte se făcuse moroi și-i lua pe ceilalți": Vl 5; „Puteau să facă rău numai celor din neam. Își mânca neamul": Vl 7, 10; „Își trage neamurile după el, ca și

cum i-ar omorî”: VI 12; „Luau rudele la rând, până la unul”: VI 13; „De murea tot neamul”: VI 16.

Animalelor: *Luau laptele vacilor:* „Seca laptele în ugerul vacii cu lapte”: Gj 12, 13; „Le lua laptele strigoaica, de fapt vrăjitoarea”: VI 18, Gj 3, 4, Ot 1, 14, VI 2, 5; „La Rădești era o strigoaică (strigoi viu) care se scula noaptea goală, despletită și cu sulul războiului de țesut între picioare descânta dând roată la o salcie. A văzut-o un vecin și s-a dus la ea cu biciul și a bătut-o. Ea l-a amenințat că o să-l facă să nu mai aibă nimic. Rând pe rând i-au murit toate animalele din bățatură. S-a dus omul la ea și i-a cerut iertare și de-aici și-a înjghebat din nou gospodăria: Ot 2; „Să nu mai aibă lapte”: Ot 15; *Despiedicau, speriau vitele:* „Se făcea câine, câinele lor de-acasă, ieșea înaintea carului, se culca în fața vacilor”: Dj 7; „Îmbolnăveau și loveau animalele”: Dj 10; „Dădeau drumul la vite”: Dj 10; „Dă drumul vitelor și le fugărește prin ogradă”: Dj 13, 17; „Speriau animalele”: Mh 1, 3, 5, VI 1, 7, 12; „Le făceau să turbeze”: Mh 9; „Le alunga prin grajduri”: VI 8; „Le deochea”: Dj 1, VI 15; „Sugea miei, pocea vitei; poate poci vitele le sugă sângele”: Mh 3; „Înjugau boii, se duceau cu carul la coceni”: Mh 8; „Strigoi nu făceau rău animalelor: duceau vitele la adăpost, iar cailor le împleteau cozile în coșare”: Ot 6; *Omorau vitele, păsările:* „Se mai făcuse un moș strigoi și mureau găinile. L-au pândit la coteț și l-au văzut: era om ca toți oamenii. S-au dus de l-au dres la cimitir și n-a mai venit la găini”: Dj 7; „Le omoară în mod nevăzut”: Gj 5, Dj 2, 4–6, 8, Gj 6, 10, 14, Ot 1, 4, 7, 14; „Luau vacile oamenilor din sat. La Vădeni Tg-Jiu o moroaică a făcut trei cimitire de vite. După ce a făcut unele stricăciuni, a fost scoasă și arsă pe mărăcini”: Gj 7; „Mănâncă găinile”: Gj 9; „Trăgeau și animalele, păsările după ei”: Mh 1, 4, 5, 8; VI 3, 4, 6, 13.

Plantelor: *Uscau, ofileau plantele:* Gj 5; „De plante nu se leagă”: Dj 13; „Scuturau pomii de roade”: Dj 17; „Fac rău semănăturilor; aduc secetă și grindină”: Ot 1; „Dacă pui chitia, tichiuta cu care se naște copilul strigoi, pe un pom, ăla se usucă”: Ot 4; „Usucă plantele”: Ot 15; „Împutinau verdele holdelor: VI 4.

Descoperirea strigoiului: *Proba armăsarului:* „Sărea cu calul peste groapă. Dacă nu voia să sară, însemna că e moroi acolo. Dezgropa mortul și îi înfigea un cui în inimă”: Dj 5, 9; „Femeia care tămâie mormântul șase săptămâni poate să vadă dacă mortul s-a făcut moroi”: Gj 7; „Mergea un om cu un armăsar negru și trecea cu el peste mormintele proaspete. Dacă acesta nu trecea, se lua aprobare de la primărie, se dezgropa mortul și se ardea. În sat există foarte multe povești cu moroi și fapte de-ale lor”: Mh 12; „Era pus un armăsar sau un găscan să treacă peste mormânt; dacă refuza, era semn că acela e moroiul”: Dj 3, 5, 9, Gj 3, VI 14, 16; „Încearcă cu un armăsar. Dacă nu trece peste mormânt, e strigoi. Îl dezgroapă, îi ia inima și i-o arde”: Ot 10; „Era adus un armăsar care arăta, prin nechezături,

că cel din mormânt era moroi“: VI 4; „Peste cel care se credea că s-a făcut strigoi, nu putea trece calul negru“: VI 7; „Dacă lua din neamuri până la șase săptămâni încercau groapa cu armăsar. Îl dezgropa și-i puneau piron“: VI 10; „Se încerca să se treacă cu un armăsar negru peste mormânt; dacă nu putea să treacă, însemna că e moroi; atunci îl dezgropau și îl înțepau“: VI 15; *Probe după dezgropare*: „Era găsit într-o dungă, cu fața plină de sânge“: Dj 3, 9, 12, VI 16; „Florile de la cap rămăneau verzi“: Dj 5; „Îl dezgropau și-l găseau pe coaste“: Dj 6; „Strigoiul nu pute“: Dj 11; „Se dezgropa mortul și dacă era așezat pe o dungă sau cu fața plină de sânge, era strigoi sau moroi“: Dj 11, 14; „Era găsit întors în mormânt“: Gj 10; „Era găsit cu ochii deschiși și cu sânge la gură“: Ot 12; „Erau găsiți întorși, cu barbă, cu unghiile mari“: VI 2; „Era strigoi mortul căruia îi creșteau mustați, unghii. Erau roșii la obraz“: VI 5.

Destrigoirea: Până la înmormântare: *Îngroparea placentei*: „Cămașa cu care se naștea copilul era luată de moașă sau de o bătrână și îngropată la un pom, la care nu se ducea nimenea, ca să nu se facă moroi după moarte“: Mh 5; *Omorârea strigoiului*: „Înainte de înmormântare, se înțepa mortul cu un dinte de darac sau andrea, care se băga în buric“: Dj 10, 14; „I se înfigea un cârlig ars în inimă, iar cârligul se zbătea până murea strigoiul“: Dj 11; „Strigoi sau moroi pot fi alungați dacă sunt înțepați cu acul“: Dj 13; „Imediat după ce a murit, îi înfigea în inimă o undrea sau un dinte de lup“: Dj 14; „Imediat după ce a murit, i se străpungea inima cu un obiect ascuțit; nu trebuia lăsat să se transforme în strigoi“: Dj 15; „Imediat după ce a murit, îi pune apă mare de la Bobotează în gură și în urechi, se taie din călcâiul drept, în gură, și se pune un os mare în burtă“: Dj 16; „Îi băga un cui în buric“: Gj 3; „Imediat după ce a murit i se băga un cui în inimă“: Gj 3; „Se înfigea un cui în inimă ca să moară moroiul din el“: Gj 4; „I se pune în tron o ramură de ulm sau de rug“: Gj 6; „Imediat după ce a murit se bagă o undrea în inimă“: Gj 7; „Îi băgau un fier în inimă dacă bănuiau că va fi moroi sau strigoi“: Gj 8, 5; „Este vegheat să nu treacă pisica sau câinele peste el. Dacă a trecut, atunci, ca să nu se facă moroi, i se înfige un cui mare în inimă“: Gj 11, 15; „Se înfigea un cui în inima moroiului, adică a mortului peste care trecuse pisica sau câinele“: Gj 11; „Se înfigea o undrea în inimă imediat după ce mortul și-a dat sufletul“: Gj 12; „Imediat după ce a murit, i se introduce în buric un piroi sau un cui ars în foc“: Gj 13; „I se bătea, în ascuns, un cui în inimă“: Gj 14; „I se bagă în inimă undrea cu care se înșiră tutunul“: Ot 1; „Se înțepa, se făcea o cruce de măceș cu ghimpi. Se înfigea un ac în inimă“: Ot 4; „Când mortul era așezat în tron se străpungea cu un dinte de darac pus într-un mâner de cocean; mai era obiceiul ca pisicile să fie băgate sub un coș de nuiele, să nu sară peste mort, căci altfel mortul se putea face strigoi; se mai face și astăzi mult mai rar“: Ot 7; „Se împlântă un dinte de darac în buric“: Ot 8; „Imediat după ce a murit, se străpungea inima celui mort cu un fier ascuțit;

trebuia împiedicat să se facă strigoi": Ot 9; „I se înfigea în burtă un piroi și un ac în inimă": Ot 12; „I se înfigea un ac în inimă": Ot 15; „Să pui un cârlig în buric celor care s-au născut cu tichie în cap, că ei sunt cei care se fac strigoi!": Ot 16; „Înainte vreme se obișnuia să se înfigă [un corp] ascuțit în inima sau în stomacul celui decedat": Mh 1; „Să bage un fier în el, după ce a murit; nu știa nimeni cum poate fi alungat strigoiul": Mh 2; „Înainte i se străpungea inima sau buricul cu un fier ascuțit": Mh 4; „Se străpungea cu undrea inima sau stomacul celui decedat, sau se tăia sfârcul urechii. Se păzea mortul ca să nu treacă pisica peste tronul unde era așezat cel decedat": Mh 7; Se înțepa inima sau stomacul cu un ac, cui sau orice obiect de fier ascuțit": Mh 8, 11; „Imediat după moarte îl înțepă în inimă cu un ac lung să nu se facă strigoi": Vl 3; „Imediat după ce au murit, li se bagă un cui în burtă celor bănuți a fi strigoi, mai ales dacă sunt roșii la față. Pe ascuns, se înfigea o undrea țigănească în inimă": Vl 4; „Îi bagă un cui în piept, fără să vadă nimeni": Vl 5; „Se înțepa în inimă; a rămas obiceiul": Vl 6; „Îi băgau piron în inimă; închideau pisica": Vl 10; „Îl înțepă cu acul în inimă": Vl 11; „Să nu se facă strigoi, neamurile îi băteau un piron în inimă": Vl 9, 13; „Până să-l bage în groapă, se coceau ouă și se băgau sub subțioara celui decedat; îi înțepau inima cu o undrea: trebuia să se treacă cu cel decedat peste hotarul satului; se presăra mei până la mormânt": Vl 15; „Se înțepa în buric; punea usturoi în mormânt": Vl 18; *Daruri pentru împăcarea mortului*: „Făcea un săculeț cu tămâie, un piepten, o bucată de săpun, un cărbune, semințe de alior și îl pune sub perna lui când se-ntrona, ca să nu se facă strigoi": Dj 2; „Un om când moare, ca să nu se facă moroi, i se face un săculete de pânză și se pune în el usturoi, mei, un ciob de marmură, o pietricică și cinci gămlii de la cinci fuse și tămâie: Se coase săcuiul, se lasă acul în el și se pune în sicriu, între pernele mortului": Dj 4; „În pernița care se așeza în tron se puneau 12 pietricele, crenguță de măceș": Dj 14; „La orice mort i se bagă în sân colac, ou, usturoi, să nu se facă moroi": Mh 3; „Îi puneau într-un săcui diferite obiecte pe care le folosea în viață": Mh 11; „Se pune un cui în sicriu": Vl 16; *Dresul mormântului*: „Se ia mei, usturoi pârpalăleală din vatra pe care se gătește pentru mort și cele cinci fuse rămase fără gămlii. Cu acestea, două babe și fata care tămâie mormântul 40 de zile, merg după două zile la cimitir pe muțește, fără a vorbi cu cineva sau între ele. Babele pun un fus la mijlocul mormântului și celelalte patru la colțuri. După aceea înconjoară mormântul de-a-ndărâtea (de la stânga spre dreapta), de trei ori, și tămâie mormântul. Fata mergând înainte. În felul acesta se dreg mortul ca să nu se facă moroi. Babele se întorc acasă tot pe muțește, iar fata rămâne să tămâie mormântul în mod normal. Toți morții se dreg; care nu se dreg se fac moroi și întâi din neamul lor mănâncă. Era unul, Vrățanu, care s-a făcut moroi. Când au săpat la el, l-au găsit șezând, roșu la obraz; el a curățit tot neamul. Dacă se mai făcea cineva moroi, îmbolnăvea din neam. Erau babe care descântau de moroi și le trecea boala; descânta de moroi baba lui

Bălșanu, dar a murit“. După ce moare omul, o babă ia mei și se duce la gura sobei, ia puțină cenușă cu foc și amestecă cu meiul. Trece amestecul prin mâna mortului și face un săcuieș și pune în el puțin mei de acolo, un pieptene, o bucată de săpun, un ciob de porțelan și-l pune sub capul mortului; meiul care rămâne îl pune într-o hârtie și când pleacă cu mortul îl ia o babă și presară pe drum până la mormântul mortului. Altă babă ia o cană cu apă neîncepută, legată cu o sfoară la gură, și o duce până la calea jumătate spre cimitir. La calea jumătate o dă la altă babă care o duce până la mormânt. După ce îngroapă mortul, baba dă cana cu apă neîncepută omului care începe groapa. O altă babă dă altui om de la groapă o pită cu batistă; cei doi schimbă obiectele peste mormânt. Babele care au venit cu cana și cu târna (coșul) cu batiste și pita, rămân de dreg mortul“: Dj 4; „Se putea drege și după ce a fost îngropat. La cel pe care-l drege a doua oară trebuie să fie o femeie învățată, nu poate oricine: Se bagă un mestecău (făcăleț de mămăligă) în mormânt, cu cânepă de vară, cenușă, mei, tărâțe. Se face doar o dată, nu se repetă. Se duc femeile de-l dreg la mormânt, cu cânepă de vară, cu cenușă, cu tărâțe; femeile se duc și tămâie de-a-ndoaselea sâmbăta și se drege mortul care e strigoi. Ca să-l dreagă trebuie să meargă două femei și o fetiță care tămâie de-a-ndăratelea — așa ies din obor până în stradă. Până tămâie nu vorbesc. Când iasă din cimitir, iasă tot așa și abia atunci vorbesc; orice mort se drege așa!“: Dj 7; „Îl drege imediat ce moare, îl tămâie“: Dj 7; „În prima seară după înmormântare cineva din familie aprindea câlți de în și ocolea de trei ori mormântul“: Gj 15; „I se înfingeau trei fuse pe mormânt, după cât era omul de rău în viață“: Mh 9; *Păzitul, mortului, închiderea pisicii*: „Trebuia păzit ca să nu treacă pe sub el mai ales pisicile“: Mh 1; „Trebuia păzit mortul ca să nu treacă animalele din gospodărie, cu deosebire pisica, prin preajmă-i sau peste tron“: Mh 5; „Să nu treacă pisica peste mort!“: Mh 6; „Pisica se gonea din casă“: Mh 7; „Se păzea mortul de orice animal din preajma casei, mai cu deosebire de pisică; se înțepa inima sau stomacul cu o undrea“: Mh 8; „Era obiceiul ca pisicile să fie băgate sub un coș de nuiel, să nu sare peste mort că se face strigoi. Mult mai rar, se face și astăzi“: Ot 7; „Imediat după ce a murit închideau pisica“: Vl 10; „Să nu treacă pisica pe sub cel decedat“: Vl 8; „Până la înmormântare îl păzește tot timpul să nu treacă ceva peste el“: Vl 17; *Pierderea urmei*: „Trebuia să se treacă cu cel decedat peste hotarul satului“: Vl 15; *Purificarea tronului (sicriului)*: „La înmormântare se băga în tron un ciocan (sticlură, măsură cu care se bea țuica) cu aiasmă, o cruce la brâu, o fâșiută de tei. Se înflegea în inimă un cui, i se punea tămâie în gură, îl dă cu aiazmă“: Dj 10; „În tron îi înfig două fuse rupte-n două la cele patru colțuri. Cât e în casă îi pune agheasmă-n gură și un fier pe picioare“: Ot 1; „I se punea fus în tron“: Ot 12; „În coșciug se pun ouă în colțuri și patru fuse“: Ot 15; „Se punea usturoi în mormânt“: Vl 18; *Îndeletniciri pentru ocuparea timpului*: „Împrăștiaui mei și tărâțe de grâu pe drum, de acasă până la cimitir“: Dj 6; „Îl drege imediat ce moare,

îl tămâie. O babă ia un căpătâi de pânză în care bagă săpun, chepten, nouă pietricele, nouă boabe de tăt (o buruiănă), nouă boabe de tămâie. Se pune sub pernă să nu se facă strigoi”: Dj 7; „Îi pune mestecăul și vreo trei, patru cepe în tron”: Dj 10; „Se punea în tron mei și pietricele”: Dj 11; „Când îl duce de acasă o bătrână iertată seamănă mei sau mălai”: Ot 1; „Se presăra mei până la groapa din cimitir. Se presăra cenușă pe drum”: Ot 4; „Aruncă pe drum, până la cimitir, mei și semințe de cânepă. Mei și pietre pun și în coșciug”: Ot 10; „Se semăna grâu și mei în urma carului, de acasă până la groapă”: Ot 12; „Se pune mestecău în tron: când l-o roade tot, atunci să iasă din groapă!; O babă aruncă boabe de mei după el: «Pân’ nu le-o culege pe toate să n-ajungă acasă»”: Ot 14; „La înmormântare se presară cenușă pe drum ca să nu găsească drumul înapoi. Pe drum presară nisip ca să nu mai găsească drumul înapoi”: Ot 15; „Se presăra mei până la mormânt”: Vl 15; „Îi pune în tron un mestecău și patru cepe la colțuri”: Vl 17; *Împietritul mortului*: „Ca să nu se facă strigoi sau moroi, înainte de a-l îngropa, când îl pune în tron, îi bagă pietre în urechi”: Dj 10; „Se pun celui mort pietricele în ochi, în urechi”: Ot 6; „După ce a murit se împietrea cu cioburi de marmură, mei, sticlă, nisip. I le băgau în gură și urechi”: Ot 11; „Imediat după ce a murit i se băgau pietricele în gură și în urechi. La moroi să se bage tămâie în gură și pietricele în urechi. A rămas obiceiul”: Vl 6; „I se astupa gura cu pietre”: Vl 7; *Înapoierea căței de strigoi*: „Imediat după ce a murit îi pune tichia de la naștere în tron”: Vl 2, 10.

După moarte: „Se dezgropa mortul și i se răsuca cu cuțitul în burtă”: Dj 2; „Moroiul era dezgropat și ars în pădure”: Dj 3; „Se dezgropa mortul și se arunca o găleată de vin fiert, roșu, peste el și așa murea”: Dj 4; „I se ardea inima mortului sau, după ce îl dezgropa, îi înfîgea un cui în inimă și îi ardeau oasele”: Dj 5; „Te închinai și plecai acasă, să te tămâiezi”: Dj 5; „Plătea un om care mergea, dezgropa copilul și îl ardea”: Dj 8; „Se face un foc pe mormânt și se lasă să se stingă singur. Îi lua inima și i-o ardea. Ca să fie alungat se pune foc pe mormânt. Babe înfîgeau fuse în mormânt, să nu mai iasă moroiul. Noaptea se duceau”: Dj 9, Mh 5; „Dacă apuca să fie îngropat, până la două, trei luni i se scotea inima, o tăiau, îi dădeau foc iar cenușa o puneau înapoi, între coastele lui. Existau descânțece pentru îndepărtarea moroiilor sau strigoilor, se aprindea tămâie și se descânta”: Dj 10; „Se dezgropa mortul noaptea, în secret și era înțepat în inimă cu un obiect ascuțit, din fier”: Dj 10, 15, Vl 8, 12; „S-a dezgropat strigoii, i-a luat inima, i-a ars-o și a dat-o să mănânce toate rudele. Corpul l-a ars și l-a făcut scrum”: Dj 11; „Un om se duce până în 12 din noapte, îl dezgropă și dacă este cu fața în jos este strigoi, se taie cu coasa, se pune o vadră de vin și untdelemn. Strigoii murea”: Dj 16; „Îl ardeau sau îi împlântau în inimă un cui, imediat după moarte. Putea fi alungat. Se credea că pleacă dacă vede oameni. Existau și descânțece și vrăji

făcute de babe pentru a-i îndepărta sau a-i chema în ajutor. Se știe că în Cerăt-Dolj a fost un moroi și l-au ars oamenii. S-au dus într-o sămbătă cu un armăsar să treacă peste groapa celui bănuț, dar armăsarul nu a trecut, oamenii l-au dezgropat cu aprobare, l-au pus pe foc și l-au ars. Inima i-a pocnit tare”: Gj 3 ; „Oameni mai bătrâni scoteau mortul noaptea din mormânt și-i ardeau inima cu acid sulfuric”: Gj 4; „Se dezgropa mortul noaptea pe furiș, îi lua inima și i-o pune pe foc de mărăcin, departe de sat, că miroase urât. Inima nu arde și iese sânge din ea, după cinci, șase săptămâni, atunci începe să acționeze moroiul”: Gj 8; „Moroiul era dezgropat după nouă ani și era ars pe un car de mărăcin. La alții li se străpungea inima și era friptă și se afumau copiii cu ea. Din inimă de moroi se făceau lilieci”: Gj 9; „Se cerceta mormântul și dacă se găseau semne că mortul respectiv este mișcat din modul cum a fost așezat în coșgiug, întors sau în alt fel, era semn că s-a făcut strigoi și era ars în ascuns, noaptea”: Gj 10, 14; „Uneori era dezgropat și-i ardea inima. Îl dezgropau și-i înțepau inima cu un fier”: Gj 11; „Se dezgropa mortul bănuț a fi strigoi, i se scotea inima și ficatul care se ardeau”: Gj 12; „Dacă sunt semne că s-a făcut strigoi, se dezgropa noaptea și era ars”: Gj 13; „Se înfigea un cui sau un fus în mijlocul mormântului. Strigoiul nu putea fi alungat; trebuia să se ferească de el”: Mh 1; „Se aprinde tămâie în casă, că de tămâie fuge”: Mh 3; „Se înfigeau fuse sau obiecte ascuțite de fier în mormânt. Moroiul nu putea fi alungat, trebuia să te ferești de el”: Mh 4; „Se înfigeau trei fuse în mormânt la trei zile după înmormântare. Se tămâia mormântul și se puneau boabe de mei la căpătâi, lângă cruce. Strigoiul putea fi alungat numai prin semnul crucii. Se spunea că-i mai bine să te ferești de el, să-l ocolești dacă-l recunoști”: Mh 5, 7; „Dacă femeia care mergea la tămâiat vedea o gaură la cruce, pune acolo boabe de mei. Dacă nu găsea a doua zi boabele de mei, se credea că au fost mâncate noaptea de mortul devenit strigoi. Se cerea voie să-l dezgroape că e moroi și vine acasă. Îl ardea într-o grămadă de mărăcin uscați, iar cenușa o băga cu slujbă în pământ”: Mh 6; „Se face un mic căpătâi din pânză în care se bagă nouă boabe de tămâie, nouă boabe de mei, nouă pietricele care se pune sub cap. Se unge cu unt pe frunte, se pieptănă iar pieptenul se băga sub cap, în căpătâi”: Mh 6; „Se înfigeau în mormânt trei fuse a treia zi după deces, se zicea «a drege mortul»: se ducea o femeie bătrână cu trei fuse, tămâie și boabe de mei; meiul se pune la capătul mortului, la cruce. Pentru a fi alungat, femei bătrâne descântau usturoiul și-l îngropa la hotar, ca să fugă mortul. Azi nu se mai obișnuiește. Dacă o femeie murea însărcinată, se dădea de pomană, peste mormânt, o oaie tot însărcinată”: Mh 7; „După trei zile se înfigeau în mormânt trei fuse: se spunea «că se drege» mortul. La fel se procedează și azi. Pentru a fi alungat se așeza usturoi la fereastra și ușa casei, se îngropa în ogradă, se descânta de moroi de către babe descântătoare la mormânt. Se băga un fus în mormânt, turnau vin pe mormânt. Puneau coajă de copac sau vase sparte în mormânt, îi dezgropau și le citea popa”: Mh 8; „Se

puneau spălături de vase pe groapa celui mort”: Mh 10; „Unii oameni ziceau că luau un țărș de la un cal armăsar și îl înfigeau în locul unde se credea că e mormântul moroiului”: Mh 10; „Se înfigeau trei fuse în mormântul celui recent decedat; nu putea fi alungat decât prin înfigerea de fuse. Trebuia să-i scoată inima sau îl ardeau”: Mh 11; „Îl dezgroapă și îl arde în groapă sau îi arde inima. Dacă tot se face strigoi, îl dezgropau până-n șase săptămâni, îi scoteau inima, veneau cu ea acasă și o ardeau în sobă. Inima plesnea, o amestecau cu cenușa și făceau focul în continuare. Nu curățau mai multă vreme soba. Când scoteau cenușa, o aruncau departe. Șase săptămâni puneau la fereastră o cruce de măceș să nu poată intra strigoiul în casă. Și azi se face dacă e nevoie. Babele vrăjitoare știu vrăji pentru chemarea în ajutor a strigoilor”: Ot 1; „Îl dezgropa și-i băga un cui în inimă. S-a întâmplat acum patru ani cu o fată care a murit și, după ea, la șase săptămâni, soacra ei. A fost bănuită de strigoaică. A fost dezgropată și găsită rumenă la față și i-au băgat un cui în inimă. S-au dus noaptea”: Ot 2; „Se punea cânepă în colțurile mormântului și i se da foc. Pentru a-l alunga, se dezgropa și îi ardea inima. Se presăra mălai și făină pe pragurile ușilor. Putea fi alungat prin descânțece”: Ot 4; „Îi înfige un corp ascuțit în inimă. Așa-i obiceiul. Nu contează timpul care trecea după înmormântare”: Ot 5; „După ce era spălat și îngropat, i se înțepa inima cu un cârlig. Cârligul se lăsa înfipt în inimă; totul se făcea seara și nu vedea toată lumea. Cei din neam dezgropau mortul, îi luau inima, o ardeau, iar cenușa o îngropau sau dădeau pe apă. Se credea că strigoiul nu mai putea fi alungat”: Ot 6; „La trei sau șase luni se dezgropa și se străpungea în capul pieptului, se înțepa inima. Mai demult se ardea inima”: Ot 7; „Se împlânta un dinte de darac în buric. Putea fi alungat numai cu înțepatul în buric, în groapă”: Ot 8; „Până în șase săptămâni îl dezgroapă și dacă e într-o rână, roșu la față și transpirat, îi bagă cuțitul în inimă. Demult, când au dezgropat un om care ziceau că e strigoi, l-au găsit într-o rână. I-au pus cuțit în piept și l-au îngropat la loc. Azi nu se mai dezgroapă”: Ot 10; „Dacă nu se împletrea bine și se îmbolnăveau cei ai casei, se dezgropa mortul noaptea. să nu se știe, și-l înțepau cu un cuțit în inimă”: Ot 11; „Se presăra cenușă în poarta de la intrare. Se puneau patru fuse cu cânepă pe mormânt. Se dezgropa și i se ardea inima; a fost și la noi în sat un copil care și-a mâncat chitia când moașa n-a fost atentă, îngrijind-o pe mamă. Au murit și mama și copilul, iar tatăl era rău bolnav. Au dezgropat copilul și l-au găsit cu ochii deschiși și cu sânge la gură. L-au tăiat pe piept cu secera și i-au scos inima. Au dus-o acasă ca s-o ardă sub țest, dar până să pună țestul jos, inima a zburat și a pierit. Iar l-au dezgropat și n-au găsit urmă de tăietură, și iar l-au tăiat și i-au găsit inima la loc. Atunci au legat-o și au ars-o sub țest, iar cenușa i-au dat-o s-o bea lui tată-său, care trăiește și astăzi”: Ot 12; „La trei zile de la înmormântare, femeia care tămâiază înfige patru fuse în cele patru colțuri ale mormântului și-l afumă cu cânepă. Dacă strigoiul tot apare, îl dezgroapă, îi înțepă inima care pocnește. Îi scoate inima, o

arde, pune cenușa inimii în apă și o dă la neamuri să bea. Se făcea până la 40 de zile“: Ot 14; „Puteau fi alungați prin descântece: se legau parii de la porți. Dacă nu-l împietriseseră dinainte, îl dezgroapă și-l împietrește cu ouă, fuse, nisip și târâte pe drum“: Ot 15; „Se bagă un cârlig în mormânt“: Ot 16; „Se înfigea în mormânt o lamă ascuțită. Se credea că nu poate fi alungat, dar se făceau descântece în noaptea de Sf. Andrei, ca să nu apară pe viitor“: Vl 1; „Se putea dezgropa și înfige un cui în inimă. Se duceau beți la cimitir, îl dezgropau, îi scoteau inima și i-o ardeau ca să nu mai ia oameni“: Vl 2; „Dacă tot se face strigoi până la șase săptămâni, îl dezgropă și-l înțeapă în inimă, să-i moară sufletul rău din el, apoi îl îngroapă iar. Dacă se întâmplă, se face și azi la fel: i se bagă o furcă în inimă. A fost cazul lui Fănică Cojocar care venea mereu la nevastă-sa, de era să moară femeia! L-au scos și i-au băgat un cui în inimă“: Vl 3; „Era scos, ars iar cenușa se îngropa. Pe ascuns se dezgroapă și se arde. Nu s-a mai auzit să se fi făcut așa ceva“: Vl 4; „La șase săptămâni după moarte îl dezgropa și-i pune a cui. Sau era dezgropat și i se ardea inima“: Vl 5; „A doua zi mergea o femeie și tămâia mormântul, având și un șomoiog de zgribeni, ce rămânea de la fuior și din care se țeseau saci de in sau cânepă, și afuma mormântul, înconjurându-l de trei ori. Se dă ocol cu zgribeni de in mormântului și apoi li se dau foc. Se sare cu un armăsar negru în timpul nopții peste mormânt, de la răsărit la apus, se dezgroapă și-l înțeapă în inimă“: Vl 6; „Se dezgropa mortul, se tăia din inimă sau ficat și se fierbea, iar fiertura se da să fie băută de cel bolnav, căci se credea că e bolnav din cauza strigoiului“: Vl 7; „Se străpungea inima celui decedat. Mai demult se dezgropa cel decedat. Strigoiul nu putea fi alungat; trebuia să te ferești de el“: Vl 8; „După ce-l vedea că s-a făcut strigoi, se dezgropa și-l înțeapa în inimă, ca să-i omoare inima. Strigoiul era găsit într-o rână sau pe brânci, nu pe spate; se mai crede și astăzi dar nu se mai dezgroapă. Nu se mai face așa pentru că preoții s-au opus. Se înțeapa cu un fier în corp“: Vl 11; „Se dezgropa cel decedat și se înțeapa în inimă. Astăzi nu mai e cazul“: Vl 12; „Strigoiul nu putea fi alungat, trebuia să fugi din calea lui, să te ferești“: Vl 12; „La șase săptămâni este dezgropat pe furiș, se scoate inima și se arde la o cruce de hotar“: Vl 13; „Se dezgropa mortul și se ardea, că moroi nu putrezeau“: Vl 14; „Era dezgropat și înțepat cu o undrea“: Vl 15; „Era dezgropat, îi umpleau gura cu pietre și îi băgau un piron în inimă. Sau se dezgropa, îi scotea inima și o ardeau pe un foc, în bătătură. Din cenușă se făcea un leac pentru cei bolnavi“: Vl 16; „La trei zile femeia care îl tămâiază îi înfige patru fuse la colțuri; se face până se liniștește și nu mai vine la neamuri; Demult, dacă totuși se făcea strigoi, îl dezgropa și-i înțeapa inima“: Vl 17; „Se credea că putea fi alungat, prin ungerea cu usturoi pisat a geamului și a ușii...“: Vl 18.

Alungarea strigoiului: „Cu tămâie: aprinzi tămâie și dai ocol casei“: Dj 2, 4, 5; „Prin dres“: Dj 7; „Se făceau slujbe și liturghii până la răsăritul soarelui“:

Gj 6, 8; „Când striga cineva, strigoiul fugea”: Gj 7; „Nu putea fi alungat până la cântarea cocoșilor. Atunci pleca singur”: Mh 8; „Se afuma în casă cu tămâie, să fugă strigoi. Femeia era în pielea goală”: Mh 10; „Un om îl poate alunga numai prin credință și rugăciune; a venit un om de la o petrecere cam băut și s-a întâlnit cu niște moroi care se țineau după el și i-a înjurat. Moroi i-au pocit și de atunci merge în cârje și nu s-a mai putut vindeca”: Ot 2; „Prin descântece sau purtau în permanență un fier la ei, care îi ferea de rău”: Ot 4; „Cu sfeștanii și străpungerea inimii”: Ot 5; „Odată veniți, nu puteau fi alungați până dimineața când plecau singuri. Trebuia să te ferești, să fugi de ei”: Ot 7; „Dacă te deoache un strigoi, îți toarnă agheasmă în cap un om cu un singur nume. Se toarnă apoi agheasmă și în vatră, sub coșul casei”: Ot 10; „Strigoi puteau fi îndepărtați prin descântece ce se făceau în noaptea Sf. Andrei”: Vl 1; „Preoții slujeau, tămâiau seara în curte. În martie citesc popii pentru vite, să le apere de strigoi. Se dezgropa, îi scotea inima și i-o ardea. Vräji și descântece nu se făceau pentru a chema strigoiul în ajutor. Se făcea doar pentru diavol”: Vl 2; „Să nu-i răspunzi dacă te strigă. Să-ți faci semnul crucii”: Vl 3.

MĂSURILE MORTULUI

Lumânarea de mărimea mortului: Denumire: Stat: Dj 2–6, 13–17, Gj 1, 2, 4, 6, 7, 9–15, Mh 1–6, 8, 9, 11, 12, Ot 1, 2, 7, 9, 10, 12–16, Vl 2–9, 11, 14–18; „Stat, dar nu era cât mortul”: Dj 7; „Stat sau măsura mortului”: Dj 9; „E ca un colac de ceară”: Dj 12; „Stat, cât lungimea mortului”: Mh 5; „Statul mortului, din ceară curată”: Mh 7, Ot 4; „Statul era făcut pentru iertarea mortului”: Mh 10; „Stat, așa-i legea mortului”: Vl 4; „Stat de ceară curată”: Vl 12; *Lumânarea statului*: „Stat sau lumină de stat”: Gj 3; „Lumânarea statului”: Gj 5; Lumina statului”: Gj 8; „Lumânare de lungimea mortului. Așa s-a pomenit”: Ot 5; „Stat, o lumânare încolăcită de lungimea celui mort, din ceară curată”: Ot 6; „Statul e o lumânare mai mare”: Ot 8; *Privighetoarea*: Ot 11, 15.

Persoanele care pregăteau statul: *Anumite femei*: „Cine face colacii de trei, nouă zile etc., face și lumânarea de mărimea mortului din ceară curată, roată”: Vl 5; „Femeia care îl pânzuia făcea lumânarea din ceară”: Vl 10; *Bătrâne*: „O bătrânică îl făcea din ceară curată”: Ot 15; „O femeie bătrână care știe face lumânarea din ceară curată”: Ot 14, Mh 3, 8; „Baba bătrână care stă acolo și face toate ale mortului”: Ot 1; „Babele”: Dj 7, Ot 5; „O femeie mai în vârstă”: Dj 10, 11; *Femei iertate*: Gj 3, Dj 5, 13, Vl 2, 3, 6, 11, 13, 17; „Măsura mortului o ia oricare din casă. Dacă nu-i ia măsura, se întâmplă necazuri în urmă, mai moare cineva”: Ot 1, 11, 12.

Ața pentru fitilul lumânării: *Borangic:* „Cu un fir de borangic îi lua statul, cât e de lung și firul îl băga tot în coșciug. Dar, se lua statul cu două fire: un fir îl băga într-o găurică, deasupra ușii, să lase norocu' în casă”: Dj 2; „Măsura mortului se lua de către gropar sau de cine face tronul cu o trestie; după măsura mortului se făcea statul, o lumânare încolăcită”: Dj 17; *Bumbac:* Ot 1, 10; *Cânepă:* Gj 3, 15; „Se măsoară cu un fir de cânepă, făcut în trei, să nu fie cu soț”: Gj 11; „Pe un fir de cânepă”: Gj 13; „Se măsoară cu ața cât e mortul de lung; cu ață de cânepă pentru statul mortului, cu o nuia pentru măsură”: Dj 5, Ot 5; „Lungimea unei ațe sau sfori după care se tocnea lungimea lumânării”: Ot 7, 11.

Confecționarea lumânării: „Lumânarea cu care murea omul o prelungeau cu statul și o făceau în formă de colac”: Dj 4, 5; „Se făcea fitil și se băga în ceară până se făcea cât voia de groasă”: Dj 7; „O face din ceară, mai des din lumânări obișnuite puse cap la cap”: Dj 10; „Din ceară curată. Era făcută ca o lumânare obișnuită”: Dj 13; „O făceau din ceară curată de albine, pe ață de cânepă de lungimea mortului. Se lua ața, se muia în ceară și iar apoi se făcea colac”: Gj 3, Dj 15, Gj 8, 11, 13; „Se împletește”: Mh 9; „Se face feștila lungă cât e mortul, apoi răsuțește ceara și o face colac pe pieptul mortului”: Ot 1; „Nu se făcea de mărimea mortului, dar se numea stat, se cumpăra. Era împletit ca un covrig”: Ot 2; „O face din ceară și sfoară prin turnare în tipare, apoi o răsuțește în palme”: Ot 5; „O lumânare ca un colac. Măsura mortului era luată de cel care era mai apropiat ca vârstă dintre rude”: Ot 7; „Din ceară curată, făcută colac, cu bob de tămâie la mijloc. Se măsoară ața cât mortul și se freacă ceara pe ea”: Ot 10; „Se făcea o lumânare de ceară curată lungă cât ușa altarului, cât brăul care încingea pe Isus Hristos, și, în noaptea de Vinerea Mare, de Paști, se ducea și se aprindea la biserică pentru cei care au murit fără lumânare”: Ot 12; „Se făcea o lumânare de lungimea mortului”: Ot 12; „Se pune un leu și un bob de tămâie la mijloc”: Ot 13; „La feștilă de lungimea mortului și răsuțește ceara pe ea, o face colac”: Ot 14; „Se freca ceara pe ață, apoi se făcea rotundă”: Ot 15; „Din ceară curată și din mai multe lumânări care se lipesc una de alta. Se măsoara cu ața lungimea mortului, se umplea cu ceară jur-împrejur și se făcea colac”: Vl 2; „Feștila este din bumbac; se măsoara ca să fie cât mortul de lungă, apoi răsuțea ceară pe ea. Apoi o face colac”: Vl 3; „Azi se face din lumânări”: Vl 5; „Se învărtea ceara cu mâna pe ață cât e el de mare”: Vl 6; Înfașurată rotund”: Vl 10; „Ia o sfoară lungă cât mortul, răsuțește ceara pe ea și apoi se face colac cu un căpețel afară”: Vl 11; „Cât mortul de lungă și înfașurată”: Vl 13; „Lungă cât mortul și ceara prin răsucire între degete. Apoi se face spirala”: Vl 17.

Funcția statului la înmormântare: *Se așeza pe pieptul sau burta mortului:* Dj 2–6, 9–16, Gj 1–15, Mh 1–12, Ot 1, 2, 4, 7–16, Vl 1–18; *Se aprindea înainte de înmormântare:* Gj 1–3, 9–13, Vl 16, 18; „În drum spre biserică, când se fac

«hodini de sori» cu mortul”: Gj 8; „Rămânea pe pieptul mortului până la coborârea coșciugului în mormânt”: Gj 14, 15; „Până se drege nu se aprinde. Se ține într-o oală fie afară, fie altundeva”: Dj 7; „Se aprindea prima dată pe piept”: Dj 9, VI 3–7, 9, 12, 14; „Cât era mortul în casă, la priveghi”: Dj 17; „Se așează imediat după ce este scăldat și îmbrăcat”: VI 15; „Era pusă să ardă în timp ce mortul se afla în casă, în drumul spre cimitir”: Ot 4; „Se aprinde după scaldă”: Ot 8, 9; „Cât era mortul în acasă”: Ot 11; „În timpul slujbei de acasă și de la biserică”: Mh 3; „În biserică”: Mh 8; *În timpul slujbei de înmormântare*: Dj 3, Gj 2, 3, 9, Mh 2, 6, 9, 10, 11, Ot 4, 6, 11, VI 4; „În biserică, cât ține slujba; când e dus mortul la cimitir”: Dj 5; „La biserică”: Dj 6, 9, 10, 13, 14; „Se aprindea când preotul făcea slujbă la capul mortului; se aprindea și la cele trei opriri”: Gj 6; „Se aprinde la biserică, când se face slujba”: Gj 8, 11, VI 2, 3, 5–8, 10, 11; „La prohod”: Ot 1, 7, 10, 13–16.

Statul după înmormântare: „Cu statul se tămâia mortul 40 de zile. Dacă nu se termina statul după șase săptămâni de tămâiat, se spărgeau oala sau ulcica cu care tămâia, iar statul îl lăsau la mormânt. Acum se tămâiază mai mult cu o lumânare obișnuită”: Dj 4; „Se tămâiază mormântul șase săptămâni de către o femeie sau un bărbat”: Dj 5; „Tămâie în fiecare dimineață șase săptămâni fetița care se duce cu femeile la dres. La șase săptămâni se sparge ciobul, oala cu care tămâie fetița”: Dj 7, 9, 12, 14, 15; „Statul se arde în timpul în care se tămâie mormântul”: Dj 16, 17, VI 1, 2; „Se tămâia cu ea peste mormânt 40 de zile”: Dj 3, 2, 6, Gj 1, 11, 14, 15, Mh 1–7, 10–12, Ot 9, 10, 13–16, VI 5–8, 16, 17; „Cu statul se tămâie la mormânt timp de șase săptămâni, așa era bine, ca să aibă lumină pe lumea cealaltă”: Gj 4, 3; „Era luat de pe pieptul mortului înainte de a-l coborî în groapă și se tămâia cu el 40 de zile de o femeie”: Gj 5; „Se păstra de femei în camera mortului și se aprindea la mormânt timp de șase săptămâni”: Gj 6; „Statul rămâne la mort”: Gj 7; „Când pune mortul în groapă, statul este luat de o femeie care-l tămâie șase săptămâni. Îl aprinde în fiecare dimineață la tămâiat. apoi îl duce acasă”: Gj 8; „Se dă la o femeie ca să tămâie șase săptămâni la capul mortului”: Gj 9; „La groapă se ia, se frânge în șase părți și timp de șase săptămâni se tămâie mortul. Se dă unei femei care tămâie mormântul șase săptămâni. De fiecare dată se pune pe mormânt o bucată”: Gj 11; „Se dă femeii care tămâie mormântul timp de șapte săptămâni. Statul era aprins, când se tămâia, la capul mortului, la crucea mormântului”: Gj 13; „Îl ia și tămâie zilnic la mormânt 40 de zile. Statul se taie și se împarte pentru a face o cruce. Pe brațele crucii de ceară se pune un ban și se așează apoi în mâna mortului. Se crede că banul va arăta că mortul a fost creștin”: Mh 9; „La groapă îl luau. Femeia care merge 40 de zile de tămâiază mormântul, dimineața până nu răsare soarele, primește de la familia mortului statul, chibrituri și lumânări”: Ot 1, 2; „La cei care au murit fără lumâ-

nare. Se face colac și se aprinde de Paști la biserică”: Ot 4, 15; „Cu statul se tămâie timp de 40 de zile mormântul, când se sloboade tămâiatul. Slobozitul tămâiatului: partea de stat care a rămas după tămâiat se aruncă în apă curgătoare. Se obișnuia ca lumânarea din statul mortului rămasă nearsă să se așeze pe o așchie de lemn și, împreună, puse într-o strachină sau într-o guavă de dovleac (o jumătate de dovleac curățat sau copt). Femeia care tămâiasse mormântul întreba: «E soare mărturie/ Că am avut tămâiatul lui ... să-i fie», iar fata care slobozise apele răspundea: «Sunt soare mărturie/ Că ai avut tămâiatul lui... să-i fie»”: Ot 6; „După înmormântare, femeia care tămâie mormântul șase săptămâni, dimineata la ora șapte, merge la Vedea împreună cu femeia de la casa mortului care aduce o teacă de dovleac, o lumânare pusă cruce, batistă, prosop, colac, 100 de lei. Cine a tămâiat mortul ia prosopul, colacul și banii, aprinde lumina și-i dă drumul pe apă, să aibă mortul în veci”: Ot 11; „Ce rămânea nears din stat, se așeza în coșciug”: Ot 12; „Era dat unei femei care tămâia la mormânt șase săptămâni. Aprindea în fiecare zi câte puțin în așa fel încât ultima bucățică trebuie să ardă în a 40-a zi”: VI 3; „Se ridica de pe pieptul mortului când se înmormânta și se încredința unei femei. Aceasta venea apoi șase săptămâni, în fiecare zi, și o aprindea la cimitir. Era pusă într-o cutiuță, pe stâlp. Și azi se face la fel”. VI 4, 10, 11, 13; „Nu era îngropat cu mortul, ci lăsată afară, pusă într-o cutiuță fixată pe stâlp. O femeie îl prindea șase săptămâni”: VI 14.

Măsura pentru sicriu: Instrumentul folosit: Bățul, prăjina: „Lemnarul ia măsura cu o prăjină pentru a face tronul. Acesta are o ferăstruică prin care circulă sufletul 40 de zile”: Gj 8; „Cu o joardă lungă, pentru măsura tronului și a gropii”: Mh 1; „Pentru tron cu un băț”: VI 6; *Trestia*: „Cu trestia, azi cu o sfoară”: Ot 4; *Ața*: „Cu mătase din gogoasă”: Dj 6; „Cu un fir de bunibac”: Dj 7; „O femeie bătrână lua măsura mortului cu o ață albă”: Dj 8; „O femeie mai în vârstă lua măsura cu o ață de care se lega un ban și puțină pâine”: Dj 10; „Cel care face tronul. O ia cu un fir de lână, de la creștetul capului până la vârful degetului mare de la picior”: Gj 6; „Cu o ață, de la vârful degetului mare de la picior până la vârful capului”: Gj 1, 2, 5, 9, VI 1; „Cu o ață”: VI 15; *Nuiaua de alun*: „Tâmplarul lua măsura mortului pentru sicriu. Baba sau omul în viață își luau măsura cu o nuia de alun pentru a-și face lumina de ceară cât erau în viață”: Ot 5, 9, 13, Gj 15, Dj 3; *Salcia*: „Cu o cracă de salcă. I se ia măsura de omul care îi face tronul”: Gj 7, VI 18; „Cu o nuia de către meșterii care făceau tronul și groapa”: Ot 2.

Măsura pentru groapă: Instrumentul folosit: Bățul, joarda, prăjina: „Cu o joardă, de către gropar”: Dj 9; „Cu o prăjină, cei care sapă groapa”: Gj 8, VI 8, 12, Mh 9; „Groparul lua cu prăjina măsura mortului ca să facă groapa; se mai putea

lua cu o ață de lână sau cu o nuia de salcie de către o femeie": VI 2; „Cu un băț": VI 3; *Nuiaua de alun*: „Ca să sape groapa mortuară potrivit cu coșciugul": Dj 5, 4, 12; „Groparii iau măsura cu o nuia de alun": Gj 1, 3, 5, 11–12, Mh 4, Ot 6, VI 4, 5, 7, 9; „Cu o nuia pentru lungimea tronului și a gropii de către o bătrână care știe": Mh 8, 11; „Cu o nuia de către gropar, să facă groapa cât trebuie de mare": VI 10; „Groparul ia măsura mortului cu o nuia, cât e mortul de lung": VI 13, 14, 16; *Nuiaua de salcâm*: „Cu o creangă numită mătură": Dj 15; *Trestia*: „Pentru tron și groapă se ia măsura cu trestia": Dj 11, 14, 17, Mh 7, 8, Ot 12; „Cu o trestie sau cu floarea soarelui": Ot 8; „Un gropar sau oricine ia măsura mortului pentru groapă cu o nuia de salcâm; dacă e mai mare groapa e rău de moarte": Ot 10; „Se ia de către o străină sau de gropar fără să vadă neamurile. Se ia cu o nuia sau o sfoară să nu fie mai mare groapa": Ot 15; *Ață, sfoară*: Mh 5–7; „Se mai măsura cu un borangic": Dj 14; *Lumânarea*: „Femeile luau măsura mortului cu lumânările puse una lângă alta": Dj 17; „Doar cu lumânarea": Mh 10; „Se măsura și cu lumânarea numită stat": Ot 12; „Se mai măsura și cu lumânarea numită stat": Ot 12; *Metrul*: „Cu metrul pe o bucățică de lemn. După această lungime se săpa groapa mortului": Gj 13; *Pânza*: „Se mai lua cu pânză de pânzuit cât e lungimea mortului și se acoperea": Dj 16.

Păstrarea măsurii după înmormântare: *În casă*: „Se pune în pod să păstreze norocul mortului în casă": Dj 6; „Se îngropa la pragul cășii cu puțină sare și niște bani, luați din buzunarul celui care a murit": Dj 8; „Când se măsura cu borangicul, acesta se făcea sul și se punea într-o crăpătură a casei și rămânea acolo": Dj 14; „Se păstrează în casă": Gj 2; „La căpriorul casei": Gj 6; „Se pune sub pragul ușii sau sub grinda casei": VI 15; *În groapă*: „Se rupea în trei și se băga în groapă": Gj 3, 9, 15, Dj 4, 5, 9, 12; „O rupea și o băga în groapă": Gj 7; „Se vârlă în mormânt": Gj 8; „Se rupea în trei bucăți și se așeza lângă mort, în coșciug": Gj 10; „Se rupe și se pune în groapă peste coșciug": Gj 11; „Se rupea în trei bucăți de către gropari și se arunca în fundul gropii": Gj 12, Dj 11, 14; „Se arunca în groapă": Dj 17, Mh 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, Ot 2, 4, 6, 8–10, 12, 13, 15, VI 1–14, 16; „Se rupea și se arunca în groapă. Unii mai furau ața să farnece cu ea": VI 18; *În tron*: „Se bagă în tron, coșciug": Gj 1, Dj, 3.

Măsura mortului pentru păstrarea norocului: Instrumentul folosit: *Ață, sfoară*: Fir de borangic: Dj 2, 6; Fir de bumbac: Dj 7; „O ață de care se lega un ban și puțină pâine": Dj 10; „Familia ia măsura mortului cu o ață care se lipea cu ceară în grinda casei, să-și lase norocul în casă": Gj 15; „Când avea noroc la ceva, cei din familie îi luau măsura cu o ață": Mh 6; „Bătrâna care face statul ia măsura mortului, cu o sfoară cât mortul, să nu plece cu norocul pe care l-a avut": Ot 1; „Cine s-o găsi în casă, de obicei o babă bătrână, ia măsura mortului cu ață

de bumbac sau o sfoară cât mortul, ca să nu plece cu el din casă”: Ot 1, 8; „Un gropar sau oricine ia măsura mortului cu o ață pentru a nu pleca norocul împreună cu mortul”: Ot 10; „Cu o ață, sfoară groasă, să țină atâta cât trăiesc ai casei”: Ot 11; „Cu o ață sau cu o nuiă”: Ot 15; „Cu o ață de lână de către o femeie”: Vl 2; „O femeie, indiferent dacă era din neam sau nu, lua măsura mortului cu o sfoară de lungimea mortului”: Vl 3, 6, 10; „Cu o sfoară, o ață de bumbac, pentru ca mortul să nu plece cu norocul vitelor”: Vl 11.

Persoana care ia norocul mortului: *O bătrână:* „O bătrână din casă lua măsura mortului cu o sfoară, o ață de bumbac, să nu plece cu norocul vitelor”: Vl 11; „Bătrâna care face statul ia măsura mortului să nu plece cu norocul pe care l-a avut”: Ot 14; *O femeie din familie:* „Cei din familie îi luau măsura cu o ață”: Mh 6, Ot 1, 8, Vl 6, 10; „Un gropar”: Ot 8, 10.

Păstrarea norocului după înmormântare: *Ceară lipită pe grindă:* „Se pune deasupra ceară. Se numea tot stat, să rămână norocul mortului în casă”: Dj 7; „Se lipea cu ceară în grinda casei”: Gj 15; *Deasupra ușii:* „Se bagă într-o găurică deasupra ușii, să lase norocul în casă”: Dj 2; „La tocul ușii pentru totdeauna, ca să nu plece mortul cu sporul din casă”: Vl 3; *În pod:* „Se agăța în pod, ca să rămână norocul mortului în casă și se păstra cât era casa”: Ot 8; „La grindă, în pod, la căprioară; acolo rămâne”: Ot 11; „Se pitea în grinzi”: Ot 15; *Tocul ușii:* „Se băga în tocul ușii sau într-o cheotoare din casă, că poate mortul a avut noroc la vite și să nu-l ia cu el”: Vl 11; *La cheotoarea casei:* „Ața se pune la cheia cășii, să nu ia norocul cu el în groapă”; „Într-o cheotoare din casă; se bagă într-o crăpătură a ușii, că poate mortul a avut noroc la vite și să nu-l ia cu el”: Vl 11; *La icoană:* „Se păstra acasă la icoană, ca să nu plece cu norocul de acasă”; *Sub pragul casei:* „Se băga într-o crăpătură la pragul camerei din care a ieșit mortul Dj 7; „O băga sub pragul ușii”: Mh 6; „La pragul ușii, sus”: Vl 2, 6; *Sub streășină:* „O bagă la streășina casei, să nu mai vină înapoi, să nu moară ai casei”: Ot 1, Dj 10; „Se pune la streășină”: Ot 10, 14.

PRIVEGHIUL

Denumire: *Pază la mort:* Dj 3–9, 11, 12, 14, Gj 1, 10, 14, Mh 1, 4–10, 12, 17, Ot 2, 4, 6, 9–16, Vl 2, 4–6, 15, „Îl păzeau cu tristețe, cu plângături”: Dj 2; „Se adună laolaltă femei, bărbați”: Dj 16; „Să nu-i fure dracul sufletul”: Gj 4; „La păzit mortul, să nu treacă nimic peste mort, să nu se facă moroi. Dacă vine o femeie gravidă la un mort, trebuie să aibă un fir roșu legat de deget ca să nu facă copilul galben. Dacă oprești din piedica mortului, e bună la procese. Piedica e

împletită din trei fire de lână”: Gj 11; „Păzește mortul [observația anchetatorului: nu a fost priveghi în înțelesul celui cunoscut în literatura de specialitate]”: Gj 15; „Mortul trebuia privegheat, nu trebuia lăsat singur în odaia sa. Trebuia păzit și de unele animale de prin gospodărie, de pisică, mai ales, să nu treacă peste mort sau pe sub tron că se face moroi”: Mh 11; „Mortul să nu fie lăsat nici o clipă singur, să nu treacă ceva peste el și să se facă strigoi. E bine să păzești la mort că ți se iartă păcatele”: Ot 1; „Să nu vină Ucigă-l, că-l pocea”: Vl 10; „La păzit, să nu stea singur și pe întuneric sau cu geamul închis, să nu treacă pisica, că se face moroi”: Vl 13; *Priveghi*: Dj 10, 15, Gj 2, 5, 6, 9, 12–14, 17, Mh 2, Ot 4, Vl 1, 3–5, 7, 8, 11, 12, 17, 18; „Așa s-a apucat din bătrâni”: Dj 17; „Să nu lase singuri pe ai casei cu mortul în timpul nopții; să le mai ușureze durerea, căci la priveghi se mai fac și glume”: Gj 5; „Se făcea pentru a se scoate pe ai casei de sub apăsarea dureri sufletești și pentru a nu se lăsa mortul singur în timpul nopții”: Gj 12, 13; „Să-l păzească pe mort, e ultima vedere cu el”: Vl 3; „Să nu se lase mortul singur”: Vl 4; „Se făcea de pază să nu treacă pisica pe sub mort, că e rău de moarte, să nu intre necuratul”: Vl 5; „Să nu ia foc, să nu treacă pisica peste mort”: Vl 6; „Nu e bine să lași mortul singur”: Vl 11; *Veghe*: „Mortului i se pune piedică, i se leagă picioarele cu lână. Se păzește piedica să n-o fure cineva; babele o foloseau la farmece, ca să nu meargă bărbatul la alte femei. La mort nu trebuie să se depărteze picioarele. Piedica se scotea când îl puneau în tron. Oglinda se acoperă cu ceva, că cel care s-a văzut în ea, va muri într-un an”: Gj 8, Ot 9–10.

Participanți: *Familia, rude, neamuri*: Dj 1–3, 5, 6, 10, 11, 13, 17, Gj 2, 3, 5, 6, 8, 11, 13, 14, Ot 1, 11, 16, Vl 4; „Neamuri, vecini, puțini la număr”: Dj 3; „Nu venea lume la pază, numai rude: muma, sora, dorm cu el acolo”: Dj 7; „Rude apropiate mai mult”: Dj 9; „Puțină lume, mai mult rude”: Dj 12, 15. Vl 1; „Cu lumânare și flori”: Gj 7, 11; „Vecini, rude, prieteni ai mortului, oameni de toate vârstele, bărbați și femei”: Gj 12; „Cei ce veneau aduceau lumânări pe care le ardeau. Cei ai casei le împart șervet. Cine vine la mort lasă un ban în tron”: Vl 2; „Rude, nași, fini”: Vl 4, 5, 7–9, 11, 12, 16, 18; „Numai ai casei, neamuri; veneau fără a fi chemate, aduceau lumânări și flori”: Vl 6, Dj 5, 8, Mh 1, 4, 5, 7–9, 11; *Lumea din sat: rude, vecini, prieteni*: „Cine voia. Azi nu mai e obiceiul, stau numai câte una, două femei sau unu, doi bărbați”: Dj 4; „Oricine. Persoane ce veneau fără a fi chemate și aduceau lumânări și flori”: Dj 5, 10; „Pot veni și străini, fără a fi chemați; aduceau numai lumânări și flori”: Dj 17, Gj 1; „Oricine. Veneau fără a fi chemați și aduceau lumânări care se aprindeau”: Gj 3–5; „Cei care erau chemați”: Mh 2; „Oricine, chiar necunoscut”: Mh 5; „Veneau fără a fi chemate, aduceau de-ale mâncării, ce se consumau în timpul priveghiului”: Vl 1; „Peste zi, aproape toate femeile din sat trec pe la căpătâiul mortului și aduc daruri

în alimente; pomana din ziua înmormântării și din a doua zi se face cu alimentele aduse“: VI 1; „Vine cine are bunăvoință. Aduceau lumânare pe care o puneau în sfeșnic“: VI 3; „Cine vrea, poștiți sau nepoștiți. Aduceau lumânări pe care le aprindeau și ardeau“: VI 10; „Veneau fără a fi chemate, așa era obiceiul. Aduceau o lumânare și flori, depinde de anotimp: lumânarea o puneau în sfeșnic, iar florile pe pieptul mortului“: Dj 3, 5, 6; 8–11, 13, 15, 17, Gj 2, 3, 5, 6, 8, 11, 13, 14, Mh 2, 5, 6, 8–12, Ot 1, 2, 4, 5, 7–18, VI 1, 4, 5, 8, 12, 18.

Timpu desfașurării: *Două, trei nopți*: „Înainte, morții se îngropau a doua zi după ce mureau; de vreo 40 de ani se țin trei zile, că așa a venit ordin, așa că se păzesc două, trei nopți“: Dj 9; „Înainte înmormântării“: Gj 1, 5, Dj 8; *În fiecare noapte*: „În fiecare noapte dinaintea înmormântării, că la judecată o să fiu întrebată câți morți am petrecut“: Ot 10, Dj 2–5, 7, 9, 10–15, 17, Gj 2–4, 6–9, 11–15, Mh 1–10, 12, Ot 1, 2, 4, 6–9, 11–16, VI 1, 3–18; „Două, trei nopți, cât stă mortul în casă; înainte mortul se pune în tron la trei zile, când trebuia să-l îngroape; înainte slujea preotul, făcea molitvă să nu fie dată dracului blana; în pat era ținut trei zile cu capul spre apus“: VI 2; „Tot timpul se stă lângă el, nu trebuie lăsat singur“: VI 3; „Trei nopți înainte înmormântării sau o singură noapte cât era ținut mortul“: Mh 11; „În fiecare noapte dinaintea înmormântării, chiar și ziua stă o persoană“: Dj 6; „În fiecare noapte dinaintea înmormântării. Se stă permanent și ziua lângă el, ca să nu treacă vreo pisică peste el, să se facă strigoi“: Dj 11; *O singură noapte*: „A doua zi se înmormântă“: Dj 14; „Cât era ținut mortul“: Mh 11.

Activități în nopțile de priveghi: *Glumeau, se păcăleau, făceau jocuri*: „Se putea râde, se făceau glume, păcăleli. Noaptea târziu sau dimineața, lumea pleca spunând «Dumnezeu să-l ierte»“: Gj 3; „Se mai făceau și glume, se mai descrețeau frunțile, cu glume potrivite. Noaptea nu se bocea, dar dimineața în zori cei ai casei boceau“: Gj 5, 8, 13, 14; Mh 1–11; Acum 50–60 de ani veneau la priveghi oameni mascați. Întruchipau oameni cu barbă. Speriau lumea, apoi plecau“: Mh 6; „Se făceau cândva cu făină pe față, ziceau bătrânii, dar nu credem că-i adevărat“: Mh 10; „Când mortul era în vârstă se făceau glume, păcăleli. Ce erau să facă atâta vreme? Neamurile erau supărate și cei apropiați boceau. Noaptea nu se jelește că nu e bine. În sat se îngroapă a doua zi după moarte“: Ot 1; „Se jucau jocuri, nu se bocea“: VI 1; „Câte unul venea încălțat doar cu o opincă. Se puteau atinge de mort, oricine voia îl săruta. Pleca fiecare când vrea spuneau: «Dumnezeu să-l ierte». Este un om plătit care stă continuu. El doarme când e lume la mort“: VI 3; Mh 9, 11; „*Tăinuiau, beau, mâncau, citeau*: Dj 16, 1–15, 17; „Se mânca, se bea, se sta de vorbă, se bocea“: Gj 1, 3, 4, „Se sta de vorbă, se bocea la cei tineri“: Gj 2; „Priveghetorii veneau seara și plecau dimineața, când li se da un pahar de țuică, pâine

și brânză. Acolo se bea, se sta de vorbă, se povestea”: Gj 5–7, 9, 11, 12, 15, Mh 1–11, Ot 1–16, Vl 1–18; „Se sta de vorbă: unu’ una, unu’ alta”: Ot 2; „Se dădeau boboroade, pentru că primul cuptor se împarte. Se bocea doar dimineața, că noaptea nu e bine. Din clipa în care a murit cineva, nu se mai stinge focul până nu-l duce din casă. Dacă nu era foc când a murit, îl aprinde”: Ot 10; „Numai dacă are dă câte un pahar, se tănuiește ca să nu adoarmă, să țină până dimineața. Nu se bocea noaptea, ci numai ziua. Dacă îl bocești noaptea îi încurci drumul și cărările lui de veci”: Ot 11.

Alimente și băuturi consumate în nopțile de priveghi: „Țuică și vin”: Dj 1, 2, 4, 5, 8, 12, 16, Gj 3, 9, 12, 13, Mh 5, Ot 9, 10, 17; „Ciorbă, fasole, varză. Trei nopți și trei zile dădea la prânz, seara”: Dj 5; „Brânză, ouă”: Dj 8; „Rachiu și mâncare se dă dimineața”: Dj 9; „Dimineața, după ce striga Zorile, se dă câte un colăcel și un pahar de țuică, varză, fasole”: Dj 10; „Vin”: Dj 12; „Nuci, băătură”: Dj 14, Gj 1, Mh 1; „Țuică”: Gj 5, Mh 7; „Țuică sau vin, gogoși”: Mh 5; „Colaci cu brânză și țuică”: Mh 6; „Țuică, mâncare obișnuită, mălai”: Mh 10; „Gogoșele, vin”: Mh 11; „Vin, pâine”: Ot 2; „Băătură, colaci”: Ot 15; „Dădea vin, brânză, pâine”: Vl 1; „Fiertură de post: fasole, varză”: Vl 2; „Dimineața se tămâie cu ciob și-i dă de mâncare ce are prin casă”: Vl 5; „Le dădea de mâncare ce avea: teci fierte, cartofi, brânză”: Vl 8; „Ciorbă, varză”: Vl 10; „Un pahar de țuică, o felie de pâine, cu legume”: Vl 12; „Țuică, varză fiartă, fiertură, făsui, crumpene coapte”: Vl 15.

INIȚIEREA MORTULUI PENTRU LUMEA DE DINCOLO

Cântecul Zorilor: Denumire: *Cântecul Zorilor, Zorile*: Dj 13, Gj 6, 9, 13, Mh 1, 3–5, 7, 8, 10, 11; *Fără nume*: „Fără denumire, se bocea în zori”: Ot 4; „Doar se bocea în zori, la colțurile casei, de către membrii familiei”: Ot 15; „Nu e cântecul Zorilor, dar înainte de răsăritul soarelui, mortul e jelit tare de neamuri și de celelalte femei”: Ot 14; „Nu, dar dimineața, de când murea până îl îngropa, neamurile îl jeleau pe bătătură”: Ot 15; „Zorile nu se cântă la mort, ci la nuntă luni dimineața la mireasă și la ginere”: Vl 3; „Nu se practică, dar în fiecare dimineață femeii din familie îl jelesc la colțul casei”: Vl 5; „Nu erau cântece anume. Se jelea numai lângă mort”: Vl 6; „Cântau numai gorniștii. Lumea din sat îi spune «zorit»”: Dj 4.

Cântă Zorile: *Babele:* Dj 13, Gj 9; „Care știau bine Zorile“: Gj 13; „Bătrânele din familie“: Dj 13; „Nerude cu mortul. Sunt cam aceleași la toți morții“: Gj 6; „Așezate una lângă alta, cu fața spre răsărit. Toate cântă într-un glas“: Gj 8; *Femei în număr fără soț:* „Trei, cinci, șapte femei, așezate în rând“: Gj 5, Mh 6; *Femei, fără precizarea numărului:* „Din neamuri“: Mh 1; „Muierile care știau să cânte“: Mh 3; „Femei din familie, rude mai apropiate“: Mh 4; „Femei mai în vârstă, mai apropiate, din neam“: Mh 5; „Femeile casei, rude apropiate ale mortului“: Mh 7, 11; „Din sat, care știu“: Mh 10; *Fete și femei:* „Din neamurile mortului“: Mh 8; *Gorniștii:* „După ce moare omul, cântau doi-patru gorniști Zorile“: Dj 4; *Rude:* Ot 4; „Membrii familiei“: Ot 15.

Locul unde se cânta: *Afară:* Mh 1; „La poarta mortului“: Dj 4; „La ușa casei“: Dj 4, Mh 1, 7, 8; „În sala casei lângă fereastra camerei unde se afla mortul sau în colțul sălii, cu fața la răsărit, cu lumânări în mână și cu șervete legate la lumânări“: Gj 5; „La capătul de răsărit al casei“: Gj 6; „La fereastră cu fața către răsărit; cele trei femei primesc trei basmale dacă mortul e femeie sau trei șervete dacă mortul e bărbat, cu câte un ban legat și o lumânare“: Gj 8; „Cu fața spre răsărit, la fereastra casei celui mort“: Gj 9, Dj 14, Mh 7; În capul sălii cu fața la răsărit]: Gj 13, Mh 5; „În curte la fereastră, cu fața spre răsărit“: Mh 3, 4; „În grădină, în dreptul camerei unde era așezat mortul“: Mh 5; „Pe prispă cu fața la răsărit“: Mh 6; „În preajma casei“: Mh 7; „În ograda celui mort“: Mh 11; „La colțurile casei“: Ot 15; „La casa mortului, se cântă cu fața la soare“: Mh 10; *În casă:* „În dreptul patului unde a zăcut“: Dj 13; „La capul mortului, unde e așezat coșciugul“: Gj 13; „În interior, lângă patul mortului“: Mh 3.

Momentul când se cânta: *Dimineața, în zori:* „Timp de trei zile, pentru orice mort“: Gj 5; „Când mortul se găsea în casă, înainte de răsăritul soarelui“: Gj 6; „În fiecare dimineață, după ce a murit până la înmormântare; zoreau și după mort, până la groapă“: Gj 8; „Trei zile până la înmormântare, înainte de răsăritul soarelui“: Gj 9; „În fiecare dimineață, cât ședea mortul în casă. Se cântă pentru orice mort“: Gj 13, Mh 1, 11, Ot 4, 15; „În fiecare zi, înainte de înmormântare, cât mortul era ținut în casă în tron, când se mijeja de zori“: Mh 4; „Când se vărsau zorile, se zorea o singură dată în zi“: Mh 5; „Dimineața, de trei ori, pentru orice mort“: Mh 6–8; *Dimineața și la prânz:* „De trei ori în fiecare dimineață, când se crăpa de ziuă și la fel pe la ora 12“: Mh 3; *În timpul înmormântării:* „Până la groapă“: Gj 8; *În prima dimineață după înmormântare:* „Zorile se cântă numai în dimineața de după înmormântare, după ce s-a îngropat, prima zi. Se cântă pentru orice mort“: Dj 13; *Seara și dimineața:* „În zori, până nu se lumina, și seara; la toți morții, până îl îngroapă“: Dj 4; „Dimineața și seara sau numai dimineața, pentru orice mort“: Mh 10.

Texte consemnate: *Bocet versificat:* „Fetița mea — de plecași/ De tinerea/ De lăsași/ Mamă, casă/ Și cu copilași în ea/ Că veneam dimineața/ Și pe mama n-o găseam/ Mama mea, tânăra mea/ Eu acasă când veneam/ Mama mea mă sprijinea/ Și cu gura mă întreba/ Ce-ai făcut fetița mea“: Dj 13; *Cântec al Zorilor:* „Cocoșei negri cântară/ Zorile se revărsară/ Zorilor, surorilor/ Zorilor, surorilor/ Nu pripiriți a zori/ Pân pe Ion l-a găti/ L-a găti, l-a-mpodobi/ Cu podoabe de mătăasă/ Că pleacă și el de acasă/ Cu podoabe de argint/ Că pleacă de pe pământ/ Și-și face scară de ceară/ Și să suie la Cristos/ C-acolo-i locul frumos/ Acolo-s merii-nfloriți/ Și toți pomii împușiți“: Mh 10.

BRADUL LA ÎNMORMÂNTARE

Funcția bradului la înmormântare: *Însemn de nuntă postumă:* „Se face brad la cei tineri nenunțiți“: Dj 14, 15; „Se face la cei necununați, fete și băieți, fiindcă nu au avut brad de cununie“: Dj 16; „Numai la tinerii necăsătoriți, asta însemna chiar nunta lor“: Dj 17; „Pom“: Gj 2; „La cei necăsătoriți, că n-au cununie“: Gj 4, 6; „La toți, să aibă și ei brad“: Gj 3, 5, Mh 11; „Se ridică steag de brad, plută sau mesteacăn“: Gj 8; „Brad mare se pune la capul mortului la cimitir“: Gj 11; „Bradul este semnul nunții. Dacă n-au avut parte de nuntă, murind tineri, copii, flăcăi sau fete mari, li se pune bradul la mormânt“: Gj 14, 15; „Așa e obiceiul: la copii, oricât de mici și la cei tineri, la bătrâni dacă nu au fost niciodată însurați; că n-au avut la nuntă și trebuie să-i facă măcar la moarte“: Ot 1; „Pentru că a murit un tânăr, o tânără fără nuntă“: Ot 5, 11, 13–15, VI 2, 3, 5, 6, 10; „Așa era credința: nu avea noroc de brad la nuntă, i se pune la mormânt“: VI 4; „Cei care mureau necăsătoriți“: VI 7, 8, 12, 15; „Se face brad la toți care nu l-au avut nuntă, în loc de steag la biserică. Să aibă umbră pe lumea cealaltă: VI 13; „La cei necăsătoriți, indiferent vârsta: fata e îmbrăcată mireasă, băiatul are floare de ginere; așa-i obiceiul pentru cei ne-nsurați“: VI 17; *Umbrar pentru mort:* „Se spune că se umbrește mortul pe lumea cealaltă la brad“: Dj 5; „Ca să stea la umbră, să fie bine pe lumea cealaltă; cei căsătoriți au brad de la nuntă și deci au umbră pe lumea cealaltă; ca ușurare a vieții de după moarte“: Dj 10; „Nu se făcea brad, ci pom (prun, măr, etc.) la toți morții“: Mh 8; „Da, dar acum mai rar, se cumpără jerbe din oraș; brad din cracă de măr“: Ot 2; „Să aibă umbră pe lumea cealaltă“: Ot 10, 11, VI 4, 6; Cei care au avut brad la nuntă nu mai au nevoie la moarte pentru că le ține umbră cel de la nuntă“: VI 11, 13.

Se pune brad: *La morții care n-au fost căsătoriți în viață:* „La cel de n-are cununie“: Gj 3, 7; „Oamenilor căsătoriți, dar necununați religios“: Gj 10; „Dacă

nu au fost căsătoriți“: Gj 12, Mh 8, Ot 6, 8, 10, Vl 6, 7; „La cei necăsătoriți sau la cei care n-au făcut nunta, li se pune brad sau măr la moarte“: Dj 3–5, 7; „Brad cu cracă de măr, la toată lumea“: Dj 9; „Dacă n-au fost însurați“: Vl 3, 4; „La cei necăsătoriți nu li se pune brad, ci o cracă de măr dulce“: Vl 5; „La bătrâni se face «urar»“: Ot 11; „Numai burlaci“: Ot 14; *Copiilor*: Dj 3–5, 7–10, 13, Gj 1, 3, 5–8, 10, 12–15, Mh 1, 2, 4–8, 10, 11, Ot 1, 6, 8–11, 15, Vl 2–9, 11–17; „De la șapte ani în sus“: Dj 2, 6, 11, Ot 2, 14, Vl 10; *Feciorilor*: Dj 2–7, 13, 16, 17, Gj 1, 3–15; Mh 1, 4, 6–8, Ot 1, 2, 4–16, Vl 2–18; „Dănaci le spunea“: Dj 8; „Brad cu cracă de măr, la toată lumea“: Dj 9–11; „Cei fără nuntă, dănacilor“: Dj 12, 14, 15; „Li se face pom“: Gj 2; „Patru brăduleți la colțurile mormântului“: Gj 11; „Da, dar mai rar“: Mh 5; „Se făcea mai demult, se numeau suliți, azi nu se mai face“: Mh 10, 11; *Fetelor*: Dj 2–8, 13, 16, 17, Gj 1, 3–6, 8, 10, 12–15, Mh 1, 4–8, 11, Ot 1, 2, 4–16, Vl 2–12, 14–18; „Brad cu cracă de măr, la toată lumea“: Dj 9–11; „Cei fără nuntă, dănaci“: Dj 12, 14, 15; „Se face pom“: Gj 2; „Pentru flăcăi și fete se mai pun încă patru brăduleți la colțurile mormântului“: Gj 11; *Bătrânilor*: Vl 17; „Pom“: Gj 2, 5; *Tuturor morților*: Dj 4, Mh 8, 11.

Procurarea bradului: *Se cumpăra:* „Ai casei le cumpăra brad din târgul Bercii sau Craiova; trebuia să fie brad verde“: Dj 2; „De la curtea boierească sau de la Craiova sau îl făceau din măr dulce“: Dj 5; „Înainte erau păduri, acum se cumpără“: Dj 6, 8; „Un băiat sau un flăcău, adesea rudă, îl cumpără de la oraș“: Ot 1, Dj 16, Mh 5, 7, 14; *Se tăia din pădure:* Dj 12, Vl 2, 3, 5, 6, 10, 11, 17; „Se taie o cracă din pădure sau un puiet, numit pom“: Gj 2, 6; „O creangă, se tăia din curtea bisericii sau din altă parte“: Gj 3; „Alegeau un vârf de brad“: Mh 6, Gj 15; *Se tăia din sat sau din afara satului:* „De la conace, un loc pe moșia satului. La fel se procedează și azi“: Dj 4; „O cracă din apropiere de sat sau de prin sat“: Dj 5; „Li se dă voie să taie brazi“: Dj 7; „Luau o cracă de brădiță de la cineva din curte sau brad de la oraș“: Dj 8; „De prin apropiere, din sat sau din afara satului“: Dj 10; „Din curte de la un sătean, o cracă de măr dulce. Așa se procedează din vechime“: Dj 11; „Brad, dar putea să fie și ramură de sălcioară sau de liliac, se aducea de prin apropiere“: Dj 13; „Fie un brad, fie un pom roditor“: Dj 14; „De prin preajma satului. Nu se ținea seama, de oriunde găseau un brad mai frumos“: Dj 17; „Din sat, o cracă de măr, i se spunea brad“: Vl 3; „Pentru că nu era brad pe aici, de obicei se lua o creangă de măr. Unii, care puteau, cumpărau bradul; chiar dacă era măr, îi spuneau tot brad“: Vl 4; „Se împodobeau o cracă de măr dulce, dar tot brad îi spuneau, azi se face brad. Sunt destui brazi la pădure“: Vl 6; *Măr:* „Dacă nu se găsea brad, se făcea de cracă de măr“: Ot 1; „Astăzi se folosește și o cracă verde sau de măr“: Ot 4; „Dacă era adus de prin vreo curte, nu era ales în mod deosebit“: Ot 7; „Se lua din grădină; bradul este de fapt o cracă de măr sau dud sau de alt

pom, dar îi spuneau brad“: Ot 8; „Când n-au brad, pun o cracă de măr, dar și atunci pun puțin brad“: Ot 10; „Il dă cineva, sunt brazi în sat“: Ot 11; Făceau brad sau o creangă de măr sau alt pom“: Ot 13; „De prin jur, de unde găseau“: Ot 15.

Alegerea bradului: *Dintre cei ai casei:* Dj 15, Mh 5, 7, 8, Ot 12, 16, Vl 4, 5, 9, 12, 14, 16; *Feciorii:* Gj 9; „Doi băieți“: Gj 13; „Numai băieții, rude sau prieteni“: Vl 18, Mh 6; *Fete și băieți:* Vl 15; „Tineri, neamuri sau prieteni“: Ot 4; *Cumnat (frate) de mână:* Ot 8; „Se alege un cumnat de mână, dintre neamuri sau prieteni“: Mh 1; „Se făcea brad ca la nuntă; cel care aducea bradul era socotit ca un adevărat cumnat de mână“: Mh 11; „Rudă, prieten; i se spunea cumnat de mână“: Dj 6, 8, 13; „Cumnat de mână, ca la nuntă“: Dj 14; „Fratele de mână, ce purta doliu“: Ot 8; „Cumnatul de mână care alege și taie bradul, poartă un peșchir alb, legat la mână“: Mh 1; *Oricine:* Gj 8, 11; „O persoană dintre rude sau un străin. Indiferent, cel care avea curaj să se suie în brad“: Dj 7, Mh 4, Vl 8, 10; *Tineri cu ambii părinți:* „Un băiat căruia îi trăiesc părinții, îmbrăcat obișnuit, pleca singur“: Gj 15, 10; „Un flăcău ce trebuie să nu fie orfan; să aibă mama și tatăl în viață“: Ot 6, Vl 7; *Un băiat și o fată:* Gj 14, Mh 2; *Un băiat:* Gj 1, 5, Ot 12; „Un flăcău dintre neamuri“: Ot 9, Mh 5, Ot 12, 15; *Un bărbat:* Gj 11, 12, Mh 3; *Un copil:* Dj 5, Vl 3, 11.

Obiceiuri la aducerea bradului: *Se puneau doliu la brad:* „Nu se îmbrăcau deosebit, dar puneau la brad semn de doliu“: Gj 6; *Se cânta:* „Când aducea steagul de brad fetele cântau de jale“: Gj 8; „Cântau: «Brad, bradule/ Cine te-a coborât...»“: Mh 10; *Se boceau:* Ot 1, Gj 9; „I se plătește, chiar dacă e rudă. Să fie primit“: Mh 3; *Purtau doliu:* „Un bărbat dintre prieteni, pe cât posibil de vârsta celui mort. Iarna purta un doliu pe căciulă, vara se lega cu un doliu. Se adunau la casa mortului și plecau a doua zi după ce a murit. Mergeau călare sau pe jos și se întorceau în aceeași zi la prânz. Era ales un brad dintr-un loc mai ferit; trebuia să fie drept și cu lemn bun. Era tăiat cu cuțitul, briceagul de cel care îl purta înapoi“: Dj 10; „Purta doliu un prosop alb la gât. Plecau dimineața de la casa mortului, pe jos, și se întorceau în cursul zilei pe la amiază. Bradul trebuia să fie falnic, drept. Era tăiat cu toporișca sau cuțitul de către cel ce era socotit cumnat de mână“: Dj 13; „Omul care aducea bradul purta pe brațul stâng o panglică neagră, semn că bradul este adus pentru un mort“: Gj 10; „Purtau doliu la brațul stâng, o fâșie de pânză neagră“: Gj 11, 12; „Purtau la brațul stâng, o bandă de pânză albă“: Gj 13; „Purtau la brațul stâng o panglică de culoare neagră“: Gj 14, Dj 4; „Îmbrăcați în negru. Așa se îmbracă la mort“: Ot 1, 4, 6, 7, 9, 12; „Se mergea cu capul în jos, semn de doliu“: Ot 4, 15; „Bărbați de orice vârstă. Mergeau pe jos sau cu căruța, se putea vorbi“: Ot 5; „Se îmbrăca în negru, purta un ștergar sau o maramă.

Mergea un băiat cu mamă și tată, nu contează vârsta": Ot 15; „I se punea doliu la mână": Vl 4; *Se îmbrăca o fată mireasă*: „Un bărbat tânăr, necăsătorit, cu doliu, basma albă, la căciulă sau pălărie. După brad mergea unul singur; pleca dis-de-diminează. În timp ce aduceau bradul, o fată din sat se îmbrăca mireasă, se ducea la fântână, lua apă, o arunca în cele patru colțuri ale fântânii, apoi veneau acasă cu apa și ajutau la împodobirea bradului": Dj 17; „Un tânăr neînsurat. Pleca dimineța în zori, ca să aibă timp să se întoarcă pe lumină, uneori mergea călare. Bradul era ales de pe munte, din pădurea de brazi; trebuia să fie rotund, înalt de 1–1,5 m. Era tăiat cu securea": Vl 3; „Bărbat neînsurat; pleacă dimineța să aibă timp să se întoarcă pe lumină. Se întorcea după-amiază, pe jos. Bradul trebuia să fie cu crengi multe, cam de 1 metru înălțime. Se putea vorbi în timp ce era adus": Vl 11; „Dacă tinerii erau în vorbă și unul dintre ei murea, atunci fata purta o maramă, iar băiatul o cârpă țesută de borangic pe umăr": Vl 15; *Mergeau fără să vorbească*: „Un băiat necăsătorit, prieten sau străin, care purta doliu la mână; mergea cu bradul în jos și nu trebuia să zică nimic": Ot 11; *Era adus pe umeri*: Mh 3, Gj 11, Vl 18; *Cu vârful înainte*: Gj 5, 10, 12–14, Ot 5, Mh 5; *Cu vârful în jos*: Dj 10, 13, 17; „Se aducea cu vârful în jos până acasă, iar de acasă până la biserică, cu toate că era împodobit, se ducea tot cu vârful în jos": Vl 7, 18, Ot 2; „Se aduce din pădure și se duce la groapă cu vârful în jos": Ot 4, 6, 8, 12, 15; „Cu vârful în jos pentru că trage la pământ": Ot 11, Mh 5; „Cu vârful în jos și cotorul în urmă": Ot 13; *Cu vârful în sus*: Dj 7, Vl 11; *Cu vârful în urmă*: Gj 11; *Fără obiceiuri speciale*: Dj 15, Mh 2, 4–8, 10, 11, Ot 16, Vl 2, 3, 5–8, 10, 12–14 16–18.

Întâmpinarea: *La intrarea în sat*: „Femeile care zoreau": Gj 5; *La poarta casei*: „Ai casei, bocind": Dj 2, 4, 13, 17, Gj 11, 15, Ot 1, 2, 4, 6, 8, 9, Vl 4, 7, 9, 12, 14, 15, 18; „Părinții, ai casei, jeleau peste pragul porții: «Ți-a venit bradul/ Asta-i nunta ta»": Ot 11; *Femeile, părinții*: Mh 5, 7, 8, Ot 12, 15, 16; „Din familia celui decedat": Mh 1, 4, 5, 7, 8, 11; „Lumea zicea: «Dumnezeu să-l ierte»": Mh 6.

Gătirea: *Copii*: Dj 16; „Trei fetițe, până la 10–11 ani": Dj 7; „Copiii care aveau mamă și tată": Gj 15; „Fete, băieți; pentru copii, tot copiii îl îmbracă": Ot 10; *Flăcăi*: Ot 7, Vl 9, 16; „Prietenii mortului, ca la nuntă": Ot 5; „Tinerii care aduceau bradul": Ot 7; „Se împodobeau de flăcăi dacă era o fată decedată și de fete dacă era un flăcău cel decedat; dacă era un copil, bradul putea fi împodobit de oricine din familie": Vl 8; *Femei*: Gj 5, 13, Ot 12, Vl 14; *Femei, bărbați*: Gj 10; „Bărbații îl încrustează, femeile îl gătesc": Gj 11; *Fete*: Gj 3, 4, 8; Dj 8, Vl 18; „O femeie pricepută, ajutată de fete și de băieți": Gj 12; „Trei fete": Ot 8, 14; „În timp ce fetele fac bradul cântă cântecul bradului, dar de jale, nu ca la nuntă": Vl 3; „Fete dacă moarta este fată, băiat dacă era băiat": Vl 17; *Fete, femei*: Gj 9; Dj 4, 5;

„Fete, neveste tinere“: Mh 6; *Rude, prieteni, vecini*: Ot 16, VI 2, 4; *Tineret*: Dj 10, 12, 13, Gj 6, 7, 14, Ot 1, 2, 4, 6, 11, 13, 15; VI 5–7, 10–13, 15; „Fete și băieți cu cumnatul de mână“: Dj 6; „Cei ce-l aduceau și alți tineri din sat se strângeau roată; bradul se da în mână la fiecare din cerc, se împărțea pâine și vin celor care formau cercul“: Dj 10; „De fete și de băieți, în mod special de un cumnat de mână și de o cumnată de mână; trebuie să fie orfani de un părinte“: Dj 11; „Împodobeau bradul cumnatul de mână, adică cel ce aducea bradul, mireasa, fata care adusesse apă de la fântână și alți tineri din sat“: Dj 17; „Tinerii: fete, flăcăi, cumnatul de mână“: Mh 1; „Un cumnat de nuntă purta bradul“: Mh 4, 7, 8, 10, 11.

Împodobirea: *Cu bani*: „O batistă cu bani în vârful“: Dj 14; *Crestarea bradului*: „Hârtie, pe tulpină crestau flori cu briciul“: Gj 7; „Se fac creștături în coajă; femeile atârnă flori, în vârful se pun trei șervete sau o pânză neagră“: Gj 11; *Flori, fire colorate de lână, panglici, batiste*: Dj 2, 4, 5, 8, 9, Gj 1, 2, 8, 9, 11–14, 15–18, Mh 3–5, 7, 8, 10, 11, Ot 1, 2, 4–9, 11–13, 16; „Flori naturale cu vârful în jos, ață de lână roșie și albă, prosop și basma sau batistă“: Dj 11, 12, Gj 6; „Este împodobit în curte cu flori și trei batiste câte una pentru fiecare din cele trei fete care ajutau la împodobire“: Dj 13; „Hârtie creponată, colorată“: Gj 3, 5; „Hârtie colorată, ciucuri de lână, betea, batiste“: Gj 4; „Cu panglici diferit colorate, predominant albul“: Gj 10; „Panglici de hârtie colorată, șervete pe care le luau oamenii care duceau bradul la cimitir“: Gj 13; „Ca la nuntă: cu beteală, flori de hârtie, dar fără măr în vârful bradului“: Mh 1; „Hârtie colorată; în brad se prindea și un peșchir alb“: Mh 8; „Flori, hârtie colorată, trei basmale, un ștergar, se pune și un colac care rămâne acolo. Ștergarul îl ia după înmormântare flăcăul care-l duce până la cimitir, iar basmalele cele trei fete care-l chiuia a jale pe drum“: Ot 14; „Flori, busuioc, fire de ață albă, albastră, roșie“: Ot 15; *Măr, covrigi*: „Beteală, măr, batiste, covrigi, hârtie colorată“: Dj 3, Gj 12; „Cu flori, lână roșie. În vârful bradului se punea prosop, batistă, un măr și un covrig“: Dj 10; „Flori de sorcovă și tămâiță, betea, covrigi, măr, ca la cununie“: Dj 16; „Fructe, de obicei mere, covrigi, batiste“: Dj 17; „Hârtie colorată, mătase albă, mere, o batistă în vârful“: Mh 6; „E mai sărac ca cel de nuntă: flori de hârtie, ciucuri de ață colorată, cordele de hârtie, măr, covrig, batistă, în vârful busuioc“: Ot 10; „Cu hârtii colorate, ca cel de nuntă, dar nu așa bogat ca la nuntă, cu basma, fuior, măr, colac“: VI 2–4; „Cu o eșarfă neagră, batiste, flori, mir, la fel ca cel de nuntă; cu ce se îmbracă cel de nuntă, dar la moarte îl face mai amărât“: VI 5–9; „Ca la nuntă: hârtii, flori, covrig în vârful“: VI 10; *Oglinzi*: „Cu flori de hârtie, din grădină, maramă, oglinzi, batiste“: Dj 7; *Se cânta*: Când împodobesc bradul se cântă ca la nuntă, numai că era jelit de către fete“: VI 3; *Se stropea cu vin*: „Cu panglici colorate, batice, un

prosop, mere, floricele naturale. Era stropit cu vin”: Dj 6; *Nu se împodobește*: Dj 15, Mh 2.

Locul bradului împodobit înainte de înmormântare: *În fața casei*: Dj 7; „În curte, lângă casă”: Dj 10; „Se reazemă de casă”: Mh 7; „*Oriunde*”: Gj 3; „Era adus în curte sau în casă; nu era și nu este un loc precis”: Ot 5; *În casă*: Dj 15, 16, Gj 1, Ot 6, Vl 4–8, 10; „În casă, lângă coșciug”: Gj 12; „La capul mortului”: Ot 2, Vl 4, 15, 16; „În casă, lângă mort”: Vl 2; „Lângă mort; în sală”: Vl 6; „Lângă sicriu”: Vl 9; „După ce-l împodobeau se ținea într-o odaie sau la picioarele mortului”: Vl 11; „În camera mortului”: Vl 13; *În curte*: Dj 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14, Gj 2, 5–7, 9–11, Mh 1–6, 8, 11, Ot 4, 7, 8, 12, 13, Vl 17, 18; „În curte, nu e bine să-l bage în casă”: Dj 5; „Se aduce mai întâi în curte, mai apoi este dus și în casă”: Dj 13; „La casa cu mortul, sprijinit de ulucă, cu vârful în afară”: Gj 13; „Bradul se aducea din pădure în toată mărimea lui. Nu se putea introduce în casă”: Gj 14; „Este adus în curte, apoi în casă să-l gătească, după care este ținut afară”: Gj 15; „Stă până la înmormântare în curte. După ce-l împodobesc îl așează lângă mort, cu vârful în jos, în sulită de lemn”: Ot 1; „Bradul se udă la fântână înainte de a fi dus în curte”: Ot 9; „Este adus în curte, apoi în casă, în camera mortului, unde se împodobește, și apoi se ține afară. Se face în ziua înmormântării”: Vl 3; *În sală*: Vl 12; *Era purtat la groapă*: „De cumnatul de mână: Mh 4; „Bradul era purtat tot timpul de cumnatul de mână, adică de un flăcău ales ca un cumnat de mână pentru cel decedat”: Mh 11; „De un copil care lua lucrurile din brad”: Vl 4.

Finalitate: „Dacă este o fată cea care a murit, bradul se udă. În dimineața înmormântării un băiat și o fată merg cu o căldare de aramă, legată la toartă cu un prosop, la cea mai apropiată fântână. Fata poartă pe cap un oval ca de mireasă. Cu ei merg gorniști care cântă cântece de moarte. Iau apă și stropesc cu busuioc în formă de cruce pe jos și în aer”: Ot 16; *Era dus la biserică și apoi la cimitir*: Gj 11, Dj 7, Gj 2, 12–14, Mh 1, 2, 4, 5, 7, 10, Ot 8, 12, 16, Vl 9, 18; *Se pune într-un par (prăjină)*: „Se pune într-o prăjină, la capul mortului”: Dj 16; „La capul mormântului se făcea o gropiță ca să stea fix bățul în care era prins bradul de către băiatul care l-a adus. Fetele chiuie a jale, dar nu este un cântec special al bradului”: Ot 14; „Lângă cruce, în vârful unei prăjini de salcie. Groparii îl așează în pământ; se ținea până se usca singur”: Vl 2; „Lângă stâlp, la capul mortului, în picioare într-un par de salcie, așezat de cine l-a adus. Se ținea acolo până se usca”: Vl 10; „La mormânt, într-un stâlp, până se usca sau putrezea”: Vl 11; *Se pune în stâlp (cruce)*: „Bradul se așeza la mormânt, în vârful stâlpului. Se făcea o gaură în stâlp unde se băga bradul de către cel ce îl aducea. Nu-l scotea nimeni, rămânea acolo până se usca”: Dj 13; „Se fixa pe cruce, cu vârful în jos de către băiatul care îl

aduce“: Ot 15; „Se prindea în capul crucii“: VI 7; *Se bătea cu cuie în stâlp*: Dj 9; „La capătul mortului, lângă cruce sau stâlp, până pica singur. Era bătut cu cuie pe stâlp“: Dj 5; „Lângă cruce (stâlp). Se prindea cu cuie de stâlp de către gropari. Se ține până putrezește“: VI 5, Ot 6, 13; *Se planta la mormânt*: „Era luat cu rădăcini, în cimitir continua apoi să crească“: Mh 8; *Se rupea*: „La cimitir rupea bradul și-l împărțea la oameni“: Dj 2; *Se aducea acasă*: „Bradul nu se pune pe mormânt; se aduce acasă și trei ani se joacă în horă. Părinții plătesc horele la Paști (trei hore) și dau la lume vin, țuică, cozonac“: Dj 4; *Se împlânta la capul mortului*: Dj 6, 11, 12, 15, 17, Gj 1, 3, 5–10, 15, Mh 3, 6, Ot 1, 2, 4, 9, 10, VI 4, 6, 12–17; „Bradul rămâne la cruce; cine duce bradul ia obiectele puse pe el“: Dj 3; „Se pune lângă stâlp“: Dj 8; „Lângă stâlp și lângă cruce, cu vârful în sus, ca un copac înfipt în pământ. Rămânea acolo până se usca, apoi era scos de rudele mai apropiate; obiectele erau date de pomană“: Dj 10; „Se așeza la stâlp, fără batistă și bani“: Dj 14; „Se lăsa până se usca, dacă se prindea se făcea pom“: Mh 11; „Se pune de cel care-l aducea la mormânt, la capul mortului, cu vârful în sus. Mormântul e casa lui! Se ținea până se strica“: Ot 5; „Se ținea la mormânt până se usca“: Ot 7; „La capul mortului, lângă cruce, să aibă umbră în veci“: Ot 11; „Îl vârâu într-o gropiță mai adâncă de gropari, să nu cadă. Se ținea până se usca; bradul era scos de pe mormânt de către neamurile care mergeau pe-acolo și era dat la loc curat pe vale“: VI 3.

PLECAREA ÎN LUMEA DE DINCOLO

Obiceiuri la trecerea pragului: *Cu picioarele înainte*: „Se strângea lume la casa mortului, se făcea slujbă religioasă: în casă când se așează în tron și se slujesc colacii, în curte când se împart colacii. Mortul se scoate din casă cu picioarele înainte“: Dj 10, Ot 1, *Se punea punte peste prag*: „O pânză“: VI 7; *Se târa sicriul*: „Toate neamurile intrau în casă și trăgeau de tron, zicând: «Noi tragem de tine, tu să nu tragi de noi!»“: Dj 5, 6, 8, 14; „Când scoate mortul din casă, ai casei trag de tron“: Dj 5; „Se trăgea de tron de trei ori să nu plece; la fel cu norocul“: Dj 6; „Țin toți din familie; încearcă să țină mortul în casă“: Dj 15, 16; „Rudele trag de mort, spunând. «Eu trag de tine / Tu să nu tragi de mine!»“: Dj 3, Mh 9; „La scoaterea mortului din casă se târa sicriul pe pragul ușii și se spune: «Mai mulți la vii / Mai puțini la morți!»“: Gj 3; „Familia mortului împinge tronul peste prag, îl trage înapoi, iar a treia oară îl scot afară din casă“: Gj 15; „Se trăgea de coșciug de două, trei ori de către membrii familiei, zicând: «Noi tragem de tine / Tu să nu tragi de noi!»“: Gj 12, Mh 1, Ot 9, 14, 15, VI 4; „Închid ușa tare și îi cu casa trag un pic de mort înapoi“: Mh 3, 4; „Cei din neam țineau de tron, ca și cum mortul trebuie ținut

în casă. Cei care poartă sicriul îl leagă de trei ori în dreptul pragului": Mh 5; „Se pune tronul pe prag; cei ai casei stau în casă, cu spatele la mort, trag tronul înăuntru și zic: «Noi tragem de tine, tu să nu tragi de noi!»; de trei ori fac așa; cei străini iau mortul și-l duc la car": Mh 6; „Ai casei trag tronul înăuntru; îl scoate cu picioarele în afară": Mh 7; „Se sting luminile, se închid toate ușile iar cei din casă țin tronul ca să nu fie luat": Mh 8; „Cei din familie încercau să oprească tronul în casă": Mh 10, 11; „Când se iese cu mortul afară, trag de tron, ca să nu plece cu norocul": Ot 1; „Cei din casă țin de tron în credința că cel mort poate trage după el pe alții dintre ai casei": Ot 6; „Familia trăgea de sicriu înapoi": Vl 5, 7, 9, 14–16; *Se trecea o oală cu apă pe sub sicriu*: „Cu o oală de apă se trece pe sub tron; oala este dusă la cimitir, iar după înmormântare, se spală cu apa din ea pe mâini": Mh 1; *Se vărsa apă*: „Cineva varsă apa din căldare ca să iasă mortul cu sec, să nu mai moară și altcineva": Ot 13.

Obiceiuri după trecerea pragului: *Se arunca cu cenușă*: „Se dă cu cenușă după mort, apoi se face curățenie": Gj 11; *Se împărțeau moșichiori*: „Se așează pe capacul tronului nouă colaci mici, boboneți sau moșichiori, care se împart copiilor înainte de a pleca la biserică": Vl 7; *Se împărțeau șervete*: „Fiecare primea batisuță de mână sau se dau batisute și șervete cu lumânări": Dj 11; „Se împart batisute cu un leu într-un colț și o batisă cu un bulz de colivă; ele sunt drumul mortului": Vl 17; *Se încuiau rudele în casă*: „Erau lăsate și încuiate toate într-o cameră până ce scotea mortul. Rudele ieșeau când preotul citea în curte Evanghelia": Gj 8; *Se lovea sicriul cu ciocanul*: „Se închid toate ușile; în ușa de la ieșire se lovește cu ciocanul de trei ori, să nu vină moroiul": Mh 9; *Se dădea găina de pomană*: „La scoaterea mortului din casă se dădea de pomană, pe sub coșciug, o găină, trei drugi de porumb și o strachină cu apă. Azi nu mai există acest obicei": Gj 6; „La capul scării dau de pomană unui om sărac o găină peste mort. Îi dau drumul să zboare peste mort dar pe urmă o prind": Gj 7; „În curte se dă o găină pe sub tron omului care a făcut groapa. Se dă un miel sau o oaie la copiii săraci": Ot 13; „*Se scotea patul*": „Se sparge o oală în urma lui și se scoate afară patul în care a fost mortul": Ot 15; *Se spărgea oala*: Dj 6, 9, 11, 12, 14, Gj 1, 3, 10, Ot 12; „Oala cu care se tămăia mortul se spărgea în mijlocul camerei unde a stat mortul": Dj 4, Vl 8; „Când scoteau mortul din curte se spărgea o oală nouă de pământ de roata carului": Gj 3; „Se sparge oala cu care s-a pus apa la scaldă": Gj 4; „Rămânea în casă o femeie, închidea toate ușile și spărgea o oală cu cenușă ca să nu mai moară cineva din familie": Gj 11; „După ce a fost scos sicriul, se închide ușa și-n interiorul camerei, după ușă, se spărgea o oală nouă de pământ": Gj 14, 15; Rudele închid ușa casei și sparg o oală de pământ de ea": Mh 3, 5; „Ai casei închid ușa și sparg o ulcea, cea cu luminile": Mh 6; „Se sparge oala ce se afla sub coșciug": Mh 9;

„Se sparge de ușă cana din care s-a turnat apă pentru a se spăla mortul“: Mh 12; „Când se spală mortul, este limpezit cu apă turnată dintr-o oală de pământ. Cât e mortul în casă, oala stă cu gura în jos; când îl scot din casă, la ieșire, se sparge“: Vl 2; „Se sparge o oală de pământ sub masă“: Vl 3; „Se închide ușa și se sparge de prag o oală de pământ“: Vl 6; „Se închide ușa și se sparge oala nouă cu care au turnat la scaldă. Această oală a stat, până atunci, cu gura în jos, împreună cu albia și tuciul“: Vl 10; „După el se sparge o oală de pământ cu care s-a turnat apă la scaldă: dă cu ea de prag și apoi aruncă scaldă“: Vl 11–13, 17; „Trânțește o oală în casă“: Vl 18; *Se spărgăa ciobul*: „Se sparge ciobul cu care s-a tămâiat mortul cât a stat în casă“: Dj 7; „Se pune un ciob cu untură și o feștilă de cânepă la cap și-i dădea foc. Când scotea mortul, spărgăa ciobul să se spargă relele“: Gj 8; „O femeie sau două, care rămân de mătură, dau cu un ciob, o oală de pământ de prag“: Vl 6; *Se aruncau bani să-și plătească vămile*: Ot 11; *Se bocea*: Gj 2, 4; „Se plângea“: Dj 2; „Se striga a jale de către femei“: Mh 2; *Se întorceau cu gura în jos troaca și căldarea unde s-a încălzit apa pentru spălătul mortului*: Vl 12, 7; *Se răsturna masa*: Vl 18; *Slujea popa*: Gj 9, Ot 1, Vl 11.

INIȚIERE PRACTICĂ PENTRU LUMEA DE DINCOLO

Cortegiul funerar: Atribuțiile participanților: „Cei cu coroane, cei cu tronul, sicriul dus de bărbați, crucea de un bărbat, bradul de un băiat“: Dj 5; „Oamenii duceau steagurile, stâlpul, bărbații mai în vârstă duceau crucea, bradul de cel ce-l adusese acasă, steagul de un om de la biserică“: Dj 10; „Un bărbat duce stâlpul, unul bradul, sicriul și năsălia de oameni din sat, de cele mai multe ori vecini, crucea de către un om mai în vârstă, bradul de către cel ce îl adusese, pomenile și gălețile cu apă de rude apropiate“: Dj 13; „Oamenii duc steagurile bisericii, capacul tronului, cei în vârstă duceau crucea și steagul, cumnatul de mână bradul, rudele, pomenile“: Dj 17; „Un om ducea crucea, un bărbat bradul, o femeie pomenile“: Gj 3; „Năsălia (patul de lemn cu patru picioare de la biserică) este dusă de patru-șase bărbați, sicriul este pe pat, crucea (stâlpul) de un om, bradul de unul sau doi flăcăi, pomenile și gălețile cu vin de femei, prapurii de oamenii de al biserică“: Ot 1; „Un om duce năsălia, un copil crucea, un flăcău bradul, femeile pomenile, oamenii prapurii“: Ot 5; „Năsălia și sicriul sunt duse în căruță, un bărbat (un băiat la cei tineri) duce bradul, altul steagul“: Ot 10; „Năsălia (patul) este dusă de bărbați, stâlpul de un bărbat, bradul de un flăcău, pomenile de femei, prapurii de oamenii de la biserică“: Ot 14; „Năsălia este dusă de doi oameni, crucea de copii, bradul de către un băiat cu părinți, pomenile în băniți de către femei, prapurii de un bărbat, femeile duc damigenele cu vin“: Ot 15;

„Năsălia era dusă de către un bărbat pentru cei mai în vârstă și de câte un copil pentru copii, femeile pomenile și gălețile cu apă”: VI 2; „Sicriul este dus de bărbați din familie sau prieteni, crucea de un bărbat, bradul de un flăcău, pomenile în coșuri de femei, prapuri de un bătrân de la biserică”: VI 3; „Năsălia este dusă de un om sau în car, crucea de către un copil sau un om, bradul și steagul (prapuri) de către un copil, pomenile, gălețile cu apă de către femei în car”: VI 5; „Crucea e dusă de un neam, care vrea, bradul la fel, steagul tot din neamuri, pomenile în banițe de către femei, prapuri de țârcovnici, gălețile cu apă de neamuri”: VI 6; „Crucea este dusă de un copil, bradul de un băiat sau de o fată, pomenile de femei sau de bărbați, după vârsta mortului, prapuri de către un om”: VI 10; „Crucea este dusă de un om, bradul de un tânăr neînsurat, pomenile de femei, prapuri de un om de la biserică, în loc de găleți cu apă se duce o oală de pământ cu apă”: VI 11; „Crucea este dusă de un om la om și de o femeie la femeie, bradul de un băiat la băiat și de o fată la fată, cum e mortul, pomenile de trei femei, se schimbă câte una până la cimitir”: VI 13; *Ordinea în convoiul funerar*: „Întâi mergeau cei cu coroane, stâlpul, preotul și dascălul, cei cu tronul, neamurile, prietenii, lumea Dj 5; „Întâi mergeau oameni cu steaguri, apoi cei cu stâlpul, preoții, mortul, rudele, cunoscuții”: Dj 10; „Cel ce duce stâlpul, apoi preotul, cel ce ducea bradul, iar după mort, care de cele mai multe ori era dus în căruță, urmau rudele, vecinii și alți oameni din sat”: Dj 13; „Oamenii cu steagurile bisericii, capacul tronului, mortul pus în căruță, preotul, rudele și oamenii din sat”: Dj 17; „Omul cu steagul, gomiștii, preotul cu dascălul, carul cu mortul, oamenii”: Gj 3; „Prapuri (steagurile), șfeșnicul, popa cu țârcovnicul, bradul, stâlpul, tronul pe pat, pomenile duse de două femei cu colaci și colivă și de două femei cu găleți cu vin, rudele, străinii”: Ot 1; „Năsălia, sicriul, crucea, bradul, steagul, pomenile, prapuri De obicei mergeau și merg rudele în față”: Ot 5; „În fața tronului merg preotul, cântărețul, stâlpul, steagul, bradul (la tineri), în urmă neamurile”: Ot 10; „Popa, stâlpul, bradul fetele, coșurile cu pomeni, tronul, neamurile, oamenii din sat”: Ot 14; „Neamurile și apoi străinii, așa se merge”: VI 2; „Pomenile, bradul (dacă are), coroane (dacă are), prapuri de la biserică, preotul cu dascălul, sicriul, neamurile apropiate, restul lumii”: VI 3; „Neamurile mai aproape. Preotul în față, năsălia, sicriul, crucea, bradul și steagul (prapuri)”: VI 5; „Neamurile în ordinea apropierii și apoi cunoscuții”: VI 6; „Bradul, popa, țârcovnicul, mortul, pomenile”: VI 11; „Năsălia, sicriul, crucea, bradul, pomenile”: VI 13; „Steagurile de la biserică, crucea, pomenile, găina vie care se dă peste mormânt, farfuria cu colivă, bradul, capacul sicriului, preotul, sicriul purtat de oameni pe patul de la biserică sau în car, azi în mașini, familia, cei mai depărtați”: VI 17.

Transportul mortului: *Cu carul*: Dj 17, Gj 3, Ot 5, VI 5, 6, 10; „În căruță”: Dj 13; „Car cu boi. La boul de car, în partea stângă, se pune o batistă la jug.

Familia merge în car, să cânte femeile. Năsălia și sicriul sunt duse în car”: Ot 10; „Năsălia este dusă de doi oameni după popi. Sicriul este în căruță”: Ot 15; „Năsălia era dusă de către un bărbat pentru cei mai în vârstă și de câte un copil pentru copii, sicriul era dus în car”: Vl 2; „Mortul se duce pe năsălie numai dacă a fost pădurar sau funcționar, altfel în căruță sau [il duc] oamenii pe umăr”: Vl 11; *Pe brațe*: Dj 5; „Năsălia, patul de lemn cu patru picioare de la biserică, este dusă de patru-șase bărbați. Sicriul este așezat pe pat”: Ot 1; „Tronul este pe pat (năsălie), dus de bărbați”: Ot 14, Vl 3; „Năsălia este dusă de doi oameni, sicriul pe brațe sau în car”: Vl 13; „Sicriul era purtat de oameni pe patul de la biserică sau în car, azi în mașini”: Vl 17.

Odihnele mortului: Denumiri: *Hodină, hodini*: Dj 3–6, 8, 13, 15, 16, Gj 3, 7, 10–13, Mh 5, 7, 8, 12, Vl 5, 6, 9, 10, 13, 16; *Hotare*: Ot 12; *Liturghii*: Mh 10; *Opriri*: Dj 3, Gj 2, 9, Mh 2, Ot 7–10; Vl 1, 2, 7, 8, 11, 12; *Odihne ale mortului*: Gj 1, 5, 6, 14; Mh 1, 4, 5, 9, 11; Ot 15; *Odină, odini*: Dj 9, 10, Gj 15, Ot 2, 6, 14; *Popasuri*: Gj 11; *Slujbe la răscruci*: Ot 15; *Soroace*: Vl 3; *Stâlpuri*: Dj 4; *Stări, stăruri*: Ot 4, 11, Vl 4, 14, 15; *Vămi*: Vl 3, 17.

Locul opririlor: *La răscruci, răspântii*: „La răspântii, unde se azvârle și banii”: Vl 12, Dj 4, 5, 7, 8, 10, 12–17, Gj 1–4, 6–9, 11, 12, 15, Mh 1, 2, 4–11, Ot 2, 5, 8–10, 12, 15, 16, Vl 1, 2, 4, 7, 8, 15, 17, 18; „La intersecții, unde se leagănă de cap mortul”: Ot 1; „La răscruci de uliți, dacă erau trei ulițe până la cimitir, se făceau cele trei opriri pe același drum”: Gj 14, Dj 6, 14; „Se opreau la colț de drum, la colț de răspântie”: Dj 2; „Câte răscruci întâlneau în cale”: Ot 7; „La toate răscrucile”: Ot 14; *La fântâni*: „De obicei, în preajma fântânilor. În sat, fântânile sunt așezate la răscruci”: Ot 6, 9, 15; *Aproape de biserică*: Gj 6, 7, Vl 5; Se împărțea drumul: una la poarta bisericii două pe drum, oriunde vrea preotul”: Vl 6; *La casa părintească*: Ot 10; *La poarta casei*: Gj 6, 7; „Una la plecare”: Vl 5; „Când pleacă de acasă”: Vl 7; *Unde voiau neamurile*: Mh 3, *La poduri*: Dj 9, Vl 7, Ot 9; *Centrul satului*: Ot 1; *Cum voia popa*: Ot 4, Vl 9, 10; „La răscruci de drumuri. Dacă nu erau, le fixa popa”: Gj 13, Vl 13, 14, 16; *Fără locuri anume*: Gj 5; *La mijlocul drumului*: Gj 6, 7, Ot 11, Vl 5; *La troiță, la cruci*: Vl 3, 11; *La ușa rudelor*: „La răscruci de drumuri și uneori la ușa unor rude apropiate”: Gj 10; *Se dădea ocol satului*: „Dacă mortul a avut vreo funcție specială, dă ocol satului”: Vl 11; *La distanțe egale*: Vl 3; *Oriunde*: Gj 4, Dj 11, 14.

Numărul odihnelor: *Câte doreau rudele mortului*: „Nu erau dinainte stabilite; câte voiau rudele mortului. Pentru fiecare oprire se plătea preotului”: Dj 17, Vl 1; „Câte voiai”: Vl 18; „Nu a existat și nu există un număr precis”: Ot 5; *Câte trebuiau*: „Se fac fără socoteală, câte neamuri sunt. La fiecare hodină, neamurile

„îi plătesc preotului care citește”: Mh 3; „De obicei, trei”: Mh 4, 11; „Trei, dar puteau fi și mai multe”: Mh 8; „Patru, cinci”: Mh 10; „Câte răspântii și câte fântâni erau până la cimitir”: Ot 13; „Nu e regulă, după câte răscruci sunt pe drum”: Ot 14; „La toate răscrucile de drumuri”: Ot 15; *Una*: „Mai demult se făceau trei, azi se face una singură”: Dj 11, VI 11; *Câte răscruci erau*: Dj 2, Gj 9; „Câte răscruci se nimereau”: Dj 15; *Douăsprezece*: „La toate intersecțiile”: Ot 4, 12; *Trei*: Dj 3–11, 14, 15, Gj 1–8, 10–15, Mh 5, 6, 12, Ot 2, 6, 8–11, 13, 15, 16, VI 2, 4–6, 10, 13, 17; „Se făceau trei soroace, la distanțe egale”: VI 3–7, 9, 14–16; „Trei, cel puțin”: Ot 1, Mh 1, 2, 5, 7.

Practici: *Interdicții*: „Dacă se duceau cu mortul la cimitir pe o parte, trebuiau să se întoarcă pe altă cale. Lumea lua apă din fântâni, se spăla pe mâini și o arunca peste cap”: Ot 6; „Nu trebuia să treacă cu mortul de două ori pe aceeași cale”: VI 3; „Nu se ducea mortul cu vaci. N-am văzut vaci înjugate la mort. Spânzurații nu puteau intra în biserică”: VI 6; *Lumea stătea în genunchi*: Ot 15; „Făcea măntanie”: Mh 6; *Practici speciale*: „Dacă mortul era învățător, se obișnuia să se treacă cu el pe la școala din sat, unde lucrase, se opreau și se rosteau cuvântări”: Gj 14; „Pe tineri îi plimba prin tot satul”: Dj 5, 7; *Se aruncau bani*: Gj 1–4, Mh 12, Ot 6, 9, 11, 15, 16, VI 10; „Dau neamurile cu bani peste mort”: Dj 4, 7, Mh 1, 4, 5, 7, 9, VI 2; „Franci mărunți”: Dj 16; „Se adună banii mărunți aruncați pentru copii”: Gj 1, 9; „Cineva din casă aruncă peste convoiul mortuar”: Gj 5; „Peste mort”: Gj 6, VI 5, 6, 13; „Familia, în patru colțuri”: Gj 8; „Rudele apropiate, în urma mortului, să aibă pentru vămi”: Gj 11; „Monede pe care le adună copiii”: Gj 12, Dj 3, 5–9, 11–15; „Se împart bani mărunți”: Gj 13; „Bani peste coșciugul mortului”: Gj 14; „Bani mărunți”: Mh 8, Ot 13, 15, VI 3, 4, 14–17; „Peste tron, pentru vămi”: Mh 11; „Peste cap, pe jos”: Ot 1; „Lumea stă în genunchi și aruncă bani”: Ot 10; „La răscruci, la troiță”: VI 3; „Mărunțiș la pornirea convoiului funerar”: VI 4; „Când pleacă din locul opririi se aruncă bani pentru vămi”: VI 7, 9, 12; „Se aruncă bani înapoi”: VI 18; *Se bocea în anumite locuri*: „La tineri, tot drumul, la bătrâni în anumite locuri, pentru că durerea nu este așa mare”: Gj 1; „Rude, fiice, prieteni boceau numai în anumite locuri. Se alegea cel mai lung drum”: Ot 4; *Se bocea pe tot drumul*: „Se opresc când citește popa”: Gj 3, Dj 2–17, Gj 4, 6–15, Mh 1–4, 7–12, Ot 5, 6, 8–15, VI 1, 2, 14–16, 18; „Erau și bocitoare plătite”: Gj 2; „Rudele și bocitoarele plătite se opreau din bocet în timpul slujbei odihnii mortului”: Gj 5; „Din familie boceau pe tot drumul, în afară de opriri. Trei fete tinere care boceau primeau apoi daruri”: Mh 5; „Ai casei se urcau în car și boceau. Femeile celelalte cântau Cântece de drum până la biserică; aproape de biserică femeile cântau Cântecul de biserică”: Mh 6; „Neamurile jeleau tare pe tot drumul, mai ales la vămi”: Ot 1, VI 3; „Cei ce simțeau durerea jeleau pe tot drumul”: Ot 1; „Rudele cele mai apropiate boceau pe tot parcursul drumului; înceta bocitul pe

timpul celor trei opriri": VI 4–10; „Neamurile boceau în drum spre cimitir peste tot; mai ales când se pleacă de acasă, când se pleacă din biserică și la îngropăciune": VI 11, 17; „Femei mai în vârstă din familie boceau pe tot parcursul drumului": VI 12; „Cine are durere, cui îi părea rău în drum spre cimitir bocește, dar nu și la hodini": VI 13; *Se împărțea*: „Se dă colac la gropari": Gj 4; „Sâmbecioare, un colac și o lumânare învelite la un capăt într-un guler, panglică de pânză albă de bumbac": Gj 10; „La biserică, după ce se face slujba, toți participanții care trec pe lângă capul mortului, primesc lumini și șervete": Gj 11; „Colaci cu lumânări": Gj 13, 14; „Se opresc mașinile cu care se întâlnesc și li se dau șoferilor câte cinci lei de pomană (obicei nou)": Mh 9; *Se întindea punte*: „Când trece gârla, se pune o pomneată (o batistă sau un șervet) și trece carul pe ea": Ot 10; „Când trece podul peste râul Vedea, se azvârle o batistă în urma carului. Cineva trebuia s-o ia, să aibă pomană mortul": Ot 11; La trecerea râului, fiecare pune jos ce are în mână; se zicea că plouă prea mult": VI 2; „Se aruncă cârpă albă să treacă carul peste ea": VI 10; „Dacă e vară secetoasă și în drumul cu mortul se trece peste o vale, se ia apă și se aruncă pe mort. Se spune că dă Dumnezeu și plouă. Se pun în 24 de batiste câte un leu și se dau unei femei, dacă e o moartă, unui bărbat, dacă e un mort, să fie pentru cele 24 de vămi. Dacă se trece o apă se aruncă bani în ea; acea apă este prima vamă": VI 11; *Se semăna mei*: „De acasă până la groapă, pe drum se împărștie mei sau mălai, ca să cunoască drumul sufletul mortului spre cei dragi, să nu se înstrăineze": VI 4; *Se tămăia mortul*: „Preotul citește Evanghelia și tămăie mortul": Gj 8; *Slujbă, citea popa*: Dj 3–5, 7–15, 17, Gj 2–5, 7, 10–13, 15, Mh 2–12, Ot 1, 4–9, 11–15, VI 1–18; *Vizitarea casei părintești și a altor neamuri*: „Era obiceiul să se treacă cu mortul pe la casa părintească unde se făcea slujbă": Mh 8; „Dacă avea copii, trecea și se oprea în fața casei lor": Dj 8; „Pe șosea trebuia să se treacă neapărat cu mortul": Gj 11; „Mortul trebuia să treacă neapărat prin locurile pe unde trecuse mai des în viață": VI 4.

Obiceiuri în biserică: *Plata vânilor*: „Vămi sunt la biserică: se dau de pomană 40 de lumânări cu batistă și bănuț la 40 de persoane": VI 11; *Sărutarea crucii de pe piept*: Gj 15; *Sărutarea de pe urmă*: Dj 2, 5, 7, 8, 10, 16, 17, Gj 3, 6, 8, 11, Mh 6, 8, 12, Ot 1, 13–15, VI 2, 3, 5, 6, 11, 13; „După ce se termină slujba, familia și cei străini dau sărutarea de pe urmă, alții dau mâna cu el": Dj 4; „În fața bisericii, când citește evanghelia": Gj 7; „Toate neamurile dădeau sărutarea din urmă în biserică": Mh 11; *Se zicea Dumnezeu să-l ierte!*: „În biserică, după slujbă, ca să rămână sănătos cel viu și să-l ierte Dumnezeu pe cel mort, se dă sărutarea din urmă": Ot 2; „Acasă și în biserică": Ot 5; „Familia, cei mai apropiați": Ot 7.

Obiceiuri pe marginea gropii: Înainte și după coborârea sicriului: *Coborârea sicriului în groapă*: „Acum se pardosește groapa: mai sus de tron pun lemne

și peste ele blane (scânduri). Peste podul de scânduri se pune apoi pământ“: Dj 5; „Se dau groparilor cele patru prosoape cu care au slobozit tronul“: Dj 12; „Groparii coborau sicriul cu două bucăți de pânză și apoi umpleau mormântul“: Dj 17; „Tronul se slobozește pe pânză și frânghii“: Dj 13, Mh 11, VI 5, 10, 11, 13, 17; „Se bagă cu picioarele înainte și cu fața la răsăritul soarelui. Groparii pun capacul peste sicriu și îl coboară cu prosoape mari de pânză“: Ot 1; „Femeia împarte patru prosoape oamenilor care l-au băgat în mormânt“: Ot 1; „Groparii rup pânza în patru“: Ot 4; „Cu frânghii“: Ot 5, VI 3; „La unii le face pod jos, să nu putrezească prea repede sau sus, să nu se surpe“: Ot 10; „Cu două fâșii de pânză, una la picioare, alta la cap“: Ot 10; „Cu pânză care se împarte la gropari“: Ot 11; „Se acoperea și se punea podul. Tronul se slobozea cu o pânză de trei, patru metri care se da de pomană, peste mormânt, groparilor; aceștia o rupeau și o împărțeau între ei“: Ot 13, 14; „Neamurile se așezau în jurul popii fără o ordine anumită. Groparii puneau capacul peste sicriu, îl băteau în cuie, îl coborau cu frânghii (mai demult îl lăsau cu pânză) și umpleau groapa. Cei bogați fac cu țiiment“: VI 2, 10, 11; „Dacă dai în groapa săpată de oseminte de la un alt mort, acestea se strângeau într-un săculeț de pânză, le făcea slujbă preotul, le uda cu vin și apoi era așezat în groapă, lângă coșciug“: VI 4; „Pentru cei ce se credea că se vor face strigoi, la colțurile tronului se puneau pietre“: VI 15; *Săpatul gropii*: „Groapa era săpată de doi, trei oameni angajați de rudele mortului. Nu se făcea vreo anume pregătire, numai dacă rudele cereau să fie zidită cu cărămidă sau să facă boltă“: VI 4; *Sărutarea din urmă*: VI 17; *Se aruncau bani*: „Se azvârle bani în groapă și zic: «Pământul e al Domnului/ Trupul e al pământului»“: Ot 11, Dj 11, 15; Cine nu apuca să sărute mortul în biserică aruncă bani“: VI 2; „Cei de la Sibiu am auzit că aruncă bani în groapă; noi numai când trecem peste o vale cu mortul aruncăm un ban în apă“: VI 11; „Bani pentru vămi“: VI 15; *Se arunca măsura mortului*: Dj 5, 15, Ot 10–12, 15, VI 2, 6, 7, 10, 13; *Se arunca piedica mortului*: Mh 5, VI 7, 15; *Se bocea*: „Rudele bocesc“: Dj 10, Mh 8; „Se jelea tare“: Ot 1, 5, 10, 14, VI 2, 5, 10, 11, 13, 17; *Se scoteau podoabele*: „Se scoteau podoabele mortului; se lăsau ine, cercei fără valoare mare: Ot 5; „Dacă voiai, îi lăsa podoabele. Femeia se îngroapă cu un fes în cap, că așa s-au cununat, cu fesul! Când o scoate nuneasca (nuna) îi dă vâlul și-i pune fes pe cap, nu cârpă“: Ot 1; „Se lăsa orice podoabă, mai ales la femei“: VI 17; *Se trăgeau focuri de pușcă peste mormânt*: Dj 2; „Numai la militari se trăgeau focuri de pușcă peste mormânt“: Dj 4, 16; „Pentru cei morți în război se face înmormântare ca și când ar fi mortul acolo: îngroapă o cutie cu lucruri de-ale lui“: Ot 1; „La ostași și la vânători“: Ot 13; *Îi citea popa*: Dj 2, 5, 8, 16, Gj 6, 7, 15, Ot 2, 13, VI 4, 6, 10, 11, 17; „Când preotul citește Evanghelia, cineva ține mâna sub capul mortului“: Gj 8; „Preotul citește și apoi trage pământ cu sapa“: Gj 11; *Se aruncau în groapă bani, flori, țărână*: Dj 3, 5, 6, 9–15, 17, Gj 1–3, 10–13, Mh 1–11, Ot 4, 5, 8–12, 15, VI 1–9, 12–16, 18; *Se cântau Zorile*

la capul mortului : Gj 5; *Se rupea piedica cu care era împiedicat* : Gj 4 ; *Se stropea mortul cu vin* : Gj 3, Dj 4, Ot 13, VI 2; „Lua o sticlă de vin și stropea mortul”: Dj 4, VI 3, 5, 6, 11, 17; „Îl stropea preotul cu pământ și cu vin”: VI 13; *Tămâierea locului înainte de a se face groapa*: Mh 12.

Obiceiuri după închiderea gropii: Pomeni peste mormânt: *Bani*: VI 15; *Baston cu o batistă (ciumaș)*: VI 2; *Băutură*: „La toată lumea din alaiul mortului, inclusiv preotului și dascălului”: Dj 10, 13, 17, VI 13; „La poarta cimitirului familia dădea de băut vin groparilor”: Ot 10; „Oala umplută cu vin pentru gropari”: Ot 15; *Carne*: „Pentru gropari”: VI 2; *Cocoș*: „Cocoș pentru mortul bărbat”: Dj 9, Gj 14; „Pentru gropar”: Gj 1, 2, 11, VI 5; *Cocoș și găină*: „La cei doi gropari și câte o oală de pământ, cu puțin vin în ea; cocoșul era primit de groparul care dădea primul cu sapa în groapă, iar găina de cel de-al doilea”: Gj 10; „Un cocoș viu”: VI 6; *Colivă*: VI 11; *Fructe crude*: Dj 10, 13, 17; *Fus*: „Ca să nu se facă moroi, imediat după înmormântare se înfigea în mormânt un fus sau un cui. Azi nu se mai obișnuiește”: Mh 1; *Găină*: „Pentru groparul care a început groapa”: Dj 1, 3, 5, Gj 11, 12, Mh 2, Ot 1, 4, 10–12, 15, 16, VI 5; „Pentru femeia moartă”: Dj 9, Gj 14; „Găină vie și un prosop la gropari”: Gj 17; „După înmormântare i se dă groparului care a început groapa o găină, la alt gropar un borcan cu șervet, iar ceilalți doi primesc câte un șervet și doi metri de pânză. Bucata de pânză o rup trăgând amândoi de ea peste mormânt”: Ot 2; „Se spală ghearele unei găini ce este dată de pomană, peste groapă, celui ce a început să sape groapa”: Ot 6; „Găină vie se dădea unui om să o ducă preotului”: VI 2; „Găină vie celui ce l-a scăldat sau unui sărac”: VI 3, 4, 7, 10, 11; „O găină vie pe care o lua preotul”: VI 6; „Familia dă peste mormânt o găină vie; aceasta îi răcăie țărâna ca să-i fie ușoară”: VI 12, 15; *Gulere (bentițe de pânză)*: „Nouă”: VI 2; „Batiste, lumânare la gropari”: VI 5; „Batista cu bani pusă la steag o lua dascălul”: VI 6; „Nouă gulere cu lumânare și bani”: VI 10; *Lână*: VI 3; *Lingură*: VI 3, Ot 9; *Mătănie*: „Rudele făceau trei mătănii pe mormânt și puneau firimiturile de la colacii de pomană, numiți boboneți”: VI 16; *Muzică*: „Lăutarii cântă melodiile care îi erau plăcute defunctului”: Gj 9; *Oaie*: Gj 1, 12, Ot 11; „După ce se înmormânta, se dădea peste groapă o oaie. Se făcea parastas la capul mortului: se slujea o colivă, se împărțea copiilor. Se dădea și un kg de vin”: Dj 8; „Se dădea peste groapă o oaie, dar azi nu se mai obișnuiește”: Dj 15; „Oaie cu miel”: VI 5; „Unui străin”: VI 6; „Mai de mult și câte o oaie”: VI 10, 15; Cine primește oaia, mai primește o pernă, o plapumă, un macat, o față de pernă cusută cu broderie, numită *fultuc*: VI 11; „Unui sărac”: VI 11; *Oală, cană cu apă*: „Oală nouă”: Dj 5, 9, VI 10, Ot 9; „O oală nouă din care se spală pe mâini”: Dj 11; „Se dă o oală cu apă celui ce a început groapa”: Dj 12, 14; „Date groparilor”: Gj 11, 12; „Oala cu vin sau cu apă la un om sărac”: VI 3; „Două

căni cu lapte": VI 15; *Ouă la Paști*: Dj 5; „Cană cu vin la al doilea gropar": Ot 4; „Un borcan cu apă, un colac, o batistă celui care a făcut groapa": Ot 11; „Două oale aduse de acasă cu apă din care s-au spălat neamurile pe mâini peste groapă": VI 2; *Pânză*: „Patru bucăți de stambă celor care au dus tronul": Dj 6; „Peste mormânt se împarte groparilor numai pânza cu care a fost coborât tronul în groapă. Rămân trei femei de tămâie drept apoi, a treia zi, tămâie de-a-ndăratelea. Vasul se pune apoi la stâlp": Dj 7; „Se dă groparilor pânza cu care e slobozit mortul": Dj 11, 14, Mh 1; „Punea coșciugul pe o pânză de trei metri și lua fiecare gropar câte o bucată de un metru": Mh 12; „Acum la gropari li se mai pune și doi metri de pânză pe umăr": VI 2; „Trei metri de pânză pentru gropari": VI 7; *Pasăre cu oală*: „Celui care a început groapa": Gj 2; *Pat*: „Perină, plapomă, cuvertură cuiva mai sărac. Groparilor le dă trei metri de pânză peste groapă": Gj 7; „Pernă, macat, scoarță la un sărac": VI 3; *Păstrarea norocului în casă*: „Se trece prin mâna mortului o legătură în care se punea grâu, fasole, bani, pene de găină, iar legătura e luată apoi și așezată în pod, la grindă": Ot 6; *Pomneți*: „40 de pomneți, fâșii de pânză cu un ban în ele, se împart, cu lumină, la copii": Dj 5, Ot 15; *Sare*: VI 3; „Se trecea mortului bani și sare prin mână. Cu banul se ia norocul mortului iar sarea se împrăștia la păsări": Dj 14; „Nașul sau cineva din familia lui primește o farfurie, un colac, sare, un șervet, lumânare": VI 11; *Se aruncau ulcele*: „Peste groapă femeile aruncă ulcele": Mh 9; *Se arunca vin*: Gj 3; *Se puneau pe mormânt bradul, stâlpul, florile*: Dj 10, Gj 3, 11, 12, Mh 8, VI 4, 6.

Spălătul mâinilor: „Numai groparii se spală pe mâini peste mormânt; se spălau între ei cu apă neîncepută luată într-o trochiță de la fântână": Dj 7; „Groparii se spălau pe mâini peste mormânt": Dj 9; Dintre rudele mai apropiate turna apă obișnuită să se spele, iar vasul din care s-a turnat apa se da de pomană peste mormânt": Dj 13; „Lumea obișnuia să se spele când se întorcea acasă": Dj 17; „O femeie turna apă peste mormânt dintr-o oală de pământ ca lumea să se spele pe mâini. Oala se da apoi groparului care a început groapa": Gj 3; Dj 5; „Se duce o oală cu apă la groapă. Omul care începe groapa aruncă cu apă în sus; e bine să prindă cât mai mulți apă și să se spele, ca să nu aibă amorteală la mâini. vasul îl ia acasă omul care începe groapa. Alții se spălau la prima fântână pe care o întâlneau în drum": Mh 3; „Dacă de la pomana de vin de la poarta cimitirului rămâne puțin vin, se spală pe mâini, se zice că mâinile lor sunt moarte și vinul mortului e bun; o femeie ia apă proaspătă de la fântână și toarnă dintr-o oală nouă peste toate mâinile întinse, apoi fiecare dă cu mâna udă peste cap ca să nu mai tragă mortul pe cineva după el; oala o dă femeii care toarnă": Ot 1; „O femeie are o sticlă cu apă și dă din ea la toată lumea să se spele pe mâini. Apa o citește preotul în biserică": Ot 8; „Groparii se spălau pe mâini deasupra mormântului cu apă luată de la prima fântână din drum": Ot 10; „Oala din care s-a turnat apă pentru spălat,

era umplută cu vin și o primeau. Groparii se spălau pe mâini peste mormânt, iar oamenii când ajung acasă; le toarnă o femeie și apoi merg la masă. La ieșirea din cimitir, la prima cișmea se spălau pe mâini și pe ochi și dădeau apă peste cap”: Ot 15, 16; „Lumea se spală pe mâini cu apă obișnuită, peste mormânt, să nu le moară mâinile, din două oale noi. Oalele sunt date de pomană peste mormânt cu țuică și vin”: VI 2; „Groparii își puneau uneltele cruciș, iar toți cei care pusese mâna pe mort, se spălau pe mâini peste mormânt. Se aducea o cană nouă cu apă. Toți țineau mâinile întinse deasupra mormântului peste care s-au pus în cruce lopețile groparilor. Cineva, indiferent cine, toarnă apă obișnuită dintr-o dată; pe fiecare trebuie să-l atingă măcar un strop. Oala umplută cu vin sau cu apă se dă de pomană”: VI 3; „Doar groparii se spălau pe mâini peste mormânt; își turnau singuri dintr-o oală nouă care le rămâne lor. Apa, din care toarnă și preotul peste mormânt, este adusă de acasă”: VI 5; „O femeie înaltă le turna apă obișnuită dintr-o oală nouă pe care o primeau de pomană groparii”: VI 10; „După ce se acoperă groapa cu pământ, se pun lopata și sapa pe mormânt și neamurile întind mâinile deasupra. Se toarnă apă dintr-o dată de către o femeie înaltă să-i stropească puțin pe fiecare”: VI 11; *Se turna vin pe mormânt*: Mh 8; *Se trăgeau clopotele*: Ot 15; *Turte, colaci, pâine*: „O pâine”: Dj 7, 11, 13, 17; „44 de colaci”: Gj 2, Ot 1; „Se dau la toată lumea din alaiul mortului” Gj 3, 11, Dj 5, 10, VI 5; „Se făcea imediat parastas și se împărțeau sâmbecioare: colac din făină de grâu în formă de S. Se dădeau 44 de „sâmbecioare” și 44 de „gulerașe” din pânză de bumbac”: Gj 14; „44 de colăcei, colaci de groapă și 44 de gulere de pânză de două degete, cu lumânare și câte un ban”: Mh 3; „Un colac la nași sau dacă au murit, la neamurile lor”: VI 3; „Trei boboneți, colaci, și trei batiste”: VI 7, 10; „Pe mormânt se puneau bucăți din colacii de pomană”: VI 9; *Vită*: VI 2.

Obiceiuri la întoarcerea acasă: *Alegerea altui drum*: „Participanții nu se întorceau pe același drum la casa mortului”: Dj 6; „Trebuiau să se întoarcă pe alt drum”: Ot 12; *Locul din casă pentru odihna sufletului*: „După înmormântare, în camera mortului se așează un pahar cu apă, jos pe podea, într-un colț. Stă acolo timp de șase săptămâni ca mortul să aibă cu ce se adăpa. Când iese sufletul mortului, se pun două lumânări pe tocul ușii deschise”: Mh 9; *Spălarea mâinilor*: „Se întorc la casa mortului, se spală pe mâini fără să se șteargă, trec la masă și se servește pomana mortului, semn că s-a uitat tot răul făcut de mort”: Mh 9; *Se amenaja patul sufletului*: „A doua zi se pune o pernă după ușă și un pahar cu apă; stau acolo șase săptămâni”: Gj 3; *Se mătura, se făcea curat*: Gj 3; „Imediat ce mortul era scos din casă, o femeie mătura toată casa”: Gj 13; „Se spală și se face curat după mort; vine o fată care mătură”: Dj 4; „Se mătura toată casa”: Gj 14, Ot 4; *Spurcarea mortului*: „Până la trei zile se adună lăturile de la vase. După trei

zile le duc la cimitir și, după ce tămâiază mormântul, le aruncă acolo, pe mormânt, să nu se facă moroi“: Mh 3; *Se descopereau oglinzile*: VI 3.

OFRANDELE CU CARE PLEACĂ MORTUL

Colaci și figurine din aluat la înmormântare: Rânduiala colacilor:

„[Se dau] Capii de țărăină și 40 de Pitișoare, ca chifla, rotunzi“: Dj 1; „Prescuri și mulți colaci mici pentru pomană, un colac mare pentru preot“: Dj 2; „44 colaci la moarte, 44 colaci la nouă zile, Prescuri, Dumnezeu (se da la popă), Îngeri“: Dj 3; „Se făceau șapte colaci mari, de patru kg fiecare, și câte șapte colaci mici pentru fiecare colac mare. Cei șapte colaci mici se numeau: Pite (trei colaci mici, simpli), Dumnezeu și Arhanghel (colac cu gaură în mijloc), o Cârstate și o Lăturghie (făcută în colțuri)“: Dj 4; „Sunt șase soroace până la șase săptămâni; un soroc pe o săptămână. Trebuie făcute pe rând. Un soroc cuprinde: șapte Sâmbecioare, șapte Îngeri, șapte Turtițe, 50 Colaci mici, cinci Colaci mari, cinci Prescuri, cinci Dumnezei. Până la șase săptămâni: 13 Colaci Mari (la toate soroacele), 13 Dumnezei, 13 Prescuri. Se împart la biserică, la lume și la copii, cu pomneți. Preotul și târcovnicul primesc patru-cinci colaci mari și patru-cinci prescuri, Colac Mare, al Ieșirii Sufletului, al Țărăni. Colacii de soroace sunt de trei și nouă zile, de trei și șase săptămâni. Colacii mici, ai sufletului, sunt: Colac lui Dumnezeu, Colac lui Avram, Colacul Portarului, Colacul Părerii de rău, Colacul Maicii Domnului, Colacul lui Iisus Christos, Colacul Îngerului“: Dj 5; „Năpurojnic (rotunde), Liturghie (în formă de cruce), Colacul lui Dumnezeu (rotund), colăcei Sfețite (rotunzi), Pită pentru pus pistornicul. Se fac în total 44 de colaci pentru un capăt“: Dj 6, 7; „La înmormântare se făceau șapte colaci mari. În fiecare colac se înfigea un brad (o crenguță de măr, păr), iar în vârf se lega o batistă. Aceștia sunt soroacele mortului. Fiecare colac are șase colăcei numiți Rânduiala Colacului. Se mai face un colac, Capul de Țărăină, care se dă copilului ce stă cu bățul în mână în capul pomenii. Fiecare colac mare avea trei Pite, o Lăturghie, o Cârstată, un Dumnezeu și un Arhanghel“: Dj 8; „Colaci și colăcei mai mici (rotunzi)“: Dj 9; „Se făceau mai multe feluri de colaci pentru: Dumnezeu, Maica Domnului, Îngeri, morți, vii (fiecare alt fel)“: Dj 10; „Colaci, turtițe, colăcei (rotunzi)“: Dj 11; „Se făceau șapte capete (Năpurojnice) mari, rotunde cât țestul, în jurul fiecărui Cap se făceau alți șapte colaci și la fiecare Cap, șapte colive. Capul este format din Cârsta, Lăturghia, Aranghel și patru colaci mici (unul de Dumnezeu și trei Sâmbecioare de împărțit)“: Dj 13; „Colac mare, împletit, cu patru gogoloaie deasupra care se dă jumătate la preot și jumătate la oameni; 44 colăcei în formă de opt (8) se dau la oameni, cu colivă; 44 de turtițe rotunde care se împart în zilele de sâmbătă, până

la șase săptămâni. La șase săptămâni se făceau șapte colaci mari și nouă colăcei: Dumnezeu (rotund), Liturghia (în cruce), Aranghel (rotund) și Cârstata (rotund)": Dj 15; „Un colac mare (rotund) pentru preot, o Prescure (în patru colțuri), o Liturghie (rotundă) cu flori pe ea, colaci mici (rotunzi) pentru cei veniți la înmormântare": Dj 16; „Se fac de șapte ori câte 50 de colaci. Așa era obiceiul: colaci de Aranghel, cu trei cruci, colaci de Duminică cu patru cruci, colaci pentru Rânduială cu pistolnic": Dj 17; „Colaci, Prescure, Îngeri (rotunzi, în cruce, în jumătate de 8)": Dj 14, Gj 1; „Prescure cu patru colțuri (cruce); Căpețel rotund și Sâmbecioara (în forma literei S)": Gj 2; „44 colaci ai Sărintarului și sute de colaci rotunzi pentru lume; un căpețel mai mare, rotund pe margini, în mijloc un colac ca prescura, cu pistolnicul pus pe el; o prescură în colțuri; un colac pentru Dumnezeu": Gj 3; „Colaci rotunzi, fără împletituri, dați [acasă] la oamenii care vin la înmormântare, pe drum, la oamenii care [participă] la înmormântare [și] la odihnă; Căpețel rotund [care se dă] la preot; Prescură în formă de cruce [care] se dă la preot; Colac de Bât, cu două găuri, se pune în băț cu mere, lână și se dă unui om": Gj 5; „Căpețel pentru preot, rotund, cu cruce și pistolnic; Prescură pentru preot; colaci mici, rotunzi, pentru oameni; Crestată care se pune în toiag, cu gaură la mijloc și cu trei cruci pe margine": Gj 8, 9, 13; „Sâmbecioare, colaci rotunzi, plini la mijloc; Prinoasele rotunde (Prinoasele mari) cu pistolnic în patru părți; Prescurile în formă de cruce": Gj 10; „Colaci rotunzi și în formă de jumătate de 8 și Prescure": Mh 1; „Se pregăteau Căpețele rotunde, cu cruce la mijloc; Liturghii în formă de cruce pentru oamenii morți neîmpărtașiți": Mh 2; „Colaci rotunzi": Mh 3; „Căpețel la preot, colac mare, rotund, cu cruce la mijloc și împletitură de jur-împrejur; la oameni se împart colaci mici, rotunzi, cu o împletitură pe margine; Sâmbecioară, Prescură": Mh 4; „44 de Colăcei rotunzi care se dau la oameni în biserică; Căpețel rotund, cu pistolnic în centru, se dă la preot; Liturghiile în formă de cruce, pistolnicite": Mh 5; „44 Colaci pentru parastas, un Căpețel, un Colac de Dumnezeu și o Prescure; 50–100 colaci mici pentru pomană; un Căpețel cu Prescure care merge la biserică cu mortul; un Căpețel cu Prescure care se pune la capul pomenii din curte; trei colaci se împart pe drum, unde se fac odihnele mortului; 22 colaci care se împart cu gulere peste groapă. Pe colaci se pune pistolnicul": Mh 6; „Pituțe, colaci rotunzi, fără gaură, cu pistolnic [pus pe ele] care se duc la biserică, cu mortul, și se dau la oameni; Liturghie, în formă de cruce, se dă la preot; Căpețel rotund, se dă la preot; Prescură, rotundă, se dă la preot": Mh 7; „Colaci ai lui Dumnezeu, ai Maichii Preciste, ai Îngerului, Arhanghel, Căpețel, Liturghie, Colac al Zilelor": Mh 8; „Dumnezeu, Maica Precista, Iisus Hristos, Îngerii, Sfinții, Căpițel, Liturghie, Colac al Zilelor, colac pentru împărțit la fiecare (în formă de melc)": Mh 9; „Căpețelul rotund, găurit la mijloc; Prescurea în formă de cruce; Colacii mici, rotunzi; Colacul de Bât, îngăurit și cu capete în formă de cruce": Mh 10; „Căpețel rotund care se dă la preot; Colacii Mortului: Maica Pre-

cistă (rotund, crestat în trei părți), Îngerul (în forma literei M), Arhanghelii care se împărteau oamenilor“: Mh 11; „Prescure, Colac mare, 44 Colăcei și Colaci Sfinți [cu nume de Sfinți]“: Mh 12; „Un Cap de Țărână, un Colac de Popă, o Prescure și nouă colăcei rotunzi, mai mici, împlețiți“: Ot 1; „Patru colaci mari [care formau] capul căpețelului: Prescure, Noporojnie, Drept Dumnezeu și Arhanghel; nouă colăcei mai mici, colaci de bărbat sau de femeie, de băiat sau de fată, împlețiți deosebit; nouă Boboroade mai mici; nouă Bolindeți foarte mici; Mărturia, o Boboroadă cu o floare ca o cruce“: Ot 2; „Se fac câte o sută de colaci mici pentru cei ce vin la înmormântare [numiți] Soroace. Pentru un soroc se fac 25 de colaci: Căpul sorocului, mai mare; Colacul lui Dumnezeu; Sfântul Arhanghel, Maica Domnului, Mărturia, Avram, Îngerul, Prescurea, Colac femeiesc, Colac bărbătesc. Sunt trei soroace: de țărână, de trei zile, de ieșirea sufletului. Pentru preot se dă colac mare și câte o prescură“: Ot 6; „Aranghel, rotund, cu flori din care se împărțea la oameni; Drept Dumnezeu, împletit pe margini, cu trei pristolnice; Răscrucile, trei colaci în formă de cruce care se dădeau la oameni; Prescura; Colaci de Popă, mari și rotunzi; colaci mici, rotunzi, pentru oameni“: Ot 9; „11 colaci și Capul Căpețelului din patru colaci: Colac Mare, rotund, împletit, încins de mai multe ori; Năpurojnie, cruciulițe mici; Prescură în formă de cruce; Aranghel rotund, cu gaură la mijloc. 11 colaci: Dumnezeu, Maica Precista și nouă colaci ai mortului“: Ot 10; „Se făceau la Căpețelul de Țărână nouă colaci ai mortului. Se făceau și alți colaci: Drept Dumnezeu, Maica Precista, Arhanghel, Naprojnje“: Ot 13; „Colac Mare (Năpurojnie), Aranghel, colac de om însurat, de flăcău, de femeie și de fată. Colacul Mare se încinge cu un brâu și se pun deasupra patru cruci mari, făcute cu pristolnicul. Aranghelul [este un] colac cu două cruci deasupra, ca și Năpurojnia, dar mai mic. Colacul de om: două rotogoale de pâine împletită. Colacul de flăcău: mic, cu cruciulițe mici pe el. Colacul de femeie: o pâine mică cu flori de cocă pe ea; Colacul de fată, la fel ca Aranghelul“: Ot 16; „Se făceau colăcei; mai târziu se tăia pâine. Boboneții erau mici, rotunzi, ca o chiflă. [Se împărțeau] 42 boboneți la stâlp (mormânt) și 100 la poartă. Ungurenii nu împărțeau la cimitir, doar acasă, la pomană, dădeau“: VI 1; „Nu se prepară [colaci]. Se dau felii de pâine [numite] Boboneți (44). Călătorele [se dau] peste groapă, 24 pentru vâmi“: VI 2; „Colaci rotunzi, Prescuri în formă de cruce“: VI 4; „Nouă [colaci] rotunzi de dat pe capac; trei, ai Drumului, se dau la odihnă; 44, ai Popilor, se dau la biserică; acasă [dai] cât poți și [face] praznic cine poate“: VI 5; „Boacă, Căpețel, Prescură [se dădeau] la popă. Împărțea la oameni câte o Boacă cu lumânare“: VI 6; „Colac Mare pentru preot; două, trei Prescuri pentru cântăreți; 44 Moșori sau Boboneți care se împart cu colivă. Colacul Popii și Moșorii [erau] rotunzi“: VI 7; „Nouă Bulzi, câți puteam, cu fâșii de pânză cu ban la colț. Acum 24 punți, fâșii de pânză cu colaci“: VI 8; „Nu se făceau aici [colaci], ci numai Boboneți, ca un fel de chifle, rotunde, mici. Bobonețe și lumânare se da la fie-

care“: VI 9; „Nu se fac colaci, ci Boboneți din feli de pâine. Înainte se făceau în casă ca o turtă și puneau pe ea pistornic. Nouă Boboneți peste mormânt și cu Ciumagul [erau] zece (dădeau peste groapă un băț de pomană); 50–60 la poartă (cu halva, zahăr, rahat“: VI 10; „Se dădeau 44 de Moșori și 44 de Batistute“: VI 15; „Pâine tăiată bucăți, îi zicea colac, o împărțea cu lumânare“: VI 11; „[Prin] colac se înțelege o felie de pâine cu colivă pe ea. Împărțea care cât putea pâine de împărțit. Peste groapă se dădeau 24 gulere cu ban în ele, o felie de pâine cu colivă și lumânare“: VI 12; „Se făcea Căpețel, pe care [puneau] colivă și 44 de Boboneți, colaci mici, rotunzi, împărțiți cu prosop la oameni. Pentru popă, Prescure“: VI 13; „44 [de colaci] pentru împărțit în biserică. Câte un colac pentru câți vin acasă, de la înmormântare [cimitir] la praznic“: VI 13; „Prescuri, Colaci mici și drepti“: VI 14; „Colacul lui Dumnezeu, Prescuri în formă de cruce, Moșori rotunzi pentru cei ce veneau la înmormântare“: VI 16; „Căpețele (colaci), circa 40 la parastas, rotunzi, împlețiți. Colacul lui Dumnezeu, Maica Precistă, Colac de femeie, Colac de bărbat“: VI 17.

Denumiri: *Arhanghel*: Dj 4, 8, 13, 17, Mh 8, 11, Ot 2, 6, 9, 10, 13; *Avraam*: Ot 6; *Boacă*: VI 6; *Boboneți*: VI 1, 2, 7, 9, 10, 13; *Boboroade*: Ot 2; *Bolindeți*: Ot 2; *Bulzi*: VI 8; *Capul Căpețelului*: Ot 2, 10; *Capul de Țărână*: Dj 1, 8, Ot 13; *Capul Sorocului*: Ot 6; *Cârstate*: Dj 4, 8; „Cârsta“: Dj 13; „Crestată“: Gj 8, 9, 13; *Călătorele*: VI 2; *Căpețel*: Gj 2, 3, 5, 8, 9, 13, Mh 2, 4–11, VI 6, 13, 17; *Ciumagul*: VI 19; *Colac al Drumului*: VI 5; *Colac al Sărindarului*: Gj 3; *Colac bărbătesc*: Ot 6, VI 17; *Colac de Băt*: Gj 5, Mh 10; *Colac de Duminică*: 17; *Colac de Fată*: Ot 16; *Colac de Femeie*: Ot 6, 16, VI 17; *Colac de Flăcău*: Ot 16; *Colac de Om Însurat*: Ot 16; *Colac de Popă*: Dj 2, Ot 1, 9, VI 5, 7; *Colac în formă de opt*: Dj 14, VI 1; *Colac al Ieșirii Sufletului*: Dj 15; *Colac al Țărâniei*: Dj 15, Mh 12, Ot 1, 2, 6, 16, VI 7; *Colac mare*: Dj 4, 9, 11, 15, 16, Ot 10, VI 14; *Colac mic*: Dj 2, 4, 9, 11, 15, 16, Gj 5, Mh 4–6, 9, 10, 12; Ot 2, 5, 9; *Colac pentru Rânduială*: Dj 17; *Colaci Sfînți*: Mh 12; *Colacii Mortului*: Mh 11, Ot 10, 13; *Colacul Ingerului*: Dj 5; *Colacul Zilelor*: Mh 8, 9; *Colacul lui Avraam*: Dj 5; *Colacul lui Dumnezeu*: Dj 5, Gj 3, VI 16; *Colacul lui Iisus Christos*: Dj 5; *Colacul Maicii Domnului*: Dj 5; *Colacul Părerii de Rău*: Dj 5; *Colacul Portarului*: Dj 5; *Drept Dumnezeu*: Ot 2, 9; „Dumnezeu“: Dj 3, 4, 6, 7, 10, 13, Mh 6, 8, 9, Ot 6, 10, 13, VI 17; *Iisus Hristos*: Mh 9; *Îngerul*: Dj 10, 14, 15; Mh 8, 9, Ot 6, VI 1; *Liturghie*: Dj 4, 8, 13, 16, Mh 2, 5, 7–9; *Maica Domnului*: Dj 10, Ot 6, 13; *Maica Precesta*: Mh 8, 9, 11, Ot 10, VI 17; *Mărturia*: Ot 2, 6; *Moșori*: VI 7, 15, 16; *Năpurojnic*: Dj 6, 7; „Năpurojnice“: Dj 13; „Naporojnie“: Ot 2, 10, 13, 16; *Pite*: Dj 3; „Pitute“: Mh 7; „Pitișoare“: Dj 1; *Prescură*: Dj 14–16, Gj 2, 8–10, 13; Mh 1, 4, 6, 7, 10, 12, Ot 1, 2, 9, 10, VI 1, 4, 6, 13, 16; *Prinoasele*: Gj 10; *Rânduiala colacului*: Dj 8;

Răscrucile: Ot 9; *Sâmbecioare:* Dj 13, 15, Gj 2, 10, Mh 1, 4; *Sfetițe:* Dj 6, 7; *Sfinți:* Mh 9; *Soroacele mortului:* Dj 8; *Turtițe:* Dj 11, 15.

Modul de preparare: „Ca pâinea, în căpistere”: Dj 8, 5, 11, 12, 15, Gj 2, 8, 10, Mh 2, Ot 6, Vl 4, 7, 15, 17; „În copaia de pâine”: Dj 10, 17, Gj 5, Ot 15; „În postavă”: Dj 9, Gj 3, 9, Mh 2, 5, 7, 10–12, Ot 1, 16; „În tăvi”: Dj 3, Gj 12; „[Copti] direct pe vatră”: Gj 3, 5, 8, 9, 12, 13, Mh 1, 4, 5, 7, 8, 11, Ot 6, 9, 10, Vl 8, 13, 17; „Copti în țest”: Dj 8, 12, 15, Ot 6; [Copti] în cuptor, sobă”: Dj 1, 14, 17, Gj 1, Mh 5, 10, Ot 1, 2, 6, Vl 2, 4, 7, 15.

Persoanele care îi preparau: „O femeie pricepută sau mai multe”: Dj 4; „O femeie mai bătrână. Împletea cu bani ca să nu fie bănuială”: Dj 12; „Femeile curate”: Dj 6, 7, Ot 15, Vl 1, 7, 16; „Femeile bătrâne care se pricepeau”: Dj 11, 15, 16, Gj 2, 3, 8–10, 13, Mh 2, 4, 5, 7, 9–12, Ot 1, 2, 6, 9, 16, Vl 13, 15; „Rudele sau vecinii”: Mh 8, Vl 4; „Se cumpărau”: Vl 10.

Obiecte puse în sicriu: Bani: *În buzunare:* Ot 1, 6, 11; „Se lăsau de obicei bani în batistă și batista se lăsa în buzunar”: Dj 13; *În perina mortului:* „Bani în perniță, sub cap”: Mh 9; *În sân:* Gj 3; „Batistă cu bani, băgată în sân, pentru plata vămilor”: Gj 8; *În săculeț:* „În gecuț (săculeț)”: Dj 8; *Legat de deget:* „Se lega un ban la deget cu un fir roșu”: Dj 13, 15, Gj 11, Mh 5; „Un bănuț legat cu o sfoară de deget”: Vl 3, 5, 7, 8, 12, 15; „Batistă cu un leu se leagă la degetul mortului”: Vl 11; „Un bănuț găurit, legat de degetul mic, să plătească la vămi”: Ot 11; *Lipiți la deget:* Ot 9; *Pe piept:* „Cu busuioc”: Vl 10; *În general:* Dj 2, 3, 5, 6, Gj 1, 3–5, 10, 15, Mh 4, 5, 8, 11, Ot 4, 10, 12, 15, Vl 1, 4, 6, 14; *Motivație:* „Să plătească cele 40 de vămi”: Dj 7; „Așa s-a pomenit, asta îi trebuie mortului pe lumea cealaltă”: Gj 4; „Să aibă mortul pe lumea cealaltă”: Gj 7, Mh 1, 2; „Să plătească trecerile în viața de dincolo”: Vl 4, 5, 18.

Alimente: Bomboane: Ot 12; *Colac:* Gj 3, 11, Ot 12; „Trei colaci, să aibă”: Gj 7; „În sânul mortului”: Gj 14; „Pe piept”: Gj 15; „Colac, să nu se facă moroi”: Mh 3; *Ou:* „Un ou fiert în spuză, să nu se facă moroi”: Dj 14; „Ouă, să aibă”: Gj 7; „Copt, se bagă în sân pentru hrana mortului”: Gj 8; „În sânul mortului”: Gj 11, 14, Mh 3; *Ceapă:* Ot 12; *Covrigi:* „Legați la mână, căci se întâlnește cu prieteni, copii, părinți, să le dea mortul”: Ot 11; *Făină, zahăr:* Gj 11, Ot 15; *Mei:* „Pus într-un săcuș sub capul mortului”: Dj 4, 6, 17; „Nouă boabe de mei”: Ot 6; „Mei, fir roșu într-un săcuiaș”: Mh 7; „Pus într-un săculeț”: Mh 8, 9; *Turtiță de mălai:* „Popoi (turtiță) în sân, pentru hrana mortului”: Gj 8.

Obiecte de toaletă: Batistă: Gj 11, Vl 7; „Să aibă”: Gj 7; „La cei tineri”: Dj 8; „Pusă în căpătâi”: Vl 6; *Brici de bărbierit:* Vl 12; *Oglindă:* Gj 3, 4, 6, 13, 14, Mh 12, Ot 11, Vl 6, 7, 9, 16; „În buzunar”: Gj 11, Mh 3, 11; „La cei tineri”: Dj 8;

Părul și unghiile tăiate după scaldă: „Resturile de păr și de unghii se puneau în căpătâiul mortului; săcuiul cu resturile”: Dj 4; „Părul sub șale”: Ot 2; **Pieptene:** Gj 1, 9, 10, Mh 1, 3–5, 7–9, 11, Ot 1, 2, 4, 6, 8, 9, 16, VI 1, 2, 10, 12, 15, 16; „Pus într-o pernuță”: Gj 12–14, Dj 3, 5, 6, 9–12, 17; „Pus în săcues, săculeț, sub capul mortului”: Dj 4; „Chepten sub pernă pentru dres mortul”: Dj 7; „În gecut (săculeț); „Cel care a fost folosit la scaldă și gătitul mortului”: Dj 9, Mh 8, VI 14; „De la spălat”: VI 11; „Pus într-o perniță, alături de alte obiecte”: Dj 14; „Folosit de mort, pus în pernă”: VI 4; „În trăistuță, sub cap”: „Pieaptăn”: Ot 10; „În pungă”: Ot 12, 15; **Podoabe:** „Se putea lăsa orice podoabă a mortului se dorea”: Ot 14; Unii le lăsaus, alții nu. Nu prea se lasă lucruri de valoare, ceva din aur”: VI 3; **Săpun:** Gj 1, 3, 4, 13, Dj 6, 9, 11, Mh 12, Ot 11, 16, VI 2; „În perna mortului”: Ot 2, Dj 5, Gj 11; „O bucată de săpun, pusă în săcues, săculeț, sub capul mortului”: Dj 4; „Sub pernă, pentru dres mortul”: Dj 7; „În gecut, săculeț”: Dj 8; „Cel folosit la scaldă mortului”: Dj 9, 10, 12, 17, VI 4; „Săpun pus în căpătâi”: VI 6, 11, 12, 14, 15; „În trăistiță, sub cap”: Ot 1, Mh 4, 5, Ot 6–10; „Cu care l-a spălat și ce a mai folosit”: Ot 15; **Prosop:** „Ștergarul care a fost folosit la scaldă mortului”: Ot 16.

Patul mortului: **Așternut:** Dj 11, Gj 3, 4, Ot 8, VI 5, 6; „Cearșaf și o velință sub el”: VI 13, Gj 11, Ot 2; **De învelit:** „Țoale sub el”: Dj 7; „O toală, pânză”: VI 11; „Velință”: Dj 11, Gj 11; „Se acoperă cu procov”: Mh 3; „Scoarte, pernă”: Mh 10, Ot 2, 13; **Flori, textile de înfrumusețat patul:** „Covor”: Dj 16; „Flori”: Gj 3, 5, Ot 4, 10, 15; „Busuioc”: VI 6; „Macat”: VI 18; **Pernă:** „Caier de lână, cămăși rupte, ca să facă perna mai mare”: Dj 9; „Perini”: Dj 16; „Căpătâi cu paie”: Gj 3, Mh 10, Ot 2, 13, VI 5, 13; „În pernă nu-i prea bine să pui fulgi, că nu trece vama până nu numără toți fulgii din pernă”: Ot 2, 13; „În căpătâi se puneau lumânări mici, cânepă, pieptene, săpun, ac, armici”: VI 2; „Perniță, giulgiu”: VI 3; „Umplută cu frunze de copac, foi de porumb, cu pieptenele și săpunul folosite de mort”: VI 4; **Saltea:** „Lână să-i fie moale”: Dj 4; „Talașul de la sicriu, să stea pe moale”: Mh 11, Ot 2, 6, 8, VI 5, 11; „Lână, să stea pe moale, să se odihnească”: Ot 11.

Obiecte de inventar de uz gospodăresc: **Ac cu ață:** Dj 10, Gj 4, Ot 11; „Amici cu ac”: Dj 3; „Puse în perna mortului”: Dj 5, Ot 2, 6, 8, 9, VI 16; „Cu care a cusut la mort”: Dj 14; „Cu care s-a cusut pânza de pe ochi (ohar), pus într-o pernuță”: Gj 12; „Ac de cusut în săcuias”: Mh 1, 4, 5, 7, 8; „Acul și ața cu care s-a cusut urarul (două benzi de pânză albă puse în cruce pe sub brațele mortului în trăistuță, sub cap. Pe pânză se cos cruci roșii și albe)”: Ot 1; „Cu care s-a cusut perna mortului”: Ot 16; **Fus de tors:** „Să nu se facă strigoi”: Ot 1, 4, 12; „Patru fuse la patru colțuri”: Ot 1; **Mestecău, făcăleț pentru mămăligă:** Ot 14; **Mijloace de iluminat și aprins focul:** „Lumânări”: Dj 3; „Lumânarea cu care își dăduse sufletul”: VI 3.

Obiecte de identitate creștină: *Iconiță:* Ot 10; *Cruciuliță:* Ot 11, 15; „Cruce mică”: Vl 5; „O cruce de lemn pe piept”: Gj 11; „O cruce din două crenguțe”: Vl 5; „Trei cruci din fuiuare de in sau de cânepă”: Mh 7; *Măsura mortului:* „Luată cu trestia”: Dj 17; „Luată de gropar”: Gj 8; „Luată pe ață de lână”: Gj 11; *Nu sunt slujiți în biserică:* „Ucișașii și sinucișașii”: Ot 10; „Nu aveau voie să intre în biserică copiii nebotezați, sinucișașii, lăuză fără moliftă”: Vl 10.

Obiecte pentru pedepsirea strigoiului: *Ciob:* „Ciob de cană de marmură”: Dj 9; „12 pietricele de marmură ca să nu se facă moroi”: Dj 14; „O marmură (ciob de farfurie de faianță), ca să nu se transforme în moroi”: Gj 8; „Piatră de marmură, pusă într-o pernuță”: Gj 12, Mh 9; *Pietricele:* „Nouă”: Dj 6, 9–11, Gj 3, 11, Ot 6, Vl 10; „Nouă pietre puse în trăistuță”: Ot 8; „Nouă, în gură și în pernă, luate de oriunde, să nu se facă moroi”: Vl 13; *„Rug, măracini”:* Gj 3, 9, Vl 10; „Crăcuță de măceș ca să nu se facă moroi”: Dj 14; „Rug de mure sau de măceșe în pernă”: Gj 11.

Ocupații sugerate mortului: *Numărarea:* „Fire de nisip, semințe de mac sau de mei să le numere, să nu se facă strigoi”: Gj 3, 4; „Fire de nisip puse într-o perniță”: Gj 12; *Prelucrarea lânii și cânepii:* Dj 5, Mh 12, Ot 16, Vl 11; „Lână în trăistuță, pusă sub cap”; *Prelucrarea părului de capră:* „Înainte de a pune mortul în tron”: Mh 6.

Obiecte cu rol purificator: *Aiasmă:* „În gură”: Ot 1; „[În sicriu] o sticlură”: Vl 2; *Tămâie:* „În gecuț (săculeț)”: Dj 8; „Nouă boabe de tămâie”: Dj 9–12, 14; „Tămâie, fir roșu într-un săcuiaș”: Mh 7–9; „Bob de tămâie în gură, să nu se facă strigoi! Să-și mănânce din capul lui, nu al altora”: Ot 1; *Usturoi:* „Să nu se facă strigoi”: Mh 3.

Obiecte puse în mormânt: *Peste sicriu:* *Bani:* Dj 3, 5, 8, 9, 11, 12, 15, Gj 1–5, 10–15, Mh 1, 4, 5, 7–9, 11, 12, Ot 1, 2, 5, 6, 8–13, 15, Vl 1–4, 6–8, 12–15; *Flori:* Dj 2–8, 12, 13, 16, Gj 1–6, 10–14, Mh 1–12, Ot 1, 2, 5, 6, 9–14, Vl 1–9, 14–17, 18; „Flori se puneau ca și astăzi numai deasupra mormântului”: Dj 17; *Iarbă verde:* Mh 5, 6; *Măsura mortului:* Dj 3–5, 11, 12, 15, Gj 3, 4, 7, 10, 11, 13–15, Mh 1, 4, 7–9, 11, Ot 2, 4, 6, 8–10, 12, 13, 15, Vl 2, 4–6, 10, 12–14, 18; „Se păstra acasă”: Gj 5; „Se rupea în trei bucăți”: Gj 12; Vl 7; *Țărână și frunze:* Gj 15; „Numai popa aruncă pământ cu sapa”: Dj 2, 3; „Dă preotul țărână cu sapa din trei colțuri”: Dj 4; „Preotul presăra pământ peste mormânt; neamurile iarbă și puțin pământ, ca să-i fie ușor mortului”: Dj 5; „Preotul arunca o mână de țărână”: Dj 8, 9; „Rudele aruncă o mână de țărână”: Dj 12, 15, 16, Vl 1, 4, 5; „Țărână, mai întâi aruncă preotul de trei ori”: Vl 6, Ot 4, 5, 8–10, 12, 15, Vl 7–9, 14–18; „Țărână, frunze sau câteva frunza de iarbă”: Ot 6, Mh 1, 4, 5, 7, 8, 10, 11; *Prima brazdă de*

pământ: Mh 3; *Tărână aruncată ritual*: Gj 1, 2, 10, 13, 14; „O mână de țărână”: Gj 3–6, Ot 2, 7, 11, 13; „Doar preotul pune o mână de țărână”: Gj 8; *Tărână, iarbă*: Mh 9; *Untdelemn și vin*: Dj 5, Gj 11.

OFRANDELE DATE MORȚILOR DUPĂ ÎNMORMÂNTARE

În drum spre casă: „Venind de la cimitir, la prima fântână, se dă cu apă peste cap”: Ot 1; „În drum spre casă, la prima fântână ieșită în cale, lumea se spală pe mâini și aruncă apa în spate, peste cap. Când primești pomană, ești obligat să bei din apă sau să o torni în găleata din care bei în mod obișnuit apă”: Ot 10.

Acasă: „Toată lumea vine acasă și stă la masă și mănâncă; se face un Cap al mortului în capul mesei”: Dj 2; „Pomană după înmormântare cu mâncare gătită, de post sau de dulce, cu vin sau țuică”: Dj 4; „Se împărțea o garniță cu cane, prosop, fâraș, mătură, masă de pomană (masă încărcată cu mâncare și scaune) toalele mortului. La copii se dau oale sau străchini cu mâncare”: Dj 4; „Se pregătește mâncare și se dă băutură”: Dj 5; „Când se întorc de la înmormântare, toată lumea se spală pe mâini și se șterge fiecare pe prosop. Pomana se compune din mâncare gătită (fasole, mazăre, varză, carne de oaie sau berbec, ciorbă) și băutură (vin, țuică). La plecare, fiecare primește una, două felii de pâine”: Dj 6; „Cei care vin la mort, sunt opriți la masă unde mănâncă ciorbă, friptură, gogoși. Se dă la fiecare câte un colac, ca să aibă mortul pe lumea ailaltă”: Dj 7; „Se făcea pomană pentru participanți: de dulce (varză, ciorbă, friptură) sau de post (fasole bătută, mâncare de cartofi, macaroane cu nuci). Se dădea la fiecare câte două pite, strachină cu mâncare, cană, colivă”: Dj 8; „Mâncare gătită: de post (fasole, varză, cartofi) sau de dulce (carne, sarmale, băutură”)”: Gj 3; „La înmormântare familia dă celor veniți sau chemați masă, vase, îmbrăcăminte”: Gj 4; „După înmormântare la casa de unde a ieșit mortul se făcea pomană mare la care veneau cei ce au participat la înmormântare, de cele mai multe ori, tot satul. Se serveau două, trei feluri de mâncare, băutură și la fiecare câte un colac și lumânare”: Gj 5; „Ai casei îi cheamă pe toți și le dau varză și ciorbă; azi se dă friptură, cozonac”: Gj 7; „Când vin de la mort toți cei care îl petrec primesc colaci, lumânări, mâncare și băutură. Când se ridică pomana, cineva din familie prinde o găină și o aruncă peste masă, o prinde cineva și o dă înapoi în curte”: Gj 8; „Brânză, colaci, ouă, lumânări”: Gj 9; „Colaci, o lumânare, colivă de grâu fiert și o strachină cu mâncare”: Gj 10; „Colaci, băutură, brânză, ouă, fiecare ce are; se dau 44 de șervete de pomană,

fiecare legat cu un ban, pentru că sunt 44 de vămi; Când se face pomana acasă pentru mort se așează un om în capul mesei și acolo se pune un ciomag de măr și se împodobește cu flori și cu busuioc, un geac (săculeț) și dacă e femeie, un batic, iar dacă e bărbat un șervet și trei colaci, numiți Sâmbecioare. Omul sau femeia ia ciomagul în mână și dă roată la masă înainte de fiecare fel de mâncare servit și zice «Dumnezeu să-l ierte», cum se pomenește și ceilalți spun «Să-l ierte Dumnezeu!». Persoanei cu ciomagul îi mai dă o farfurie și un castron cu mâncare, trei colaci, un pahar de vin”: Gj 11; „Mâncare și colaci. În satul Vladimiri nu se dau oale de pomană”: Gj 15; „Se mănâncă, se bea, se împart 44 de colaci la parastas, în casă, și colaci mici la pomana din curte”: Mh 6; „Acasă, după înmormântare se dau doi colaci: Căpețel, cel de jos, Liturghia, cel de sus”: Mh 8; „Acasă se dă masă mare: ciorbă, varză, prune cu carne, friptură, colivă, colaci, acu pilaf”: Ot 1; „Se invită la masă cu mâncare gătită: colaci, ciorbă, varză, țuică, vin. E pomana mortului, primește sufletul”: Ot 2; „Se face masă mare. Altădată se dădea un singur fel de mâncare, azi se dau trei feluri”: Ot 8; „Se dă masă la toată lumea: mâncare de dulce sau de post (luni, miercuri, vineri). La plecare li se dă un coș cu o oală de pământ în care se pun legume gătite, rămase de la masă, colac, pâine, vin, țuică”: Ot 10; „La înmormântare se dă «țărâna»: ai casei dau la toți care participă la înmormântare ciorbă, varză, friptură, cozonac, țuică, vin; azi se dau ca la nuntă”: Ot 13; „După înmormântare se pune masa jos, pe bățatură, pe așternut. Cine venea primea varză, ciorbă, băătură. La pomana de acasă se făcea un Căpețel de țărână: doi colaci mari (căpețelul), Arhanghelul și o Prescură. Zece colaci mici pentru căpețelul de țărână sunt ai mortului și se împărțesc la biserică, când se slujește mortul. Căpețelul de țărână zece colaci mari: Dumnezeu, Arhanghel, Prescuri, Năporojnia (Maica Precista), 10–12 colaci mici care sunt ai mortului: Arhangheli, Îngeri, Uitate (pentru morții uitați). La parastase se face tot așa”: Ot 13; „Acasă, după ce vin de la cimitir se dau la masă ciorbă, varză, friptură, colaci, colivă, vin”: Ot 14; „Se dă, la cine vine, varză, ciorbă, sarmale, colivă”: Ot 15; „Pomana din ziua înmormântării și din a doua zi se face, în mare parte, din darurile în mâncare aduse de femeile care se perindă pe la capul mortului”: Vl 1; „După ce vin de la înmormântare se dau, la cine vrea să vină, mai multe rânduri de mâncare: legume, varză, carne, pâine. După ce mănâncă, la fiecare dai bobonete și lumânare”: Vl 2; „Acasă, când vin de la cimitir, se dă la masă ciorbă, varză, friptură”: Vl 3; „După ce se tămâia la înmormântare, persoanele care duseseră mortul la cimitir veneau la casa mortului, la pomana cea mare, unde se servesc mâncăruri de dulce, dacă înmormântarea fusese în zi de dulce sau de post dacă înmormântarea fusese în zi de post”: Vl 4; „Se făcea praznic cu cine venea: se dădeau la masă varză, făsui, ciorbă, țuică, vin, colivă”: Vl 5; „Acasă, după îngropare, se dă la săraci mâncare cu masă cu tot”: Vl 6; „Se face pomană: colivă, colaci, de-ale mâncării”: Vl 7, 9, 13, 16, 17.

La diferite termene după înmormântare: *A doua zi:* „A doua zi după înmormântare, dimineața, se făcea prânzul mortului: veneau gorniști și cântau și se așezau iar la masă cu ce rămânea de la pomană”: Dj 8; „Până la șase săptămâni se dădeau, în fiecare dimineață, o turtă unui trecător cu un ou, rahat sau ceva de post dacă e zi de post”: Vl 6; *A treia zi:* Dj 3, 6, 9, 10, 13, 16, Gj 3, 4, 6, 9, 11–13, Mh 1, 4, 5, 7–11, Ot 1, 2, 4–16, Vl 1, 3, 5, 6, 8–18; „A treia zi, mâncare și două, trei toiege: o nuia de alun sau de gutui, cu batistă, covrig, măr dată la copii; a noua zi: mâncare și două, trei toiege”: Dj 3; „La trei zile se dau turtițe, 12 colaci”: Dj 6; „La trei zile se face pomană de trei zile și se dau haine peste masă unei femei sau unui bărbat după cum a fost mortul, un rând de haine. Ciomagul îl ia omul acasă. În trei seri la rând, după înmormântare, înainte de scăpătatul soarelui, vine cineva numit de familie să mănânce cinișoara, mâncare aleasă. Atunci, în a treia seară, îi dă o masă cu față de masă, scaun, castron, farfurie cu mâncare, trei colaci, o cană cu vin”: Gj 11; „La înmormântare se dau trei mescioare”: Gj 15; „Se dă măsuță cu două străchini și pânză”: Vl 10; „La trei zile primește, cine vine la masă, o boată înflorată cu un batic și lumânare, mâncare, numită mescioară”: Vl 13; *A noua zi:* Dj 3, 4, 6, 9, 10, 12–15, Gj 7, 9, 11–13, Mh 1, 3–11, Ot 1, 2, 4, 6, 7–9, 11, 12, 14–16, Vl 1, 3–9, 11, 12, 14–18; „Se făcea parastas la cimitir: se dau, peste groapă, nouă colăcei și nouă pahare de băutură”: Vl 3; „Se împarte un colac și colivă ca să aibă mortul”: Dj 15; „La cimitir se împart colaci, biscuiți, lumânări”: Vl 4; „La nouă zile se face pomană: mâncare și colaci (moșori)”: Vl 5; „Hainele se dau peste groapă la nouă zile și la șapte ani; mâncarea se dă acasă, iar la cimitir, peste, groapă, hainele”: Vl 11; „Se împart la cimitir colac și *toiag* (lumânare)”: Vl 14; *La trei săptămâni:* Dj 4, 9, 10, 13, 14, Gj 6, 9, 11, Mh 1, 2, 4, 5, 7–11, Ot 1, 4, 6–9, 11–13, 15, Vl 1, 3, 4, 8–12, 14, 15, 17, 18; „La trei săptămâni se face parastas la cimitir: se dau, peste groapă, nouă colăcei și nouă pahare cu vin”: Vl 3; „Se împart la cimitir colac și *toiag* (lumânare)”: Vl 14; *La șase săptămâni:* Dj 3–10, 12–15, Gj 1–5, 7, 9–15, Mh 3, 9, Ot 1, 2, 4, 7, 11–16, Vl 2–7, 9–11, 14, 16, 17; „Pomană cu oale, bani, pat, masă, scaune, găleată, castroane, lampă de gaz, două feluri de mâncare”: Dj 3; „Se face pomană mare”: Dj 5; „44 colaci, din care 22 cu floare și 22 crestați, împărțiți dintr-un ciurel (sită); ultimul colac se dă împreună cu sita și șervetul. Tot atunci se dă și un rând de haine”: Dj 6; „Pentru cei necăsătoriți se fac hori la Paște. După horă se face masă: ouă roșii, boboci (floricile de porumb), biscuiți, cozonac, nuci, zahăr. Se face și brad, ca la înmormântare. Bradul se joacă. Mai demult, după jucatul bradului, acesta se rupea în horă și se împărțea cu tot ce era în el, sau se aducea acasă, la copilul care-l căra. Obiceiul se menține și mai bogat astăzi”: Dj 6; „Se împart străchini cu varză, carne, ciorbă, care cu ce voia, și două Capete pentru colivă. Până la șapte ani îi faci Capete, îmbrăcămintă nu se dă”: Dj 7; „La pomană mare se împart: masă cu lam-bă, oglindă, săpun, farfurii, castroane, solnițe, două scaune, pat cu saltea, macat,

cearceaf": Dj 9; „La șase săptămâni, apoi până la șapte ani": Dj 8, Ot 1, 2, 7, 11–16; „Se dă îmbrăcăminte, pat, pernă, macat": Gj 4; „Se făcea pomană la fel ca la înmormântare, dar mai mică; de obicei veneau numai rudele și o parte din sat": Gj 5; „Se face din nou pomană: se împart iar haine, se dă o oaie peste masă, după ce se ridică masa se toarnă apă": Gj 11; „Când moare cineva se pune apă într-un vas, deasupra pragului; de acolo bea sufletul apă șase săptămâni. La șase săptămâni se dă de pomană, la săraci sau la proaspeți căsătoriți, o masă, mică sau mare (înainte doar mici), două scaune, o strachină de pământ cu mâncare, țuică, vin, țoale": Ot 10; „La șase săptămâni se dau o masă și un scaun": Ot 15; „La parastas, la masa mare, se dau trei, patru feluri de mâncare. Atunci se dau pentru mort o masă rotundă, față de masă, un scaun, farfurii, tacâm, tot ce e pe masă. Din ziua îngropării, un om primește mâncare de pomană din aceleași vase, până la praznicul de șase săptămâni. După masa de praznic acesta ia acasă vasele din care a mâncat împreună cu un șervet. După ce moare un om, se pune la o femeie o mescioară (lingură, strachină, cană cu apă, pahar cu țuică, vin, pâine). Aceasta mănâncă zilnic, până îl îngroapă, când ia acasă vasele și șervetul pe care a mâncat. La șase săptămâni primește și masa încărcată cu mâncare și scaun. Până la șase săptămâni se dă zilnic câte ceva de mâncare, se tămâie sub pat și se stropește cu apă": Vl 2; „Se dau haine la săraci": Vl 3; „La cimitir și acasă se dau de pomană masă, pat, oale, haine, mâncare gătită": Vl 4; „Acasă, la șase săptămâni, se dau la săraci haine, un pat, o masă": Vl 5; „Se împart la cimitir colac și toiag (lumânare). Acasă se dau oale și hainele mortului": Vl 14; *Slobozitul izvorului la șase săptămâni*: „Cinci fete cară 44 de vedre pe la gospodării și le notează pe răboj, apoi se slobod apele: dacă e soare, e mărturie că s-au dus 44 de vedre. Se spune «să fie ale mortului!». Fiecare fată pune pe o scândurică o lumânare și-i dă drumul pe apă, apoi aruncă câte două, trei găleți de apă. Pentru femei se dau basma, cană și bani, apoi se tămâiază la mormânt 40 de zile": Dj 3; „După înmormântare o fetiță cară apă la mai multe case. La șase săptămâni, într-o zi de sâmbătă, se slobode apa. Se duce la pârâu cu patru colaci, oală cu tămâie pentru tămâierea locului, un brăduț mic cu cârpă, bomboane. Se aduce și un copil martor. Se ia puțină apă în garnița cu care a cărat apă pentru mort șase săptămâni și se varsă. Colacii se dau copilului iar bradul, înfipt acolo, se tămâie șase săptămâni de către o femeie plătită": Dj 6; „După Santa Maria Mare, două sâmbete, se face colivă în biserică, a treia săptămână se slobod apele. Slobozirea apelor: 1. *Apa mică*. Când moare omul, o fetiță cară trei găleți de apă, una la mort, apoi încă două la vecine. Tot fetița aceea ori alta cară de luni până sâmbătă câte opt găleți în fiecare zi la vecine, cu cobilița; 2. *Apa mare*. Altă lume cară timp de șase săptămână numai joia și sâmbăta. Atât cei care dau la cărat o săptămână, cât și cei care cară șase săptămâni, trebuie să slobode apele. Se duc la fântână cu maramă, cu pom, brad ori cracă verde împodobit cu flori de grădină, cu masă și 20 de pite. Cheamă lume, numai

femei, în jurul fântânii, taie o trochiță din bostan, pune patru lumânări în trochiță și le dă drumul pe apă. Fata-și făcuse pe o jordiță, la care-i zice răboj, semne câte găleți cărase. Fata frânge jordița în trei și o aruncă pe apă. Acolo merge și un băiat pe care fata-l întreabă: «Ești martor că am cărat atâtea găleți de apă?, Sunt martor!». Se zice de trei ori. La fel se face azi, dar ia două farfurii, fata una, băiatul una și le schimbă peste jgheab.“: Dj 7; „Când se sloboade apa se face colacul de șase săptămâni și colacul apei“: Dj 8; „Se cară apă 40 de zile, șase săptămâni, de către trei fete și se însemnează pe o nuia de alun gălețile cărate. La șase săptămâni se ducea femeia cu fetele la fântână cu câte trei colăcei, trei farfurii, trei batice, trei câni; se scoate apă din fântână cu câmile câte găleți au scos și au cărat 40 de zile. Femeia întreabă fata: «Pe cine ai martor că ai adus apa?», iar fata răspunde: «Luna și Soarele!»; apoi se dă drumul la trei așchii cu câte trei lumânări pe așchii și se tămâiază 40 de zile“: Dj 9; „Toamna se slobozește apa, într-o zi de sâmbătă sau de joi. Omul face pomană cu colaci și mâncare împartită pe grupuri de familii. Se frige un berbec, iar după ce ia popa o bucată, se împarte la toți participanții“: Dj 11; Se cară apă șase săptămâni: apa mare și apa mică, de două persoane sau de una singură. Apa mare este de trei găleți pe zi, apa mică 44 de găleți, ambele timp de șase săptămâni. În sfânta zi de duminică nu se cară apa mare. Aceasta se recuperează sâmbăta și luna. Apa mare nu se însemnează, apa mică se însemnează pe o creangă de lemn dulce. Slobozirea apei se face astfel: se duc fetele cu găleata la izvor, se tămâie locul, se varsă șase, opt găleți și se întreabă: «Ești martor până la moarte că am cărat eu, cutare, apa?» Se spune de trei ori. Se frânge creanga de măr, se pune în găleată și se azvârle la răsărit. Se dă pe sub găleată o batistă pentru băiat și un batic și bani pentru fată. Se tămâie de la trei zile până la șase săptămâni. Se mai dă o pâine, o sticlă cu băutură, bani. Cu trei zile înainte de șase săptămâni, femeia care tămâie sparge oala primită să tămâie din ciob“: Dj 11; „Numai fete mari duc apă cu găleata șase săptămâni“: Gj 1; „La mort se dă de pomană izvor de apă: rudele mortului angajează o fată mare, dacă mortul e de sex feminin, sau un băiat curat, dacă mortul e de sex masculin, care duce, în fiecare dimineață de la înmormântare, timp de 40 de zile, apă la trei case. Duce atâta apă cât este nevoie în fiecare dimineață; dacă apa adusă se termină, nu-ți mai aduce până a doua zi. Prima dată se duce la fântână cel care cară apa împreună cu cel care comandă (ruda mortului), tămâiază fântâna și aprind o lumânare. Cel care cară apa își alege singur cele trei case unde va duce apa. După 40 de zile se sloboade izvorul: merge la o apă curgătoare, face o cotovoaie (coace un dovleac, scoate miezul și rămâne o jumătate de coajă), în care fixează patru lumânări în formă de cruce, le așează în formă de cruce, lipindu-le la mijloc pe fundul cotovoaiei și le ridică capetele afară ca să poată fi aprinse. Se face un toiag de pâine și se ia un toiag de alun pe care fixează covrigul, un ulcior, o bucată de pânză. Pe apă pune un m de pânză, ținută la un cap să n-o ia apa și sloboade pe ea cotovoaia cu lumânările aprinse,

lăsând-o să plutească deasupra pânzei. Dacă cotovoia se răstoarnă, înseamnă că cel ce a dus izvorul (apa la cele trei case) nu a fost curat trupește. În perioada în care duce apă (40 de zile), cel desemnat nu are voie să cearnă făină sau mălai, să măture, să spele rufe, să aibă relații sexuale; toiagul și obiectele prinse de el, se dau celui care a adus izvorul; acesta primește și bani (cca 100 lei)”: Gj 8, 13, 14; Se dau pomeni de apă la slobozire”: Gj 9; „Apa pentru mort o cară o femeie bătrână ori un copil până în 13–14 ani pe la case, până face 44 de semne pe un lemn. Are un băț de alun pe care face un semn la fiecare șase căldări de apă ($6 \times 44 = 264$ căldări). Mai aduce și în plus, ca să fie primit. După ce a făcut cele 44 de semne, femeia pentru care a dus apa face mâncare, se duce la un pârâu, aprinde focul, pune masa cu colăcei, băutura și aduce câțiva copii. Dă de pomană și acasă. Pune la băț (băt) o bucată de pânză, flori, îl așează pe apă și toarnă apă pe pânză. Femeia primea pânza, o pereche de opinci, 60–80 lei. Se pun lumânări aprinse pe ambele părți ale apei și se așează masa unde e iarbă verde. Soarele e martor: «Soare, soare, ești martor că... a adus apa?»”: Mh 3; „Se pune o masă afară, orientată spre răsărit unde stătea preotul, iar la celălalt capăt un tânăr care avea alături o altă masă pe care erau așezate darurile sale. Când primea darurile, trebuia să fie de față un martor care spunea «Sunt martor și eu și luna și soarele». Se organizau pe familii și participau neamuri de aproape, călătorii”: Mh 5; „Mortului îi aduce apă șase săptămâni, la o casă cu oameni bătrâni, după care se slobozesc izvoarele”: Ot 4; „Slobozirile de apă la 40 de zile de la înmormântare se făceau la orice fântână din sat; azi nu se mai ține obiceiul”: Ot 7; „La șase săptămâni pe o blană se înfig patru lumânări în cruce, nuiaua pe care s-a însemnat apa și le dă drumul pe apă. Cea care a cărat apa primește o căldare, prosop, batic, bani, iar cea care tămâie, primește bani, strachină, prosop, haină”: Ot 10; „Femeii care tămâiază i se dau fustă și batistă, iar celei care cară apa (o fată cu mamă și cu tată) o oală nouă cu vin. Se mai dau bani, colaci”: Ot 15; „Pomenești o apă până la șase săptămâni. O femeie plătită duce zilnic la o casă câte o garniță cu apă (44 găleți cu apă). După ridicarea mesei șase săptămâni, cineva din familie merge cu ea la râu. Într-o cutie sau într-o jumătate de dovleac se pun două lumânări și crestezele (un băț crestă cu fiecare găleată cărată) și se dau pe râu. Acasă, femeia primește bani. La moși se dau și vase: păsat cu lapte, acum griș sau orez cu lapte, colivă pe bobonete, o oală sau strachină cu lingură”: Vl 2; „Timp de șase săptămâni o persoană aleasă de familia mortului, de cele mai multe ori o fată curată, aduce pentru mort, la o femeie bătrână sau la un bărbat nevolnic, 44 de vedre cu apă. După șase săptămâni, fata primea un tulpă și bani”: Vl 4; „Timp de șase săptămâni cineva ducea apă oamenilor din sat. În fiecare dimineață se dădea cuiva de mâncare”: Vl 5; *La nouă săptămâni*: „O pomenire la biserică”: Dj 3, 5, 10, 13, Ot 11, 15; *La trei luni*: Ot 7, Vl 3, 10, 17; *La șase luni*: Dj 3–7, 10, 12, 13, Gj 1, 7, 11, 15, Mh 5, Ot 1, 2, 7, 11, 13–16, Vl 2, 3, 5–7, 10, 11, 17; „Se dau haine de

pomană": VI 5; „Se fac Capetele la o jumătate de an": Ot 2; *La nouă luni*: Ot 7; *La un an*: Dj 3, 6, 12, Gj 1, 2, 4, 6, 7, 9, 11, 15; „La un an și la un an și jumătate, la doi ani și doi ani și jumătate": Dj 5; „Se fac Capetele la un an": Ot 2; „La un an se dau acasă colaci și mâncare acasă": VI 14; *O dată pe an, timp de șapte ani*: Dj 7, Mh 6, Ot 1, 2, 7, 11, 13–16, VI 3, 5; *O dată pe an, timp de nouă ani*: Dj 10, 13, Ot 4, 12, VI 2, 4, 6, 7, 9–11, 14, 17; „Din an în an până la nouă ani, de ziua de nume a mortului": Ot 11; *O dată pe an, timp de zece ani*: Dj 5, Mh 3, 5; *O dată la șase luni, timp de șapte ani*: Ot 14; *La trei ani*: Ot 4, 7, 12, VI 5; *La șapte ani*: „În fiecare an, de la un an la șapte ani": Ot 12; „La dezgropare, la șapte ani: ritual de înmormântare": Gj 11, VI 4; „Cine poate": Mh 3, 5; „La un an și jumătate până la șapte ani; cine vrea îl dezgroapă la șapte ani și o ia de la început cu pomenirea tot până la șapte ani": Ot 13; „După șase săptămâni se numesc parastase, iar la șapte ani se dezgroapă": VI 6, 14; „La un an se dau acasă colaci și mâncare": VI 14; „Din an în an până la șapte ani ești obligat": VI 11; „În fiecare an până la șapte ani": VI 17, Ot 4, 7; *Parastase*: „Nouă parastase în fiecare sâmbătă": Dj 2; „Colaci, uneori se pune masa acasă și se servește mâncare gătită: ciorbă, friptură, sarmale. Se dau colaci cu lumină, cu ceva mâncare": Dj 5; „La nouă zile: pâine și ciorbă": Dj 6; „După înmormântare, la parastase, familia dă vecinilor și prietenilor colaci, carne, pește, fructe, băutură. La zilele morților se fac, de asemenea, parastase": Dj 8; „Până la șapte ani, din jumătate în jumătate de an, se face parastas și se dau de pomană colaci": Dj 8; „La praznicele pentru sufletele celor morți participau rudele, vecinii. Se făcea colivă, slujbă religioasă; coliva și lucrurile de împărțit (îmbrăcăminte, mâncarea) se sfințeau la biserică, apoi se împărțeau": Dj 10, 15; „În fiecare sâmbătă timp de șase săptămâni, se mergea la mormânt cu preotul satului unde se pomenea mortul și se stropea mormântul cu vin, după care se împărțeau prescuri și colaci": Gj 4, 5; „Colivă și colaci la capul mortului": Gj 7; „Se dau câte nouă colaci, un colac mare, trei prescuri și toiag. La pomeni se dau: mâncare, băutură, haine, masă, pat, scaun, lumină, căldare pentru apă": Gj 15; „Parastasele se numesc pomeniri. Se fac la termenole obișnuite, inclusiv sâmbetele, până la 40 de zile": Mh 5; „Familia, rudele apropiate dau mâncare și îmbrăcăminte vecinilor, rudelor, cunoscuților și chiar necunoscuților": Ot 7; „La parastase se dau, la cine vine, Căpețele, la biserică și acasă. Căpețelele se fac la trei, șase, nouă zile, la trei, nouă săptămâni, un an și apoi din jumătate în jumătate de an până la trei ani. Apoi urmează, din an în an, până la nouă ani": Ot 10; „La parastase se fac, până la nouă ani, soroace: pomana de căpețel. Se face colivă, cu o jumătate de kg de vin la biserică, se stropește mormântul cu vin. Soroacele și parastasul se fac împreună: soroacele, după parastas": Ot 11; „Se dau la vecini și la săraci mâncare, colaci. La cimitir se dau, la toate parastasele, căpețele, iar acasă se pun mesele": Ot 15; „La parastase se împarte colivă, colaci, mâncăruri diferite": VI 3, 6; „În fiecare sâmbătă, până la șase săptămâni, se dau, la cimitir, fursecuri,

lumânare“: VI 4; „La parastase se dă, la săraci, pe mesele din fața mormintelor mâncare, băutură, colivă“: VI 10; „Cine vine primește haine, mâncare și băutură“: VI 13; „Se dă de pomană la cimitir, uneori și o masă acasă, la săraci și la neamuri, cu colivă, colaci, băutură, fructe, brânză, etc.“: VI 17; *Îngrijirea mormântului*: „În preajma sărbătorilor, mai cu seamă a zilelor de pomenire, se puneau flori, se îngrădeau mormintele de către rudele mai apropiate“: Dj 17; „Femeile săpau mormintele primăvara, vara; să nu aibă buruiiană, pune flori“: Gj 3–7, 15; „În fiecare duminică se aprinde lumânare și se dă cu tămâie“: Gj 8; „Pun flori, văruiesc pietrele din jurul mormântului“: Gj 11, Dj 2, 5, 7–10, 13, 16, 17, Mh 5, 6, 8, 11, 12, Ot 1, 2, 4, 7, 10, 13–16, VI 3, 5, 10, 13, 17; „Nu le îngrijește nimeni, cimitirul este total neîngrijit“: Mh 3, Ot 5; „Ai casei puneau flori și le săpau de două ori pe an: la Paști și în septembrie“: Ot 11; „Femeile, ele sunt cu ale morților, le plivesc, le sapă, le pun flori. E rușine să ai un mormânt neîngrijit, mai ales primăvara și vara“: VI 1; „Cum vrea fiecare, mai ales în săptămâna Postului Mare, la Joi Mari și de Moși“: VI 2; *Îngrijirea osemintelor*: „La șapte ani se curățau osemintele vechi dintr-un mormânt. Rudele le spală cu vin cu apă; preotul le slujea când se scoteau din sicriu. Se îngroapă din nou lângă un nou sicriu“: Dj 10; „În preajma zilelor de pomenire, la șapte ani, osemintele vechi se slujeau de către preot la cimitir, se curățau de către rude și se îngropau iar“: Dj 13; „Osemintele vechi se curățau cu vin, se slujeau la cimitir de către preot și se îngropau din nou, dacă după șapte ani se îngropa altcineva în aceeași groapă sau dacă se schimba groapa“: Dj 17; „Osemintele vechi dintr-un mormânt nu se scot obligatoriu; dacă moare cineva din neam le curățau groparii când le scoteau, se făcea slujbă și o nouă înmormântare. Se pun într-o traistă de pânză“: Ot 1, 5, VI 5, 6, 10, 11, 17; „Osemintele vechi se curăță în ziua înmormântării în cimitir, se pun într-o pânză, preotul le slujește religios; li se face și un Căpetel, iar groparii le îngroapă în ziua înmormântării pe sicriul cel nou“: Ot 10; „După șapte ani osemintele vechi, se scot când moare cineva, groparii le curăță cu apă, se slujesc de preot, apoi se îngroapă la capul mortului recent“: VI 3; „Familia îngrijea mormintele, puneau flori, mai ales în săptămâna mare, să fie gata vineri“: Ot 10, 14–16; „Se curăță, se stropesc cu vin, se pun într-o față de pernă, se slujeau religios odată cu mortul ce se îngroapă, se pun în coșciug și se îngropau iar“: VI 13.

Fântâna mortului: Persoanele care o construiesc: „Rude“: Dj 2, 4–6, 9, 11, 12, 15, Gj 1–3, 6–8, 13, 15, Mh 5, 7, 10, 12, Ot 1, 2, 6, 8, 9, 11–16, VI 1, 2, 6, 7–9, 12–16; „Cine avea mort, mai ales acela căruia i-a murit cineva pe câmp“: Gj 4; „Din familie, pentru cine avea păcate multe“: Gj 8; „Oameni tocmiți“: Gj 9; „Omul, în viață fiind, sau urmașii lui, după moarte“: Gj 10; „Părinți pentru copii sau copii pentru părinți“: Gj 5, 12; „Copiii mortului, părinți pentru copii, ca să nu

ducă lipsă de apă cel care a plecat pe lumea cealaltă”: Gj 14; „Se deosebeau de alte fântâni prin faptul că se punea o cruce de lemn în popul fântânii”: Dj 8; „În amintirea celui mort; astăzi nu se mai obișnuiește”: Dj 10, 13; „Membrii familiei dădeau fiecare câte ceva. Se construiau numai dacă familia respectivă avea posibilitate”: Vl 3; „Rudele, familia mortului, fiindcă de orice mai poate răbda sufletul, dar de apă, nu”: Vl 4; „Dacă nu puteau, refăceau una veche. Contribuiau mai mulți care au avut morți la șase săptămâni. Aceste fântâni se deosebeau de cele obișnuite prin crucile din jur puse pentru morții pomeniți la șase săptămâni. Se puneau cruci: la mormânt, una la fântână și una la răscruce”: Vl 5, 11; „Se contribuia la renovare”: Vl 10; „Se deosebeau de celelalte prin faptul că puneau o icoană și o tablă pe care scriau, pe o parte, numele celor vii care au plătit fântâna, și, pe cealaltă parte, numele morților pentru care s-a făcut”: Vl 17; „Cei cu posibilități materiale și care făcuseră rău în viață”: Ot 4; „De oricine voia să le facă, oameni mai înstăriți din sat; azi nu se mai fac”: Mh 1, 4, 6, 8; „Făceau poduri și punte peste ape curgătoare sau făceau fântâni, ca să nu-i uite pe cei morți”: Mh 2; „Rudele construiesc fântâni pentru vii, nu pentru morți”: Mh 9; „Fântânile se numeau vevenice, cișmele”: Mh 11.

Locul unde se construiește: *În hotarul satului; pe câmp, în păduri:* „La un izvor, în calea oamenilor”: Dj 5, 6, 8, 12, 14, 15; „În vâlcea, la răscruce”: Dj 3, Gj 1; „La răscruce de drumuri, în locurile de muncă, unde erau foarte rare sau lipseau cu desăvârșire. Aveau însemnare în amintirea cui s-a făcut”: Gj 5; „Undeva în hotarul satului; erau sfintite de preot”: Gj 10; „În câmp, pe deal sau la răscruci de drum. Se făceau ca să aibă mortul apă pe lumea cealaltă”: Gj 13; „Pe câmp, pe drumuri, să fie pomană pentru călători”: Mh 8, Ot 8, 9, 12, 13; „În câmp, la distanțe mari de sat”: Ot 2, 4, 15; „În câmp, dincolo de marginea satului”: Ot 6; „În afara satului, chiar și în păduri”: Vl 8, 9, 14; „Pe dealuri”: Vl 14, 16; *În vatra satului:* Dj 4, Vl 7, 8; „În curte”: Dj 2; „Pe stradă, în curte”: Dj 11; „La porți”: Gj 1, 10; „În sat, într-un loc anume ales”: Mh 2–4; „De obicei, la poarta gospodăriei”: Mh 5; „În sat și în câmp, la drum sau în curte. Pe ele se scrie numele mortului și familia”: Ot 1; „În sat, la loc bun, la răspântii”: Ot 6, 9; „La drum și în curte. Se scrie pe ele numele mortului”: Ot 14; „Pe lângă biserică, pentru ușurarea sufletului, pentru pomană, la izvoare”: Ot 11; „În drum”: Vl 2; „Lângă casă, unde era izvor, sau prin sat”: Vl 5; „În sat, iar lângă ea se făcea și o cruce”: Vl 12; „La răspântii, lângă cimitir”: Vl 14; „În sat, în afară de sat, unde erau izvoare, la fântâni vechi”: Vl 15; „La drum, la răspântii”: Vl 17; *La capul sau marginea satului:* Dj 10, 13, Gj 2; „La marginea satului, pe câmp”: Mh 1; „În afara satului, la margine”: Mh 4, 7, Vl 7; *Unde este nevoie de apă:* Gj 9; „Acolo unde cred că e nevoie de apă; pe deal, la un izvor, în calea trecătorilor. Aveau o cruce pictată frumos”: Gj 3; „Unde era izvorul: pe vale, prin păduri [Pânză freatică] este numai

în vale, în sat nu funcționează nici o fântână“: Gj 4; „La un izvor“: Gj 7, 8; „În locurile unde se perindă lume“: Gj 12; „Unde duceau lipsă de fântâni, la câmp sau la margine de drumuri, pe care trec mai des călătorii“: Gj 14; „Unde doreai“: Gj 15; „Unde apărea izvor“: Mh 6, 10; „Unde era nevoie“: Mh 9; „Pe unde erau izvoare de apă“: Mh 10; „Unde era izvorul, ca să ia lumea apă“: Mh 12; „La răscruci de drumuri, pe islazuri, în sat și în afara satului“: Vl 1; „Pe câmp, unde fântânile sunt rare, cu deosebire pe moșiile satului, pe islazuri, unde oamenii cresc vite. Și azi este acest obicei“: Vl 3, 4; „La un izvor, unde putea“: Vl 6; „Pe drum. Se deosebeau de cele obișnuite pentru că aveau cruci de lemn alături“: Vl 10; „Se fac într-un loc unde vede că vine apa, unde se dă de apă“: Vl 11; „Pe drum, pe unde sunt izvoare“: Ot 16, Vl 13.

Obiceiuri la fântâna mortului: „Când se sloboade fântâna, se face pomană, slujește popa, se dau pomeni de apă, se fac slujbe religioase“: Gj 1–3, 6–8, Dj 2, 3, 5, 10, 12–14, 16, Mh 1, 2, 4, 6, 7, 9, 11, 12, Ot 2, 8, 9, 12–14, Vl 1–3, 5–7, 11, 13–17; „Nu se dădeau pomeni; fiecare își lua apă când îi trebuia“: Dj 4; „La sfeștania fântânii se făcea pomană, se ridica și o cruce“: Dj 6; „Nu se dădeau pomeni de apă, dar se împărțeau colaci, mâncare, ca la slobozirea oricărei fântâni. Se fac slujbe religioase când o sloboade“: Dj 8; „Se sloboade fântâna; se dau oale, mâncare, colaci; ctitorii fântânilor fac colaci și-i dau preotului“: Dj 9; „La pomenirea celor morți se dădea apă din aceste fântâni, iar la slobozirea fântânii se făceau colaci: Colacul izvorului“: Dj 15; „Se dădeau pomeni de apă din ele. Cine vrea face pomană când termină fântâna“: Gj 4; „Slobozitul izvoarelor: ca să aducă apa în fiecare dimineață pentru mort timp de șase săptămâni după înmormântare la patru case, de obicei la nevolnici, rudele mortului angajau o femeie sau o copilă, care nu spăla, nu mătura, nu avea păcate. La împlinirea a șase săptămâni, rudele mortului cu femeia mergeau la râul Motru ca să sloboade izvoarele de apă pentru mort pe lumea cealaltă. Mai dinainte era pregătit un băț de alun, un fel de furcă de tors, care se împodobeau cu un caier de lână albă, un fuior de cânepă, o batistă, un buchet de flori și niște pungi cu bomboane. În vârful bățului, în crăpătura care se făcea în lemn, era legătura cu bani cu care se recompensa aducătoarea de ape. În marginea râului se întindea o bucată de pânză albă, pe care se așezau 44 de câni sau ulcele, se stropeau apoi cu apă limpede de râu și se spunea: «să fie de sufletul mortului...». După aceea, într-o covețea de dovleac se așezau în cruce patru lumânări aprinse, iar la mijlocul ei o ulică din cele 44, cu colac și colivă deasupra. Astfel pregătită, ovețicăi i se dădea drumul pe curentul apei să meargă la vale. Aceasta însemna că s-a dat drumul izvoarelor pentru mortul care se pomenea. Bățul (furca), cu toate obiectele care îl împodobeau era dat femeii care dusese apa. Cei care participaseră la ceremonial luau parte la o mică pomană de care se îngrijiseră rudele mortului. Cele 43 de ulcele de apă erau împărțite în sat, la tot

atâtea persoane. În anumite zile ale anului se mai dădeau, pe lângă fântâni, și altfel de pomeni: se împărțea mâncare la zilele morților“: Gj 5; „Fântânile fiind sfințite, apa luată din ele, era socotită dată de pomană“: Gj 10, 12; „Se dădeau pomeni în anumite ocazii de către cei care le făcuseră sau de rudele apropiate“: Gj 13; „Se dau pomeni de apă cu orice prilej de pomenire a celor morți; în anumite zile din an, se făceau mese de pomenire cu mâncare pregătită acasă. În caz de secetă mare, oamenii se adunau în jurul unor asemenea fântâni și, în prezența preotului, se făceau rugi pentru dezlegarea apelor“: Gj 14; „Se dă apă de pomană la sărbătorile mari, mai cu seamă la Sf. Maria. Se mai dau pomeni la sfeștania și sfințirea fântânii, când se sloboade fântâna“: Mh 5; „La slobozirea fântânii, la slujba fântânii, se dau pomeni de apă. Fiecare, când vrea, tocmește o fată care duce apă de pomană. În ziua când duce apa, fata nu face altceva nimic: nu se pieptănă, nu se spală“: Mh 8; „Se dau pomeni de apă la marile sărbători (Paști, Rusalii) și de ziua morților. Se făcea chiar joc de ziua morților“: Mh 10; „Se dau pomeni de apă: mergeau în bălciuri cu un butoi de apă și dau pe acolo apă de pomană. Se făceau vrăji și descânțece, dar nu se știe precis cine. Se făcea parastasul fântânii cu preot, slujbă și pomană când o terminau și o dădeau în folosință“: Ot 1; „Când se făcea prima pâine, se dădeau pomeni în preajma lor“: Ot 4; „La terminarea fântânii, oamenii împărțeau pomană cu lumânări. Pe crucea de la fântână se însemnau pomeniții, vii și morți. Crucea rămânea lângă fântână. Timp de două — trei zile de la moarte, o fată ducea, ca pomană, câte două, trei găleți de apă pe zi: «îi sloboade apa»“: Ot 6; „Se dădeau pomeni de apă. «Apă mare» pe șase săptămâni, de la Joi Mari până la Moșii de vară: o fată mare, curată, nemâncată, aduce dimineața, câte trei găleți de apă pe zi, joia și sâmbăta. La șase săptămâni îi dă drumul apei, cu coajă de dovleac, cu o lumânare în cruce, colac, batistă, 100 de lei, o găleată plină și o cană. Dă drumul la troaca cu lumânarea pe râul Vedea la vale“: Ot 11; „La prima pâine din grâu nou se făcea un colac cu cruce și bani pe el. Acesta era împărțit copiilor la fântână. Când se dădea în folosință, i se făcea dezlegarea cu pomană mare“: Ot 12; „Se dădeau pomeni de apă din aceste fântâni la Joia Mare: se tămâie la fântână, se face foc și se dă apă și mâncare“: Ot 16; „La șase săptămâni se dădeau pomeni de apă din aceste fântâni, dar și altfel de pomeni: la sfințirea unei ciuturi (puț), la desfundarea unei fântâni, se putea lua apă pentru slobozitul izvoarelor pentru morți, la zilele morților se putea împărți pentru un anumit mort. Nu se făceau vrăji sau descânțece, dar se puteau face slujbe cu preot“: Vl 4; „Nu se dădea pomană de apă. Se făcea pomană doar la terminarea lucrului fântânii cu mâncare“: Vl 8; „Se dădeau pomeni de apă din ele la Sf. Maria“: Vl 9; „Nu se dădeau pomeni, dar cine bea, era pomană“: Vl 10; „Se dădeau pomeni de apă la zilele de prăznuire ale celui decedat (la ziua numelui). În alte zile speciale din an se dădeau pomeni: de-ale mâncării, de-ale băuturii“: Vl 12.

Mâncăruri preparate pentru praznicul de înmormântare: „Ciorbă de carne, varză, fasole, friptură, tocană. Azi măsline, brânză, salam, sarmale, dulciuri”: Dj 1; „Ce putea omul: ca într-o zi de sărbătoare, mâncare cu carne”: Dj 2; „Ciorbă, varză, sarmale”: Dj 3; „Dacă era în post, pește, mâncare de cartofi, fasole, mazăre, varză cu ulei. Dacă nu era în post, ciorbă de carne de oaie, de păsări, varză cu carne. Azi și mezeluri, cozonac”: Dj 4; „De dulce: ciorbă, varză, cartofi, friptură pe orez. De post: fasole, mâncare de prune, colac cu colivă. Azi și sarmale”: Dj 5; „Ciorbă de fasole, varză pentru post. Ciorbă, varză cu carne în zile de dulce”: Dj 6, 7; „De dulce: varză cu carne, ciorbă, friptură. De post: fasole sleită, ciorbă de cartofi”: Dj 8; „Varză, ciorbă, piftii (iarna), friptură”: Dj 9; „Mâncare de post, nu de dulce ca de sărbători. Așa e obiceiul”: Dj 10; „De dulce: varză cu carne sau fasole, ciorbă de pasăre, ciorbă de porc, ciorbă de pește. De post: varză prăjită, fasole, ciorbă, colivă”: Dj 11; „În post: făsu, murături, țuică, colivă. De dulce: varză cu carne de oaie, ciorbă de pasăre”: Dj 12; „De post, sau de dulce: varză fiartă, mâncare de cartofi, fasole”: Dj 13, Mh 3; „Ciorbă, mâncare, colaci”: Dj 14, Gj 1, Mh 1; „Varză fiartă, fasole bătută, mâncare de prune, varză cu carne”: Dj 15; „De post: sfeclă fiartă, umplută cu sâmburi de dovleac, fasole bătută, varză fiartă sau sarmale cu sămânță. De dulce: ciorbă, sarmale, friptură”: Gj 2; „Ciorbă, varză cu carne, sarmale, mâncare de cartofi cu carne, pilaf”: Gj 3; „De post: fasole bătută, ciorbă de fasole, de cartofi, de varză, de pește. De dulce: ciorbă de bureți (măruntaie de oaie), ciorbă de oaie îngroșată cu făină, varză cu carne de oaie. La praznicul de înmormântare nu se dă niciodată carne de capră”: Gj 5; „De dulce, ciorbă, carne cu varză. De post fasole, cartofi, ardei umpluți cu sos”: Dj 16; „De post: fasole sleită, varză fiartă, sfeclă cu nuci, colivă. De dulce: varză cu carne, ciorbă acră, ciorbă dulce, colivă”: Gj 8; „De post: sarmale cu orez sau varză, fasole bătută, mâncare de cartofi, mâncare de prune, colivă pe colaci. De dulce: varză cu piftie, ciorbă acră, bureți din mațe, colivă pe colac”: Gj 9; „De post, din toate legumele: varză sau sarmale de sâmburi de nucă, de dovleac, ciorbă de cartofi, fasole, ciorbă, friptură, prune cu orez. Dacă era de dulce, se serveau mâncăruri și de post și de dulce”: Gj 10; „Ciorbă, varză, friptură”: Gj 12; „De post: sarmale cu orez sau varză fiartă, fasole bătută, mâncare cu cartofi, mâncare de prune, colivă. De dulce: varză sau sarmale, piftie, ciorbă acră, bureți din măruntaie, colivă”: Gj 13; „De post: fasole uscată, ciorbă de fasole, sarmale de post, ciorbă de sfeclă, gogoși, colivă. De dulce: varză cu carne de porc, friptură, supă, cozonac, colivă”: Mh 5; „De post: fasole bătută, sarmale cu orez, ciorbă de linte cu mălai. De dulce: varză cu oaie, ciorbă de măruntaie de oaie, local numită bureți, cu mălai”: Mh 7; „De post: sarmale cu orez, fasole sleită, colivă. De dulce: ciorbă, varză, friptură, colivă”: Mh 4; „Pentru post: ciorbă fiartă, ciorbă de fasole, mâncare de cartofi. Pentru dulce: ciorbă de carne, varză fără carne, friptură cu orez”: Mh 2; „De post: varză, supă falsă, cartofi prăjiți, fasole sleită. În dulce:

ciorbă, supă, friptură cu orez, cozonac (unii)“: Mh 2; „Fasole, sarmale, varză, sfeclă pentru post. Ciorbă, sarmale pentru dulce“: Mh 6; „De post: mâncare de prune, mâncare de cartofi, sfeclă umplută, fasole sleită, sarmale, gogoși. În dulce: supă, varză cu carne, pilaf cu carne, friptură, cozonac, gogoși“: Mh 8; „În dulce: supă, varză cu carne, ficat cu măruntaie, pilaf, friptură, cozonac. În post: mâncare de prune, mâncare de cartofi, fasole sleită, sfeclă umplută“: Mh 9; „Pentru post: fasole sleită, varză, cartofi, poame. De dulce: ciorbă de carne cu varză, varză, cartofi, friptură“: Mh 10; „De post — sfeclă cu zeamă de varză, fasole sleită, supă de fasole cu fidea. De dulce — ciorbă, carne cu varză, friptură, colivă“: Mh 11; „Ciorbă de pasăre (găină, găscă, curcă), varză cu carne, mâncare cu prune. De post: fasole, varză prăjită cu ulei“: Ot 1; „Ciorbă, varză, vin și țuică. Azi și friptură, cozonac“: Ot 2; „Fasole bătută, mâncare de cartofi, ciorbă de cartofi, în zile de post. În zile de dulce: ciorbă, friptură sau varză cu carne, băutură. Azi se dă friptură, pilaf de orez și la început salam, brânză; de fapt se dă masă aproape ca la nuntă“: Ot 6; „De post: varză, fasole, ciorbă și mâncare de cartofi. De dulce: varză cu carne, ciorbă cu carne“: Ot 9; „Tot ca și la nuntă: dacă e de dulce ciorbă, varză; dacă e de post pește, mâncare de cartofi, fasole, varză, băutură“: Ot 10; „Varză, ciorbă de bureți“: Ot 13; „Ciorbă, varză pentru post. Ciorbă, varză cu carne, friptură [în zile de dulce]“: Ot 15; „Ciorbă, varză cu carne. În post: ciorbă de fasole, mâncare de cartofi sau varză“: Ot 16; „Se făcea o masă pentru preoți — mâncare mai bună. Altă masă pentru ceilalți [unde se da] de post: fasole, prune, varză, pește. De dulce: varză, cartofi cu carne, carne de oaie sau pasăre“: Vl 1; „De post: făsui, făsui cu prune, varză. De dulce: ciorbă, varză cu carne, lumină, boboneți. Nu se puneau sticle pe masă ca la nuntă“: Vl 2; „Varză cu carne, ciorbă, colivă“: Vl 4; „Ce are: trei feluri de mâncare. Să nu fie cu soț! Colivă pe colaci“: Vl 5; „Varză, ciorbă, cartofi“: Vl 6; „Nu lipsea varza de la pomană. De post: sleitură de făsule, cartofi, varză, pește, prune fierte (ciorbă de prune). De dulce: varză cu piftii, ciorbă“: Vl 8; „Numai varză și ciorbă cu mămligă. Se da la strachină și se mânca la un loc. Țuică și vin cât vrea“: Vl 9; „De dulce: varză, ciorbă cu carne. În post: fasole, cartofi, prune, varză în oală. Bobonete cu colivă“: Vl 10; „De dulce: varză, ciorbă cu carne, tocană cu carne. De post: fasole făcăită, prune fierte cu puțină prăjeală de ulei, varză fiartă, ciorbă de cartofi. La post se puneau toate [cele] patru feluri pe masă. La dulce se puneau pe rând“: Vl 11; „De dulce: ciorbă, varză cu carne, tocană cu cartofi; de obicei tăia o oaie. De post: fasole, prune, varză“: Vl 12; „Ciorbă, varză, o mâncare de cartofi sau de poame, țuică, vin. Colaci cu colivă la sfârșit. Acum mai fac și friptură și cozonac“: Vl 13; „Pomană cu oale și pahare“: Vl 14; „Varză fiartă cu carne. Fierturi. Mâncare: sos cu făină cu prune sau crumpeni. Cozânaci. Nu se dă friptură la înmormântare. Nu e primită!“: Vl 15; „De dulce: ciorbă cu carne, mâncare de fasole, varză, cartofi cu carne. De post: ciorbă, mâncare de fasole, cartofi, varză“: Vl 16; „De dulce: cior-

bă, varză cu carne, friptură, o mâncare, ce poate fiecare, colivă și căpețel. De post: fasole sleită, măsline, mâncare de cartofi, varză": VI 17.

POMENI ÎN ZILELE DE PESTE AN

Pentru morți: Data calendaristică și ofrandele împărțite: *Bobotează:* Dj 15; *Crăciun:* Dj 4–7, 14, 15, 17, Gj 3, 5, 7, Mh 3, 4, 6, 9, 11, Ot 6–8, 14, VI 1–4, 8, 11, 17; „Mațe umplute (cârnați), friptură, sarmale fără străchini (te duceai, îți goleai strachina și ți-o luai înapoi)": Dj 7; „Colaci, carne, mațe umplute": Dj 8; „Se dădeau colaci cu maț": Dj 13; *Diverse ocazii:* „La rodul mare. Nu e obligatoriu, doar cine vrea": Dj 2; „Dacă culegi via, dai de pomană câțiva struguri, o oală de must. Dacă ai mort în familie, dai de pomană oricând". Dj 7; „La slobozirea unei fântâni se dau vase cu mâncare de pomană pentru morți; în fiecare zi, până la șase săptămâni, se dădea un vas cu mâncare, ca și cum ar mânca omul: ciorbă, ou, brânză, pilaf": Dj 13; „Vara, la coptul cireșelor, și toamna, când se termină treaba pe câmp": Gj 4; „La construirea unei fântâni, la ridicarea unei troițe": Gj 5, 6, 10, 14; „Când se coc primii struguri din vii sau primele fructe se dau de pomană": Gj 10, 14; „La pomana muncii se dă și pentru morți": Ot 1; „Sarnale de Crăciun": Ot 6; „Hora de pomană: în ziua a doua și a treia de Paști se făcea brăduț acasă, a ramură împodobită în care se atâneau colaci și îl ducea la horă. Cel ce aducea brăduțul era socotit cumnat de mână al celui decedat. Acesta împărțea pomana celor strânși la horă, apoi comanda o horă pentru cel decedat; se spunea hora lui cutare. De obicei, hora de pomană se făcea pentru cei decedați tineri, necăsătoriți. Horele de pomană se făceau câte trei ani la rând": Ot 7; „Trebuie să dai întâi de pomană și după aceea să mănânci întâi o fructă": Ot 10; „La rodul mare sau când vrei să mănânci ceva nou, întâi împărțești unui străin și apoi mănânci": Ot 11; „De ziua de nume a mortului, dacă vrei sau când te gândești prea mult la el. Se credea și se mai crede că păcatele grele ale urmașilor nu-i lăsau pe morți să se odihnească": Ot 14; „Până să mănânce ceva pe anul acesta, mai ales porumb fiert, se împarte. Se mai împarte la rodul mare, când apare un strigoi sau un moroi": Ot 15; „Nu se gusta din fructele dintr-un an până nu se dădea de pomană la morți": VI 4–6; „La rodul mare se dă ce apare nou": VI 10; „În Păresimi dai la săraci pomană de post, la cimitir și la biserică": VI 11; „Toamna, fiecare casă face pentru morți parastas. Se credea că faptele rele ale viilor îi supără și nu-i lasă să se odihnească pe cei morți": VI 17; *Duminica Mare:* Dj 5; Ot 11, 16; *Duminica Tomei:* Mh 5; *După seceriș:* Gj 3, 10–13, Dj 4; VI 4, 18; „Se făcea o pâine și se ducea la fântână": Ot 4, 12, 15; „De Sf. Petru": Mh 1, 4; *Filipii:* VI 17; *Florii:* Mh 5; *Hram:* Ot 1; *Înălțare:* „La Ispas": Dj 2; Mh 5, 8; „Pentru eroi": Dj 8,

15, 17, Gj 11, 15, Ot 6, 8, 11, VI 1; „La Ispas, la Sâmbăta Cireșelor, se slobod Păresimile: se face colac, colivă, colăcei (sau pite), le citește preotul, jumătate din colac, din friptură, din vin le ia preotul, restul îl iei acasă și-l împarți în vase. Cine vrea face și pomană acasă”: Dj 8; *Joi Mari*: Dj 4, 5, 9, 10, Mh 6, 8, 9, Ot 1, 2, 9, 14, VI 1–4, 10, 11, 17; „La Joia Mare se dau la cimitir colivă și pâine”: VI 3; *Joia*: Ot 10, 13, VI 12; *La marile sărbători*: Gj 1, 3–6, 9; „La sărbători”: Mh 4, 7, Ot 10, 12, VI 10, 13; „La sărbătorile cu cruce roșie în calendar”: Ot 15, 16; „Cei din familie fac pomelnice, începând cu ăl mai de-aproape și până la generațiile din moși-strămoși. Așa trebuie! Rude prin căsătorie, nașii (ți-au ținut lumânarea și te-au scăpat de satana), moșii (că sunt ca rude), cei aproape din familiile nașilor și ale moșilor, frații de lapte (sunt ca frații). La toate sărbătorile, în ziua respectivă, se dă la cei săraci, la vecini mâncare, lumânare și mai ales ce apare nou atunci”: VI 5; *Lăsatul Secului de Carne*: VI 2, Ot 7; *Moșii de Carne*: Ot 13; *Moșii de Cireșe*: „Se dau cireșe”: Mh 6; *Moșii de Iarnă*: Dj 4, 5, Gj 5, 7, 8, 11, 15, Ot 2, 7, 9–11, VI 2; „Se făceau parastase, pomeni și pomelnice de către femeii din casă: se pomeneau rudele prin căsătorie, nașii, moșii, frații de cruce, frații de lapte”: Dj 5; „Sâmbăta Piftiilor, când se lasă post de Paște”: Gj 7, 15; „În februarie, la sâmbăta Piftiilor”: Gj 3, Mh 6, VI 3, 4, 6, 10, 12–14; „Colivă, colaci, de-ale mâncării: carne friptă, piftii de pasăre”: Mh 11; „Toate se știu. La Moșii de Piftii se fac piftii, colaci la Rusalii se dau colaci, colivă, oale. Ai casei făceau pomelnice care începeau cu rudele apropiate și erau trecuți câți se mai țineau minte: rudele prin căsătorie, nașii, moșii, familiile nașilor și ale moșilor, frații de cruce, frații de lapte. Frăția de cruce la mort: te duci la mort cu cel cu care vrei să te faci frate de cruce; la ușa camerei mortuare, unul stă de o parte a pragului, celălalt de cealaltă parte. Se leagă apoi la picior cu fiare de împiedicat caii și spun: «Îmi ești frate de cruce pân' la moarte să te scot din fiare? Îți sunt frate pân' la moarte!». Se spune de trei ori. Apoi celălalt (trebuie să fie fată): «Îmi ești soră pân' la moarte să te scot din fiare? Îți sunt soră pân' la moarte!». Numai fată cu băiat se leagă. Până mor își spun frate și soră. Apoi se scot unul pe altul din fiare și rămân la casa mortului. Imediat ce se scot din fiare, scot mortul din casă. Se face și la casa nunții, dar mai rar, pentru că înseamnă să nu mai meargă cu nunta și le pare rău. Dacă ne-am născut lunatici sau ziuatici, ne scoatem din fiare, ca să nu moară unul din noi: Ot 1; „Se împarte ciorbă, varză, țuică, vin, colaci, piftii”: Ot 2; *Moșii de Piftii*: Mh 1, 4, 6, 9, 11, Ot 14, 15; „O strachină de piftie de porc, din carne păstrată de la Crăciun în saramură ori uscată pe ață la fum, gogoși, pite, colivă. Oale nu se dau acum”: Dj 7; „Cu o săptămână înainte de Lăsatul secului de Paște este Sâmbăta Piftiilor. Acum se dau de pomană străchinute cu piftie de porc, cu colaci și lumânare”: Gj 8; „Colivă, piftie”: Ot 6; *Moșii de Rusalii*: „Se strânge fân de la vaci și se face foc în curte pentru morți”: Gj 3, 5, 7, 8, 11, 15, Dj 4, 7, 9, Ot 12, 14, 16, VI 17; „Sâmbăta Fragilor sau a Cireșelor (la Rusalii): Dj 5; „La sâmbăta morților, la Rusalii, se face

colac și se citesc la cimitir toți morții pe familii. Se împart vin, rachiu (se dă cu paharu' la morți), pitișoare, colivă": Dj 7; „Moșii de lapte (vara): Mh 6; „La Rusalii se aduc de la biserică foi de nuc, usturoi și pelin și se pun sub cruce. Se duc și acasă, ca să fie feriți de trăsnet": Ot 10; *Moșii de Sânpetru*: „Se dau mere": Mh 6; *Moșii de Toamnă*: Gj 4, 6–8; Mh 5; *Moșii de Vară*: Dj 4, Gj 4, Ot 2, 7, 9, 10, Mh 1, 7, Vl 2, 14, 15, 18; „Faci pite, cumperi mere, vișine, străchini și împarți ciorbă, friptură, vase (oale cu apă, ulcioare) pentru fiecare mort pe care-l ai. La mînușa (toarta) urciorului se pun flori": Dj 7; „La moși se împarte ciorbă, varză, țuică, vin, colaci, colarez la cei de vară în oale": Ot 2; „Sâmbăta dinaintea Rusaliilor, la Moșii de Oale": Ot 13; „La Sâmbăta Cireșelor (Rusalii)": Dj 8; *Mucenici*: Gj 3, 13, Mh 5, Ot 1, 4; *Nedeie*: Mh 1, 4, 6, 11, 12; *Obedenie*: „21 noiembrie": Vl 2; *Parastase*: Dj 2, Gj 1, 3, 6, 9, 10; „La parastase se împart colivă, colaci, țuică sau vin la capul mortului": Gj 11; „La parastase, după slujba de la biserică, se dau pomeni pentru sufletul celui mort îmbrăcăminte și de-ale mîncării": Dj 13; *A doua zi de Paște*: „Luni după Paști, a doua zi de Paști merge preotul la cimitir și tămâie la capul mortului; femeile duc colivă, ouă roșii și cozonac pentru pomană": Dj 4; „Luni după Paște împărțeau la cimitir": Dj 8; *Paște*: Dj 4–8, 14, 15, 17, Gj 3, 5, Mh 3, 6, 11, Ot 1, 2, 4, 6–8, 14, Vl 1, 6, 8, 11, 12, 17, 18; „Se împart ouă, miel, ciorbă din mațe": Dj 7; „Se împart carne, brînză, ouă roșii": Dj 8; „Ouă roșii de Paște, cozonac, fructe, băutură (vin, rachiu)": Mh 11; „La biserică, în curte, după slujbă, se dă la cine e acolo un pahar cu vin, un colac. Cine are dă și câni. La rodul mare dă fiecare la vecini sau săraci ce poate, pâine sau vin": Ot 15; *Praznicul casei*: Dj 3, 4, 9, 12, 15, Gj 1–6, 10, 13, Vl 4, 5, 12, 18; „La praznicul casei faci colaci, pomană": Gj 15; „La noi nu se face; am auzit de praznic în Gorj": Dj 2; „La praznicul casei se împărțea morților și apoi se desfășura praznicul casei": Gj 5; „La cununie ți se dă un praznic (Sf. Ilie, Sf. Maria etc.). În ziua respectivă faci pomeni la vecini și prieteni": Gj 8; „Când se cunună o pereche își alege praznicul casei, ce praznic vrei, ia un sfânt": Gj 11; „A doua zi după praznicul casei": Mh 7; „De obicei după numele omului": Mh 8, 11, 12; „Se face și feștania la trei săptămâni, la șase săptămâni, la un an și din an în an până la șapte ani": Ot 8, 12, 15, Mh 1, 4, 5; „De obicei se făcea numai o sfeștanie": Vl 1; „La cununie soții aleg un sfânt ca praznic al casei pe care îl moștenesc și copiii": Vl 7; „La praznicul casei dai la săraci colac, țuică pentru morții casei. Se credea că anumite fapte ale viilor îi supără pe cei morți și nu îi lasă să se odihnească. Ei știu ce-i pe lumea asta și suferă dacă fiul lui ajunge, spre exemplu hoț. Îi supără faptele rele! Se mai crede și azi": Vl 11; *Sâmbăta lui Lazăr*: Ot 10, Vl 6; *Sâmbăta Luminată*: „La o săptămână înainte de Paște": Gj 5, Dj 9, Mh 1, 9; *Sâmbăta Paștelui*: Dj 10, Ot 10, Mh 5, Vl 6, 13; *Sâmbăta Piftiilor*: Dj 9, Mh 5; *Sâmbetele din preajma marilor sărbători*: Dj 13, Dj 15, Vl 11; *Sâmbetele morților*: „La zilele morților, scrie în calendar": Dj 5, 10, 13, 15, 16, Gj 4, 9–13,

Mh 1–4, 8–11, 13, Ot 2, 4, 6–9, 12, 15, VI 1, 3, 5, 6, 8, 12, 15, 17, 18; „De obicei se făceau colaci (colac cu colăcei: trei pite, un Dumnezeu, un Arhanghel și Cârstata)”: Dj 8; „Sâmbetele sunt socotite zile ale morților; în orice sâmbătă de peste an se fac pomeni pentru morți”: Dj 10; „La sâmbetele morților se dau colaci, colivă pentru pomenire, oricine din familie făcea pomelnice care începeau cu cei ce au murit mai demult, cât își puteau aminti în urmă. Se treceau rudele prin căsătorie, nașii, moșii, familiile lor”: Dj 13; „Rudele morților le făceau pomeni. În pomelnic erau amintiți toți morții de care își mai aduceau aminte: rudele prin căsătorie, nașii, moșii și familiile lor, frații de lapte. Se făceau pomeni pentru reușită la cei în viață și pentru cei morți ca să le ușureze suferințele”: Dj 15; „Se făcea colivă care se sfîntea la biserică împreună cu lucrurile ce trebuiau date de pomană. Rudele morților făceau pomelnice care începeau cu cei care au murit de curând. Erau amintiți toți de cei care își mai aduceau aminte: rudele prin căsătorie, nașii, moșii, frații de lapte. Pomenile se făceau ca să ușureze suferința celor morți la marile sărbători. După slujba de la biserică se împărțea rudelor, cunoscuților și celor săraci îmbrăcăminte și mâncare pentru folosul celui mort”: Dj 17; „La zilele morților femeile cășii fac pomelnice, dacă se putea, până la a noua generație. Nu contează ordinea amintirii morților. Se pomeneau rudele prin căsătorie, nașii, moșii, frații de cruce, frații de lapte. La parastase și la zilele morților se împart colaci”: Gj 3; „La zilele morților se dau colaci, fragi, piftii, ouă la Paști, mere la Sf. Petru, porumb fiert la Sf. Ilie”: Gj 15; „La biserică și la cimitir se dă colivă, acasă se împart străchini cu mâncare, la fântâni se dau câni pentru apă”: Gj 12–14; „La fiecare pomană se împart vase, haine, mâncare, ce avea omul”: Mh 1, 2, 4, 5, 7, 8; „Sâmbăta morților e în calendar; se face denie pentru moșii morți fără lumânare, se împart colaci celor veniți”: Mh 12; „În fiecare sâmbătă se fac turte pentru mort. Se mai împart colaci, brânză, vin, gogoși, străchini cu mâncare”: Mh 9; „În sâmbetele morților se făceau pomeni, se aprindeau lumânări, popa citea pomelnice începând cu cei morți mai demult, se pomeneau rudele prin căsătorie, moșii, familiile moșilor, frații de cruce. Se dau pomeni numai pentru cei morți sunt cele nouă pomeni cunoscute după canoanele bisericești”: Ot 5, 6, 9; „La zilele morților se făceau pomeni cu colivă și colaci, să ușureze sufletele. Familia făcea pomelnice în postul Paștelui în care treceau pe cine aveau drag, în orice ordine: rudele prin căsătorie, nașii, așa trebuie. În ziua respectivă se dă la vecini o farfurie, o oală cu colaci, legume, vin, țuică, lapte, colivă, colarez, pentru că așteaptă mortul”: Ot 10; „Mâncare, pânișoare, grâu fiert, oale”: Ot 12; „La zilele morților se făceau pomeni; la Joia Mare colac pentru cei uitați. Ai casei făceau pomelnice începând cu rudele apropiate, cât își amintesc: rudele prin căsătorie, nașii, moșii, familiile acestora, frații de lapte, frații de cruce”: Ot 14; „Se pregătea mâncarea și erau chemați să mănânce vecinii, trecătorii și rudele. Se făceau pomelnice începând cu ultimul mort până la cel pe care îl mai ții minte: rudele prin căsătorie,

nașii, că erau ca părinții, moșii că erau ca părinții. La biserică și acasă se dă colivă, mâncare, vin la vecini și la săraci”: Ot 15; „De-ale mâncării, mai rar de îmbrăcăminte”: Vl 1; „Cine poate face și parastas la capul mortului: duci trei colive, trei colaci, un litru de vin, lumânări. Alții plătesc pomelnic și duc colivă la biserică. Pomelnicul se începe cu cine ți-e mai drag și până la două, trei generații. Se pomeneau rudele prin căsătorie (erau tot neamuri), nașii (sunt ca părinții), moșii (așa trebuie), frații de cruce, cine vrea trece și frații de lapte”: Vl 2, 3; „La fiecare din aceste pomeniri se dau fasole, cartofi, poame în zilele de post; friptură, ciorbă de pasăre, în zilele de dulce. Se făceau pomelnice: cel mai vechi mort se pomenea primul, din respect. Se aminteau numai cei pe care i-au cunoscut: rudele prin căsătorie, nașii, moșii, frații de cruce, frații de lapte”: Vl 6–8, 10, 11, 13, 15, 17, 18; *Sărindare*: „Toamna când se slobod sărindarele”: Dj 5; *Sfânta Maria Mare*: „Se dau boboneți la biserică”: Dj 4–6, 14, 15, Mh 5, 7, 9, Ot 1, 6, 8, Vl 6, 7, 9, 16; „Colac, chite, struguri, mere”: Dj 7; „Colaci cu friptură, struguri”: Dj 13; *Sfântul Arhanghel*: Gj 10; *Sfântul Dumitru*: Dj 8; Mh 6, 8, Ot 1, 2, 4, 7, 16, Vl 6, 7; „Se împart colăcei, brânză și caș”: Dj 8; *Sfântul Gheorghe*: Dj 15, Mh 5, 9, Ot 7, 16; *Sfântul Haralambie*: Vl 16; *Sfântul Ilie*: Vl 15; *Sfântul Ion*: Dj 15, Mh 9, Ot 7, 16, Vl 6, 7, 12; *Sfântul Niculae*: Dj 15, Mh 8, Ot 6, 7, 12, 16, Vl 8, 12, 17; „Sarmale de post, ciorbe de pasăre, pește, fructe”: Ot 6; *Sfântul Petru*: Dj 4, 7, Mh 5, 9, Ot 7, 8, 11, 16, Vl 6, 8, 15; „Se împart mere”: Ot 6; *Sfântul Ștefan*: Ot 7, 16; *Sfântul Vasile*: Dj 8, Ot 7, 16, Vl 6–8, 12, 17; „Se împart piftii, vin, carne”: Dj 7; *Sfinții Constantin și Elena*: Dj 4, Mh 5, 7; *Vinerea Mare*: Ot 11, 16; „În Vinerea Paștelui, când mai e o oră până la scăpătatul soarelui, femeile din familia mortului tămâie mormântul. Noaptea, la denie, merg în cimitir și se jelesc; atunci moare Isus și așa s-a jelit Maica Domnului”: Ot 10; *Visarea mortului*: Dj 5, 6, 15, 17, Gj 3, 4, 6, 10, 12, 13, Ot 1, 4, 6, 12, 13, 15, Vl 1, 2, 4, 8, 15, 18; „Dai ceva de mâncare”: Dj 2, 4, 5, 8, Gj 5, 7, 15; „Dai peste prag o îmbucătură din ce găteai, ca să nu-l mai visezi”: Dj 7; „Dai ceva de pomană dimineața”: Ot 2, 8–10; „Dacă îl visezi mereu, dai de pomană peste prag ca să nu îl mai visezi”: Ot 11; „Oprești un drumet ori un sărac și-i dai o cană de vin și o bucată de pâine sau mălai”: Ot 14, Mh 1, 3–9, 11, 12; „Se dă un pahar cu băutură ori ceva de mâncare unui trecător sărac de sexul mortului visat”: Vl 3; „A doua zi sau sâmbătă, cum vrei, se dă la săraci ce vrei”: Vl 5, 6, 11, 17; *Zilele onomastice ale morților*: Gj 4; „La zilele cu nume mari”: Ot 1, 10, 11, 16; *Ziua Crucii*: Vl 4.

Locul unde se împărțea: *Biserică*: Dj 4, 5, 9, 15, 17, Gj 1–3, 9, 10, 12–14, Mh 1, 2, 4, 5, 7, 8, 11, Ot 4, 6, 8, 9, 12, 14, 15, Vl 1, 5, 7–9, 12, 15, 16, 18; *Cimitir*: Dj 5, 7, 9, 15, 17, Gj 1–3, 6, 8–14, Vl 1; „Luni după Paști se fac pomeni în cimitir”: Dj 8; „După slujbă, rudele dau celor mai săraci îmbrăcăminte și de mâncare, ca să fie pentru sufletul celui mort”: Dj 13; „Se împarte peste mormânt”:

Ot 1, 4–6, 8, 12, 14–16, VI 5–9, 12, 14–16, 18; „Unii mai avuți dau colaci și vin”: Ot 13; „Cu colacul la capul mortului în fiecare sâmbătă, de la înmormântare până la șase săptămâni”: Mh 1, 2, 4, 5, 7, 11; *Acasă*: Dj 5, 7–9, 13, 15, 17, Gj 1–4, 6, 8–14, Mh 1, 2, 4, 5, 7–11, Ot 1, 4–6, 8, 9, 12, 14–16, VI 1, 5–9, 12, 14–16, 18; „Pomeni se făceau la biserică; acum se fac acasă și pentru vii și pentru morți”: Dj 2; „În curtea casei dacă se face o pomană mai mare, în camere când se face o pomană mai mică”: Gj 6; *Alte locuri*: „În drum spre cimitir la cele trei opriri”: Gj 6; „La fântâni”: Gj 12, Ot 4, 5; „La poartă se împart colaci de cei care nu fac masă”: VI 6; „La slobozirea fântânii”: Mh 7.

Pentru vii: Pomeni date în viață pentru sine: Dj 3, 1, 4, 13, 15, 17, Gj 1, 9, 10, 12–14, Mh 2, 4–7, Ot 1, 4–6, 14, VI 1, 14, 16–18; „Își făcea omul pomană de viu pentru că n-are cine să i-o facă pe urmă”: Dj 2; „Înainte nu se făceau pentru vii. Acum se fac când se slobod sărindarele”: Dj 5; „Sărindare pe familii și de obște”: Dj 7; „Se fac pomane și pentru morți și pentru vii; ai bătrâni nu dădeau pentru vii”: Dj 8; „Pentru reușită, la cei în viață”: Dj 10; „Se fac pomeni pentru morți și sărindare pentru vii”: Gj 3; „Cei care n-au urmași”: VI 4; „Cine este singur pe lume sau nu este iubit, își dă de pomană din viață turtețe și apă”: VI 6.

Data calendaristică sau perioada anului când se dădeau pomeni pentru vii: *Toamna*: „Pentru vii se dau pomeni toamna și la sâmbăta luminată, după Paști: se face pomană acasă cu masă, vase. Cine vrea dă și îmbrăcămintă, foarte rar”: Gj 4; „[Se numesc] pomani de voie pentru că rudele s-ar putea să nu le facă. Se fac mai ales toamna”: Mh 8; „Se fac pomeni pentru vii, să găsească în lumea cealaltă. Se face într-o zi pentru morți (15 octombrie). Pe 14 octombrie se face pentru vii, cu ocazia hramului bisericii (Sf. Paraschiva); Se dau pomeni, numite sărindare, pomelnice, până-n Paști sau toamna, când se termină sărindarul la un an. Te duci sâmbăta la biserică cu o pâine, un kg de vin, un pui fript; împărțești după ce citește popa la lume pentru sănătate și că ți-a ajutat Dumnezeu, cu orice prilej vrei; la pomenile pentru morți dai ciorbă, varză, friptură, țuică, vin, ca să fie primit pe lumea ailaltă, să nu stea cu bulgărele în gură, să aibă mâncare: aburul și mirosul de mâncare”: Ot 11; *Praznicul casei*: Dj 15; „La ziua sfântului ales din calendar”: Gj 5; „Pentru că nu are cine să le dea după moarte”: VI 8, 10, 12; *Sâmbăta*: „Sunt pomeni de voie în câte o sâmbătă sau în zile de sărbători. Se împărțea mâncare, îmbrăcămintă, se făcea moliftă la preot”: Gj 8; „În orice sâmbătă se dă colivă, colaci, ceva de îmbrăcămintă, de mâncare, vase”: VI 7; *Hramul bisericii*: „La Sf. Haralambie, la hramul bisericii: se fac pomeni la biserică, masă comună, se pomenesc numai viii”: Gj 11; „Când îți faci pomană de viu, ți-o mănânci singur (dacă e un colac). Dacă îți faci pomană mai mare, la o sărbătoare, o mănânci cu invitații”: Ot 10; *Slobozitul sărindarului*: „Se plătesc sărindare la intrare în post.

Când se slobozește sărindarul, se face pomană: se dă mâncare, băutură, chibrite, lampă, pieptene": Gj 15, Mh 2; *Sărindare*: „Sărindar de viu, Se dau mere, colaci, pat, toale": Mh 9; „Se numește pomană de voie": Mh 10, 11; *Joi Mari*: „Se împart haine": Gj 15; „Se dau toale": Vl 15; *Duminica*: „Să ai pe lumea cealaltă": Vl 2; *Rusalii*: „Zic că își fac pomană din viață, că nu știu ce-o să fie după moarte. Se fac de obicei la Rusalii, dar și când vrea în restul anului": Vl 3; *La zile mari*: „Când voiai, de obicei la zilele mari": Vl 11; „Ce-ți dai, aia ai. Se poate da la orice sărbătoare, când ai ziua ta. Nu se dau în zilele morților": Vl 13; *În ziua de onomastică*: Vl 16; *La înmormântări*: „La sărindarele de țărână (pomelnice date la înmormântare), se menționează și viii; popa îi pomenește un an": Ot 15; *Parastas de înmormântare*: „Când poate se face sărindar sau parastas, de voie. Un an de zile se citește la popă, se sloboade apa, se face absolut ca la înmormântare. Fiecare familie face separat. Dacă fac împreună soțul și soția, se pun două mese": Mh 3; „Când nu are pe nimeni să-i facă pomeni după moarte, și le face singur până la șapte ani. Își cară apa de șase săptămâni (plătește). Cine are pe cineva care să-i facă în urmă, nu-și face pomeni de viu": Ot 2; „Când se simte bine în familie se face un Căpețel de cununie, un Căpețel ca la mort, dar își dă de pomană lampă aprinsă, căldare cu apă, sticle cu țuică și cu vin, cești, pahare, tacâmuri, masa cu trei picioare nu lipsește. Căpețelul de-mpreunare se face la un an, doi de la căsătorie: [colacii se așează] în mijloc se pune Dumnezeu, în fața lui, Naporojnia, Arhanghelul, în stânga jos Prescurea (căpețelul), în dreapta Îngerul": Ot 13; *Nedei*: „Pentru vii nu se fac; pentru ei se fac nedei. Așa s-a pomenit": Mh 12; *Sfânta Marie*: Ot 10; *Sf. Arhanghel*: Ot 10; *Sf. Vineri*: Ot 10; *Sf. Niculae*: Ot 10.

Praznice colective: Organizarea: *Pe familii*: Dj 4, 5, 9, 15, 16, Gj 1–5, 10, 11, Mh 1, 2, 4–11, Ot 2, 4, 6, 8–10, 12, 14, 16, Vl 1, 3, 6–11, 15, 16, 18; „Fiecare familie își are praznicul la un sfânt care se moștenește": Gj 7; „La Înălțare se făceau praznice pentru eroi pe familii": Dj 17; „La hramul lor, adică la patronul casei": Vl 4; „De un anume sfânt, această dată se moștenește. Se face pe fiecare casă, la sfântul moștenit sau ales la cununie": Vl 5; *Neamuri*: Gj 1, 9–11, 14, Mh 1, 9, 10, Ot 1, 4, 7, 11, 12, Vl 9, 12; „Erau mai multe familii cu morți în război și făceau toți în aceeași zi": Gj 8; Vl 3; „Se împreunau două — trei femei și făceau la una acasă": Dj 5; „La nedeie, pe grupuri de familii": Mh 11; *Pe tot satul*: Gj 6, 8, 11, Dj 7, Mh 1, 11, Ot 2, 15, Vl 1, 2, 11, 17; „Mai multe neamuri, toamna când se slobod sărindarele": Dj 5; „După primul război mondial se comemorau morții din sat: se strângea tot satul": Dj 8.

Modul de desfășurare: „La zilele de nume se fac praznice: pomenire la biserică și masă acasă cu rudele; fiecare familie alege o zi de praznic": Dj 3; „Se

făcea și pentru morți și pentru vii o dată pe an, la sfântul respectiv. Erau invitați oameni din sat. Se făcea liturghie la biserică, se ducea colivă. La biserică familia împărțea bucate iar acasă puneă masă”: Dj 4; „Toamna, când se slobod sărindarele, se împreunau două, trei femei și făceau la una acasă. Se chemau vecini, neamuri. Se mergea la biserică cu o jumătate de litru de ulei, lumânare, chibrituri, tămâie, pomelnic, colac mare (nouă colaci), Prescure, Dumnezeu (rămâneau la preot), mai făceau 30–40 de colaci pentru acasă. Acasă se făcea masă: varză cu carne, ciorbă, ghiveci, friptură, țuică, vin”: Dj 5; „Se strângea tot satul să come-moreze morții din primul război mondial. La Înălțare, toată lumea din sat și toate văduvele aduceau mâncare, se strângeau la monument, întindeau mese, preotul sfînștea mâncarea. Mânca tot satul la un loc, în fața bisericii”: Dj 8; „La Sâmbăta Luminată (prima săptămână după Paște), la o lună după Paște, în prima sâmbătă după Crăciun și la Joia Mare se face pomană acasă, cu mâncare; fiecare familie își alege la căsătorie un sfânt: și îl ia paznic. Se face pomană cu colac la biserică și acasă. La praznic participă familia, vecini”: Dj 9; „Fiecare familie își alegea câte un sfânt pe care-l prăznuia; ziua de praznic se alegea la nuntă, mai mult după nume. În această zi se făcea pomenire la biserică și praznic acasă”: Dj 12; „Se slujea la biserică, apoi se împărțea la biserică și acasă între vecini”: Dj 15; „Participă popa și familia. Se dădea o masă mare și se împărțea mâncare la toată lumea; o parte le ia popa”: Dj 16; „La Înălțare se făcea praznic pentru eroi; se făcea slujbă și masă pentru eroi; venea oricine, dar mai mult cei chemați. Se slujeau și mormintele și monumentul pentru eroi. Acum se face la fel”: Dj 17; „Parastasul la cimitir, unde se făcea slujbă religioasă, și acasă, unde se da masa. La cimitir se slujea coliva; participau neamuri, vecini, călători. Familia mortului dădea colaci, lumânări, băutură”: Gj 3; „Fiecare venea la rude, prieteni, luau parte cei chemați. Se făcea pomană cu masă și se slujea de popă, cu mâncare și băutură”: Gj 4; „La Sf. Dumitru veneau rude, vecini, invitați; se făcea o masă la care se serveau cel puțin două feluri de mâncare, se dădeau colaci și lumânări pentru fiecare participant la pomenire”: Gj 6; „La praznicul casei, într-o zi se pomenesc vii (în ziua sfântului) și a doua zi morții. Participă vecini, neamuri; se dă mâncare de post: fasole, varză sau de dulce”: Gj 7; „Șapte ani se fac pomeni cu mâncare, după care se dau doar căpetele și colaci. Se întindea pomană la biserică, pe jos, pe iarbă verde și participa cine voia. La biserică se făcea masă comună, se opreau toți călătorii: se mânca și se bea”: Gj 8; „La hramul bisericii se făcea masă comună în curtea bisericii”: Gj 9; „La sfântul casei, care se alege în ziua cununiei, se fac praznice pentru cei vii, dar uneori, ele sunt făcute în numele morților casei”: Gj 10; „Se unesc trei, patru familii și întind masă mare în curtea bisericii”: Gj 11; „Familia care făcea un praznic pentru morți, anunța, invitând lume, mai întâi rudele apropiate și vecinii”: Gj 14; „Chemați pe cine vrei; se făceau la Sf. Gheorghe, Sf. Ilie, Sf. Constantin și Elena, Sf. Petru, Sf. Dumitru, Sf. Nicolae, Vinerea

Mare, Sf. Gligorie, Sf. Marie, Sf. Arhangheli, Sf. Ion, Sf. Vasile“: Gj 15; „La nedeie și la hramul bisericii, după ce se slujea la biserică, oamenii se adunau pe la casele lor pe grupuri de familii“: Mh 1; „Erau chemați toți; stăteau la masă, mâncau și pomeneau pe cei morți“: Mh 2; „Se făcea slujbă la biserică. Se împărțea la biserică și acasă, de la vecin la vecin“: Mh 4; „După ce se slujea și se sfințea coliva și colacii la biserică, se împărțea la biserică și acasă, printre vecini. Uneori se făcea masă cu neamurile, la casa celui ce făcea pomenirea. Joia după Paște e obiceiul meselor pe familii, luate în cimitir, fiecare la mormântul lui“: Mh 5; „Fiecare familie le organiza în funcție de ce sfânt are în casă. Luau parte vecinii care petreceau, primeau de pomană pentru sfântul praznic“: Mh 6; „Se sfințeau coliva și colacii la biserică, se împărțea la biserică, apoi se făcea masă la fiecare acasă. Se împărțea și pomană între vecini, de la casă la casă“: Mh 7; „Se sfințeau la biserică, se împărțea de pomană la biserică, la casa celui ce făcea pomana, se da de pomană de la casă la casă, se făcea și masă pentru pomenire la casa celui pomenit. Se organizau la Sf. Dumitru, Vinerea Mare, Sf. Nicolae, Sf. Ion, Sf. Ștefan; doar se mânca și se bea“: Mh 8; „Pe familii, pomenirile se fac după onomastică, pe neamuri. Se face masă colectivă“: Mh 9; „Acasă se făcea o masă mare unde se pomenea cel mort și se cântau pentru el cântările mortului“: Mh 10; „Se făcea slujba de pomenire la biserică, se împărțea la biserică, mai ales colivă și colaci, apoi se împărțea acasă între vecini, de la vecin la vecin. În zilele de Paște se duceau la cimitir, la tămâiat, și se împărțea de pomană. De nedeie, după slujba satului, se petrecea pe grupuri de familii: se mânca și se da de pomană. Mai demult se mânca mai ales carne de miel. La biserică, de nedeie, se făcea pomenirea viilor și morților; pe vremuri se făcea și horă. Ținea o zi și o noapte. Și azi se face la fel, dar fără horă, în ziua sfântului ce ți-l dă popa la cununie; participă mai ales neamurile, vecinii“: Mh 11; „De ziua mortului se fac 28 de capete. Se mai fac de Înălțare, de Sf. Arhangheli, toamna la cules. Participă cei ce fac pentru morți, vin la biserică cu coșuri de mâncare, băutură. Se fac și la sărindare, la sfeștania casei o dată pe an; chemi pe cine vrei; se adună și mănâncă pomană unul de la altul“: Ot 1; „La hramul bisericii și la zile ale morților când morții purtau nume de sfinți. La hram aduceau femeile colivă și mâncare gătită: varză, ciorbă, colivă, colaci, băutură și se punea masă colectivă în curtea bisericii; chemi pe cine ai plăcere și împarți altora“: Ot 2; „Se făcea petrecere acasă, dar și la biserică. Se chemau vecini. La praznicul mai mare luau parte rude, prieteni, vecini“: Ot 4; „Se împărțea colivă și cele de-ale mănăririi la biserică (de Paște mai cu seamă și la Sf. Nicolae, de hramul bisericii) sau acasă. Se obișnuia să se ducă de pomană prin sat (la vecini, neamuri)“: Ot 6; „Se făceau mai cu seamă de moșii de iarnă (februarie — martie, cu nouă zile înaintea postului mare), moșii de vară (sâmbăta înaintea Rusaliilor), în sâmbetele morților (din postul mare), în zilele de mare sărbătoare (Crăciun, Sf. Vasile, Sf. Dumitru, etc.) și participau cei din familie mai cu seamă,

rude apropiate, cunoscuții. Se slujea la biserică și la cimitir, apoi se împărțea de pomană la cimitir și acasă”: Ot 7; „Chemau vecinii și rudele acasă”: Ot 8; „Se făcea slujbă la biserică, se sfîșteau bucatele, apoi se împărțeau, la biserică și acasă între vecini”: Ot 9; „Nu fac toate familiile odată, ci cu schimbul: la Vinerea Mare, Sf. Mărie, Sf. Nicolae, luni după Paști. Ia parte cine vrea. Se face slujbă religioasă la biserică, se aduce de acasă ouă, cozonac, vin, apoi se pune masă în curtea bisericii. În continuare, cine vrea, vine acasă. Ce rămâne la masa de la biserică se împarte la vecini; nu se aduce nimic înapoi, decât vasele”: Ot 10; „Se făceau când putea omul; luau parte vecini, neamuri, călătorii care treceau pe drum. Se dădea mâncare, băutură”: Ot 11; „Petrecere la biserică și acasă; se pregătea mâncarea și se strigau familiile vecine să vină să mănânce”: Ot 12; „Se făceau la Ovidenie (21 noiembrie), când venea tot satul. Se făcea slujbă religioasă, se slujea masa de afară. Se dădeau pomeni la praznice: mâncare, băutură”: Ot 15; „Se fac la Paști și la Rusalii. Participă rude, prieteni, se dă de pomană în vase”: Ot 16; „La praznicul bisericii se făcea masă cu tot satul în curtea bisericii”: VI 1; „Se fac la Ovedenie (praznicul morților), la Înălțare (praznicul eroilor, începând din 1916) și la hramul bisericii. Ar trebui să se facă de șase ori pe an, dar unii le fac numai de trei ori. La Înălțare se unesc femeile și fac o pomană pentru toți morții în război. Vine cine vrea, chiar și din alte sate. Se duc la biserică cu pomelnice, apoi se face masă comună și se împart boboneți cu lumânare”: VI 2; „La biserică se împarte cozonac, colivă. Pomenile se fac de ziua mortului (naștere sau nume) sau la praznicul casei, la numele șefului familiei, dar se pomenesc și morții. Participă neamuri sau străini. De ziua mortului se dau pomeni la biserică și la cimitir la săraci și, eventual, o masă acasă. La praznicul casei se slujește masa, se stă la masă și se petrece. A doua zi în zori, femeile merg la cimitir și împart pomeni. Acasă se dau pomeni la drumeți și săraci, mai ales mâncare și băutură. fără un ritual special”: VI 3; „Se făcea o masă mare, cu prieteni și rude”: VI 4; „Se mergea la biserică, veneau acasă și puneau masă cu mâncare, colivă, colaci. Se dădeau pomeni și la masă și la biserică”: VI 5; „Se face joia și sâmbăta, când poți: parastas la biserică și slujbă acasă, cu bucate gătitе. La Sf. Dumitru participă toată familia. Azi la fel, dar mai mult bătrânii. [Înainte] se făcea slujbă religioasă, cu mese în curtea bisericii”: VI 6; „Se face slujbă la biserică, se împarte pomana acasă, unde slujește din nou preotul”: VI 7; „Se împărțea la biserică, la cimitir (la Paște, de Paștele Blajinilor, în sâmbete morților), acasă (la 40 de zile sau în ziua înmormântării)”: VI 8; „Se pune masă mare acasă”: VI 9; „Se fac luni după Paști; lua parte cine voia, pe cine chemai. După slujbă se fac mese acasă la fiecare unde se dădeau pomeni de mâncare”: VI 10; „Așa-i obiceiul, cel puțin o dată pe an, după posibilitățile materiale. Luau parte neamuri, prieteni, vecini. Se făcea slujbă religioasă, se chema lumea la praznic. Se dădeau pomeni: colac și țuică de către femeile din casă, la cimitir. La Vinerea Mare, la hramul bisericii toată lumea lua parte la praz-

nic: fiecare aduce colaci și țiucă, împart bani unii la alții": VI 11; „Se făceau o dată pentru tot satul; veneau din neamuri, din alte sate. Se făcea slujbă religioasă; se puneau mese lângă biserică. Fiecare familie dădea pomeni, mâncare, băutură, la masă, lângă biserică": VI 13; „La biserică și cimitir se fac slujbe. Pomenile se împart mai mult la biserică, acasă se strâng mai cu seamă rudele apropiate": VI 15; „Se punea masă acasă": VI 16; „Tot satul vine la hram: se pune masă la biserică și se dă de mâncare și pentru vii și pentru morți": VI 17; „Masă acasă": VI 18.

Ofrande obișnuite la parastase (la biserică, acasă): „Ciorbă de carne, varză, fasole, friptură, tocană, colaci": Dj 1; „Colaci, colivă, vin": Dj 2; „Ciorbă, varză cu carne, colaci, pite": Dj 3, 4; „În orice sâmbătă la biserică. Se pomeneste colacul. Acasă se face masă la fiecare soroc: nouă săptămâni, jumătate de an, un an, un an și jumătate, trei ani). Apoi la fiecare an până la zece ani": Dj 5; „Ciorbă, varză cu carne, friptură": Dj 6; „O colivă": Dj 7; „Colaci, țiucă, vin": Dj 7; „Colac, colivă, o litră de țiucă": Dj 9; „Varză, fasole, linte, ciorbă, friptură cu orez, colaci": Dj 10; „La biserică: o colivă și două liturghii, o sticlă de vin": Dj 11; „Parastasul era de post: colivă, mâncare de prune, fasole prăjită. În fiecare sâmbătă se mergea cu colac la biserică. Parastasul slobozit: ciorbă de pasăre, friptură, varză cu carne de oaie, colivă, țiucă, vin, gogoși": Dj 12; „La biserică da o colivă cu lumânare și un șervet": Dj 13; „La biserică se împărțeau colaci pe care se punea carne, brânză, fasole bătută, mere, zahăr. Acasă masă: varză de carne, mâncare de prune": Dj 15; „La biserică: vin, pâine. Acasă: ciorbă, mâncare de cartofi, fasole sau varză cu carne sau fără carne": Dj 16; „Căpețel pentru vii. De dulce: ciorbă, sarmale, friptură. De post: varză, fasole bătută, ciorbă de cartofi": Gj 2; „Îi ducea preotului nouă colaci, un pui sau doi pești, jumătate kg de țiucă și jumătate kg de vin. Acasă se împărțeau colaci": Gj 3; „Colaci cu grâu fiert, masă ca la praznicul de înmormântare": Gj 5; „Colivă, colaci cu mere, zahăr, ouă, cârnați, brânză": Gj 8; „Colaci cu mere, struguri, colivă, zahăr la biserică. Acasă: ca la masa de înmormântare": Gj 9, 13; „Colaci cu colivă și mâncare ca la mort": Gj 10; „Ciorbă, varză": Gj 12; „Ciorbă, varză cu carne, colaci, vin, țiucă": Mh 1; „Tot varză, cartofi, făsu, colaci": Mh 3; „Varză prăjită, fasole, carne de pasăre și porc, colaci, Căpețel, Liturghie": Mh 5; „Supă, friptură, pilaf, cozonac, colaci: peste cap, pituțe rotunde, pristolnicite": Mh 8; „Colaci ca la înmormântare: 22 bucăți și căpețele, brânză, dacă e în dulce, un măr, dacă e în post, colivă. Azi se adaugă bomboane": Mh 10; „Mâncăruri și colaci: Căpețel, Liturghie, nouă Pituțe, gogoloaie de pâine pristolnicite": Mh 11; „Sarmale, ciorbă, supă, friptură, cozonac (unii). Fiecare când pleacă are în mână un colac cu lumânare, colivă": Mh 12; „Se mergea cu preotul la mormânt, cu colivă care se împărțea": Ot 1; „Colaci, capul căpețelului, mere, ouă la biserică; coliva se aduce acasă unde se servea ciorbă, varză, vin, țiucă. Azi, sarmale, friptură": Ot 2; „Colivă cu boboneți, bucăți de pâine pe care

se pune colivă“: Ot 6; „Colaci și vin la biserică, varză și ciorbă acasă“: Ot 9; „Colivă cu zahăr și bomboane pe ea, vin“: Ot 10; „Băutură, colaci“: Ot 15; „Varză, friptură, ciorbă, cozonac, colaci și colivă“: Ot 16; „Făceau colaci, ca o jumătate de 8, pentru parastas. La biserică îi împărțeau. Când făcea pomană și acasă, pe masă puneă ca la pomana de înmormântare“: VI 1; „La trei zile și la șase săptămâni făceau pomană acasă, ca la înmormântare. Duceau colivă și boboneți cu desagii, un urcior cu rachiu și vin, ca să împartă“: VI 2; „Nu serveau mâncare, ci numai colivă și colaci. Prescurea era pentru biserică“: VI 4; „La trei zile se dă mâncare cu măsuță, strachină etc. În general, varză, zeamă, friptură. Mâncare de post sau de dulce cum cade. Câte 44 colaci la fiecare pomană“: VI 5; „Mâncare obișnuită de dulce sau de post. Prescuri în formă de cruce“: VI 6; „Acasă era ca la pomană. La biserică se împărțeau colaci, colivă, ouă fierte, brânză, carne friptă“: VI 7; „Se împărțeau colaci. Prin colac se înțelege o felie de pâine cu colivă pe ea sau o lipie cu colivă. La nouă zile, la trei și șase săptămâni cine avea morți proaspeți făcea pomană sâmbăta. Se împărțeau colăcei cu colivă, țuică, vin. Unii făceau pomeni. Căpețele (trei lipii), [Colacul de] Tărână (pentru trei săptămâni) mergeam cu ele la cimitir și le dădeam preotului. La trei săptămâni ne duceam iar cu căpețel (unul singur) la cimitir, unde citea popa. La șase săptămâni se făceau două căpețele: unul pentru crucea de la izvor, al doilea era dedicat mortului (făceam și pomană acasă). La trei și șase luni împarte care cum poate. La șase săptămâni se face izvor: se construiește, se repară sau se curăță un puț sau o fântână, îi ridică mortului o cruce, crucea izvorului, pe care se trec toți morții. Se împart colaci, colivă. Apoi se face pomană acasă“: VI 8; „Făceam parastas de trei zile și, la trei săptămâni, parastas și căpețele. Când îi puneam cruce la șase săptămâni făceam parastas, căpețele și pomană. La un an se făceau două parastase: căpețele și pomană. Se da: sarmale, piftii, friptură la jar. Nu se făcea nici un fel de cozonac“: VI 9; „Se da mâncare, colivă, boboneți făcuți în casă cu pistornic. La șase săptămâni făcea pomană acasă ca la înmormântare. Se făceau colaci la soroace: la trei, șase nouă săptămâni, trei luni, jumătate de an, un an. Nouă boboneți cu nouă gulere“: VI 10; „Ciorbă, varză se împart cu tot cu vase“: VI 11; „La biserică se împărțeau pâine cu colivă și lumânare. Prinos: o pâine cu colivă pe ea, o ducea la biserică și o lăsa acolo. Cine putea, făcea pomană acasă ca la înmormântare“: VI 12; „La trei zile, una, trei și șase săptămâni se făcea parastase la biserică. Se da mâncare la trei zile, după puteri: ciorbă, varză fiartă sau și prăjită. Se da colac, colivă, lumânare. Și azi se dă colac cu colivă și lumânare“: VI 13; „La biserică se dau colaci, colivă. Acasă se pune masă“: VI 14; „Varză fiartă cu carne, fiertură, friptură, cozonaci, vin și țuică“: VI 15; „Prescuri, Moșori cu colivă, vin“: VI 16; „Ca la înmormântare, plus colivă și colac“: VI 17.

SUBSTITUTE ALE MORȚILOR ÎN CIMITIRE

Stâlpul: Dj 2–17, Gj 1–7, 10–12, 15, Mh 1, 2, 5–7, 10–11, Ot 1, 2, 4, 7–10, 14, 15, Vl 2–4, 6–8, 10, 11, 14; *Se construiește:* „De maistorul care face coșciugul. Stă până cade singur”: Dj 2, 4, 16; „Din stejar sau din brad. Nu se pune de salcie sau de mălin. Se lasă acolo până putrezește”: Dj 4; „De meșterul care făcea și tronul. Cine făcea stâlpul făcea și tronul”: Dj 6; „Din lemn de dud, făcut de lemnari din sat. Astăzi stâlpul este crucea simplă de lemn”: Dj 7; „De maistori din două blăni cruciș”: Dj 8; „Făcut de cine face și tronul. Stă până cade singur”: Dj 16; „De tronar, lemnarul care confecționează tronul. Se ține până putrezește”: Gj 15; „Făcut de lemnar sau tronar. Se ținea până putrezea”: Ot 2; *Formă:* „Are formă de cruce, cu numele mortului pe el. Rămâne până putrezește”: Dj 2; „În formă de cruce, care rămâne până putrezește”: Dj 2, 7, 9, 10, 12, Gj 7, Mh 1, 2, 5, 6, 7, Ot 14; „Avea în partea de sus o creștătură în formă de cruce”: Dj 17; „Drept, fără cruce”: Dj 3, 4, 6, Ot 1; Vl 10, 11; „Dintr-un lemn lucrat cu semnul crucii încrustat, ținut până se strica lemnul”: Dj 13, Gj 4, Ot 4, 8; „De formă paralelipipedică”: Dj 16; „Drept, cu câteva creștături mai sus”: Ot 2; „Dreptunghiular, lăsat până putrezește”: Gj 3; „Din lemn, în capăt cu trei bețișoare”: Gj 10; „Rotund la cap, cu trei bețișoare (cuie) de lemn. Pe stâlp se așează o căsuță din patru scânduri. Rămâne la nesfârșit”: Gj 12; „Obișnuit, de formă paralelipipedică”: Ot 9; „Ca o cruce mică și fără brațe; Șase săptămâni sufletul dă ocol și se odihnește la cap. Nu se pune stâlp la copiii nebotezați. Se ține până putrezește lemnul”: Ot 10; „Obișnuit, cioplit și vopsit, cu numele și vârsta înscrise pe el”: Vl 8; „Mic, simplu; era de fapt o cruce de lemn care se ținea până putrezea”: Vl; „Un lemn creștat la cap, în formă de cruce”: Vl 4; *Funcție:* „În capul stâlpului se pune o cârpă și o basma pe care le luau cei ce duceau stâlpul. Acum se pune și o coroană care rămâne acolo”: Dj 8; „Se punea numai pentru copiii mici și ținut până putrezea lemnul”: Dj 10, 16; „Pe stâlp se pune și se mai pune și astăzi, de acasă până la groapă, un prosop de cârpă albă care îl ia cel ce duce stâlpul”: Dj 15; „Ca să aibă până la șase săptămâni, când îi pune crucea”: Gj 4; „Ca să se știe că e un mort acolo. Când putrezea era înlocuit cu o cruce”: Mh 10; „Până se punea crucea de piatră. Rămânea acolo”: Mh 11; „Are în spate o cutiuță pentru lumânare și o pânză sus, unde se crede că stă sufletul până la șase săptămâni. Stă până la șase săptămâni când îi face cruce”: Ot 1; „Stâlp sau stâlpuleț, când era mai mic, pentru copii”: Ot 6; „Pe stâlp se pune și se pune și astăzi un petec de pânză albă, căci se credea că acolo se adăpostea timp de 40 de zile sufletul celui mort. Se ținea până putrezea”: Ot 6; „Stâlp se numea; se ținea 40 de zile până se punea crucea”: Ot 7; „În capul stâlpului se pune o cârpă albă. Se păstra până putrezea”: Ot 9; „Cu loc de lumânare jos și o cârpă albă în spatele crucii, unde stă sufletul până la 40 de

zile“: Ot 14; „A existat obiceiul de a se pune stâlp numai dacă mortul e tânăr, ca să se bată pe el bradul“: VI 11; „Stâlp cu o cutie laterală pentru stat. Rămânea definitiv pe acel loc“: VI 14; *Mărime*: „Este cam de un metru înălțime și crestat la cap. Sus, în cap, puneau un petec de pânză“: Dj 5; „Era ascuțit sau rotunjit la capăt, vopsit în roșu închis sau negru. La capăt este însemnat, pictat în trei părți, cu semnul crucii“: Ot 6; „Se numea stâlpul mortului și era făcut de un meșter dintr-un lemn înalt de 2,50 m, gros de 25–30 cm și cu o cutioară tot de lemn, așezată la mijlocul stâlpului (felinar). Stâlpul rămânea permanent pe mormânt“: VI 4; „De aproximativ un metru“: VI 14; „Ca o cruce mică, făcut de cine a făcut și tronul. Se ținea până putrezea“: VI 10; *Lemnul*: „Numit cruce și făcut ca o cruce de dulgherul care făcea tronul“: Mh 6; „Iar pe o scândură se făcea o cutiuță în care se punea tămâia și statul mortului. De când unii cumpără tronul, în loc de stâlp pun o cruce mică“: VI 5; „Până la șase săptămâni, dar rămâne și după ce se pune crucea. Are formă de cruce, făcut de tâmplar din lemn mare de o jumătate de metru, crestat cu o cruce mică sus. Se pune la toți și se lasă până putrezește“: VI 6; *Cutiufa*: „Stâlp numit cutiuță, făcut de cine face și tronul, ca o cruce mică, cu un loc în interior unde se ține tămâia și lumânările. Se ține până putrezește“: Ot 15.

Piatra (pietroiul): „La orice mort există obiceiul de a se pune o piatră, orice fel de piatră“: Mh 6; „Cei săraci puneau un bolovan, cei bogați o cruce de piatră“: VI 2; „A existat obiceiul de a se pune o piatră obișnuită, să cunoști locul dacă n-ai bani să-i pui crucea de la început“: VI 3; „A existat obiceiul de a se pune o piatră ca semn la mormânt, un pietroi obișnuit. Piatră sau stâlp se pune la toți, până le face cruce“: VI 11.

Crucea: Dj 3, 16, Gj 1, 2, 6, 8, 10, 11, Mh 8, 11, 12, Ot 2, 12, VI 1, 4; „Crucea se pune lângă stâlp“: Dj 2; „Stâlpul este înlocuit cu cruce de piatră când putea omul“: Dj 11, 6; „Cruce de lemn făcută de un meșter“: Gj 3, 15, Mh 3, 5; „Înainte se pune stâlp, azi numai cruce, dar îi zice tot stâlp. E lucrată de cel care face tronul“: Ot 1; „Tâmplarul pune crucea pe mormânt“: Ot 5; „Din piatră sau din lemn“: Ot 11; „Scrisă cu dalta în lemn sau piatră; se pune direct crucea“: Ot 13; „Cruce sau stâlp“: Ot 15; „Făcută de lemnarul care a lucrat și coșciugul; unii o fac cu un mic acoperiș“: VI 3, 4, 10, 11, 13, 17; „Se scria numele și anul morții; se mai pune și o fotografie“: VI 6; *Când aveau bani*: Ot 8, 12; „Când putea să pună fiecare, în ziua morții sau mai târziu“: Mh 10; *Când se închidea groapa*: Dj 9, Gj 1, 2, 5, 9, 13, Mh 5–9, 11, VI 1, 12; „Imediat se pune stâlpul; până la pomana de șase săptămâni trebuie pusă crucea“: Dj 3; „Imediat se pune stâlpul din lemn de dud“: Dj 6; „La înmormântare, alături de brad, la cei tineri“: Ot 4; „În ziua înmormântării; la șase săptămâni se obișnuia să se pună o cruce nouă, mai înălțată, în

locul celei vechi”: Mh 1; „Care puteau, o puneau de la început”: Vl 4; „De la început la cei bătrâni”: Vl 11; „La înmormântare, ca și bradul”: Vl 18; *După câteva săptămâni*: Vl 9; *La nouă zile*: Vl 7; *La șase săptămâni*: Gj 4, „La crucile de la morminte se fac descânțece și vrăji. Se ia pământ de la groapă și se dă de băut celui care e bolnav, ca să-i treacă”: Dj 9; „Când i se face pomană de 40 de zile”: Dj 9–15, 17, Gj 3, 7, 8, 10, 12, Mh 2, 9, Ot 4, 9, Vl 4–6, 11, 14, 15; „Când se slobozea apa și tămâiatul”: Dj 12; „Făcută de lemnar sau pietrar; i se pune un acoperiș de șită”: Ot 1; „Crucile mari de lemn, cu streășină, cu acoperământ, pictate, se cumpărau la târguri, în alte sate”: Ot 7; „Pe cruce se pune tot petecul alb și negru, la care se atârnă doliul purtat la mână. Pe petecul alb stă sufletul”: Ot 10; „Nu se pune la copiii nebotezați”: Ot 10; „Acoperită cu șită, cu numele scris pe ea”: Ot 14; „Se înlocuia cu o cruce de piatră. Se lega o pânză albă și una neagră: pe cea albă sta sufletul, cea neagră era doliul”: Ot 15, 16; „Cruce de piatră făcută de cel care lucra și tronul. Pe ea se pun două cârpe încrucișate, una albă și una neagră: pe cea albă să stea sufletul, pe cea neagră de doliu”: Vl 2; „Tot atunci, la șase săptămâni, se puneau și cruci de pomenire la fântâni unde se dădeau pomeni, se sfințea apa”: Vl 16; *Până în șase săptămâni*: „Când se punea crucea, se scotea stâlpul”: Vl 8; Ot 6; *Până la șapte ani*: „Unii nu mai pun deloc”: Dj 4; „De piatră la cei mai înstăriți, dacă nu, de lemn”: Dj 5; „De lemn ori de piatră, cu coperiș, cu sfinți la șase săptămâni sau la un an, când are omul posibilitate. Îi scria numele cu vopsea albă”: Dj 7; „Când poate omul, mai târziu până la șapte ani”: Gj 11; „La un an, trei, șapte”: Ot 12.

Pasărea suflet: „Se puneau păsări sculptate în lemn, mai ales pe cruci, numite sfinți”: Dj 13; „Pentru cei mai tineri dulgherii făceau crucea cu acoperiș și cu o pasăre, cuc sau turturea, deasupra. Se ținea până pica”: Mh 6; „Pasăre așezată la cruce”: Ot 12; „Se așeza un porumbel, reprezentând sufletul care se preface într-o pasăre. Astăzi nu se mai obișnuiește”: Vl 7.

Bradul, pomul: *Bradul*: „Se punea brad numai dacă erau tineri”: Dj 2, 4, 8, 10, 13, 16, Mh 3; „Se punea brad pe mormânt pentru copiii nebotezați saubotezați, flăcăi și fete, tineri căsătoriți, dar necununați la biserică, lăuze necununate la biserică, bătrâni necununați la biserică, la decesele violente. Este făcut de neamuri”: Dj 5; „Trei ramuri de măr, azi de brad, se pun în vârful stâlpului. La toți stâlpii se pune o creangă de măr cu trei ramuri; creanga o pune cel ce face stâlpul”: Dj 9; „Se pune brad pentru copii, flăcăi și fete necăsătoriți, lăuze, bătrâni necununați, morți violent”: Gj 3; „Bradul e semn că n-are cununie”: Gj 4–7, Ot 10, 11, 13, 15, 16, Vl 2–6, 10, 11, 13, 17; „Sulița”: Gj 5; „Brad la necăsătoriți, la copii de la șapte ani în sus, la fete, flăcăi care n-au făcut nuntă, la morți violente”: Ot 14;

Pluta, mesteacănul: „La cei tineri, dacă nu găsea brad”: Gj 8; *Pomul sau mărul*: „Făcut de cineva care nu mergea la cimitir”: Gj 11; „Se pune la copiii botezați, la flăcăi, fete pom sau măr când nu găsesc brad”: Gj 15.

Plantarea brazilor și pomilor pe morminte: *Bradul*: „Se planta câte un brad”: Dj 7, Mh 3–5; „Lângă cruce se plantează un puișor de brad”: Gj 9; „Se semănau brazi”: Gj 11; *Liliacul*: Mh 3; *Pomi fructiferi*: „Unii sădesc un păr, corcoduș sau un prun. De obicei se sădește la două, trei zile după înmormântare, la capătăiul mormântului, lângă stâlp”: Mh 1; „Pruni, meri, corcoduși, duzi”: Mh 4; „Se semăna, se planta pe mormânt”: Mh 4; „Pomul se împlântă lângă cruce, la capul mortului”: Mh 5–9; „Pom sau măr; o rudă îl scotea din grădină cu rădăcină”: Mh 5; „Măr, cireș: se sădeau”: Mh 6; „Un pom cu rădăcini, de obicei prun, zarzăr, măr”: Mh 7; „Pom sau măr”: Mh 8; „Se scoate un pom din rădăcină de către flăcăul care-l duce înaintea mortului, până la cimitir, unde se sădește în pământ”: Mh 9; „Pomul se planta ca să rodească”: Mh 11; „Se punea brad; acesta putea fi prun, cireș, dud”: Mh 11; „Brad, dacă nu, măr doar dacă e neînsurat. Unii fac pomișor din crengi de măr sau de vișin, dar îi zic brad”: Ot 1; „Brad la cei necăsătorii”: Ot 2; „Brad, la fel și astăzi. În trecut se puneau și altfel de pomi (meri, duzi); acum nu se mai pun. Pomul se pune, la fel ca și pentru brad, numai la cei ce mureau necăsătorii”: Ot 7; *Împodobirea bradului*: „Ramurile sunt împodobite cu flori legate cu ață. La vârș se leagă cu o cârpă sau cu un șervet, umbra mortului, care se dă de pomană”: Dj 9; „Era desfrunzit puțin și împodobit, era făcut într-una din zilele înainte de înmormântare de către cumnatul de mână”: Dj 13; „Se împodobește în ziua înmormântării cu pânză albă, peșchire (prosoape) și flori prinse; le lua cel ce-l ducea”: Mh 5; „Cu basmale, flori”: Mh 8; „Cu cârpe colorate de cap; la cimitir aceste cârpe se împărțeau”: Mh 11; „ca bradul, făcut de ai casei”: Ot 1; „Era o ramură împodobită ca la bradul de nuntă făcut de tineri”: Ot 7; *Așezarea pe mormânt*: „Bradul se pune din jos de stâlp”: Dj 7; „Lângă stâlp”: Dj 8; „Lângă cruce”: Dj 10, Gj 2, Ot 4; „Era înfipt în stâlpul așezat la mormânt”: Dj 13; „Unde se așeza bradul și unde, mai târziu, se pune crucea”: Ot 7; „La cei necăsătorii, când se îngropa mortul se așeza la cap”: Ot 12; *Finalitate*: „Putrezește”: Gj 10, 11, 13; „Rămânea pentru totdeauna, dacă se prindea”: Mh 1; „Este lăsat pe mormânt să crească”: Mh 2; „Era lăsat să facă roade”: Mh 5; „Se sădea acolo, rămânea tot timpul dacă se prindea”: Mh 7; „Se sădea, rămânea lângă mormânt”: Mh 8; „Rămânea acolo, ca pom plantat. Dacă nu se prindea, se pune altul; dacă se usca, se arunca”: Mh 11; „Era ținut până se usca”: Dj 7, 8, Ot 4, 7; „Era ținut pe mormânt până creștea, se lăsa să rodească”: Ot 12, 15.

Steagul la înmormântare: „Se pune la cei tineri; se numea suliță”: Mh 10; „Steag, așa s-a pomenit: un plop sau o creangă de plop împodobită cu hârtie

colorată, beteală, colac, batistă“: Mh 12; „Un par cu o batistă cu bani în vârf, făcut de neamuri la înmormântare“: Vl 6; „Steagul era al bisericii, se aducea înapoi după înmormântare; înainte de înmormântare era ținut la poarta casei celui mort“: Dj 10, 17; „Este pomul“: Mh 9; *Era așezat*: „Înainte de înmormântare, la poarta casei, să se știe că acolo a murit cineva“: Dj 10; „Era ținut cât rezista la vremurile de afară (ploi, vânturi). Se lăsa acolo“: Mh 10; „Acasă“: Mh 10; „Pe mormânt“: Mh 10; „Îl lăsa la mormânt. Unii îl scot cu rădăcină ca să se prindă“: Mh 12; „Afară în curte, pe prispă“: Mh 12; „La capul mortului“: Mh 12, Vl 6; „Se lăsa acolo“: Vl 6.

Troița mortului: Construită de: Săteni: Ot 11, 16; „Familia pentru un mort care a jurat strâmb în viața lui. Pentru acest jurământ îi pune troiță“: Dj 4; „Există troițe. Rar se făceau cruci de lemn la punți, vopsite cu roșu“: Dj 5; „Lângă fântâni se pun și azi troițe. Sunt foarte multe, le cumpără de la târgul din Argetoaia“: Dj 9; „Există troițe“: Gj 1, 3, 5, 7, Ot 2; „Cine voia“: Gj 4; „Se numeau pietre, nu troițe. Sunt lucrate din piatră sau lemn. Existau și troițe, dar li se zice icoane“: Gj 6; „Le făcea cine voia din sat, mai credincios“: Gj 8, 11; „Câte una într-un cătun“: Ot 10; „Făcută de strămoși, că erau departe de biserică“: Ot 10; În sat există o singură troiță. Bătrânii au făcut-o, nu se știe cine. Mai exista obiceiul de a se pune în locul unui accident de către familie cruci de piatră. Mărimea și aspectul lor variază după posibilitățile materiale. Se mai pune cruce de piatră cu fotografie morților de pe front, la răscruce de drumuri“: Vl 3; „Existau troițe în formă de cruce. Troițele erau ridicate de o familie sau de mai multe familii din sat în amintirea unui mort sau a mai multor morți“: Vl 4; „Există troițe făcute de familie“: Vl 6; „Există în sat o cruce a eroilor, vechi, în curtea bisericii“: Vl 10; „Există o singură troiță, făcută de foarte multă vreme de un meșter. Acolo se-nchină lumea când trece. Se mai pune cruce la drum, din piatră, dacă a murit cineva năprasnic în locul acela: sunt de pitură și se pun în locul morții, pe marginea drumului, să se amintească locul. Se puneau troițe, azi nu se mai pun“: Vl 11; „Un om bun la inimă. Dacă nu poți face, măcar să ajuti: Mai există în sat un monument pentru eroii din 1916; se mai pun cruci la locul unde ți-a murit cineva dacă nu-i acasă sau dacă a murit de accident“: Vl 13; *Rudele mortului:* Ot 1, 8; „Nu există troițe în Dâlbocița, dar sunt la Boromna și la Pogoane“: Mh 6; „Se puneau cruci de piatră pe locul unde murise cineva într-un accident“: Mh 11; „Rudele mortului puneau pietre, cruci, așa s-a pomenit. Troițele erau ridicate de primărie“: Mh 12; „Familia pune cruce la cei ce mor în drum, la locul accidentului“: Ot 14; „A existat obiceiul de a se pune pietre în amintirea morților la biserică“: Ot 15; „Familii făceau cruci de lemn sau de piatră la răscruci sau la locul unui accident“: Vl 17.

Locul ridicării: *Acasă:* „Oamenii făceau acasă o cruce și o puneau lângă fântână”: Gj 4; „*La răscruci, răspântii*”: Gj 8, 9, 11–14, Mh 4, 9, 12, Ot 2, 4, 9, 15, 16, Vl 3, 4, 7, 8, 12, 15; „*La răscrucă de drumuri, să păzească drumul morților de necuratul care stă acolo*”: Vl 13; „*Pe câmp, la răscruci*”: Vl 18; *La cimitir:* Vl 4; *La drum:* „*Pentru slujbă*”: Ot 10; „În sat se pun cruci la Paști lângă gard, în fața casei, în amintirea răposaților. Cine vrea o pune la înmormântare. La crucile astea, la șase săptămâni, când lapezi doliul de la mână, se pune la aripa crucii, nu se aruncă. Doliul alb se ține pentru copii și pentru tinerii necăsătoriți și se pune la stâlpul casei sau la mână”: Ot 11; *În mijlocul satului:* Ot 2; *La marginea satului:* „Să se mai închine lumea când trece”: Gj 11, Mh 1, Vl 1; *Pe hotar:* „Pe locuri înalte din preajma satului, pe o linie de hotar între sate”: Gj 14, Dj 3, 5, 6, Mh 9, Ot 4, 9, 15, Vl 4; *La o fântână, la un podeț:* Dj 9, 14, Mh 4, 12, Ot 16, Vl 6; „Lângă poduri, în afara satului”: Mh 2; „Erau trei troițe. Mai este una singură, la cimitir”: Dj 11; *Pe locul morții:* Vl 3, 7, 8; „Se pun pietre (cruce) pe locul unde a căzut și a murit; se fac cruci de piatră de lemn sau de fier pe locul unde a fost accident”: Ot 1.

Obiciiuri desfășurate la troițe: *Slujbe religioase:* Gj 3, 4, 11, 14, Dj 5, Mh 1, 2, Ot 2, Vl 6, 7, 13, 17; „Se așezau acolo icoane sfințite, se făceau citiri din cărți”: Mh 10; „Se închinau când treceau, că e cruce cu mulți sfinți”: Mh 12; „Se slujește la anumite sărbători. Troițele sunt ca o cameră și țin loc de biserică; preotul merge și face slujbă acolo”: Ot 10; „La Bobotează, iar la Înălțare se slujea și crucea eroilor din 1916 din centrul satului”: Vl 3; „Se fac slujbe religioase. Când moare cineva, îl trece neapărat pe acolo, oprește și citește preotul”: Vl 11; *Pomeni:* Gj 7, 11–14, Dj 3, 6, 9, 14, Mh 1, 2, Ot 1, Vl 6–8, 12; *Vrăji:* „Se povestea în sat că unele babe vrăjitoare mergeau noaptea la troițe, dar nu se știe ce făceau. Și la fântâni obișnuite se povestea că făceau vrăji babele”: Vl 3; *Adăpost pentru drumeți:* „Poposeau drumeții, se făceau mese”: Ot 4, 12, 15; „Oamenii se opreau și se închinau”: Mh 9; „Se adăposteau de ploaie”: Mh 12.

Sucesiunea: **Tip:** *Cu limbă de moarte:* „Testament nescris”: Gj 2; „Se moșteneau cu limbă de moarte, pe patul morții... adică se făcea o simplă declarație în auzul câtorva persoane care erau în fapt persoanele care primeau moștenirea”: Gj 14, Dj 1–3, 5–7, 9–12, 14, 15, Gj 1, 3, 4, 7, 10, 12, 13, 15, Mh 5, 9, 12, Ot 4, 6, 9, 15, Vl 1, 15; „Grai de moarte”: Gj 9, 11; „Prin viu grai”: Vl 5, 16; „Nu se mai făcea în scris. Se respecta vorba”: Vl 6; „Cel care trăgea să moară lăsa ultima lui dorință sub formă de spusă”: Vl 7; „Se lăsa cu limbă de moarte”: Vl 8, 12; *Testamentară:* Dj 1–3, 5, 7, 9, 11, 12, 14, Gj 1, 2; „În scris sau prin vorbă”: Mh 2; „Prin vorbă și acte. Se știa de tot satul că celui mai mic îi rămâne casa”: Mh 10; „Pentru copii, urmași se lăsa avere sau chiar sfaturi”: Ot 12.

Participanți: „Cel care lasă moștenirea și familia lui”: Dj 1, 5–7, 10–12, 14, Gj 3, 14, Mh 8, VI 1, 16; „Cel care lasă moștenirea, familia, martori străini”: Dj 2, 6, 7, 15, Gj 4, 10, 12, 13, 15, Ot 15, VI 5, 12, 14, 15; „[Se lăsa] celor din familie de obicei, chemându-se la căpătâiul celui ce trăgea să moară, unul sau doi bătrâni din sat, în fața cărora se spunea cu limbă de moarte”: Mh 4, 5, 7, 11, VI 4, 8; „Să fie martori”: Mh 3, 1, 6, 9; „Copiii doar și mai chemau și un martor”: VI 9.

Absența unei succesiuni explicite: „Băiatul cel mai mic moștenește casa părintească”: Dj 1, 6, 7, 9, 10, 14, Mh 2; „Se respecta fără alte formalități. Toți copiii primeau egal”: Gj 3; „Cârcota copiilor. Se judecau”: Gj 1, 2, 4, 15; „Se pornea proces”: Gj 7, 9; „Prin înțelegere sau după judecată”: Gj 10, 12, 14, VI 14, 16; „Se împărțea frățește. De obicei rămânea ăl mic în casa veche”: Gj 11, Dj 1, 2, 3, 5–7, 9, 10, VI 4, 6, 9, 14, 16; „Se năștea gâlceava și lucrurile nu se rezolvau decât prin proces”: Gj 13; „Prin frățietate la împărțea, adică împărțea egală”: Mh 3, 6, 9, Ot 8; „Prin lege de frăție”, își împărțeau totul frățește: Ot 4, 12; „Se moștenește după lege”: Mh 5, 7, 8, 11, Ot 6, 9, VI 1, 5, 8, 12; „Moșteneau rudele mai apropiate”: Mh 12; „Se împărțea egal; cel care rămânea în casă îi despăgubea pe ceilalți. Dacă nu se înțelegeau, o surpau [casa] și o împărțeau”: VI 3.

PARTEA A II-A

CICLUL

CALENDARISTIC

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ FIXĂ
SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ MOBILĂ

Timpul fizic, obiectiv, care curge fără oprire și fără întoarcere spre infinit, care nu lăsa nici o amintire omului, întrucât secunda este unică, a fost *îmblânzit* prin împărțirea lui în unități repetabile: zile, săptămâni, luni, anotimpuri, an. Fără ideea opririi simbolice a timpului și reluarea curgerii sale de la cap, fără transformarea timpului fizic, linear, în timp cultural, circular și repetabil, nu era posibilă inventarea în vremurile preistorice, a calendarelor care au pus de acord activitatea umană cu fenomenele constante ale mediului terestru și cosmic. Ingeniozitatea și exactitatea calendarelor, instrumente cu ajutorul cărora oamenii și-au pus de acord viața cotidiană cu marile ritmuri ale naturii, sunt, din neolitic până în vremurile recente, criterii imparțiale pentru aprecierea creativității istorice a societăților și comunităților umane. Ciclicitatea timpului calendaristic, mai ușor de sesizat decât ciclicitatea sărbătorilor și obiceiurilor familiale, este sugerată de repetabilitatea și durata unităților de măsurat timpul: cadranul rotund al ceasului solar, succesiunea zilelor și nopților, anotimpurilor.

Paralel cu *calendarul oficial*, recunoscut de stat și biserică, în Oltenia a supraviețuit, până la începutul secolului al XX-lea, un *calendar neoficial*, numit de etnologi *Calendar popular*. El a fost transmis prin canale folclorice obișnuite, realitate consemnată de proverbul românesc, astăzi cu înțeles peiorativ, *A face capul calendar*.

Anotimpurile calendarul civil contemporan sunt marcate atât de solstiții și echinocții, cât și de importante sărbători: Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza la solstițiu de iarnă; Mucenicii pe stil vechi, Buna Vestite pe stil nou la Echinocțiul de primăvară; Eliseiul, Vartolomeu pe stil vechi, Sânzienele pe stil nou la solstițiu de iarnă; Sântămăria Mică, Ziua Crucii (Cârstovul Viilor) la echinocțiul de toamnă. Pe structura acestui calendar standard, se suprapun, în raport de bioritmurile plantelor și animalelor, calendarele practice: agrar, pastoral, pomi-viticol și altele.

În structurile de profunzime ale spiritului uman, începutul anului agrar se leagă de germinarea semințelor la debutul primăverii. Anul calendarului agrar avea două anotimpuri de bază: *vara agrară*, se desfășura între sărbătorile echinocțiului de primăvară (Mucenici, Buna Vestire) și sărbătorile echinocțiului de toamnă (Sântămăria Mică, Ziua Crucii), cu miezul la Sânziene, solstițiul de vară; *iarna agrară*, între echinocțiul de toamnă și echinocțiul de primăvară, cu miezul la Crăciun, solstițiul de iarnă.

Calendarul pastoral cuprindea numai două anotimpuri: *vara pastorală* între Sf. Gheorghe (23 aprilie) și Sf. Dumitru (26 octombrie); *iarna pastorală* între Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe. Miezul verii este marcat de Sf. Ilie (20 iulie), sfânt creștin care a preluat atribuțiile unui zeu preistoric al soarelui și focului, celebrat la nedeile sau Sântiliile ținute pe munți, în timp ce la miezul iernii pastorale tronează Sânpetru de Iarnă, divinitate năprasnică care împarte în noaptea de 15/16 ianuarie tainul (oi, vite, oameni etc.) lupilor pe un an întreg. Miezurile sezoanelor pastorale sunt marcate și de alte ciudate reprezentări mitice: Circovii de Vară (16–18 iulie) și, la șase luni depărtare, Circovii de Iarnă (15–17 ianuarie). Dar, într-un calendar cu două anotimpuri pastorale anul poate începe fie în prima zi a verii, la Sf. Gheorghe, după fătutul oilor, înțărcatul mieilor și urcarea turmelor la munte pentru vârat, fie în prima zi a iernii, la Sf. Dumitru, după coborârea turmelor, împerecherea (mârlitul) oilor. Turmele ciobanilor, sterile în timpul verii pastorale, sunt fertilizate la intrarea în iarnă, în timp ce holdele țăranilor sunt fertile vara și sterile iarna.

Calendarul viticol cuprindea tot două anotimpuri egale: vară fertilă, între Arezanul Viilor sau Trifonul Viilor (1 februarie), când seva dădea primele semne că se pune în mișcare până la Cârstovul Viilor (14 septembrie), ziua când începeau oamenii să-și culeagă viile; iarna viticolă, viața ascunsă a viței de vie în butoaie și pahare, între Cârstovul Viilor și Trifonul Viilor.

Precizia și eficiența Calendarului țăranului sunt asigurate de stabilitatea reperelor *cosmice* (echinocții, solștiții, faze lunare) și *terestre* (bioritmurile de reproducere al animalelor, migrația păsărilor, înfrunzitul și desfrunzitul codrului etc.). Cele mai însemnate sărbători sunt suprapuse peste solștiții (*Crăciunul* la solstițiul de iarnă, *Sânzienele* sau *Drăgaica* la cel de vară) și echinocții (*Dochia* la echinocțiul de primăvară, *Maica Precesta* la cel de toamnă). Pe de altă parte, datele calendaristice ale zilelor dedicate plantelor, animalelor, păsărilor și reptilelor corespund cu momentele semnificative ale ciclurilor lor de reproducție: *Nunta Urzicilor* (joia din Săptămâna Patimilor sau, în alte zone, Duminica Floriilor) este ziua când înflorește cea mai folositoare buruiănă pentru om, urzica, nemaifiind bună de mâncat; *Ziua Cucului* la Blagoveștenie sau Bunavestire (25 martie, în imediata apropiere a echinocțiului de primăvară) când începe cucul a cânta; *Sânzienele* (24 iunie, solstițiul de vară); *Ziua Șarpelui* (14 septembrie, în

imediată apropiere a echinocțiului de toamnă) când șerpii se retrag în adăposturile lor subterane; *Năpustitul Berbecilor* la Vinerea Mare (14 octombrie) sau Arhangheli (8 noiembrie); *Filipii de Toamnă* (mijlocul lunii noiembrie, la începutul postului Crăciunului), perioadă care marchează începutul împerecherii lupilor; *Stretenia* (2 februarie), perioadă hibernală când se crede că fată ursoaica iar ursul iese din bârlög să-și vadă umbra și altele. Când aceste tradiții locale, valabile pentru anumite condiții ecologice dar nepotrivite pentru altele, au fost publicate, în special prin almanahurile-calendare, fără să se precizeze locul sau zona de unde provin, a început regresul Calendarului popular, fiind numit, adesea cu ironie, *Calendarul Babelor*. Cu toate acestea, numeroase activități agrare, pastorale și casnice din satele Olteniei continuă să fie planificate după Calendar popular.

Spre deosebire de Calendarul bisericesc care dedică în totalitate zilele anului solar *Sfintei Treimi* (Tatălui, Fiului și Sfântului Duh), Fecioarei Maria și câtorva mii de personaje cu existență reală sau imaginară, canonizate și împărțite pe grade ierarhice și de Calendarul civil care este un simplu tabel al zilelor lucrătoare sau nelucrătoare, grupate pe luni și săptămâni, Calendarul popular cuprinde informații practice, marcate de sărbători și obiceiuri, despre întreaga activitate ce se cerea efectuată pe sezoane, luni, săptămâni, zile și chiar momente ale zilei: aratul, semănatul, formarea și desfacerea turmelor, urcarea sau coborârea oilor de la munte, zilele favorabile pentru culegerea plantelor de leac, pentru pețit și logodit, pentru pronosticuri meteorologice și climatice, pentru prinderea vrăjilor și descântecele etc. În condițiile în care la sate erau puțini cunoscători ai slovelor, cine știa pe dinafară Calendarul popular, o adevărată enciclopedie de cunoștințe utile, era un foarte bun gospodar.

Fixând Nașterea Mântuitorului la solstițiul de iarnă (Crăciunul), iar Moartea și Învierea la echinocțiul de primăvară (Paștele), părinții Bisericii creștine au renunțat la modelul anterior, celebrarea Anului Nou la moartea și renașterea simultană a divinității adorate. Volumul de *Documente Etnografice* cuprinde informații referitoare la două modele de câștigare a nemuririi: *precreștin*, cu naștere și renaștere perpetuă, ale cărui rădăcini coboară în neoliticul agrar și ceramic, și *creștin*, cu naștere, moarte și viață veșnică în Rai, pentru credincioși, și în Iad, pentru păcătoși, cu certe rădăcini indo-europene.

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ FIXĂ

Sărbătorile cu dată fixă din Oltenia, cele care își păstrează an de an data de celebrare, sunt răspândite de-a lungul întregului calendar popular, de la 1 ianuarie la 31 decembrie. În raport de reperele astronomice (echinocții și solstiții), de bioritmurile plantelor cultivate și a animalelor domesticate, acestea se grupează în momente hotărâtoare pentru curgerea anuală sau sezonieră a timpului: 24 decembrie—6 ianuarie (Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza); 1–25 martie (Mărțișorul sau Cap de Primăvară, Mucenici, Buna Vestire); 21 aprilie—1 mai (Năproorul, Sfântul Gheorghe, Armindenii); 23–29 iunie (Sânziene, Sânpetru); 15–27 iulie (Circovii de Vară, Sf. Ilie, Pantelimon); 15 august—14 septembrie (Sântămăria Mare, Sântămăria Mică, Ziua Crucii sau Cârstovul Viilor); 14–27 octombrie (Vinerea Mare, Sf. Dumitru); 14 noiembrie—6 decembrie (Filipii, Obedenia, Sf. Andrei, Sf. Nicolae).

Sărbătorile care marchează solstițiul de iarnă, Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza, adună numeroase obiceiuri, acte rituale și practici magice specifice morții și renașterii simbolice a Anului, personificare a Soarelui. Timpul renăscut, Anul Nou, este favorabil pentru tot ce ține de prosperitatea și sănătatea oamenilor, de rodul bogat al holdelor, de aflarea ursitei etc. Oltenia păstrează urme evidente ale ritului funerar de incinerare al geto-dacilor a Anului Vechi și renașterii Anului Nou: scormonitul în focul gazdei cu colinda (bățul purtat de colindători); obligativitatea, în unele sate, ca pițărâii colindători să arunce în focul aprins al gazdei colindate surcele de lemn, o creangă de pom, paie; privegherea focului în noaptea de Crăciun și altele.

Dintre obiceiurile echinocțiului de primăvară, în Oltenia se păstrează amintirea lui Dragobete, zeu tânăr al Panteonului românesc, considerat Cap de Primăvară, identificat cu Cupidon, zeul dragostei în mitologia romană, și cu Eros, zeul iubirii în mitologia greacă. Se credea că la Dragobete păsările nemigratoare se strâng în stoluri, ciripesc, se împerechează și încep să-și construiască cuiburile.

Păsările împerecheate în această zi rămâneau stinghere și fără pui până în ziua de Dragobete a anului viitor. Asemănător păsărilor, fetele și băieții trebuiau să se întâlnească pentru a fi îndrăgostiți pe parcursul întregului an. Pretutindeni se auzea zicala: *Dragobetele sărută fetele!* Dacă timpul era favorabil, fetele și feciorii se adunau în cete și ieșeau la pădure hăulind și chiuind pentru a culege primele flori ale primăverii.

La o lună depărtare de echinocțiul de primăvară, la Sf. Gheorghe, apare o mare concentrare de obiceiuri agrare și pastorale. Personificare a timpului tânăr, Sf. Gheorghe este identificat cu Cavalerul Trac. Peste zeul autohton, protector al vegetației, cailor, vitelor cu lapte și holdelor semănate, Biserica creștină a suprapus pe Marele Mucenic Gheorghe. Sărbătoarea îmbină activitățile practice (întărcatul mieilor, formarea turmelor, măsuratul laptelui) și cultice (purificarea animalelor prin afumarea și stropirea lor cu apă, punerea de ramuri verzi la strunga oilor, alungarea prin diferite mijloace a vrăjitoarelor care furau mana animalelor și holdelor).

Solstițiul de vară, fenomen astronomic cu cea mai lungă zi din an, identificată în Oltenia cu încetarea cucului de a cânta și apariția licuricilor în pădure, este marcat de două frumoase sărbători populare: Sânzienele și Sf. Petru. În această perioadă, în special în noaptea de Sânziene, femeile culegeau plante de leac pentru tămăduirea bolilor și rouă a florilor pentru cosmetica populară. Se confecționau și aruncau coroane din flori pe casă pentru aflarea ursitei, sau coroane mari prin care treceau fetele înainte de a merge la horă. Acum era un timp favorabil pentru prinderea farmecelor și descântecelelor.

Perioada echinocțiului de toamnă este marcată în calendarul popular de mai multe sărbători și obiceiuri populare: Sântămăria Mare, Sântămăria Mică și Cârstovul Viilor sau Ziua Crucii. La Cârstovul Viilor (14 septembrie), sărbătoare importantă a calendarului viticol, începea culesul viilor, se împărțeau struguri și must pentru morți, se mânca, se bea, se juca.

CRĂCIUNUL

Colindatul: Terminologie: „Cu Moș Ajunul”: Dj 1, 8, 14, 17, Gj 3, 4, 7, 8, 12, Ot 1, 2, 4–8, 12, 15, Vl 4, 7, 15, 17, 18; „Colinde/e”: Dj 2, 4, 7, Gj 1, 10–12, 14, Mh 2, 3, 8, 10, Ot 4, 9, 10, 15, Vl 2–4, 7, 11–13, 15, 17, 18; „În colinde”: Dj 12; „Cu colinda/ colindul”: Dj 3, 6, 11, Mh 4, 7, Vl 11; „Colind/ă”: Dj 10, Gj 2, Vl 4, 14, 15; „Colindat”: Dj 4, Mh 9–12; „Colindatul de Crăciun. De vreo șapte, opt ani se spune cu Moș Crăciunul”: Dj 13; „Cu Colindatul”: Dj 15, Mh 1, 5, 6, Vl 3; „Colindul de Crăciun”: Dj 16; „Cu Bună Dimineața”: Gj 5; „Pițărăi”: Gj 6, 8; „Cu

pițărăii de Crăciun”: Gj 9, 13; „La Ajun”: Mh 12; „Cu Ajunul”: Ot 14; „Cu cârligele după colaci”: Ot 14; „Cu bolindeț”: Ot 16; „Colindătorii”: Vl 12, „Merg în colindeț cu Moș Ajunul”: Vl 17.

Data practicării obiceiului: „În noaptea de Ajun, în ziua de Crăciun”: Dj 1, Gj 8, Ot 2, Vl 18; „În noaptea de Ajun”: Dj 2–4, 6, 10–17, Gj 1–4, 12–14, Mh 1–4, 6–8, 11, 12, Ot 1, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 16, Vl 2, 4, 7, 12, 14, 16, 17; „Numai în dimineța Ajunului”: Dj 7, Gj 7, 9, 11; „În ziua de Ajun și în noaptea de Ajun”: Gj 5, Vl 3, 11; „Se colinda din ajunul Crăciunului (dimineța, ziua), în noaptea de Ajun, în prima și a doua zi de Crăciun (toată ziua până seara)”: Gj 6; „În ziua de Ajun, dimineța, de la ora cinci până seara”: Gj 10, Mh 5, Ot 5, Vl 13; „De la începutul postului de Crăciun”: Mh 2; „În ziua de Crăciun: cei mici dimineța, cei mari, seara”: Mh 9; „De la începutul postului Crăciunului până la Bobotează”: Mh 10, Ot 12; „De la Ignat până la Bobotează”: Ot 4; „În noaptea de Crăciun”: Ot 8; „De la Ignat, în Ajunul Crăciunului și în ziua de Crăciun”: Vl 15; „De la Ajunul Crăciunului până la Bobotează”: Vl 15.

Participanți: „Copii, băieți până la 10–12 ani. Oamenii mari mergeau numai să-i ferească de câini”: Dj 1–3, 6, 8, 13–15, Gj 1, Mh 1, 3, 5, 12, Ot 1, 5–8, 14, 16, Vl 17; Copii de 7–12 ani și flăcăi de 17–20 ani. Se grupau cam 7–12 colindeți (copii) și câte unu, doi flăcăi îmbrăcați cu cojoace și căciuli, care-i dirijau pe cei mici. Flăcăii se numeau brezoaie”: Dj 4, 7, 10, 11, 16, 17, Gj 11, Mh 8, 9, Ot 9, 13, 15, Vl 3, 14–16; „Copiii colindau dimineța, flăcăii, cu lăutari, colindau seara”: Gj 2, Mh 7, Vl 11; „Colindau numai copiii. Acum, alături de ei merg și femei și bătrâni”: Gj 4; „Copiii mici colindau la pițărăi. Pe lângă ei mai veneau și femei cu copii în brațe. Colindători erau copiii mai mărișori”: Gj 6; „Se aduna la capul satului multă lume, mai mult copiii și bătrânii și porneau la colindat ca un singur grup. Uneori grupul era însoțit de lăutari (vioriști), dar mai mult se mergea cu fluier”: Gj 7, 9; „Copii, fete și băieți, flăcăi și bătrâni”: Gj 5, 10, 12, 13, Vl 4, 17; „Copii (fete și băieți), flăcăi, bărbați de curând însurați umblau împreună”: Gj 14, Mh 6, 10, 11, Ot 10, Vl 2, 12; „Copii, băieți și fete”: Mh 2, 4, Ot 4, Vl 13; „Băieți de 10–15 ani, fete până la 13 ani”: Ot 2; „Flăcăi și bărbați însurați”: Ot 12.

Desfășurare: „Copiii mergeau din casă în casă, numai în satul lor. Începeau să cânte la fereastră și cine voia îi chema în casă”: Dj 1–4, 6, 7, 10, 11, 13–17, Gj 3, 5, 9–12, 14, Mh 2, 4–7, 12, Ot 1, 2, 4, 5, 7–10, 12–16, Vl 4; „Se adunau 15–20 copii colindători la o casă și noaptea plecau de acolo de unde dormeau”: Dj 12; „Colindau din casă în casă, la poartă, în curte”: Dj 12, Gj 1, 2, 6, Mh 9, Vl 2, 7, 12, 15, 17; „Colindătorii purtau ciomege curățate de coajă și frumos decorate prin afumare și clopoței ca să-și vestească sosirea”: Dj 17; „Colindătorii se adunau în capul satului și de acolo începeau colindatul. Făceau făclii din coajă de

cireș și băte de alun lucrate la foc, cu decor în formă de spirală”: Gj 2; „Colindau și în alte sate apropiate”: Gj 3, Mh 1; „Colindatul începea din capul satului. Se colinda la poartă și femeile ieșeau să împartă la colindători”: Gj 4, 7; „Fiecare ceată de pițărâi mergea în colindețe pe sectorul ei (pe diverse ulițe) și colinda în curte, în casă. Copiii plecau de la apusul soarelui și aveau torțe din cǎpaj de cireș și se întorceau seara cu torțele aprinse. În ziua de Crăciun se colinda pe la vecini”: Gj 8, 13; „Colindeții se adunau în șase centre din sat, unde venea lumea cu colindețe (colaci) și le dădea, iar ei ziceau bogdaproste”: Mh 3; „Mai demult se colinda din casă în casă. Pe la 1900 se colinda doar la biserică, mai ales flăcăii”: Mh 10; „Erau cete de trei-cinci băieți. Plecau de la casa unuia dintre colindători și mergeau din casă în casă. Colindau în curte, la fereastră, pe prispă. Obişnuiau să meargă și în satele vecine”: Ot 6; „Ceata celor mici pleca din capul satului. Ceata celor mari începea colindatul la casa preotului, apoi colindau pe ceilalți săteni. Cei mici colindau în casă. Cei mari se împărțeau în două grupuri: una stătea pe sală și una în curte”: Vl 3; „Întâi se colinda afară, în drum. Majoritatea îi primea apoi în casă și acolo se împărțeau pe grupuri și colindau pe rând: un grup cânta o strofă, alt grup altă strofă”: Vl 11; „Se colinda la poartă doar la vecini și la rude”: Vl 13; „La fetele mari, flăcăii colindau cu păpușă: se îmbrăca o păpușă în mireasă, era pusă pe o pernă și se colinda cu ea la ferestrele fetelor mari, în dimineața Anului Nou”: Vl 14; „Colindau la fereastră, apoi se intra în casă. Întâi colindau la preot, apoi la cei înstăriți și pe urmă la ceilalți oameni”: Vl 18.

Scormonitul în foc: *Cu bățul/ colinda:* „În Ajunul Crăciunului (pe 24 decembrie) se vrăjește la foc. Oricare din casă, indiferent de vârstă sau sex, dă cu joarda în foc și zice: «Bună dimineața lui Ajun/ Că-i mai bună a lui Crăciun/ Într-un ceas bun/ Oile lănoase/ Vacile lăptoase/ Cai încurători/ Oameni sănătoși. Să se facă bucatele, porumbul, grâul». Nuiaua se băga pe foc”: Dj 8; „Când intrau în casă, copiii care colindau aruncau în sobă o surcică, o frunză, o creangă și spuneau: «Pui, pui»”: Dj 12; „În Ajun de 24 decembrie, când intrai la un vecin în casă, veneai cu o bucată de scândură, lemn, o puneai în sobă și spuneai «Pui, pui»”: Dj 12; „În dimineața Ajunului, cine vine în casă aduce o bucată de lemn, șade pe scaun la gura focului, îl bagă în foc și zice: «Pui, rațe, atâtea buți de vin»”: Dj 13; „50–60 de pițărâi cu un vâtaf, descântau în foc și făceau urări. Se așezau pe pat să-i stea [gazdei] cloșca pe ouă”: Gj 9; „Scormoneau în foc cu colindul (bățul) pe care unii colindători îl purtau în mâini și urau”: Gj 14; „Zgărmănitul cu colinda (băț de salcâm decojit și afumat) în foc se numea vrăjit. Se spunea: «Bună ziua lui Ajun/ Că-i mai bună-a lui Crăciun/ Porcii grași și unturoși/ Și oamenii sănătoși/ Oile lănoase/ Vacile lăptoase/ Caii-ncurători/ Boii trăgători/ Câte scânteii/ Atâția miei și porcei»”: Mh 1, 6; „Se zicea că dacă scormonesc în foc, vor cloci găinile gospodariilor”: Mh 2; „Cei bătrâni făceau copiilor felinare din coajă de cireș (un

băt rotund despicat în patru sau în șase părți. În aceste crăpături se fixau coji de cireș apoi se puneau în cuptor la uscat). Colindeții plecau cu ele la primul loc de întâlnire din sat, aprindeau felinarele de cireș, dădeau cu colinda peste felinarul aprins pe care-l țineau în mână până ce ardea. Scormoneau în foc. Se mai face și acum”: Mh 3; „În ajunul Crăciunului, primul care intra în casă scormonea în foc cu un băț și zicea «Clonc, clonc», ca o cloță, iar gazda îl pune să clocească jos ca să aibă noroc la pui tot anul”: Mh 3, 9; „În dimineața Ajunului, înainte de colindat, primul care intra în casă scormonea în foc, ca să aibă păsări multe. De obicei se chema un om din sat, socotit bun crescător de păsări”: Mh 4; „Se vrăjea. Se așezau lângă foc stând ca cloștile ca să iasă pui mulți. Scormoneau în foc cu colinda (un băț de salcâm decojit, împletit cu coaja lui și afumat) ca să fie belșug în gospodăria celui la care se colindă”: Mh 5; „Scormoneau în foc cu colinda, un fel de băț înflorat și spuneau: «Pui, pui», ca să aibe cloțele pui. Azi nu se mai obișnuiește”: Mh 7; „Scormoneau cu colinda în foc și urau de sănătate pentru cei ai casei și pentru animalele din ogradă. Fiecare colindător avea colinda lui din lemn de salcâm cojit, pălit în foc”: Mh 11; „Colindătorii scormoneau în foc și stăteau pe un coș cu paie, în care cloceau primăvara cloțele”: Ot 15; *Paie pe foc/ în casă/ în curte*: „Cu o zi înainte de Crăciun [colindătorii] strigau în curtea gospodarului: «Bună ziua lui Ajun, că-i mai bună a lui Crăciun, pui, pui, pui, pui»”: Dj 2; „În săcuiul cu care plecau de acasă, colindeții purtau paie și lăseau paie în fiecare casă zicând: «Pui, pui, pui», urând ca atâtea pui să scoată cloța câte paie lasă ei”: Dj 4; „Colindătorii luau o mână de paie numite pui, le puneau pe foc ca să scoată cloțele pui și spuneau: «Bună ziua lui Ajun/ Și mai bună lui Crăciun/ Pui mamă, pui/ Dă și mie un colindete/ Să-l bag la săculete/ Pui mamă, pui/ Și un codru de dovlete/ Să fiu mândru la fete»”: Dj 7; „Prima ceată care venea la casa respectivă puneă paie pe foc”: Ot 5.

Alte practici rituale: Adunatul gunoaielor: „De Crăciun se merge pe bățătură și se adună gunoaiile, ca să aibă gospodăria pui mulți. Femeile stau pe vine ca să stea cloțele cloște pe ouă” Dj 9; *Colacul de la colindețe*: „Era bine să păstrezi primul colac de la colindețe ca să-l dai [să-l mănânce] vitele cu care te duci la târg. Să vină oamenii să cumpere vitele, cum vin la colindețe”: Gj 7; *Colinda/ bățul de colindat*: „Cu colinda (boata, bățul de la colindat) era bine să dai mielului sau oricărei vite, peste picioare, ca să se însănătoșească. Dacă aveai o vacă bălțată cu vițel în burtă, dădeai cu colinda în ea, să iasă vițelul la fel de frumos”: Gj 7; *Masa din Ajunul Crăciunului*: „[În fiecare gospodărie] se pregăteau colinzile (bețele). Un băț de alun curățat de coajă se-nfășura cu tei ud, [în spirală] de jos până sus, apoi invers de sus în jos și se formau un fel de opturi. Se aprindea zadă de pin (rășină), apoi opincă de cauciuc și se plimbau colinzile (bățele) în fumul lor. Partea acoperită cu tei rămânea albă, restul, negru. Seara, înainte de plecat în colindeți,

femeia aprindea atâtea lumânări câte colinzi avea și tot atâția colaci (aceeași formă ca și colindețele) erau pregătiți. Femeia bătrână lua un colac, o lumânare și o colindă, zahăr, bomboane, nuci, mere, prune uscate [nu de dulce] și dădea pomană la membrii familiei, numind câte un mort. Apoi cinau, după care cei mici plecau în colindețe“: Mh 3; „Cu aceste colinde se atingea burta vacii care trebuia să fete, ca să facă vițelul breaz, ca și colinda“: Mh 4; *Focul*: „În noaptea de Ajun trebuia ca focul să fie întreținut tot timpul, altfel vor muri toți puii din ouăle de sub cloșcă“: Mh 1; *Statul pe paie*: „În dimineața zilei de 24 decembrie, când se tăia porcul, se mergea la vecini și se stătea pe paie, ca să șadă clonțele (cloștile). Dacă se așeza o femeie se credea că cloșca va scoate puicuțe, dacă se așeza un bărbat — cocoșei“: Ot 1; *Semințele*: „La pițărâi, femeia iese cu o cotovoaică cu semințe de grâu, dovleac, porumb și aruncă peste casă“: Gj 6.

Daruri: „Colindătorii primeau bani“: Dj 1, 13, 15; „Bani, nuci, mere, bra-doși (colăcei), covrigi“: Dj 2, 3, 8, 10, 11; „Dădeau colaci numiți colindețe și vin la brezoaie (flăcăi). Acum dăm bani“: Dj 4; „Bani și trandafiri (câmați)“: Dj 6; „Colindețe/i (colaci) din cocă și dovleți copti în tăst“: Dj 7; „Colaci (colindeți) și nuci, mere“: Dj 12, 14; „Bani, băutură, carne de porc“: Dj 16; „Bani, mere, colaci, acum și bomboane“: Dj 17, Ot 8; „Bani, fructe“: Gj 1, 3; „Bani, nuci, mere, colaci. Se zicea: «Care nu dă colindeți/ Să-i facă casa bureți»“: Gj 2; „Mere și pere, țuică, colindeți făcuți în casă. Se făceau 350 bucăți. Se mai numesc și colinde de grâu. Acum se cumpără chifle și cornuri“: Gj 4; „Bani, fructe, pițărâi (colaci). Ieșeau femeile cu pițărâii la poartă“: Gj 5; „Pițărâi nu primeau bețe decorate dar își confecționau singuri pițărâu, din lemn de alun cojit“: Gj 6; „Dacă omul nu avea fructe, colaci, ieșea cu hârdăul cu vin și dădea de băut la pițărâi“: Gj 6; „Fiecare colindător avea o colindă a lui din alun. Bețele se înfășurau cu salcie și se afumau la foc sau la lampă și rămâneau cu urme albe, nearse“: Gj 7; „Fiecare ieșea la poartă cu ce avea. Se făceau 400–500 bucăți de colaci. Se dădeau și biscuiți, bomboane, zahăr, băutură“: Gj 7; „Mere, colăcei numiți pițărâi pe care-i dădeau seara la colindeți, băutură la cei mărișori, carne de porc și colinde (bețe de alun decorate). În ziua de Crăciun, colindătorii primeau caltaboși, un colac și o colindă: un bastonaș din lemn de alun curățat de coajă, lung de un metru, decorat prin afumare (bățul se înfășura cu tei și se afuma cu o torță. Apoi desfășurau teiul și partea care a fost acoperită cu tei rămânea albă, cealaltă parte se înnegrea. Colindătorii păstrau bastonul (colinda)“: Gj 8; „Fructe și colaci“: Gj 10, 13, Mh 1, Ot 7; „Bani (crăițari), nuci, mere, colaci (colindeți), băutură la cei mărișori“: Gj 11, Mh 10, Ot 4, 10, 13, 15; „Bani, fructe și colaci numiți colindețe“: Gj 12, Ot 12; „Fructe, colaci, câte un pahar de țuică la colindătorii maturi, bețe decorate la copii“: Gj 14; „Fructe, colindețe asemănători cu covrigii, carne de porc (ficații albi și negri — cruzi, mușchiuleți), băutură la ai bătrâni care-i însoțeau pe copii“: Mh 3; „Nuci, mere,

colaci mici împlețiți, numiți colindețe. Flăcăilor li se dădea băutură cu cantă (găleata). Se mai dădeau bețe afumate numite colinde: Mh 4; „Fructe, colaci în formă de opt care se numeau colindețe, câte o felie de dovlețe (dovleac alb): Mh 5, 11, 12; „Colacii se numeau colindețe, țiucă fiartă pentru flăcăi: Mh 6, 9; „Roșcove, le ziceau teci, bolindețe (un fel de colaci mici). Azi se dau biscuiți, bomboane: Mh 7; „Bani, pâine proaspătă, rar colaci, câte un pahar de vin, rar dulciuri: Ot 1; „Bani, uneori și fructe: Ot 2; „Colaci făcuți din cocă, numiți boboneți, covrigi cumpărați: Ot 5; „Bani, dulciuri, câte un pahar de vin, dacă aveau gazde: Ot 6; „Colăcei. Azi se dau covrigi și mere: Ot 9; „Toate darurile se numeau colindețe: Ot 13; „Colăcei din făină de grâu, rar fructe, biscuiți: Ot 14; „Colaci numiți bolindețe, băutură: Ot 16; „Pâine mai ales. Cutii cu chibrituri, cu lumânări aprinse dădeau cei cărora le-au murit copii fără lumânare: VI 2; „Cei mari primeau bani, un colac mare, carne de porc. Cei mici primeau fructe și colindețe (colăcei): VI 3, 11, 12; „Bani, fructe, un pahar de vin la flăcăi: VI 4, 7; „Bani, fructe, covrigei, numiți colindețe: VI 15–17; „Dacă nu aveau oamenii covrigi, numiți colindețe, dădeau fructe, carne de porc, brânză, pâine: VI 18.

Steaua: Data practicării obiceiului: „În prima zi de Crăciun: Dj 1, 8, Ot 6; „Numai în Ajunul Crăciunului, de cu seară până spre ziua: Dj 2, 4, 5, 9, 10, Gj 3, 15, Ot 13, 16, VI 14; „La Anul Nou: Dj 3; „În zilele de Crăciun: Dj 6, 11, 12, 15, Gj 1, 5–7, 9–12, Mh 1, 2, 4, 7, 8, 11, 12, Ot 1, 4, 7–9, 12, 14, 15, VI 2–4, 7, 11–13, 16; „Din Ajunul Crăciunului și cele trei zile de Crăciun: Dj 13, Gj 2, 8, Mh 3; „Ajunul Crăciunului și prima zi de Crăciun: Dj 16; „Din Ajunul Crăciunului până în Ajunul Bobotezei: Gj 13, 14, Mh 6, 9, Ot 5; „De la Crăciun la Anul Nou: Mh 10, VI 15; „Din ziua de Crăciun până la Bobotează: Ot 2; „În zilele de Crăciun și la Bobotează: Ot 10,

Participanți: „Colindătorii erau numiți stelari: Dj 17; „Numai copiii umblau cu steaua, câte doi-patru copii până la 13 ani: Dj 1–4, 6, 8, 10–12, 14–16, Gj 1–9, 11, 13, Mh 1, 2, 4, 5, 7–12, Ot 2, 4, 5, 7–10, 12, 15, 16, VI 3, 7, 11–13, 15, 17, 18; „Patru copii de școală până la 15 ani. Unul cu steaua, unul strângea banii, unul cu traista, unul cu ciomagul să-i apere de câini: Dj 5; „Numai băieți până la 12–15 ani: Dj 7, 9, Ot 1, 6; „Patru-șase copii de 12–13 ani formau grupul de stea. Cel ce strângea banii era conducătorul: Dj 13; „Copii și flăcăi de la 10 la 20 de ani. În grupul de stea erau și șase-opt irozi: Dj 17, Gj 10, 12, 14, Mh 3, 6, VI 2, 4, 14; „Copiii umblau cu steaua (patru copii în grup), iar flăcăii, de 17–18 ani, cu Irodul, în grup de 12: Gj 15; „Numai flăcăii: VI 16.

Recuzită: „Colindătorii purtau stea: Dj 1–3, 6–9, 11–15, 17, Gj 1–7, 9, 11, 13, 14, Mh 1–8, 10–12, Ot 2, 4, 5, 7–10, 12, 14–16, VI 2, 3, 7, 11–13, 15–18; „Stea

cu patru colțuri, împodobită”: Dj 4; „Stea cu patru-opt coarne, cu un mâner, cu ciucuri și coli vopsite și sfinți pictați”: Dj 5; „Stea din hârtie frumos colorată”: Dj 10; „Stea făcută dintr-o sită, cu panglici de hârtie colorată”: Dj 16; „Stea din lemn în cinci colțuri, îmbrăcată în hârtie colorată. Erau lipite poze sau pictate icoane. În centru era Nașterea Domnului”: Gj 8, 12; „Stea purtată de conducătorul grupului”: Gj 15; „Stea și luceferi”: Dj 10, Gj 10, Mh 9; „Stea făcută dintr-un fund de ciur pe care erau lipite colțurile din hârtie colorată. În mijloc avea iconița Maicii Domnului”: Ot 13.

Costum: „Colindătorii purtau costum popular, azi [haine] obișnuite”: Dj 1–6, 9, 10, 12, 15, 16, Gj 2, 4, 7, 15, Mh 2, 4, Ot 4, 8, 9, Vl 4, 7, 11, 12, 14, 16; „În costum popular, cămăși cu râuri, cu săbii de lemn, cu căciuli înalte îmbrăcate în hârtie colorată”: Dj 7; „Cu cămăși bărbătești, cusute gorjenește”: Gj 1; „Purtau coifuri de hârtie”: Gj 5; În costume naționale cu peruci de hârtie colorată, bărbii din câlți de lână”: Gj 8; „Cu haine de rând dar noi”: Gj 10; „Cămăși albe de costum național, cu căciuli înalte (topuri), uneori cu coronite pe cap”: Gj 11; „Cu haine curate după portul satului, cu căciuli moțate și bastoane de alun”: Gj 12–14; „Peste hainele obișnuite purtau cămașă albă, lungă, pe cap, peste căciulă aveau coif alb din carton sau hârtie. Azi nu se mai costumează”: Mh 1, 5, 7, 8, 11; „Erau în costume naționale ca și azi, dar acum se umblă mai rar cu steaua”: Mh 6, 9; „Cu stele de hârtie pe haine”: Mh 10; „Aveau cămăși albe, lungi, frumos cusute, încinse cu bete”: Ot 1, 6, Vl 3; „Obișnuit, dar cu coronite de hârtie pe cap”: Ot 2; „Obișnuit, dar cu panglici colorate”: Ot 12, 14; „Îmbrăcați țărănește în haine de sărbătoare”: Ot 6, Vl 13, 15, 17, 18; „Pe cap purtau coifuri de hârtie colorată, cu panglici. Unul era îmbrăcat în uniformă militară, iar altul în cioban. Uneori aveau și niște pelerine cu stele pe ele”: Vl 2.

Locul: „Colindătorii cântau întâi la fereastră și cine dorea îi poftea în casă”: Dj 1, 4, 16, Gj 4, 5, 9, 11, Mh 8, 10, 12, Ot 4, 12, Vl 2, 15; „În curte, la fereastră”: Dj 2, 7, 10, Gj 3, 6, 8, Mh 1, 4, Ot 2, 7, 9, 10, 13, Vl 13; „Întâi în curte, apoi erau chemați în casă, în fața icoanei”: Dj 3, 5, 6, 9, 12–15, 17, Gj 7, 10, 12–15, Mh 2, 5–7, 9, 11, Ot 1, 5, 6, 8, 14–16, Vl 3, 4, 7, 11, 12, 14, 16–18; „La poartă, în casă”: Dj 11, Mh 3; „La poartă”: Gj 1; „La ușă”: Gj 2.

Daruri: „Colindătorii primeau bani”: Dj 1, 3, 8, 10, 12–14, Gj 1, 4, 6, 9, 10, Mh 5–8, 11, 12, Ot 1, 5, 9, 12–14, Vl 7, 11, 12, 14, 16; „Bani, colăcei”: Dj 2, 15, Mh 9, Ot 2; „Bani, fructe, covrigi, băutură, carne de porc”: Dj 4, Gj 14, Vl 2; „Bani, o bucată de carne, caltaboși, un pahar de vin”: Dj 5, 6, 16, Gj 3, 15, Mh 3, Ot 6; „Bani, băutură”: Dj 7, Gj 7, Ot 16, Vl 4, 17, 18; „Bani, carne de porc, cârnați”: Dj 9; „Bani, nuci, mere”: Dj 11, Gj 2, 5, 11, 12, Mh 1, Ot 10; „Bani, dulciuri sau cozonac”: Dj 17, Vl 3; „Bani, fructe, covrigi, colăcei”: Gj 8, 13, Mh 2.

Ot 4, 8, 15; „Bani, fructe, colindețe (colăcei)”: Mh 4, 10; „Bani, fructe, covrigi, colaci, băutură”: Vl 13, 15; „Fructe, covrigi, colăcei”: Ot 7.

ANUL NOU

Plugușorul: Terminologie: „Uratul de Anul Nou se numea Plugușorul”: Dj 1–8, 10–17, Gj 1–15, Mh 2, 3, 5–8, 10–12, Ot 1, 2, 4–10, 12–14, 16, Vl 2–4, 11–14, 16; „Plugușorul se pornește”: Dj 16; „Cu buhaiul”: Gj 6, Vl 17, 18; „Cu uratul”: Gj 12, 14, Ot 12; „Cu plugul”: Mh 1, 9, Ot 2, 4, 15, Vl 7, 15; „Plugurile”: Mh 4; „Plugulețul”: Mh 9, Ot 4.

Data practicării obiceiului: „În Ajunul Anului Nou”: Dj 1, 5, 6, 10, 14, Gj 1, 6, 9, 14, Mh 1, 6, 7, 9, 10, Ot 2, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 15, Vl 3, 7, 15; „În seara Ajunului Anului Nou”: Dj 3, 7, 11, 13, 17, Gj 8, 11, Mh 3, 11, Ot 2, 4, 12, 13, 16, Vl 2, 7, 12, 13, 16–18; „În dimineața Ajunului Anului Nou”: Dj 4, 12, Mh 2, Ot 2, 4, 5, Vl 4, 7, 14–16; „În noaptea de Anul Nou, de la 12 noaptea până spre ziua”: Dj 1, 8; „În ziua de Anul Nou, când sunt oamenii la masă, chiar în ziua de moașă”: Dj 2, 15, Gj 2, 3, 7, 12, 13, 15, Mh 4, 5, 8, 12, Ot 1, 4, 6, 8, Vl 4, 11; „În noaptea de Anul Nou și prima zi a anului”: Dj 16, Gj 4; „În Ajunul Anului Nou ziua și noaptea”: Gj 5, 10, 12; „În Ajunul Anului Nou și pe 1–2 ianuarie”: Ot 14.

Participanți: „Copii de 13–14 ani și feciori”: Dj 1, 2, 6, 10, 11, Gj 9, 15, Mh 6, Ot 6; „Numai copiii”: Dj 3–5, 14, Gj 1–3, Mh 12, Ot 8, Vl 16; „Feciori și oameni căsătoriți”: Dj 12, Gj 11, Mh 5, Vl 2; „Până la ultimul război mondial, cu Plugușorul mergeau doar oamenii maturi. După război, băieți până la 15 ani”: Dj 13; „Flăcăi până la 20 de ani și câte un bărbat mai în vârstă”: Dj 17; „Băieți de 11–15 ani”: Gj 4, 7; „Feciori”: Mh 1, 3, 7, 11; „Copii, feciori, oameni căsătoriți”: Ot 4, 12; „Fete și băieți de 9–13 ani”: Vl 3.

Denumirea colindătorilor: „Colindători”: Dj 1–6, 10–12, 14, Gj 3, 6, Mh 1, 2, 5, 7, 8, 10, Ot 12, 14, 15, Vl 2, 7, 13, 15; „Colindători cu plugul/ cu plugușorul”: Dj 13, 17, Gj 10, 14; „Plugari”: Gj 1, 2, 5, 9–11, 13, Mh 9; „Colăceri”: Gj 10; „Plugărași”: Gj 12, 13, Mh 9, Ot 8, Vl 12; „Urători de Anul Nou”: Gj 14; „Colindători cu bicele și plugușor”: Ot 2.

Recuzită: Plug miniatural: „Copiii țineau în mână un plug mic, făcut din scânduri de brad, pocneau din bici și sunau din clopot”: Dj 3; „Plug făcut de ei din lemn, îmbrăcat cu coli vopsite și ciucuri, bice, buhaie, tălângi”: Dj 5; „Un plug mic de lemn înflorat, clopote, bice de cânepă, buhaie”: Gj 6, 7, Mh 12, Vl 3, 16; „Plug sau plugușor din lemn, cu clopoței legați de el. Aveau clopoței legați la

picioare și la mâini, baston cu ciucure și clopoțel, bice, fluier“: Ot 1, 2, 6; *Plug adevărat*: „Plug de arat cu doi-patru boi, împodobiiți cu flori, panglici roșii, le vopseau coarnele și îi brezau cu roșu pe frunte. Aveau și clopote, bice, buhaie, tălângi, instrumente muzicale (fluier, tobă, scripcă) sau cântau numai din gură“: Dj 2, 16, 17; „Plug cu boi, clopote, bice, tălângi“: Dj 4, 12, Gj 4, 5, 8, 9, 11–15, Mh 1, 3, 5–9, Ot 8, 9, Vl 2, 13–15, 18; „Flăcăii, călare pe cai, purtau plugul. Aveau și clopote numite acioi, bice, ciocane, tălângi“: Dj 6, Gj 10; „Patru boi înjugați, fără plug, cracă de brad împodobită, fâșii de hârtie colorată la coarnele boilor și clopote la gât, bice“: Dj 7; „Plug mare. Înainte nu era împodobit. Acum îl împodobesc cu crengi de brad, cu hârtie colorată. Și boii sunt împodobiiți, au clopote la gât“: Dj 8; „Flăcăii purtau plugul cu doi boi, cu creangă verde de brad la jug. Copiii purtau clopote, bice, buhaie. Aveau și clanaret și fluier. Odată cu plugul semănau grâu“: Dj 10, 11; „Plug adevărat la care erau prinși doi boi, cu clopote mari la gât, bice“: Dj 13–15; „Plugul era tras de copii. Veneau cu clopote, bice, buhaie, tălângi și fluier“: Gj 1–3; „Numai clopote, bice, buhaie, tălângi (clopote mari)“: Mh 3, Vl 11, 12, 17; „Cu fluier și tobă făcută dintr-un ciur“: Mh 11; „Plug, clopote, bice, buhaie“: Ot 4, 5, 12, 15, 16; „Plug, bice, zurgălăi“: Ot 7; „Doar bice“: Ot 10; „Plug cu doi boi, clopote numite acioi, bice, buhaie și pârlitoare“: Ot 13; „Plug înjugat cu patru boi, cu panglici la coarne. La tegliciul jugului e o sorcovă de busuioc (busuioc pus pe trei nuiete de măr). Clopote, bice, buhaie, fluier, viori, cimpoaie“: Ot 14; „Plug cu o pereche de boi. Azi merg cu plug mic, făcut din scândurele, pe rotile, clopote, bice“: Vl 4, 7.

Desfășurare: „Copiii țineau în mână un plug mic, făcut din scânduri de brad, pocneau din bici și sunau din clopot spunând poezia Plugușorului și îndemnându-se: «Ia mai mânați măi, hăi, hăi». Colindau din casă în casă, în curte, numai în satul lor“: Dj 1, 3, Gj 6–8; „Colindau doar în satul lor, la oamenii mai înstăriți. Se înșirau în curte până în fundul oborului, trăgeau o brazdă cu plugul. Când spuneau *Plugușorul aruncau cu mâna sămânță de grâu dar și de ovăz, floarea soarelui*, în urma plugului“: Dj 2, 4, 6, 8, 10–12, Gj 12–15; „Intrau colindătorii în curte cu plugul și trăgeau o brazdă de pământ, pocneau din bice și urau. Unul dintre ei era călare (era socotit Bădica Traian). Azi merg copiii până la 15 ani, intră în curte și urează pocnind din bice și sunând din clopote. Uneori, la plug erau înjugați patru copii“: Dj 13–17, Gj 1–5, 9; „Colindau la tot satul, mergeau și-n alte sate“: Gj 10; „Feciorii colindători cu plugul cu doi-patru boi, cu tobă și fluier, mergeau din gospodărie în gospodărie, la rude, colindau în curte, trăgeau brazdă, se învăteau prin curte cu plugul“: Mh 1–11; „Copiii veneau cu plug mic pe care-l țineau în mână. Colindau la fereastră. Unii îi primeau în casă“: Mh 12, Vl 3; „Colindau în curte la cei care-i primeau. Dacă era zăpadă înfigeau plugușorul în ea. Dacă nu era zăpadă mergeau cu plugușorul prin curte, nu trăgeau brazdă. Seara se urează:

«Să trăiți, la mulți ani, să trăiască Anul Nou». În dimineața Anului Nou se cânta urarea Plugușorului: «A venit mai an Bădica Traian»: Ot 1, 2, 4–10; „În trecut, în Ajunul Anului Nou, odată cu Plugușorul, venea și un ursar care, îmbrăcat în cojoc de oaie cu lână în afară, cânta cu fluierul. Astăzi, colindătorii vin fără plug și fără fluierar”: Ot 9; „Se trăgea o brazdă în curte cu plugul înjugat cu patru boi”: Ot 14, 16, VI 2, 7; „Veneau cu plug cu o pereche de boi, trăgeau o brazdă în zăpadă, în curte și semănau grâu. Azi merg cu un plug mic, făcut din scândurele, pe roțile”: VI 4, 14–16, 18; „Se plimbau cu plugul prin curte cântând”: VI 13.

Alte practici rituale: „Pentru ca via să rodească, în ziua de Anul Nou, bărbații mergeau la vie cu un maț al porcului (bundăretele) și cu o sticlă de vin. Se da ocol viei și se bea. Azi nu se mai obișnuiește”: Mh 1; „De Anul Nou exista obiceiul să se stropească cu apă sfințită la sărbătoarea Izvorul Tămăduirii sau cu aghiasmă de la Bobotează, vitele, păsările, pomii, via, grădina, ca să rodească, să fie ferite de grindină”: VI 7.

Daruri: „Colindătorii primeau bani, numai la moașă li se da un pahar de vin”: Dj 1–3, 5, 12–15, 17, Gj 1–5, 9, 10, 13, 14, Mh 6–8, 12, Ot 2, 5, 8, 10, VI 3, 4, 7, 11–14, 16, 17; „Băătură și bani”: Dj 6, 8, Gj 8, 11, 12, Mh 5, 11, Ot 6, 12–14; „Băutura era pusă în tiugi”: Dj 10; „Covrigi, colaci, sarmale, carne de porc, băătură, bani”: Dj 4, 16, Gj 7, Mh 2, 10, VI 10; „Carne de porc, băătură, bani, dacă nu are gazda băătură”: Dj 7, 15, Mh 9, Ot 1; „Fructe, covrigi, colaci, carne, ouă, bani”: Dj 11; „Aveau un butoi în care strângeau băutura și un sac pentru carnea crudă sau friptă. După aceea făceau petrecere. Veneau și fetele care aduceau azimă”: Dj 16; „Covrigi, colaci, bani”: Gj 6; „Carne friptă, cămați, vin, rachiu”: Mh 4; „Băătură”: Ot 9; „Fructe, covrigi, colaci, mâncare”: Ot 15; „Colăcei, băătură, bani”: Ot 16; „Fructe, covrigi, colaci, bani”: VI 12; „Bani, dulciuri”: VI 18.

Cu semănatul: Data practicării obiceiului, participanți: „Copiii semănau, odată cu Plugușorul”: Dj 2, Mh 8, VI 7, 14; „În ziua de Anul Nou umblau copiii dar mai rar”: Dj 4; „Copiii și flăcăii”: Dj 7, VI 15; „La arat cu Plugușorul, copiii [simulau] și semănatul pe lângă plug”: Gj 1; „Flăcăii în ziua de Anul Nou”: Gj 3, Ot 9; „Bărbații”: Gj 4; „Cei cu Plugușorul dădeau și cu boabe de grâu în curte”: Gj 8; „Când mergeau cu Plugușorul, colindătorii (copii de 14–16 ani) făceau și semănat cu diferite feluri de semințe”: Gj 12, Mh 3, 9, 12, Ot 4, 12; „Semănau cei cu Plugușorul: copii, flăcăi, bărbați, în noaptea Anului Nou”: Ot 4, 12, 13, 15.

Semințele semănate: „Grâu, era obiceiul din bătrâni”: Mh 12, Dj 1, Gj 8, Mh 8, VI 7; „Cel mai mult, de grâu, să fie anul bun, cu belșug dar și de porumb, secară”: Mh 3; „De grâu, porumb și ovăz”: Gj 4; „De grâu, porumb și floarea

soarelui”: Ot 9; „De grâu și porumb”: Vl 15; „Se amestecau semințe de mai multe feluri: grâu, porumb, orz, ovăz, secară, cânepă, mei”: Ot 15, 4, 12, 13.

Desfășurare: „Când ieșea gospodarul în obor să plătească, copiii aruncau boabe de grâu, de porumb înaintea lui”: Dj 2, Gj 5; „Copiii aruncau semințe în curte și în ării unde se puneau legume”: Dj 4; „Flăcăii împrăștia semințe în curte, în fața casei”: Gj 3, 4, 8, 12; „Când umblau cu plugul aruncau și semințe prin obor”: Mh 3, 9, 12; „Semănau cei cu Plugușorul în curte, în fața celui mai bătrân din familie”: Ot 4; „În curte, în geamul casei, ca să fie recoltă bogată”: Ot 9, 12, 13, 15; „Se semăna odată cu Plugușorul, în curte, când se trăgea brazdă”: Vl 14; „Semănătorii erau însoțiți și de copii ce plesneau din bice. Rar, semănau și în casă pe membrii familiei”: Vl 15; „Aruncau în casă cu semințe”: Mh 8; „Aruncau cu grâu peste casă, ca să crească grâul înalt cât casa”: Vl 7.

Alte practici rituale: „În Ajun de Anul Nou, copiii, flăcăii plecau pe înserat pe la case. Flăcăii plesneau din bici, un copil purta o cănuță cu grâu verde, semănat. Oamenii le dădeau câte o cană de vin, cârnați ori bani, care ce vrea”: Dj 7; „Colindătorii aruncau cu semințe prin obor, iar în casă făceau cruce cu boata în foc și ziceau: «Câte cuie pe casă/ Atâția galbeni pe masă/ Câte fire-n mătură/ Atâția copii sub pătură/ Pe casă câte nuiel/ În obor atâtea mielușele»”: Mh 3; „Acum nu se seamănă dar în noaptea Anului Nou, când se trece pe drum, fetele și flăcăii aruncă în geamurile caselor cu boabe de grâu, de porumb. Din casă se zice: «Ca mine, ca mine!» Adică să ajungă să se căsătorească. Obiceiul se practică și în Ajunul Bobotezei”: Ot 16.

Sorcova: Data practicării obiceiului: „În dimineța Anului Nou umblau copiii”: Dj 1, 5, 6, 8, 10–12, 16, 17, Gj 2–5, 8, 11, 13, 14, Mh 1, 6, 9, 10, 12, Ot 1, 2, 4, 6–9, 12, 15, 16, Vl 2–4, 7, 11, 14–18; „În noaptea Anului Nou, până în zori, flăcăii”: Dj 2, Ot 10, 14, Vl 17, 18; „În ziua de Anul Nou”: Dj 3, 9, 14, 15, Gj 1, 3, 6, 7, 12, 13, 15, Mh 4, 5, 7, 8, 11, Ot 4, 7, 12, 13, Vl 2, 12, 18; „În Ajun de Anul Nou, în noaptea Anului Nou, în dimineța Anului Nou”: Dj 4, Gj 9, 10; „De la lumina zilei până la ora 12”: Dj 7; „Dis-de-dimineată”: Dj 12; „Se credea că sorcovitul era bine să înceapă cât mai de dimineată, ca sorcovarii să-i găsească pe gospodari în paturile lor”: Mh 1; „De la cinci-șase până la 10–11”: Mh 3; „În Ajun de Anul Nou”: Mh 2, Ot 5, 8, Vl 13.

Participanți: „Copiii, în grup de trei, patru”: Dj 1–3, 6, 9–17, Gj 2–15, Mh 1, 2, 4–8, 10–12, Ot 2, 4, 5, 7–11, 13–15, Vl 1, 13–16; „Copiii, până la 12–13 ani”: Dj 4, 8; „Numai copiii până la zece ani”: Dj 5, Gj 1; „Copiii, între cinci și zece ani”: Vl 11; „Copiii, băieți și fete de trei-opt ani”: Ot 1, 6; „Băieți și fete de șase, șapte ani”: Vl 3, 4, 7, 12; „Numai băieți până la 13 ani, fete niciodată, umblau câte

unul, doi“: Mh 3, Dj 7; „Fete până la zece ani“: Gj 1, 9, 12, Mh 10, Ot 16; „Fete până la 12, 15 ani“: Gj 3; „Copii dar și flăcăi, între 15–20 de ani“: Ot 14, VI 17; „Flăcăii umblau în noaptea de Anul Nou, iar copiii până la zece ani, dimineața“: VI 17, 18.

Desfășurare: „Copiii, în grup de trei, patru sorcoveau pe oricare dintre săteni. Plecau la sorcovit devreme, când mulți oameni erau încă în pat. Țineau sorcova din flori artificiale într-o mână și cu cealaltă loveau cu nuiiele peste plapumă și urau“: Dj 1; „Sorcoveau pe cei care-i primeau“: Dj 2, 3, 6, 9, 10, 12, 14, 16, Gj 2, 3, 11, Mh 3, 7, Ot 5, 8, 9, VI 2, 3, 7, 14; „Erau sorcovite rudele și sătenii“: Dj 4, 5, 8, 13, Gj 5–8, 10, 12–15, Mh 1, 2, 4–6, 8, 10–12; Ot 2, 7, 12–14, 16, VI 11, 13; „La fiecare casă se lăsa câte o nua (ramură de pom) din sorcovă, care se așeza la fereastră“: Dj 6; „Mergeau mai mult la rude“: Dj 7, 15, Gj 9, VI 4, 12, 15; „Numai la moașă și la rude sorcoveau“: Dj 11; „Copiii mergeau la rude și vecini. Spuneau urarea ținând sorcova în mână“: Dj 17, Ot 6; „Copiii sorcoveau pe toți din casă“: Gj 1; „Cel sorcovit era atins cu sorcova pe piept de copil, în timp ce acesta spunea urarea de la sorcovă“: Gj 15, Ot 10; „Sorcoveau pe al mai bătrân din familie“: Gj 7; „Sorcoveau rudele, sătenii, vitele“: Ot 4, 15; „La casele unde erau fete de măritat se lăsa câte o nuielușă“: Ot 7; „Feciorii umblau noaptea și cântau «În seara lui Sfânt Vasile», ținând sorcova în mână. Copiii mergeau dimineața și cântau «Sorcova Vesela», lovind ușor, cu sorcova, capul celui sorcovit“: VI 17, 18, 3, Ot 1.

Confecționarea sorcovei: *Ramuri de pom:* „O ramură de pom pe care se prindeau flori de hârtie de toate culorile“: Dj 2, Gj 10, Mh 5; „Șase crăci de pom cu trandafiri din hârtie creponată“: Dj 4; „Rămurele de pom cu arnici (fir roșu)“: Dj 6; „Până la primul război mondial se ura cu o ramură de brad împodobită cu beteală, apoi din flori artificiale“: Dj 17; „Din trei nuiiele de măr și păr. Mai puneau și de dud“: Ot 5; „Înainte se mergea cu nuiiele de măr sau păr“: Ot 7; „Un băț de păr și două de măr cu ațe colorate“: Ot 12; „Ramură de pom, mai nou din flori artificiale, cumpărată“: Dj 16, Gj 2, 11, Mh 1, 2, 11, Ot 1, 4, 7, 8, 12, VI 4, 16; „Ramură de măr dulce, acum, din flori artificiale“: Gj 12, 14; „Din crengi de prun, azi din flori artificiale“: Mh 4; „[Sorcova flăcăilor era din] trei nuiiele de măr, pe ele prinse mănunchiuri mari de busuioc, legate cu lână roșie și albă, hârtie creponată și tel (beteală) de mireasă. *Flori artificiale:* „Copiii aveau sorcovă din flori artificiale dar purtau și un mănunchi de nuiiele de păr sau măr“: Dj 1; „Uneori veneau și fără sorcovă și cântau cântecul“: Gj 7; „Copiii aveau sorcovă de hârtie“: Ot 14; „Se făcea în casă, din bețe, hârtie colorată. Acum se cumpără“: VI 3, 11; „Înainte era o ramură de salcie sau brad, împodobită cu hârtie colorată și clopoței. Azi se cumpără, din flori artificiale“: VI 17, 18.

Alte practici rituale: *Datul la grindă:* „În ziua de Anul Nou părinții duceau copilul la moașă. Moașa ridica, copilul până la înălțimea grinzii și-i oferea un colac și alte daruri. Părinții aduceau moașei un plocon (de-ale mâncării)”: Dj 15; „Cei ce aveau copii mici (până la zece ani) se duceau la moașă de Anul Nou. Moașa le pune colaci la gât, îi așeza cu picioarele pe fier și-i ridica până la grindă ca să le meargă bine. A doua zi, pe 2 ianuarie, se duceau din nou la moașă ca să o poarte prin sat, îmbrăcată caraghios, de răs”: Ot 7; „De Anul Nou era obiceiul să se facă un colac, de circovitori, se prindea la tavan prin cârlige, iar copiii care veneau la urat/ sorcovit trebuiau să-l ia singuri, fără ajutorul celor mari din casă”: Ot 7.

Daruri: „Copiii primeau bani”: Dj 1–8, 12–16, Gj 1–3, 5, 7, 10, 11, 13, 15, Mh 1–5, 7, 8, 11, 12, Ot 2, 5, 7–10, 13, 14, 16, VI 2, 11, 12–14, 16; „Bani, cârnați, ouă”: Dj 9; „Mere, prune, nuci, bani, zahăr”: Dj 10, VI 18; „Moașa dădea copilului un colac mare cu bucăți de zahăr înfipite în el și bani. Copilul își pune colacul după gât”: Dj 11; „Bani, dulciuri”: Dj 17, Gj 9, Ot 6, VI 3; „Covrigi și bani”: Gj 6; „Poame, covrigi, bani”: Gj 8; „Poame, smochine, roșcove, covrigi, bani”: Gj 12; „De toate, poame, fructe, covrigi, colaci, bani, un pahar de vin”: Mh 2, 10, Ot 4, 12, 15, VI 7; „Nuci, mere, bani”: Mh 6; „Covrigi, bani, carne”: Ot 1; „Poame, covrigi, colaci, dar mai ales bani”: VI 4; „O felie de colac sau 25–50 de bani”: VI 15; „Bani, carne, dulciuri pentru cei mici, bani pentru cei mari”: VI 17.

JOCURILE CU MĂȘTI

Capra: Terminologie: „Capra, cu Capra”: Dj 2, 3, 11, 12, 14, 16, Gj 3, 8, 9, 12, 15, Mh 1, 5, 7, 8, 11, 12, Ot 1–4, 8–10, 13, VI 12, 14, 18; „Căprița, cu Căprița”: Dj 9, 10, Gj 2, 6, 15, Mh 6, Ot 6, VI 3, 4, 11; „Căprița/Capra a apărut odată cu Buhaiul cam de 20 de ani”: Dj 10, Gj 6; „Brezoaie”: Dj 4; „Hoarca”: Gj 5; „Este un obicei recent, a apărut prin 1962”: Gj 8, Ot 1, VI 14; „Jocul caprei nu a fost specific satului, a apărut după ultimul război mondial. Azi se joacă Căprița”: Gj 15, Ot 9, VI 11; „Brezaia, cu Brezaia”: Mh 1, 2, 4, VI 11; „A fost de mult Brezaia, Capra. Azi nu se mai obișnuiește”: Mh 1, 2, 4, 12.

Data practicării obiceiului: „Mai mult în prima zi de Anul Nou, dar și a doua și a treia zi”: Dj 2–4, 9–12, 14, Gj 2, 3, 5, 8, 12, 15, Mh 6, 7, 8, 11, 12, Ot 1, 4, 6, 9, 13, VI 3, 12, 18; „De la Anul Nou până după Bobotează, când se sfârșeau sărbătorile”: Dj 16, Mh 1, Ot 3, 10, VI 14; „În zilele de Crăciun”: Gj 6, Mh 2, Ot 2, 8, VI 11; „La Crăciun și Bobotează”: Gj 9; „Între 25–31 decembrie”: Gj 14; „Din

a doua zi de Crăciun până în 3 ianuarie”: Mh 4; „Din zilele de Crăciun până la Anul Nou”: Mh 5; „La Crăciun și Anul Nou”: VI 4.

Participanți: „Copiii”: Dj 3, Ot 1, 2, 4, VI 14; „Băieți/feciori și bărbați”: Dj 4, 12, 14, Mh 4, 11, Ot 4, 13, VI 12; „Numai bărbați”: Dj 9, Ot 10, VI 18; „Numai băieți/flăcăi”: Dj 10, 16, Gj 2, 3, 5, 6, 9, 12, 15, Mh 1, 5–8, 12, Ot 6, 8, 9; „[Feciorii] pentru că ei știu să joace mai bine”: VI 3; „[Feciorii] pentru că jocul trebuia jucat foarte bine”: VI 11.

Personaje, costum, măști: „Erau trei, patru persoane: capra, cel ce ducea capra, fluierașul (cu fluier, cu tobiță de sită), unul cu urăturile. Capra avea cap de lemn, corpul acoperit cu cojoc de oaie”: Dj 2, 4, 11, Gj 2, 9, Ot 9; „Corpul și capul acoperite cu pânză de sac”: Dj 3; „Brezoaia era îmbrăcată într-un macat sau pătură cu găitane de hârtie colorată, cu capul de lemn care clămpănea. Ceilalți erau în costum popular ornamentat cu hârtie creponată, cu zurgălăi”: Dj 4, Gj 3, Ot 6; „Cinci persoane, unul cu cimpoi, acum cu fluier. Numai căprița era costumată: pe corp cu o velință, iar capul din lemn vopsit roșu, cu cornițe, cu cioc de barză, acoperită cu panglici colorate”: Dj 9, 10; „Patru-cinci persoane, cu fluier, clarinet. Capra avea un așternut de cânepă sau de lână pe corp, capul, cu bot de capră, era din lemn acoperit cu piele de iepure, urechile îmbrăcate în piele”: Dj 12; „Doi-trei oameni cu fluier, capra [avea] mască din carton, barbă de cânepă și urechi din carton, ciocul din lemn, corpul acoperit cu un țol”: Dj 14, Gj 6, 15, VI 12, 14; „Erau două personaje principale: capra și conducătorul caprei, care primea darurile de la gazde. Capra era acoperită cu o velință și cu fața mascată. Celălalt era în costum obișnuit, nemascată”: Gj 12; „Brezaia sau capra purta, prins de față, un bot mare, cu maxilare enorme, făcut din lemn. Pe cap avea coarne, fața mascată. Pe corp, învelit cu piei de capră sau iepure. Ceilalți erau îmbrăcați cât mai ponosit (hainele întoarse, dați cu funingine pe față”: Mh 1, Ot 4; „Brezaia sau capra era acoperită cu o pătură, basmale de mai multe culori, purta un cioc de lemn cu care clămpănea. Bleojul avea o măciucă cu care conducea și îndemna brezaia să joace și să ceară bani. Bleojul avea fața acoperită cu o piele de oaie și o măciucă în mână, la cap cu papură. Era și muzicantul cu vioara sau cu fluierul”: Mh 4; „Era unul mascat în capră, altul care ținea capra de lanț, doctorul și cel ce cânta din fluier ca să joace capra. Capra avea bot de lemn tras de o ață, acoperit cu piele de capră și cu o cămașă albă de noapte. Doctorul era în halat alb, iar cel ce juca/ținea capra, ca un țigan, cu funingine pe față. Cel ce cânta din fluier era îmbrăcat țărănește”: Mh 5; „Erau cinci, șase băieți în ceata de capră: capra, muzicantul, țiganul, țigancă. Capra avea pe cap un cap de capră din lemn, acoperit cu o blană. Țiganii erau îmbrăcați prost, în haine rupte, cu funingine pe față”: Mh 6; „Capra purta la gură botul (clămpăul) de lemn din care clămpănea, tras de o ață anume prinsă, pe spate avea un cojoc întors. Cel ce purta capra era cu cojoc de cioban, iar cel care cânta

avea înfățișarea unui țigan (se da pe față cu funingine)”: Mh 8, 7; „Capra purta pe cap mască din blană de capră sau de iepure, oaie, cu bot lung de lemn, clămpănitor. Pe corp purta un cojoc întors. Ceilalți doi aveau haine ponosite, întoarse pe dos și erau dați cu funingine pe față”: Mh 11; „Capra, unul cu fluierul și unul cu tobă. Capra avea o pătură pe el și un cap de capră din lemn, era împodobită cu hârtie colorată, cu clopoțel”: Ot 2; „Capra era învelită cu un țol, cu cap de lemn, ciobanul caprei era șeful [cetei], țigani, țigănci îmbrăcați urât”: Ot 8; „Capra purta o mască de piele, cu coarne și bot de lemn, pe corp avea o pătură de culoarea caprei. Celălalt era îmbrăcat obișnuit”: Ot 10; „Capra, stăpânul caprei și ciobanul. Capra avea pe el o piele de capră și o țesătură veche, coarne și bot de lemn. Ciobanul era cu fluier și cu sarică pe el”: Ot 13; „Căprița (acoperită cu o pătură și mascată), măgarul (cel ce ducea alimentele căpătate, îmbrăcat obișnuit) și fluierașul (îmbrăcat ca un cioban)”: Vl 3, 4; „Erau trei participanți: unul era Brezaia (îmbrăcată cu o haină frumos împodobită, pe cap cu o mască ca de capră, cu coarne pe cap și cu ciocul caprei făcut din două scânduri ce se manevrau ca să clămpăne), unchiașul Brezaiei (cu o mască urâtă pe cap, îmbrăcat cu un cojoc întors, cu un lacăt mare la brâu și un săculete cu cenușă în mână cu care îi lovea pe cei care asistau la joc) și omul care cânta Brezaiei din fluier”: Vl 11; „Capra e îmbrăcată în haine urâte, pe față are o mască din piele de capră, cu coarne”: Vl 18.

Desfășurare: „Capra juca/ țopăia în [acompaniament] de cimpoi/ fluier”: Dj 2–4, 9, 12, Gj 2; „Intra în curte și juca în fața casei”: Dj 10; „Capra juca ținută de un lanț”: Dj 16; „Conducătorul trăgea capra de ață să clămpăne, capra juca și clămpănea”: Gj 3, 6; „Capra țopăia în jurul unui băț”: Gj 9; „Capra clămpănea mereu fălcile de lemn, conducătorul de capră spunea refrenul «Țac, țac, țac căpriță țac», recita colinde”: Gj 12; „Cei doi băieți care duceau capra cântau și băteau din palme, capra juca și clămpănea din cioc, ca barza”: Gj 15; „Cel ce ținea capra o îndemna să joace și recita: «Țac, țac, țac, căpriță țac/ Capra noastră de la munte/ A mâncat grăunțe multe/ A mâncat și s-a umflat». Unu, doi muzicanti cântau, capra sărea de colo, colo”: Mh 1; „Brezaia era îndemnată să joace, să țopăie de către bleojul înarmat cu măciucă. Brezaia făcea diferite figuri, repezindu-se când într-o parte când în alta, clămpănea din ciocul de lemn, muzicantul, cu fluierul sau cu vioara, cânta”: Mh 4; „Capra juca și clămpănea botul, tras de ață chiar de cel mascat în capră. Se cânta din fluier un cântec săltăreț. Datorită jocului prea săltăreț capra cădea pe jos, trăgând să moară. Vindecată de doctor, capra sălta mai mult și cerea daruri de la privitori”: Mh 5; „Capra era în mijlocul curții și în jurul ei toți ceilalți. Băieții din ceata de capră jucau în jurul caprei, băteau din palme, făceau urări”: Mh 6; „Capra juca la îndemnul celui ce o purta și care făcea urări pentru Anul Nou. Trebuia plătită pentru jocul ei”: Mh 8, 7, 11, Vl 12, 14, 18; „Jucau în drum, lângă casa omului”: Mh 12; „Mergeau jucând pe drum și intrau prin gospo-

dării": Ot 1; „Jocul caprei era simplu, se imita numai săritura caprei și se ura noroc": Ot 9; „Pentru că unchiașul Brezaiei făcea glume cam deochiate trebuia aprobarea preotului ca să poată juca": Vl 11.

Daruri: „Ceata primea băătură, bani": Dj 2, 11, 16, Gj 15, Mh 5, Vl 18; „Bani": Dj 3, 9, 12, 14, Gj 2, 3, 5, 6, 9, 12, Mh 2, 7, Ot 2, 6, 9, Vl 12, 14; „Came, băătură, bani": Dj 4, Mh 1, 4, 8, 11, 12, Ot 1, Vl 3; „Se da cozonac, băătură, să bea cu gazda casei, și bani": Mh 6; „Vinul se lua în troacă": Mh 11; „Colaci, poame, pâine, băătură, bani": Ot 4; „Pâine, mâncare, băătură": Vl 11.

Urâții: „La Sf. Ioan treceau prin sat Urâții, grup de șase, șapte flăcăi mascați. Purtau măști de carton pe față, haine rupte, întoarse pe dos. Fiecare avea în mână o prăjină lungă în vârful căreia era înfipt un știulete de porumb. Treceau pe la fiecare gospodărie, iar în fața curții întindeau prăjina peste gard. Trebuia să li se pună pe prăjină câte ceva de-ale mâncării, friptură, cârnați. Purtau cu ei troace în care strângeau vinul primit. Făceau diferite glume. Azi nu se mai ține obiceiul": Mh 7.

Jianul: „Se vine în seara de 31 decembrie și toată ziua de 1 ianuarie. Un grup este format din șapte copii: Vânătorul, Jianul, Anul Nou, Anul Vechi, ciobanul, haiducul și Silica (negustorul). Copiii poartă pe față masca rolului pe care-l interpretează, făcută din hârtie colorată. Au săbii, pistoale, cuțite din lemn. Dialogul se bazează pe legenda Jianului, în care intră Anul Vechi (un haiduc bătrân) și Anul Nou (cel mai tânăr haiduc). Jianul se învață după o carte": Vl 3.

Irodul: Terminologie: „Cu Vicleim": Dj 7; „Cu Irodul": Gj 1, 15, Vl 3, 11, 18; „Se colinda cu Steaua și cu Irodul de la Crăciun la Anul Nou. Azi obiceiul a dispărut": Gj 1, 15; „Irodul era în prima zi de Crăciun": Vl 3; „Cu Irodul se venea pe 7 ianuarie, a doua zi de Bobotează, încheia sărbătorile de iarnă": Vl 11; „Se umblă cu Irodul în zilele de Crăciun (25–27 decembrie). Obiceiul a apărut în sat pe la 1900": Vl 18.

Participanți: „Flăcăii de 17–18 ani umblau cu Irodul, în grup de 12": Gj 15; „Mergeau câte cinci băieți de 10–15 ani": Vl 3, 11; „O ceată era formată din cinci, șase copii": Vl 18.

Personaje, costum, recuzită: „Erau mai multe personaje: un popă (îmbrăcat în negru), un împărat (cu haine de ofițer), un țigan (înnegrit pe față cu funingine, cu frigare în mână, cu pite, cârnați ce-i da lumea), crainici (în cămăși cu râuri pe deasupra țoalelor, cu căciuli înalte de carton). Crainicii și împăratul purtau săbii de

lemn": Dj 7; „Irozii purtau peste hainele lor obișnuite, haine roșii de pânză, coronite din carton crestate în partea de sus. Îngerul era îmbrăcat complet în alb. Ciobanul purta pe el un cojoc": Dj 17; „Colindătorii de la Irod aveau cămăși largi strânse la gât, pe cap aveau coifuri, iar în mână, săbii": Gj 4; „Irozii purtau deasupra hainelor o cămașă, zăvelci lungi. Pe cap, coifuri colorate, albe și roșii, cu panglici colorate, pe față, măști de carton și [purtau] câte o stea în mână": Gj 15; „Pe cap aveau chioșcure de carton (se puneau peste căciulă), îmbrăcate în hârtie colorată, cu iconite pe piept, încinși cu centură și diagonală de carton colorat. Irod avea coiful în formă cilindrică, cu colțuri sus. Toți aveau sabie de lemn, iar soldatul avea pușcă de lemn": Mh 3; „La Irod [se îmbrăcau] în alb, cu hârtii colorate": Ot 14; „Cei cinci băieți cu rolurile: Melfior, Gaspar, Baltazar, Ofițerul, Irodul. Îmbrăcați în costume naționale, aveau pe cap culioane de carton, împodobite cu hârtii și pe ele era scris rolul pe care-l juca fiecare. Purtau săbii în mâini, cu excepția Irodului care avea un baston mai mare": VI 11; „Purtau pe cap coifuri de carton, de diferite culori și pelerine de pânză, diferit colorate. Toți aveau câte o sabie în mână cu excepția ciobanului care avea o bâtă": VI 18.

Desfășurare: „Grupul de Irozi mergea din casă în casă, dacă erau primiți intrau în casă": Gj 15, VI 3; „Căpătau bani, băutură, carne": Gj 15, VI 3; „Spuneau un fel de piesă în versuri, apoi cântau 24 cântece (noi cântam 12) toate din carte": Mh 3; „Fiecare copil juca un rol: Irod, ofițer, cioban, înger, Gaspar, Melfior, Baltazar, ultimii trei reprezentând pe cei trei crai de la răsărit. Dialogul se baza pe legenda biblică a tăierii pruncilor. După dialog se ura la mulți ani": VI 3, 18; „Când intrau în casă cântau un cântec ce vestea nașterea lui Iisus, apoi începea piesa Irodului": VI 11.

CUNOAȘTEREA URSITEI

Practici divinatorii ale fetelor: Numărarea parilor: „La Anul Nou, fetele numărau și legau, cu ochii închiși, al zecelea stobor (par din gardul de nuiiele). A doua zi se duceau să vadă cum e parul ca să știe cum îi va fi ursitul: drept însemna bărbat frumos, scorjit, bărbat urât": Dj 1, 9; „La Anul Nou, la Bobotează fetele numărau parii invers, cu ochii închiși și pe al nouălea îl legau cu ață roșie. Dacă era drept, fata lua bărbat frumos, dacă era noduros, lua bărbat bogat": Dj 2, 3, 6, 11; „Dacă parul era cu coajă lua bărbat bogat, dacă era strâmb, lua bărbat cocoșat sau sărac": Dj 8, 10, 12–14, 17, Gj 4, 6, Mh 9; „La Bobotează, fetele numărau cu ochii închiși parii, de la 10 înapoi și-l legau cu ață pe ultimul. A doua zi cercetau parul legat și dacă acesta era strâmb se credea că așa va fi ursitul, dacă era drept

și frumos tot așa va fi ursitul”: Gj 7, 10; „În noaptea de Anul Nou se dezbrăcau fetele și mergeau cu ochii închiși să aleagă un par din curte. Cum era parul așa urma să fie ursitul”: Gj 5, 9, 11; „Fata număra, în noaptea din Ajunul Bobotezei, trei pari (stobori) din gardul împletit, de la grădina casei, la întâmplare, pe întunericul nopții. Al treilea par îl lega cu fir roșu. A doua zi fata se ducea să vadă cum arată parul legat. Dacă parul era drept și necojit, soarta îi dădea un băiat bogat și frumos. Necojit dar strâmb însemna băiat bogat dar urât. Dacă era cojit și strâmb băiatul va fi sărac și urât”: Gj 13, 14; „În noaptea de Bobotează se numărau parii. Al zecelea era legat și cercetat a doua zi. Înalt și drept însemna băiat frumos”: Gj 15, VI 4; „Busuiocul legat cu fir de câte un stobor de gard se prindea în Ajunul Bobotezei și în Ajunul Anului Nou. A doua zi se cerceta stoborul pentru a se ști cum va arăta alesul”: Mh 8, 7; „În noaptea de Anul Nou se duceau fetele (mergeau de-ndărătelea) și numărau parii de la gard, cu ochii închiși și pe al nouălea îl legau cu fir roșu. Dimineata se duceau să-și vadă norocul. Dacă parul era drept și cu coajă pe el însemna că ursitul va fi frumos și pricopsit. Dacă n-avea coajă și era strâmb, va fi sărac și urât”: Ot 2, 9, 12, VI 13, 15, 17, 18.

Lovirea vitelor: „În noaptea de Anul Nou fetele intrau în grajd, dădeau cu piciorul într-o vită și spuneau «Când mă mărit eu?». Dacă vita se scula anevoie, se credea că fata nu se va mărita repede”: Dj 1, Gj 6; „La Anul Nou, la Bobotează, fata intra în grajd și dădea cu piciorul într-o vacă spunând: «Hăi acu, hăi la alt an». După cât de repede se ridica vaca, după atâția ani se mărita”: Dj 2, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 17, Gj 2, 7, 11, 15, Ot 4, VI 3; „La Anul Nou, la Bobotează, la Sf. Ion, fetele se duceau în grajd și dădeau cu piciorul într-o vită și la a câta lovitură se ridica aceasta, peste atâția ani se mărita fata”: Ot 8, 12.

Busuiocul: „La Bobotează fetele puneau busuioc sfințit (luat de la preot) sub pernă, ca să-și viseze ursitul”: Dj 1, 2, 6, 12, 14, Gj 4, 15, Mh 5, 6, Ot 8–10, VI 12; „Când venea preotul în Ajunul Bobotezei, fata rupea din chita de busuioc și-l pune sub pernă, să-și viseze ursita”: Gj 7; „La Bobotează fetele luau busuioc de la preot și-l puneau la streășină. Dacă îl găseau, a doua zi, încărcat cu chiciură, însemna că fata va lua băiat bogat. Dacă îl găseau uscat se credea că fata nu se va mărita”: Dj 5; „În noaptea de Bobotează se pune busuioc legat cu fir roșu de arnici, la streășina casei. Dacă a doua zi era plin cu chidă (promoroacă) se credea că fata va fi norocoasă”: Dj 8; „În seara de Bobotează se pune busuioc în poartă sau la un pom. Dacă se încărca de brumă, fata avea noroc”: Dj 11, Mh 2, Ot 12; „În noaptea de Sfântul Vasile, fetele puneau crenguță de măr cu busuioc legat cu fir roșu, la fântână. Dacă a doua zi acestea erau acoperite cu chidă se credea că fata va avea noroc”: Gj 7; „La Bobotează, fata mergea la o punte la pârâu și pune o ramură de busuioc. Dacă a doua zi o găsea încărcată [cu chiciură], se zicea că o să nimerească bine”: Gj 11; „În noaptea Anului Nou fetele pun busuioc în gard, la

vrăjit. Dimineața îl iau din gard și în noaptea următoare îl pun sub pernă. Pe cine visează în aceste noapte, aceea îi este ursita”: Mh 12; „În Ajunul Bobotezei se luau fire de busuioc și se așezau în gard. Dacă a doua zi, dimineața, firul era brumat, se credea că fata se va căsători în anul respectiv”: Ot 6; „La Bobotează se făcea punte peste apă. Se întindea o sfoară peste un pârliaș și de coardă se atârnavu busuioc, carne, pieptene etc. A doua zi, fata lua lucrurile: carnea acoperită de chidă însemna soț bogat, pieptenele acoperit de chidă — soț colțos”: Vl 15.

Boabele de grâu: „La Anul Nou fetele puneau pe vatra/plita încinsă două boabe de grâu și le numeau cu numele unui băiat și al unei fete. Dacă boabele săreau unul spre altul însemna că fata se va căsători cu băiatul la care s-a gândit”: Gj 2, 4, 6; În noaptea de Anul Nou fetele se învășiau. Puneau două boabe de grâu pe plită și numeau o fată și un băiat. Dacă boabele săreau, unul spre celălalt se credea că cei doi tineri se vor căsători”: Gj 7, 8; „În noaptea de Anul Nou, fetele puneau pe plita încinsă un bob de grâu și un fir de păr de porc sau două semințe și numeau fata și băiatul. Dacă acestea se apropiau se credea că tinerii numiți se vor căsători”: Gj 15; „În noaptea Anului Nou fetele puneau două boabe de grâu pe plita încălzită. Dacă bobul nu plesnea și nu sărea însemna că tinerii vor putea sta împreună ca soți. Dacă boabele săreau se credea că tinerii nu se vor înțelege”: Mh 5.

Alte practici divinatorii: „La Bobotează, fetele iau botul porcului (ticul) tăiat la Crăciun, îl duc la gunoi, stau cu picioarele pe el și ascultă ce nume de băiat este rostit primul prin sat, ca să-și afle ursitul”: Dj 5; „La orice dată din an, când fata termina de țesut, lua vergeaua de la război în gură, se așeza pe bălegar și dacă auzea un nume de băiat cu acela credea că se va mărita”: Dj 8, Gj 3; „Când venea preotul cu botezul, la Bobotează, fata puneă mărgelele la pragul casei, să treacă preotul peste ele, ca să se mărite mai repede”: Dj 5; „În noaptea de Anul Nou, fetele puneau într-un pahar apă de la fântână și o verighetă de la cununie în speranța că-și vor vedea ursitul în pahar”: Gj 1, 2; „La Sfântul Vasile, pe la miezul nopții, mama fetei îi puneă sub pernă o opincă a fetei, iar în opincă puțină sare. Dimineața, fata era întrebată ce a visat și era scoasă afară cu o vergea în gură, pentru ca visul să se împlinească”: Gj 2; „La Anul Nou, fetele puneau brâul pe coșul casei, la lună și la stele și își visau ursita”: Gj 3; „Fetele puneau sare în opincă sau în pantoful drept și-l puneau sub pernă ca să-și viseze norocul. Mamele băieților făceau aceasta fără știrea lor, pentru ca să-și viseze ursita”: Gj 7; „În noaptea de Anul Nou, fetele se uitau în oglindă până la miezul nopții să-și vadă ursitul”: Gj 9, Mh 2, 9; „Fetele făceau mătănii pe brecir, în noaptea de Anul Nou, ca să-și viseze ursita”: Gj 11; „La Bobotează, se puneă în opincă sare și i-o puneă sub cap fetei sau băiatului, fără ca ea/el să știe. Muma copilului trecea în pielea goală piste al de durmea, zicând: «Cum e o singură Bobotează în an de se botează,

așa să fie o singură ursită a copilului meu, să se aleagă». Dacă tânărul va lua o văduvă, va visa o vacă, oaie, capră. Dacă visa o junincă sau cal, bou dar nelegat însemna că va lua pe cineva liber, care n-a mai fost căsătorit”: Mh 3; „În noaptea de Bobotează, fetele se adunau la o casă, puneau oglinzi și aprindeau lumini în fața lor. În casă era întuneric și unele fete vedeau un băiat în oglinzi. Lumânările erau de la biserică, de la cununii și erau puse în fața oglinzii pentru a vedea ce îi era ursit fiecăreia”: Mh 10; „În seara de Anul Nou, fetele ieșeau în pragul casei cu olăcarul (o trestie cu care se prindeau firele când se țesea pâna). Fata asculta în prag; numele de bărbat auzit urma să fie numele soțului ei”: Ot 7; „În noaptea de Sfântul Gheorghe se așeza, în trifoi, o oală nouă cu apă. Dacă în oală se găseau, dimineața, flori mici, albe, fata urma să se mărite curând”: Ot 12; „La Sfântul Gheorghe se puneau oale cu apă în trifoi. Dacă găseau, apoi, oala mai goală, însemna că fata se va mărita”: Ot 15; „În seara de Ajun a Anului Nou legau bete noi, țesute, la capul podului, ca să se mărite”: VI 2; „În noaptea de Anul Nou se puneau două oglinzi paralele în care fetele își vedeau ursitul dacă se așezau între ele”: VI 14.

Practici divinatorii comune (fete și băieți): Terminologie: „Vrăjit/la vrăjit”: Dj 1, 2, 3, 5, 8–12, 14–17, Gj 3, 4, 8, 10, 12, Mh 1, 4, 7, 9, 11, Ot 6, VI 11, 16–18; „Pieptenele”: Dj 4, Ot 1, 2, 13; „Pieptănușele”: Dj 6; „De-a cheptărușele”: Dj 13; „Vergel”: Dj 13; „Invăsiit”: Gj 7; „De-a cioburile”: Ot 4; „Căutatul sub căciuli”: Ot 9; „Ghicitoarea”: Ot 12; „Peria”: Ot 16.

Desfășurare, obiecte divinatorii: „În noaptea de Anul Nou, tinerii (băieți și fete) mergeau la vrăjit. Ascundeau sub oale diverse obiecte pentru a afla cum le va fi ursita: pieptene—colțat, urât; cărbune—negricios, urât; mărgel—deșirat; oglindă—fudul, frumos; pâine—bun; săpun—nespălat, netuns; sare—sărac; inel—fata nu era cuminte (virgină)”: Dj 1–4; „În Ajunul Crăciunului, tinerii se adunau la vrăjit. Se strângeau la o casă și puneau sub căciuli diverse obiecte cu anumite semnificații: pieptene—colțos, zâmbat; cărbune—om negru, urât; săpun—curat; inel—subțire; pâine—bun ca pâinea, bogat; zahăr—bun la inimă, dulce; ban—bogat; oglindă—fudul și frumos; păr—păros”: Dj 5, 6; „În seara de Anul Nou se adunau fete și băieți necăsătoriți, 10–12 persoane într-o casă și puneau obiecte sub farfurii. Ridicau farfuriile, pe rând, fără să știe ce e dedesubt: sare—om moale; pâine—bun ca pâinea; cărbune—negru ca tăciunele; pieptene—om cu dinți mari, ciușcă (ardei)—iute ca ciușca, bețiv; oglindă—frumos ca oglinda; bani—bun ca banul; carte—învățat; inel—tras prin inel, frumos; mărgear roșu—bețiv; lână—păros”: Dj 7, 8; „La Anul Nou se vrăjea. Cărbune—negru; perie—păros; pieptene—încolțat; pâine—bun; bani, grâu, porumb—bogat; săpun—curat; inel—sărac”: Dj 9; „La Anul Nou, la Bobotează se vrăjea de trei ori [fiecare

participant alegea câte un obiect, de trei ori]: păr — păros; pâine — bogat; pieptene, oglindă — fudul; cărbune — negru; bani de argint — bogat; ardei — iute, vrednic“: Dj 10; „La vrăjit, de Anul Nou, de Bobotează: pieptene nu are noroc; floare — frumos; inel — bogat; cărbune — negru, sărac; sare — bogat“: Dj 11; „La Bobotează se vrăjea: cărbune — negru, urât; pâine — bogat, bun; inel — frumos; sare — sărac, oglindă — frumos“: Dj 12, 14; „În noaptea de Anul Nou fetele și băieții se adunau într-o casă, la vergel, de-a cheptărușele: pâine — bun; cărbune — negru; pieptene — colțat; obială — sărac; bani — bogat; mărgean — roșu la față“: Dj 13; „Tinerii puneau pe masă mai multe obiecte, se legau la ochi și alegeau“: Dj 16; „La o gazdă pe care o alegeau tinerii, în noaptea de Anul Nou se strângeau, la vrăjit: cuțit — bătaș; pieptene — colțat; inel — subțirel; oglindă — fudul; perie — moșneag; bani — bogat“: Dj 17; „În noaptea de Anul Nou tinerii se învăsăiau. Pentru ghicit puneau diverse obiecte: pâine — om de treabă, pieptene — soacră rea; oglindă — frumos; grâu — noroc; bani — noroc de bani“: Gj 7; „În noaptea de Anul Nou, într-o casă primitoare, se așezau pe o masă, șapte-opt străchini sub care se puneau obiecte. Pentru a face haz se puneau și balegă de urs sau de lup, cocoloașe din păr de câine etc. Fiecare ridica strachina și vedea cum va fi soțul sau soția: oglindă — frumos; cărbune — urât; drugă de porumb — bogat; marmură — frumos“: Gj 8, 10; „În noaptea de Anul Nou și în Ajunul Bobotezei, fete și flăcăi se strângeau la o casă. Se ascundeau diverse obiecte sub străchini căciuli și fiecare își găsea semnul celui ursit pentru căsătorie: pieptene — colțat; ceapă — iute; usturoi — urât; porumb — bun; lână — om bogat, cu noroc la oi; sare — belșug. Cine nimerea grăul înceta jocul și începea alt joc. Cine nimerea cărbunele de sub strachină lua un om negru la inimă, rău. Lua un ac cu ață, lega ața de grindă și înfigea acul în cărbunele aprins. Toți stăteau în cerc și suflau în el. Pe care-l frigea la buze se căsătorea întâi“: Mh 3, 1, 4, 7, 9, 11; „Tinerii se strângeau la una dintre fete, acasă. Pe o masă se puneau mai multe obiecte, acoperite cu căciulile băieților și cu basmalele fetelor, dacă nu ajungeau căciulile. După ce erau amestecate, fiecare lua câte un obiect acoperit: sare — om bun; pâine — bogat; pieptene — colțat; ardei — iute; perie — rău, păros; bani — bogat; inel — se căsătorește repede; oglindă — fălos; busuioc — frumos; cărbune — urât; maț de porc — om viril, curvar; ceapă — sărac; pâine — bun, bogat“: Ot 1, 2; „În noaptea de Anul Nou mergeau la vrăjit, într-o casă. Se puneau nouă oale noi, sub nouă căciuli și sub fiecare oală se punea câte ceva: cărbune, păr de porc, pieptene, inel etc., și fiecare ridica o oală să vadă ce a nimerit. După ce se termina vrăjitul puneau firul de păr de porc pe jar și din zgomotul arsului se părea că aud diferite nume de băieți sau de fete“: Ot 6; „În noaptea de Anul Nou se obișnuia căutatul sub căciuli, de fete și flăcăi. Obiceiul se practica și în alte seri de iarnă. Azi nu se mai obișnuiește“: Vl 9; „Se puneau obiecte sub nouă oale și fiecare își alegea o oală. Dacă ridica băiatul inel însemna că fata lui nu era cinstită, dacă ridica oglindă, era fudulă“: Ot 13, 15; „În noaptea Anului Nou și a Bobotezei,

tinerii jucau peria. În funcție de ce ridica fiecare așa urma să-i fie norocul: perie — urât; oglindă — fudul; pieptene — colțat; cărbune — negru; săpun — nespălat; ban — bogat; foaie de carte — deștept; lână — cioban; pâine — bogat, bun; inel — subțire“: Ot 16; „În noaptea Anului Nou se adunau fete și băieți în casa cuiva, la vrăjit. Se ascundeau obiecte sub străchini sau ulcele. Fiecare ridica o strachină [pentru a ști] cum va fi ursita: sare — sărac; pâine — bogat, bun; cărbune — țigan, urât; pieptene — fudul, colțat; lână — bogat; oglindă — fudul; verighetă — căsătorie apropiată; grâu — bogat; fuior — păr frumos; porumb — bogat: VI 3, 7, 11, 16–18.

Boabele de grâu, de porumb: „De Anul Nou se vrăjește cu boabe de grâu, pe vatra focului. Fata pune un bob și băiatul, altul. Dacă bobul fetei sare departe înseamnă că băiatul n-o mai iubește“: Gj 8; „În noaptea din Ajunul Anului Nou, băieți și fete se strâneau la o familie și încercau să ghicească soarta lor și a altora, care nu erau prezenți. Pe vatra bine încălzită a sobei se așezau două boabe de porumb ce purtau numele unei fete și al unui băiat. Sub presiunea căldurii, cele două boabe săreau de la locul lor și dacă se depărtau se credea că cei numiți nu vor avea soartă împreună“: Gj 12; „În seara Ajunului Anului Nou, pe vatra încinsă, după ce se trăgea jăratul, băieți și fete așezau perechi de boabe de porumb care purtau numele lor. Dacă boabele încinse săreau unul spre altul, era semn de apropiere între tinerii numiți“: Gj 14; „Mai era vrăjitul cu boabe, în noaptea de Anul Nou. După cum săreau boabele de porumb încinse pe plită (cât de sus săreau, în ce direcție, peste ce boabe săreau) se ghicea ursita“: Mh 1; „În sara de Sân Văsii și la Bobotează se puneau două boabe de grâu pe vatra încinsă și le meneau: unul fată, altul băiat. Dacă săreau unul către altul însemna că se căsătoresc. Dacă un bob sărea în altă parte se zicea că fug unul de altul“: Mh 3–5; „Pentru vrăjit se puneau pe plită nouă boabe de grâu. După cum săreau boabele se putea afla cum se vor înțelege tinerii. Fiecare tânăr își avea bobul lui“: Mh 8; „În seara Ajunului Anului Nou era jocul boabelor de porumb așezate pe o vatră de sobă bine arsă. După ce s-a înlăturat jăratecul se așezau pe vatră două boabe de porumb ce purtau numele unui băiat și al unei fete. Dacă boabele săreau unul spre altul, cei doi tineri aveau o soartă comună“: VI 4.

Alte practici divinatorii: „În noaptea de 31 decembrie se puneau 12 foi de ceapă, afară, pe masă. Urseau lunile anului și dimineața le [cercetau]; care foaie era umezită însemna că va fi lună ploioasă, care era uscată însemna lună secetoasă“: Dj 7, Gj 9; „În seara de Sân Văsii și la Bobotează tinerii, fete și băieți, mergeau la o apă curgătoare cu busuioc să vadă dacă viitorul soț/ soție va fi bogat. Dacă busuiocul se umfla de apă, va fi bogat. Se luau două rămurile de țeperig care se plantau. Dacă până a treia sau a patra zi creșteau amândouă (se puneau un țanc între ele ca măsură) însemna că se iau, dacă creștea numai una însemna că nu se vor căsători“: Mh 3; „În noaptea de Sân Văsii (Sf. Vasile) se puneau 12 cepe —

lunile anului — într-o hodaie, la rece, pe masă. Se despicau în patru și se puneau sare pe ele. Care era plină de apă, dimineața, însemna lună ploioasă, care nu, secetoasă: Mh 3; „De Anul Nou, femeile făceau vrăji pentru legatul gurii vulpii, lupului etc., ca să nu ia găinile, mielul, capra sau purcelul. Îi descânta. Femeia se dezbrăca în pielea goală, făcea un sul de lemn, îl încăleca și mergea călare și lega gura vulpii și a lupului: Vl 15.

MĂRȚIȘORUL

Denumirea zilei de 1 Martie: „Ziua de 1 Martie se numea Mărțișor”: Dj 1–6, 8–17, Gj 1–11, 13, 15, Mh 1, 3–12, Ot 1, 2, 4–10, 12, 13, 15, 16, Vl 2, 3, 11–14, 16–18; „Înainte se puneau mărțișor mai devreme, în Săptămâna Brânzei (Săptămâna Albă din postul Paștelui). Înainte de a fi pus, mărțișorul se trăgea prin brânză ca să fie fetele albe ca brânza”: Gj 4; „Mărțișor, Dragobete, Cap de primăvară”: Gj 14, Vl 15; „Mărțișor și Dragobete”: Mh 2, Vl 7; „Mărțișorul anunța primăvara, se purta ca să nu se îmbolnăvească”: Vl 2; „Mărțișor și Cap de primăvară”: Vl 4; „În ziua de Dragobete se împerechează păsările”: Vl 7.

Confecționarea mărțișorului: „Bănuț, cruciuliță cumpărate și șnur alb cu roșu cu ciucuri, lucrat în casă”: Dj 1–3, 6, 9, 11–14, Gj 8, Vl 4; „Cruciuliță și șnur împletit de fete din arnici”: Dj 10, Vl 2; „Bănuț, cruciuliță, șnur cumpărate”: Dj 4, 8, 13, 15, 16, Gj 3, Ot 2, 4–7, 12, 13, 15; „Bănuț sau cruciuliță pe fir roșu. Lucrat în casă până la primul război mondial, apoi cumpărat”: Dj 17; „Bănuț și șnur lucrate în casă”: Gj 1, Mh 2, Ot 10; „Cruciuliță și ată roșie sau albastră”: Gj 5; „Bănuț, cruciuliță și șnur (un fir roșu sau alb sau albastru) lucrat în casă”: Dj 3, Mh 9. Ot 8; „Mărțișorul era un șnur alb împletit cu roșu (din arnici roșu), care se lucra în casă”: Gj 2, 4, Mh 4, 8; „Mărțișorul din fir de lână, lucrat în casă, se purta la mână”: Gj 6; „Se împletea în casă fir subțire de lână, alb și roșu și se puneau la mână și la gât”: Gj 7; „Cruciulița era cumpărată, șnurul era lucrat în casă”: Gj 9; „Mărțișorul era o cruciuliță agățată pe ată albă și roșie, lucrat în casă”: Gj 10; „Se puneau ată roșie împletită cu alb de care se agăța bănuț sau cruciuliță, lucrate în casă”: Gj 11; „Un șnur din fire de lână, cu ciucuri, lucrat în casă”: Gj 13, 14, Mh 1, Vl 7, 11; „Se purta șnur colorat alb cu roșu și o cruciuliță sau numai șnur cu ciucuri la capete, lucrat în casă”: Gj 15; „Un șnur din smoace de lână cu mătase (arnici) se puneau la mână ori la gât”: Mh 3; „Șnurul era cel mai vechi mărțișor, o împletitură de fir roșu și alb”: Mh 5–7, 10–12; „Se împletea în casă arnici alb cu roșu și pe el se agăța cruciulița sau inimioara, cumpărate”: Ot 1; „Șnur din arnici

de diferite culori, lucrat în casă”: Ot 9; „Iconițe agățate la gât cu șnur”: Ot 16; „Bănuț găurit, cruciuliță și șnur de pus la gât, care se făcea în casă din arnici (mătase roșie)”: Vl 3; „Șnur din arnici roșu și negru, lucrat în casă, cu bănuț sau cruciuliță de metal, cumpărate”: Vl 12–14; „O monedă de argint, de 50 de bani, găurită, legată cu șnur la încheietura mâinii”: Vl 15, 16; „Cruciuliță cu șnur, cumpărate”: Vl 17, 18.

Purtătorii mărtișorului: „Copiii, fetele”: Dj 1–4, 6, 8, 12, 14, 15, Gj 1, 2, 4, 6, 11, 13–15, Mh 5, 7, 12, Ot 2, 7, 8, 12, 13, 15, Vl 16; „Numai fetele. Îl purtau ascuns în sân, nu-l arătau. Dacă îl vedea o femeie însărcinată se credea că fetele vor lua pe față, petele gravidei”: Dj 5, Ot 1, 6; „Doar fetele”: Dj 13, Gj 3, 5, Mh 1, 2, 4, 8, 11, Ot 4, Vl 7, 11, 12, 14, 15; „Fetele și flăcăii”: Dj 16, Gj 9, 10; „Fetele și unii dintre flăcăi (dar mai rar) puneau mărtișor la butonieră”: Gj 17; „Fetele și nevestele tinere”: Gj 7, Mh 3, Vl 13; „Copiii, fetele, flăcăii”: Gj 8, Mh 6, 9, 10, Ot 5, 10; „Copiilor li se puneau și în leagăn”: Mh 5; „Copiii și fetele mari”: Ot 1, 6; „Numai fetițele, fetele și femeile”: Ot 9; „Copiii, fete și băieți”: Ot 16; „Copiii, fetele și femeile, flăcăii — câte un ciucurel la pălărie”: Vl 2–4; „Copiii, fetele, mai rar flăcăii, că le era rușine”: Vl 17, 18.

Perioada purtării mărtișorului, finalitate: „Toată luna martie”: Dj 1, 5, 10, 11, 13, 16, 17, Gj 3, 4, 7, 10, 13, Mh 1, 2, 4, 6–11, Ot 1, 4, 6, 8, 10, 11, 15, 16, Vl 3, 4, 12, 14; „Se purta două, trei săptămâni apoi se atârna în pom ca să dea rod bogat”: Dj 2; „Așezau mărtișorul pe un mărăcină verde pe trandafiri să fie tinere și frumoase”: Dj 3, Gj 5, Mh 9, 10, Ot 10; „Se păstra”: Dj 4, 13, Gj 6, 8, 9, Mh 2, 6, Ot 1, 2, 5, 7, 16, Vl 15; „Se purta două, trei săptămâni”: Dj 6, 15, Ot 9; „Se puneau pe măceș înflorit, pe un trandafir sau pe un pom verde”: Dj 8–10; „Îl puneau pe un zaibăr înflorit să fie la fel de frumoase”: Dj 11; „Se purta până înflorea trandafirul/măceșul. Șnurul se puneau pe trandafir, să fie fata frumoasă”: Dj 12, 14; „În lada de zestre”: Dj 13; „Se arunca”: Dj 15, Gj 1, 2, Mh 1, 4, 5, 11, Ot 9; „O zi înainte de sfârșitul lunii martie, se arunca la o răspântie de drum. Așa se zicea din bătrâni că e bine”: Dj 16; „Se purta o săptămână”: Gj 1, 2, 9; „Se îngropa la rădăcina unui măr”: Gj 3; „Purtau toată luna martie, până înflorea piersicul. Când sco-team mărtișorul de la gât nu trebuia să mă vadă alte fete ca să nu-mi fure frumusețea. Puneam mărtișorul pe un piersic sau un vișin înflorit să fim frumoase. Și azi mai fac așa unele fete”: Gj 4; „La sfârșitul lunii martie mărtișorul se puneau pe un corcoduș, piersic sau mărăcină înflorit, ca fata să aibă fața frumoasă ca floarea, să nu se păteze peste vară”: Gj 7; „După ce trecea luna martie, agățau mărtișorul de primul pom înflorit ca fata să fie frumoasă ca floarea”: Gj 10, 11, 14, 15; „Purtau o săptămână. Înainte de 9 martie le aruncau pe mărăcinii înfloriți ca să lepede

urâciunile și smoala care erau prinse de corpul lor în timpul iernii. Îi spuneau mărăcinelui să le dea floarea lui albă și frumoasă și veselia primăverii”: Mh 3; „Se puneau pe crengi de pom sau pe gard”: Mh 7; „Se așeza pe crengi de pom în grădină, se arunca în fântâni”: Mh 8; „Când iasă pe câmp scorumbu’ și-nfloarește, punea pe el șnurul și zicea să se ia smoala codrului dar firul să nu se mai ia de pe oi”: Mh 12; „Se lega la stâlpul de la poartă sau se punea într-un pom”: Ot 4; „Se punea la geam”: Ot 8; „Se punea într-un pom fructifer”: Ot 12, 15; „Se punea la pomi și la castraveți, să lege castraveții și merele să stea în pom”: Ot 13; „Se puneau pe porți”: Vl 2; „Se purta două, trei luni”: Vl 2; „Se punea în pădure, pe rugi (mărăcine)”: Vl 3, 4; „Câteva zile”: Vl 7; „De la 1 la 15 martie”: Vl 15; „Se agăța într-un mărăcine înflorit, pe deal”: Vl 12, 13; „Îl aruncau lângă un copac”: Vl 14; „Se purta până înfloarea piersicului și se punea pe piersicul înflorit”: Vl 16; „De la 1 martie până la înfloritul mărăcinelui (măceșului) care înfloarește după Paște și se punea pe mărăcine”: Vl 17, 18.

RAMURA VERDE

Sfântul Gheorghe: *Improor, proor, năproor*: „Băieții mai mari se duceau la pădure, împodobeau carele cu verdeață și le încărcau cu crengi de stejar. Veneau în sat cu mare zvon și lăutari, se opreau la case și împodobeau stâlpii porții cu crengi de stejar și primeau bani. Era semn că înfrunzește codrul. Azi, obiceiul e pe cale de dispariție”: Dj 1; „Se punea creangă verde de jugastru, numită improor. Se improora la poartă, la stâlpii casei, la magazie, la cotețe”: Dj 3, 5; „Se punea tufă de stejar la poartă și pe ulucă și fire de cuculei (o floare de câmp)”: Dj 6; „Se punea salcie la poartă și în casă. Dacă nu aveau salcie puneau tei. Dam ocol la tot gardul porții, la stâlpii porții, la grajd, la fereastră, în casă (pe masă). Flăcăii *neînsurați plecau în proor, să aducă salcie, în Ajunul Sf. Gheorghe*. Luau și lăutari care cântau, petreceau și se întorceau în zori cu carul cu patru boi. Boii erau împodobiți cu sălcii și cu plățici (panglici colorate)”: Dj 7; „Crengi verzi de salcie cu liliac și corcoduș, la poartă. Flăcăii luau din pădure tufă de brad sau stejar și o puneau la poarta fetelor”: Dj 8; „În Ajun de Sf. Gheorghe se punea în poartă proor: ramură de stejar, crengi de tufan, salcie, liliac, verdeață să fie, ce pom apărea înverzit”: Dj 10; „Se punea proor (crengi de tufan, ramuri de salcie) la poartă, pățul, magazie, casă”: Dj 9, 12, 14; „Tufă de stejar cu creangă de răchită, în porți. O veselie a primăverii”: Dj 11; „Toți puneau ramuri de sălcioară la poarta de la stradă și la car, ca să facă vacile lapte”: Dj 13; „Bărbatul sau femeia punea crengi de salcie la fâțâna porții, pe porți, pe case, pe gard și spuneau: «Să punem crengi verzi în proorul lui Sf. Gheorghe»”: Dj 15; „În Ajun de Sf. Gheorghe acela din familie

care se scula mai de noapte pune proor la poartă: liliac verde, trandafiri înfloriți“: Dj 16; „La Sf. Gheorghe se puneau, mai mult de către femei, ramuri de salcie, de păr, la stâlpzii porții“: Dj 17; „Bărbatul pune ramuri de fag la stâlpzii porții“: Gj 1, 5, 12, VI 2, 4; „Femeia pune salcă la poartă“: Gj 2, 9, Mh 9, Ot 5; „Femeile puneau salcie la poartă și la stâlpzii casei“: Gj 3; „La Sf. Gheorghe se puneau ramuri de salcie în fața porții, ca să nu dispară laptele vitelor. Vitele erau atinse cu o creangă de pelin ca să fie apărate“: Gj 4; „Oricare din casă pune armindenii la stâlpzii porții“: Gj 6; „Se puneau în fața porții ramuri de rug și leuștean, ca să fie păstrat laptele vacilor“: Gj 7; „La Sf. Gheorghe se pune la poartă ramură de gorun, de fag, din pădure și brazdă de pământ cu iarbă, la scara de la prispă“: Gj 8; „Bărbatul pune la poartă rug (ramuri de măceș): Gj 10; „Ai cășii puneau la poartă armindenii (lăstari lungi) sau stejerele, un copac întreg, ca un drapel al Sf. Gheorghe care apără de rău“: Gj 11; „Femeile puneau la poartă fag și salcie“: Gj 14, Mh 6; „Pentru că începea anul, începea primăvara, un simbol al terminării arăturii“: Gj 15; „În ajunul zilei de Sf. Gheorghe (de Năproorul lui Sf. Gheorghe) fiecare gospodină pune ramuri de salcă la stâlpzii porții“: Mh 1, Ot 12; „Oricare din casă pune crengi de fag și de salcă la porți, pentru a feri de rău casa și familia“: Mh 2; „De năproor (Ajunul zilei de Sf. Gheorghe) fetele și femeile puneau la stâlpzii porților, caselor frunze și crengi de fag, iar jugurile boilor erau înflorate cu porumb (mărăcine) înflorit“: Mh 4; „În ziua de năproor, muierile se duceau la baltă de cu dimineață, luau crengi verzi de salcă și le puneau la fâțâna porții și la streășina casei, la geamuri pentru vestirea primăverii, pentru a avea belșug în gospodărie“: Mh 5, 7, 8; „La Sf. Gheorghe se pune salcă, stejar, fag la stâlpzii porții și la stâlpzii casei. În această zi, oile se mulgeau la prânz și toată lumea făcea naprol — un colac rotund din aluat nedospit. În patru părți ale colacului se puneau câte o cruce din iarbă. Se făcea și o coroniță din șibii (lăstari) de salcă la care se puneau și laptele câinelui, urzică, busuioc și fir roșu (să nu se deoache vitele) și un ban de argint în găleata de lemn în care se mulgeau oile. Pentru oi se făcea colac și coroniță separat de colacul și coronița vacilor. Coronița se pune pe găleata de muls și se mulgea peste ea“: Mh 3; „La Sf. Gheorghe se pune pelin la poartă“: Mh 10; „La Năproorul lui Sf. Gheorghe (ajunul sărbătorii) se pune salcă verde la poartă și la ușa cășii și brazdă de iarbă la intrarea în curte și în casă și la intrarea în grajduri“: Mh 11; „La Sf. Gheorghe se pune salcă sau năplouă la stâlpzii porții, la cerdac“: Mh 12; „La Sf. Gheorghe se pune la stâlpzii porții, la grajd, mănecătoare din pădure: o specie de stejar care a dispărut. Acum se pun ramuri de răchită cărora li se spune tot mănecătoare“: Ot 1, 2, 16; „Gazda pune mănecătoare la poartă, la grajd, la căldarea de muls, ca să apere, să nu se strice laptele: Ot 4, 16; „De Sf. Gheorghe se înprourează. Se puneau de cu seară crengi de salcie albă, arțar, jugastru la stâlpzii porții, în vârful gardurilor, la cerdac la stâlpul caselor, la plug, la pățul, la grajd, la magazie, la vie, la pomi și în casă la lada cu țoale, ca să aibă noroc“: Ot 6;

„Toți din familie puneau salcie la porți, uneori la fiecare blană din gard”: Ot 7; „Oricine din familie pune o coroană din salcie la poartă”: Ot 8; „Gospodarul pune la poartă crengi cu frunze de mânecătoare, ca să aibă animalele lapte”: Ot 9; „Cu o zi înaintea Sf. Gheorghe se puneau crengi de mânecătoare — ramuri de jugastru la stâlpii porții, la grajd, la vasele de muls, și tei la gâtul animalelor, ca să nu ia fermecătoarele laptele la vaci”: Ot 10, 12; „Ramuri de mânecătoare de la pădure, la stâlpii porții și la grajd ca vitele să nu fie mușcate de nevăstuici, șerpi”: Ot 13, 15; „Cine se scula primul pune un buchet de laptele cucului, la stâlpii porții”: Ot 14; „La stâlpul casei se pune o ramură de sânjorz, ca să se învelească varza. Este ramură de fag, de mărăcine, care se numește și armindenii. Mărăcinele [se numește], la noi, rug. Armindenii se duceau și la mormintele din cimitir și se înfingeau pe morminte, să afle și morții că a venit primăvara. Rugii se puneau și la ieșirea și intrarea din sat ca să nu se îmbolnăvească vitele. Fagul era sub formă de crăci mari, cu coroane”: VI 3; „Bărbații aduceau fag (armindenii) de la pădure și puneau la poartă și la casă pentru noroc”: VI 7, 11; „La Sf. Gheorghe gospodarul pune crengi de fag (frunzar) la poartă. Se lega de poartă sau se înfîgea în pământ”: VI 12–15; „Ramură de fag la poartă, la stâlpii porții”: VI 14, 16; „Puneau toți cei pe care-i chema Gheorghe, ceilalți mai puțin”: VI 17; „Se alegeau ramurile cele mai frumoase de fag, [numite] armindenii”: VI 18.

Blagoveștenie: „La Blagoveștenie se pune salcie și ceva nărnat (ceva roșu, fire de lână roșie) la poartă și la stâlpul casei”: Dj 6.

Armindenii: „De Armindenii se pune la poartă fag, jugastru, ca semn de primăvară”: Gj 4; „Ramuri de gorun în fața porții”: Gj 7; „Femeile puneau leuștean la poartă”: Gj 10.

Sfântul Andrei: „Se ungeau fereștile cu usturoi, contra moroilor”: Gj 11; La Sf. Andrei se pune grâu la încolțit ca să vadă rodul anului viitor”: Ot 13.

Crăciunul: „La Crăciun se vrăjea cu o ramură verde de prun: cel ce intra primul în casă scurma în foc și ura gazdei să aibă păsări multe peste an”: Gj 15.

FOCURI DE PESTE AN

Sfântul Vasile: „Se aprindeau focuri în curte la moașă sau pe uliță. Petreceau și jucau în jurul focului”: Dj 2; „Flăcări făceau focuri pe dealuri și strigau versuri satirice despre perechile ce urmau să se căsătorească”: Ot 10.

Sfântul Ion: „Pe 7 ianuarie se făcea foc la fiecare fântână. Se scoteau mese cu mâncare (cârnați, carne friptă, trandafiri, varză). Se invitau și drumeții la masă”: Dj 8; „În noaptea Bobotezei spre Sfântul Ion, se împodobeau fântânile cu brad verde și flori, iar băieții aprindeau focurile. Seara, pe la ora 20–21, se puneau mese cu gogoși, cârnați, carne friptă, vin, țuică. Tineretul juca, cinstea. Și acum se face la fel, dar s-a mai rărit”: Dj 17.

Sfântul Toader: „La Sân Toader se făceau focuri în curți”: Dj 8; „Făceau focuri în diferite locuri din sat, pe uliță. Oamenii se adunau în jurul focului și stăteau de vorbă până noaptea târziu. Strigau peste sat. Focul se numea bobotaie și ziceau: «Hai la bobotaie, cu o mână de paie»”: Ot 7.

Mucenicii: *Focuri în curte, la morminte, pe dealuri:* „Gospodarul făcea foc în curte, în grădină, aprindea și cârpe cu care afuma prin casă și pe lângă casă, ca să nu vină șerpii. Scotea afară o cârpă albă cu un fir de ață roșie ca să se ducă iarna și să vină primăvara. Băteau cu maiurile [în pământ] să vină căldurile și să alunge șerpii. Se dădeau de pomană bradoși, în formă de păpușă, din cocă dospită de pâine, îmboldiți cu țeava de trestie, unși cu miere cât erau calzi”: Dj 7; „Se făcea foc în curte și în grădină, din gunoaie. Cu cârpă aprinsă se afuma, se da ocol casei și grajdului, păsărilor, pomilor, contra șerpilor”: Dj 2, 1; „Gospodarul făcea foc în curte, bătea cu nuiielele [în pământ] să vină căldurile și să nu vină șerpii. Se împărțeau bradoși (măcenici)”: Dj 4; „Femeia făcea foc în curte, din lemne, se ducea cu treanta să afume la morminte”: Dj 5; „La Sămți aprindeau foc în curte, din gunoaie măturate, afumau contra șerpilor, dădeau pomeni”: Dj 6; „La Sfinți, femeile făceau foc în curte, dimineața. Afumau cu cârpă aprinsă, înconjurau casa, pragul, să nu vină șerpii”: Dj 8, 14; „La Măcinici, femeia mătura gunoiul din curte și-i da foc. Dădea ocol casei cu cârpă afumată, pe la picioarele oamenilor, prin casă, prin beci, să nu vină șerpii să-i muște, să le bea vinul”: Dj 10; „Se făceau focuri în curte, în grădini, să iasă căldura. Se afuma cu cârpă arsă, contra goangelor. Se împărțeau bradoși”: Dj 11; „Se făcea foc în grădinițe și la pomi, se afuma, să nu muște șerpii”: Gj 7, 9; „De Mucenici se afuma cu cârpe de cânepă de jur împrejurul casei și anexelor, să ferească de șerpi, balaur și alte duhuri. În mijlocul curții se făcea un foc din lemn de soc, fiindcă în noaptea de Mucenici ies sufletele morților să se încălzească”: Gj 8; „Gospodina făcea mai multe focuri, în curte, în grădini, din bușoi (rămășițe de coceni, fân de la mâncarea vitelor). Aprindea cârpe și afuma toată gospodăria, să fie ferită de rele. Împărțea popoi (un colac mic)”: Gj 13; „La 9 Martie femeile făceau foc, în curte, din trențe aprinse și afumau, să fugă șerpii”: Gj 14; „La Simți se aprindea foc în curte și se zicea: «Intră ger și ieși căldură/ La copii în bățătură»”: Mh 2; „Îi zicea focul mucenicilor și fumul muce-

nicilor. Îl făceau ca să nu fie mușcați, vara de șerpi (oamenii și animalele). Se pune un vas cu apă lângă foc, ca să vină morții să bea. Se lua o treanță, se afuma prin casă, pe la grajd, pe la cotețele păsărilor, pe la conace, pe la livezile de pomi și grădinile de legume. Prin grădini se făcea chiar foc mocnit, la fel și în fața stupinei cu matcă”: Mh 3; „Gospodarul făcea foc în curte și afuma cu trențe aprinse vitele, în jurul casei și toată familia, ca să fie feriți de mușcăturile șerpilor. Împărteau azme unse cu miere și cu bănuți puși în cocă”: Mh 4, 5; „Se aprindeau focuri pe dealuri. Se spune că astfel ies șerpii și relele din curțile oamenilor”: Mh 6; „La 9 Martie, de cu noaptea, se mătura bătătura, se făcea curățenie în grădină și se făcea foc din trențe cu care se dădea copiilor peste picioare, să nu-i muște șerpii”: Mh 9; „Gazda aprindea foc la vie sau acasă, dădea pomeni, o turtă cu bani și zicea”: «Pe la noi în bătătură/ Întră ger și ieși căldură»: Mh 12; „În grădină se făcea foc de boji, se afuma în jurul casei și în grajd, se împărteau bradoși. Erau 44 de mucenici care să bată cu nuiielele, să alunge gerul, să iasă căldurile”: Ot 8, 3, 4, 9, 10, 12, 15; „În dimineața de 9 Martie se făcea foc, îi afumam pe copii și pe adulți, dam cu foc după casă, la grajd că era bine contra lighioanelor. Acum nu se mai face”: Ot 13; „La Măcinici, femeia făcea foc de coceni în grădină, afuma în casă și la grajd, înconjura oile cu cârpă fumegândă, ca să fugă șerpii”: Vl 3, 18; *Afumare*: „La Măcinici doar se afuma, cu treanță, în jurul casei, a acareturilor, a corpului, ca să fie feriți de șerpi. Azi nu se mai obișnuiește”: Dj 16, 3; „Se afumau și păsările, animalele”: Gj 3, 10; „La Mucenici/Simți se aprindea doar treanță și se da ocol cășii, pe la grajd, prin curte, prin casă, prin pivniță, la morminte, pe la picioare, pentru fereală de șerpi. Se împărteau bradoși prin vecini”: Dj 17, 9; „Femeile afumau curtea și încăperile casei, să fugă duhurile rele”: Gj 12; „Se afuma prin grădină și prin casă”: Ot 3, 10, Vl 4, 14; „La Mucenici se afuma cu cârpă prin casă. Se afuma omul printre picioare, la gură ca să nu-i intre șerpii în gură. Afumau și vitele să nu le intre șarpele în gură și vacile, ca să nu le sugă laptele”: Vl 15; „Se afuma în jurul casei, la stupi, prin grădină”: Vl 16; „De Mucenici era obiceiul ca la fiecare gospodărie să se așeze afară, pe o culme sau pe gard, țesături de culoare roșie: basmale, peșchiruri sau macaturi”: Mh 7.

OBICEIURI LA PORNIREA PLUGULUI

Scoaterea plugului din gospodărie: *Stropirea cu apă, aghiasmă*: „Plugul și vitele erau stropite cu apă ca să fie spor”: Dj 11, Gj 2, 9, 10, 12, Ot 7; „Ca să aibă arătura noroc de ploaie”: Ot 10; „Femeia stropea vacile cu o cană cu apă, de la spate spre coame”: Gj 6; „Se lua o cană de apă neîncepută din izvor. Se stropeau boii, oamenii care munciau și locul unde se ara”: Mh 6; „În martie, când începea

pregătirea ogoarelor pentru porumb, grâu, orz, plugul și vitele erau stropite cu apă sfințită la Sf. Ion, ca să aibă spor“: Dj 1; „Ca să aibă noroc și belșug“: Vl 13; „Cu aiazmă de la Bobotează, pusă într-o strachină și cu busuioc se stropeau plugul și boii“: Gj 11, Mh 2; „Dădeau la boi în frunte cu busuioc și iazmă și peste plug, ca să meargă bine, să n-aibă necazuri“: Ot 1, Vl 5; „Făcea preotul aiazmă pentru tot satul și fiecare stropea plugul și boii lui, ca să meargă bine“: Vl 3; „Se puneau un fier [peste care trecea plugul], să fie rodul tare ca fierul“: Dj 11; *Afumare*: „Plugul și vitele erau afumate“: Dj 11; „Se puneau ciob cu tăciuni și închinău sticla cu tuică“: Gj 9; „Afumau vitele și oamenii cu treantă aprinsă, ca să fie feriți de musca otrăvită“: Mh 5, 7, 11; „Se afuma la 9 Martie“: Ot 15; „În luna lui martie puneau plugul pe brazdă. Se afumau vitele ca să scape de boarnă (o muscă ce înțepa vitele). De acasă încobilau plugul sau îl puneau într-o căruță și se duceau la ogor“: Vl 15; „Plugul era afumat cu tămâie“: Vl 13; *Pâine în prima brazdă*: „Gospodarul mânca o bucată de pâine [făcută] din grâul recoltei trecute“: Dj 16; „Era un fel de azimă nedospită“: Vl 3; „Femeia făcea o pâine dospită pe care o băga sub prima brazdă“: Mh 12; *Ramură verde*: „Se puneau frunză verde la plug“: Ot 4; *Petrecere*: „Se întovărășeau câte doi la plug (două perechi de boi) și făceau petrecere, cu masă și băutură, rar cu cântec din fluier sau caval, seara din Ajunul pornirii plugului“: Gj 8, Vl 7.

Aratul: *Prima brazdă*: „Plugul se pornea la început de săptămână, chiar dacă se trăgea o singură brazdă și restul urma în celelalte zile“: Gj 8; „Prima brazdă se trăgea în grădina de zarzavat, care se ara prima“: Mh 6, 11, Vl 3; „Pământ din prima brazdă era păstrat în gospodărie, se puneau într-un ghiveci și se planta o floare“: Mh 6; „Lua pământ din prima brazdă și îl ținea în casă și anul următor îl vărsa în prima brazdă, ca să meargă bine anul, să fie roditor“: Ot 1; *Rugăciune*: „Înainte să înceapă aratul gospodarul se închina, spunea o rugăciune, Tatăl Nostru“: Dj 1, Gj 1, 10, Mh 6, Vl 6, 13; „Gospodarul lua căciula de pe cap, se închina și spunea «Doamne ajută»“: Dj 9, 11, 15, 16, Gj 11, 12, 15, 18, 19, Mh 1, 4, 5, 7, 9, 11, Ot 1, 5, 10, 16, Vl 12–14; „Se spunea «Noroc bun, să dea Domnul rod bogat, spor»“: Dj 17, Ot 4, 12; „Cel care ieșea primul la arat [se credea că] va avea o recoltă îmbelșugată“: Vl 3; „Se făcea o sfeștanie de pornirea plugului“: Vl 11; *Ramură verde*: „După ce se termina plugul (aratul și semănatul), puneau un brad la jugul boilor sau frunză verde“: Dj 5, Gj 9; „La terminarea aratului se puneau armindenii la jugul boilor și la poartă, semna că plugarul a terminat aratul. Care mai de care căuta să termine primul aratul și se întreceau la punerea armindenului“: Gj 4; „Puneau la jugul boilor creangă verde (salcie sau arin), dejugau boii și întârcoleau curtea cu plugul strigând: «La mulți ani Gheorghe (sau Ioan), eu am terminat»“: Gj 5; „Când se termina aratul puneau crengi cu frunze verzi la coarnele boilor și

la jug. Se numea la hotărât”: Gj 8; „La terminarea arăturii de primăvară se punea o creangă verde (de porumbar, de jugastru) la jugul boilor sau pe roțile plugului, ca semn de bucurie că se terminase o lucrare: se împroora de arat, se împroora de sapă”: Ot 6; „Care știa să cânte, cânta, începea munca de primăvară cu bucurie”: VI 3; „Când se termina aratul, se căuta un mărăcine, adică un păducel pe care-l numeau brad și-l puneau la jugul boilor. Când plugul ajungea acasă pe cobile (niște lemne încrucișate) sau într-o căruță, plugarii întovărășiți (cu patru boi) făceau o mică petrecere cu băutură, masă, rar cu muzică”: VI 7; „După ce termina de arat, punea o ramură verde în car și venea acasă. Asta însemna că s-a terminat cu arătura”: VI 15.

Semănatul: *Grâul:* „Când începeau să semene grâul, în sacul/poala cu semințe se puneau și mere, nuci, gutui, bani și se aruncau odată cu semințele, ca să aibă roadă bogată, pentru sporul recoltei”: Dj 1; „Înainte de a arunca primul pumn de grâu aruncau mărul pus în poala cu semințe, ca să iasă grâul roșu ca mărul”: Dj 8; „În meseala (fața de masă) cu semințe se puneau și mere și bani, pentru spor”: Dj 14; „Când semănau grâul înconjurau carul cu semințe, ca să iasă grâul roșu”: Dj 14; „Mai de mult, în traista cu semințe se puneau și mere care erau aruncate odată cu semințele, ca să fie rod bogat”: Dj 17; „Se semăna prima oară din poală, o mână de zahăr, mere, nuci și bani”: Ot 12; „Prima mână de semințe o aruncau în sus ca să crească grâul înalt”: Ot 10; „Când semănau grâul spuneau «Să dea Dumnezeu recoltă bună!»”: Ot 16; „Când venea preotul la Bobotează, ieșeau femeile și dădeau cu jerăgăi (jăratec) după el și spuneau «Părinte, să iasă grâul roșu!»”: Ot 16; *Porumbul:* „Când semănau porumbul se lua câțiva glozi (știuleți de porumb), se dădeau pe apă mergătoare spunând «Cum merge apa de repede, așa să vină rodul la porumbii mei»”: Gj 5, Mh 6, 8; „Când începea semănatul se arunca în sus o mână de porumb, ca să crească înalt, voinic”: Gj 5, Ot 10; „În martie, un știulete din porumbul de sămânță era aruncat pe apă, ca să fie anul ploios, să nu fie secetă”: Mh 9; „Se duceau la capul locului, aruncau cu parul în sus și spuneau «Atâta să se facă porumbii mei»”: Ot 16; „Sămânța de porumb se stropea cu aghiasmă, când se semăna”: VI 3; „La Bobotează, când vine preotul, se pun câțiva drugi de porumb să-i stropească cu aghiasmă, ca să fie recolta bună”: VI 3.

OBICEIURI LA FORMAREA ȘI DESFACEREA TURMEI

Terminologie: *La formarea turmei:* „Măsuratul oilor”: Gj 6; „Măsuratul brânzii”: Gj 5; „La măsurat”: Mh 3, 10; „Praznicul oilor”: Mh 3; *La desfacerea turmei:* „Areți”: Mh 10.

Praznicul oilor: „La Sf. Gheorghe, cine pleca cu vitele făcea naprol, un colac rotund din aluat nedospit. În patru părți ale colacului se făcea câte o cruce din iarbă. Se împlotea și o coroniță din lăstari de salcă, urzică, busuioc, laptele câinelui și fir roșu ca să nu se deoache vitele. Se făcea un colac și o coroniță pentru oi și altele pentru vaci. La Sf. Gheorghe oile se mulgeau prima dată la prânz, nu dimineața. Coronița și colacul se puneau pe găleată și se mulgeau animalele prin ele. Primii stropi de lapte se mulgeau pe colac, apoi colacul se atârna la poartă, pe creangă verde. La urechea dreaptă a găleții se punea o bucată de slănină cu care se ungea fiecare oaie la uger, să nu se spurce/ umfle ugerul. După ce se termina cu mulsul, toți membrii familiei se adunau la poarta în care au fost mulse oile. Fiecare puneă mâna pe colac, trăgea de el și cel care rămânea cu o bucată mai mare va avea noroc la vite. Fiecare mânca bucata de colac iar ce rămânea se dădea vitelor mai slabe. În timp ce oile erau la păscut, mieilor li se aducea o cracă înfrunzită de mărăcini. La ușa pe care ieșeau mieii se puneă un topor, o foarfecă, o colindă (un băț cu care au umblat copiii la colindețe, iarna) peste care treceau mieii. Un copil sau un bătrân din casă se ducea cu coronița/ coronițele și le puneă pe apă ca să nu sece laptele vitelor, așa cum nu seacă izvorul. A doua zi toate vitele mergeau în izlaz, nu în țarină. Era un praznic al oilor care se întâlnește și acum”: Mh 3.

Practici rituale: *Stopirea animalelor:* „Când se strângea turma la Sf. Gheorghe, oile se stropeau cu aghiasmă”: Dj 1; „Ugerul animalelor se spăla cu apă de izvor, iar gălețile cu apă obișnuită”: Mh 3, VI 12; „La Sf. Gheorghe, ugerul și gălețile se spălau cu apă din baltă”: Mh 5; „Înainte de a urca la munte, preoții stropeau oile cu aghiasmă”: VI 3; *Afumarea:* „La Sf. Gheorghe se făceau fumuri de cârpe, să fie vitele sănătoase”: Dj 1, Mh 4; „La 9 Martie se afumau vitele, să nu le mănânce șerpilor”: Gj 1, 3; „Să fie ferite de mușcătura șerpilor, a muștelor veninoase”: Mh 5, 10, 11; „Se afumau ca să fugă duhurile rele”: Ot 12, 15; „Vitele se afumau de 40 de mucenici, cu treantă, li se da ocol, să nu le muște șerpilor în timpul anului”: VI 3; „Când pornea turma la munte, la poarta fiecărui proprietar se puneă jăratec, peste el tămăie și treceau oile prin fum de tămăie”: VI 3; *Ramura verde:* „La Sf. Gheorghe se puneau ramuri verzi în strungă, semn de sărbătoare, pentru sănătatea vitelor”: Dj 1, 17, Ot 4, 12, 15, VI 12; „Se puneau ramuri de stejar la strunga oilor”: Gj 13; „Frunze de fag”: Mh 4; *Ban în găleata de muls:* „La măsurat, se puneă un ban în găleată”: Mh 10; „La primul muls, sus la munte, se puneă un ban de argint în găleată”: Mh 3, VI 3; *Ouă roșii:* „Dacă o femeie bătrână își însoțea bărbatul la stână, lua ouă roșii în poală (chiar dacă era înainte de Paște), mergea înaintea oilor, așeza ouăle pe iarbă să treacă oile peste ele”: Dj 13; *Numărarea:* „Când se numărau oile, se numărau din 10 în 10 ca să se înmulțească mai repede”: VI 11; *Spartul oalei:* „Obiceiul, la desfacerea turmei, se numea

Areți. Avea loc o petrecere cu cântec și joc”: Mh 10; „Când se spărga stâna, cel care pleca ultimul din stână spărgea o oală de pământ, în stână. Taman când se ducea anul următor la stână, lua cioburile și le arunca afară, ca să se spargă necazurile ciobanilor”: VI 3.

Petrecere: „La alesul mieilor, la Sf. Gheorghe, cei care aveau oi la târlă făceau petrecere”: Dj 7, Mh 5, Ot 4, 12, VI 12; „La măsuratul brânzii se făcea mare petrecere cu mâncare și băutură. Se făcea foc, se cocea miel”: Gj 5; „La măsuratul oilor se făcea o petrecere, toți aduceau mâncare de acasă”: Gj 6, Mh 4; „Petrecere cu cântec și joc, la măsurat”: Mh 10; „Petrecerea se numea la măsurat, avea loc la stână; veneau oamenii cu mâncare, cu ouă roșii, cu beutură și închinau să fie oile sănătoase”: Mh 3; „La desfacerea turmei [numită] Areți, se făcea o petrecere cu cântec și joc”: Mh 10; „Oile satului se strângeau în două, trei locuri pentru că erau oi multe. Se făcea petrecere scurtă, cu băutură, horă”: VI 3; „Turma se forma la Sf. Constantin, la cineva din sat, care era mai rășărit. Avea loc și o petrecere cu cântec și joc. Se cinsteau, cântau, jucau”: VI 13.

OBICEIURI DE RECOLTARE

Primele spice: Terminologie: „[Primelor spice recoltate] li se zicea chită de spice”: Dj 2, 13; „Cunună”: Mh 6; „Rodul anului”: Ot 15; „Barba lui Dumnezeu”: Ot 12, 15; „Primele spice secerate se numeau pârgă”: VI 3; „Mănună de grâu”: VI 7.

Desfășurare: *Grâul din primele spice amestecat cu sămânța anului viitor:* „Primele spice erau aduse acasă, strânse chită — mănunchi, ca un buchet. Chita se ducea la Sf. Ion la biserică, de se sfintește. După ce spicele se uscau, le freca cu palmele și rămâneau boabele curate. Toamna, boabele de grâu din chită se puneau în sămânța cu care se însămânțau locurile, ca să facă rugă lui Dumnezeu. Din grâul ăsta se făcea un colac mare și colivă”: Dj 2; „Se lua nouă, zece spice când era grâul aproape de secerat, se duceau acasă și se împleteau în formă de barbă. Se păstrau în casă, în camera în care dormeau, până anul viitor și se semănau primăvara ca să rodească câmpul”: Mh 6; „Primele spice se împleteau în formă de cruce sau de barbă, se duceau acasă și erau amestecate cu semințele anului următor, se aruncau și în fântână”: Ot 4, Dj 17; „Primele spice erau transportate acasă, împletite sub formă de cruce sau barbă și păstrate la vatră. Din ele se amestecau cu semințele pentru anul viitor, se făcea o pâine, erau date și la păsări”: Ot 12; *Colac, colivă:* „Primele spice recoltate erau duse acasă. Din sămânța lor se

făcea colac de care se prindea un fir de iarbă, [numit] sporiș, cu fir roșu, pentru spor. Femeia se ducea cu el la fântână, îl băga în fântână, lua apă în ciutură, o pune în cantă ca să o aducă acasă, scotea colacul din fântână și-l împărțea la copii ca să izvorască recolta ca și apa din fântână. Nu se mai face din 1952“: Dj 7, Ot 14; „Din boabele lor [ale primelor spice] se făcea un colăcel pe care se pune un ban, un fir roșu și un fir de verdeață mergeau cinci, șase copii și o femeie cu el la țuțuroi (șipot). Acolo, copiii trăgeau de colăcel și femeia îl împărțea la fiecare“: Dj 4; „Din prima făină din recolta nouă se făcea un colac pe care-l aruncau în fântână, ca să crească grâul cum izvorăște apa“: Dj 17; „Primele spice erau transportate de femei acasă, pentru colivă“: Ot 1; „Se făceau colaci pentru pomană“: Gj 15; *Chita de spice*: „Fetele și femeile făceau un fel de mănunchi din primele spice, numite pârgă și le țineau în casă, pe masă într-un vas sau la icoană, până anul viitor când se întocmea un alt mănunchi“: Vl 3, 13, Mh 10; „Spicele mai mari erau alese, împletite și păstrate la icoană“: Ot 14, Dj 13, 17, Mh 8; „Chita de spice era transportată acasă, să arate că grâul e bun, că o să fie recoltă bogată, și păstrată până anul viitor“: Dj 13; „Cu primele spice secerate, legate cu cicoare, se încingeau secerătoarele la șale, să nu le doară spatele“: Vl 4, Dj 5, 7, Mh 8, 10.

Ultimele spice: Terminologie: „Ultimele spice lăsate pe loc le numeau Spor la muncă sau Păpușa lui Dumnezeu“: Dj 2; „Barba lui Dumnezeu“: Dj 2, 6, 8, 10, 12, 14, 15, Mh 1, 5, 7, 11, Ot 5, 6, 8, 9, 12, 13, 15; „Iepure“: Dj 4; „Bârnă“: Dj 7; „Sporul“: Dj 8; „Rodul anului“: Dj 11, Ot 1; „Rodul lui Dumnezeu“: Mh 6; „Barba locului“: Ot 2; „Barbă“: Ot 10, 14.

Desfășurare: „Se lăsau pe câmp șapte-opt spice legate cu fir roșu, ca să fie rod bogat“: Dj 1; „Când terminai de secerat, în capul locului, strângeai spicele la un loc fără să le tai, le făceai chită și le legai cu două fire de grâu sau cu ață roșie și le lăsa acolo pentru păsări. Azi nu se mai păstrează obiceiul“: Dj 2, 8, 9, 12, 15, Mh 1, 6-8, 11, 12, Ot 1, 2, 4-6, 9; „Locul cu ultimele spice lăsate pe ogor avea formă de triunghi“: Dj 7; „După ce terminau de secerat, la capul locului, împleteau trei felice (mănunchiuri) ca și coada fetei, le legau cu fir roșu și ziceau că e sporul și-l lăsau pe loc, acolo“: Dj 8; „Ultimele spice lăsate pe ogor ca mulțumire pentru recoltă și Ultimele spice (șapte, opt fire) duse acasă și împletite de femei sub formă de barbă, cu un fir roșu de la bete, se puneau la icoană ca să fie și anul viitor recoltă bogată“: Dj 10, 17; „Din spicele astea [aduse acasă] se scutura o parte în grâul de sămânță pentru anul viitor, ca să fie recoltă bogată“: Dj 10; „Se făcea o turtă (colac) care se lega cu ață roșie de ciutura fântânii. Se înfigea în ea zahăr, bani, se împărțea copiilor“: Dj 11, 12; „Formă rotundă“: Dj 13; „Erau spice lăsate pe ogor ca mulțumire pentru recolta obținută. Se numeau Barba lui Dumnezeu și erau împletite în formă de barbă de bărbați și femei. Un om mai în vârstă dintre

secerători lega cu un fir de iarbă un mănunchi de spice și le lăsa acolo, drept mulțumire pentru recoltă”: Dj 13; „Barba lui Dumnezeu erau ultimele spice care se împleteau în trei, ca o coadă, cu floricele și ață roșie. Unii le puneau în ultimul snop [și le aduceau acasă], alții le lăsau pe ogor”: Dj 14; „Femeile bătrâne făceau colivă din spicele rămase pe câmp”: Mh 8; „Mai înainte femeile bătrâne culegeau spicele lăsate pe câmp și făceau din ele paște și nafură”: Mh 5, Ot 8, 12; „Ultimele spice erau lăsate pe ogor ca mulțumire pentru recolta strânsă. Se făcea o împletitură de spice numită Barba lui Dumnezeu în care se punea și un ban”: Ot 7; „Nu erau secerate, rămâneau pe loc și se punea acolo sare și pâine”: Ot 8; „Erau lăsate pe ogor cele mai frumoase spice”: Ot 10; „Erau lăsate pe ogor, la terminarea secerișului. Se plătea un copil care le împletea în trei, cu fir roșu. Alături se lăsa pâine și apă”: Ot 14; „Se dădeau la păsări să crească precum grâul”: Ot 15; „Fetele, femeile făceau o împletitură specială, de frumusețe, ca să vadă cum a fost grâul și o puneau în casă, la icoană, alături de busuiocul pe care-l aduceau de la biserică, iarna”: Vl 5.

Alte practici la secerat, cules: „La terminarea secerișului, fetele împleteau câte o cunună din șapte spice, o puneau pe cap și veneau acasă. Pentru flăcăi se făceau pălării [din spice]: Gj 2; „Se aleg cei mai frumoși porumbi când încep să se coacă, în special în ziua de Sf. Marina — ziua porumbului — se împodobesc cu flori și se dau de pomană cu o ulcea de vin sau țuică și cu un porumb fiert sau fript”: Gj 5; „La vie se obișnuia să se lase câte unu, doi butuci neculeși. La fel la pruni — prun nescuturat”: Mh 4; „La seceriș lăsau în pământ o mână de spice netăiate (Barba locului). Dar și la porumb lăsam un cuib cu drugă, ca să nu luăm sporul locului și recolta să fie la fel de bună”: Ot 1, 10; „Cuibul de porumb ales cu mult drug însemna belșugul anului, care trebuia să influențeze belșugul viitor”: Vl 5; „Pe ogorul de porumb se lăsa un cuib întreg de porumb dintre cele mai frumoase, cu două, trei fire de porumb cu cocenii lui netăiați, ca să rodească și la anul viitor la fel”: Vl 7; „Din prima pâine, din recolta nouă, împărțeam la vecini”: Ot 13; „Și la culesul viilor se lăsa o tulpină cu struguri ca să fie înaintea lui Dumnezeu”: Ot 13, Vl 16; „Din primele fructe se ducea, la biserică, o pârgă: prune, pere, mere, nuci”: Vl 11.

CULESUL VIILOR

Terminologie: „La Cârstov sau Obrejenie se spunea câteodată”: Dj 10; „Culesul viilor începea pe 14 septembrie, la Cârstov”: Dj 7, 16, Mh 3; „De la Cristov până la Sân Medru”: Dj 6; „[Ziua când începea culesul] se numea slobozirea

vinului“: Gj 2; „Cârstovul viilor“: Gj 3, 12, 15, Mh 4, 5, 7, VI 7, 15; „Hristovul viilor“: Gj 14; „Cristovul viilor“: Mh 11, Ot 5, 8, VI 4; „Culesul viilor“: Mh 2, VI 15, 16.

Practici rituale: „La 1 martie, deși munca la vie nu începea atunci, chiar dacă era înghețat, se săpa în vie la 7–10 butuci, ca să fie rodul bogat“: Dj 10; „Când zdrocșeam primii struguri, dădeam de pomană o oală, două de vin“: Gj 5; „Când zdrocșeam primul hârdău și-l turnam în puțină, chiuiaam, cântam de bucurie“: Gj 6; „La Sf. Gheorghe oamenii ieșeau în deal la vii, cu mâncare și băutură, cu lumânări și un pomelnic al oamenilor din casă. Trecea preotul cu cântărețul pe la fiecare și citea pomelnicul. Fiecare familie făcea masă și apoi se adunau cu toții, se făcea horă în dealul viilor“: Gj 13; „La Cârstovul viilor făceai colaci și-i duceai la biserică, cu struguri. Nu mâncai struguri până nu venea Cârstovul. Și cu vin nou se făcea slujbă la biserică“: Gj 15; „Primăvara, în martie, când se tăiau viile, se vărsa vin la primul buștean lucrat“: Mh 7; „La storsul vinului se ducea la vecini câte o tîrnă cu struguri și câte o cană de must“: Ot 4; „Primii struguri erau lăsați pe loc“: VI 16.

Petrecere: „La culesul viilor se făcea o petrecere cu mâncare și băutură“: Dj 5, Mh 2; „La slobozirea vinului se adunau vecinii care au ajutat la cules și petreceau“: Gj 2; „La Trifon, se ducea în deal fiecare, la via lui. Duceau mâncare. Preotul sfințea. Urma petrecerea comună cu horă și joc“: Gj 9; „Când se tăia via, de 9 martie, fiecare se ducea la via lui cu o sticlă de vin și beau împreună. Se spunea că trebuiau băute 44 de pahare de vin cu miere de stup ca să fie multă și bună roadă“: Mh 8; „Se făceau bâlciuri, se făceau comedii de cârstovul viilor. Spre seară, după cules, se făceau furcării: horă cu lăutari, jucau tinerii“: VI 15.

SÂNZIENELE

Terminologie: „Sărbătoarea de la 24 iunie se numea Sânziene“: Dj 1–3, 5–7, 10, 11, 13, 16, Gj 1, 3–6, 8, 9, 11–14, Mh 1, 3–6, 10–12, VI 2, 3, 7, 11, 12, 15, 17, 18; „Sânziene, Drăgaică, amândouă nume se cunosc în sat“: Gj 7, 10, Ot 6; „Drăgaica“: Ot 1, 2, 4, 5, 8–10, 12, 13, 15, 16; „În ziua de Sânziene se făceau clăci“: Gj 2; „Sânzienele era socotită zi de sărbătoare, nu se lucra, se credea că de la acea zi florile și ierburile dau înapoi, nu mai cresc“: Mh 1, 4, 5; „Drăgaica e sărbătoare veche. Nu se mergea la muncă, se făcea horă, se petrecea, se sărbătorea, participa tot satul. Era periculos să lucrezi: era rău de loveală, te îmbolnăveai. Se împărțeau

mere, castraveți și pâine; brânză, dacă era zi de dulce": Ot 1; „În această zi nu se muncea pentru că tot ce se făcea da înapoi. Și toate buruienile dau înapoi și ziua dă îndărăt. Dacă ploua în această zi se făceau bucatele": Ot 6.

Desfășurarea obiceiului: Culegerea plantelor de leac: „Femeile bătrâne culegeau diferite plante bune de leacuri": Dj 1, Gj 13; „Sunătoare, coada șoricelului, romaniță, pătlagină, pentru ceaiuri": Dj 5; „Femeile culegeau rodul castraveților sau rodul pământului, dragostea mare, dosnica, coada șoricelului, sunătoare pentru ceaiuri, pentru farmede, pentru rodul pământurilor, grădinilor lor. Culegeau și flori de sânziene, ca să sloboadă un izvoară": Dj 5; „Pelin pentru vin": Dj 6; „Și pentru ceaiuri": Dj 10; „Iarba verde de la Sânziene era bună de leacuri. Culegeau bobârnac, mușetel, izmă pentru ceaiuri. Care avea dor de stomac sau de cap făcea un ceai combinat": Dj 11; „Femeile și fetele culegeau tot felul de plante pentru leacuri și descânțece: busuiocul fetelor, izmă, sânziene, sunătoare, coada șoricelului, pătlagină": Dj 13, Gj 11–14, Mh 10; „Femeile mai bătrâne culegeau dimineața sânziene. Sunt bune de afumat copiii care se scoală noaptea din somn, ca să nu se mai sperie": Dj 16; „Fermecătoarele culegeau buruieni de dragoste": Gj 3; „Femeile bătrâne culegeau floare de sânziană, romaniță, sunătoare, coada șoricelului pentru ceaiuri; rodul pământului sau rodul castraveților se puneau în grădina de zarzavat ca să crească castraveții; cu planta Muma Pădurii se afumau copiii care plângeau noaptea": Gj 4; „Femeile culegeau buruieni de leac: spurcul pentru reumatism, pieritoare pentru orice boală, poala Maicii Domnului, buruiană de zmeu pentru boala copiilor, buruiană de Muma Pădurii pentru orice boală. Mai culegeau buruieni pentru farmede: plesnitoare și de întorsătură, de dragoste": Gj 6; „Femeile și fetele culegeau toate plantele pe care era bine să le aibă în casă. Copiii care plângeau erau afumați cu Muma Pădurii, în răsadurile de castraveți se puneau mătă (o plantă) ca să crească bine, iar la cele de varză se puneau creangă de arin": Gj 7; „Fel de fel de floricele (sânziene) și buruieni de leac pentru ceaiuri, culese de fetele mari și de flăcăi": Gj 8; „Culegeau buruiană de sânziană pentru că ferește de necazuri și plante medicinale": Gj 9; „Bătrânele foloseau sânzienele și la descânțece": Gj 13; „Păpădia era bună de dragoste. Suflam după băieți să le zboare gândul la mine, cum zboară puful. Cu dosnica se făcea de urât, puneai cui voiai să-i meargă rău": Mh 3; „Mai ales fetele culegeau dimineața devreme, florile de sânziene și aglice, o plantă frumos mirositoare, care se puneau prin casă": Mh 5; „Sânzienele erau folosite ca medicament, bolnavul era spălat cu ele": Mh 12; „Femeile bătrâne culegeau sânziene de pe câmp, pe care le slujea preotul la biserică și se afumau bolnavii cu ele. Azi nu prea se mai culeg. Au murit bătrânele, nici plante nu se mai găsesc": Ot 1; „Culegeau drăgaică până-n prânz, folosită la leacuri. Se puneau și la ieslea vitelor": Ot 4; „Femeile și copiii culegeau sânziene

și le puneau în grădini, pe lujerul castraveților, să nu se amărăscă”: Ot 6; „Drăgaica era bună de leac, pentru copiii care se speriau (erau afumați cu ea), pentru descânțe, pentru cine avea dureri de mijloc (se încingea cu ele)”: Ot 8–10, 12, 15; „Femeile culegeau drăgaică, o buruiană gălbuie și frumos mirositoare. Se făcea ceai, se punea la grajd, la vite, să fie sănătoase”: Ot 16; „Femeile mai bătrâne culegeau sânziene, dimineața pe rouă. Cea care culegea nu se spăla acasă. Se dădea de-a rostogolul prin iarba plină de rouă și apoi culegea”: Vl 3; „Cicoare și alte flori se strângeau mănunchi, se puneau în pod și când se îmbolnăvea cineva, era afumat cu ele”: Vl 11; „Femeile și bărbații culegeau de cu dimineața sânziene (gușa rătoiului) pentru leacuri și descânțe, pentru noroc în dragoste”: Vl 12; „Bătrânele culegeau mai mult flori galbene, sulfină, se afumau cu ele pentru dureri de cap”: Vl 17, 18.

Cununile din plante: „La Sânziene se făcea o coroniță mare din pelin, care era păstrată tot anul. Coronița era decântată de femeile care știau să descânțe. Copilul bolnav (speriat) era petrecut de trei ori prin ea”: Dj 5; „Fetele făceau din sânziene coroane mari prin care treceau când mergeau la horă, să fie văzute cum sunt văzute florile”: Gj 13; „Fetele făceau coronițe rotunde, din plante bune de dragoste și le aruncau peste casă, să vină toate dragostele. Se spunea: «Eu azvârlu pe casă coronița/ Să aducă băieților gurița/ Să vină peste vârful casei/ Să vină ca vântu’ și ca gându’/ Să plece de-acasă/ În coronița mea să se oprească/ Să vină în vărsat de zori/ Să se oprească-n coronița mea cu flori/ În zori de zi în pragu’ meu să-l văz/ În noapte-n vis să-l visez». Se da de trei ori coronița peste casă, apoi o puneau sub căpătâi și ce visau noaptea, aceea le era soarta. Acum nu se mai obișnuiește”: Mh 3, Ot 5; „Făceam cunună la vite ca să fie sănătoase”: Mh 10; „În ziua de Sfânta Marina se strângeau trei femei bătrâne cu numele de Maria, aduceau flori de pe câmp, le împleteau într-un cerc mare, prin care puteau trece un om. Omul lovit «de alea» [de Rusalii] era petrecut de trei ori prin cerc și îi trecea boala”: Ot 5; „La stână se făceau coronițe de flori și se puneau la strungă când se mulgeau oile, iar băcițele și ciobanii le stropeau cu apă”: Vl 18.

Cingătorile din plante: „În dimineața zilei de Sânziene, fetele culegeau cicoare din care făceau cingători cu care se legau peste mijloc și așa lucrau până târziu”: Gj 10; „Noi fetele, culegeam pâinea oii, cu floricele galbene, o legam la brâu și săpam cu ea. Dacă floarea înflorea, peste un timp, era semn că băiatului la care mă gândisem îi era drag de mine. Era și o altă buruiană cu care ne-ncingeam ca să se lipească băieții de noi ca acea plantă”: Mh 3; „Fetele culegeau flori de sânziene, spre seară, și se încingeau cu ele crezând că se vor mărita”: Mh 6; „Femeile și fetele culegeau drăgaică, până-n prânz și se încingeau cu ea ca să nu le doară mijlocul”: Ot 4; „Dimineața, femeile culegeau cicoare și se încingeau cu ea ca să nu se usuce ca sânziana și să nu le doară șalele. Aduceau cicoarea acasă și-i

încingeau pe toți ai casei, ca să nu-i doară șalele. Iarna se afumau bolnavii cu ele“: VI 2, 3, 11; „Se făceau coronite din sânziene și se încingeau femeile cu ele, la mijloc, să nu le doară șalele“: VI 3.

Alte practici rituale: „În ziua de Sânziene, la răsăritul soarelui, lumea era deja cu picioarele în apă, la Balta Neagră, și cu lumânările aprinse. Venea și popa și făcea slujbă. Ziceau că e bine de sănătate, mai ales pentru cei bolnavi de reumatism. Mai făceau baie și în alte zile în acea baltă, dar prima dată trebuia să te duci la Sânziene“: Dj 7; „Sânzienele nu se sărbătoreau dar există obiceiul Homanul, la Sîn' Toader. Fetele mergeau pe deal seara, săpau homanul (spânzul) fără să vorbească, îl aduceau acasă, îl puneau în apă și se spălau cu el spunând: «Toadere, Sîn Toadere/ Dă cosiță fetelor/ Ca pe coada calului». Cu homan se spălau și bolnavii. Era [socotită] o plantă miraculoasă“: Gj 2; „Dacă ploua în ziua de Sânziene era semn de belșug: se va face porumb, vin, o seamă de bucate“: Ot 1; „Până la Drăgaică nu era voie de mâncat mere, castraveți, chiar de cădeau pe jos“: Ot 10; „În ziua de Sânziene se puneau un câierel de lână într-un băț, care se înfigea în ogorul cu varză, ca să nu mănânce cârțița varza“: VI 7; „Rar, se puneau flori cu ciucuri la vitele bune de lapte, numai în dimineața de Sânziene“: VI 15.

MOȘII DE PESTE AN

Cu dată fixă: Crăciunul: „Se împărțeau, la vecini, colaci sau pâine, carne friptă“: Dj 1–3, 11, Ot 7, 8; „Colaci, pâine, carne, sarmale, lumânare“: Dj 5; „Mațe umplute, colaci, șorici, la vecini, rude, călători“: Dj 6, 7; „În Ajunul Crăciunului se împărțea lapte de bou, carne de porc, cârnați, mațe umplute, caltaboși“: Dj 8; „Se făcea laptele boului, din sămânță de cânepă și grâu și se împărțea la vecini“: Dj 15; „Carne de porc, colaci, sarmale, la vecini“: Dj 9, 10, Ot 12; „Mațe calde, colaci, vin, la vecini“: Dj 12, 14, Gj 2; „Străchini cu piftii, acasă“: Gj 12, 14; „La Moșii de Crăciun se împărțeau doi colaci pe care se puneau câte o bucată de maț, câte o lumânare, vin sau țuică“: Mh 9; „Colivă și colaci, la biserică și acasă“: Gj 12, 14; „La biserică se împărțeau colaci și căpețel pentru preot, colivă. Acasă, printre vecini, friptură, sarmale, colivă și băutură (țuică sau vin)“: Mh 5, 7, 8; „În dimineața primei zile de Crăciun, femeile tămâiau mormintele. Apoi, acasă, împărțeau la vecini pomana: colaci pe care puneau carne friptă, cârnați, varză cu carne, sarmale și vin. Nu se făcea colivă“: Mh 1, 3; *Focuri, strigări:* „La Lăsatu' de sec, la 14 noiembrie, se striga tinerilor rămași necăsătoriți. Se făceau două focuri la câte un cap al satului, pe deal, ca să le vadă tot satul, din câte un cap al satului, din coceni de porumb. Lângă focuri, băiețandrii și flăcăii strigau de la

focurile lor, cam o oră. Apoi, fiecare cobora din deal cu șomoioage de foc până acasă, unde le stingea”: VI 3.

Mucenici: „Se împărțeau bradoși cu miere, prin vecini”: Dj 1, 2, 6, 9, 11, 14, 16, Mh 8, 11, Ot 12; „Bradoșii sunt din cocă de pâine, copti și mânjiți cu miere sau cu zahăr. Se împărțeau 44 de bradoși”: Dj 7, 13; „Bradoși sunt colăcei de forma unui om, ca niște copilași, decorați cu țeava, unși cu miere. Se împărțeau la copiii din vecini”: Dj 8, 10, 15, 17, Mh 7; „Împărțeau acasă brândușei (colăcei), boabe de porumb fierte”: Ot 2; „Se împărțeau boboneți acasă, la megieși, la rude”: Ot 8, 15; „Măcinicii sunt colaci anume făcuți, unși cu miere”: Mh 8, Ot 12; „La 9 Martie se împărțeau măcinici cu nuci, la vecini”: Gj 2, Ot 9; „Turtițe unse cu miere la vecini și la trecători”: Gj 12, 14; „Împărțeau colaci și colivă, la biserică și acasă”: Mh 1; „Colivă de grâu, colaci, vin, țuică, la biserică și la cimitir”: VI 12; „Se împărțeau mucenici fierți (aluat fiert, modelat în formă de opt, cu zahăr și nucă) pe la case”: Mh 4, 5; „Se făcea turtă de pâine cu 44 găuri și o mâncau oamenii din casă”: Mh 3; „Împărțeau la cimitir turtică de mălai în care erau făcute 44 de găuri, câți mucenici au fost, fasole și bani”: Mh 10.

Sfântul Gheorghe: „Se împărțeau acasă, la vecini și la neamuri, pite, colaci, ouă roșii, miel, brânză, când era după Paște”: Dj 1, 7, 17; „Colaci și carne dacă era de dulce, colaci și grâu fiert, dacă era în post”: Dj 8; „Colăcei cu castraveți, poame de post sau colăcei cu ouă, brânză dulce, dacă era după Paște”: Dj 14; „Colaci și băutură acasă”: Gj 3, Ot 8; „Mâncare gătită, acasă”: VI 16; „Colaci, la biserică”: Dj 3; „Împărțeau numai cei cu praznic (care se numeau Gheorghe), colaci, la biserică”: Dj 9; „Se împărțea căpețel și se făcea pomelnic la biserică”: Gj 2; „Colaci și colivă la biserică, iar acasă, printre vecini colaci, colivă, friptură, sarmale”: Gj 10; „De Sfântul Gheorghe și de alți sfinți patroni se împărțeau la biserică colaci și colivă, iar între vecini, de-ale mâncării (ciorbe, carne friptă) și băutură (vin sau țuică)”: Mh 11; „Se dădea de pomană la biserică și cimitir, colivă de grâu, colaci, vin, țuică”: VI 12.

Sfântul Petru: „La Sf. Petru se împărțeau mere. Bătrânele nu mâncau mere până nu împărțeau”: Dj 2; „Colaci cu mere la vecini”: Dj 5, 12; „La Sân Petru se împărțea oală cu apă, cu flori la toartă, pite, mere, vișine, pere, pui (până atunci nu se mâncau pui), ciorbă, lapte covăsit, orez sau grâu cu lapte”: Dj 7; „Păsat de porumb, ouă, lapte, zahăr se împărțeau pe farfurii”: Dj 9; „Colaci, mere, ouă, la crucile mormintelor”: Dj 11; „La Moșii de Sân Petru se da un colac, un măr, brânză”: Mh 9.

Sfânta Maria: „La Sf. Maria, la 15 august, se împărțeau struguri, ouă albe, colac”: Dj 1, 13; „La Sf. Maria Mare, colaci, la biserică”: Dj 2; „Colaci, acasă”: Ot 6; „Oale de pământ cu apă și străchini (taiere) cu varză cu carne sau fasole, un

colac, o lumânare, acasă. Se mai împărțeau lubeniță și struguri”: Dj 5; „La Moșii de Sântă Măria Mare, struguri, colaci”: Dj 9; „Colaci și colivă la biserică, iar acasă, ciorbe, fripturi, vin, țuică”: Mh 11.

Moșii de toamnă (Sfântul Dumitru): „Colaci, colivă, ouă, la biserică și vecini”: Dj 3, 2; „Pite, ouă fierte, gogoși, acasă”: Dj 7; „Păsat, piftie, varză, fripturi se împărțeau la vecini”: Gj 9; „La Moșii de la Sf. Dumitru, sâmbăta, împărțeam ciorbă, varză”: Gj 5; „Struguri, mere, pere, colaci, carne, brânză”: Gj 4, 7; „La Vinerea Mare, în octombrie, se împărțeau, acasă, colaci, colivă și lumânare”: Gj 12; „Moșii de toamnă erau la Sf. Dumitru, la 26 octombrie, când se făcea masă la cimitir (fiecare, la mormântul familiei) și se împărțeau la vecini, în sat, străchini de pământ cu colivă, colac și lumânare aprinsă, pomenindu-se numele morților”: Gj 13, Mh 10; „Colaci și ulcele cu vin, la vecini”: Gj 14; „Sâmbăta, înainte de Sf. Dumitru, se numea Moșii lui Sf. Dumitru, ori Moșii de brânză și de lapte. Împărțeam colaci cu brânză, lapte, grâu cu lapte”: Mh 3; „La Sf. Dumitru se împărțeau colaci și colivă la biserică, mâncare (carne friptă cu varză), brânză așezată pe colac, țuică, vin, de la casă la casă”: Mh 8, 7; „Mâncare gătită, acasă”: VI 16.

Alte sărbători: Sfântul Ion: „Se făcea foc la fântână, se scoteau mese cu mâncare și se invitau drumeții. Femeile veneau cu o cantă cu apă și copiii le iordăneau: le aruncau apa pe cap, iar femeile le dădeau bani”: Dj 8; *Sfântul Toader:* „Se dădea de pomană colivă, halva, măsline, la biserică și acasă”: VI 17, 18; *Gherman* (12 mai): „Se ducea la biserică un căpețel, colivă. La vecini împărțeau varză cu carne, ciorbă de orătanie”: Gj 6; *Sfinții patroni:* „La toți sfinții patroni se împărțea, la biserică și acasă la vecini, mâncare și băutură, ciorbă, carne friptă, ouă, brânză, fructe, vin sau rachiu”: Mh 1; *Sânziene:* „Se împărțeau mere”: VI 15; *Sfântul Ilie:* „Împărțeau mere. Multe femei nu mâncau mere până nu împărțeau, dacă aveau copii morți. Credeau că nu le mai dă Sf. Ilie mere”: Dj 6; *Sfânta Paraschiva:* „Se făcea aceeași pomană ca în ziua a treia de Paște: la cimitir și în curtea bisericii se împărțeau colaci și colivă”: VI 7; *Lăsatul postului de Crăciun:* „Împărțeau la vecini, colaci, ouă, brânză, pasăre friptă, vin”: Dj 5, 8; *Ovidenie:* „Femeile dădeau de pomană pește cu pâine”: Dj 6; *Sfântul Niculae:* „Împărțeau mâncare gătită, de post”: VI 16.

Cu dată mobilă: Moșii de iarnă: „Se împărțeau colaci la biserică și ouă acasă”: Dj 2; „Se împărțeau colaci, piftii, acasă și la biserică”: Dj 3; „În sâmbăta morților, cu o săptămână înainte de Lăsata Secului de Paște, se împărțeau piftie și carne puse pe pâine, la vecini. Cine voia, dădea și o farfurie. Acum se mai împart și păsări fripte, ouă, brânză”: Dj 5, 1; „Colaci, ouă, vase cu flori”: Dj 6; „Colivă,

colăcei, piftii": Dj 9; „La Lăsatu' de sec al mare, se împart colaci, brânză, ouă (fără carne) prin vecini, la nași, la moși": Dj 10; „Se împart, prin vecini, colaci, brânză, ouă, carne": Dj 11, 12; „Se împărțeau piftii cu felii de pâine sau colăcei, acasă": Dj 13, 17, Gj 4, Ot 9, 13; „La Lăsată secului se împărțea colivă, de-ale mâncării, de băutură (vin, țuică) la biserică și acasă, la vecini": Dj 15; „Vase cu piftie, cu ciorbă, carne friptă pe colaci, la vecini": Dj 16; „La Moșii de piftii se împărțeau colaci, colivă cu lumânări, ouă, piftie, brânză, vase cu apă sau vin": Gj 8, 5; „Moșii de iarnă sau Moșii de piftie se comemorau sâmbătă, cu șase săptămâni înainte de Paște. Se împărțea la biserică și acasă între vecini, colivă, colaci cu carne friptă, piftii, ouă, brânză, vin. Dădeau de pomană și vase. Era considerată cea mai importantă zi de pomenire a morților, la care participa tot satul": Mh 1, 3, 11; „Se împărțeau colaci, colivă, piftie, băutură, carne friptă, sarmale, varză cu carne": Mh 4; „Colivă, colaci și căpețel, la biserică, iar acasă piftii de porc, colaci și colivă, printre vecini. Se dădea cu farfurie cu tot": Mh 5, 8; „Se chemau și lăutari": Mh 7; „O strachină cu piftie, mămăligă sau colac și o lingură de lemn": Mh 9, Ot 6.

Păresimile: „La Lăsatul Secului de Paște începea împărțitul Păresimilor. În fiecare sâmbătă, timp de șapte săptămâni, se ducea la biserică mâncare de post (făsu, cartofi), colivă, colaci. Păresimile se slobozesc la Înălțare, când se duceau la biserică, colaci, ouă roșii, friptură": Dj 2; „Se țin Păresimile până a treia zi de Paște, când se slobod. Se duc la biserică șapte colaci, liturghie, năproșnie, pâine, friptură, colivă, ouă roșii. Oamenii pun mese și împart și din acestea": Dj 6; „Sărindarul de Păresimi, și pentru vii și pentru morți se dădea din prima sâmbătă din post, până în sâmbăta Floriilor. Se duceau la biserică, în fiecare sâmbătă, colivă, un colac, o prescure și preotul citea toate pomelnicele": Dj 10; „Se țin Păresimile de la Lăsată Secului până la Florii, se duc la biserică (o sâmbătă da, una nu) colaci și mâncare de post": Dj 11; „În postul Paștelui, șase săptămâni, se dau sărindare la morți. Se încep în prima săptămână din post și se încheie în Săptămâna Luminată. În fiecare sâmbătă, se duc la biserică un colac, o Liturghie, vin și pomelnicul. Cine dorește face masă când se încheie sărindarul": Dj 16; „În fiecare sâmbătă din Păresimi se făcea pomenirea morților. În aceste zile numite parastase se împărțea acasă mâncare gătită și colivă la cimitir": Vl 3, 11.

Floriile: „Se împărțea colac": Dj 1; „Varză prăjită, pește, colăcei, la vecini": Dj 2; „Bucăți de pește puse pe mămăligă, la vecini. Se scoteau toate țesăturile pe gard, pe sârme": Dj 5, 9, Mh 5; „Colivă și vin la biserică": Dj 6, 7; „Pește prăjit, ciorbă de pește cu pâine sau mămăligă tămâiate și cu lumânare, la vecini": Dj 10, 14; „Colaci și colivă la biserică": Gj 11; „Pește la megieși și la rude": Ot 8; „Colaci și pește, la biserică și acasă": Dj 3, 8, 12; „Mâncare, băutură, colivă, la

biserică și în sat, pe la case”: Ot 9; „Colivă de grâu, colaci, vin, țiucă la biserică și la cimitir”: Vl 12.

Joia Mare: „Se împărțea fasole, murături, mâncare de post”: Dj 1; „Se împărțeau colăcei, acasă”: Dj 2, 8, 12, Gj 15; „Colaci, colivă, la biserică”: Dj 3, 7, 9, 14, Ot 8; „Pâine, mâncare de varză, ciorbă de fasole, prin vecini. Se împărțeau și oale, ulcioare cu apă în ele și cu colac, tot la vecini. Vasele cu apă aveau flori în ele și fir roșu la toartă”: Dj 5, Gj 6; „Colaci, zahăr, la biserică și acasă. Fetite se duceau la râu și vărsau o găleată cu apă pentru fiecare mort, numindu-l”: Dj 6; „Ulcele de pământ cu vin sau apă, un colac, la vecini. La ulcică se pune o frunză verde sau o florică”: Dj 10; „Făceam colacul năprojnă și atâția colaci câți morți erau în familie, o Liturghie, un Înger, Colacul lui Dumnezeu, colivă, o turtă, oale sau castroane cu fasole sau orez, cartofi, ardei umpluți cu orez. După slujbă oamenii mâncau în curtea bisericii, pe poiană. Tot la Joia Mare se făcea o turtă dreptunghiulară, tăiată cu cuțitul și se spunea: «Primește Doamne pe...». Două, trei fete se duceau la izvor, vărsau apă pentru morți și împărțeau turtă între ele”: Dj 11; „Fasole cu ceapă prăjită, colivă, un Cap (colac mare) și șapte colăcei mici, la biserică”: Dj 13; „Colaci cu bomboane la vecini, colivă la biserică”: Dj 16; „Colaci, colivă, vin, la biserică”: Dj 17; „Colaci și colivă la biserică și acasă”: Gj 3, 11; „La Joi Mari se împărțea la cimitir”: Gj 5, 6; „Se dădeau vecinilor ulcele de pământ cu lumânare aprinsă și puțin vin”: Gj 10; „Străchini de pământ cu-n fel de mâncare, în sat la vecini”: Gj 12; „Se dădeau colaci și ulcele noi la vecini”: Gj 14; „Vas cu grâu fiert în apă, cu colac sau grâu pe colac, zahăr, o olcuță cu apă”: Mh 3; „Colaci la biserică, Căpețel (colac mai mare) pentru preot, colivă”: Mh 5; „Mâncare și vin la cimitir”: Mh 6; „Coliva și colacii se împărțeau la biserică, mâncarea de post (ciorbe, fâsui) cu colaci și colivă, acasă, la vecini”: Mh 8, 7; „La Moșii de Joi Mari se împărțea fasole fiartă bătută, cu ceapă verde sau orez, puse pe colac, o bucată zahăr, o cană cu apă”: Mh 9; „Pomană se făcea acasă, se împărțea la vecini dar nu la neamuri”: Mh 12; „Flori și oale cu apă, uneori cu vin, la vecini”: Ot 2, 6; „Jeșeau fetele și cărau apă pentru toți morții și viii. Dimineața, fetele se duceau la baltă, puneau liliac în pământ, o oală cu tămâie aprinsă și intrau în apă desculțe și vărsau apă către liliac pentru fiecare mort zicând: «Să-i fie lui...». Apoi mai udau și pentru cei vii”: Ot 5; „Oale cu apă și colivă, la biserică”: Ot 12; „Colivă de grâu, colaci, vin, țiucă la biserică și la cimitir”: Vl 12.

Paștele: *Pomană acasă, la biserică:* „La Paște, luni, marți, ieșeau femeile la porți cu ouă roșii, vin, gogoși, colaci, cozonac și împărțeau”: Dj 1; „Împărțeau acasă miel, ouă roșii, păsat”: Dj 2, 3; „Se împărțeau ouă roșii, colaci, cozonac, acasă. La biserică, colivă, colaci, fasole sleită cu ceapă prăjită deasupra. Le sfîntea preotul, apoi se împărțeau”: Dj 5; „Pentru cine a murit fără lumânare, se ducea la biserică un cocoș alb. Dacă acesta cânta, însemna că pomană a fost primită. Se

duceau și Liturghioare (colăcei) la trei biserici, vin și un rând de haine. Se dădea pomană un rând de haine și când se stingea lumina (lumânarea)”: Dj 6; „Pite, ouă roșii, gogoși, acasă”: Dj 7; „Carne de miel, ouă roșii, brânză, vin, acasă”: Dj 8; „În Sâmbăta Luminată (prima sâmbăță după Paști) fiecare colăcel se dădea cu un ou roșu”: Dj 9; „Ouă, colaci, băutură, la biserică. Acum se duce și cozonac”: Dj 9, 12; „În prima zi de Paște, acasă și la biserică, se împărțeau colaci și ouă roșii, acum și cozonac”: Dj 10; „În noaptea de Paște se duceau la biserică ouă roșii, o pâine mare, tavă cu orez, brânză, cozonac, vin, țuică”: Dj 13; „La Paște se împărțeau colăcei, ouă, de-ale mâncării (brânză, carne friptă), țuică, vin, în fața bisericii, după slujbă”: Dj 14, 15; „Ouă roșii, străchini cu ciorbă, la vecini”: Dj 16; „Ouă roșii, colaci, cozonaci, păsat cu lapte la vecini”: Gj 3, 14; „La Paște și la o săptămână după Paște se împărțeau ouă roșii, colaci, colivă”: Gj 11; „Acasă, printre vecini, colivă, ouă roșii, cozonac, friptură”: Mh 5; „Ouă roșii și colaci”: Ot 12, 15, 16; „De Paște se împărțea pentru cei care mor fără lumânare”: Vl 2; *La cimitir*: „A treia zi de Paște se dădea pomană la cimitir”: Dj 6; „Dacă au morți tineri în familie, în luna Paștelui, femeile se duc la cimitir cu o tavă pe care se află ouă, gogoși, vin sau țuică, mai nou și prăjituri. Lăutarii cântă, iar femeia împarte peste mormânt”: Dj 8; „La Paște, la Înviere, se duc ouă roșii, colaci, o sticlă cu vin și se împarte peste mormânt. Acasă se fac colaci (după câți morți ai) și se împart (împreună) cu o bucată de carne de porc sau cârnăț și ouă roșii, toate tămâiate, prin vecini”: Dj 11; „Ouă roșii și colaci, la cimitir”: Gj 15; „La Paște se așezau pe colaci diverse alimente (friptură, brânză), se dădeau și ouă roșii la biserică și la cimitir, mai puțin acasă. Nu se făcea colivă”: Mh 1; „A doua și a treia zi de Paște se împărțeau ouă, cozonac, carne friptă, vin, la biserică, la cimitir și acasă, la vecini”: Mh 4, 7, 8; „La Moșii de Paște (Moșii de ouă roșii) se împărțeau doi colaci, două ouă roșii, brânză”: Mh 9; „În toate zilele de Paște, mai ales în prima zi, se dă de pomană la cimitir: ouă roșii, cozonac, carne friptă. Ouăle roșii se dau peste mormânt”: Mh 11, 12 „Luni, a doua zi de Paște, se împărțea în fața bisericii colivă, ouă roșii, brânză, mâncare cu prune”: Ot 1; „Carne de miel friptă, pâine, ouă roșii, mălai, vin, azi și cozonaci, la biserică”: Ot 6–8; A treia zi de Paște pomenile se făceau la cimitir și în curtea bisericii. Se stropea cu vin mormântul și pe urmă se dădea de pomană. În curtea bisericii se făceau șopruri, unde veneau oamenii cu pomana”: Vl 7; „Se împărțea colivă de grâu, colaci, vin, țuică, la biserică și la cimitir”: Vl 12, 13.

Înălțarea (Ispasul): „Când se slobozesc Păresimile, la Înălțare, se împărțeau, la biserică ouă roșii, friptură, colaci”: Dj 2; „Femeile care aveau morți în război sau morți recentî împărțeau, la mormânt, colac, colivă, ouă roșii pe colivă, vin, cotoaie fripte”: Dj 5; „La Ispas se făcea pomană pentru eroii morți pe front. Fiecare familie care avea morți ducea la biserică colaci, colivă, ouă roșii”: Dj 7;

„La Ispas se împărțeau acasă, la vecini, ulcele noi de pământ cu puțin vin și cu leuștean la toartă, colivă, colac din făină de grâu, lumânare din ceară de albine”: Gj 13; „Se împărțeau ouă roșii și colaci, la cimitir și acasă”: Gj 15; „De Ispas se împărțeau toiag cu lână, basma, prosop, primului care lua pomana. Se mai împărțeau, la biserică și acasă, colaci, colivă, ouă roșii, sarmale, friptură, ulcioare, farfurii cu mâncare, ceva de băut”: Mh 4; „La Ispas se făcea masă acasă, se chemau rudele, se dădea pomană ou roșu și colaci”: Mh 6; „La Înălțare (Ispas) se împărțeau colaci, căpetel pentru preot, colivă, ouă roșii, friptură, varză cu carne, vin, țuică. Se dădeau și străchini de pomană. Se făcea și nedee”: Mh 7; „La Ispas se împărțeau, la biserică, colaci și colivă, iar acasă, ciorbe, fripturi, vin, țuică”: Mh 11.

Moșii de vară (Rusaliile): Pomană acasă: „La Moșii de vară, sâmbăta cireșelor, se împărțeau, acasă, cireșe pe colac, pe felii de pâine”: Dj 1, 5, 7, 16, 17, Gj 4; „Ouah roșii, pasăre friptă, străchini cu mâncare, prune, cartofi și oale cu apă”: Dj 2; „Orez cu lapte, vase cu flori, vin”: Dj 4; „La Moșii de vară în sâmbăta morților se împărțeau străchini cu ciorbă de pasăre, ulcele cu vin”: Dj 6; „La Rusalii, în sâmbăta cireșelor se împărțeau colăcei, brânză, ouă, cireșe. Cine a purtat Păresimile împărțea acum străchini cu lapte”: Dj 8; „Oale cu vin și apă, colăcel, colivă, fragi, cireșe, la vecini”: Dj 9; „La Moșii Rusaliilor se împărțeau cireșe, lapte, brânză, ouă, vase cu flori legate la coada vasului”: Gj 5; „Se împărțeau poame”: Gj 6; „Păsat cu lapte, la vecini”: Gj 9; „Căni de pământ cu vin, prin sat”: Gj 12; „Erau muieri care nu mâncau cireașă până nu împărțeau cireșe la Moșii de cireașă”: Mh 3; „La Moșii de cireșe se da de pomană chită de cireșe, colac”: Mh 9; „La Moșii de lapte, dădeau de pomană o strachină cu lapte, o felie de mămligă și o lingură de lemn”: Mh 9; „La vecini, colarez cu lapte (lapte îngroșat cu făină, zahăr și griș) pus în străchini”: Ot 2; „Căni, cireșe, căpșuni, colaci, în gospodărie”: Ot 6; „De Sâmbăta Rusaliilor se împărțeau oale cu apă și flori, farfurii cu colarezi (lapte, făină și zahăr fierte) sau orez cu lapte prin vecini”: Ot 9; „Colaci, acasă”: Ot 15; „La Moșii de Rusalii se împărțeau oale cu flori și păsat, la poartă. Acum se împarte orez, griș, carne”: Vl 2; *La biserică:* „Colivă cu cireșe acasă, iar la biserică, un colac mare, orez, colivă. Se făcea Capul cu rânduiala lui. Se împărțeau colaci și legume cu tavă (friptură), brânză”: Dj 13; „În Sâmbăta cireșelor sau Sâmbăta morților nu se împărțeau vase. Se mergea la biserică cu Naprojnje, colaci, pită, colivă, mâncare (ciorbă, varză). Se împărțeau și cireșe”: Dj 11; „Colaci și fructe, la biserică și acasă”: Gj 14; „La Duminica Mare, în sâmbăta fragilor, se împărțeau colaci cu fragi, la biserică și acasă”: Gj 15; „Colivă și colaci, la biserică și acasă”: Vl 7; „Colaci și colivă, la biserică”: Gj 11; „Oale, străchini, colaci, la biserică”: Ot 8; *La cimitir:* „La Moșii de vară se împărțeau colaci, lapte, la biserică și la cimitir”: Mh 9; „Colivă de grâu, colaci, vin, țuică la biserică

și la cimitir“: VI 12, 15; „În Sâmbăta Rusaliilor se împărțeau oale cu flori la toartă, la cimitir“: Ot 13; „În Sâmbăta Rusaliilor se împărțeau colaci, colivă, toiag (lumânare), la cimitir“: VI 4; „În Sâmbăta morților la Rusalii se împărțeau colaci, colivă, vin la vecini și la cimitir, la capul mormântului, peste mormânt“: Gj 7, 8; „La Moșii de vară se împărțeau vase cu mâncare de moși, apă cu colac sau colivă puse deasupra, în gospodărie și la cimitir. Se împărțea și călătorilor întâlniți“: Ot 9; „La Moșii de Rusalii se împărțea mâncare, vase cu apă în gospodărie, la cimitir, la fântâni“: Ot 16.

Alte date: Sâmbetele morților: „La sâmbetele morților se împărțea la cimitir“: Gj 4; „Împărțeau tot felul de mâncăruri, colaci, grâu fiert, cotoaie (bucăți) de carne cu pâine (când nu era post), preparate din lapte, poame, vase cu flori, la rude, vecini, săraci“: Ot 5, VI 14; „Pomenile la zilele morților se făceau acasă, la biserică, la cimitir“: VI 4, 12; „În sâmbetele Postului mare și în sâmbetele morților se împărțea colivă de grâu, colaci, vin, țuică, la biserică, cimitir și acasă“: VI 12.

Slobozirea crucii, fântânii: „La cimitir când slobozeai o cruce, la sfeștanie, se împărțeau pite, brânză, ouă, gogoși, colivă, țuică, puse pe un șervet, pe mormânt“: Dj 7; „Când se făceau bunare noi se făcea pomană pentru cei vii. Vecinii ieșeau toți cu mesele și dădeau de pomană cui trecea pe acolo. Pomana pentru vii era una singură în viață sau de câte ori îți dădea mâna“: Mh 3, VI 4.

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ MOBILĂ

Fixând Nașterea Mântuitorului la solstițiul de iarnă, iar Moartea și Învierea în raport cu echinocțiul de primăvară și faza lunară, creștinismul a consacrat două sărbători de înnoire a timpului: Crăciunul solar și Paștele lunar. Amândouă sărbătorile creștine au fost suprapuse peste sărbători sezoniere importante, una dedicată cultului solar (Crăciunul), alta cultului lunar (Paștele). Sărbătorile și obiceiurile cu dată mobilă din Oltenia se întind pe o perioadă mai lungă ca ciclul pascal propriu-zis: încep în joia dinainte de Moșii de Iarnă și se termină în joia din prima săptămână după Rusalii. Acestea se grupează, formând adevărate scenarii rituale, la deschiderea, mijlocul și închiderea ciclului pascal: Lăsatul Secului de Paști, Paște și Rusalii.

Lăsatul secului de Paști este un ceremonial complex de înnoire a timpului desfășurat, în raport de calculul pascal, în perioada 1 februarie — 8 martie. El păstrează acte rituale specifice unui străvechi început de An Agrar, celebrat la echinocțiul de primăvară. După apariția creștinismului și fixarea Paștelui în raport de echinocțiul de primăvară și faza lunară, importante sărbători și obiceiuri precreștine au fost împinse cât mai departe de sărbătoarea centrală a calendarului festiv creștin, Paștele: spre solstițiul de iarnă, la Lăsatul Secului de Paște, și spre solstițiul de vară, la Rusalii. Din acest motiv, obiceiuri specifice echinocțiului de primăvară, precum aprinderea focurilor rituale și rostogolirea pe dealuri a roților de car îmbrăcate în paie aprinse, ajungeau, în unii ani, să fie practicate în plină iarnă, la intrarea în Postul Mare. Duminica Lăsăturii de Sec, este precedată de una dintre cele mai mari sărbători dedicate morților, moșilor și strămoșilor, numită Moșii de Iarnă sau, după alimentul nelipsit care se împarte în această zi, piftia din carne de porc, Moșii de Piftii.

Scenariul ritual de înnoire anuală a timpului, Paștele, deschis de Duminica Floriilor și închis de Duminica Tomii, este intersectat de noaptea Învierii Mântuitorului Iisus. Sărbătorile și obiceiurile pascale din Oltenia păstrează amintirea

modelului preistoric de renaștere simbolică a timpului prin jertfa divinității adorate. În Săptămâna Mare sau a Floriilor, timpul se degradează neîncetat: se crede că se deschid mormintele și se întorc spiritele morților la Joimari, Iisus este trădat, chinuit, umilit și omorât prin răstignire. După trei zile de haos și întuneric în care omenirea a rămas fără protecție divină, urmează miracolul Învierii Domnului din noaptea de Paște și actele de purificare din Săptămâna Luminată care readuc echilibrul și armonia. Asemănător celorlalte scenarii de înnoire sezonieră sau anuală a timpului calendaristic (Anul Nou Civil, Anul Nou Agrar, Anul Nou Pastoral), la Paște se fac sacrificii violente (tăiatul mielului, spartul sau ciocnitul ouălor), se prepară alimente rituale (pasca, colacii), se aprinde ritual lumina, se crede că se deschid mormintele și cerurile, că vorbesc animalele, ard comorile și altele.

A treia mare concentrare de sărbători cu dată mobilă care încheie ciclul pascal sunt Rusaliile. Acestea sunt spirite ale morților care apar noaptea, înainte de cântatul cocoșilor, în perioada cuprinsă între Paște și sărbătoarea care le poartă numele, Rusalii, sinonime cu Ielele. Ele pot fi văzute pe timp de noapte, plutind și fâlfâind prin aer, pe la fântâni, prin pomi, pe sub streșinile caselor. Umblă însoțite de lăutari (fluierași, cimpoieri), sună din clopoței, bat din tobe și trâmbițe, joacă (hora, brâul etc.), întind mese pe iarbă, beau, petrec, chiuiesc, cântă în cor. Dacă se întâmplă să fie văzute sau auzite de cineva, acela nu trebuie să se miște sau să le vorbească. Pe unde joacă pământul rămâne ars și bătătorit, iarba în-negrește sau încetează să mai crească. Ele pedepsesc oamenii făcători de rele, pe cei care nu le respectă zilele, care dorm noaptea pe sub pomi sau care ies noaptea la fântână să aducă apă, prin ridicarea lor în cer, în vârtejuri, prin pocire și slujire. Ziua de Rusalii este precedată de Moșii de Vară, numiți, după fructele împărțite acum, cireșele, și Moșii de Cireșe. Nelipsite din pomenile date pentru sufletele morților sunt oalele de lut, împodobite cu flori și umplute cu apă. Dar, tradiția cea mai importantă, păstrată și astăzi în județele din sudul Olteniei (Dolj și Olt) este jocul Călușarilor în cele trei zile de Rusalii. Ceremonialul de mare spectacol al Călușarilor păstrează elemente de veche tradiție: confecționarea Steagului și a Ciocului Călușului, jurământul de credință în Căluș, divinitate cabalină, protectoare a hergheliei divine, vindecarea bolnavilor *luați din Căluș* sau *din Rusalii*, asigurarea sănătății copiilor și fertilității femeilor și altele.

O sărbătoare cu dată mobilă, dedicată atât viilor cât și morților, în special eroilor morți în război, zi de mari praznice organizate la biserici, este Înălțarea Domnului Iisus, numită de popor Ispas.

RAMURA VERDE

Floriile: „Se puneau crengi de salcie la ușă, la poartă”: Dj 1, 4, 8; „Salcia sfințită la biserică se pune la car, căruță. Înainte vreme se împodobeau căruțele cu proor de salcie și erau plimbate prin sat”: Dj 2; „Se pune salcie sfințită, la poartă, ca să meargă anul bine. Se lega salcie la cruci, la morminte”: Dj 3, Gj 9; „Se pune ramură de salcie nesfințită la poartă și la stâlpul casei. Cea sfințită se pune la poartă și la icoană”: Dj 5, Gj 6, 10, Ot 12; „Salcie nesfințită, legată cu fire roșii se pune la poartă. Salcia sfințită se aducea acasă de la biserică”: Dj 6; „Salcie sfințită se pune la casă, la icoană”: Dj 9, 12, 14; „Pentru binele casei”: Vl 3, 7, 11, 15, 18; „Salcia (răchita) se pune în casă, la grajd, la car, la stâlpii casei, legată cu ață roșie, la crucile morților”: Dj 10; „Se puneau coronite de răchită la stâlpii porții, în casă și prin pomi, în grădină pentru rodul lor”: Dj 13, 17; „Salcia sfințită la Florii se pune în casă ca s-o apere de răutăți, se pune și la pomi ca să aibă rod. Ramuri de salcie se puneau la intrarea în ogradă, la fiecare intrare în casă, la clanța ușii, la fereastră, la grajd, la pătul”: Dj 16; „Salcia sfințită la biserică se pune la stâlpul casei”: Gj 1; „Se ducea salcie la biserică care se împărțea după slujbă și se planta în grădină”: Gj 3; „Se înfigea salcie lângă lac (fiecare familie avea locul său) ca să apere de piatră, de trăznet”: Gj 4; „Se pune salcie în vie, să fie ferită de piatră și grindină”: Gj 7; „Puneai ramuri de salcie în pământ, la poartă, ca să crească”: Gj 5; „Salcie la icoană și în grădină, ca să fie păzită de furtună”: Gj 11, Ot 1, 7; „Bărbatul sau femeia pune salcie adusă de la biserică (smicea) la icoană”: Gj 12, Mh 8, 7, Ot 10; „Aduceau de la biserică ramuri de salcie și le puneau în grădină și la poartă”: Gj 13, Ot 4; „Se împărțeau smicele de salcie la biserică care erau aduse acasă și așezate la stâlpul casei, la grinda ușii, prin cameră”: Gj 14; „Salcia sfințită se ținea în casă, se pune și în vie, în grădina de zarzavat, se planta în pământ”: Gj 15; „Care se scula mai dimineată se ducea la biserică, cu salcă în mână, pe care apoi o aduceau acasă”: Mh 3, 5, 9, Ot 13, 16; „Femeile duceau crenguțe de salcie (mielușei) la biserică ca să fie slujite, după care le aduceau acasă”: Vl 13; „Se aducea salcie de la biserică și se înfigea ramura în grădină”: Mh 4; „Se pune salcie la poartă și glie de iarbă verde la prag. Era bine să pășești pe ea, când intrai în casă”: Mh 10; „Ramuri de răchită în fața porții”: Ot 14, Vl 4; „Se pune salcie la streășina casei și în pământ, în grădină”: Vl 2; „Salcia sfințită era pusă de femei în cânepă, ca să n-o rupă vântul, apoi era pusă la icoană”: Vl 11.

Paștele: „Se puneau brazdă de iarbă verde în trei locuri: la scară, la ușa de intrare, în fața odăii de dormit. Alții puneau în fața porții de intrare în gospodărie și la intrarea în casă. Când se întorceau [membrii familiei] de la Înviere călcau pe iarba verde, să fie veseli și sănătoși”: Dj 5, 1, 2, 9, Gj 4, 6, 14, Mh 3, 4; „Puneau brazdă cu iarbă la pragul casei și băcanul ouălor (vas cu vopsea pentru ouă) la prag.

Oamenii se uitau în vopsea când intrau în casă, ca să fie sănătoși tot anul”: Dj 2, 6, 11; „Se punea o brazdă cu iarbă verde la pragul cășii, unde luau paștele. Care avea fete mai ales puneă o oală cu rușală/roșele (vopsea roșie pentru ouă) lângă brazdă și când veneau de la Înviere se uitau în rușeață, ca să fie întotdeauna roșii ca vopseaua”: Dj 7; „Bărbatul puneă țelină/glie cu iarbă verde, la pragul casei: Dj 8; 12, 3, 14, 17, Gj 1, 2, 5, 7, 8, 12, 13, 15, Mh 8, 12, Ot 5, 10, 12–15, VI 4, 15; „Să calci pe ea când vii de la Înviere pentru casă și pentru sănătate”: Dj 10; „Cei care nu se puteau duce la biserică, în noaptea Învierii, luau paștele adus, așezați pe brazda de iarbă”: Mh 4; „În noaptea Învierii veneau acasă de la biserică, cu paștele, care se puneă într-o batistă curată și se așeza pe prispă. Cel care a fost la biserică aducea o brazdă verde și o puneă pe pragul casei. În acest moment aveau voie să iasă din casă și cei rămași acasă, care stăteau cu picioarele pe brazda de iarbă verde și mâncău din paște, apoi ciocneau un ou roșu. Nu trebuia să lași paștele singur; În timp ce se lua brazda verde, paștele era păzit de cei din casă”: Ot 1; „Se puneă pe pragul casei o brazdă verde și pe ea un fier și se călca pe brazdă când veneau de la Înviere, ca să fie tari și sănătoși ca fierul, tot anul”: Ot 16.

Duminica Mare sau Duminica Tomii: „Se împroora cu tei la stâlpii casei și la putineiu vacii”: Dj 3; „Femeile, bărbații puneau tei la poartă și la stâlpul casei”: Dj 5, 9, Gj 1–6, 14, VI 7, 14, 16; „De Sf. Toma, femeile și fetele puneau crengi și frunze de tei la stâlpii porților, caselor”: Mh 3; „La Duminica Mare, femeia puneă tei la stâlpii porții, la grajd, la pățul, la jugul boilor și la car, ca să aibă noroc de animale”: Ot 6; „Duminica Tomii se numea și Duminica Teilor. Se puneau ramuri de tei la stâlpul cășii”: VI 2.

Înălțarea: „Se puneau frunze de nuc sfințite, la icoană. Bune de leacuri”: Dj 6; „Femeile se încingeau cu leuștean și se băteau cu leuștean ca să ia durerea de șale”: VI 18; „Punea leuștean la poartă și prin casă, pentru binele casei, să nu trăsnească. Se puneă și nuc la poartă sau stejerel”: Gj 11; „Crenguțe de salcie la poartă și la stâlpii porților”: Ot 12; „Mergeau cu coroane la mormintele eroilor”: Ot 13; „Copiii puneau salcie la poartă”: Ot 15; „Fag, tei la poartă”: VI 7.

Rusaliile: „Duceau la biserică foi de nuc, pelin și usturoi, pentru a fi sfințite. Se puneau în pat și la brâu să nu te lovească Rusaliile”: Dj 2, 10; „Puneau pelin la poartă, ca să apere oamenii de rele”: Gj 4; „Pelin la grajd”: Gj 6; „Femeile și bătrânii puneau usturoi, ramuri de pelin, busuioc și tei la stâlpii porții, la grajd, la fereastră, la scara de la prispă”: Gj 8, VI 4; „Tei la porțile de la grădină și casă, la stâlpii casei, pentru binele casei”: Gj 11; „Se duceau la biserică foi de nuc și pelin. Preotul îngenunchea pe ele în fața altarului, apoi le împărțea oamenilor care le păstrau acasă pentru că erau bune de leac”: Mh 3, Ot 2; „Se puneau tei și pelin, rar puneau și usturoi la stâlpul mortului”: Ot 13.

Finalitatea obiceiului: *Ramura verde se arunca:* „[Ramurile verzi] se aruncau, după ce se uscau”: Dj 3–5, 7, 8, Gj 1, 2, 6, 8, Mh 6, 7, 10, Ot 2, 6, 8, 9, 14, VI 2, 4, 14, 16; „La loc curat”: Dj 16; „În grădina casei”: Mh 5; „Ramura rămânea unde fusese așezată până se topea de vreme”: Gj 13; „Se usca, putrezea, sau era luată de vânt”: Gj 14; *Folosită în rituri apotropaice:* „Cu salcia de la Florii se încegeau oamenii să nu-i doară mijlocul șalele”: Dj 1–4, 6, 8, 10, 11, 13, 17, Gj 9, Mh 4; „Frunzele de nuc sfințite la Înălțare se păstrau la icoană, erau bune de leacuri”: Dj 6; „Cu salcia sfințită la Florii se afuma ugerul vacii, vitele, când erau bolnave”: Dj 9; „Foile de nuc, pelin, usturoi, sfințite la biserică se puneau la brâu, să nu te lovească Rusaliile”: Dj 10; „Când tuna se afuma cu salcie sfințită la Florii”: Dj 11; Se punea în pomi ca să rodească”: Dj 16, 17; „Ramurile de fag, puse la Sf. Gheorghe, rămăneau la poartă până la următoarea sărbătoare a Sf. Gheorghe, când se luau și se făcea focul cu ele, ca să fierbi laptele”: Gj 5; „La Sf. Gheorghe, vitele erau atinse cu o creangă de pelin ca să fie apărate. Se puneau ramuri de salcie ca să nu dispară laptele vitelor”: Gj 4, 7; „Salcia de la Florii apăra de piatră, de furtună, de trăsnet”: Gj 4, 7, 11; „Leușteanul pus la Înălțare apăra casa de trăsnete”: Gj 11; „Stejarul care se punea la poartă la Sf. Gheorghe era folosit la focul primului cuptor de pâine din grâul nou, care se dădea de pomană. Azi a dispărut obiceiul”: Gj 11; „Se punea în mijlocul ogrăzii lângă un topor, când venea furtuna mare”: Gj 15; „Se păstra în casă, în vie sau în grădina de zarzavat ca să fie apărate, să rodească”: Gj 16; „Crengile de fag și de salcă de la Rusalii, Florii se păstrau la icoane, că e loc sfânt”: Mh 2, 7, 8, VI 7, 11, 17, 18; „Teiul de la Rusalii se punea în coarnele vacilor să le ferească de boli și pe putineii de brânză și prin țoale ca să apere de rele”: Gj 15; „Foile de nuc sfințite la Rusalii erau bune de leac”: Mh 3; „În săptămâna Rusaliilor, copiii erau culcați cu capul pe usturoi și pelin, să nu-i ia Rusaliile”: Mh 3; „Pelinul de la Rusalii se punea la brâu, să nu te doară spatele la seceră”: Ot 2, 16; „Buchetul de laptele cucului, de la Sf. Gheorghe, se dădea la vite ca să aibă lapte”: Ot 14; „Crenguțele de salcie puse la poartă, la Înălțare, erau duse pe semănături, în grajd”: Ot 12, 15; „Se dădea la vite să o mănânce”: VI 3; „Femeile puneau salcie sfințită la Florii în cânepă, să n-o rupă vântul”: VI 11; „Se ținea tot anul la icoană ca să se facă porumbul frumos. Se punea în făina vacilor ca să nu se strice laptele, să nu fie vrăjite”: VI 18.

PAȘTELE

Ouăle Roșii: Data înroșirii ouălor: „În vinerea ouălor (Vinerea Paștelui)”: Dj 1–3, 6, 7, 9–14, 16, 17, Gj 1, 3, 4, 7–9, 11, 12, Mh 2, 3, 5, 10, 12, Ot 2, 5, 8, 14–16, VI 13–15; „În Vinerea Mare”: Dj 4, 8, Gj 10, 13, Mh 8, 9, Ot 7, 9, 10, 12;

„În Vinerea Paștelui și la Înălțare”: Dj 15, VI 3, 4; „În Vinerea Paștelui și până la Înălțare”: Gj 5; „În Sâmbăta Paștilor, la Gherman (12 mai) și la Înălțare”: Gj 6; „Atunci a curs sângele Mântuitorului Hristos”: Gj 14, Ot 13; „Ouale se numărau la jumătatea Paresimilor/la jumătatea Postului Mare și se înroșeau în vinerea ouălor”: Gj 15, Ot 1, VI 11, 17, 18; „După amiaza”: Ot 6; „În Sâmbăta Paștelui”: Gj 2, VI 12; „Joi sau vineri în Săptămâna Mare. Unii înroșeau și în Sâmbăta Mare”: Mh 1; „Vineri și sâmbătă în Săptămâna Mare”: Mh 4; „În Sâmbăta Mare se înroșeau ouăle”: Mh 6, VI 16; „În Joia și Vinerea Mare și la Înălțare”: VI 2; „În Joia Mare”: VI 7.

Oul roșu în obiceiurile de primăvară: Sănătatea oamenilor și rituri apotropaice pentru oameni: „Când oamenii se întorceau de la biserică, în noaptea de Înviere stăteau cu picioarele pe brazda verde și se uitau în oala cu băcan, roșeală (vopseaua roșie în care s-au înroșit ouăle), să fie oamenii roșii și sănătoși tot anul”: Dj 1, 11, 13; „În Vinerea Mare, când vopseau ouăle roșii, fetele se uitau în vopseaua de ouă, ca să fie frumoase la Paști”: Dj 4; „Când se întorceau fetele de la Înviere, luau o brazdă verde cu cazmaua, o puneau la pragul ușii, se urcau cu picioarele pe brazdă și se spălau cu apă în care au pus cojile de la ou roșu, să fie toată vara sănătoase și frumoase. Și azi se mai practică dar mai rar”: Dj 4; „Se așeza vopseaua roșie la pragul casei și treceau peste ea când se întorceau de la biserică, în noaptea Învierii”: Dj 6; „Primul care venea de la biserică, de la Înviere, lua oala cu vopsea și, stând pe prag, stropea cu vopsea în jur, spunând o formulă, să dispară libărcile și greierii”: Dj 17; „Câte o babă mai învăța fetele să-și dea cu un ou roșu pe față, să nu fie galbene”: Dj 17; „Se spălau pe față cu ou roșu în dimineata de Paste”: Gj 6; „În noaptea de Înviere fetele își dădeau pe față cu ou roșu, să fie roșii în obraji”: Gj 5, 9; „În noaptea de Înviere, fetele își dădeau pe obraz cu roibă (o buruiănă din care preparau vopseaua roșie) păstrată de la vopsirea ouălelor și cu un ou roșu, ca să fie rumene tot anul”: Gj 8; „În noaptea de Înviere, fetele se spălau cu apă caldă în care puseseră un ou roșu”: Gj 14; „Copiii se scaldau cu un ou roșu pus în albie ca să fie sănătoși”: Mh 5, Ot 4; „În ziua de Paști, oamenii se spălau cu oul roșu pe obraz”: Ot 2; „Și fetele”: Ot 4; „Se puneau ou roșu în prima scaldă a copilului”: VI 17, 18. **Sănătatea animalelor și rituri apotropaice pentru animale:** „Se aruncau coji de ouă roșii pe apă, la un izvor, ca să aibă păsări multe vara”: Dj 4; „Adunau găoci de ouă roșii găsite pe drum și le puneau la porci în mâncare, că sunt bune de boală”: Gj 5; „Să fie sănătoase”: Gj 8; „Rușelele (vopseaua roșie) se puneau în mâncarea porcilor, li se dădeau și cojile de ouă roșii, să nu se îmbolnăvească”: Mh 3; „Cojile de ouă roșii se dădeau găinilor ca să fie spornice la ouat. Se puneau și în cuibarele lor, ca să se prăsească”: Ot 1; „Cu vopseaua roșie se vopseau puțin și animalele, să nu se deoache, să fie frumoase”: Ot 1; „Se puneau un ou roșu la gândaci (viermi de mătase) ca să

nu se deoache": Ot 1; „Dacă sângerău vitele, se frecau la gât cu vopsea roșie de la ouă și cu oțet": Vl 17, 18; „Se da vacii spălătură din oul roșu, ținut în sân la Înviere, ca să nu lepede vițelul": Vl 17, 18. *Fertilitatea ogoarelor: Rituri de fertilitate a ogoarelor:* „Oamenii ciocneau ouă roșii în lanul cu grâu să fie recolta cu spor": Dj 1; „Luni, a doua zi de Paști, se duceau la porumb sau în vie sau unde aveau legumele și îngropau unu-două ouă, ca să fie spor și oamenii să fie sănătoși": Dj 4; „Se aruncau coji de ouă roșii prin vie, să fie recolta bogată": Dj 7; „Ouah roșii sau cojile lor se îngropau în vie, prin grâu": Dj 10; „Se îngropau ouă roșii în brazdă, la vie, ca să ferească de piatră": Dj 15; „Se îngropa paștele în brazdă": Dj 16; „Era bine să păstrezi oul cu care luai paștele și să-l îngropi la vie, la hotar, ca să nu bată piatra": Gj 7; „Să aibă rod": Gj 15; „Îngropau ou roșu în brazdă ca să nu scoată ciorile porumbii semănați": Mh 5; „Se îngropa ou roșu în brazdă, în grădină ca să fie ferită de piatră": Mh 9, Vl 18; „Se îngropau ouă roșii în brazdă, să se facă bucate multe": Ot 10; „Pentru rodul bun al pământului": Vl 4; „Cojile de ouă roșii se băgau în sămânța de porumb": Vl 3; „Oul roșu de la împărtaşanie se pune în cânepă, ca să nu o doboare vântul": Vl 11. *Ramura, pomul cu ouă:* „Se pune o cracă verde de stejar în poartă, cu trei ouă roșii în ea. Cei din casă treceau pe sub ramură în ziua de Paști, când veneau de la biserică, ca să fie sănătoși toată vara. Ramura cu ouă rămânea la poartă până la Înălțare": Dj 4; „A doua marți după Paște, în poiana din marginea satului, se împodobeau ramuri verzi cu ouă roșii, la obiceiul învârucitului": Mh 7; „Ouahle scrise cu ceară (încondeiate) erau puse într-un pomișor (brad) sau într-o închipuire de pom": Vl 7. *Însurățitul, Învrucitul:* „La trei săptămâni după Paște, fetele și flăcăii se duceau la o fântână, schimbau coroanele de flori și ouăle și spuneau: «Hai mă vere până la moarte/ Amândoi în două roate/ Și pe lume să fim toate». Se învârteau în jurul coroanelor. După ce se însurățeau azvârleau coroanele, pe fântâni și pe case": Mh 4; „La două săptămâni după Paște se făcea învrucitul. Flăcăi și fete mergeau cu ouă roșii și cu o coroană de flori, la baltă sau la fântâni. Se îmbrățișau de trei ori și spuneau fiecare: «Fii vere până la moarte». Celălalt răspundea: «Să fim vere până la moarte». Apoi ciocneau ouă. Obiceiul se ține și azi": Mh 5; „Obiceiul învrucitului se ținea a doua marți după Paște pe poiana de la marginea satului, se făceau coroane de flori, cu flori de laptele cucului. În mijlocul coroanelor așezate pe iarbă se puneau ouă roșii, copiii se învârteau în jurul coroanei și se întrebau: «Vere ești cu mine până la moarte?» și se răspundea «Sunt vere cu tine până la moarte». Se aduceau lăutari, se făcea masă cu multă băutură. Și acum se mai păstrează obiceiul": Mh 7; „A treia zi de Paște se făceau cununi din salcie, fetele, flăcăii și copiii se înfărtătesc: schimbă între ei cununile și ouă roșii și se socotesc ca rude: fâtați, veri": Mh 8; „La Duminica Tomii, copiii fac coroniță din salcie verde, roșesc ouă și se duc pe malul pârauului, unde ciocnesc ouăle și se sărută prin coroniță. Obiceiul se numește învârnichiat, adică te faci văr": Mh 9; *Pomană cu*

ouă: „Când murea cineva în perioada de la Paște la Înălțare, se împărțeau ouă roșii la toți oamenii și se puneau și mortului, în sân, unu-două ouă”: Gj 4; „Se puneau ou roșu în coșciug ca să aibă ce să mănânce mortul pe lumea cealaltă. Unii puneau mai multe ouă roșii, la capul mortului, în coșciug, să le ducă pe lumea cealaltă”: Gj 7; „În zilele de Paște, la cimitir, se dădeau de pomană ouă roșii peste mormânt”: Mh 1; „În ziua de Paște, după slujbă, după ce se ia paștele, se dădeau de pomană ouă roșii peste morminte. De o parte a mormântului sta un copil, de cealaltă parte, femeia care împărțea. Ea rostogolea, peste mormânt, câte un ou pentru fiecare mort, pomenind numele acestuia. Dacă decedatul era bărbat, copilul trebuia să fie băiat, dacă era femeie, fetiță”: Ot 6. *Alte practici rituale*: „Cei tineri păstrau oul cu care luau paștele să vadă dacă e sec ori nu, ca să-și știe norocul”: Gj 7; „În zilele Paștilor, ouăle roșii se ciocneau pe luate. Adică oul care se spărgea prin ciocnire era dăruit celui care rămâneau cu oul zdravăn”: Gj 10, 12, 13; „Era bine să pui oul cu care ai luat paștele sub cap sau în buzunare, ca să nu vină diavolul să-ți ia paștele”: Gj 15; „Păstram câteva ouă roșii, dintre cele mai frumoase. Când mergeam la târg țineam un ou roșu în sân ca să fie spor la vânzare”: Ot 1; „Mergeam și spărgeam un ou roșu de zidul bisericii și dădeam de pomană”: Ot 12; „Fetele luau ouă roșii în sân, când mergeau la Înviere”: Vl 2; „Se credea că cel al cărui ou nu se sparge (când se ciocnesc ouăle roșii) va muri”: Vl 3; „Se păstrau două, trei ouă roșii în timpul anului. Dacă secau, se zicea că nu va fi un an bun”: Vl 3; „În noaptea Învierii, fetele aruncau câteva ouă roșii pe drum, pentru măritiş”: Vl 4; „Fetele se duceau la Înviere cu ouă roșii în basma. Puneau oul pe masă și luau, drept preț, nafura”: Vl 15; „Cei care merg la Înviere păstrează tot anul oul roșu pe care l-au avut în sân, pentru boli și descântece de boală. E bun la diferite nevoi”: Vl 17, 18.

CĂLUȘARII

Data practicării obiceiului: „Călușul se juca de la strodul de Rusalii până marți după Rusalii, când se îngropa ciocul. Era un singur grup de călușari în sat, 13–14 bărbați care jucau bine. Din 1962 nu s-a mai făcut”: Dj 1; „Grupul se întâlnea cu 15–20 zile înainte de Rusalii, pentru repetiții”: Dj 2, 3, 5, 6, 11, 15–17, Ot 8; „De 35 ani nu s-a mai jucat”: Dj 2; „La Rusalii, timp de o săptămână. Jucam călușul de luni până sâmbătă. Cu o lună înainte se făceau repetiții să ne obișnuim noi jucătorii cu lăutarii. De vreo șase ani nu s-a mai făcut”: Dj 8; „S-a jucat până în 1940”: Dj 9; „Începeam în duminica Rusaliilor, jucam și luni, marți, apoi miercuri și vineri nu se juca și terminam marți, săptămâna următoare. Cu o lună înainte făceam repetiții. De 35–40 ani nu s-a mai jucat”: Dj 10; „Jucam trei zile la

Rusalii: duminică, luni și marți. Ne întâlneam cu una, două săptămâni înainte, pentru repetiții, ca și acum”: Dj 11, 15, 16, Ot 8; „De șapte, zece ani nu s-a mai jucat”: Dj 14; „De 15–20 de ani nu s-a mai ținut”: Dj 17; „În Duminica Mare a Rusaliilor, veneau din alte sate”: Gj 2, 3, 12; „Veneau călușari din alte sate în perioada dintre Ispas și Rusalii și stăteau trei zile. Azi nu mai vin”: Mh 1–3; „Jocul lor ținea o săptămână. Era o singură ceată, care pleca și în alte sate. Acum nu se mai obișnuiește”: Mh 4, 6, 7; „Era un singur grup în sat care juca trei zile, la Rusalii (duminică, luni, marți). Câteodată juca până la șase zile. La joc participau 10–12 bărbați și flăcăi care știau să joace. De vreo 10–15 ani nu se mai face”: Ot 1, 2, 4, 6; „În timpul Rusaliilor jucau. La Rusalii se adunau prima dată și spuneau «De azi sare călușul». Azi se joacă mai rar, sunt cete mai puține”: Ot 7, 9; „Începea în Duminica Rusaliilor și ținea o săptămână. Într-un grup erau 10–12 călușari, plus mutul și vâtaful. Înainte cu o lună mai făceau repetiții pe la pădure. Acum nu se mai face”: Ot 10, 12, 14; „De Rusalii, trei zile (de duminică până marți seara). Participau flăcăi și bărbați căsătoriți, 7–11 persoane. Joi, după Paște, începeau pregătirile”: Ot 13, 16; „Înainte cu două săptămâni se întâlneau și repetau într-o poiană ferită”: Vl 14, 15.

Ceata călușarilor: actanți, costum, recuzită: „Cel mai bun jucător era ales vâtaf. Ajutorul de vâtaf era un bun jucător care-l putea înlocui pe vâtaf. Vâtaful purta steagul. Călușarii erau îmbrăcați în costum național. În picioare purtau opinci cu clopoței și pinteni. Peste cămăși erau încinși cu bete peste mijloc, așezate diagonal peste umeri. La brâu atâneau cinci-opt batiste, după câte le dădeau fetele. Pe cap purtau pălării negre cu panglici colorate. În mână aveau ciomege”: Dj 1, 2; „Vâtaful era cel mai bun jucător și dădea cel mai bine comenzile. Mutul avea mască de cârpă sau hârtie, mustăți mari, îmbrăcăminte urâtă”: Dj 3; „Într-un grup erau nouă, dintre care șapte jucau. Care era mai frumos, mai jucător, mai vechi căluș era ales vâtaf: el dirija totul. Mai alegeau gogorița (mutul), una-două crăițe, fluierașul. Vâtaful era îmbrăcat mai bine. Se îmbrăcau cu șebace (cămăși cusute cu fluturi), aveau fes pe cap, cioareci, ciorapi de lână cu flori peste cioareci, cu clopoței sub genunchi și cu opinci. Ciomegele erau crestate frumos spre mâner, aveau și bastoane din lemn de cireș”: Dj 4; „Cel mai bun jucător era ales vâtaf. Ajutorul de vâtaf conducea jocul în lipsa vâtafului. Numai vâtaful avea fes roșu și un brâu cu alesături mai lat, cu ciucuri”: Dj 5, 8; „Vâtaful era cel mai bun jucător, era îmbrăcat la fel ca ceilalți călușari. Cu fes roșu, cămașă albă cu râuri, izmene albe, ciorapi albi sau negri, opinci cu trei clopoței și pinteni, brețeri (brâuri) cu batiste cusute cu fluturi și mărgelile. Mai era brezaie sau mască. Acesta încheia jocul, era bătut de vâtaf la tălpi. Brezaia cerea bani de la oameni, avea mască de carton vopsită, cu boabe de fasole în loc de dinți, barbă din lână neagră, fustă/ rochie

neagră, fără clopoței și pinteni. În căluș jucau și două crăițe (femei măritate), îmbrăcate cu zăvelci și ciupege și cu batice pe cap, nu purtau pinteni și clopoței”: Dj 9; „Vătaful era cel mai bun la joc, îi învăța și pe ceilalți. Ajutorul de vătaf conducea jocul în lipsa vătafului, ținea steagul, strângea banii. Toți aveau fesuri roșii pe cap, panglici tricolore încrucișate peste piept, clopoței la opinci, pinteni la picioare, cămăși naționale scurte până la genunchi, lucrate cu mărgel. Mai târziu au apărut pălării albe împodobite cu flori naturale”: Dj 10; „Vătaful era cel mai destoinic la joc, mai iute, ajutorul de vătaf aduna produsele de la oameni (ouă, mălai, brânză, țuică). Vătaful purta o panglică roșie peste bete”: Dj 10; „Vătaful era cel mai bun jucător, mutul era mânjit cu catran și nu vorbea deloc”: Dj 14; „În grupul de călușari era și o crăiță (o femeie)”: Dj 15; „Jucătorul cel mai iute de picior era ales vătaf. Unul dintre călușari era ales să strângă banii. Călușarii erau îmbrăcați cu cămăși înflorate la mânecă, uneori și pe poale, cu izmene, opinci și clopoței la gleznă. Erau încinși la mijloc cu bete și pe ambii umeri cu betele în diagonală. Fiecare avea o batistă atârnată la brâu. Pe cap purtau pălării sau fesuri roșii. Erau acompaniați de cobză sau vioară. Jocul cel mai important era Hora călușului”: Dj 17; „Conducătorul jocului se numea vătaf, era ales la facerea steagului cel mai voinic, cel ce juca bine. Vătaful purta neica (phalus), o bucată de lemn îndoită. Mutul purta mască de cârpe și haine urâte, ponosite, cu multe culori”: Mh 7; „Se alegea vătaful (cel care știa cel mai bine jocul), un ajutor de vătaf (mergea după vătaf) și un conducător de joc (încheia șirul călușerilor). Călușarii purtau pe cap pălării cu panglici de diferite culori/ fesuri roșii cu mărgel și fluturi. Peste piept erau încinși cu bete. Aveau cămăși lungi, albe complet sau cu cusături colorate și pantaloni din pânză albă. Purtau opinci și ciorapi de lână în cinci cârlige (ciorapi cu codricei diferiți, un model triunghiular). Opincile aveau pinteni la călcâie și pe partea laterală exterioară a piciorului. Betele vătafului erau mai late. Mutul purta o mască pe față, din zdrențe, avea și o sabie de lemn în mână”: Ot 1; „Într-un grup era vătaful, mutul, stegarul și alți 11 călușari și doi lăutari. Vătaful începea jocul, nu avea nici un semn distinctiv. Mutul avea pantalonii ruși, șorț rupt, o șapcă urâtă și mască”: Ot 2; „Mutul avea mască, sabie și aia (phalus)”: Ot 4; „Jucătorii alegeau vătaf pe cel mai iute și mai priceput la joc. Mai era un ajutor de vătaf și mutul care purta și steagul. Numai vătaful și ajutorul lui purtau clopoței. Ceilalți călușari purtau numai pinteni. Vătaful avea bete în trei culori (galben, alb, verde) prinse în diagonală. Mutul avea pe față o mască de pânză și haine mai ponosite, purta un băț de care era prins un clopoțel”: Ot 6; „Erau nouă în grup, vătaful mergea înainte, ultimul din șir era ajutorul de vătaf. Mutul avea o stea din carton pe chipiu, purta mască cu barbă de hârtie, cu ochelari, purta fustă. În mână avea o sabie, un membru (phalus) din lemn”: Ot 8; „Conducătorul jocului era numit vătaf. Vătaful avea o singură diagonală făcută din bete, ceilalți călușari aveau două, așezate în cruciș. Mutul purta un fel de șorț negru dinainte și o sabie

de lemn": Ot 9; „Vătaful era ales dintre cei care au mers la mai multe călușuri (patru-cinci ani) și era mai jucător. Mutul era ales dintre cei mai hazlii, mai buni de nimicuri. Călușarii aveau pe cap pălării negre sau albe de paie, cu cordele verzi, roșii și cu mărgelile. Cu cămașă albă, iar peste piept cu bete de toate culorile, cu mărgelile și fluturi. Nădragii erau albi, din lână. În picioare purtau opinci cu pinteni și clopoței. Vătaful era îmbrăcat la fel, dar avea bete mai multe/bete mai late. Mutul era îmbrăcat cât mai caraghios: cu o rochie sau trențe, mască urâtă din carton sau piele cu fasole în loc de dinți și mustăți negre din lână, cu o sabie mare în mână și cu aia (phalus)": Ot 10, 12–16; „Erau acompaniați de vioară, cobză": Ot 13; „Mutul purta sabie și un penis de lemn legat de picior cu care speria fetele": VI 7; „Mutul era mascat. El avea o piele de ied umflată cu care alerga după fete și copii, pe care îi speria": VI 15; „Cel mai bun jucător, vătaful, îi instruia pe ceilalți. El avea trei panglici tricolore la pălărie, ceilalți doar una. Mutul era îmbrăcat ca o femeie, în zdrențe, purta o mască din pânză": VI 16.

Steagul/ Ciocul Călușului: „Era făcut dintr-o prăjină de doi, patru metri în vârful căreia se lega un prosop sau batistă, busuioc, pelin, usturoi": Dj 1–3; „Steagul era făcut și purtat de gogoriță. La capul unui băț se lega busuioc, tămâie, cărbune și o cârpă țesută": Dj 4; „Steagul se făcea tot în dimineața Rusaliilor. Vătaful aranja steagul ajutat de ceilalți călușari. Era o prăjină de trei metri înălțime la vârful căreia se puneau o căpățână de usturoi cu câteva fire de pelin, o batistă. Vătaful ținea steagul": Dj 5; „Ciocul era o prăjină de trei metri, în vârful cu o cârpă albă și cu 12 glăvățani de usturoi, pelin": Dj 6; „O prăjină de brad de trei, patru metri lungime. Sus se puneau o cârpă albă, o chită de usturoi (trei, patru căpățâni) și una de pelin. Steagul îl purta mai mult vătaful, iar când el ieșea îl dădea celui mai bun jucător, după el": Dj 8; „Păleța era un băț lung de trei, care se tăia în sâmbăta Rusaliilor. Se împodobeau cu pelin, usturoi și o batistă albă. Toți călușarii jucau o oră cu mâinile pe păleată": Dj 9; „La vârful unei prăjini lungă de 2,50–3 metri se puneau o pânză albă (un servet țesut în casă), usturoi și pelin. Unul din grup, mai voinic, care nu știa să joace, ducea steagul": Dj 10; „O prăjină de doi, trei, patru, cinci metri, cu un tulpă/șervet, pelin și usturoi, în vârful": Dj 11, 14, 15; „Dintr-o prăjină, cu o funie de usturoi și o basma albă, prinse în vârful. Unde jucau, înfingeau prăjina în pământ": Dj 16; „Un om mai bătrân din sat făcea steagul: o prăjină lungă de patru-cinci metri având în vârful o batistă roșie cu busuioc, usturoi, pelin": Dj 17; „În vârful unei prăjini de doi-trei metri se fixa o păpușă, un prosop cu flori de tei, pelin și usturoi": Gj 12; „De o prăjină lungă se lega o batistă albă și o căpățână de usturoi. Steagul era înfipt în pământ și călușarii jucau în jurul lui": Mh 7; „Era o prăjină curățată, în vârful cu pelin și usturoi legați la o batistă, prosop, pânză": Ot 1, 14, 16, VI 14, 15; „La Măgură se făcea steagul lung de opt metri, în vârful cu o cârpă albă, opt-zece căpățâni de usturoi și o mână de pelin": Ot 2; „Se

lua o prăjină lungă din lemn de stejar, se lega în vârf un șervet, usturoi, pelin“: Ot 4; „O prăjină la care se lega un prosop țesut în război, usturoi, pelin, tămâie, bani“: Ot 6; „O prăjină mare de trei, patru metri, sus o cârpă albă, o șteblă de usturoi și o chită de pelin“: Ot 7, 8; „Călușarii îl făceau. Se duceau în pădure, tăiau cel mai frumos lujer (prăjină lungă de șase metri), îl duceau în gospodăria vătăfului, puneau în vârf o batistă albă cu usturoi, pelin, foi de nuc“: Ot 9, 10, 12; „În ziua de Stratul de Rusalii se tăia steagul. Plecau toți și alegeau un plop sau tei, drept și limpede și-l tăiau cu săcurea, pe mutește. Începea să dea cu săcurea vătăful, de două ori și după aceea, în ordinea jucătorilor din călușari, tăiau toți. Se curăța lemnul tot pe mutește. Vătăful îl prindea de unde era mai gros, iar spre vârf, ceilalți jucători, în ordine. Se căra cu grosul înainte. În ziua de Rusalii se făcea legământul. Se lega o cârpă albă în vârful steagului, patru-cinci fire de usturoi, se ridica steagul în picioare, se rezima de un salcâm și, în frunte cu vătăful, intrau pe sub steag de trei ori: era legământul. Ciocăneau bastoanele și plecau în sat. În curtea vătăfului se juca primul joc“: Ot 13 „Pe o bâță se pune o pânză albă, pelin, usturoi. Steagul era purtat de mut“: VI 16.

Legământul: „Se strângeau 12 oameni (călușari) și lăutarii se jurau să-l asculte pe vătăf“: Dj 2, 3; „Se legau să nu se îmbete și să se înțeleagă bine“: Dj 4; „Nu se făcea un legământ ci o înțelegere. Ne vorbeam să fim toți ascultători și atenți la toate figurile“: Dj 5; „Vineri se făcea legământul și se lega ciocul Călușului (steagul): «Ești de acord să mergi în Căluș?» și ei răspundeau «De acord»“: Dj 6; „Se făcea o înțelegere între vătăf și călușari, ca toți să participe la repetiții și la joc“: Dj 8; „Se jura pe păleată (pe steag) ca să fie corecți unul față de celălalt, să nu se înșele, să nu iasă din Căluș“: Dj 9; „Se angajau între ei să se respecte, să joace corect“: Dj 14; „Se adunau la hotarul satului și jurau pe steag“: Dj 15; „Se legau să fie oameni de înțeles, corecți, hotărâți, de cuvânt, să fie spălați și curați“: Gj 12; „Jurământul se făcea în fiecare an și mai ales atunci când era primit un călușar nou, în ceată. Înainte de jurământ se făcea steagul. Vătăful lua apă neîncepută și, la o răscruce, lega celorlalți călușari clopoței sub genunchi. Apoi călușarii, așezați în cerc, făceau o rugăciune și vătăful îi stropea cu apă. Ciocneau apoi bețele de călușari între ei, îngenunchiau în jurul steagului, se făcea legământul“: Mh 7; „În sămbăta Rusaliilor se adunau ultima dată la vătăf și dormeau acolo. Dimineața, cu un ceas înainte de răsăritul soarelui se duceau la hotar și săltau Călușul. Se astupau pintenii de la picioare, se băga pelin în nas și urechi, se astupa totul, să nu facă zgomot pentru că la hotar nu e lucru curat, se juca dându-se de nouă ori ocol la prăjină. În timpul jocului, călușarii dădeau mâna unul cu altul. La sfârșit se lepăda prăjina în mijloc și fugeau la distanță de ea. La hotar se făcea jurământ să stea doi-trei ani în Căluș. Arătau cu degetele câți ani voiau să stea, pentru că fiind pe hotar n-aveau voie să vorbească“: Ot 1; „Se duceau la Măgura de

la Păducești, unde se ridica steagul și înconjurau măgura pe mutește. Se făcea legământ să se înțeleagă ca frații și să împartă între ei banii”: Ot 2; „Înainte legământul se făcea la gărlă, când legau steagul. Fiecare împunea de trei ori șervetul care se punea la steag, că ține legământul. Mai nou, la vâtaf acasă, jurau să ducă jocul la bun sfârșit”: Ot 4; „Legământul se făcea acolo unde se ridica steagul: în gospodăria vâtafului sau a altui călușar. Vâtaful la capăt de linie/șir, ajutorul de vâtaf, ultimul din linie. De la vâtaf încolo, fiecare depunea jurământ de bun călușar: puneau bețele în cerc, vâtaful trecea peste ele, desfăcea cercul de bețe. Bețele trebuiau ridicate cât mai repede de la pământ”: Ot 6; „Jurământul se făcea la hotarul satului, se ciocneau bătele, se păstra taină asupra lui”: Ot 7; „Ieșeau la poiană și făceau legământ ca atâta timp cât jucau Călușul să se țină curați (fără relații sexuale)”: Ot 8; „Se adunau la hotar și jurau pe steag”: Ot 9; „Se făcea un jurământ între ei, să nu se lase, să joace până la urmă, să nu iasă din ceată, să nu-l părăsească pe vâtaf dacă se întâlneau cu alt Căluș”: Ot 10; „Mergeau toți la gărlă și legau steagul. Pe steag se făcea jurământul”: Ot 12; „În ziua de Rusalii se făcea legământul. Se lega o cârpă albă în vârful steagului, patru-cinci fire de usturoi, se ridica steagul în picioare, se rezima de un salcâm și, în frunte cu vâtaful, intrau pe sub steag de trei ori: era legământul. Ciocăneau bastoanele și plecau în sat”: Ot 13; „Se jura credință vâtafului. Întâi se juca la hotar, apoi se depunea jurământul la vâtaf, toți cu mâna pe steag, să-l asculte pe vâtaf tot timpul Călușului, apoi ridicau prăjina și nimeni nu mai avea voie să-i atingă vârful”: Ot 14; „Se ciocneau bătele și jurau să nu iasă din Căluș până nu se termină”: Ot 16; „Legământul se făcea la biserică, se legau să lecuiască oamenii”: VI 14; „Mutul se lega să nu vorbească ca să nu-l ia Rusaliile”: VI 16.

Rituri apotropaice: „Călușarii trebuiau să poarte la brâu leuștean, usturoi, pelin. Oamenii din sat le cereau aceste plante purtate de ei”: Dj 1, 2, 3, 10; „Nu trebuiau să treacă punți ca să nu fie luați din Căluș”: Dj 1, 8; „Treceau o punte în frunte cu vâtaful, înainte de începerea jocului”: Ot 13, 16; „Nu trebuiau să iasă noaptea afară, să nu fie luați din Căluș”: Dj 1; „Vâtaful lega călușarilor clopoței la genunchi, usturoi și pelin la brâu, ca să fie feriți de rele. Să fie apărați de loviturile din Rusalii”: Dj 2, 6, 10, 11, 15, Ot 12, 14, 15, VI 16; „Vâtaful lega clopoței călușarilor, se ciocneau bătele”: Dj 16, Ot 7, 13; „Fiecare călușar își lega șapte-opt clopoței/pinteni, și purta pelin la brâu, usturoi și ardei la gât, ca să nu-l ia din Căluș. Se ciocneau bătele”: Dj 4, 9, Ot 2, 8, 10, 16, VI 14; „Călușarul trebuia să fie curat (să nu aibă relații sexuale), să poarte usturoi și pelin ca să nu fie luat din Căluș”: Dj 5, 8, 17, Ot 8; „Trebuiau să poarte usturoi la brâu și pelin”: Dj 14, Mh 6, Ot 4; „Trebuiau să rămână în grup până îngropau ciocul, să doarmă toți în același loc, să poarte usturoi și pelin”: Dj 16, Gj 2, 12, Mh 2, Ot 10, 12–15, VI 14, 15; „Când veneau călușarii, lumea din sat purta pelin la brâu ca să nu fie luați din

crai": Mh 5; „Vătaful lega clopoței, la legământ. Călușarii trebuiau să rămână în grup, să poarte usturoi și pelin": Mh 7; „Stăteau tot timpul împreună, mâncau cu toții și, dacă era posibil, dormeau împreună. Purtau tot timpul, la brâu, usturoi și pelin. Seara, nici un călușar nu se ducea cu fetele până când nu rupea o așchie din ciomagul vătafului și din prăjină (fără știrea vătafului) ca să nu fie luat din Căluș": Ot 1; „Vătaful lega clopoței, usturoi, pelin. Erau găzduiți în grup. În gospodăria în care stăteau și în gospodăria în care jucau, se puneau în curte un bolovan de sare pe care se așeza pelin și usturoi": Ot 6; „În timpul Călușului, călușarii nu se mai culcau acasă, alături de femeile lor ci stăteau în casa vătafului, iar femeile le aduceau mâncare": Ot 7; „Vătaful lega usturoi, pelin, foi de nuc la bete și zurgălăi la opinci": Ot 9.

Confruntarea între cete: „Se întreceau la joc": Dj 1, 9, 11, 14, 15, Gj 12, Ot 12; „Își dădeau mâna": Dj 4; „Se închinau steagurile în semn de prietenie. Dacă nu vroiau, atunci avea loc o întrecere la joc. Lumea care asista stabilea care grup a câștigat": Dj 5, 8; „Se întreceau. Cine câștiga lua banii pentru tot jocul": Dj 10; „Jucau împreună": Dj 16; „Grupele diferite de călușari se luptau între ele, dacă se întâlneau. Ceata învingătoare rămânea în sat": Mh 7, VI 15; „Se puneau banii câștigați de o parte și se juca. Cei care jucau mai bine câștigau și luau și banii. Se măsurau și prăjinile. Care era mai lungă câștiga": Ot 1; „Se băteau, și cei care câștigau jucau în continuare. Nu era o luptă propriu-zisă ci o întrecere la joc. Dacă se trecea cu jocul dintr-un sat în altul, la hotarul satului trebuia să se facă un joc, altfel n-aveau voie să treacă": Ot 1; „Se puneau rămașag și jucau întâi ambele grupe de călușari, apoi vătafii între ei și câte doi din ceilalți jucători. Spectatorii hotărau cine a jucat mai bine și aceia câștigau rămașagul": Ot 2; „Se făcea rămașag. Sătenii făceau sfatul și celor care pierdeau li se lua prăjina și nu mai puteau juca": Ot 4; „Jucau la rămașag. Cei care jucau mai bine jucau în sat, în continuare. Ceilalți plecau în alt sat": Ot 6, 14, 15; „Se făcea întrecere de jocuri și cine pierdea dădea de băut": Ot 8; „Se luau la rămașag: jucau toți, apoi doar vătafii și lumea hotăra. Cei ce pierdeau plăteau o vadră de băutură. Dacă nu vroiau să plătească, se băteau": Ot 10; „Se trăgea la sorți care joacă înainte. Vătafii făceau pariu pe tăierea steagului sau pe băutură. Întâi juca echipa întreagă, apoi vătafii singuri. Lumea hotăra": Ot 13; „Se întreceau la joc, cine câștiga lua steagul celorlalți": VI 14; „Înclinau steagurile, dar dacă nu voiau, se băteau": VI 16.

Desfășurarea jocului: „Jocurile jucate de călușari erau Floricica, Frumuseica, Crăițele, Sârba din Căluș, Calul, Boiereasca. Călușul se juca în gospodăriile în care erau primiți. În timpul jocului, mutul (gogorița) se lua după copii, după fete. Gogorița avea un butoi în care strângea vin și o prăjină mare cu care umbla la cărnații atârnați la streășina casei, sub polată. Când jucau Calul, crăița fura ciomagul unuia dintre călușari. Atunci se ciocneau bătele, jucătorul era pedepsit

pentru pierderea ciomagului. La Boierească se prindeau în joc și crăița și gorița”: Dj 4; „Înainte începerii jocului se ciocneau bâtele”: Dj 9; „Jocul cel mai important era Hora Călușului”: Dj 17; „Se juca la oamenii care-i primeau, de obicei cei mai înstăriți. Jocurile se chemau mișcări. La început se cerea gazdei usturoi, sare și lână, apoi începeau să joace cu mișcări pe loc. Apoi se sălta ciomagul și piciorul. Se începea cu Maldărul și se încheia cu Crăițele. Întâi se juca încet, apoi ritmul se întetea. Alte mișcări/ jocuri erau: Frunza, Mărgărita, Scrântita, Opt în spate, Două-n-truna. Întâi jucau în picioare, apoi se ciuceau. Mutul nu juca, făcea glume cu cei prezenți. Se strângea tot satul, jucau frumos”: Ot 1.

Vindecarea bolnavilor: „Bolnavul era pus pe o velință, afară, în mijlocul curții. La cap i se puneă o oală nouă, umplută cu apă. Călușarii treceau peste cel bolnav zăngănind pintenii și atingându-l cu bățul. Oala se muta de trei ori de la capul celui bolnav, iar călușarii, luând de marginile velinței, mutau bolnavul în trei locuri, îl frecau cu usturoi și oțet. La un moment dat, în timpul jocului care se încingea, vătaful spărgea oala, lovea cu ciomagul pe unul dintre călușari, care cădea, iar cel bolnav se ridica și se prindea în Hora Călușului”: Dj 1; „[Vindecau] numai pe cei luați de Rusalii. Fiecare călușar îi dădea [bolnavului] câte o palmă. Cel luat de Căluș striga singur: «Hăp, hăp»”: Dj 3; „Cei care zăceau mult la pat, fără leac, gândeau că e bine să joace Călușul în băătură; se lecuiesc. Călușarii jucau și-i dădeau bolnavului busuioc de la steag, tămâie”: Dj 4; „Vindecau pe cei luați din Căluș. Călușarii se duceau cu lăutarii la cel bolnav, acasă. Când începea muzica, bolnavul începea să miște mâinile și picioarele. Se lua o oală cu apă neîncepută și o strachină. Călușarii puneau în strachină usturoi, pelin, sare. Începea jocul. Omul bolnav era culcat pe iarba verde, cu strachina și oala la capul lui. Călușarii stăteau înșirați. Vătaful îl freca la tâmpile și măsura nouă prăjini și acolo spărgea strachina. Dacă veneau cioburi și loveau un călușar, călușarii picau jos. Apoi se spărgea oala. Călușarii și bolnavul se sculau”: Dj 6; „Se ciocneau bâtele ca să fugă boala. Bolnavul era pus pe un macat în plin soare care-l moleșea și mai tare. La capul bolnavului se afla o oală nouă cu un pui în ea. Călușarii dansau în jurul bolnavului, iar când acesta nu se mai mișca, un călușar numit de vătaf spărgea oala și acel călușar cădea în același moment. Doi călușari îl scoteau din joc. Urma o horă împreună cu bolnavul”: Dj 8; „Bolnavul era așezat pe jos. Lângă el se puneă o oală nouă și o găină împiedicată. Când se termina jocul se rupea gâtul găinii și se spărgea oala. Fiecare călușar sărea peste cel bolnav”: Dj 9; „Călușarii jucau în curte la cei care erau luați de Rusalii (strigau, tremurau). Bolnavul stătea culcat jos și se juca în jurul lui. Era frecat pe la nas și pe piept cu usturoi și pelin”: Dj 10, 14; „Bolnavul luat din Rusalii era scos în mijlocul curții pe un așternut. Lângă el se puneă o oală cu apă neumbată. Vătaful îl freca cu usturoi. Toți călușarii jucau, vătaful spărgea oala”: Dj 11; „[Pe bolnavi] îi lua în joc sau

jucau peste ei. Dacă cineva era luat din Căluș era jucat (jucau în jurul lui, iar dacă era copil, era luat în brațe)“: Dj 15; „Se credea că au putere vindecătoare. Nu plecau de la bolnav până ce nu-l ridicau de jos. A fost un caz cu o femeie aproape moartă care a început să dea din picioare când a auzit lăutarii cântând Floricica și atunci s-a ridicat, iar puiul de cloță pe care-l aveau călușarii a murit și femeia s-a făcut bine. Călușarii jucau în jurul bolnavilor și le dădeau usturoi, să mănânce“: Dj 16; „Vindecau pe cei luați de Căluș. Omul bolnav era așezat jos, pe rogojină sau tol. La capul lui era pusă o oală nouă plină cu apă. O altă oală era ținută de vâtaf în mână, înăuntru aflându-se un pui negru. Călușarii jucau în jurul celui bolnav, trecând de trei ori peste el. La un moment dat vâtaful arunca oala cu puiul care murea, iar bolnavul se ridica în picioare. Se făcea apoi hora Călușului în care se prindea toată lumea. Oamenii cereau usturoi și pelin de la călușari, cu care se frecau pe frunte, să nu fie și ei luați din Căluș“: Dj 17; „În oala cu apă era usturoi, busuioc, pelin. La un moment al jocului un călușar cădea, vâtaful izbea cu bățul în oala cu apă, care se spărgea și-l stropea pe cel bolnav. Apoi lua puiul și-i învârtea gâtul după deget, de două ori, fără să i-l rupă. Puiul murea, din carnea puiului se dădea bolnavului să mănânce. Se zicea că a murit puiul și se face omul bine. Vâtaful atingea cu steagul pe călușarul care trebuia să cadă; acela începea să tremure. Toate ciomegele erau strânse de vâtaf, care-l bătea la tălpi pe cel bolnav și se adresa lumii adunate de două, trei ori: «Rugați-vă să mă ierte, să scap din Căluș». Se făcea Hora Călușului și toată lumea juca. Fetele mari cereau usturoi jucat de la călușari, căci se zicea că e bun de dragoste. În mijlocul bătăturii se punea drob de sare care se dădea la vite (oi, vaci)“: Dj 17; „Bolnavul era așezat pe o pătură (sau adus pe pătură). În jurul bolnavului, călușarii jucau hora călușarilor, învârtită de trei ori, când vâtaful atingea, ușor cu ciomagul, pe bolnav. A patra oară se juca hora de mână, în care intra gazda și bolnavul. După această horă, bolnavul pleca pe picioarele lui“: Gj 12; „Veneau la casa celor bolnavi și jucau pentru a-i vindeca“: Mh 6; „Cel bolnav era așezat pe pământ și călușarii jucau în jurul lui și săreau peste el. Apoi unul dintre călușari cădea jos și cel bolnav era ridicat de alți doi călușari și obligat să meargă“: Mh 7; „Călușarii puteau vindeca pe cei luați din Căluș. Se lua bolnavul și se ducea la hotare. Luau o găină neagră, o oală nouă și un litru de țuică. Bolnavul, care era agitat și negru la față, era legat. Se juca în jurul lui. După ce bolnavul se liniștea, se spărgea oala nouă la capul lui și era stropit cu țuică. Se tăia și găina neagră și se scurgea sângele pe pământ“: Ot 1; „Dacă lucra cineva în stratul de Rusalii, se îmbolnăvea. Călușarii mergeau, jucau la el în bătătură. Bolnavul era culcat lângă steag, în mijloc. După ce terminau jocul, toți călușarii treceau peste bolnav și îi lăsau usturoi și pelin“: Ot 2; „[Pe bolnavi] îi luau în horă, în Căluș“: Ot 4, 12; „Jucau/ săreau peste cel bolnav“: Ot 6, 7, 15, Vl 15, 16; „Când era luat din Căluș un om sau o vită, se așeza bolnavul pe un așternut, călușarii cereau o oală nouă din pământ cu un litru de apă în oală,

pusă la capul bolnavului. Călușarii mâncau toți pelin, la urmă făceau horă, jucau, vâtaful îl lua pe bolnav după gât și-l juca, apoi îl puneă jos pe așternut, puneă oala la capul lui, dădea cu sabia în oală și o spărgea, stropea bolnavul cu apă, îi dădea pelin să mănânce și acesta se vindeca. Și la vită se spărgea o oală de pământ și jucau călușarii peste ea": Ot 8; „Călușarii jucau numai peste bolnavii care se îmbolnăveau în perioada Călușului, luați din Căluș": Ot 9; „[Noi călușarii] treceam peste bolnav și puneam un picior. La urmă, bolnavul juca în horă. Săream peste copilul luat de friguri, peste femei bolnave de cap, de picioare. Vindecam boala celor care lucrau de Rusalii": Ot 10; „Cel bolnav se așeza pe jos și un călușar îl sărea (sărea peste el) de trei ori, înainte și înapoi": Ot 13; „Călușarii puteau vindeca pe cei luați din Căluș. Bolnavul era pus cu capul la răsărit, pe hotar. Călușarii aveau pelin în nas și în urechi. O fată lua o oală nouă și un pui de găină. Călușarii jucau peste bolnav de trei ori. Oala se puneă cu gura în jos și cu puiul de găină cu gâtul sub ea. Călușarii dădeau cu ciomegele în oală și dacă puiul scăpa viu, cel luat din Căluș se vindeca": Ot 14; „Femeile luate din Căluș erau puse la mijloc, în hora călușarilor și se juca/ se sărea peste ele": Ot 16; „Când era unul luat de Rusalii, se puneă un pui într-o oală, iar omul bolnav era culcat în mijlocul horei. Mutul spărgea oala, iar dacă puiul fugea imediat, omul se însănătoșea": VI 14.

Rituri profilactice și de fertilitate: „Călușarii jucau copiii, să fie sănătoși": Dj 1; „Femeile le dădeau copiii în brațe, la Hora Călușului": Ot 6; „Intrau în joc și femeile sterpe ca să aibă copii": Dj 1, 15, 16, Gj 12, Ot 1, 4, 15; „Crăițele luau câte un copil să-l joace de sănătate": Dj 4; „Copiii mici erau jucăți": Dj 9; „Femeile dădeau călușarilor, în brațe, copiii, ca să fie jucăreți, isteți, sănătoși, când se juca, la sfârșit, Jocul crăițelor": Dj 10; „Călușarii jucau copiii în brațe, să fie sănătoși": Dj 14; „Femeia cu copil mic venea ca să-l joace călușarii, să fie sănătos": Gj 12; „Se luau și copiii mici și se sărea peste ei de trei ori": Ot 1; „Să fie tămăduite și să facă copii. Vâtaful și mutul le atingeă cu *aia* (phalus)": Ot 12; „După terminarea jocului de călușari se făcea o horă mare și în hora aceasta intrau la joc și femeile sterpe": VI 15.

Îngroparea steagului/ Ciocului Călușului: „În ultima zi de joc, călușarii se întâlneau la vâtaf acasă, se îngropa steagul": Dj 1, 14; „Călușarii se întâlneau la o casă unde se făcea petrecere. Veneau și fete cu plocioane. Steagul se arunca pe câmp. Cei bolnavi au îngropat ciocul": Dj 2; „Se întâlneau în afara satului. Se îngropa steagul": Dj 3; „Se întâlneau la casa unuia dintre jucători. Se împărțea usturoi fiecăruia. Se îngropa ciocul vâtafului și gogoritei (mutului) într-un loc curat": Dj 4; „Marți seara se împărțea oamenilor usturoiul și pelinul purtate. Erau bune când te duceai să vinzi ceva la târg, ca să se adune oamenii la vitele aduse la târg ca oamenii la Căluș. Steagul nu se îngropa, prăjina de la steag era aruncată pe apă": Dj 5; „Se întâlneau la vâtaf acasă. Ciocul se îngropa la marginea satului și

se punea semn. În anul următor era dezgropat și dacă mai era bun, era folosit“: Dj 6; „Marți se întâlneau ultima dată la vâtaf, se îngropa steagul. Se îngropau doar batista cu usturoiul și pelinul. Prăjina se putea folosi. Steagul trebuia îngropat la loc curat, ca boala să rămână îngropată“: Dj 8; „Se rupea pâleața în trei părți egale și se îngropa la hotare. Și pelinul se îngropa, iar batista era dată unei fete mari“: Dj 9; „Se dădea usturoi la oameni. Marți se îngropa steagul. Se îngropa doar usturoiul și pelinul. Prăjina și șervetul erau luate de omul care a ținut steagul, pentru anul următor“: Dj 10; „Se întâlneau la o casă unde făceau masă și petreceau. Călușarii primeau ouă, mălai, brânză, țuică. Lăutarul era plătit cu produse. Steagul era distrus cu ciomegele sau pus la o răscruce“: Dj 11; „Se întâlneau la hotarul satului, unde se depusese jurământul. Se îngropa steagul“: Dj 15; „Se întâlneau în sat. Se îngropa ciocul în hotarul satului“: Dj 16; „La vâtaf acasă, se îngropa ciocul în curtea vâtafului“: Dj 17; „Se întâlneau la vâtaf acasă, se împărțeau banii. Se îngropau așchii din bățul mutului, se îngropa steagul“: Gj 12; „Se întâlneau la marginea satului, spre malul Dunării. Se împărțea usturoi, se îngropau așchii din bățul mutului și steagul“: Mh 7; „Jocul călușarilor se spărgea miercuri seara, după Rusalii. Câteodată se spărgea și la o săptămână. Ultima dată, călușarii se întâlneau la hotare ca să îngroape prăjina. Fiecare primea de la vâtaf așchii din prăjină și din ciomag. Se împărțea și pelin fiecăruia. Steagul se îngropa sau se azvârlea“: Ot 1; „Se întâlneau la gârlă, să îngroape steagul“: Ot 4; „Se întâlneau la hotarul satului ca să îngroape steagul și iepurele împăiat“: Ot 7; „Steagul se rupea și se arunca pe Olt. Se îngropa ciocul mutului, tot ce avea mutul se arunca pe Olt“: Ot 8; „Se întâlneau tot la hotarul satului, unde se depusese jurământul, ca să îngroape steagul“: Ot 9; „Se împărțeau banii, mergeau la cârciumă și de aici acasă, fiecare. Steagul se tăia în trei, patru bucăți și se îngropa la măgură sau pe malul Oltului. Sabia mutului se îngropa lângă steag“: Ot 12; „Marți pe seară jucau la marginea apei, frângeau steagul și-l aruncau pe apă. Rupeau și bățul mutului și-l aruncau tot pe apă. Înainte de a rupe steagul se juca hora de mână. Steagul era rupt de vâtaf și de ajutorul de vâtaf“: Ot 16; „Se întâlneau la vâtaf. Rupt în bucăți steagul se îngropa sub mal, la gârlă sau la o vâlcea“: „Se întâlneau unde au legat steagul. Rupeau și îngropau steagul, rupând legământul făcut; de acum nu mai erau tămăduitori de boli“: Ot 12; „Se întâlneau la marginea satului, împărțeau usturoiul rămas, retezau steagul și, cu ochii închiși, arunca fiecare în câte o parte“: Ot 13; „Se strângeau la vâtaf acasă și apoi mergeau la hotar cu steagul. Vâtaful dădea câte o căpățână de usturoi fiecărui călușar și câte un fir de pelin. De la fiecare căpățână de usturoi se îngropau câteva foi“: Ot 14; „Se întâlneau la un călușar acasă. Steagul se rupea și se arunca“: Ot 16; „Numeau o zi în care îngropau călușul“: VI 15; „Rupeau steagul în nouă bucăți și-l îngropau într-un loc ferit“: VI 16.

Statutul călușarilor: „Călușarii nu pot fi luați de Căluș“: Dj 1; „Cei care jucau Călușul erau cei mai isteți oameni“: Dj 10; „Călușarul era un om apreciat“:

Gj 12, Mh 16; „Cel ce a fost călușar avea puteri să vindece pe cei bolnavi, era tămăduitor”: Mh 1, 7, Ot 4, 15; „Dacă e călușar, vindecă orice boală”: Ot 8; „Este un bun jucător și are puteri vindecătoare”: Ot 13; „Fiecare călușar trebuia să joace trei ani la rând, apoi se putea retrage. Juca trei ani la rând pentru că era socotit necurat, ca să-și ispășească primul joc”: Vl 15.

FOCURI DE PESTE AN

Lăsata Secului: „La începutul Postului Mare se aprindeau mai multe focuri pe la răscruci, din coceni și paie. Se făceau glume și strigări (se strigau fetele). Azi mai rar”: Dj 1, 2, 12, 17, Mh 9, 11; „La Lăsata Secului de brânză, sâmbăta, se făcea foc în cimitir, se făceau parastase la biserică, veneau morții la sâmbăta lor”: Dj 4; „Se făceau bobotăi pe uliță, nu la răspântii și se aducea câte o căldare de vin care se împărțea la toți [cei prezenți]”: Dj 6; „La Lăsata Secului ăl mare, tinerii aprindeau focuri la răscruci, la fântâni. Cântau din fluier, veneau sătenii cu câni cu vin și împărțeau. Făceau și strigări de cu seara până la două din noapte”: Dj 10; „Bărbatul făcea foc în curte, în mijlocul oborului, din resturile de coceni de porumb rămase de la hrana vitelor”: Dj 10; „Copiii făceau focuri pe drum, se făceau strigări. Femeile ieșeau cu vin și colaci și împărțeau”: Dj 11; „Făceau focuri pe ulițele satului, mai ales la răscruce. Focurile țineau de seara până noaptea târziu, săreau peste foc, făceau strigături”: Dj 13; „Când se lăsa post de Paște, copiii ieșeau în drum și făceau focuri. Se strângeau bărbați și femei, scormoneau în foc, jucau pe lângă foc, se cinsteau cu băutură, puneau masă”: Dj 16; „Copiii urcau pe dealuri lujeri de coceni și ferigă uscată, le făceau grămezi și le aprindeau, ca să rodească pomii”: Gj 8; „Copiii aprindeau focuri în curte”: Gj 11; „Se ardeau vreascuri pe lângă șanțuri”: Gj 15; „Copiii făceau focuri pe săliște”: Gj 17; „Făceau grămezi de vreascuri și paie pe care flăcăii le aprindeau pe ulițele satului. Flăcăii umblau de la foc la foc, făceau strigări”: Mh 1; „Gospodarul făcea foc în curte și afuma cu trențe aprinse vitele, în jurul casei și toată familia, ca să fie feriți de mușcăturile șerpilor”: Mh 4; „Copiii și flăcăii dădeau foc la grămezile de paie adunate în coastă, pe deal, dădeau drumul roților de plug înfășurate în paie, care erau aprinse. Tot ei strigau din coastă, unii la alții. Se afumau vitele și oamenii la picioare ca să fugă șerpilor sau alt animal periculos”: Mh 5; „Se făceau focuri pe dealuri de către flăcăi sau oameni însurați și se striga: «Aușmării, Aușmării». Azi se fac rar de tot”: Mh 6; „Pe locurile virane din sat, flăcăii și fetele aprindeau focuri din grămezi de paie și buruieni uscate”: Mh 8; „Seara se striga peste sat, la răscruci. Se aduna tot satul. Flăcăii veneau cu cârpe muiate în gaz, puse pe băț și le dădeau foc. Din coastă rostogoleau roți de foc”: Ot 3, 6; „Copiii făceau foc la

linie, la poartă, din coceni și paie. Săreau peste foc, ocoleau casa cu treanță aprinsă, să nu vină șerprii”: Ot 8; „Tinerii făceau foc pe deal și se adunau în jurul lui”: Ot 15; „Flăcări aprindeau focuri pe vârfurile dealurilor și aruncau la vale roate învelite în cârpe înmuiate în păcură și aprinse”: Vl 12; „Se făceau focuri la răscruce la Lăsata Secului, la Păresimi. Azi mai rar”: Vl 17, 18.

Joia Mare: „Făcea în curte, foc de bojii uscate, aduse de copii de pe deal, miercuri seara și joi dimineața. Se puneau scaune să stea morții pe lângă foc și vase cu apă din care se stropea în jurul focului. Împărțeau colaci la biserică: Dj 3, 12; „Se da apă de pomană, la cimitir, în jurul mormintelor, se făceau pomeni la biserică, să vină morții”: Dj 4; „Dimineața femeile se duceau la tămâiat, la cimitir și făceau un foc mic din bojii la capătul fiecărui mormânt. În curtea casei, femeile aprindeau, tot din bojii aduse din câmp că erau curate, un foc ca să primească morții căldură. Se împărțea acasă”: Dj 5; „Se adunau boji în grămezi, în curtea omului și li se dădea foc ca să gonească șerprii. Dimineața se afumau cu o treanță aprinsă oamenii din gospodărie ca să fie feriți de șerpi. Astăzi nu se mai obișnuiește”: Dj 15; **Masa pentru moși:** „Făceau focuri pe șanțuri în fața caselor ca să se încălzească morții. Se puneau ulcele cu vin lângă foc, după care erau date de pomană”: Gj 1; „La focul din bătătură se punea și o oală de pământ și un scăunel, pentru morți”: Gj 3, Mh 2; „Se făceau focuri în fața casei, iar femeile aduceau în jurul lui atâtea scaune câți bărbați erau în casă. Pe scaune așezau joimărițe (câni) cu apă și împodobite cu frunze verzi la coada lor, iar deasupra puneau un pupoi (colăcel), se tămâiau și se dădeau de pomană”: Gj 8; „Gospodarul aprindea foc din boji, în curte și la cimitir pentru că vin morții să bea apă”: Gj 9; „Femeile aprindeau foc de boj uscat în curtea casei, așezau o masă rotundă în mijlocul curții și strigau morții casei. Se împărțea azimă de pâine unsă cu miere de albine”: Gj 12; „Femeile făceau foc din vreascuri de boz uscat, în mijlocul curții ca să se încălzească morții, dădeau de pomană ulcele de pământ cu leuștean verde și spânz”: Gj 14; „De miercuri seara se făcea foc în mijlocul curții, în jurul căruia se puneau scăunele, ulcele cu apă și lumânări și se împărțeau colaci”: Gj 15; „În fața porții, femeile aprindeau foc din tulpini de bojii. După ce ardea complet se turna apă în jurul focului, ca să ude morții”: Mh 7, Ot 3, 4; „Foc de boji și lângă foc se puneau «uitate» apă, floare, colac pentru morții uitați”: Ot 6; „Oricine din casă făcea foc în grădină/în curte din uscături adunate de câteva luni, niciodată din lemne ca să vină morții să se încălzească. Lângă foc puneau scaune și o oală cu apă”: Vl 4, 7, 14, 16; „Se aprindeau bozi uscați în curte, cam o jumătate de oră. Se făceau astfel de focuri și la biserică sau la mormânt, la capul mortului”: Vl 15.

Paștele: „În noaptea de Înviere, tineretul făcea foc mare în fața bisericii, se adunau și stăteau de vorbă”: Dj 9, Vl 18; „În Vinerea Mare se aprindeau focuri la

morminte, din ciocălăi de porumb. Femeile boceau și tămăduiau mormintele”: Mh 7; „În noaptea de Înviere, flăcăii strâneau lemne și aprindeau de cu seară, focul, în fața bisericii. Focul ardea până spre dimineață. Se făcea numai cu lemn furat”: Mh 8, 9; „În noaptea de Paște, din lemne furate, se făcea un foc mare, în fața bisericii. Focul se numea băldăuș și era ținut până dimineață”: Mh 11; „De Paște, femeile aprindeau focuri la cimitir”: Ot 4; „La Paște se aduna gunoiul în curte, i se dădea foc și copiii până la 10 ani săreau peste el”: Ot 13.

Alte sărbători: „La nuntă, în curtea ginerelui, se făcea foc și se juca în jurul lui”: Dj 2; „Femeile aprindeau focuri la sămbăta morților”: Gj 11; „Toamna se făcea foc pe dealuri, luna și miercurea. Se zicea că atunci veneau pe dealuri Moșu și Baba, mascați”: Mh 3; „Cu paie de la seceriș se făceau jocuri pe ulițe și se organizau petreceri cu cântec și joc, la care veneau toți. La focul de la treierat veneau jomărice mascate urât, să sperie copiii. Femeile torceau la lumina focului de paie, se spuneau povești, tineretul făcea glume. Focul era întreținut de femei”: Mh 9.

CALOIANUL

Terminologie: „Muma Ploii și Tata Soarelui, două păpuși de humă”: Dj 2–5, 9, 10, 12, Mh 1, 3, 7, 11, Ot 1, 4, 6, 9, 12, Vl 4, 5, 7, 13; „Se făcea Tata Soarelui, azi nu [se mai face]”: Mh 4; „Muma Ploii”: Mh 5, 8, Ot 8, 15; „Caloian, păpuși de lut”: Mh 12; „Zgherman se numea obiceiul și păpușa de lut”: Ot 7; „Muma Ploii e o vietate ca un fel de gușter cu pielea lucioasă și înflorată cu negru și galben, care iese după ploaie”: Vl 3.

Motivația: „Copiii făceau păpușa din pământ numită Zgherman, împotriva secetei și ca să fie recolta bună”: Ot 7; „Muma Ploii era un obicei prin care se chema revărsarea ploilor în vreme secetoasă. Tata Soarelui era obiceiul prin care se cerea oprirea ploilor, în timp prea ploios”: Vl 4, Dj 2–4, 9, 10.

Participanți: „Copiii făceau păpușa”: Dj 3; „Fete sau babe”: Dj 5; „Păpușa de lut, [modelată] ca un copil mic, era făcută de copii, pentru că ei erau curați la suflet și puteau să fie ascultați”: Dj 10, Vl 4; „Numai copii, fetițe și băieți, până la 10–12 ani”: Dj 4, 12, Mh 1, 8, 11, 12, Ot 1, 7, 8, 9, 12, 15; „Numai fetele”: Mh 4, Vl 5; „Copiii învățați de ai bătrâni”: Mh 5; „Femei mai în vârstă”: Ot 6, Vl 13.

Desfășurare: Păpuși de lut îngropate, neîngropate, aruncate în apă: „Îngropau păpușa în loc ascuns”: Dj 3; „Fetițe și băieți, până la 11–12 ani făceau

păpuși din petice și pământ (noroi din băltoacă), departe de văzul lumii, în spatele gospodăriei și de acolo plecau cu alai, cu bocete, până la mormânt, săpat de un alt copil, sub o tufă de boji. Un copil mai mare purta cele două păpuși la mormânt. Se puneau păpușile jos, lângă mormânt, se plângea cu adevărat în timp ce acestea erau îngropate una lângă alta. Pe ele se puneau petale de flori și peticul pe care au fost aduse, apoi se acopereau cu pământ stropit cu apă. Pe mormânt se puneau ramuri [verzi] și coronițe de flori. Fetele pregăteau pomana din pite de pământ, tot atâtea câți copii participau. Pe pite era înfipt câte un băț cu frunză în vârf — lumânarea. Pitele se aruncau în sus pentru a chema ploaia. Alți copii, în loc să îngroape păpușile, le dădeau pe un pârâu, apoi mergeau la un mormânt proaspăt din cimitir pe care-l stropeau cu apă adusă de la acel pârâu și spuneau: «Tata Soarelui a murit și Muma Ploii a înviat»: Dj 4; „Muma Ploii și Tata Soarelui se făceau [în perioada interbelică]. Păpușile erau făcute din trențe. Le scăldau și le dădeau drumul pe apă. Fetele se jeleau să vină ploaie”: Dj 5; „Când era secetă se îngropa Muma Ploii la crucea fântânii; [dacă seceta continua] era scoasă, ruptă și băgată în fântână”: Dj 9; „Păpușa era îngropată de copii, la fântână, lângă troița fântânii. Înainte de îngropare, păpușa era dusă în curtea bisericii, unde se ocolea biserica și se trăgea clopotul. Când se ducea păpușa să fie îngropată, se aținea calea cu gălețile cu apă, în fața și în spatele cetei. Dacă se întâmpla să fie și vreo femeie gravidă, se arunca apă pe ea, ca să fie belșug, să fie rod bun, să plouă la timp pe ogoare. Mormântul era împodobit cu flori și lumânări aprinse, ca la orice înmormântare. În timpul îngropării se spunea: «A murit Tatăl Soarelui și va învia Muma Ploii. Plouă Doamne, plouă/ Pe toate ogoarele/ Să se facă bucatele/ Să se umple pătulele»”: Dj 10; „Se îngropa pe câmp și se bocea”: Dj 12; „Azi nu se mai fac Muma Ploii și Tata Soarelui. Înainte, păpușa se îngropa pe malul râului. În sicriul făcut tot din lut se puneau flori, o lumânare și o cruce. La lăsarea în groapă fetele plângeau și spuneau: «Muri Tata Soarelui, să-nvie Muma Ploii»”: Mh 1; „Se făceau două păpuși de pământ, azi nu se mai obișnuiește. Una închipuia o persoană moartă, depusă într-un tron, cealaltă o păzea. Păpușile nu se îngropau. Se făceau la ogaș și rămâneau acolo, într-un loc [ferit]”: Mh 3; „Fetele făceau o păpușă, Tata Soarelui; azi nu se mai face. Era lăsată să plutească, cu coșciugul, pe apă. În coșciug puneau flori, coji de ouă roșii. Fetele boceau”: Mh 4; „Muma Ploii se îngropa în grădină, în bătătură. Copiii boceau, puneau o cruce la groapă”: Mh 5; „Muma Ploii se îngropa pe malul Dunării. În groapă puneau flori, coji de ouă roșii. Copiii boceau. [Când se dezgropa păpușa] era lăsată să plutească pe apă sau era aruncată în Dunăre”: Mh 8; „Copiii îngropau păpușa la hotar, între două sate. Boceau și puneau în groapă flori, coji de ouă roșii. Când o dezgropau, o aruncau în apă, cântau și jucau”: Mh 11; „Un bunic îmi povestea de Caloian: păpuși de lut cu cârpe și flori, aruncate [în apă] de fetițe și băieți”: Mh 12; „Când era secetă mare, copiii, fetițe

și băieți, până la 10 ani, puși de babe, făceau Muma Ploii din pământ, nămol. O puneau într-o cutie și o înconjurau cu flori. Unul lua cutia în mână, ceilalți mergeau cu lumânări aprinse și plângeau. Ne rugam să plouă, ocoleam tot satul și o azvârleam în fântână. Tata Soarelui făceam, ca să înceteze ploile, și de câteva ori pe vară, dacă era prea ploioasă. Îl făceam tot din lut, împodobit cu flori și-l îngropam seara sub un pom (prun, măr, gutui), în grădină și nu se mai dezgropa. Îl îngropam pe Tata Soarelui, cu flori și lumânări, ca să iasă soarele. Copiii boceau: «Aoleu, a murit Tata Soarelui și a înviat Muma Ploii»: Ot 1; „Se făceau două păpuși, Muma Ploii și Tata Soarelui, acum nu se mai obișnuiește. Le îngropau la o fântână, în groapă se turna apă, le udau și participanții la ceremonie. Nu se mai dezgropa, se uda mormântul timp de 40 de zile dacă nu ploua”: Ot 6; „Copiii duceau zghermanul (păpușa) pe malul bălții Dunării, îl îngropau cu flori, coji de ouă roșii, împodobeau mormântul cu ramuri verzi și flori, îl boceau ca pe un mort și-l lăseau acolo, nu-l mai dezgropau”: Ot 7, 9; „Copiii făceau o păpușă din cârpe, o aruncau pe Olt ca să plouă, boceau și făceau pomană”: Ot 8; „Copiii făceau o păpușă, dintr-o creangă de măr și niște zdrențe, o îngropau la cumpăna fântânii. Jeleau și spuneau: «Tata Soarelui a murit, ploile au venit»: Ot 12, 15; „Muma Ploii și Tata Soarelui erau două păpuși din pământ clisos. Îngropau păpușa la rădăcina unei cruci [făcută tot de copii] din nuiiele mai groase sau din coceni de porumb. Când erau prea multe ploi îngropau pe Muma Ploii, ca să nu mai plouă; când era secetă mare îngropau pe Tata Soarelui ca să oprească seceta și să dea drumul ploilor. Boceau ca la mort, puneau flori în groapă. Păpușa nu se dezgropa niciodată”: VI 4; „Fetele făceau două păpuși de lut. Muma Ploii avea păr lung, de femeie, [modelat] din lut. Tata Soarelui avea, pe cap, o pălărie din lut. Păpușile nu erau îmbrăcate. Muma Ploii era îngropată pe câmp ca să plouă, pe marginea mormântului puneau lemnițe, ca niște lumânări și boceau. Tata Soarelui era pus pe mărăcini, când ploua prea mult”: VI 5; „Muma Ploii era o păpușă de lut făcută de femei bătrâne. Era [modelată] cu păr mare. O aruncau întreagă în fântână după care făceau trei mătăanii”: VI 13.

Alte practici: „Dacă nu ploua se făceau schierași: un om te striga din casă și-ți arunca apă în față”: Dj 13; „Știuleți de porumb cu foile lor se aruncau în fântână sau pe apa Jiului, ca să plouă”: Dj 17; „Se lua fân și se uda în pârâu. Copiii se udau între ei cu găleata. Preotul slujea pe câmp”: Gj 9; „Preotul făcea rugăciune la râu, unde participa tot satul, muia steagurile în apă”: Gj 8, 10, 11, Mh 3; „Când nu ploua, se ducea o cruce veche din cimitir și se băga în apă, unde rămânea până ce o lua apa la vale”: VI 12, Dj 5; „Când erau ploi prea multe oamenii strigau «Ho, Mario, ho!»”: VI 7.

PAPARUDA

Terminologie: „Paparudă”: Dj 1–4, 6–17, Gj 1–4, 6–15, Mh 1–12, Ot 1, 2, 5–16, Vl 2, 3, 5, 7, 11–16; „Păpărudă”: Dj 5; „Pipirudă”: Gj 5; „Paparudele”: Ot 4, Vl 4.

Motivația: „Când nu ploua”: Dj 1, 3, 11, 12, Ot 1, 2–4, 5, 12; „Vara la vreme/timp de secetă”: Dj 10, 13, 15, 17, Gj 3, 4, 6, 10, 11, 15, Mh 1, 4, 7, 9, Ot 8, 9, 15, Vl 2, 3, 12, 13; „Pe vreme de secetă, la Rusalii/ după Rusalii”: Dj 6, Mh 11; „Paparuda era o rugă la Dumnezeu și ploua de multe ori [după aceea]”: Dj 2; „Și acum se fac paparude, dar mai rar”: Dj 1, 2, 10, Mh 2; „Azi nu se mai păstrează obiceiul”: Dj 3, 6, 7, 11, Mh 1, 3, Ot 16; „Vara când nu ploua, în amurg”: Gj 1, 2; „Vara se cerea cerului să aducă ploaie”: Gj 12, 13; „Vara, când era secetă mare, era credința că dacă umblă Paparuda, vine ploaia”: Gj 14, Mh 10, Ot 6; „Vara, prin iulie, când erau călduri și secetă mare”: Mh 2, Vl 4, 14, 15; „În timp de secetă, de obicei de Înălțare”: Mh 8.

Participanți: *Fete și băieți:* „Fetițe și băieți. Copiii erau socotiți curați la suflet și se împlinea dorința, ploua. În alai mai erau una, două femei mai bătrâne care primeau darurile, apărau de câini”: Dj 1, 13, 17; „Fetițe și băieți până la 11–12 ani de români și țigani. Copiii aveau rugă la Dumnezeu”: Dj 2; „Fetițe și băieți, copiii sunt curați”: Mh 6; „Fetițe și băieți de cinci-zece ani, curați la suflet și dădea Dumnezeu ploaie. De obicei copii săraci de români, mai rar de țigani”: Vl 3; „Fetițe și băieți”: Dj 10, 11, 15, Gj 1, 5, 10, 11, Mh 2, 3, 12, Ot 6, 9, Vl 5, 7, 12, 16; „Numai de țigani”: Dj 12, Mh 5, 7, 8, Ot 1, Vl 4; „Mai mult de țigani”: Gj 4, Mh 1, 4, 11; „Fetițe și băieți de țigani, de șase-opt ani, însoțiți de o țigancă mai bătrână”: Dj 4, Ot 13, 14; „Doi-trei copii, fetițe și băieți din sat: Dj 4; „Fetițe și băieți de 7–12 ani”: Ot 10; „Fetițe și băieți până la 12–15 ani”: Vl 2, 13; *Fete:* „Numai fetițe”: Dj 3, 5, Mh 9, 10, Ot 7, 8, 12, 15, 16, Vl 11; „Fetițe de țigani și români”: Dj 9; „Fetițe din sat, azi rudărese”: Ot 2; „Fetițe de țigani”: Dj 6, 16, Gj 3, Ot 4, 5, Vl 14; „Fetițe de rudari însoțite de femei”: Vl 15; „Fetițe de 9–15 ani”: Gj 13; „Fetițe până la 10 ani, de români și rudari”: Dj 7; „Fetițe de 12–15 ani”: Gj 2; „O fată de 16–18 ani”: Gj 6; *Băieți:* „Numai băieți”: Gj 7–9, 12, 14, 15.

Costum/ Mască vegetală: *Fustă de boji:* „[Paparudele erau acoperite] cu frunze, lujere, tufe de boji verzi, înșirați pe o sfoară și puși la brâu, ca o fustă până la genunchi. De la brâu în sus erau dezbrăcate, cu picioarele goale, cu capul gol”: Dj 1–7, 9–13, 15–17, Gj 2, 3, 10, Mh 1, 3–5, 7–9, Ot 4–7, 9, 10, 12–14, Vl 2, 4,

7, 11–14, 16; „În pielea goală, acoperiți cu boji”: Mh 12; „Bojii sunt legați cu vârfurile în jos ca să se scurgă apa”: Gj 15, VI 5; De obicei se învelea cu boz peste corpul gol. Uneori băiatul își mai păstra cămașa”: Gj 14; „Cu frunze de anine și de boji”: Gj 11; „Cu boji de porumb”: Gj 5; „Cu frunze de boji, de lipan”: Ot 2; „Cu boji peste cămașa lungă”: VI 15; „Cu frunze de ferigă sau bozie peste cămăși”: Gj 4, 12, 13; „Peste haine legau bozi”: Gj 1, 15; „Erau despuiați. Cu bozi de la brâu în jos, la cap legați cu flori de mușcată”: Ot 1; „Cu părul despletit, cu boji prinși pe ată”: Ot 8; „Cu frunze de boji, crengi de tei, flori și haine curate”: Mh 6; „Cu frunze și flori”: Gj 9, Mh 2, 10, Ot 15, 16; *Acoperiți pe tot corpul*: „Cu boji verzi peste țoalele ei. Îi ziceau bleoj de care își puneau și pe cap”: Gj 6; „Cu bozie, îmbrăcămintă zdrențuroasă. Unii băieți purtau cârpe negre cu găuri la ochi, să nu fie recunoscuți”: Gj 8; „Fustă de bozi și sus aveau frunze”: Ot 16; „Goi, acoperiți cu frunze și pe cap. Se împodobeau cu bozii de sus până jos, mascați cu verdeată ca o brezaie”: VI 3.

Desfășurare: „Paparudele erau stropite cu apă ca să plouă și să fie rod bogat”: Dj 1, 3, 6, 7, 10, 12, 13, 16, 17, Gj 2–5, 7, 12, 13, Mh 1, 2, 4, 6, 9–12, Ot 2, 4, 7, 8, 10, 12–15, VI 4, 12, 14–16; „Mergeau câte trei, patru copii cu mama lor. Mama se închina și se uita în sus [la cer] și cânta și copiii [cântau] după ea. Mergeau pe uliță și îi opreau oamenii care aveau plăcere. Nu intrau în curte. Jucau la fântâni, unde fântâna era în stradă, luai apă din fântână și turnai pe ei o găleată, două”: Dj 2; „Paparuda juca pe uliță, prin curțile gospodariilor”: Dj 9, 17; „Pe unde întâlneau prin sat bărbați și femei cu lucrul și în răscruci, cei doi, trei copii făceau horă mergând în cerc și învărtindu-se pe loc, sărind de pe un picior pe altul, bătând din palme și cântând”: Dj 4, 10; „Femeile mai bătrâne mergeau cu gălețile cu apă și aruncau cu cantă pe ele, până se făcea baltă, jos”: Dj 2, 4, 11, Mh 5, 16, Ot 1; „Le stropeau cu apă și udau și crucile de la poduri, să ploaie”: Dj 9; „Alaiul era condus de una, două femei mai în vârstă care cântau alături de copii, primeau darurile, apărau de câini”: Dj 10, 13, VI 3; „Le stropeau cu apă dar și Paparudele umpleau de apă toți trecătorii”: Gj 6, 11, VI 2; „Paparudele umblau pe uliță, strigau oamenii la poartă, care ieșeau și le udau. Paparudele se învăteau și cântau și la sfârșit aruncau bojii în apă sau în ciutură”: Gj 15; „Mai ales femeile le stropeau”: Mh 8; „Paparudele purtau o icoană pe care oamenii o sărutau când erau stropiți cu apă”: VI 2; „Paparudele umblau pe uliță, din casă în casă. Purtau căldărușe cu apă și stropeau peste holdă, peste oameni, ca să-i plouă. Oamenii aruncau apă pe ele. Jucau un fel de horă și cântau”: VI 3, 7; „Paparudele se învăteau pe loc când erau stropite și se dădeau pe lângă cei care le stropeau și se scuturau de apă pe ei. Fetele și flăcăii care veneau după Paparude cântau cântecul Paparudei”: VI 4; „Paparudele jucau cu fața spre recoltă, o stropeau cu apă și cântau”: VI 11; „Când erau

stropite cu apă, Paparudele săreau și cântau“: VI 13; „Paparudele erau chemate în curțile oamenilor, puse să cânte și să joace. Gazdele le stropeau cu apă pe picioare, nu pe tot corpul“: VI 15.

Texte de paparudă: „Paparudă-rudă/ Vino de mă udă/ Să crească porumbele/ Cât pătulele/ Să nu ne dați cu strachina/ Să ne dați cu banița“: Dj 1; „Rudele, Paparudele/ Ploaie Doamne, ploaie/ Fetele să se moaie/ Pământul să rodească/ Copiii să crească“: Dj 4; „Paparudă-rudă/ Vino de ne udă/ Cu găleata rasă/ Ploile se varsă/ Cu găleata plină/ Ploile să vină“: Dj 10, 13; „Paparudă-rudă/ Vino de ne udă/ Să crească porumbele/ Cât gardurile/ De joi până joi/ Să dea nouă ploi“: Dj 17; „Paparudă-rudă/ Plouă de ne udă/ Da cu ce, cu ce/ Cu gălețile/ Cu găleata plină/ Ploile să vină/ Cu găleata rasă/ Ploile se varsă/ Dă-ne Doamne cheile/ Să deschidem ploile“: Gj 6; „Paparudă-rudă/ Ieși afară de ne udă/ Cu găleata-leata/ Peste toată ceata/ Cu găleata plină/ Ploile să vină/ Cu găleata rasă/ Ploile se varsă/ Adă Doamne cheile/ Să descuiem ploile/ Că de când n-a mai plouat/ Porumbașii s-au uscat/ Auză-ne Doamne/ Că murim de foame“: Gj 15; „Paparudă-rudă/ Vino de ne udă/ Cu găleata plină/ Ploile să vină/ Cu găleata rasă/ Ploile se varsă/ Cu găleata nouă/ Să vină cu nouă/ Ploaie, Doamne, ploaie/ Ploaie cu huzoare/ Să curgă șiroaie/ Pământul să-n moaie“: Mh 1; „Paparudă-rudă/ Ieși afar’ și udă/ Udă cu găleata/ Peste toată ceata/ Udă cu ulciorul/ Peste tot poporul/ Adă, Doamne, ploile/ Să curgă șiroaiele/ Să curgă pâraiele“: VI 2; „Paparudă-rudă/ Vino de ne udă/ Cu găleata-leata/ Peste toată ceata/ Udă-le, udă-le/ Paparudele./ De joi până joi/ Patruzeci de ploi/ De marți până marți/ Niciodată să nu mai stați/ Cine-o da cu ciuru/ Să-i umple pătulu/ Boabele ca nucile/ Drugile ca furcile“: VI 3; „Paparudă-rudă/ Ieși afar’ și udă/ Cu găleata nouă/ Plouă Doamne, plouă/ Adă Doamne cheile/ Să deschidem cerurile/ Să se puie ploile“: VI 5; „Adu maică cheile/ Să deschidem cerurile/ Ca să-nceapă ploile/ Să facă bucatele/ Să facem colăcei/ Să dăm la voinice/ Să facem covrigi/ Să dăm la voinici/ de joi până joi/ Să dea o mie de ploi“: VI 7; „Paparudă-rudă/ Vino de ne udă/ Cu găleata plină/ Ploile să vină/ Cu găleata rasă/ Ploile se varsă/ Cu găleata-leata/ Să uzi toată ceata/ De joi până joi/ Să dea nouă ploi“: VI 13.

Daruri: *Alimente și bani:* „Ca mulțumire [oamenii] dăruiau [Paparudei] mălai, ouă, bani“: Dj 1, 3, 12“; „Copiii nu cereau nimic dar primeau pâine, brânză, ouă, mălai, bani“: Dj 2, 7, 17, Mh 4, 5, 7, Ot 1, 2, 10; „Primeau câte o sită de făină, bani, carne, porumb, grâu. Țiganca matură care-i însoțea strângea totul în traistă“: Dj 4; „Se dădeau bani, o bucată de mălai, fructe“: Gj 5, 11; „Dădeau de mâncare, un găvan de mălai, mai rar și bani“: Ot 7; „Le da câte un ou, câte un ban, porumb și grâu“: VI 3; „Primeau bani și ouă“: VI 4; *Alimente:* „Primeau de mâncare,

pâine, mămăligă: Dj 5, Mh 11; „Li se da mălai, pâine, găină, ouă”: Dj 6; „Primeau nuci”: Gj 2; „Primeau făină, boabe, carne, ouă”: Gj 3; „Numai țiganilor le da ceva de mâncare, la ceilalți, nimic”: Gj 4; „Mălai, pâine, roșii, untură”: Ot 8, 9; „Câte o strachină de mălai, de făină”: Ot 12; *Bani*: „Primeau numai bani”: Dj 13, Gj 12, 13, Ot 14, VI 15; „Se mai aruncau bani înaintea lor”: Mh 6; „Paparudele puneau banii în căldărușele cu care umblau”: VI 2.

PARTEA A III-A

VIAȚĂ COMUNITARĂ

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI COMUNITARE
REPREZENTĂRI MITICE

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI COMUNITARE

În acest capitol au fost incluse materiale de teren ce prezintă obiceiuri la care, pe toată durata sau în anumite secvențe temporale participă majoritatea membrilor comunităților rurale. Aceste obiceiuri interesează întregul sistem de conviețuire rural pentru că au stabilit ori sunt o consecință a unor norme cutumiare de proprietate, de comportament economic, social și ritual.

Materialul cules privind *întemeierea satelor* se află la limita dintre legendă, ca specie a folclorului literar (se are în vedere partea de anecdotică) și elemente ale adevărului istoric, la care se adaugă date lingvistice, în special referitoare la modificările fonetice ale termenilor care denumesc localitățile. Majoritatea legendelor au ca geneză nevoia de a se explica numele satelor, dar cele mai multe sunt complexe, adăugând aspecte de ritual și date privitoare la originea locuitorilor.

Denumirea se crede a fi legată de: originea teritorială a locuitorilor, fără legătură cu numele satului; un erou întemeietor (tipul care apare cel mai frecvent); construcții sau amenajări importante existente în sat sau în vecinătatea lui; oronime locale; ocupația principală a locuitorilor; prezența unor animale, plante; elemente legate de evenimente istorice, obiecte rituale.

Legende mai conțin explicații ale modificării, mutării sau vechimii vetrelor de sat, tipul de proprietate funciară, părți epice legate de posesia pământului și de cei care l-au avut sau de mutarea vetrei, viața eroului eponim (localizarea lui originară, căsătoria, averea, motivația ajungerii lui în sat, defectele fizice sau de caracter).

Obiceiurile de stabilire a moșiei și vetrei satului, a hotarelor individuale au fost găsite în special în satele vechi, cu structură istorică moșnenească, dar au fost consemnate și în localități istoric atestate ca fiind de clăcași, iar din acest motiv apar și modalități de fixare a hotarelor pământurilor boierești.

Obiceiurile legate de delimitarea hotarelor moșiei, a satului și cele ale locuitorilor sunt prezentate împreună pentru că, fie din cauza unor similitudini reale, fie din cauza fenomenului de contaminare, unele sunt aceleași, indiferent că se referă la terenurile comune ori la proprietățile individuale. Sunt practici foarte vechi, ce țin de așa numitul *obicei al pământului*, confirmat adesea, ulterior, de hotărâri juridice și de care s-a ținut seama la întocmirea codurilor oficiale de procedură.

Pentru stabilirea sau reconfirmarea hotarelor moșiei satului: jurământul cu pământul în opincă, pe cap sau purtarea lui în spate, ocolirea cu vite (ce amintesc de importanța rituală a elementului considerat primar, pământul, obicei aflat și la stabilirea vetrei de sat ori a suprafețelor individuale), marcarea terenului cu o brazdă de plug, ce-l înconjură (un fel de consfințire a dreptului primului venit, găsită și la întemeierea vetrei), aruncarea securii dintr-un punct fix, în mai multe direcții. Apar și elemente care întăresc ritualitatea: lumânări aprinse, cămașa ciu-meii, călugări, babe iertate.

La delimitarea vetrei au fost consemnate: bătuțul parului (element străvechi, metaforă a întemeierii genealogice, aflată și la delimitările terenurilor individuale), la care se adaugă practici apotropaice legate de ciumă.

Obiceiurile legate de fântâni fac parte din categoria celor de purificare, propitiere, fertilitate și a ciclului de pomeni, pentru că este implicată apa, element vital, care se regăsește în toate ceremonialurile importante. Participă ctitorii, săteni, simpli trecători. Informațiile de teren se referă atât la fântânile construite în vatra satului, cât și la cele din moșie.

Înainte de săpare: alegerea magică a terenului, sfințirea lui, pusul unui vas cu apă sfințită și a banilor de argint (element de purificare), claca de lucru; după terminarea amenajării: slobozirea apei și pomana fântânii, pusul crucii, momente când se face sfințirea de către preot. Mai apar sarea, hora de pomană, ruga pentru ploaie (obicei din categoria Caloianului și a Paparudelor). Ceremoniile atestă și întăresc sacralitatea apei care, astfel, va putea fi parte a altor ritualuri majore.

Semantic, *strigarea peste sat* face parte din obiceiurile legate de foc, de purificare, implicând apotropaicul, alungarea forțelor malefice, iar calendaristic este una dintre mărcile începutului anului agricol. Se adaugă, uneori cu nuanțe peiorative, elemente de sancțiune socială a ieșirilor din nornele comportamentale. Cetele, alcătuite, în general, din flăcăi, încep prin a striga, a *aușa*, (sunete care trebuiau să gonescă duhurile rele) se plasează, mai întotdeauna, pe locurile înalte (inițial, pentru a putea influența și moșia satului) și răscruci (zonă încărcată de duhuri rele) și rostogolesc roți aprinse. Participă tot satul, iar sancțiunile pentru eventualele insulte aduse de băieți sunt rare, atât pentru că există un oarecare anonimat cât și pentru că rușinea de a fi supus oprobriului public prevalează.

Șezătoarea a fost, inițial, o instituție premaritală controlată de ceata de fete. În fapt, șezătoarea cuprinde grupe de vârstă diferite, dar predominantă este categoria celor tineri necăsătoriți. Temporal, se începe cu lucrul (tors, cusut, etc.), se continuă cu sosirea flăcăilor și se încheie cu un complex de manifestări folclorice, cântece, povestiri, câteodată și joc. Importantă este atmosfera propice cunoașterii tinerilor. Șezătoarea, deși are o funcție preponderent socială, păstrează importante elemente de ritualitate: farmece pentru adus feciorii, acte de divinație, focuri în exteriorul gospodăriei, jocuri cu măști. Prin contaminare, apare și cămașa ciumei.

Nedeia, sărbătoare tipic pastorală, a cunoscut în multe sate o glisare semantică, spre confuzia cu hramul bisericii. Din acest motiv, timpul manifestării variază între primăvară, vară și toamnă, iar locul poate fi curtea bisericii, dar și muntele, acolo unde se face stâna. Esența obiceiului era adunarea ciobanilor, odată cu începutul anului pastoral, când se formau turmele, prilej de sfințire a animalelor, de stabilire a cantității de brânză convenite proprietarilor de oi, dar și de cunoaștere a tinerilor, deci exista și o funcție premaritală.

În afara caracterului social, apar manifestări importante de ritualitate: botezul animalelor și al viilor (caracter de propitiere și apotropaic), pomană de obște cu masa comună. Nedeile sunt însoțite de elemente folclorice, cântecul și jocul. La participarea obștei se adaugă persoane din satele învecinate sau chiar orășeni, ceea ce a dus la extinderea caracterului comunitar.

Întovărașirile la muncă și claca fac parte din categoria obiceiurilor legate direct de muncă, cu accent pe ajutorul reciproc, la care se adaugă sprijinul comunității față de cei aflați în dificultate (văduve, orfani, bătrâni singuri). Ca tip de manifestare, există unele diferențe: întovărașirea se întemeiază pe o cantitate de muncă și timp egale sau echivalente și nu presupune nici o formă de retribuire, cu excepția situațiilor-limită când una dintre părți nu-și poate îndeplini angajamentul și trimite un înlocuitor; cel la care se face claca poate răsplăti, în anumite circumstanțe, pe cei care îl ajută. De asemenea, în timp ce întovărașirea de limitează la munca propriu-zisă, claca are momente de sărbătoare comună, în care apar povestirile, cântecul, jocul, masa comună. În aceste secvențe apare, deși cu rol secundar și funcția premaritală a obiceiului, deoarece este un prilej, pentru tineri, de a se întâlni, evalua și cunoaște astfel mai bine.

Hora satului are, în principal funcție premaritală, de cunoaștere a tinerilor, de inițiere în comportamentul social comunitar. Hora prezintă un cumul de manifestări care includ socialul (reprezentat prin participarea, ca actanți sau privitori, a majorității sătenilor și, mai ales, prin comentariile lor, inclusiv strigăturile, specie liminală între epic, social și mnemotehnică coregrafică), folclorul muzical și coregrafic, portul popular de sărbătoare.

Ansamblul de reguli care guvernează intrarea la horă sunt tot atâtea expresii ale mentalității comportamentului dintre sexe (băiatul invită) și familial — interdicția fetei mai mici de a-și marca astfel intrarea în rândul posibilelor mirese, înainte ca sora mai mare să fie căsătorită, nevestele joacă lângă soți. Dispariția unor restricții indică o mutare a accentului spre sărbătoresc. Apar, în perioada de mare încărcătură religios-magică a Paștelui, elemente străvechi de fertilitate, ouăle jucate de fete în mijlocul cercului magic al horei, ori, la Sf. Ion, apa.

Salutul are reguli precise care sunt un adevărat cod ce exprimă comportamentul social al comunității rurale. Este evidentă concentrarea pe diferențele de sex și de vârstă, alături de funcțiile statutului de familie. Semantic, salutul este o urare, un act de magie care aparține întregului complex ce cuprinde formulele verbale care apar în toate ritualurile de propitiere.

Au fost consemnate două categorii de salut: cele cotidiene și cele care apar în ceremoniale. În cotidian, apar respectul datorat de către tineri, vârstnicilor și de către femei, bărbaților. Ceremonial, formulele cuprind elemente religioase (prunc creștinat, iertarea cerută lui Dumnezeu, pentru un suflet care s-a dus) dar și secvențe de propitiere, așa cum este „Bună dimineața!” adresată mirilor, indiferent de momentul zilei.

VATRA ȘI MOȘIA SATULUI

Legende de întemeiere: „Se spune că primii oameni ar fi fost niște ciobani care s-ar fi așezat pe Valea Săliștii, erau veniți cu oile de la Amaradia; apoi a venit o apă care a despărțit satul în Amărăștii de Sus și de Jos”: Dj 1; „Se spune că au fost unii din Golumb, Golumbeanu, erau îmbulziți; se mai spune și că Mocofanii ar fi cei mai vechi din neamuri, dar nu se știe de unde au venit”: Dj 3; „Satul se cheamă Cetate după ruinele cetății. Satele au fost, de fapt, Ulmu, care este cea mai veche așezare, care și-a luat numele de la partea unde a fost cimitirul vechi, pe Dealul Ulmului, la un km și jumătate distanță de actuala vatră a satului; sate au mai fost Cărmizarii și Ciocănarii. Fântâna Banului a fost sat și el al comunei Cetate, acum inclus în comună. Și-ar fi luat numele de la un cioban, Banu, care a săpat o fântână aici. La doi km de actuala comună, pe partea dreaptă a șoselei, la Eleșteul Drugă era vatra veche a comunei. Polcovnicul Haralambie avea o moșie pe actuala vatră și el a construit aici o biserică și oamenii au părăsit vatra veche și s-au așezat în jurul bisericii”: Dj 4; „Se spune că ar fi existat unul cu numele Coțofeana și de la el și-ar fi luat satul numele”: Dj 5; „Se zice că satul se cheamă așa pentru că vatra s-a mutat des”: Dj 7; „Există o legendă de întemeiere de către un erou eponim, pe nume Gogoasă, venit din Gorj, care s-ar fi așezat la Trocaia, cu o nevastă de furat”: Dj 9; „Se spune că într-una din incursiunile turcilor, pe care le făceau având și cuști cu animale de pradă, una din cuști ar fi rămas deschisă și ar fi ieșit un leu, care a fost hăituit și omorât pe locul numit azi Valea Bisericii”: Dj 10; „Numele satului s-ar trage de la un căpitan al lui Mihai Viteazul, anume Mârza, care l-a servit și pe Șerban Cantacuzino. Mârza a primit o moșie de la Mihai Viteazul la Apele Vii. El și-a adus oamenii din Apele Vii să-i muncească moșia. Acești oameni se numeau Mârzanii lui Mârza și [prin schimbări fonetice] au devenit Mârșanii”: Dj 11; „Când s-a mutat satul de la Biserica Arsă s-a așezat pe un ostrov și de aceea i-a pus numele Ostroveni. Se spune că de mult moșia satului a fost a oamenilor, că a fost sat de moșneni. Într-un an a fost secetă mare și oamenii s-au dus la un boier, Coțofeanu, la Craiova, cu ocolnița satului. Au depus-o ca gaj pentru un oboroc de mei, ca să scape de foamete. Boierul n-a venit să pună stăpânire și oamenii au stat liniștiți și nu s-au dus cu banii să-și ridice actul; boierul a trimis după ei, dar ei n-au venit. Copiilor boierului le-a venit gust de moșie. Din frunțașii satului au adunat bani să plătească datoria, dar boierul a zis că este prea târziu, că nu aduseseră banii la timp. Moșia trebuia împărțită de copii iar ei au făcut atunci și statului parte și au împărțit restul între ei”: Dj 13; „Satul a fost așezat în pădure, îi și zice Sălcuța de Pădure; la început au fost câteva odăi, dar nu și-a schimbat vatra, doar s-a extins”: Dj 15; „Se pare că înainte toți oamenii erau concentrați la Grecești; epidemia de ciumă a dus la răspândirea lor; oamenii

au părăsit locul și s-au format satele: Grecești, Horezu-Poenari, Bârza, Valea Stanciului, Țugulești. De altfel s-au descoperit urme ale unei biserițe foarte vechi la Grecești. Valea Stanciului și-a luat numele de la primul care s-a așezat aici, un oarecare Stanciu. Se zice că satul Valea Stanciului ar fi fost în Lunca Jiului, la est de vatra actuală și s-ar fi mutat de pe un mal pe altul din cauza inundațiilor. Pe malul celălalt au rămas urmele vechilor mori de apă”: Dj 17; „Se spune că a fost întemeiat de un păstor cu numele de Bran, venit din altă parte”: Gj 3; „Satul a fost întemeiat de doi ciobani veniți de la munte, Bâra și Lupu. Aceștia au adus pe cai două pietre cu care au construit Fântâna de Piatră. Pe locul Fântânii de Piatră astăzi se folosește o ciutură”: Gj 4; „Denumirea se trage de la o femeie, Dobra; după ea au venit alte neamuri, Econoama și Polina Ștefănescu; apoi frații Culcer și Voiculeștii; fiecare își făcuse cula lui”: Gj 6; „Se spune că primii locuitori au venit din Peștișu Mare, Peștișu Mic și Câmpu lui Neag, din Hunedoara, prin transhumanță”: Gj 9; „Boierii, înainte de Cuza, au adus aici oameni la muncă. Înainte de Cuza a fost aici proprietatea Farcaș. De la el se trage numele”: Gj 13; „Au fost doi frați voievozi Vlad și Andrei care și-au împărțit proprietățile în Andreiești și Vladimir”: Gj 15; „Se spune că satul a fost întemeiat în epoca lui Vlad Țepeș. Legende există cu privire la numele satului: de la numele unei fete, Brezița, răpită de turci; -de la o pădure de brazi, aflată pe dealul Epureasca, care a ars; de la Boul Breaz, scufundat într-o mlaștină, Breazul, apoi Breznița; de la numele unui moșier, Breznilă; de la numele unui cioban, Brezniceanu, venit de la Breznița-Deal”: Mh 2; „Se spune că exista un haiduc cu numele Corcoveanu”: Mh 4; „Există o legendă despre un tun de cireș cu care s-au bătut localnicii cu turcii, dar [aceasta este net ulterioară] înființării satului”: Mh 3; „Există mai multe variante ale numelui satului: corni, copaci, mai sunt toponime ca Poiana cu Corni; onomasticul Corlat, om priceput în a face corlate; Corlat a fost un haiduc stabilit pe aici; au mai fost două localități, Suha și Babinți, azi dispărute, amintite în documente, care aveau aceeași vechime ca și Cornățelul; s-ar putea ca la Cișmele să nu fi fost vatra vechi a Cornățelului ci a uneia din aceste două sate dispărute”: Mh 5; „De la dealul Dâlboca; se zice că satele au fost așezate pe deal, găștele au zburat din sat și au venit pe apa Coșutei și așa au venit oamenii pe actuala vatră. Se spune că și azi sunt urme de așezare pe Dâlboca”: Mh 6; „Gârla Mare se pare că și-a luat numele de la izvoarele care pleacă din poala dealului, care formează o apă-ierugă, apoi gârloacă, apoi Gârla Mare, și se varsă în Dunăre”: Mh 7; „Terenul satului era acoperit de o pădure de stejari. Când a apărut tăbăcirea pieilor se venea aici după gogoși de tufă [stejar]. Erau întrebați cei care veneau din Cernet după gogoși. «De unde vii? De la gogoși», și de aceea numele satului a rămas Gogoși”: Mh 8; „Se spune că un om pripășit pe aici făcea negoț cu căruța. Iapa se numea Nova-hi, Nova! Și de aici numele satului”: Mh 9; „Vechea vatră se afla pe locul actualului sat Săliște. Se spune că din cauza unei

năvăliri, toată populația s-a mutat, s-a rupt satul în trei părți, pe Valea Sacă, Peșteră, Râu Morii. Valea Sacă va fi viitoarea așezare Săliște; Isverna, din cei așezați la Peșteră; iar pe râul Morii a apărut cătunul Cănicea. Înainte, locuitorii bătrâni îi spuneau Săliștei, Săliștea Isvernei”: Mh 10; „Ar fi fost niște ciobani pe aici care ar fi găsit un pistornic și de aceea satul s-a numit Pristol. Primele case ale satului ar fi fost în Deal, la Conac; apoi s-au făcut case și pe vale, unde s-au făcut și ceșmele cu cai [lemne cioplite cu capete de cai]. A bătuit holera și-a omorât vitele și o femeie s-a dus să bea apă și acolo a văzut o femeie care i-a spus: «Nu te speria, sunt holera, dar plec în altă parte»”: Mh 11; „Numele satului vine de la faptul că din cauza curenților de aer și a frigului prunii rămăneau mici sau pentru că se făceau prune multe. Înainte satul a fost la Valea Gârniței, la Inești, la biserica veche”: Mh 12; „Numele satului vine de la moș Branco”: Ot 1; „Locuitorii au venit pe locurile acestea, unde era un general rus, Gurko. După ce au plecat armatele rusești, oamenii și-au făcut case aici”: Ot 5; „Legenda spune că pe locul unde se află Oboga de Mijloc a fost un obor de vite, și aici s-au stabilit primii oameni. Oboga de Mijloc pare a fi fost partea cea mai veche a localității, iar cea mai nouă este Oboga de Jos; Oboga de Sus pare a fi la fel de veche ca cea de Mijloc. Se spune că satul și-ar fi luat numele de la un obor, un târg mare care se făcea pe aceste locuri”: Ot 6; „Au fost doi ciobani, Spânu și Vânătu. De la numele lor se trag și numele satelor Spineni și Vânătu”: Ot 11 „Satul a fost întemeiat în 1879 prin înproprietărirea oamenilor veniți din 50 de comune din sudul Olteniei, iar în 1893 satul a devenit comună. Numele a fost dat de la Valul Traian care străbătea localitatea”: Ot 12; „La sfârșitul sec. XVIII; [se spune că] locuitorii au venit de pe Valea Tecuciului”: Ot 13; „Satul e unul de adunătură. Numele se explică fie prin existența unui boier pe nume Vergu, fie prin existența unei așezări de rudari care se ocupau cu împletiturile de nuiete [vergele]”: Ot 15; „Cam pe la sfârșitul sec. XVIII au fost aduși aici clăcași din Transilvania, care fuseseră ciobani”: Ot 16; „Sunt două legende: se spune că pe vremea romanilor a existat un cioban care avea câini mulți și răi și se numea Ene. «câinii lui Ene» de unde ar fi venit Căineni; un bogătan cu moșie mare a avut trei băieți care nu l-au ascultat și i-a blestemat: pe ăl lacom ca un porc l-a trimis și a fondat Porcești, ăl prost ca un bou, Boița și ăl rău ca un câine, Căinenii”: VI 3; „Se spune că a fost o ceată de haiduci urmăriți de poteră. Doi haiduci, Grădea și Băilă s-au ascuns în pădurile de pe teritoriul actual al Grădiștei. Grădea a format satul Grădiștea iar Băilă s-a așezat în stânga Oltețului și a format satul Băila”: VI 5; „La 1400 se vorbea de comuna Alunu și de satul Igoiu. Oamenii s-au ocupat de exploatarea pietrei. Munca este foarte grea. Pe timpul verii lucrau în carieră goi; de aici și numele Igoiu-ăi goi”: VI 6; „Lădești a fost înființat de multă vreme, veneau aici cercelari (negustori de obiecte mărunte), cu lăzi aduse în spinare și de aici s-ar trage numele Lădești. O altă variantă spune că satul s-ar fi înființat pe vremea austrieilor”: VI 7; „În satul

Perișani nu exista casă care să nu aibă cel puțin un păr, satul Poiana a fost întemeiat de șase, șapte familii în mijlocul unei poieni. De comuna Perișani aparțin: Perișani, Mlăcenii [care și-a luat denumirea de la o mlaacă = mlaștină], Băieși, pentru că erau mulți băieși care scoteau aur din nisipul aurifer, Spinu, erau mulți mărăcini, Surdoni, s-a așezat întâi un surd în sat: VI 11; „Numele satului vine de la Rotaru, rotar din Ialomița, venit aici cu alți locuitori, din cauza năvălirilor”: VI 8; „Satele componente au fost denumite după numele bătrânilor care le-au înființat; Păușești s-a numit după Păun”: VI 10; „Se zice că ar fi fost o familie Slătioareanu. Slătioara ar fi fost înființată de doi frați, Stan și Vlad, veniți dinspre Gorj”: VI 13; „Se spune că pe vatra satului ar fi venit domnitorul Matei Basarab cu o sută de ostași, de unde denumirea satului”: VI 15; „Numele vine de la o jupâneasă, Vlădeasca, care a avut moșie aici”: VI 17; „Numele vine de la haiducul Voinea. El a întemeiat satul. Aici a fost sat de haiduci. La Mălăia (sat vecin) a fost haiducul Mălăi. La Ciungetu a fost haiducul Ciungu. Aici, în satele astea se adăposteau haiducii”: VI 18.

Obiceiuri legate de fântâni: „Când se sloboade fântâna se făcea și se face și azi o mică petrecere, în special la fântânile din câmp; fiecare aduce câte ceva”: Dj 1; „Se sfințește și se făcea o masă, pomana fântânii și azi se face slobozirea fântânii și pomana fântânii”: Dj 5, 3, 6, 7, 8, 10, 17, Gj 3, VI 2–4; „Se sfințesc, se sloboade apa și se face pomana fântânii; se pun cruci la fântâni. Se fac fântâni pentru morți, mai ales la pomenirea de 40 de zile, la stâlp; o fântână poate avea și câte 150 de ctitori”: Dj 9, 13; „După terminarea fântânii se făcea slobozenia fântânii cu preotul și o petrecere cu lăutari. Fiecare își aducea mâncare de acasă și vin cu care se lăudau; la masă lua parte și preotul. Aduceau scaune și mese de acasă și fiecare își făcea pomana lui, dând popii pomelnici de morți, citit de preot cu acest prilej”: Dj 11; „Se făcea și se face și azi sfeștania fântânii când se împarte mâncare și băutură, se sfințește și se pun crucile fântânii”: Dj 14, 2, 16, Gj 6, 9, 10, 13, 14, Mh 1, 2, 6–8, 10, 11, Ot 1, 3, 4, 11, 12, 15, VI 1, 7, 9, 12, 14, 16, 17; „Se făcea și se mai face și azi sfințirea, adică pomana fântânii; cu colac, găteală [mâncare gătită], băutură, vase date de pomană”: Dj 15, Mh 12; „Se făcea o slujbă, slobozirea fântânii, cu pomană, cu mâncare, băutură și urări în cinstea ctitorilor și a izvorului, să fie binecuvântat”: Gj 1, 2; „Se sfințește fântâna după terminare. Se zice că se sloboade fântâna. Preotul pune sare în fântână. După slujbă se face pomană și horă”: Gj 4, 7; „Se făcea clacă la săpatul bunarului și la întreținerea lui; se făcea sfeștanie la terminare”: Gj 8; „La fântâni se făcea rugă pentru ploaie; șapte copii turnau apa peste cânepă; ca să plouă se făceau două chipuri de ceară, unul era Soarele și altul era Ploaia. Soarele se îngropa în pământ, se zicea că a murit și Ploaia se lăsa afară. Se făcea pomana bunarului sau a fântânii și la fund se punea

o cruce de lemn.“: Mh 3; „Se făcea slujbă pentru slobozirea fântânii, când se începea săparea; se făcea pomană cu cei care au contribuit la zidirea bunarului; se puneau cruce la fântână, alături; acum se pune una de fier deasupra; se făceau fântâni ori știubeie pentru morți sau își fac încă fiind în viață, pomana de viu“: Mh 4; „[Se sfințește] se sloboade fântâna: toți vecinii și rudele aduc mâncare și împart între ei și altora; se împart și farfurii, câni, colaci, basmale; se împodobește fântâna cu prosoape, se pune cruce la fântână, deasupra ei, din lemn; participă și străinii, chiar nechemați; se face și azi; se numea și se numește și azi parastasul fântânii; se făceau și se mai fac și azi fântâni pentru morți, dar majoritatea se fac pentru vii“: Mh 5; „Se sfințește locul înainte de a se apuca la săpat și când era gata se făcea pomană cu lumânări, colaci, mâncare, vin. Veneau toți vecinii, prieteni. Depindea de stăpân, pe cine chema. Se-mpărțeau daruri“: Mh 9; „Când începea să se sape fântâna se puneau o strachină cu apă sfințită, bani de argint și busuioc. Când se termina, se slobozea fântâna, adică se făcea o slujbă, se făcea pomană cu petrecere. Petrecerea era organizată de ctitorii fântânii. Și acum se practică obiceiul și se vine uneori și din alte sate. Aceleași obiceiuri se respectă și pentru fântânile săpate în curte“: Ot 6; „Se face feștanie, se pune cruce la fântână pentru dezlegatul fântânii. Se pune un șervet de cânepă, se dă drumul apei și apoi se dă de pomană șervetul popii“: Ot 9; „Puțarii se uitau printr-o cârpă, dădeau ocol terenului și spuneau unde se găsea apa. La terminarea puțului se tâmosea, se da de pomană mâncare și băutură. Se puneau cruci la puț sau la fântână, cruci pe care se scriau numele ctitorilor; azi, nu“: Ot 10; „Se făcea fântână în amintirea morților. După ce se termina fântâna venea preotul și o sfințește. Se făcea și pomană. Se împărțeau moși ori felii de pâine pe care se puneau colivă cu lumânare. Se fac, la fel, și azi, dar mai rar“: VI 1; „Se sfințește fântâna când se termina sau când se renova, și azi se face la 21 mai, 15 august, 14 septembrie, la Cârstov“: VI 5; „Fântânile se făceau pentru pomenirea morților. La terminare se slobozeau. Se făcea pomană, se mânca, se bea“: VI 6; „Se făcea feștanie, la terminare și când se înnoia, pentru slobozirea apei; se puneau icoană la fântână; se făcea pomană când era gata; nu se făceau fântâni pentru morți, dar după ce se cară apa pentru mort, cele 6 săptămâni, se face o slujbă“: VI 10, 13.

Obiceiuri de stabilire a moșiei satului: „Așa s-a modificat cu doi km hotarul, că a fost ceartă pe pământ, că la Drumul lui Stoian un om din Goronești ar fi jurat cu pământ în cizme, că acolo era hotarul adevărat“: Dj 3; Se spune că boierii și-au fixat moșia cât puteau alerga cu calul o zi; cât au înconjurat, atât și-au făcut moșia“: Dj 5; „[Se înconjură terenul cu o brazdă de plug și se arunca securea dintr-un punct fix în mai multe direcții]; satul era înainte în Valea Orodului, în partea de sud, înspre Caracal, tot pe dealuri. S-a mutat aici din cauza turcilor. Aici

erau păduri mari. Au mai venit și din cauza ciumei. Au venit cu doi bivoli albi care aveau în coarne două lumânări. Bivolii au dat ocol și cât au putut cuprinde într-o zi a rămas moșia satului. S-a dat ocol hotarului cu o brazdă de plug și s-a aruncat cămașa ciumei”: Dj 12; „Trei babe iertate au țesut-o și au cusut-o într-o noapte [cămașa ciumei, care a fost aruncată pe hotar]”: Dj 15; „[Se jura cu brazda de pământ în cap, se purta în spate un sac de pământ pe hotar]”: Gj 3, Ot 11, 12, 16, Vl 2, 4, 5, 8, 9; „Un călugăr ar fi cărat un sac cu mușchi și pământ în spinare, și cât a putut merge, atât a fost făcut hotarul satului”: Mh 6; „Când au venit călări grecii lui Ipsilanti au înconjurat cu fulgi o moșie de 6 000 de pogoane. Cât sunt fulgii de ușori se prind de pământ sau de iarbă că nu-i mai zboară nici cel mai puternic vânt”: Ot 10; „S-a făcut ocolnița: bătrânii, moșii au luat în spate câte o traistă de pământ și au dat ocol, cu jurământ că nu se va încălca hotarul. Se respectă și azi ocolnița, mai ales în privința locurilor de pășunat. Cum s-a făcut ocolnița, cu aproximativ 150 de ani în urmă: a plecat din satul Perișani o ceată de oameni și au pus unuia dintre ei în cârcă cca. o dublă de pământ, într-o raniță. Și s-a format o ceată și din satul vecin, Spin. Au pornit de la moara lui Pașa Vela, pe Valea Spinului, în sus, până pe pisc. Au luat-o pe o potecă pe muche, în sus, cca 2–300 de metri. Spinenii n-au fost mulțumiți și s-au luat la ceartă. Au dat de-a rostogolul pe cel cu pământul în spinare, Radu Modruz, pe o râpă, până când a mers pe un pârau, spre Perișani. Ei aveau un jurământ: să nu lase sacul cu pământ din spate și pământ să se facă cel care ar încălca statornicia de hotar. Au coborât în pârau și au luat pâraul în sus, spre răsărit, până la Crucea Stanii, tot pe sub deal. De acolo au luat muchea Feții Dolii și pe aceasta au ajuns la Țâfla Mamurilor. De acolo, pe muche în sus, până la Scăldători, unde este un izvor asupra căruia s-au înțeles cu satul Mlăcenii să fie comun, să bea apă și vitele perișanilor și ale mlăcenilor. De acolo au coborât pe Frumușița, un pârau mic, până la vărsarea în râul Băiașului. Au luat râul Băiașului în jos, spre apus, până la pâraul Posăzii. De acolo au luat pâraul Posăzii drept în sus, în pădure, până la cărarea Burdușuienii, în Muchea Dosului. De acolo au coborât drept Sub Coastă, învecinându-se cu o proprietate a satului Băiaș. De acolo era hotar Câmpul Sasului, până în drum, actuala cooperativă și în continuare, până la moară. Și tot timpul, omul a cărat sacul cu pământ în spate”: Vl 11; „[Se bătea un băiat pe hotar, ca să-l țină minte]”: Vl 16.

Obiceiuri de stabilire a vetrei satului: „[Se bătea un par în mijlocul terenului care urma să fie vatră de sat, se da ocol hotarului cu o brazdă de plug]”: Gj 4, Ot 10, Vl 6; „Se spune că terenul de vatră a satului a fost stabilit în funcție de cât a cărat un om o piatră (bolovan) în spinare, și cât a putut căra, atât a rămas vatra satului”: Gj 9; „A existat cămașa ciumei [aruncată pe hotarul vetrei satului]”: Mh 1; „A rămas și vorba: cine a bătut parul, l-a bătut bine; se pare că atunci când

s-a făcut noua vatră de sat s-a bătut întâi un par în pământ”: Mh 3, Ot 11; „Când și-au ales oamenii locul de sat s-au învățat pe terenul de vatră cu un taur negru, ca să alunge ciurma”: Mh 8; „Se jura cu pământul în traistă, bătrânul lua nepotul și-l bătea la hotar, [s-a înconjurat terenul cu o brazdă de plug, când s-a făcut satul]”: Mh 10; „Se bleastă mă cel care a bătut parul așezării”: Ot 3; „Era vorba: A sta la țăruș cu sensul a nu te mișca din sat”: Ot 4.

Obiceiuri de stabilire a hotarelor individuale: „Fiecare om își lua cât voia și își planta trestie; apoi își înfigea patru țăruși [se chemau stoni] și apoi trăgeau brazdele cu plugul”: Dj 8; „Se spune că în sat s-a bătut primul par ca să se înceapă satul și se mai spune că oamenilor în vechime li s-ar fi dat atâta pământ cât au putut ei înconjura odată, cu calul”: Dj 9, 15; „Când s-a mutat vatra satului și-a luat fiecare cât a putut cuprinde și l-a înconjurat cu un gard de mărăcini”: Dj 16; „Hotarul se întindea cât putea omul munci”: Gj 4; „Cât mergea un om călare pe cal, la trap sau în buiestru, atât pământ lua omul în stăpânirea lui”: Gj 9; „Se spune că turcii dădeau oamenilor lor de încredere atât pământ cât putea merge un om călare într-o zi. În caz de judecată se jura pe pământ și era mai tare jurământul decât actul. Dacă jurai strâmb, se schilodeau ori mureau copiii. Se spune că unui om din Marga i s-ar fi spus că i se dă atâta pământ cât poate căra un sac în spinare pe hotar”: Mh 3; „Se făceau jurăminte pe hotare. În măguriță se îngropa piatră. Se jura să nu se scoată de acolo”: Ot 10.

ÎNTOVĂRĂȘIRI LA MUNCĂ

Terminologie: „Pe ajutat”: Dj 2, 3, 6, 9, 11–15, 17, Gj 4, 7, 13, 15, Mh 4, 11, Ot 8, 10, 11, Vl 4, 16; „Obiceiul de a se ajuta oamenii între ei e foarte vechi în sat”: Gj 4; „Ajutor”: Gj 11, Ot 1; „Muncă pe ajutat”: Ot 6; „Băgatul în plug”: Dj 7, Ot 13; „Tovărășii”: Dj 10, 14, 16, Mh 6, 9, Vl 1; „Ne întovărășim”: Gj 6, 10, Mh 10, Vl 12; „Pe împrumut”: Gj 3, 5, 8, 9, 11, 13, 14, Mh 3, Ot 15, Vl 2, 3, 5–7, 9–11, 13, 15–17; „Obiște, când intrau mai mulți; pe ajutat, când intrau mai puțini; se băgau în obiște, se învoiau împreună”: Mh 5; „Sprăgășie”: Mh 8; „În cărd, la plug”: Ot 4; „Încârduit, la construcții”: Ot 12; „La plug, plugărie”: Ot 12; „Ceată la treierat”: Ot 13; „Nu avea un nume propriu-zis: să-mi ajuti la muncă, să mă împrumuți și pe mine”: Vl 8.

Timpul: „Din primăvară până în toamnă”: Dj 1–9, 11–17, Gj 4, 11, Ot 1, Vl 6; „Primăvara și vara mai mult, se făcea o zi, un conac (o jumătate de zi)”: Gj 7, Ot 13; „Mai mult vara și toamna”: Gj 15; „După datele muncilor”: Mh 3, Vl 2, 7,

11, 13, 15–17; „În timpul treieratului, se formau cete de câte zece care”: Mh 5; „Oamenii se vorbeau dinainte, din primăvară, își pregăteau uneltele. Se lucra pe rând la fiecare până se termina lucrul, fără bani”: Ot 1; „Mai, iunie, iulie, cât ținea munca, de la o zi, două, până la două, trei săptămâni”: Ot 6; „Peste vară; se întâlneau la primărie, la cârciumă, la horă cu două, trei zile înainte și se înțelegeau la cine să lucreze în fiecare zi”: Ot 10, 15; „În timpul muncilor, pe două săptămâni. Oamenii se vorbeau primăvara, se uneau adesea pe un an sau pe mai mulți ani să lucreze pe rând la fiecare, să se ajute cu unelte și brațe”: Ot 14, VI 3; „De la arat până la secerat”: VI 5; „Vara”: VI 10.

Participanți: „Vecini, rude, prieteni”: Dj 1–3, 6–17, Gj 4–15, Mh 4–10, Ot 1, 4, 6, 8, 10, 14, VI 1, 2, 5, 7, 8, 11, 12, 15, 17; „Rude”: Dj 5, Ot 7, 15, VI 6, 13; „Prieteni”: Gj 3; „Un tovarăș venea cu plugul și o pereche de boi, celălalt numai cu o pereche de boi și cu-n om în plus”: Gj 6; „Se făceau cete de treierat; și la seceră, la sapă, la arat, băgau câte patru boi la plug”: Ot 11, VI 3; „Vecini”: Mh 3, Ot 5, 7, 15, VI 6, 13; „Cine voia”: Ot 12, VI 4; „Cu oricine se înțelegeau”: VI 9, 10, 16; „Cu cine te puteai înțelege, iar în ceata de treierat se făcea cam pe cartiere”: Ot 13.

Scop: „Țesut covoare”: Dj 7; „Construcție de case”: Dj 10, 11, 13, 15, Gj 10, 12, 14, 15, Mh 4, 6, 7, 9, 10, Ot 4, 12, VI 2, 9, 12, 16; „Căraușie”: Dj 11, 12, 14, Gj 3, 10, 12, 14, Mh 4, 10, Ot 1, 4, 12, VI 9, 12; „Munca la pădure”: Dj 14, 15, Gj 7, 14, 15, Mh 4, 10, Ot 4, VI 13; „Cules de vii”: Dj 14, Gj 4, Mh 3, VI 16; „Pentru arăturile de primăvară, când se însămânța porumbul, pentru muncile de peste vară, la treier, la arie”: Gj 6, Ot 4, 5, 11, 14, VI 1, 2, 9, 12, 15; „Să se facă munca mai repede”: Gj 7, 3, 5, 8, 10–15, Dj 1–3, 5–17, Mh 3–11, Ot 6, 7, 12; „Paza vitelor”: Gj 14; „Ca să se ajute cei ce aveau locuri mai departe”: Mh 5; „Ca să se ajute și pentru cei care nu aveau vite”: Mh 8; „Ca să poată să potrivească mai bine timpul de lucru și dacă aveau vite slabe de muncă”: Mh 11; „Să se unească oamenii cu muncă și unelte și să lucreze pe rând la fiecare”: Ot 1; „Când erau de ridicat sau de refăcut adăposturi de vite în gospodărie”: Ot 7; „La seceriș”: Ot 8; „Ca să se dea la treabă mai repede, să îngădească [să se adune] că dacă ești singur îți țiiure urechile; la arat, să adune boii, la seceră, să nu vie ploaia, la sapă, să nu dea buruienile, la cărat de grâu la arie”: Ot 10, VI 5, 17; „Venea fiecare cu boii, se ara astfel cu câte patru boi, ori unul avea plug, altul nu avea și atunci cel care nu avea se ducea la celălalt, arau la el, apoi la cel mai sărac, fără plug”: Ot 13; „La sapă, la seceră, să fie mai mulți că e spor mai mult, să se ajute unul pe altul, mai vorbesc, mai răd”: Ot 15, VI 4, 16; „La fân”: VI 2, 3, 5, 11, 13; „La cules fructe”: VI 5, 11, 13; „Săpatul porumbului, scosul cartofilor”: VI 3, 11; „Ca să se termine munca într-o zi și femeia să nu mai gătească în fiecare zi; la sapa porumbului, la seceră,

la coasă, la culesul porumbului, prașila a doua, la treierat": VI 6; „Prășit, copăit (a doua sapă), secerat, cosit, când se aduceau lemne sau prune de la livezi": VI 7; „La arat, la săpat, erau țelini; mergea munca mai repede; cei care n-aveau plug, intrau în tovărășii la plug": VI 10, 11, 13; „La scos cartofii": VI 11.

Ceata de treier: „Era organizată pe funcții, cu un conducător; mai mult de jumătate din bărbați, cu care lungi, transportau snopii la mașină, de la stog; celelalte care erau scurte, cu cergi de cânepă și transportau boabele acasă. În cadrul fiecărei cete trăgeau la sorți în ce ordine să se treiere. Primii trei puneau vitele la olat, cât treierau ei, apoi următorii trei, ș.a.m.d. până când se termina toată ceata. Femeile erau aranjate în două, trei schimburi: patru, la spatele mașinii, trei, la olat, câte una, de ținea furca; se schimbau după un număr de care; un car, două, apoi transportau apa la mașină": Dj 7, 9, 14.

Îndatoriri reciproce: „Fiecare trebuia să muncească la celălalt în mod egal": Dj 7, 1–3, 5–13, Gj 4, VI 2; „Să răspundă cu muncă egală": Gj 11; „Să completeze cu alte munci": Ot 11; „...Cădeau la învoială că cel care avea mai mult de lucru să recompenseze cu zile de lucru, pe celălalt, în cursul anului": Gj 6; „Se împrumuta câte zile avea de lucru. Dacă pentru cosit are nevoie de cinci zile, împrumută cinci oameni câte o zi. El se ducea câte o zi la fiecare din cei care au venit": Gj 8; „Dacă un om se îmbolnăvea și nu putea să muncească la celălalt, plătea. Dar nu prea se întâmpla pe la noi. Oamenii munceau egal": Gj 11; „Să lucreze același timp unul la celălalt": Gj 15; „Împrumutul e absolut obligatoriu, ți-a ajutat, trebuie să-i ajuti": Mh 3; „Plătea oameni să muncească ca să fie la fel pentru toți": Ot 1; „Să se ajute cât mai bine; cel la care se lucra trebuia să dea mâncarea pe toată ziua. Câți oameni aducea unul, atâția trebuiau să aducă toți": Ot 6, VI 17; „Cei care se băgau împreună la plug se ajutau la toate muncile: la semănat, la recoltat, la cărat, cel cu căruța îi căra și celui fără căruță": Ot 13; „Să se ajute până la capăt": Ot 14, VI 3, 5, 11, 13; „Se lucra doar o zi. Restul de pământ se lucra cum putea. Dacă se îmbolnăvea, trimitea pe altcineva din familie sau un alt om, pe care îl plătea": Ot 15; „Să se împrumute, fără să fie obligat. Se puneau mai mulți oameni ca să se termine într-o zi": VI 6; „Se lucra o zi la fiecare. Se înțelegeau în fiecare zi unde să se lucreze": VI 10.

CLACA

Terminologie: „Clacă": Dj 1–12, 14–16, Gj 1–10, 12–14, Mh 1–6, 9–12, Ot 1, 2, 4–11, 13–16, VI 1, 2, 4–18; „La lucru": Ot 12; „La desfăcut", pentru că se făcea la desfăcut de porumb": VI 3.

Participanți: „Vecini, rude, prieteni”: Dj 1, 2–9, 11–12, 14–16, Gj 1, 2, 10, 12–14, Mh 1, 2–6, 9, 11, Ot 1, 2, 4–7, 9, 11, 14, VI 1–4, 7–12, 15–18; „Cine vrea să vină”: Gj 3, 9, Mh 8, 10, 12, Ot 12, VI 5, 13; „Venea lume amestecată”: Gj 4; „Oricine era chemat”: Gj 8, Ot 8, 15; „Oricine, mai ales femeile”: Mh 11; „Oamenii din sat mai înstăriți, care aveau plug”: Ot 6; „Mai ales rude”: Ot 10, 16; „Cei bogați îi cheamă pe cei mai săraci”: Ot 13; „Vecini”: VI 14; „Cei mai puțin avuți, cărora le plăceau jocul și glumele”: VI 6.

Loc: „La curat de porumb se stătea afară sau sub șopru. La tors de lână se stătea în casă”: Gj 4; „Venea fiecare clăcaș unde era treaba pentru care se anunțase claca. Veneau toți clăcașii, ca să se realizeze lucrul cu spor”: Gj 5, 9, Ot 16, VI 4, 6, 13, 15, 16; „Se făceau, în general, între vecini, cu rândul, astă seară la unul, mâine seară la altul și se organizau mai ales toamna, la desfacerea drugilor de porumb de foi... oricare din membrii familiei anunța claca: «Am auzit că marți seara faci clacă la dezghiocat porumb. Vin și eu. Vino, dragă, vino!»: Gj 6; „La casa gospodarului”: Mh 6, Dj 1–12, 14–16, Gj 10, Mh 1, 5, 8, Ot 1, 2, 7, 11, 13–15, VI 2, 3, 5, 10–12, 14, 17, 18; „La cei care aveau mai mult de lucru și la bătrânii singuri”: Mh 11; „În casa gazdei sau la locul de muncă”: Ot 6, 10; „Claca se făcea la cei care aveau mai mult pământ, care nu intrau în „împrumuturi”, căci altfel nu le mai dădeau voie să intre cu vitele în islaz, nu mai primeau permisiunea să ia lemne”: VI 6.

Scop: „Arat, semănat, cules”: Dj 10, 14, Gj 1–3, 5, 6, 10, 12, Mh 2, 6, 9–12, Ot 4, 6, 7, 10, 12, 16, VI 8, 9, 11–13, 15; „Treierat”: Dj 11; „Cules via”: Dj 8, 11, 12, Mh 12, VI 4; „Dezghiocat porumb”: Dj 1, 2–4, 6, 7, 10–12, 14, Gj 2–6, 8–10, 12–14, Mh 1–3, 5, 6, 8, 10–12, Ot 1, 2, 4–16, VI 1–7, 9–18; „Tors, scărmanat, dărăcit, îndrugat”: Dj 1, 2–4, 6–12, 14–16, Gj 1–6, 8, 10, 12–14, Mh 1, 3, 5, 6, 8, 10–12, Ot 1, 2, 4–14, VI 2, 4–7, 10, 12–14, 16; „Ajutorarea bătrânilor, văduvelor, nevoiașilor”: Dj 3, 6, 11, Gj 2, 9, 10, 12–14, Mh 2, 9, 10, Ot 8, 12, VI 9, 16; „Construcția casei”: Dj 2, 5, 7, 8, 11, Gj 5, 8–10, 12–14, Mh 1, 2, 6, 9, 10, Ot 2, 4, 6, 8, 9, 12–14, VI 4, 7, 12, 14; „Băieții săpau pământ, fetele cărau; aduceau lemnul pentru casă, cu convoaie de căruțe, de la Cotmeana; tăiau câte o săptămână”: Ot 11; „Ales fulgi”: Dj 2, Gj 1, Mh 1–3, 8, 10, 11, Ot 1, 6, 7, VI 7, 18; „Munca la pădure”: Dj 10, Gj 5, Mh 2, Ot 6, 9, 10; „Cosit”: Gj 6, VI 6, 16; „La ce are omul mai mult și nu poate lucra”: Gj 7; „Curățat nuci”: Gj 10, VI 11; „Căraușie”: Mh 2; „Secerat”: Mh 3, Ot 11, VI 4, 16; „Era ca un fel de ajutorință”: Mh 11; „Țesut covoare”: Mh 11; „Să se termine treaba mai repede, să nu vină vremea rea”: Ot 6; „Păpușit tutun”: Ot 1; „Dacă era vreo nuntă, cosea zestrea fetei la clacă”: Ot 6, VI 4; „De Sf. Gheorghe era clacă de ajutorare pentru arat”: Ot 6; „La sapă”: Ot 11,

VI 6; „[Se făcea clacă] la arat, prașilă, secerat, dezghiocat porumb, la văduve în special, la cei care aveau prea puține brațe de muncă. Se mai fac și azi, dar foarte rar, la porumb”: Ot 16; „Ajutorarea unor nevolnici”: VI 4; „Curățat sămânță de dovleac”: VI 11; „Să-i ajute pe bătrâni, pe cei plecați la servicii”: VI 13.

Manifestări însoțitoare, petrecere: „Masă”: Dj 7, 12, 14, Ot 2; „După semănat și treierat se făcea o petrecere, Corban, pe care o dădeau familiile la care se lucrase. Se chemau și lăutari. Fiecare familie contribuia la masa comună”: Dj 9; „Se cânta din fluier”: Dj 12, 6, 8, 9, 11, 15, 16, Gj 2, 3, 8, 10, Ot 2, VI 7; „La clacă se făcea joc și muzică cu lăutari”: Gj 1, 9, Mh 6, Ot 1, 4, 5, 12, VI 5, 8, 9, 16–18; „Claca se pornea odată cu lăsatul serii și ținea până la miezul nopții, lucrând cu mâna și povestind, sau cântând, sau spunând glume. La miezul nopții înceta lucrul și gazda mulțimea la clăcași”: Gj 6, Mh 1, VI 5; „[Se cânta] din gură și din fluier”: Gj 4; „De multe ori, după terminarea muncii se făcea și joc și cântec căci veneau flăcăii cu fluier și cimpoi”: Gj 13, Ot 8, VI 2; „Uneori... la dezghiocatul porumbului veneau și muzicanți și după ce se termina claca se încingea și jocul”: Gj 14; „Se fierbeau boabe de porumb, uneori se făceau gogoși”: Mh 1; „Cel care chema la clacă se îngrijea să fie de, toate pentru muzică și joc”: Mh 2; „Se povestea”: Mh 5, Ot 1; „Uneori se cânta, iar fetele jucau. Se împeteau, se cunoșteau, se înțelegeau pentru căsătorii”: Mh 8; „Fasole, roșii, ciorbă, varză cu carne, brânză, ceapă, vin”: Ot 1; „Cântau orice fel de cântare, spuneau povești, se povesteau întâmplări din sat, era petrecere”: Ot 10, Dj 7, Mh 1, 5, VI 13; „Cântau, mai ales fetele”: Ot 15; „Se făceau gogoși, se da un pahar de vin. Mâncare se da numai la lipitul casei. Uneori, cineva cânta cu fluierul și mai jucau”: Ot 13, 16; „La claca de tors, curățat porumb, ales fulgi, cusut, nu se dădea mâncare ci numai vin și ceva dulce, prăjituri; la claca la câmp, la construcții, gazda dădea ciorbă, varză cu carne, brânză, ceapă, vin, de două, trei ori, depinde de cât timp se lucra... se mai cânta, se povestea, se mai și juca”: Ot 6; „Gospodarul dădea masă la tors, seceră, sapă și la pădure; dimineata, până la 12, pentru munci agricole, pentru tors și porumb, seara. Aduceau lăutarii, făceau horă la claca pentru porumb și la construcția casei”: Ot 11; „Gazda îi hrănea, fasole, ciorbă de pasăre, varză cu carne de porc, păstăi umplute, păsar, foarte rar, băutură. Se povestea, se cânta, se prindea și câte un joc”: Ot 14; „Se dădeau cartofi fierți, vin, țuică”: VI 2, 5; „[Se dădeau] fructe, câte o țuică”: VI 3; „După muncă, uneori se aduceau lăutari. La dezghiocatul știuleților de porumb, care se făcea mai ales noaptea, de cum se însera până la miezul nopții apăreau muzicanții locali, fie cu vioara, fie cu fluierul”: VI 4; „Aduceau lăutari care cântau în fața celor care munceau. După terminarea muncii se făcea conacul de mâncare, unde mai veneau și din cei care nu lucraseră, mâncau și jucau, cam una-trei ore”: VI 6; „Le dădeau mâncare mai bună, ca să atragă

lumea“: VI 6, 11, 13; „Se cânta în timpul lucrului, se juca la sfârșit“: VI 10; „Se cânta, se povestea. La claca de nucă și dovleac se făcea după aceea horă. Erau lăutari țărani, cu fluierul și vioara, nu erau lăutari profesioniști, plătiți“: VI 11; „Se da băutură“: VI 15.

ȘEZĂTOAREA

Terminologie: „Șezătoare“: Dj 3, Gj 1, 3, 4, 7, 13, Mh 9, 10, Ot 1, 2, 4–6, 14, VI 1, 3, 6, 8–12, 16, 18; „Furcă“: VI 4, 14; „Furcă sau se striga: «Hai la șezătoare!»“: Gj 5; „Furcărît“: Dj 3; „Furcărie“: Gj 9, Ot 11, 15, VI 6, 7, 15; „Furcare“: Gj 13; „În lucru“: Gj 10; „Clacă“: Gj 7, Mh 4, 7, Ot 13; „La tors“: Mh 2; „Clacă de tors sau furcărie“: Mh 6, Ot 12; „Clic, numai iarna“: Ot 13; „Torcărie“: VI 5, 8, 13; „Torcătoare“: VI 2.

Timp: „Iarna“: Gj 1, 7, 9, Mh 2, 6, 7, 9, 10, Ot 6, 11–13, VI 1–3, 5, 8, 18; „Șezătoare de 10 ori pe an. Se adunau fetele și băieții și se spuneau povești“: Gj 3; „În lunile august și septembrie, în zile de lucru, seara târziu, se făceau focuri pe șanțul șoselei satului și aici se strâneau fete și femei, fiecare cu lucrul sau veneau și flăcăi, dornici de glume. O fată [împreună] cu copii din sat se îngrijea, la ziuă, să strângă vreascuri“: Gj 5; „Începea pe la șapte seara și se termina pe la 12 noaptea“: Gj 7; „Vara se făcea la răscruce de drum“: Gj 7; „Toamna și iarna“: Gj 7, VI 15, 16; „În zilele de lucru, în nopțile lungi de iarnă“: Gj 10, VI 1; „Vara spre sfârșit (august, începutul lui septembrie) pe marginea șoselei; iarna, în case“: Gj 13; „Seara, oricând“: Ot 4, 13, VI 13; „Mai mult iarna și toamna, după terminarea muncilor câmpului, sâmbătă seara“: Ot 14, 15; „Sfârșitul toamnei, iarna“: VI 4, 9; „Toamna, la tors“: VI 6; „Toamna, furcăriile se făceau la marginea satului, unde se făceau focuri, de către băieți și hore. Iarna, turcăriile se făceau în casă, se făcea joc în curte“: VI 7; „Înainte nu se făcea șezătoare. Se face numai de vreo 30 de ani, toamna, seara“: VI 10; „Din toamnă până în primăvară“: VI 11; „Vara, seara“: VI 14.

Participant: „Fete, femei, flăcăi, gazda“: Dj 3, Gj 1, 3, 4, Mh 9, Ot 12, VI 4; „Veneau uneori și oameni bătrâni, dar în special tineretul“: Gj 8; „Femei și fete care torceau și dracii de băieți“: Gh 13; „Lume amestecată“: Gj 7, 9, 10, Mh 2, Ot 6, 11, VI 5, 8, 10–13, 16; „Cunoscute, vecine, rude“: Mh 4, VI 1; „Mai mult femei în vârstă, femei măritate. Nu veneau flăcăi“: Mh 7; „De toate categoriile. Veneau toți care voiau“: Mh 6, 10, Ot 4, 14, VI 7, 18; „Claca se făcea mai ales la

care avea fată, să nu-i plece fata de acasă”: Ot 13; „Fete, flăcăi la clic, era numai de distracție”: Ot 13; „Se făcea una singură, veneau toți împreună. Dar se făceau două feluri de șezători, separat, adică una pe Linia Sârbuleștilor sau a Slăveștilor, unde erau sârbi, bulgari care acum s-au românizat și una pe Linia Mare, a românilor. Nu se mai face de la al II-lea Război Mondial”: Ot 14; „Venea cine voia, până la 30 de ani”: Ot 15; „Numai femei, rar și fete”: Vl 2; „Fetele se rugau de gazdă să le lase. Câte o femeie accepta, îi trebuia și ei lemne, gaz, i le aduceau fetele, băieții”: Vl 3; „Fete, flăcăi, tineri căsătoriți”: Vl 6, 14; „Tineri, mai ales, dar veneau și oameni căsătoriți”: Vl 9; „Fete, flăcăi”: Vl 14;

Scop: „Se torcea”: Dj 3, Gj 1, 6, 10, 13, Mh 4, 6, Ot 11, 12, Vl 2, 4, 8, 9, 13; „Curat de porumb”: Gj 7, Vl 8; „Se lucra”: Mh 2, 7, 9, Vl: 1, 15; „Să se întâlnească băieții și fetele, să vorbească, să cânte, să lucreze”: Ot 6, Vl 4; „Făceau diferite lucruri casnice, se scărmana, se torcea lâna, venea fiecare cu lucrul său, altele coseau ii, cămăși”: Ot 13, Vl 3, 5; „Coseau, îndrugau, împleteau, torceau. Flăcăii împleteau pălării de paie, mături, făceau diferite obiecte pentru casă”: Ot 14, 15; „Se alegeau fulgii”: Vl 8, 9; „Fiecare fată sau femeie își aduce lucrul ei — se coase, se toarce, se împletește”: Vl 10, 18;

Manifestări însoțitoare: „Se juca”: Dj 5, Vl 16; „La șezătoare se făceau focuri pe șosea în fața casei. Se sta în jurul focului până seara târziu. Fete și flăcăi jucau. Se făcea horă până pe la miezul nopții”: Gj 1, Vl 7; „Se spuneau povești”: Gj 3, 10, 13, Mh 6, 7, 9, Ot 4; Vl 1, 5, 8, 9, 15; „Torceau, răsuceau, împleteau fără model, spuneau glume, cântau doine, cântece de dor, unii flăcăi veneau cu fluierul, (spuneau) diverse întâmplări trăite sau povești auzite, unii băieți învățau lucrul fetelor, mâncau porumb fiert sau copt pe jăratec”: Gj 5, 7, 8, Vl 7, 11, 12, 14, 16, Ot 12; „Se mânca, se bea”: Gj 9, Mh 7, 9, Vl 1, 7, 9, 11, 15; „Se cânta”: Gj 13, Mh 6, 9, 10, Vl 1, 8, 9, 13, 15; „Se cânta, se povestea, se mânca, se bea ce era pregătit, grăunțe fierte, se bea vin”: Mh 2, 10, Ot 4, Vl 4, 18; „Se cinstea vin și se fierbea porumb în căldare”: Mh 4, 6, Gj 1, 10, 13; „Se bea vin sau țuică fiartă, se mâncau gogoși, brânză, murături, ceva uscat”: Mh 7; „Se adunau la șezătoare nouă Ioane, nouă Marii, nouă Stane, numai cu numele (acestea). Făceau o cămașă de ciumă toate și o duceau pe hotar să treacă ciuma (boala) dintre oameni. Erau îmbrăcați copiii cu ea”: Mh 10; „Șezătoarea se făcea la oricine avea o casă mai mare și era om de treabă... oamenii se anunțau, se chemau unii pe alții... după ce mâncau acasă veneau pe la șase seara... lucrau fiecare ce și-a adus de-acasă: torceau, coseau, croșetau ciorapi, flanele... flăcăii cântau, vorbeau, se uitau, ei nu lucrau... se spuneau povești, întâmplări, ghicitori, glume, basme... se cântau cântece oltenești de joc, hore, sârbe, doine din fluier, caval, cimpoi și din gură... se mânca

dovleac copt, semințe de dovleac, boabe coapte, cartofi... jucau mai ales tinerii, dar intrau și bătrânii”: Ot 6; „Făceau foc pă șanț, ieșeau femeile cu furcile să toarcă, coceau porumb”: Ot 11; „Se spuneau povești, ghicitori”: Ot 13, VI 13, 14; „La clic se făcea joc, cântau cu fluierul. La clacă nu se juca”: Ot 13; „Să se întâlnească, „să tăinuie, adică să povestească, să rădă, cântau cântece haiducești, doine, cântece de joc, de dragoste. Se cânta din gură, din fluier, din caval, cimpoi, glumeau, spuneau ghicitori, basme, taine, minciuni. Se mânca dovleac copt, boabe coapte, păsat, zeamă de varză cu mămăligă, rar, se bea vin. Se făcea joc. Intrau în special tinerii, dar și bătrânii”: Ot 14; „Se strângeau mai multe femei. Gazda le dădea câte un ciocan de rachiu, porumb, cartofi fierți, pere, mere”: VI 2; „Vorbeau, povesteau întâmplări, glume, ghicitori, basme, cântau cântece de dragoste, de joc. Veneau (bărbați) în timpul Crăciunului să îi învețe pe flăcăi. Mâncau păsat, boabe fierte, cartofi copti sau fierți”: VI 3; „Flăcăii (cântau) din fluier, din gură... (beau și mâncau, doar cine vroia) țuică, vin, porumb, cartofi fierți, se făcea joc”: VI 5, VI 8; „În fața casei făceau afară un foc mare, pe lângă o ciutură, sau la răscruci de ulițe. Torceau la lumina lunii și a focului. Fetele și băieții aduceau lemne iar băieții se interesau de muzică. Băieții anunțau prima furcărie, chemau fete și flăcăi și pe urmă, se știau. Spuneau glume, cântau la fluier. Veneau băieți mascați, se înbrăcau muiereste, ca mătușile, se făceau glume. Spuneau povești, întâmplări din sat. Fiecare își aducea și mânca porumb fiert, dovleac copt. Nu se bea. Jucau toți”: VI 6; „În timpul lucrului se cântă, se spun diferite glume, se povestesc întâmplări din sat, povești, basme, ghicitori, se mănâncă boabe fierte, cartofi copti, se bea țuică, se joacă”: VI 10, 12; „Se făceau focuri la drum (acolo se ținea furca)”: VI 14.

HORA SATULUI

Terminologie: „Horă”: Dj 1–17, Gj 2–15, Mh 1–12, Ot 1–15, VI 1–18; „Se striga: «Hai la govie!»”: Gj 1.

Timp: „[La ocazii speciale] horă de pomană, la înmormântarea celor tineri necăsătoriți”: Dj 6, 8; „La zile mai însemnate: Sf. Ion, Sf. Ilie, Sf. Maria, Paști, Crăciun, Rusalii, Bobotează”: Gj 8; „În toate duminicile în afară de cele ce cădeau în post... la toate sărbătorile de peste an”: Mh 1, 2–9, 11, 12, Dj 1–17, Gj 1–7, 9–15, Ot 1, 2, 4, 5, 7–16, VI 1–9, 12–15, 17, 18; „În fiecare duminică și la Paște și la Rusalii. Azi, după film, fac și horă”: Mh 10; „În unii ani [se făcea horă] în fiecare duminică; alteori nu, numai la zile mari. Iarna se făceau numai de sărbă-

tori": Ot 6; „Se făceau mai puțin de sărbători, se duceau la Păușești. Se făceau mai ales la nunți": VI 10; „Se făcea la toate sărbătorile mari și sâmbetele și duminicile după claca de nucă, de dovleac": VI 11; „La Crăciun": VI 16.

Loc: *În sat:* „În sat": Dj 1, 2–13, 15–17, Gj 2, 5, 7, 10–13, 15, Mh 1–11, Ot 4, 12, VI 1, 13, 15, 17, 18; „La cârciumă": Dj 3, 14, Gj 3, Mh 12, Ot 10, 11, 15, VI 3, 6, 8, 9, 10, 14; „Se fac mai multe hore la răscuri, când vin mai mulți lăutari. La sărbători (mari) se face o singură horă": Gj 4; „La școală": Gj 6, 8, VI 5; „La primărie era o poiană în față": Ot 1, VI 4; „Trei la cârciumi și una pe moșia boierească": Ot 2; „În sat, la maidanul de horă": Ot 5; „În centrul satului, în Poiană sau în fața cârciumii": Ot 6; „În curtea bisericii": Ot 6; „Două hore, hora mare, de flăcăi și fete și hora mică, pentru fete și băieți până-n 16 ani": Ot 7; „La fiecare cârciumă câte o horă, fiecare cu lăutarii ei": Ot 13, VI 2, 12; „Două hore: una a Delenilor, care se făcea în centru, în fața primăriei și una a Vălenilor, pe Măgura Fetei, pe Dealul Cișmelii": Ot 14; „În fața cârciumii, în fața bisericii, în poiană": Ot 16; „În sat, la răscuri": VI 7; „În sat, la casa la care se făcea claca": VI 11; „În sat, la fântână": VI 16; *În afara satului:* „La pădure, la iarbă, vara": Dj 13, Ot 9; „În zăvoi": Gj 9; „Pe la pivnițe, la vie": Gj 1, 14; „În afara satului": Ot 8.

Jocuri: „Horă, Alunel, Jiancă, Brăuleț, Boierească, Răstel, Bătută, Sârbă, Vulpiuță, Bătuta ca la sapă": Dj 9; „Hora, Sârba, Rustemul, Șchioapa": Dj 10; „Hora de mână, Sârba, Rustemul, Ungureanu, Simianca, Balta": Dj 13; „Sârba, Boiereasca, Rustemul, Chindia, Galaonul, Bătuta": Dj 15; „Sârba, Rustemul, Sălcioara, Bordei, Trei păzește": Dj 16; „Hora de mână, Boiereasca, Sârba, Rustemul, Alunelul, Galaonul": Dj 17; „Sârba, Floricica, Brăul, Ghilabaua, Alunelul, Hora de mână, Sârba, Alunelul": Gj 4; „Sârba, Hora de mână, Învârtita, Brăul, Bulgărească": Gj 7; „Hora de mână, Bordeiașul, Sârba": Gj 9; „Sârba, Călugăreasca, Alunelul, Hora în două părți, Învârtita": Gj 11; „Sârba, Hora de mână, Învârtita, Jianca": Gj 15; „Sârba, Boiereasca, Brăul": Mh 2; „Nu era o anumită regulă privind primul și ultimul joc. De obicei se juca Sârba, Bordeiul, Boiereasca, Ghimpele, Jianca (erau jocuri de grup)": Mh 4; „Rustemul, Brăul, Hora mare, Băltăreasca, Sârba, Banu Mărăcine, Boiereasca, Simianca, Costorăreasa, Alunelul, Nema, Jiana, Tărășelul": Ot 1; „Hora, Sârba, Alunelul bătrânesc": Ot 5; „Hora de mână, Sârba, Balta, Rustemu, Alunelul, Chindia, Ostroveanca, Învârtita, Boiereasca, Salta, Jianca, Romanul, Rața, Polca, Brăul, Simianca, Ceardacul": Ot 6; „Sârba, Alunelul, Brăul, Dudele, Ițele, Galaoanul": Ot 8; „Sârba, Ciuleandra, Băluța, Jianca": Ot 10; „Hora dreaptă, Sârba, Mititica, Brăul, Țigăneasca, Simianca, Floricica, Mințita pe furate, Hora călușului, Ungurica, Murgulețul, Bătuta": Ot 13; „Hora de mână, Sârba, Balta, Rustemul, Alunelul, Bordeiul, Țigăncușa,

Ungureanu, Jiencuța, Cerdacul, Brăulețul“: Ot 14; „Sârba, Învârtita, Hora de mână, Jieneasca, Brăul“: VI 1; „Hora de mână, Sârba, Brăulețul, Șchioapa, Bordeiașul, Polca, Învârtita, Ceardaș, Ungureneasca, Alunelul, Mânioasa“: VI 3; „Hora de mână, Resteu, Pelinița, Bordeiașul“: VI 5; „Sârba, Hora de mână, Învârtita, Jianca, Alunelul“: VI 6; „Sârba, Hora iute, Alunelul, Bătuta, Învârtita, Bordeiașul, Ciuleandra, Resteu, Brăul“: VI 6; „Resteu, Sârba, Ciuleandra“: VI 8; „Brăul, Hora, Căzăceasca“: VI 10; „Sârba, Ciobănașul, Ciuleandra, Alunelul, Danțul, Hora de doi, Floricica, Mânioasa, Piteșteanca, Hora mare, Perinița“: VI 11; „Hora de mână, Sârba, Brăul, Alunelul, Ciuleandra, Floricica“: VI 17; „Învârtita, Purtata, Hațegana, Sârba, Hora de mână, Brăul, Ciuleandra, Alunelul, Ungureneasca“: VI 18; *Jocul de început*: „Sârba“: Dj 6, 11, 15, 16, Mh 1, 5–8, 12, VI 1, 7, 10–12; „Brăul“: Dj 7; Hora: Dj 9, 10; „Hora de mână“: Gj 5, 6, 8, 10, 12, 13, 14, Ot 6, 14, VI 15; „Jocuri prinse de mână: sârbe, boiereasca, răsten, bordeiașu, cimpoiereasca“: Mh 3; „Hora mare, ca să-i adune pe toți“: Ot 1, 9, 11; „Hora la trei pași“: Ot 7; „Hora dreaptă sau hora mare“: Ot 13; „Nu exista și nu există o ordine anumită. Se începea cu hora bătută, stoicăneasa, bugacul. Se termina cu orice joc“: Ot 16; „Cu oricare“: VI 3, 13, 17, 18; „Hora mare-de mână“: VI 8; *Jocul de încheiere*: „Rustemul“: Dj 4; „Marșul“: Dj 7; „Bătuta ca la sapă“: Dj 9; „Sârba“: Gj 5, 6, 8, 10, 13, 14, Mh 1, Ot 7, 14; „Jianca“: Gj 12; „Ardeleana“: Mh 3; „Boiereasca“: Mh 5, 7, 8, 12; „Târcolul“: Mh 6; „Învârtita“: Ot 6; „Nu conta cu ce se termina“: Ot 13; „Brăul“: VI 1, 7, 12; „Perinița“: VI 11; „Hora de mână“: VI 15; *Jocuri speciale*: „Ghilușul: horă care se juca noaptea; după ce se termina hora obișnuită se duceau acasă, se schimbau și pe înserat veneau la ghiluș și mai jucau vreo trei ceasuri“: Dj 7.

Organizator: „Pârcălabi“: Dj 1, 11; „Chizeși: Dj 7, 10, 14; „Titori“: Gj 1; „Capii satului“: Gj 1; „Erau aleși doi, trei băieți numiți garanți de lăutari, care tocmeau lăutari pe tot anul“: Dj 17, 2, 4, 6, 13, 14, 16, Mh 1, 11, Ot 1, 5, 8, 12, 14; „Cărciumarul tocmea lăutarii“: Gj 2, 14, Dj 3, Mh 12, VI 8, 12, 14; „Flăcăul care lua hora, o plătea. El conducea jocul“: Gj 4, 9, 10, 12, Mh 4, VI 5; „Băieții satului“: Gj 4, 5, 7, Ot 11, 15, VI 17, 18; „Fiecare joc se plătea de cel care punea mai mult și în felul acesta se achita suma de lei tocmită“: Gj 6; „Cine plătea lăutarului“: Gj 8, Mh 9; „Lăutarii ieșeau singuri și adunau lumea“: Gj 9; „Bărbații plăteau horele“: Gj 11, Ot 4; „Un băiat mai isteț sau un grup de băieți tocmeau lăutari pe seama lor; și cine comanda hora, plătea“: Gj 13, 14; „Câțiva băieți din sat, socotindu-se ad-hoc, tocmeau lăutari, care de obicei erau din sat“: Mh 1; „Băieți, fiecare se ducea și comanda o horă; acum țin lăutarii socoteală cine a dat banii întâi“: Mh 3; „Unu, doi băieți necăsătoriți, cu armata făcută. Un băiat care tocmea lăutarii îi plătea din ce strângea de la băieții și fetele care vroiau să joace, chiar la horă.

Lăutarii nu erau tocmiți pe tot anul": Ot 6; „Garanții ședea în mijlocul horii și nu lăsa să se spargă hora. Ei stabileau și ordinea jocurilor": Ot 7; „Cârciumarul plătea; dădea de băut flăcăului mai de seamă, care era mai în vârstă și cinstea pe ceilalți de la cârciumă, să aducă acolo": Ot 10; „Băieți, un flăcău gata să plece în armată. Cine voia, dar din cei mai isteți, se ținea seama și de vârstă. Se mai isca și ceartă dacă unul mai mic comanda hora, se spărgea hora atunci": Ot 13; „Cârciumarul plătea lăutarii. Când hora se organiza la biserică, plăteau băieții. Azi plătesc tot flăcăii": Ot 16; „Cine plătea jocul, o lua înainte. Dacă plătea, putea juca sârba înainte și o fată": Mh 6; „Un om mai priceput, mai jucăuș sau lăutarii": Vl 2; „Băieții colindau prin case când angajau lăutarii pe tot anul, de sărbători, și se ospătau la fetele care le plăceau și atunci făceau și invitația la joc": Vl 3; „Cârciumarul tocmea lăutarii și oamenii mergeau și consumau băutură. Nu plăteau hora nici fetele și nici băieții": Vl 6; „Un flăcău mai priceput la joc": Vl 7, 13; „Câțiva feciori adunau bani doar de la feciori, pentru muzicanți": Vl 9; „Băieții satului cântau cu fluierul. Nu erau plătiți": Vl 11; „Doi-trei flăcăi tocmeau lăutari și apoi strângeau banii de la flăcăi": Vl 16, 1, 4, Dj 1, 3, 5, 8, 9, Gj 3, 15, Mh 5, 7, 8, Ot 2, 9, Vl 1, 4.

Actanți: „Fete, flăcăi, tineri căsătoriți, și din satele vecine": Dj 1, 2–4, 6, 7, 9, 10–15, Gj 1, 5, Mh 11, Ot 6, 8–10, 14, Vl 1, 4, 6, 12, 13, 16, 17; „Fete, flăcăi, tineri, maturi, bătrâni": Dj 5, 8, 16, 17, Gj 2–4, 6–13, 15, Mh 1–8, 12, Ot 1, 2, 4, 5, 7, 11, 16, Vl 2, 3, 7–10, 14, 18; „Fete, flăcăi": Ot 12, 15, Vl 11.

Reguli de comportare: *Fata:* „Fata se prindea singură în joc unde-i plăcea. Dacă băiatului nu-i plăcea de fată, putea să se spargă hora": Dj 17, 1–10, 13, Gj 4; „Dacă fata refuza să intre, o da afară cu toba": Vl 6; „Se ducea băiatul și o lua": Vl 17, 18; „Întâi prindeau băieții hora și apoi intrau și fetele unde vroiau": Ot 6, 10, 11, 15, Vl 6, 11, 13; „Băieții nu aveau voie să refuze fata care se prindea lângă ei": Dj 1; „Fetele erau poftite de cel care plătea hora; nu se prindea în horă nici o fată până nu intra în joc fata poftită de băiat": Gj 6; „Fata se prindea singură în horă. O invita doar care voia să joace cu anume fată o horă": Gj 7, Ot 1, 8; „Intrau fetele singure în joc. Intra mai întâi fata cu care vorbea băiatul care a plătit jocul și apoi celelalte. Dacă intra în joc o fată pe care n-o dorea băiatul care a comandat și a plătit jocul, putea s-o scoată afară din joc sau să părăsească el hora": Mh 6; „Băieții prindeau hora de mână. Fetele se țineau câte două afară. Veneau la băieți, făceau cu mâna și se prindeau lângă băiatul dorit, una într-o parte, cealaltă în partea ailaltă": Ot 14; *Femeia măritată:* „Femeia măritată juca numai lângă soț sau neamuri: Dj 1, 13, 14, Mh 3, Ot 6, 14, 15, Vl 7, 10; „Cu soțul ei putea juca ori-când, dar cu altul mai greu, în afară de rude apropiate": Gj 5, 6, 8, 13, Ot 1, 2, 4,

10; „În jocul de doi [juca femeia] numai cu soțul sau cu o rudă foarte apropiată. În hora mare, unde credea potrivit, dar se prindea tot lângă soț”: Gj 14, Ot 9; „[Femeile și bărbații căsătoriți] jucau împreună cu tinerii necăsătoriți, nu aveau jocul lor”: Mh 1, Ot 7, Vl 1, 8, 14, 17; „Femeile și bărbații căsătoriți puteau juca și cu flăcăi și fete, de obicei când erau din neam”: Mh 5; „Nu se juca hora de doi și așa că puteau juca toți laolaltă, și femei căsătorite cu flăcăi”: Mh 7; „[Cei căsătoriți] jucau separat”: Vl 9, 16; [sau]: „Jucau cu oricine, mai ales că cei tineri trebuiau să învețe jocul”: Vl 6, 12; „Se cerea voie de la bărbat ca să poți juca cu femeia lui”: Vl 18; *Sora mai mică*: „Sora mai mică nu intra în horă dacă sora mai mare nu era măritată încă”: Dj 2, 11, 17, Gj 11, 13, Ot 9, 12; „[Sora mai mică putea intra în horă] dar cu anumite obligații să intre în joc în cuprinsul horei, dar nu intra cu un băiat”: Gj 6; „Sora mai mică putea intra în horă, dacă surorile mai mari nu erau măritate, dar nu se mărita înainte”: Gj 8, 10, 14; „Surorile mai mici aveau voie să intre în horă, nu se ținea seama, dacă surorile mai mari nu erau măritate”: Mh 1, Ot 11, Vl 2, 4, 6, 8, 11–14, 16–18; „[Surorile mai mici intrau în horă] numai dacă aveau vârsta de 15 ani”: Ot 4; „Marțea, a treia zi după Paște fetele veneau fiecare cu câte două, trei ouă vopsite, roșu sau încondeiate, să le pună la cloșcă. Ele puneau o față de masă în mijlocul horei și fiecare fată era obligată să pună ouăle aduse, altfel nu puteau să joace”: Ot 6; „La Paști, fetele care erau prinse în horă dădeau ouă, porumb și bani pentru lăutari. La Sf. Ion mergeau fetele cu plocon, găină, azimă de pâine și se strângeau la garant acasă și făceau horă în stradă, două zile. Tot atunci se iordăneau fetele, le stropeau flăcăii cu busuioc și ele îi cinsteau cu vin și bani”: Ot 12.

STRIGAREA PESTE SAT

Terminologie: „La bucium”: Gj 3; „Se făcea un foc mare și se striga: «Aujmăr! Hai la Aujmăr!»”: Gj 8; „Aușau peste sat”: Mh 3; „Strigau peste sat”: Gj 14, Mh 6; Ot 7, 16; „La vrăjit”: Vl 14.

Actanți: „Flăcăi”: Dj 1, 3, 9, 11, 12, Gj 13, 14, Mh 1, 3–9, 11, Ot 2, 6–8, 12, 13, 15, 16, Vl 6, 12, 14, 17; „Flăcăi și femei măritate”: Dj 10; „Băieți, mai multe cete și câte unul însurat, câte o fată și câte o femeie tânără”: Ot 14; „Tineret și căsătoriți”: Mh 3, Ot 4; „Mai ales bărbați căsătoriți, dar și flăcăi și uneori, mai rar, și fete”: Vl 10.

Temp: „Lăsata Secului de brânză la Paște și [Lăsata Secului de] Crăciun”: Dj 1, 3, 9, 10, 12, 14; „La Sf. Toader”: Gj 3; „La Lăsata postului de Crăciun, după ce

înnopta. Dura cam una-două ore, după câte lemne aveau să pună pe foc”: Gj 8; „Țineau două, trei ore, de la căderea serii, când se făceau și focuri pe ulițele satului, de Lăsata Secului de Paște”: Mh 1, Gj 13, 14, Mh 4, 5, 9, Ot 2, 4, 6, 7-9, 12-16, VI 1, 10, 12, 17; „În seara de Sf. Gheorghe”: VI 6; „De Anul Nou”: VI 14.

Loc: „În sat, oriunde”: Dj 1, 14; „Pe coasta dealului”: Dj 3, 9, Gj 13, 14, Mh 4, Ot 4; „La porțile fetelor”: Dj 10; „La răscruci”: Dj 11, 12; „În coasta cimitirului, să audă tot satul”: Gj 3; „Se opreau în dreptul unei case și strigau”: Mh 1; „La poartă, unde voiau să strige”: Mh 7; „Prin sat, care pe unde avea casa și pe dealuri”: Mh 3; „La marginea satului, pe deal”: Mh 5, Mh 6, Ot 15, 16, VI 1, 10, 12, 14; „Pe ulițele satului”: Mh 8, 9, Ot 12; „Pe ulițe și la răscruci”: Mh 11; „Pe coaste, la dealul Nucilor, Roîtu, dealul Olteni, la Peri”: Ot 2; „La case cu fete nemăritate, în fața porții, strigau pe rând, întâi dintr-o ceată, apoi răspundeau cei din cealaltă ceată”: Ot 6; „Din două, trei părți ale satului”: Ot 7; „La foc, în uliță”: Ot 8; „În marginea satului”: Ot 9; „Pe linie, nefiind dealuri”: Ot 13; „Pe răscruci, la hotarul satului”: Ot 14; „Pe deal, ca să se audă la vale”: VI 6; „Pe deal, într-o răpă”: VI 17;

Motivație: „Se strigau fetele nemăritate”: Dj 1, 9, 10, 12, 14, Ot 12, 16; „Se împerecheau babele cu feciorii și fetele cu uncheșii”: Dj 3; „Se râdea de cei leneși”: Dj 10; „Se luau în răs fete nemăritate, flăcăi tomnateci, neînsurați”: Gj 3; „Strigau și se necăjeau unii pe alții. Se glumea, se burdușeau unul pe altul”: Gj 8; „Strigau: «Toate fetele se măritară numa fata lu' cutare rămasă de ocară!»”: Gj 13; „Mai luau în răs și fetele ori băieții care nu se-nsurau”: Mh 3; „Se spun sub formă glumeață întâmplări din sat și se certau unii”: Mh 4; „[Flăcăii] arătau ce s-a mai petrecut în sat, care erau lucrurile rele care trebuiau spuse”: Mh 5, Ot 4; „Se anunțau anumite lucruri din sat, despre tinerii căsătoriți”: Mh 6; „Aminteau unele întâmplări din sat”: Mh 8; „[Luau în răs] fetele întârziate și băieții întârziati”: Ot 2, 13; „[Se luau în răs] oameni, mai cu seamă femei cu năravuri rele, fete nemăritate”: Ot 7; „Să rădă de unii. Tinere erau potrivite cu moși sau băieți cu babe. Nevestele frumoase le trimeteau la moși”: Ot 14, VI 10; „[Strigau] pe cei care aveau invidie, pe fetele prea mândre, care se purtau urât”: Ot 15; „De a spune lucrurile mai puțin știute din sat-lucrurile mai greu de spus, mai necinstite”: VI 1, 12; „Erau glume, [se făcea] de veselie”: VI 6; „Ironizau mai ales fetele necăsătorite sau își închipuiau că o fată săracă ia un bărbat bogat”: VI 14; „Să rădă de unii, de fetele nemăritate și flăcăii necăsătoriți. Vorbeau frumos de fetele frumoase și harnice care nu se țineau mândre. Combinau fetele bune cu flăcăii cei mai prăpădiți. Se strigau și pornografii, seara”: VI 17.

Desfășurare: „Se aprindeau goruni”: Dj 1, 11, 12; „Se striga pe țeavă de cazane să se împrăștie zgomotul”: Dj 3, Gj 3; „Se începea cu: «Aoleo, măre, măre! Ce ți-e, mă!»”: Dj 3, 9, 10–12, 14; „Strigau pe o țeavă [care se chema] bucium”: Gj 3; „...Se făcea un foc mare... și gălăgie”: Gj 8; „Un grup de flăcăi se așeza pe un punct al dealului Humăriei și alt grup pe alt punct și strigau de se auzea în tot satul... trebuiau să rămână necunoscuți căci se iveau învrăjbiri [dar] cei care strigau erau recunoscuți după glas”: Gj 14, Ot 16, VI 1, 12, 14; „Se aprindeau focuri și se striga”: Mh 1, 11, Ot 7, 8, 15; „În ziua de aușau toată lumea făcea plăcînți din cocă de pâine, cu brânză, cu ou și cu mălai, se coceau în untură sau în ulei. Se făceau și scovergi, clătite. După ce cinau lăsaus masa pusă, se duceau la horă, în sat. Se striga: «Auș. măre, auș! Ce ți-e măre, ște-ție! La mine cuturezatele! La mine oatele toată vara! Și așa se întâmpla că-ntr-o vară îți cântau găinile fără să ouă»”: Mh 3; „[Se striga] de pe deal, din apropierea satului; cei de pe uliță răspundeau. Focurile se aprindeau pe deal, se făceau și zgomote”: Mh 4; „Se aprindeau și focuri și se dădea drumul și la roți de plug, prinse cu paie aprinse”: Mh 5, Ot 12; „Se urcau băieții pe dealuri, făceau tăvăluge de paie, le aprindeau și le dădeau la vale aprinse; mai făceau cercuri de nuiete și le împachetau cu trențe muiate în păcură și cu paie, puse pe o prăjină. Le făcea plăcere să fie cunoscuți dar nu li se recunoșteau vocile că strigau în cor. Unii strigau și alții râdeau și făceau gălăgie. Ieșeau fetele în pragul casei să asculte ce spun. După strigări se făcea o petrecere între flăcăi”: Ot 2; „Se aprindeau focuri pe două dealuri și se făcea un dialog între cele două tabere. Se striga: «Mă ruga, ruga/ Fata lu' cutare/ Să-i fac leagăn de mătase/ S-o arunc la cutare în casă»”: Ot 4, 12; „Mulți stăteau în jurul focului, beau vin și glumeau pe seama celor spuse”: Ot 7; „Un flăcău striga, alții răspundeau, aprindeau focuri”: Ot 9; „Acum se fac mătăuze din cârpe și le aprind și fug cu ele pe ulițe”: Ot 12; „Seara, după ce se lăsa de sec, flăcăii plecau pe drum, în special după ce luau o țiucă în plus. Se striga: «Mă roagă, mă roagă, X a lu' cutare, Să-i dau pe cutare, Eu nu i-o dau, Că ea e o floare, El o putoare», sau invers. Sau: «Bă, a lui cutare, i-a rămas cânepa netoarsă, i-a fâtat pisica în ea». Se zbiera sau bâzâiau vreun instrument, în special fluier. Când erau recunoscuți și prinși, bătaia era sigură”: Ot 13; „Se striga de la un capăt la celălalt. Unul striga, celălalt răspundea. Se chiuia, se cânta cu fluierul, se juca”: Ot 14; „Se adunau 10–15 băieți dintr-un cătun și strigau toți într-o voce. Fetele ascultau la porți, în curte. Purtau mânie pe cei ce strigau, dar nu erau răzbunătoare”: Ot 15; „Se urcau flăcăii pe deal, cu țevi de la cazanele de țiucă și strigau prin ele să se audă și să nu le fie cunoscute vocile. Mai aprindeau și câte un șomoioi de paie, mai scăpau o vorbă rea la adresa cuiva și mai ieșea cu supărare”: VI 6, 17; „Strigau peste deal, două grupuri sau mai multe. Se învelea o roată de căruță cu paie și o prăjină cu coajă de cireș, se aprindea și se rostogolea peste deal. Se suna din clopoței, se chiuia.

Sătenii ieșeau pe la porți și ascultau: VI 10; „Se dădea drumul la roți învelite cu cârpe muiate cu păcură, se aprindeau și se rostogoleau”: VI 12.

NEDEIA

Terminologie: „Nedeie”: Dj 4, 6, 9, Gj 5, 6, 9, 14, Mh 1–3, 5, 6, 10, 12, Ot 4, 8, 9; „Botezul în vii”: Dj 16; „Petrecere”: Dj 7, 13, Gj 12, VI 1, 2; „Toamna, când se iau oile, se face Corban la târlă, acolo unde este, în moșie”: Dj 1; „Hram”: Gj 1, 2, 4, 7, 8, 13, Ot 11; „Cramul bisericii”: Gj 15; „Rugă sau nedeie”: Mh 7–9, 11; „Govie”: Gj 2, 12, VI 4, 5, 9; „Înainte se spunea mai ales govie, astăzi se mai numesc și nedei”: Mh 4; „Alimpea, Ciumasca”: Mh 3; „Bâlci cu joc, cam de 20 de ani”: VI 2.

Timp: „Toamna”: Dj 1; „La zece zile după Înălțare, de Rusalii, la hramul bisericii”: Mh 5, 9; „Primăvara, pe hotar, la stână”: Dj 4; La Sânmedru [Sf. Dumitru, 26 octombrie]: Dj 7; „Când dădea prima zăpadă”: Dj 7; „La Sf. Nicolae”: Dj 7, Gj 8, 15, Mh 10; „La Sf. Gheorghe, dacă nu cădea în Postul Mare, că atunci se muta marțea, după Paște”: Dj 6, 13, Gj 7, Mh 9; „În februarie”: Dj 16; „La Sfânta Maria și marți după Paști”: Gj 1; „La Sf. Constantin și Elena, în munți, unde erau stânele”: Gj 2, 5, 6, Mh 2, 12; „La Sf. Maria și Sf. Petru”: Gj 4; „La 12 mai, sărbătoarea Ghermanului”: Gj 5, 6; „La Sf. Petru și Pavel, în moșia satului”: Gj 9; „La Antănășii, la 28 ianuarie”: Gj 9; „Hramul era legat de sfânta biserică, se făcea la 8 septembrie, la Sf. Maria Mică”: Gj 12, VI 2; „Govia nu avea dată fixă”: Gj 12; „La Sf. Arhangheli Mihail și Gavril”: Gj 13; „La 9 septembrie, la hramul bisericii, Sf. Ioachim și Ana și ținea până pe 10”: Gj 14; „La Cuvioasa Paraschiva [14 octombrie]”: Gj 15; „La 29 iunie, de Sf. Petru și Pavel; ținea o singură zi”: Mh 1, 8; „De Izvorul Tămăduirii, de hramul bisericii din sat”: Mh 6; „Hramul bisericii este la Duminica tuturor sfinților, la 14 octombrie și la Vinerea Mare. Se mai face la Înălțare, la Sâmbăta morților [Sâmbăta Floriilor]”: Ot 11; „La târgurile de peste an, ca Sf. Dumitru”: Ot 4, Dj 13, Mh 3; „La 26 oct. se chema ciumasca”: Mh 3; „La 8 noiembrie se chema alimpea”: Mh 3; „De Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, hramul e în sat la Corcova. La fiecare sat, de hramul bisericii e zi de govie”: Mh 4; „De Înălțare, la Ispas, odată cu hramul bisericii”: Mh 7; „În sat erau două nedei, sau rugi: de Ispas și de Sf. Constantin și Elena, care nu erau legate de hramul bisericii”: Mh 11; „De Paște”: VI 5.

Descriere: „Se mergea la cioban, la stână, cu mâncare, ouă roșii, colaci, băutură, lăutari, miei tăiați și se măsura laptele, se tocneau oile. Se duc și acum, dar [cu o

ampluare] mai restrânsă“: Dj 6; „Se făcea masă când se lua brânza“: Dj 9; „Se tocmeau ciobanii. Se aduceau oile în sat pentru verificare, apoi erau duse din nou la târlă; petrecere la târlă, la Sf. Nicolae, se cânta la fluier“: Dj 7; „Oamenii [mergeau] împreună cu preotul. După botezul viilor se făcea o masă mare, în vii. Și azi se mai practică acest obicei“: Dj 16; „Se făceau hore“: Gj 4, 7, 8, 13, VI 5; „Veneau și din alte sate. Era ca la o nuntă, pe la orele 14 începea hora“: Gj 1, 2, 7, 9; Mh 6; „Oamenii veneau cu carele, cu mâncare. Se întindeau mese în curtea bisericii. Veneau și din alte sate... cu căruța, pe jos... după ce părintele sfințea pomana, se întindeau mesele și apoi urma jocul“: Gj 4, 7, 8, 15; „[Venea] toată lumea din sat care dorea să meargă la nedeie; și din satele vecine veneau... toate satele din jurul Padeșului, șase, șapte sate, oameni de toate vârstele... tinerii intrau în joc și bătrânii priveau... (se vindeau) dulciuri și limonadă“: Gj 5, VI 5; „Începea de dimineață, la slujba Epifaniei și Ghermanului, cu masa comună pentru săraci, organizată în jurul bisericii. După ora 14 lumea se aduna la horă. Locul horei era la Gârlă. Gârla era un izvor puternic care izbucnea sub stânca muntelui, cu apă limpede ca cristalul și rece, de nu o puteai ține în gură. Lângă grotă este un mic platou înconjurat de nuci bătrâni. Aici se organiza hora care se numea nedeie iar locul se cheamă Isbucul Runcului. Se jucau tot felul de jocuri populare, dar cu deosebire Sârba și Hora de mână. Veneau tarafuri de lăutari din Runcu și din satele vecine. Se făceau mai multe hore. Intrau în joc și tineri și bătrâni. Venea lume și din satele din jur. Hora dura până seara. Se stabileau legături de prietenie între flăcăi și fete și multe se sfârșeau prin căsătorie. Veneau comercianți particulari și vindeau tot felul de stămburi, oale, strachini și numeroase alte mărunțișuri. Când se întuneca de-a-binelea odată cu seara, hora se spârgea și oamenii mergeau la casele lor. Cei din alte sate mergeau la rude sau prieteni, unde se întindea masa, la petreceri, care țineau până la miezul nopții“: Gj 6; „Atunci se întâlnesc tinerii și se pregătesc căsătorii“: Gj 8, 12–14, Mh 7, 9, 10, VI 5; „Toate familiile din sat primeau oaspeți la masă. Veneau din satele vecine rude și prieteni și se organizau jocuri. Veneau negustori ambulanti“: Gj 14; „Se făcea petrecere în fiecare gospodărie; veneau cunoscuți, prieteni, rude de prin alte sate învecinate; se făcea mai întâi pomenirea morților la biserică și la cimitir. La fel se face și astăzi“: Mh 1, 4, 5; „La ora 12 încep oamenii să vină. Hora începea pe la ora 15, acum începe mai în seară“: Mh 3; „Cu lume multă și petrecere. Se întâlneau rudele și prietenii“: Mh 2, 9, 12, Ot 4; „Pe vremuri în curtea bisericii avea loc masă comună; mai târziu s-a obișnuit ca mesele să se facă în fața gospodăriilor, pe grupe de familii, cu neamuri și cunoscuți din alte sate, după slujba de la biserică. Lăutarii trec pe la fiecare casă“: Mh 7, 8; „Joc și petrecere până a doua zi“: Mh 10; „[Se ținea] în sat, la o cruce veche. Veneau aici și oameni din alte sate. Mai de demult, veneau și din Iugoslavia; veneau lăutari. Ținea de dimineața până seara, uneori se petrecea și noaptea. Veneau cu căruțele din alte sate vecine. Preotul slobozea

mesele, se făcea horă, dar mai întâi se făcea slujbă la biserică”: Mh 11; „Se face și masă comună la biserică, lângă cimitir, sub șatră. Înainte țineau două zile, acum numai una, la Vinerea Mare”: Ot 11; „Vin din Costești, Dobriceni, Negrulești, Bârzești, Pietrari, Horezu, [se face] joc, [vin negustori cu] textile, troci, fuse, linguri, străchini, oale”: Vl 2.

MESE COMUNE

Paștele: „În prima zi de Paște duceam mâncare la biserică (ouă roșii, brânză, friptură) și mâncam cu toții. Împărțeam cu cei veniți fără mâncare”: Dj 2; „Cine vrea să-și dea de pomană din viață, dă la Paște: colaci, ouă, brânză. Se țin Păresimile, de la Lăsata postului până la a treia zi de Paște, când se slobod. Se duc la biserică șapte colaci, Liturghie, Năproșnie și pâine, friptură, colivă, ouă roșii. Oamenii pun mese și împart și din acestea”: Dj 6; „Marți după Paște, toată familia duce la biserică pâine, ciorbă, friptură, vin, țuică pentru masa din curtea bisericii”: Dj 11; „În Sâmbăta Luminată (prima sâmbătă după Paște) se făcea o masă comună la biserică, se împărțea”: Gj 6–9; „A treia zi de Paște se împărțeau colaci din făină de grâu și ouă roșii cu lumânare aprinsă și masă comună la biserică”: Gj 10; „A treia zi de Paște se împart colaci cu lumânări și grâu fiert la biserică și la cimitir, se face masă comună la biserică după slujba de slobozirea Păresimilor”: Gj 12, 15; „În Joia Mare, când se slobozea Paștele, se făcea masă în curtea bisericii. Azi nu se mai face”: Mh 5; „Joia după Paște era pomana babelor. Se împărțeau ouă roșii, colaci, carne friptă, vin, țuică, la biserică. Tot satul mânca în curtea bisericii, chemau și lăutari, preotul slujea mesele”: Mh 8.

Înălțarea: „La Ispas se făcea pentru eroi masă comună, la biserică, cu mâncare, colaci și gorniști”: Dj 6; „Înainte se făcea praznic la Înălțare pentru morții din primul război mondial. De vreo 30 de ani nu se mai face”: Dj 8; „La Înălțare (Ispas) oamenii veneau la biserică, cu carul încărcat cu coșuri de mâncare pentru masa comună. Împărțeau colăcei și ouă roșii”: Dj 9, Mh 6; „La Înălțare se făcea petrecere la biserică și horă. Fiecare aducea mâncare, colaci”: Dj 12; „La Înălțare, venea lumea la biserică, la slobozitul Paștelui, cu mese, oale cu mâncare. Erau și lanțuri ca la iarmaroc. Acum, face fiecare masă, acasă”: Dj 14; „La Înălțare se făcea praznic, masă comună la biserică”: Gj 11; „La Ispas, cine avea bărbat ori copil mort în război, ducea la biserică mâncare (ouă roșii, brânză, grâu fiert), 44 de colaci și împărțea. Apoi toți scoteau mâncarea, întindeau pe iarbă și mâncau”: Mh 3; „La Înălțare se făcea masă comună la biserică”: Ot 8; „La Înălțare se face

masă comună, la biserică, pentru eroi. Obiceiul datează după al doilea război mondial“: VI 17, 18.

Rusaliile: „La Rusalii, în Duminica Mare, se făcea masă la biserică, mâncau pe jos“: Gj 5; „Masă comună în curtea bisericii“: Gj 14.

Hramul bisericii: „La Joia Mare și la Sfinții Mihail și Gavril când e hramul bisericilor [din sat] se făcea masă comună la biserică“: Dj 1; „La Sf. Maria este hramul bisericii. Lumea aduce la biserică, coșuri cu mâncare, se întind mese, vin și străini“: Dj 3; „La Sf. Maria Mare e hramul bisericii. Oamenii se duceau cu coșuri cu mâncare (varză, ciorbă, friptură, ghiveciuri în țest. Se aduceau mese, se întindeau și prosoape pe poiană. Se făceau și colaci. Nu veneau din alte sate. De zece ani obiceiul a dispărut. Acum la biserică se duc doar colivă și colaci, iar mesele se pun acasă, la fiecare om“: Dj 10; „La hramul bisericii, a treia zi de Paște“: Dj 17; „La hramuri ne strângeam la biserică“: Gj 2, Ot 7, VI 2, 4, 12; „La hramul bisericilor din comună: Sf. Maria (8 septembrie) și Sf. Petru (29 iunie)“: Gj 4; „La Sfântul Gheorghe, la hramul bisericii se făcea masă. De vreo 20 de ani nu se mai face“: Gj 7; „La Sf. Gheorghe, la hramul bisericii, se face masă comună la biserică, vin oameni și din alte sate“: Gj 9; „La Sf. Dumitru e hram la Hobița. Tot satul face praznic, masă comună. Vin și din alte sate și sunt ospătați“: Gj 9; „La 8 septembrie, la hramul bisericii“: Gj 12; „La hram, la Sf. Dumitru“: Ot 2; „La Sf. Nicolae, la praznicul bisericii, se aduceau în curtea bisericii sarmale de post și pește“: Ot 6; „La hramul bisericii, la Sf. Dumitru se face masă comună. Există mese și scaune adăpostite, pentru această sărbătoare“: VI 14; „Luni și marți, după Paște se făcea praznic în curtea bisericii, de hramul ei“: VI 15; „La hramul bisericii, la Sf. Nicolae se adună toată lumea acasă la preot și se duc alimente. Câteva femei gătesc de post. După ce vin de la biserică, mănâncă toți la preot“: VI 18.

Sfânta Maria: „La Sfânta Maria se făceau mese la biserică, cu ciorbă, varză, friptură, cozonac, gogoși, pâine, vin. Apoi, când nu s-au mai făcut la biserică, ieșeau în drum cu mese mari și se adunau doi, trei vecini“: Dj 5, Ot 8, 9.

Sfântul Dumitru: „Toamna, la Sf. Dumitru, când se slobod sărindarele, făceau pomană mare la biserică, împărțeau mâncare, brânză, vas, băutură. Mâncau în fața bisericii. Bărbații mănâncă și azi separat de femei. Mergeam cu mâncare (sarmale, ciorbă, piftiuri, cu tot ce făceam în timpul anului. Cu panerul plin cu vase, farfurii, linguri, pahare. Mâncam acolo și beam, împărțeam la neamuri, între noi“: Ot 1.

Pomana Muncii: „În fiecare an, în octombrie, la Vinerea Mare, este pomana muncii. Toată lumea merge la biserică, de la mic la mare cu coșurile pline cu mâncare și băutură. Din toate mâncărurile care s-au făcut în cursul anului și pâine în tăst (azme). Se fac și colive pentru morți. Slujește popa, pomenim toți morții, apoi, în poiana bisericii, pe iarbă, întindem fețe de masă și mâncăm”: Ot 1.

Nedeile: „De nedeie, la marginea satului, pe deal”: Mh 1; „În afara satului, la cruce, de nedeie, se făcea masă comună”: Mh 11; „În jur de 15 iunie, într-o luni, se adunau sătenii la o cruce de piatră așezată în câmp, la marginea satului, «La fântâna lui Dumnezeu», să ia masa. Venea și preotul. Se împărțeau colaci, se făcea și horă pentru ca satul să fie ferit de grindină”: Mh 7.

OBICEIURI LEGATE DE CONSTRUCȚII

Temelia: „[Înainte de începerea temeliei se făcea] feștania pentru sfințirea locului de casă”: Dj 10, 12, 17, Gj 14, VI 7; „Preotul făcea o slujbă, o rugăciune”: Gj 11, VI 7; „În temelie se puneau apă sfințită și/sau bani, mai demult din argint, apoi orice fel de bani”: Dj 1–17, Gj 3, 5, 7 (rar), 9–13, 14, Mh 1–3, 12; „Așa era obiceiul, obiceiuri vechi”: Mh 4–6, 8–11, Ot 8, 9, 12, 15, VI 1, 4, 6–9, 12, 15, 16; „Ulcică cu bani”: Ot 4; „La unul din colțuri, la este”: VI 2, 5; „Să aibă casa noroc de bani”: VI 13, 18; „La colțul cu care începea”: Dj 12; „La fiecare colț”: Dj 6; „În fiecare colț se puneau câte o cănuță cu apă sfințită și cu bani”: Dj 8, 11; „Se pun patru cești cu agheasmă și cu bani”: Dj 10, Ot 4; „Se puneau pentru că așa era obiceiul [în cele mai multe cazuri], așa e casa bogată și curată”: Mh 3, 12; „Gospodăria va spori, va fi rodnică, bogată, oamenii vor fi sănătoși”: VI 1; „Se stropsea temelia cu apă sfințită de către preot sau de către proprietar”: VI 11; „Apa sfințită se numea agheasmă sau apă mare”: Dj 1, 2, 12, 15, 17; „În temelie se mai puneau semințe de grâu, porumb”: Dj 7, Gj 12, Ot 4, 12, 15, VI 8; „Grâu, floarea soarelui, fasole, cânepă”: Dj 7; „Să meargă bine casei, să fie bogată în rod”: Dj 5; „Se ocolea șanțul cu mei”: Dj 8; „Untdelemn”: Dj 7, 11, 17, Gj 7, 9, 12, Ot 6, 15, VI 8, 9; „Ulei sfințit”: Dj 6, 11, 17, Gj 10, 13, Mh 9; „Vin”: Dj 4, 5, Gj 10, Ot 12, 15, VI 8, 9; „Țuică”: Gj 1, Mh 3, VI 9; „Zahăr”: Dj 6, VI 8; „Sare”: Dj 5, 6, Gj 12, Ot 12; „Piper”: Dj 6; „Pâine”: Gj 13, Ot 12, 15; „O strachină cu mâncare, la cele patru colțuri ale casei”: Dj 13; „Flori”: Gj 12, Ot 12, VI 6; „Busuioc”: Dj 11, Mh 3; „Un ou”: Dj 5; „Cap de pasăre, în special de cocoș”: Dj 6; „Se pun în partea dinspre răsărit”: Mh 9, 12; „Sticlă cu bilet, cu numele proprietarului și anul construcției”: Gj 10, VI 7; „Lumânări”: Gj 2; „Patru lumânări”: Dj 4; „Tămâie”: Mh 12.

Pereții: Îngroparea umbrei: „Se îngropa măsura umbrei cuiva, fără ca omul respectiv să știe, deoarece se credea că în scurt timp acesta va muri. Proprietarului construcției i se lua umbra când dormea, se îngropa într-o parte a casei, să stea construcția”: Gj 10; „A unui străin, dar sănătos, bărbat sau femeie”: Mh 11; „Se măsura cu o ață umbra cuiva fără ca omul respectiv să știe”: Mh 1; „Se lua pe furis cu un capăt de ață și se îngropa în pereții casei”: Mh 4, 7, VI 8; „Se lua cu o ață, când stătea rezemat”: Ot 4, 8; „A unui dușman. Se măsura discret umbra, se zidea în temelie, crezându-se că omul acela va muri curând”: Ot 12, 15; „A unei stricăături sau a unui dușman; i se lua pe ascuns cu un băț”: VI 2; „Numai pentru biserici”: Gj 5; „A unui om bolnav, a unui om adormit, mult bolnav, că acel om se face stafie; numai la biserică sau la clădiri publice; se lua cu o sfoară, în lung și în lat; se lua măsura urmei, deoarece omul murea; se făceau vrăji cu ea și se zidea în zid”: Gj 3; „Numai la biserici, se mergea în govie și se lua statul unei fete cu o nuia de alun, care se zidea în perete”: Gj 2; „Se zicea că la construcția unei biserici noi, omul care dădea prima dată cu securea în lemn, murea curând după aceea”: Gj 7; „Cel căruia i se lua umbra, murea”: Mh 9; „Când se făcea o biserică se pune umbra cuiva; se făcea semn pe pământ și apoi cu un lemn se pune în temelie; omul acela murea”: VI 9.

Căpriorii: „Se puneau bani, ștergare (batiste, astăzi — cămăși sau alte lucruri de îmbrăcăminte pentru meșteri), flori, mai ales, busuioc, băutură (vin, țuică)”: Dj 1–15, 17, Gj 1–7, Mh 1, 3, 5–8, 10–12, Ot 4, 6, 8, 12, 15, VI 1–3, 5, 6, 8, 9, 13–16, 18; „Trei prosoape sau batiste”: Dj 1; „Șervet (prosop) din borangic, sticlă de rachiu, sămânță de cereale”: VI 1, 2, 4, 6, 9, 13–15; „Porumb”: Gj 3, 12, VI 9, 16; „Brad, măr (sau orice fel de creangă verde): Dj 4–6, 8, 11, VI 3; „La primii căpriori”: Dj 10–14, Ot 6, VI 4, 7, 8, 16; „La ultimul căprior”: Mh 4.

Terminarea construcției: „Se făcea o masă cu mâncare și băutură pentru familie și meșteri, uneori pentru rude și vecini, numită aldămas/adălmas”: Dj 3–7, 9, 10, 14, 15, 17, Gj 1, 2, 4, 7, 9, Mh 1, 3, 5–8, 12, Ot 4, 9, 12, 15, VI 1–4, 6, 7, 14; „Se cinsteau numai cu meșterii”: Dj 8, 11; „Înainte de intrarea în casă nouă, se face sfeștania/feștania casei”: Dj 2–10, 12–17, Gj 7, 9, Mh 1, 3, 5, 9, 12, Ot 8, VI 2, 3, 5, 6, 13, 18; „Se făcea maslu, să-i meargă bine casei”: Dj 11, VI 15; „Se făcea slobozirea casei, cu colivă, colac, slujite la biserică”: Dj 13, 17; „În casă nouă, primul care intra era un bărbat, proprietarul”: Dj 5–10, 17, Gj 4, 7, 11, 12, VI 3, 6, 9, 11, 13, 18; „Se numea chiromanț”: Gj 11; „Se făceau mai multe mese: la înțelegerea cu meșterii, la terminarea acoperișului sau a întregii construcții, înainte de intrarea în casă nouă”: Mh 4, Ot 6, VI 2, 5, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 18; „Un bătrân, deoarece era cel mai respectat”: Mh 12; „Dacă nu-l cinstești pe om, nu-i lucru bun”: VI 11.

Credințe legate de vatră și foc: „Azimă sau pâine”: Dj 1, 3, 5, 8, 11, 12, 17, VI 1, 4, 5, 8, 9, 11, 13, 14, 18; „Deoarece poți avea dureri de cap”: Dj 1, 5, 8, 10, 12, 17; „Va fi ceartă în casă”: Dj 1, 7, 9, 12, 17, Gj 1, 7, 14, VI 9; „Mămăligă”: Dj 2, 6, 9, 10, 14; „Alte obiecte din lemn ca albie sau covată, leagănul copilului, linguri, fuse, nu se aruncau în foc”: Dj 2, 5, 8, 9, 11, 13, 17, Ot 4; „[Când focul vuieste pe vatră] te vorbește cineva (dușmanul) de rău”: Dj 2, 6, 14, Gj 2, 7, 9, 10, VI 2, 5, 11, 13, 14, 18; „Apar urcioare la ochi”: Dj 3; „Unghii, păr uman”: Dj 3, 6, 9, 11; „Cu mestecăul”: Dj 3, 14; „Foi de ceapă, [pentru că] te dor ochii”: Dj 3, 16; „Vin musafiri”: Dj 4, 8, 11, VI 11; „[Deoarece] este păcat, în foc nu se aruncau icoane, cruce, cărți sfinte”: Dj 5, Gj 12, VI 3, 5, 11, 13, 18; „Lă gard”: Dj 5; „Se schimbă sau se strică vremea”: Dj 5, 8, Gj 13, VI 6, 16; „Părul se pune la un pom”: Dj 6; „Nu mai scot găinile pui”: Dj 7, 8; „Firimituri de pâine”: Dj 9; „Jug de boi”: Dj 9, 11, 13; „Se punea tigva de bostan pe foc să se îndrepte vremea”: Dj 10; „Nu mai ouă găinile”: Dj 10, Gj 4, VI 1, 5, 13, 15, 16; „Lumânare”: Dj 11; „Jugul se lasă să putrezească”: Dj 13; „Mor păsările”: Dj 13; „Fulgi”: Dj 14; „Coji de ouă roșii”: Dj 17; „E semn de oameni răi”: Dj 17; „Fac vacile albeață”: Gj 4, 11; „Copilul nou născut era pus pe vatră”: Gj 7, 11, VI 5, 9, 13; „Mai ales iarna, când vatra focului dogorea căldură binefăcătoare pentru copil”: Gj 10; „Cineva din casă este vrăjit”: Gj 12; „Când dădea laptele în foc, se arunca sare pe vatră”: Gj 12; „La vatră se punea icoană” Ot 4, VI 2, 3; „Pe vatră nășteau femeile”: Ot 4, 12, VI 16; „Coji de ouă”: Ot 6; „Prima scaldă se făcea pe vatra focului”: Ot 6; „Se făceau descânțe”: Ot 6, 12, 15; „Leagănul copiilor”: Ot 12, 15; „Pentru potolirea zgomotului făcut de foc se loveau cărbunii cu vatraiul”: Ot 12, 15, VI 2; „Când sar scânței primești veste”: VI 2, 3; „Era ținut acolo timp de trei zile”: VI 4; „Faci albeață”: VI 6, 9, 18; „Te înjură cineva”: VI 9; „Grăul este binecuvântat, la Învierea de Apoi, animalele nu ar mai avea ce mânca”: VI 11; „Femeile stăteau trei zile pe vatră”: VI 13; „[Cineva din casă spunea] «să fie în ochii dușmanului»”: VI 15.

SALUTUL

Reguli: „Cel mai tânăr salută primul”: Dj 1, 13, 17, Gj 7, 11, 15; „Femeia salută prima”: Dj 1, 17, Gj 7, 11, 15, Ot 1, 5, 6, 10, 14, 15, VI 2, 3, 5, 6, 10, 13, 18; „Femeia nu se saluta cu bărbatul, numai cele mai îndrăznețe salutau, și numai rudele”: Dj 13; „Bărbații se salutau între ei, chiar dacă nu se cunoșteau”: Dj 13, Gj 7, 15, Ot 1, 6, 10, 14, VI 5, 6, 10, 17, 18; „Salutul rudelor, al cunoșcuților este obligatoriu”: Dj 1, 13, 17, Gj 11, 15, Ot 5, 6, 14, VI 10, 13; „Se salută tot timpul zilei”: Dj 1, 17, Gj 7, 11, 15, Ot 5, 10, VI 10, 11, 13; „Cel care trece salută

întotdeauna primul“: Dj 13, Gj 15; „Era un lucru rușinos să nu saluți“: Dj 1, 13, 17, Ot 1; „La noi nu era o regulă a salutului. De obicei saluta cel tânăr pe cel bătrân. Saluta și bărbatul, și femeia“: Gj 4; „N-avea ce să facă ceilalți dacă cineva nu vroia să salute“: Gj 7; „Cine nu saluta era considerat om înapoiat“: Gj 15, Ot 14; „[Se salută] de două ori pe zi când te întâlnești, dimineața și seara“: Ot 1; „Tineretea respectă bătrânețea“: Ot 1, 5, 6, 10, 14, 15, VI 2, 3, 5, 6, 10, 11, 13, 17, 18; „[Dacă nu saluta se spunea]: «Mă, rău crescut este, trece pe lângă tine, merge înainte ca un bou!»“: Ot 5; „Femeia nu trecea dinaintea bărbatului, ele se sculau în picioare dacă ședea la un loc și trecea un bărbat“: Ot 6; „La orice zi mare, tinerii sărutau mâna părinților înainte de a bea țuica ori vinul“: Ot 13; „Dacă erai încăpățânat, îi făceai observație; altă dată nu-l mai salutai“: VI 6; „Dacă nu-i dădeai unui bătrân binețe, el îi zicea: «Bună ziua, căciulă, că stăpân-tu n-are gură!» [cineva] nu îi spunea: Mulțumim d-tale!» Satul te vorbea de rău“: VI 3; „[Dacă nu saluta cineva] îl înjurai fără să te audă, altădată nu-l mai salutai“: VI 13.

Formule ceremoniale: *La botez*: „Să trăiască pruncul ce s-a creștinat!“: Dj 1, Gj 7; „Noroc și să vă trăiască pruncul!“: Gj 4; „Să trăiască finul! La mulți ani!“: Gj 11; „Să trăiască pruncul! La mulți ani!“: Gj 15, Ot 1, 15; „Trăiască noul născut! Trăiască pruncu ce s-a creștinat!“: Ot 6; „Să trăiască ce-ai creștinat!“: Ot 10, VI 11; „Bună ziua. Bine v-am găsit sănătoși și să trăiască noul prunc câștigat ce s-a creștinat. Să trăiască părinții, bunicii și toți cei de la masă! Și dai mâna cu toți!“: Ot 14; „Bună ziua la masă! Noroc nașule, să-ți trăiască finul ce ți-ai câștigat! Cu ce mână ai botezat să și cununi!“: VI 3; „Bună dimineața! Trăiască pruncu!“: VI 17; „Trăiască pruncu! Să se facă mare!“: VI 18; *La nuntă*: „Ceas bun, să trăiască tinerii!“: Dj 1; „Noroc și ceasul ăl bun!“: Gj 4, 7; „Să trăiască tinerii! La mulți ani!“: Gj 11; „Să trăiască tinerii! Noroc și fericire în casă nouă!“: Gj 15; „Bine v-am găsit sănătoși. Trăiască tinerii! [se spunea la masă, când se ridica primul pahar]“: Ot 1; „Să trăiască nașii și finii!“: Ot 6; „Bună seara. Trăiască tinerii și socrii de amândouă părțile“: Ot 14; „Bună dimineața!, chiar dacă e noapte, ca să le meargă viitorul înainte la tineri“: VI 3, 17, 18; „Bună dimineața! Să trăiască tinerii!“: VI 6, 10, 11, 13; *La înmormântare*: „Dumnezeu să-l ierte!“: Dj 13, 17, Gj 4, 7, 11, 15, Ot 1, 3, 6, 10, 15, VI 2, 5, 6, 10, 11, 13, 17, 18; „Acasă: Să-l ierte Dumnezeu! la groapă: Să-i fie țărâna ușoară!“: Ot 5; „Să-l ierte Dumnezeu!“: Ot 14; *Salutul nașii-fini*: „Bine v-am găsit sănătoși, nașule! Rămâneți sănătoși nașule! Bine te-am găsit sănătos finule! Rămâi sănătos finule!“: Ot 5; „Săru' mâna, nașule!“: Ot 6, 15, VI 2, 17, 18; „Bine te-am găsit, nașule! Mulțumesc, finule!“: Ot 14; „Să trăiești, finule!“: Ot 15; „Care era mai simțit, chiar i-o săruta [mâna nașului]“: VI 6, 10.

REPREZENTĂRI MITICE

În Oltenia se păstrează amintirea unui mare număr de reprezentări mitice moștenite din substratul autohton al Vechii Europe, trac și geto-dac, împrumutate și asimilate din cultele greco-romane și orientale, dar și creații mitice relativ recente, românești și străromânești. Indiferent de origine, acestea s-au adaptat, uneori s-au contopit cu sfinții creștini. Ele își fac frecvent apariția în peisajul spiritual al județelor din Oltenia, unde li se acordă zile de celebrare. Li se sacrifică câte un animal (porcul la Crăciun, mielul la Sângiorz), sunt invocate pentru rezolvarea unor probleme presante precum alungarea secetei (Paparuda, Caloianul), pentru aflarea ursitei, căsătoria fetelor. Zeița mamă de origine neolitică, care a luat numele și data de celebrare ale Muceniței Eudochia (Dochia), zeul tată indo-european, Crăciun, și Fiul lui Dumnezeu creștin, Iisus, își exercită puterea de-a lungul întregului an, Sf. Gheorghe în anotimpul călduros (23 aprilie—26 octombrie), Sf. Dumitru în anotimpul friguros (26 octombrie—23 aprilie), Ielele în nopțile de vară, Strigoii mai ales în nopțile de iarnă, Sf. Toader este temut în săptămâna Caii lui Sântoader (prima săptămână după Lăsatul Secului de Paște), Joimărica în săptămâna Patimilor, în special la Joia Mare etc. Ele se pot grupa după vârstă, sex, înfățișare, atribuții. Reprezentările mitice sunt celebrate în ordinea vârstei, începând cu nașterea primului zeu al omenirii, Anul, care, după ce e tânăr și matur, îmbătrânește și moare după 365 sau 366 de zile.

Mai mult decât locuitorii altor provincii istorice, cei ai Olteniei sunt purtătorii unui dezvoltat cult al naturii, adepții a ceea ce Mircea Eliade numea *creștinism cosmic*, liturghie desfășurată atât sub bolta cerului cât și sub cupola bisericii, ai unei filosofii populare care cultivă în credincios înțelepciunea de a trăi în pace cu semenii și cu natura personificată ce-l înconjoară. Dumnezeu este aproape de oameni, participă la bucuriile și necazurile lor. îi ajută, îi pedepsește, stă mai mult cu ei pe Pământ decât cu sfinții în Cer. Din natura personificată și animată cu viață (aștrii, fenomenele atmosferice, plantele, viețuitoarele) oltenii și-au ales mamă,

tată, frate, soră, soție postumă, prieteni etc. Împreună cu natura înconjurătoare, credinciosul se sanctifică atât la Nașterea, Moartea și Învierea Mântuitorului, cât și a Moșului Crăciun, a Babei Dochia la Mucenici, a Călușului la Rusalii.

Dovadă a vechimii acestui panteon, sunt legăturile care se păstrează cu panteonul greco-roman, dar și cu cel al Indiei antice. Adesea, zeii indieni se numesc și își îndeplinesc atribuțiile lor de acasă: zeul pluviometric Rudra, în ceremonialul Paparudei, zeul morții Yama, în expresia populară *a da Iama* în păsări, în vite, cu sensul de moarte, zeul atmosferic Vayu în personificările românești ale aerului în mișcare (vânt, viscol, vârtej, vijelie), și, mai ales în sacrificiul vacii (junincii, vitei) mai rar al altui animal, atestat în Cântecul funerare din județul Gorj.

În spiritualitatea românească unitățile de măsurat timpul sunt, fără excepție, personificări, divinități care se nasc și mor după ce au fost tinere, mature și bătrâne. Vârsta lor corespunde cu timpul scurs de la începutul anului, sezonului, lunii, săptămânii, zilei. Astfel, vârstele personificării *An* sunt exprimate de metamorfozele lui calendaristice: Sfântul Vasile este tânăr pentru că a avut șansa să primească, la împărțirea sărbătorilor, prima zi a anului (1 ianuarie), Sf. Toader și Sf. Gheorghe (23 aprilie) sunt voinici, războinici călări, personificări autentice ale primăverii; Sf. Ilie (20 iulie) este matur; Sf. Dumitru (26 octombrie) este matur, în drum spre bătrânețe; după care urmează o întreagă generație de sfinți bătrâni, Moș Andrei (30 noiembrie), Moș Nicolae (6 decembrie), Moș Ajun (24 decembrie), Moș Crăciun (25 decembrie) care prevestesc moartea și renașterea timpului anual de 365 de zile. Aceeași fulgerătoare viață o au și reprezentările mitice feminine. Moartea Dochiei la nouă martie, echinocțiul de primăvară pe stil vechi, deschide generația zeitelor fecioară (Sânzienele, Ielele) urmată de generația zețelor mumă (Maica Precesta, Maica Domnului, Muma Pădurii) și de generația zețelor bătrâne (Sfânta Vineri, Dochia). Reprezentările mitice au puteri fantastice numai în timpul patronat de acestea: Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu, Iisus, pe parcursul întregului an; Filipii în perioada de împerechere a lupilor; Ielele în nopțile de vară. Strigoii în nopțile de iarnă: Miezul zilei la aniază când Soarele se odihnește la zenit o clipă, după care începe coborâșul spre apus etc.

Lipsa sau rara apariție a unor reprezentări mitice, precum piticii, este compensată din plin de apariția altora: Muma Pădurii, Ielele, Șarpele casei, Urișii sau Jidovii, Vârcolacii, Strigoii sau Moroi etc. Foarte cunoscut este Sf. Ilie (Sf. Ilie cel Mare, aducător de trăsnete; Sfântul Ilie cel Mic, aducător de grindină și ploaie; Sf. Ilie al Schiopului, aducător de furtuni; Sf. Ilie cel Mic, năzdrăvanul), zeu autentic al focului și soarelui, însoțit de numeroase reprezentări mitice înrudite: Sora Sf. Ilie care îi aduce aminte fratelui că i-a trecut ziua și nu a dat ploaie oamenilor, Sf. Marina, Circovii și alții.

SFINȚII

Sfântul Ilie: *Rol:* „Aduce ploaia”: Dj 1–4, 6, 7, 9–12, 14, 15, Gj 1, 3, 7, 10, 12, 15, Mh 3, 6–8, 12, Ot 4, 6, 8, 12, 15, Vl 1, 6, 15; „Dacă la Sf. Ilie ploaia găsește porumbul numai într-o vână, atunci se face porumbul. Sora Sfântului Ilie [la două săptămâni după Sf. Ilie], dacă n-a plouat de 20 iulie, îi aduce aminte că ziua lui a trecut și atunci Sf. Ilie vine cu ploi, cu tunete și trăznete”: Dj 9, 2–4, 6, 7, 9–12, 14, 15, Gj 1, Mh 11; „Sfântu Ilie al Șchiopului, aduce furtună și trăznete”: Gj 2; „La grindină se trăgea clopotul”: Gj 9; „Schimba vara starea vremii”: Gj 14; „Sf. Ilie al Mare-pentru trăsnete; Sf. Ilie al Mic, ca frate al Sf. Ilie cel Mare, pentru grindină, ploaie”: Mh 1, 2; „Sf. Ilie cel Mare-vânt, furtună, grindină; Sf. Ilie cel Mic trăznește pe cel care lucrează în sărbători. Era socotit ca Sf. Ilie cel șchiop fiindcă se trăznise și pe el când lovise prea rău cu trăznetul”: Mh 4, 9; „Se credea că Sf. Ilie că dă ploaie. Sărbătorile Sf. Ilie se numeau Cercuvi [trei erau], între Sf. Ilie și Sf. Marina, când nu se lucra”: Mh 10; „Sf. Ilie îl Mic, socotit năzdrăvan. Dacă ar ști când e ziua lui ar trăsni pământul”: Mh 11; „Sf. Ilie e rău de trăznet. În ziua lui nu se lucrează”: Vl 3; „Aducea furtuna cu trăznete”: Vl 4, 16; „Stăpânul trăznetelor”: Vl 5, 8; „Sora Sf. Ilie, la opt zile după Sf. Ilie se ținea tot de ploaie și grindină, ca Sf. Ilie”: Vl 7; „Sf. Ilie era cu trăznete. Cei care lucrau în această zi puteau fi trăzniți”: Vl 9, 14; „[Aducea] ploaie, grindină, tunete”: Vl 12; **Sfântul Gheorghe:** *Rol:* „Ocotitor al animalelor domestice”: Dj 10, Gj 2, Ot 4, 12; „Sf. Gheorghe, când e Naprolul, apără oile”: Mh 3; **Sfântul Toader:** *Rol:* „Apărător al cailor”: Ot 4; „Se tundeau vacile între coarne de ziua Sf. Toader”: Vl 12; *Interdicții:* „Nu trebuie lucrat în ziua de Sf. Toader că te omoară caii Sf. Toader”: Dj 15; **Sfântul Pantelimon:** „[Se ținea] pentru piatră”: Gj 11, 12; **Filipii:** *Rol:* „Sărbătoare a femeilor”: Gj 1, 12; „De Filipi, la începutul Postului Mare, să nu se lucreze cu vitele, [că era] credința că fiarele mănâncă vitele”: Ot 6; „La 14 ianuarie; și azi mai țin oamenii mai în vârstă”: Vl 6; „De Filipi, la șase săptămâni după Crăciun nu se lucra cu animalele. Dacă nu se respectau aceste zile, animalele se vătămau sau se nășteau bolnave”: Vl 7; **Sfânta Marina:** „În iulie, dacă se lucrează, trăznește”: Ot 6; **Sfântul Spiridon:** „De Sf. Spiridon nu e voie să se lucreze cu animalele. Sf. Spiridon e ocrotitorul animalelor. De Miercurea strâmbă, în prima săptămână după Lăsatul postului de Paști nu se ieșea cu animalele la lucru”: Vl 7; **Sfântul Nicolae:** „Schimba iarna starea vremii”: Gj 14; **Sfântul Vartolomeu:** „[Este] la 11 iunie, când se învâрте frunza în tei și țiparul [se întoarce] cu fața lucie”: Mh 10; „La Sf. Vartolomei să nu se lucreze că bate piatra”: Ot 6; „Sf. Vartolomeu, la începutul lunii iunie aducea ploaie și grindină”: Vl 7; **Sfântul Elisei:** „Sf. Elisei, la sfârșitul lunii mai aducea ploaie și grindină”: Vl 7; **Circovii:** „Sf. Ilie, Sf. Vartolomei, Marina, Liseiu sunt Circovii. În timpul

circovilor trebuie să plouă, este legătura porumbului”: Ot 6; **Sfinții Mici**: „[La] sfinții mici, trecuți în calendar cu cruce mică, femeile nu lucrau. Nu lucrau nici de ziua ursului”: Gj 9; „La Vracii ochilor, Joia Iepelor, Săptămâna Paștelui femeile nu lucrau”: Gj 11; **Sfânta Vineri**: „Femeile în trecut nu făceau lucru de mână (cusături sau țesutul în rosturi) vinerea”: Gj 9, 14; „Vinerea Homanului. Homanul este o buruiănă care crește în pădurea Teleștilor. Această rădăcină se scotea din pământ în prima vinere a lunii lui martie, sau chiar la 9 martie. Se toca mărunț și se dădea, amestecată în tărâte de porumb, s-o mănânce vita bolnavă, lecuindu-se în acest fel. În vinerea în care aduceau homanul din pădure, femeile nu mai făceau altă treabă, era în sărbătoare: Gj 13.

PUTERI PROTECTOARE ALE CASEI

Sfinți protectori: „La cununie se lua un praznic, un sfânt și acesta era ocrotitorul casei”: Gj 1–4, 7–9, Mh 1, 7–9, 11, 12, Vl 14, 15; „La sfântul după numele tatălui, se făcea praznicul casei. În ajunul zilei de praznic, se pune masă; se adună vecinii. Obiceiul se numește cinișoară. A doua zi este ziua praznicului. Se pune masă ca la nuntă; se cheamă vecini, rude. A treia zi se făcea moștior — masă, până se termina mâncarea: Gj 4; „Era sfântul ales ca patron pentru sărbătoarea casei”: Gj 11, 12; „Se făcea praznic la ziua din calendar aleasă”: Gj 13; „Fiecare casă are praznicul ei, pe care îl prăznuiește”: Gj 14.

Animale și păsări: *Șarpele casei*: „Șarpele casei nu trebuie omorât”: Dj 1–5, 7–9, 11–13, 15, 17, Gj 1–15, Mh 1, 3–6, 8–12, Ot 4, 6, 9, 12, 15, Vl 1–18; „Când iasă afară, moare cineva în casă”: Dj 3, 8–10, 14; „Când șarpele casei moare, moare stăpânul casei sau se stinge toată familia. Dacă casa era din lemn de stejar, nu se întâmpla nimic rău, dar dacă era din salcâm o trăznea”: Dj 4; „Nu face rău omului”: Dj 5, 6, Mh 5; „Ori altcineva din casă”: Dj 7, Gj 3, 14, Mh 4, 12; „Nu este veninos”: Dj 12, 17; „Era bun, era păcat să-l omori”: Dj 11, Gj 7, 11; „Se vorbea că atunci când apare șarpele casei, e semn rău”: Dj 14; „Este văzut foarte rar”: Dj 16, Gj 14, Vl 4; „Apără casa”: Dj 17, Mh 2, Vl 15; „Rămâne casa pustie”: Gj 2; „Este bun pentru sănătatea familiei”: Gj 3; „Este alb”: Gj 15, Vl 4, 14; „Este negru”: Gj 4, Vl 7; „Șarpele casei se arată uneori; nu este periculos, nu trebuie omorât; omorârea lui atrage nenorociri și asupra casei”: Gj 14; „Este confundat cu ceasul casei”: Mh 10; „Stătea întotdeauna sub vatra casei (când se strica vremea)”: Vl 2; „Este galben”: Vl 2; „Nu este bine să-l omori, că moare copil din casă”: Vl 11; „Nu este bine să-l omori, moare capul casei”: Vl 16; *Berzele*: „Trebuie ocrotite, nu sunt omorâte, nu li se strică cuibul. Era bine ca berzele să-și facă cuib

în casă”: Dj 5, 6, Gj 10, 12, 13, Mh 10–12, Ot 9; „Nu e bine să le strici cuibul”: Dj 7, Gj 10, 12–14, Mh 1, 4–11; „Nu trebuiau alungate”: Dj 10, Mh 1, 3; „Era păcat”: Dj 11; „Era semn de noroc”: Dj 11, 17; „E semn bun, aduc fericire casei”: Gj 14; „Era pericol de moarte”: Mh 9; „Dacă vezi barză zburând, o să crească cânepa înaltă”: Mh 10; „Sau să le omori”: Ot 9, VI 6, 8, 12; „Nu face stricăciuni, ea apără casa; unde vine barză, nu vine herete”: VI 15; **Rândunelele**: „E semn de noroc”: Dj 1, 2, 8, 11, 14, 17; „Nu li se strică cuibul rândunelor, aducea necaz”: Dj 6, 9; „Dacă își făceau rândunelele cuib la casă era bine”: Dj 7, Mh 1, 10; „E semn de belșug”: Dj 5; „Se zice că e casă bună, cu noroc. E păcat să le strici cuibul, că te blestemă rândunica și te îmbolnăvești”: Dj 10; „Apără casa; să nu le strici cuibul și să-l protejezi până primăvara când se întorc”: Mh 2; „Se îngrijeau să nu se prăpădească, să nu fie omorâte, să nu se distrugă cuiburile păsărilor” [berze și rândunele]: VI 12.

MUMA PĂDURII

Terminologie: „Mama Pădurii”: Dj 3, 7, 11; „Muma Pădurii”: Dj 4, 5, 14, Gj 1, 2, 10, Mh 9, 10, Ot 12, VI 3, 6, 7, 12.

Înfățișare: „Era ca o claie de fân aprinsă”: Dj 2; „Ca o claie stătea înaintea omului, muma pădurii, pe la miezul nopții, ca ciurma”: Mh 10; „Muma Pădurii apărea zdrențuroasă, cu ochii holbați”: Gj 10.

Credințe: „Era o credință la cei bătrâni că ar exista Muma Pădurii, ființă hidoasă în chip de femeie, care deranja somnul copiilor, apărea noaptea”: Gj 10; „Femeie bătrână, rea, care sta în inima pădurii și speria oamenii și vitele”: VI 7.

Practici apotropaice, interdicții: „Femeia, până la șase săptămâni după naștere, n-avea voie să iasă din casă, c-o lua muma pădurii”: Dj 3; „Se descânta copilul de Muma Pădurii”: Dj 5, 7, 11; VI 16; „Dacă ieșea cineva noaptea, îl pocea. Dar este și o buruiănă din pădure, care se cheamă așa, se aducea și se afumau copiii cu ea, să nu plângă noaptea”: VI 6.

VÂRCOLACII

Terminologie și credințe: „Vârcolaci”: Dj 2–4, 6, 7, 9–12, 14, Gj 1, 2, Ot 12, VI 5, 6; „Atunci când ieșea vârcolacul ploua vânt pe cer”: Dj 2; „Când se închidea luna, se zicea că a mâncat-o vârcolacul”: Dj 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 14,

Gj 10; „Când se roșea luna, erau de vină vârcolacii”: Dj 10, 11; „[Sunt] un fel de existențe nevăzute care mănâncă luna”: Gj 10, 13, Mh 10, 11, VI 1, 3, 4, 14; „Există credința că ființe uriașe mâncau luna, când se întunecă”: Gj 12, Mh 6, 12; „Erau ca uriași ai văzduhurilor... pluteau, se ridicau în văzduh, mâncau luna și soarele”: Mh 1, 11; „Mâncau luna și soarele”: Mh 4, VI 5, 12, 16; „Făceau să dispară luna”: Mh 5; „Vârcolacii erau ca niște uriași ce trăiau în văzduh”: Mh 5, VI 8; „Uriași care stau în văzduh și pot mușca din lună sau din soare”: Mh 7; „Vârcolacii erau uriași, cu înfățișarea oamenilor dar nu trăiau pe pământ, ci apăreau în văzduh. Mâncau luna și soarele”: Mh 8; „Se confundă cu strigoii”: Mh 9; „Vârcolacii mănâncă luna și se înroșește luna până dispăre. Când mănâncă vârcolacii luna, cine are durere de stomac, ia pâine în gură și-i trece”: Ot 8; „Vârcolacii erau ca niște uriași-căpcăuni care nu stăteau în preajma oamenilor”: VI 1; „Ființe fantastice uriașe care trăiau dincolo de nori”: VI 12.

Practici apotropaice: „Se uitau prin geam afumat la lună să vadă vârcolacii. Și băteau tinichelele să fugă vârcolacii, să nu mai mănânce luna”: Dj 4, 7; „Băteau clopotele, tinichelele, talăngile”: Dj 9, 10; „Marți seara nu torc femeile acasă, că mănâncă vârcolacii luna ori căpiază, dar la clacă se duceau”: Mh 3; „Se loveau fiare, pentru alungarea vârcolacilor”: VI 4, 14.

IELELE

Terminologie: „Ale sfinte”: Dj 4, Gj 3, 9, 12; „Sfintele”: Gj 2, 7, VI 3; „Cele sfinte”: VI 5, 7; „Ale frumoase”: Dj 7; „Rusalii”: Dj 11; „Iele”: Gj 1, 9, 15, Mh 1, Ot 4, 12, 15, VI 6, 8, 12; „Duhuri”: Gj 3; „Luminări”: Gj 9; „Fata mare sau Hala”: Mh 3; „Ielele în sat sunt socotite aceleași cu ursitoarele”: Mh 5; „Arătări”: Mh 6; „Iezme”: Ot 6.

Înfățișare: „Nu știu, nu le vedea nimeni”: Gj 3; „Zâne [sunt] femei neînchipuit de frumoase”: Gj 12, 15; „Ielele erau ca niște fecioare, tinere atrăgătoare, cu voce frumoasă”: Mh 1; „Sunt foarte tinere și frumoase”: Mh 5; „Se știe că stau în pădure. Sunt frumoase”: Mh 3, 6, 10; „Sunt frumoase și stau ascunse”: Mh 12; „Erau ființe deosebite, îmbrăcate cu haine lucitoare și chimir”: Ot 12; „Purtau clopoței”: Ot 15; „Nu se putea vedea. Erau ca niște umbre”: VI 7; „Ielele erau ca niște fete tinere, cu flori așezate în formă de coronițe pe cap. Erau îmbrăcate în alb, erau ca niște năluci”: VI 8; „Erau îmbrăcate în alb și purtau cu ele coroniță de flori; apăreau și în noaptea de Sânziene”: VI 12.

Manifestările și timpul apariției: „Erau auzite cântând în văzduh”: Dj 4; „Te lua din Rusalii și începeai să joci, te îmbolnăveai”: Dj 11; „Jocuri ale sfintelor. Cântau cu cimpoiul”: Gj 2; „Cântă cu instrumente muzicale”: Gj 3; „Jucau pe câmpuri unde nu creștea iarba... la miez de noapte, la hotare unde cândva s-a întâmplat o crimă”: Ot 15; „Acolo unde Sfintele încingeau jocul lor iarba rămânea părjolită”: Gj 7; „Luminările ale frumoase. Sunt luminări aprinse care trec pe ape și cântă în toate glasurile... Dacă lelele se așezau pe umăr, de teamă, paralizai”: Gj 9; „Lелеle erau femei frumoase care jucau în pielea goală la miezul nopții”: Gj 15; „Veneau noaptea și ziua uneori”: Mh 6; „Noaptea în păduri și câmpii întinse ielele apăreau cântând”: Ot 4; „Noaptea, pe timp de vară cântau pe câmp, în văzduh”: Ot 6; „Apăreau în locuri îndepărtate, noaptea și la hotare. Când se arătau, cel care le vedea se îmbolnăvea imediat”: Ot 12; „Dacă călcai pe locul lor, te poceau; sunt trei fete care joacă în anumite locuri, pe poiene”: Vl 3; „Zburau prin aer, de obicei pe deasupra prisăcilor și cântau. Poceau pe cei ce le auzeau”: Vl 5; „Te lua din Iele, te pocea; îți lua o mână, un picior”: Vl 6; „Dacă treceau pe lângă tine, rămâneai strâmb, damblagit și se spunea în sat că te-a lovit sau l-a lovit din iele”: Vl 7; „Apăreau noaptea, puteau apare oricând”: Vl 8; „Vin noaptea pe la ferestre, umblau, de obicei, prin păduri, zăvoaie; atrăgeau oamenii, mai cu seamă pe tineri și-i ucideau”: Vl 12.

Practici apotropaice: „Să nu tai cu foarfecele, să ții curățenie de bărbat”: Dj 11; „Oamenii să nu umble la cumpănă de noapte”: Ot 12.

ȘOIMANA

Terminologie: „Șoimana”: Dj 2, 10; „Joimărica”: Dj 4; Mh 4, 11, 12; „Duhuri”: Gj 3; „Joimărăța”: Mh 2, 9; Vl 3.

Timpul apariției: „La Joi Mari”: Dj 2, Gj 3; „Joimărica apărea în Joia Mare și îi speria pe copii”: Mh 12; „[Apăreau] marțea și vinerea, îmbrăcate în negru”: Mh 2; „Joimăricile apăreau noaptea, în pădure sau în preajma pădurilor”: Mh 4; „În margine de sat, în timpul verii, se arătau în miez de noapte”: Mh 11.

Manifestare: „Lovea oamenii și cădeau jos”: Dj 2; „Venea acasă să vadă dacă femeile au tors tot”: Dj 4; „Apăreau la răscruci. Se auzeau zgomote, muzici, jucau, cântau”: Dj 10; „Îmbolnăveau oamenii”: Dj 10; „Niște duhuri, la Joi Mari, o femeie, dictează soarta femeilor și oamenilor”: Gj 3; „Joimărițele erau ca niște

femei rele, ce puteau aduce moartea chiar. Apăreau în margine de sat, în păduri, în locuri pustii, pe malul apelor, în miez de noapte mai ales”: Mh 1; „[Erau] femei nevăzute, venite din pădure, mâncau cozile fetelor”: Mh 4; „Speriau copii; uneori chiar îi mâncau și le puneau căpățâna pe fereastră”: Vl 3.

ARĂTĂRILE

Înfățișare: „Stații urâte, duhuri urâte”: Gj 3 „Arătărilor în vis însemnau fapte care s-au produs sau care se vor petrece... arătau în fel și chip, de cele mai multe ori înspăimântă... Omul nu avea nici o putere împotriva lor, faptele dispăreau de la sine”: Gj 12; „Oamenii n-aveau nici o putere împotriva ființelor fantastice. Ele lucrau fără să le vezi”: Gj 13; „Nălucile căpătau forma unor animale domestice, câine, pisică”: Gj 7, Dj 1, 2, 9, 10, 14; Gj 9.

Timpul apariției: „În amurg”: Dj 2, 10, 14; „Apar câteodată ziua”: Mh 3.

Locul apariției: „La răscruci”: Dj 1, 2, 10, 14; „La punți”: Dj 14.

Manifestare: „Îmbolnăveau oamenii”: Dj 1, 2, 10; „Băgau spaimă”: Gj 3; La copii, când îi durea capul se spunea că a fost nălucit. Copiii nu trebuiau lăsați prea mult singuri”: Ot 12.

Practici apotropaice: „Se închinău”: Dj 1, 2, 10, Gj 3; „Prin credință”: Gj 7; „Rugăciune”: Gj 9.

ZMEII

Credințe: „Zmăul e ca un foc și iese pe horn”: Gj 1; „Când cădea câte o stea se spunea că-i zmeul care vine pe pământ”: Gj 7; „Zmeoaica era femeie; făcea dragoste cu moșii”: Gj 9; „Există credința că ar fi zmei dar nimeni n-a văzut astfel de ființă”: Gj 10.

URIAȘII

Terminologie: „Jidovi”: Dj 1, 3, 5, 6, 9, 11, 12, Gj 12, Mh 1, 10, Vl 16; „Uriși”: Dj 4, 8, 10, 13; Gj 1, 7, 10, 15; Mh 3, 6, 8, 12, Ot 4.

Înfățișare: „Oameni mari și puternici”: Dj 1, 3; „Se zice că s-ar fi găsit măsele ale jidovilor”: Dj 9; „Există o legendă a lui Novac, care este considerat uriaș”: Dj 13; „Ființe neînchipuit de mari și de puternice”: Gj 12.

Manifestare: „Țineau oamenii în mâini și spuneau că aceștia vor moșteni pământul”: Dj 4; „Își făceau case foarte mari”: Dj 5; „Luau o poală de pământ și făceau morman cât casa. Când au ieșit oamenii la arat, un băiat de jidov i-a luat în poală cu plug cu tot și s-a dus. Și a spus: «Uite niște gonghițe!»”. „Iar uriașul bătrân i-a spus: «Lasă-i, că vor fi stăpânii pământului!»”: Dj 6 „Au fost măguri formate de jidovi”: Dj 6; „Se spune că au adus măguri în poale”: Dj 10; „Se zicea că trăiau cândva pe munți”: Mh 6.

INDICE GENERAL

A

Adăpatul miresei
Afumarea casei
Afumarea oamenilor
Afumarea vitelor
Aiasmă
Alaiul Paparudei
Aldămaș
Alea Sfinte
Alergători
Aluat
Amânarea morții
Anul Nou
Apa tulbure
Apă cetită
Apă descântată
Apă ne-ncepută
Apă sfințită
Ape întâlnite
Arătări
Arhanghel
Arieți
Aripa Satanei
Armindenii
Aruncarea cununilor de Sânziene peste casă
Așezarea copilului pe pământ
Așezarea măștișorului pe un pom înflorit
Așezământ
Avraam
Azimă
Azmă cu pui

B

Babiți
Ban
Ban de argint
Banul mortului
Barba Locului (Ogorului)
Barba lui Dumnezeu
Barză
Bâlci
Bătă
Băiatul cu salba
Băiatul de brad
Bărăian
Bătaia rituală a pământului
Băutură
Biserica
Bleoj (Bloj)
Blestem
Boabe de grâu (de mei, de porumb, de floarea soarelui)
Boacă
Boala aia
Boala copiilor
Boala rea
Boala urâtă
Boboneți
Boborodliță
Bobotează
Bolindeți
Botez
Botez cu țărână
Botez de al doilea

Botez după ușă
 Botez la vatra focului
 Botez pe jumătate
 Boz (Boj)
 Brad de nuntă
 Brad de înmormântare
 Bradoși
 Brândușei
 Brazdă Verde
 Brădence
 Brezaie (Brezoaie)
 Bubă de Izdat
 Bucium
 Bufniță
 Buhai
 Bundărete
 Buruiană de Muma Pădurii
 Buruiană de Zmeu
 Busuioc
 Butoiu'

C

Cadou
 Calea Mare
 Calendarul din foi de ceapă
 Caloian
 Calul (Joc al călușarilor)
 Cântecul Bradului
 Cântecul Zorilor
 Cap de berbec
 Cap de cocoș
 Cap de oaie
 Cap de Primăvară
 Cap, căpețel
 Capra, căprița
 Capul Căpețelului
 Capul de Țărănă
 Capul Sorocului
 Casa copilului
 Câine
 Cărpă de mir
 Cârstate
 Cârstovul viilor
 Căiță (tichie)
 Călătoarele
 Căluș

Călușari
 Căpețel
 Căpriorii casei
 Ceata de colindători
 Ceata de treier
 Chelar
 Chemare
 Chemători
 Cimitir
 Cingătoare de leuștean
 Cingătoare de Sânziene
 Cingătoare din primele spice
 Cinișoară
 Cinste cu femeile
 Cinste cu moașa
 Ciob la înmormântare
 Ciocnirea bătelor călușarilor
 Ciocnitul ouălor
 Ciocul Călușului
 Ciomagul (Bătul) mortului
 Cioma
 Circovi
 Ciurica (ciovica)
 Claca
 Clopot
 Cocos
 Colac de Băt
 Colac de Bărbat
 Colac de Brad
 Colac de Cinste
 Colac al Drumului
 Colac al Ieșirii Suflului
 Colac de Duminică
 Colac de Fată
 Colac de Femeie
 Colac de Flăcău
 Colac de Om Însurat
 Colac de Ploscă
 Colac de Popă
 Colac de Sângiorz
 Colac de Schimb
 Colac din Primele Spice
 Colac Mare
 Colac Mic
 Colac pentru Nași
 Colac pentru Rânduială
 Colac pentru Strâns Darul

Colaci Sfinți
 Colacii de Crăciun
 Colacii Mortului
 Colacul Îngerului
 Colacul de Circovitori
 Colacul Drumului
 Colacul Ieșirii Sufletului
 Colacul lui Avraam
 Colacul lui Dumnezeu
 Colacul lui Iisus Christos
 Colacul Maicii Domnului
 Colacul Miresei
 Colacul Mirelui
 Colacul Părerii de Rău
 Colacul Portarului
 Colacul Sărindarului
 Colacul Țărâni
 Colacul Zilelor
 Colăcel
 Colăcer, colăcășel
 Colindat
 Colindatul de Crăciun
 Colindă
 Colindețe
 Colivă
 Corb
 Cotovaie
 Covrig
 Crăciun
 Crăițe
 Cristov
 Cruce
 Cruce de busuioc
 Cu Semănatul
 Cuc
 Cucuvea
 Cumetrie după botez
 Cumetrie la ieșirea din lăuzie
 Cumetrie la moț
 Cumetrie la nașterea copilului
 Cumetrie la scaldă după botez
 Cumnat de găleată
 Cumnat de mână
 Cununa de Sânziene
 Cununa de spice
 Cununa din plante pentru animale (oi, vaci)

Cununa din salcie și flori la Însurățit, Învă-
 rucit
 Cununa miresei

D

Dar la botez
 Dar pentru colindători
 Dar pentru moașă
 Dar pentru nași
 Dar pentru Paparudă
 Darul copilului
 Daruri de nuntă
 Datul copilului de pomană
 Datul copilului la coșul vetrei
 Datul copilului la grindă
 Datul copilului peste prag
 Dănaci
 Deochi
 Descântec
 Descântec cu cuțitul
 Descântec de deochi
 Descântec de izdat
 Descântec de masa sfințelor
 Descântec de masa zânelor
 Descântec de moroi
 Descântec pentru ușurarea nașterii
 Descântecul copilului bolnav
 Destrigoire
 Dosnica
 Draci
 Dragobete
 Drăgaica
 Drăgosteaua Mare
 Drept Dumnezeu
 Dresul mortului
 Drumul la biserică
 Duh
 Duhuri rele
 Duminica
 Duminica Mare
 Duminica Tomii
 Dumnezeu

E

Erou eponim

F

Fag
Familie
Fântâna mortului
Fata de colac
Fată curată
Fedeleș
Femeie curată
Femeie gravidă
Ferit de rele
Filip
Fin
Fir roșu
Florica din Căluș
Foaie de zestre
Florii
Foc de Joimari
Foc de Lăsata Secului
Foc de Măcinici
Foc de Paște
Foc de Săn Toader
Foc de Sf. Dumitru (Sâmedru)
Foc de Sf. Ion
Foc de Sf. Vasile
Foc la morminte
Foc la sămbăta morților
Foc la treierat
Focul casei
Focul din vatră în Ajunul Crăciunului
Frate de ginere, de mână
Frângerea Călușului
Furcărie

G

Găina nașului
Găina neagră
Găină
Gătitul bradului la nuntă
Gătitul bradului la înmormântare
Gătitul mortului
Gătitul mirelui, miresei
Ginere
Gogoriță
Gonitori
Grăitori
Gulere

H

Hodină (hodini)
Hora Călușului
Horă
Hotare
Hram

I

Iele
Iepure
Iernatic
Iertăciune
Ieșit cu plin
Iisus Hristos
Iordănitul Femeilor
Irodul
Izdat

Î

Împietritul mortului
Împroor, Împrour
Înălțare
Înger
Îngroparea steagului (Călușului)
Îngroparea umbrei
Îngroparea locului (casei copilului)
Înmormântarea Caloianului
Înroșitul ouălor
Însurățitul și Învărucitul
Întovărășire
Întovărășire la plug
Întelegere

J

Jelitul mortului
Jianul
Jidov
Jocul Caprei
Jocul Călușarilor
Jocul Paparudei
Joia Mare (Joimari)
Joimărică (Joimăriță)
Jurământ
Jurământul Călușarilor

L

Ladă de zestre
 Lăsatul Secului de Carne
 Lăsatul Secului de Paște
 Lăuzie
 Leac, leacuri
 Legarea Călușului
 Legende de întemeiere
 Lepădatul
 Lepădița
 Leuștean
 Liturghie
 Liturghie (colac)
 Loc curat
 Loc ferit
 Locul copilului
 Logodnă
 Luat de Rusalii
 Luatul din Căluș
 Lumânarea mortului
 Luntre

M

Maica Domnului
 Maica Preceasta
 Măneacătoare
 Masa darului
 Masa de botez
 Masa de dulce
 Masa de post
 Masa din Ajunul Crăciunului
 Masa fetelor
 Masa la cumetrie
 Masa la moașă
 Masa la moț
 Masa la nașterea copilului
 Masa Maichii Domnului
 Masa mare
 Masa miresei
 Masa pochinzerilor
 Masa Sfințelor
 Masa Ursitoarelor
 Masa Zânelor
 Masca Caprei
 Masca Mutului
 Masca Paparudei

Maslu
 Mucenici, Măcinici
 Mărturia
 Mărtisor
 Măsuratul brânzii
 Măsuratul oilor
 Mătânii
 Mese comune
 Miel negru
 Miezul nopții
 Mire
 Mireasă
 Miresit
 Moarte
 Moartea pe pământ
 Moașa
 Moașa — nașa copilului
 Moașa bătrânească
 Moașa de baștină
 Moașa de buric
 Moașa de neam
 Mornânt
 Moroi
 Moș Ajun
 Moș de baștină
 Moși
 Moși de Carne
 Moși de Cireșe
 Moși de Iarnă
 Moși de lapte
 Moși de piftii
 Moși de Rusalii
 Moși de Sân Petru
 Moși de Sânmedru
 Moși de toamnă
 Moși de vară
 Moșica
 Moșori
 Moștenire
 Moștenire cu limbă de moarte
 Moșul și Baba
 Mucenici
 Muma Pădurii
 Muma Ploii
 Mutul Călușarilor

N

Naprol
 Naș, nașă
 Nașterea pe pământ
 Năluci
 Năpoiniță
 Năprojnie
 Năproorul de Sf. Gheorghe
 Nășie
 Nedeie
 Nepot, nepoată
 Noaptea de ursitori
 Norocul mortului
 Nuc
 Nuiaua de alun (de salcâm, măr, păr, prun)
 Numărarea parilor
 Nunta mortului
 Nuntași

O

Oală spartă
 Obedenie
 Obrejenie
 Ocolirea viei
 Odihne ale mortului
 Omorârea strigoiului (moroiiului)
 Opriri
 Ospăț
 Ou de Paște
 Ouăle roșii

P

Paparudă (Păpărudă, Pipirudă)
 Parastas
 Pasărea suflet
 Paște
 Patul mortului
 Pază la mort
 Pâine de ursitori
 Pâine nedospită
 Pâinea de moașă
 Pâinea miresei
 Pâinișoare în țest
 Păpușa lui Dumnezeu
 Păpușile de lut
 Păresimi

Pășit peste copil
 Pelin
 Petrecerea (de) la scaldă după botez
 Petrecerea botezului
 Pețit
 Piatra (pietroiul) mortului
 Piază rea
 Piedica mortului
 Pistică neagră
 Pite, Pitulici
 Pițărâi
 Plata vâmlor
 Plocon de prevestire
 Plocon la botez
 Plocon la moașă
 Plocon la moț
 Plocon la naș
 Plocon mare
 Plocon mic
 Ploconași
 Plugul, Plugușorul
 Pocânzei
 Poftirea la botez
 Pom la înmormântare
 Pomana de viu, Pomana din viață
 Pomana rodului, Pomana muncii
 Pomană
 Pomană peste mormânt
 Pomenirea morților
 Pomul cu ouă
 Popasuri
 Pornirea plugului
 Potingăreasă, Pochinzăreasă
 Pragul bisericii
 Pragul casei, Pragul ușii
 Prânzul Maicii Domnului
 Prânzul mortului
 Praznic
 Praznicul casei
 Praznicul oilor, Praznicul vitelor
 Prescură
 Prima pâine
 Primele fructe
 Primele spice
 Prima brazdă
 Primul oaspete
 Prinoasele

PRIVEGHI LA ÎNMORMÂNTARE

Privighetoarea
 Proor (Prou, Năproor)
 Pupăză
 Pusul ursitorilor

R

Rachiu
 Ramura verde la Anul Nou
 Ramura verde la Duminica Tomii
 Ramura verde la Florii
 Ramura verde la Înălțare
 Ramura verde la pornirea plugului
 Ramura verde la Rusalii
 Ramura verde la Sf. Gheorghe
 Rânduiala colacului
 Rândunică
 Rață, rățoi
 Răscrucile
 Retez
 Roată de foc
 Rodul Anului
 Rodul Castraveților
 Rodul lui Dumnezeu
 Rodul pământului
 Ruptul colacului
 Rusalii

S

Salcie
 Salutul
 Sare
 Sâmbăta lui Lazăr
 Sâmbăta Luminată
 Sâmbăta Paștelui
 Sâmbăta Piftiilor
 Sâmbecioare
 Sâmbete ale morților
 Sânziene
 Sărbători de Crăciun
 Sărindare
 Sărit peste bolnavi
 Sărit peste foc
 Scalda de seară
 Scalda după botez
 Scalda după naștere

Scalda în lapte
 Scalda mortului
 Schierași
 Schimbarea drumului
 Schimbarea numelui
 Scormonit în foc
 Scuiptat de deochi
 Semnale la mort
 Semne prevestitoare de moarte
 Sfântul Arhanghel
 Sfinții Constantin și Elena
 Sfântul Dumitru (Sâmedru)
 Sfântul Elisei
 Sfântul Gheorghe, Sângiorz
 Sfântul Haralambie
 Sfântul Ilie
 Sfântul Ion
 Sfânta Maria
 Sfântul Nicolae
 Sfântul Pantelimon
 Sfântul Petru
 Sfântul Spiridon
 Sfântul Ștefan
 Sfântul Toader, Sântoader
 Sfântul Vartolomeu
 Sfântul Vasile, Sânvășii
 Sfânta Vineri
 Sfetite
 Sfinte
 Sfinți
 Sfinți protectori
 Slobozirea apeii
 Slobozirea casei
 Slobozirea crucii
 Slobozirea fântânii
 Slobozitul izvorului,
 Slobozitul sărindarului
 Slujbe la răscruci
 Soartă
 Socrul mare
 Soră de ginere, de mireasă
 Sorcovă
 Soroacele mortului
 Spânz
 Spargerea oalei
 Spălatul ritual al părului
 Sporiș

Spurc
 Spurcatul copilului
 Spusul numelui
 Stabilirea hotarelor
 Stafie
 Stâlp funerar
 Stârceală
 Statul mortului
 Stări
 Steag de nuntă
 Steag la înmormântare
 Steagul Călușarilor
 Steaua
 Stegar
 Stejar
 Stolnic
 Strat
 Strigarea hotarelor
 Strigatul peste sat
 Strigoii
 Strigoii (moroi) morți
 Strigoii (moroi) vii
 Stropirea cu apă
 Stropirea cu apă sfințită
 Stropirea ogoarelor
 Stropirea pomilor
 Stropirea vitelor
 Succesiune
 Suflet
 Sulfină

Ș
 Șarpele casei
 Șezătoare
 Șoimană
 Ștergar

Ț
 Tatăl Soarelui
 Târcolitul viilor
 Tăiatul buricului
 Tăierea moșului
 Tămâie
 Temelia casei
 Testament
 Toaca de lemn

Tocmeală
 Toiag (bât) al mortului
 Trecerea copilului prin sân
 Trifonul
 Troița mortului
 Tron
 Turta bradului
 Turta miresei
 Turta ursitorilor
 Turtă, Turțițe

Ț
 Țest

U
 Ulei
 Ultimele spice
 Ultimul drum
 Uratul de Anul Nou
 Urâții
 Uriaș
 Ursire
 Ursită
 Ursitoare, Ursitoare, Ursători
 Ursitoare mare
 Ursitoare mică
 Ursitoare mijlocie
 Usturoi
 Ușurarea morții

V
 Vânzarea copilului
 Vârcolaci
 Vatra casei
 Vatra focului
 Vatra satului
 Vămi
 Vătaful Călușarilor
 Vergel
 Vest
 Vicleim
 Vindecare
 Vinerea (Sf. Vineri)
 Vinerea Mare
 Vinerea ouălor

Visarea mortului

Z

Zână, zâne

Zălog

Zburătorul

Zestre

Zidirea măsurii omului

Zidirea umbrei

Ziua Crucii

Ziua Porumbului (Sf. Marina)

Zmeu

Zori

Zorit

GLOSAR

A

Aba: stofă groasă de lână, dată la puiă pentru a deveni impermeabilă, din care se confecționau pantaloni bărbătești și hainele de tip suman, comune portului femeiesc și bărbătesc din anotimpul rece

Aciol: clopot mare, recuzită la Plugușor

Adăpatul miresei: practică ce precede cununia religioasă, numită și „adusul apei” sau „udatul”

Aia: phalus

Alea: Rusaliile

Alergători: persoanele care ajută la nuntă, care servesc la masă. Se numesc și „gonitori”

Alimpea: nedeie

Amânarea morții: credințe creștine (rugăciuni, slujbe, maslu, sfeștanie) și practici magice (măsurarea și sacrificiul găinii, vrăji cu apă luată de la ape întâlnite) pentru alungarea morții

Apă neîncepută: apă adusă după un anume ritual de la fântână sau izvor, folosită în numeroase obiceiuri

Apă tulbure: visată că se scaldă cineva în ea, este prevestitoare de moarte

Ape întâlnite: două pâraie care se întâlnesc și apoi se varsă separat într-o apă curgătoare

Arhanghel: nume de colac preparat de femei curate, utilizat în obiceiurile de înmormântare

Armindeni: 1. sărbătoare de 1 Mai; 2. ramuri/crengi verzi rămase de la sărbătoarea de 1 Mai, cu rol apotropaic

Arnici: fire de bumbac diferit colorate, utilizate la cusutul cămășilor

Aușit: strigat tare

Avraam: nume de colac preparat la înmormântare

Azimă, Azmă, Azmuță: pâine nedospită

B

Banul mortului: monedă găurită, legată de degetul mortului, sau negăurită, pusă în buzunare, în pernă, în sân, în săculeț, pe piept, în ciomagul mortului

Barburi: doi clini mari introduși la pieptul și spatele cămășii bărbătești ungurenești, în jurul cărora se amplasau motivele ornamentale

Batistă: învelitoare de cap, de formă triunghiulară, decorată pe latura lungă cu mărgelile mărunte policrome, cu șabac, dantelă, colți

Băbiți: boală

Băcan: vopsea roșie pentru ouă

Băldăuș: foc făcut în noaptea de Înviere, în fața bisericii, cu lemne furate din pădure

Bărăian, Bărălan: petrecere după botez

Bloj, Bleoj: personaj mascat, însoțitorul Caprei la sărbătorile de iarnă

Boacă: nume de colac preparat la obiceiurile de înmormântare

Boboneți: 1. modelări din aluat dospit (măcinici) pregătiți la 9 Martie; 2. colăcei dați colindătorilor la Crăciun; 3. bucăți de pâine cu colivă pe ele sau colaci dați de pomană în cadrul obiceiurilor de înmormântare

Boboroade: felii de pâine date de pomană în obiceiurile de înmormântare

Bolindeți: nume de colăcei dați de pomană la înmormântare sau colindătorilor de Crăciun

Boz, Bozle, Boji: plantă erbacee cu miros neplăcut folosită în mascarea Paparudei

Bradoși, Brândușci: 1. mucenici copti, preparați la 9 Martie; 2. colăcei dați colindătorilor la Crăciun

Brădar: băiatul care aduce bradul și are grijă de el în timpul nunții

Brădențe: fetele care ajută la împodobitul bradului de nuntă și însoțesc mireasa

Brecirl: brâu

Brezale, Brezoale: 1. personaj în jocurile cu măști la Anul Nou, sinonim cu Capră; 2. personaj în ceata Călușului (Mutul); 3. flăcăi, colindători la Crăciun;

Brezat: vopsit în diferite culori

Bucșol: resturi de fân, coceni de la hrana vitelor

Bușniță: în credințele populare, mesager funest care anunță, prin cântec lugubru, sosirea morții

Bulzi: nume de colaci dați de pomană la înmormântare

Bunar: fântână

Bundărete: mezel preparat din carne de porc

C

Calea Mare: 1. secvență a nunții în care părinții miresei vin cu invitații lor la masa mare; 2. vizită făcută de socrii mici socriilor mari, după nuntă

Cap, Căpețel: colac mare pentru preot, dus la biserică în Joia Mare

Capul Căpețelului: colac important preparat la înmormântare

Capul de Țărănă: colac dat de pomană în cadrul obiceiurilor de înmormântare

Catrintă: piesă de port de forma unui dreptunghi, purtat pe verticală, în față și-n spate sau doar în față, confecționată din lână, lână cu bumbac sau numai din bumbac, ornamentată cu benzi decorative dispuse pe lățime sau pe lungime. Avea diferite denumiri locale în Oltenia: opreag, fâstâc, pestelcă, șurț

Câine: în credințele populare, mesager funest care anunță, prin urlet, moartea stăpânului

Cântecul Bradului: creație desăvârșită în *Cartea românească a morților* care redă dialogul purtat de un cor feminin cu soțul sau soția postumă a tânărului mort înainte de căsătorie, substituit de un brad împodobit ca la nuntă

Cântecul Zorilor, cântec funerar în *Cartea românească a morților*, interpretat afară, la casa mortului, înainte de răsăritul Soarelui, prin care Zorile sunt invocate să întârzie pentru a da răgaz mortului să se pregătească cum se cuvine pentru plecare în *Lumea de dincolo*

Cârslate: nume de colaci, primit de la semnele crestate în aluat, preparați în cadrul obiceiurilor de înmormântare

Căiță (tichle): resturi din placenta care acoperă uneori capul sau trupul copilului la naștere, semn interpretat că va fi, până la moarte, strigoi (moroi) viu, după moarte, strigoi (moroi) mort

Călătorele: nume de colaci dați de pomană la înmormântare care fac aluzie la lunga călătorie a mortului în *Lumea de dincolo*

Căpătâl: pernă cu unul din capete ornamentat cu cusături

Chelar: persoană numită de socrul mare care gospodărea rezervele alimentare destinate meselor de nuntă

Childă: promoroacă

Chită: mănunchi de spice, busuioc etc.

Cinișoară: mâncare aleasă dată de pomană în ziua înmormântării, după scăpătutul soarelui

Cioc: steagul călușarilor

Ciocălău: cocean de porumb

Ciomag: numele unui colac dat de pomană la înmormântare, substituit al bățului și simbol al omului călător

Ciomagul (Bățul) mortului: băț, substituit al mortului; împodobit și dat de pomană

Ciovată: recipient din doveac

Ciumască: serbare populară, vezi Nedeie

Ciupag: partea superioară a cămășii, de la talie în sus

Ciurica (ciovica): pasăre prădătoare de noapte care anunță, prin cântecul său lugubru, sosirea morții

Ciutură: 1. găleată de lemn lucrată din doage; 2. prun extindere, fântână care folosește ciutură

Clămpău: botul/ciocul de lemn al caprei

Clopot: personificare a instrumentului metalic a cărui limbă metalică imită glasul divinității, mângâie și cheamă credincioșii la închinăciune, alungă și îndepărtează duhurile malefice

Cobile: lemne încrucișate pe care se transportă plugul

Cocoace: turtă pentru ursitori

Cocoș: în credințele populare, mesager funest care anunță sosirea morții când cântă în pragul casei

Colăcer, Colăcășer: persoana aleasă de soțul mare sau de ginere, care spunea orația de nuntă

Colindă: 1. băț de alun decorat, recuzită în colindatul de Crăciun; 2. colăcei din făină de grâu dați colindătorilor

Colindețe: 1. colăcei dați colindătorilor la Crăciun; 2. darurile date colindătorilor la Crăciun

Conac: 1. măsură de timp echivalentă, în text, unei jumătăți de zi de muncă; 2. (de mâncare) petrecere făcută după clacă

Conci: suport confecționat din coajă de tei, învelit în pânză sau lână, după care se răsuceau cozile, ce avea scopul practic de a

susține părul și de a fixa acoperitorile de cap

Copăit: a doua prăsilă la porumb

Corb: în credințele populare, mesager funest care anunță, prin cântecul său, sosirea morții

Costum schileresc: specific bărbaților înstăriți din zona Gorjului, purtat și de mire. Se confecționa din postav fin de Azuga, fiind compus din cămașă, pantaloni, vestă, mintean și haină lungă. Compoziția decorativă se realiza din găitane și șuită de lână sau mătase de culoare neagră

Cotovoaică: recipient din coajă de doveac

Cotovoale: luntre funerară confecționată dintr-o coajă de doveac, dată pe apă la 40 de zile după înmormântare, în cadrul unei ceremonii numită slobozitul izvorului

Cuc: în credințele populare, mesager funest care anunță sosirea morții prin cântec pe timp seară, dacă zboară peste casă sau dacă îl auzi primăvara nespălat pe față și nemâncat

Cucuvea: în credințele populare, mesager funest care anunță prin cântec prelung, în preajma casei sau așezată pe casă, sosirea morții

Culă: casă mare, fortificată

Culion: coif de carton în costumele Iroziilor

Cumnat de mână: tânăr însoțitor al mirelui și miresei pe tot parcursul ceremoniei nunții

D

Dane, Fișidane: țesături din borangic, ștergare ce se pun pe cap

Dănaci, Călărași: tineri călări care conduceau alaiul de nuntă

Destrigoire: depistarea și omorârea violentă a strigoiului provenit dintr-un om mort

Drept Dumnezeu: numele unui colac important modelat la înmormântare, la pomeni și praznice de pomenire, substituit ritual al lui Dumnezeu

Dresul mortului: practici magice prin care este omorât strigoii înainte de înmormântarea trupului

Drug: știulete de porumb cu pănușe

Dublă: măsură de capacitate pentru cereale

F

Fântâna mortului: amenajarea unui izvor, repararea sau construirea unei fântâni date de pomană de rudele mortului, de obicei la pomana de șase săptămâni sau la un an de la înmormântare

Felice: mănunchi de spice împletite

Fes: acoperământ al capului, de origine orientală, de forma unei calote, confecționat din postav roșu, împodobit pe marginea ce venea deasupra frunții cu monezi de aur sau argint, purtat ca semn distinctiv al intrării fetei în rândul nevestelor

Flanel: o haină scurtă până la șold, confecționată din dimie

Floare în piept: însemn specific costumului ceremonial de nuntă, realizat din beteală, iar apoi din flori artificiale și beteală

Fluturi: paiete cusute pe cămașa de sărbătoare

Furcă, Furcărie: șezătoare

G

Garant: persoană care girează plata lăutarilor la horă

Gândac: vierme de mătase

Gârloacă: diminutiv de la Gârlă (apă curgătoare cu debit redus)

Găină: în credințele populare, mesager funest care vestește, cântând cocoșește, soșirea morții

Găitan: șiret împletit din fire de lână, bum-bac sau mătase, utilizat în ornamentarea pieselor de port confecționate din dimie

Gătitul bradului: împodobirea bradului, substituit ritual al mirelui la nuntă sau soției sau al soțului mort înainte de căsătorie

Gătitul mortului: îmbrăcarea mortului cu haine de sărbătoare, confecționate înainte sau după deces

Găvan: recipient de lemn, de forma unui castron

Geac: traistă de pânză ce se purta pe după gât

Gherlan, gherlandă: coroniță din flori artificiale, purtată de mireasă pe cap

Glugă: inițial, un ștergar de cânepă sau in, cusut pe lungimea unei margini, în formă de capșon, purtat pe cap de mireasă

Gogoli: gogoși de borangic

Gonghiță: diminutiv de la gândac

Gulere: numele lumânării și batistei sau al bucății dreptunghiulare de pânză albă care are înnodat la un colț banul mortului

Gușă: gogoasă de mătase, borangic

H

Haină lungă: suman din dimie albă, mai rar neagră, specific Olteniei, prevăzut cu clini laterali, ornamentat cu găitane negre și șuită.

Hodini, liturghii: opriri ale mortului și cortegiului funerar pe ultimul drum, care leagă casa de cimitir, unde preotul slujește și tămăduiește, iar rudele plătesc vămile, fac ultimele mărturisiri, dau ultimele sfaturi. Sinonim cu: Stări, Slujbe la răscruci.

Hotare: denumiri ale opririlor convoiului funerar unde slujește preotul și se plătesc vămile mortului

I

Iarba Tatălui: buruienă așezată sub muribund care prevestește însămănătoșirea sau moartea

Iernărit, iernatic: obicei practicat de flăcăii invitați de mireasă, care, la sosirea alaiului de nuntă închideau porțile gospodăriei socrilor mici și cereau ginerelui să plătească mireasa

Ierugă: baltă formată de o apă curgătoare, unde există curenți care primenesc permanent apa

Isus Hristos: numele unui important colac modelat la înmormântare, la pomeni și

praznice de pomenire, substituit ritual al Domnului Iisus

Improor, Împroor: creangă/ramură verde pusă în gospodărie cu prilejul unor sărbători

Insovănit: așezarea sovonului, a voalului pe capul miresei

Ipingea: o haină lungă, din aba albă, neagră sau maro, cu mâneci și cu clini laterali, cu guler mare, pătrat, care se ridică pe cap în formă de glugă „chepeneag”, decorată cu găitane pe poale, la gură și la extremitățile inferioare ale mânecilor, iar pe glugă cu cusături policrome și cu aplicații de postav colorat

Împietritul mortului: împiedicarea intrării sufletului în trupul părăsit la moarte și evitarea transformării lui în strigoi sau moroi prin astuparea tuturor orificiilor cu tămâie, sticlă, piatră, piper, pisate

Înger: 1. colac dat de pomană la Joia Mare;
2. nume de colac dedicat la înmormântare

Învăsăit: practică divinatorie de aflare a viitorului soț/soție

J
Joimăriță: 1. reprezentare mitică a morții;
2. cană de pământ dată de pomană la Joia Mare.

Jugastru: arbore cu lemn alb și tare, înrudit cu stejarul

L
Laibăr: vestă din blană de oaie sau de miel, scurtă, fără mâneci

Lapte de bou: preparat alimentar constând dintr-o fiertură de sămânță de cânepă și uneori grâu

Lătunași, Nășerei: nuntașii invitați de naș

Liturghie, Liturghioare: colac dus la bise-rică în perioada Postului Mare, pentru pomenirea morților

Locul, Casa copilului: placenta

Lumină: lumânare

Luntre: simbol funest în visele prevestitoare de moarte

M

Maica Domnului, Maica Precesta: numele unui important colac preparat la înmormântare, la pomeni și praznice de pomenire

Masa Sfințelor: pământ bătătorit de formă circulară în poieni și holde, unde se crede că mănâncă și dansează lelele (Zânele)

Mâncătoare: ramură verde/ copacul adus de la pădure și pus în gospodărie, în ziua de ajun a Sf. Gheorghe, dis-de-dimineață

Mânz: în credințele populare, mesager funest care anunța moartea celui care îl vede pe nemâncate

Maslu: taină care, prin rugăciunile unui sobor fără soț de preoți (3, 5, 7, 9) și prin ungerea bolnavului cu undelemnul sfințit de ei, îi iartă păcatele și îl tămăduiesc de boală

Mațul porcului: preparat culinar, mezel din carne de porc

Mărturia: numele colacului preparat la înmormântare care va sta mărturie la judecata sufletului mortului

Mătăuză: păpușă mare, ca o sperietoare de ciori, făcută din cârpe

Membru: phalus

Mesală, Meseală: față de masă

Miel negru: în credințele populare, mesager funest care anunță moartea dacă este văzut prima dată primăvara

Mielușei: crenguțe de salcie înflorată

Miresit: logodnă

Moarte: Personificare a Morții care ia sufletul omului

Moartea pe pământ: așezarea muribundului pe pământ pentru ușurarea morții

Moș, Moșori: colaci mici, preparați la înmormântare, dedicați spiritelor moșilor

Moștenire cu limbă de moarte: testament nescris, cu putere de lege, lăsat copiilor de părinți pe patul de moarte

N

Nansoc: pânză de bumbac topit din care se confecționau învelitorile de cap de formă triunghiulară

Naprol: colac rotund preparat din aluat nedospit la Sf. Gheorghe pentru protejarea vitelor

Năplouă: ramură verde pusă la Sf. Gheorghe

Năpoiniță: masa ce se pune după naștere

Năprojniu, Năpurojnic: colac preparat la înmormântări, pomeni, praznice

Năproorul de Sf. Gheorghe: ajunul sărbătorii Sf. Gheorghe

Năruncat: culoare roșie

Năzură: anafură

Neica: phalus

Nemenie: rudă

Norocul mortului: măsură a mortului luată cu o sfoară sau o ață și păstrată după înmormântare deasupra ușii, în pod, în tocul ușii, la cheotoarea casei, la icoană, sub pragul casei, sub streșină pentru păstrarea norocului său în casa în care a locuit

Nunta mortului: căsătorie simbolică a tinerilor morți înainte de căsătorie

O

Oală la înmormântare: adăpost al sufletului ieșit din corpul omului

Oboroc: măsură de capacitate pentru cereale, nuci etc.

Ocolniță: act care indica hotarele satului, cu toți vecinii și eventual, semnele de hotărnicie

Olac: locul de treierat cu cai al grânelor

Olăcar: o bucată de trestie cu care se prindeau firele la războiul de țesut

Oleaburi: anexe gospodărești

Omorărea strigoiului (moroiului): înfigerea unui obiect ascuțit în inima mortului înainte de înmormântare sau, după înmormântare, deshumarea și incinerarea inimii sau cadavrului

P

Pahiol: învelitoare de cap, de genul maramei, învărgată cu negru și fir auriu, specifică portului femeiesc ungurenesc din Vâlcea

Pahiu: cunună făcută dintr-o plantă de grădină ale cărei frunze se puneau în apă rece, iar apoi se împleteau pe o coardă de salcie. Împodobește pălăria mirelui (Vâlcea)

Parastas: pomană pentru pomenirea morților, făcută la 3, 6, 9, 21 și 40 de zile, la 3, 6 și 9 luni de la înmormântare și, apoi, în fiecare an, până la al șaptelea

Pasărea suflet: reprezentare plastică a sufletului mortului cu chip de pasăre pe crucile și stâlpii funerari

Patul mortului: 1. Amenajarea patului în casa postumă, sicriul, unde i se pun așternuturi permă, saltea; 2. Pernă așezată de familia mortului după ușă, imediat după întoarcerea de la cimitir, pentru odihna sufletului în cele 40 de zile cât mai zăbovește în Lumea de aici

Păleată: steagul călușarilor

Pecie: carne macră de vită, oaie, porc

Peșchir, Prosop: piesă textilă de tipul ștergarului din bumbac sau borangic, bogat decorat, la cele două capete, cu cusături, însemn specific mirilor, purtat în diferite feluri

Piedica mortului: sfoară, de obicei din lână, cu care se leagă gleznele mortului, furată de vrăjitoare pentru a lega sau dezlega căsătoriile

Pisică neagră: în credințele populare, mesager funest care anunță o întâmplare neplăcută sau chiar moartea celui cărui îi taie calea

Pistronic: obiect de lemn sau piatră, lucrat artizanal. Se cioplește în formă de cruce, stilizată diferit sau simplă. Are pe partea de sprijin a postamentului încrustat simbolul lui Iisus Christos. Pecetea se imprimă pe alaturările rituale

Pite: pâinuțe (colaci mici), preparate și împărțite participanților la înmormântare

Pițărău/: 1. copiii colindători de Crăciun; 2. bățul de alun pe care-l poartă colindătorii.

la Crăciun; **3.** colăcei dați colindătorilor, la Crăciun

Plantici, Plătici: panglici colorate

Plocon: daruri pentru naș, moașă și alte rude

Pocânzul, Pochinzeri: invitații miresei și ai sorcilor mici

Pochinzăreasă, Potingăreasă, Pupăză: tinere, de obicei măritate, însoțitoare ale miresei, alese dintre rude sau prietene

Pogodeală: înțelegere, stabilire

Pom la înmormântare: substitut al mortului reprezentat de un pom fructifer (măr, prun), încărcat cu ofrande și dat de pomană la înmormântare sau la pomana de șase săptămâni

Pomană: ofrande (alimente, haine, lumânări aprinse, servicii, muzică, dans) oferite ca dar pentru sufletul mortului

Popoale, Poponeți: **1.** turtă pentru ursitori; **2.** colăcei împărțiți la 9 Martie

Postavă: albie pentru scăldat copilul

Poteră: grup de soldați trimiși de stăpânire pentru a prinde și aresta răufăcătorii

Prânzul mortului: mâncare dată de pomană a doua zi după înmormântare

Prescură: pâine mică, de obicei rotundă sau în formă de cruce, preparată din aluat dospit, împărțită la înmormântări, parastase

Prinoase: **1.** Daruri (pomeni) făcute în zilele de pomenire a morților; **2.** Colac mare, preparat din aluat dospit, oferit preotului sau participanților la înmormântare

Priveghi, veghe: companie nocturnă ținută mortului în una sau toate nopțile care separă momentul morții de ziua înmormântării

Privighetore: reprezentare a sufletului pasăre care părăsește corpul la moartea omului, confecționată dintr-o lumânare de lungimea trupului, încolăcită ca o spirală și aprinsă în anumite momente ale ceremonialului funerar

Proor, Prour: ramură verde pusă la sărbători

Pupăză: **1.** vezi „pochinzăreasă”; **2.** colac din care mâncau mirele și mireasa la Masa mare; **3.** colac împletit special pentru ploconul moașei, nașului de botez

R

Rachiul: mică petrecere ce avea loc duminică dimineața la casa miresei

Rață, Rătoi: **1.** persoanele alese de socrul mic să primească alaiul de nuntă și de socrul mare să ducă plocoanele nașilor și să îi servească la masă; **2.** mesager funest când este visată că clocește pe cuibul de ouă

Răscrucile: colaci modelați din aluat dospit, împărțiți la înmormântări, care îi amintesc sufletului mortului de grija alegerii drumului bun când ajunge la răscruci

Rătez, La retez: tăiatul moțului

Resteu: partea de sus a jugului de lemn

Roibă: plantă din care se prepară vopsea roșie

Rug: mărăcine, măceș

S

Salbă: podoabă realizată din monezi de aur sau argint, purtată obligatoriu de mireasă. Cine nu avea, o împrumuta

Sarică: haină lungă, țesută din fire grose de lână, mișoasă la exterior

Sâmbecioare: numele unor colaci modelați din aluat dospit, împărțiți la înmormântări și în zilele dedicate morților, de obicei la Sâmbetele Morților

Sâmți, Simți, Sfinți: **1.** Sărbătoarea de la 9 Martie; **2.** mucenicii preparați la această sărbătoare

Săcui: traistă

Schierăși: obicei pentru aducerea ploii

Schimbarea drumului: întoarcerea participanților de la înmormântare pe alt drum decât cel pe care s-a dus mortul la cimitir

Scurteică: haină femeiască, lungă până deasupra genunchiului, confecționată din dimie de culoare neagră, cu spatele și pieptii croiți din foi drepte, tăiate în talie, cu clini laterali, cu mâneci. Se căptușea cu blană de miel. Pieptii se bordau cu fâșii din blană neagră de miel. Ulterior, s-a confecționat din pluș și s-a împodobit cu guler din blană de vulpe roșie

Sfetițe: nume al unor colaci modelați din aluat dospit și împărțiți participanților la înmormântare

Slobozitul izvorului: numele celei mai importante pomeni a mortului, făcută la 40 de zile de la înmormântare, ziua plecării sufletului în Lumea de dincolo

Sovoneală: gătitul miresei cu „sovon“ (voal) confecționat inițial din pânză subțire

Spargerea oalei: distrugerea violentă a oalei de lut în care se crede că se cuibărește sufletul mortului

Sprăgășie: grup de oameni care se ajută reciproc, temporar, la muncile agricole

Spurc: personificare a bolii alungate din trup în vrăjile de ușurare a morții

Statul mortului: substitut al persoanei decedate, confecționat dintr-o lumanare de ceară de lungimea mortului, încolăcită ca o spirală, și aprinsă în anumite momente ale ceremonialului funerar

Stâlp funerar: butuc din lemn, substitut al omului mort, confecționat dintr-un arbore sacru, pus la mormânt în ziua înmormântării

Stârceală: vezi Cumnat de mână

Steag: 1. steagul călușarilor, confecționat dintr-o prăjină înaltă în vârful căreia se leagă o țesătură albă sau roșie, usturoi și pelin; 2. steagul de nuntă confecționat asemănător (fără usturoi și pelin); 3. steagul de înmormântare

Stolnic: 1. pâine rituală preparată la casa mirelui, din care se dădea mirilor să mănânce la cununie; 2. persoană ce se ocupa cu organizarea nunții, care chema la nuntă

Stramniță: fire din țesătura hainelor cu puteri apotropaice

Strat: așternut din paie sau fân pe care naștea femeia și stătea, apoi, trei zile, până la ursitori

Strigoi (moroi) morți: spirite ale morților care nu ajung după înmormântare în Lumea de dincolo și se întorc ca fantome invizibile și intangibile pentru a lua viața rudelor apropiate sau pentru a aduce moarte, grindină și alte necazuri

Strigoi (moroi) vii: spirite ale oamenilor, femei sau bărbați, care își părăsesc trupurile noaptea

Ș

Șabac: cusătură executată cu acul pe firele trase ale pânzei ce orna câmășile mirilor

Șarpele casei: 1. ocrotitorul casei; 2. aduce moartea celui care îl vede sau îl omoară

Șipot: izvor captat

Șubă: haină lungă, obligatorie în ținuta vestimentară a mirelui, confecționată din dimie, cu guler drept, îngust, cu clini laterali, ornamenată cu găitane de lână și cusături pe guler, piepți, poale, marginile mânecilor și terminația clinilor laterali

Șuită: șiret industrial, procurat din comerț, care orna hainele confecționate din dimie

T

Taină, A sta de taină, A tăinui: povestire, sfătuire, a sta de vorbă

Talangă: clopot mare, recuzită la Plugușor

Tavă: în text, friptură

Tel: betală, fir lung decorativ, argintiu sau aurii

Tichie, A te naște cu căiță: a te naște cu o buchiță de placenta pe cap

Tiugă, tiugi: recipient din coajă de dovleac

Toaca de lemn: instrument preistoric, specific civilizației lemnului, care imită glasul divinității cu chip de pom

Toiag (bât) al mortului: băț, de obicei din alun, ornatat cu cruci sau curățat de coajă până în vârf unde se leagă un buchet de flori, o bucată dreptunghiulară de pânză albă și un bănuț, înnodat într-un colț al batistei sau introdus într-o despicătură a lemnului

Torcătoare, torcările: șezătoare

Trandafiri: 1. cârnați de porc; 2. măceș

Tron: sicriu, adăpost postum al mortului construit din lemn cu elemente ale casei țărănești

Turtițe: pâinuțe modelate din aluat nedospit mâncate, de obicei, la priveghiul de înmormântare, și în alte contexte rituale și ceremoniale oferite de sărbătorile din ciclul vieții și din ciclul calendaristic

T

Telină: pământ nelucrat

Test: cuptor portativ din lut, piatră, metal

Tuțuroi: izvor captat a cărui apă curge printr-un jgheab

U

Ultimul drum: secvență tensionată a ceremonialului funerar desfășurată pe drumul care leagă casa din sat de mormântul din cimitir parcurs de mort însoțit de cei care i-au fost apropiați în viață

Umplutură: amestec de carne cu pâine și verdețuri utilizat ca fel de mâncare specific alimentației de sărbătoare, în special la nuntă

Ungureni: populație ce se ocupă cu creșterea oilor, originară din Transilvania, care și-a păstrat obiceiurile și portul originar

Ursit, ursită: 1. persoana cu care urma să se căsătorească cineva; 2. soartă

Ușurarea morții: tehnici tradiționale pentru liniștirea sufletului (cererea iertării, împărtășirea secretelor și marilor taine) și a trupului (așezarea muribundului pe pământ, schimbarea pernei, patului) pentru încetarea chinurilor și grăbirea morții

V

Vacă: în credințele populare, mesager funest care vestește sosirea morții dacă mugește sau zbiară fără motiv

Vâlnic: piesă de port, de forma unei fuste ce se poartă încrețit, încutat sau plisat, neîncheiată, bogat decorată cu câmpuri ornamentale, alese în război, dispuse în

benzi longitudinale, care apare în Oltenia sub diferite denumiri locale: zâvelcă, opreg, creț, vulnalic, în funcție de variantele sale ornamentale. Se purta prima oară cu ocazia ceremonialului nunții

Vâmi: 1. Pomeni date la biserică (40 de lumânări cu batiste și bănuți legați în ele) pentru plata vâmlor de către mort; 2. Opriri ale mortului și cortegiului funerar pe ultimul drum

Vătrărit: obicei practicat de flăcăii din satul miresei, care la întâlnirea cu alaiul de nuntă cer mirelui să plătească mireasa

Velitură cu ciurel: învelitoare de cap, purtată în cadrul costumului femeiesc ungurenesc din Vâlcea, realizată dintr-o țesătură fină, gofrată mărunț, suprapusă roată în mai multe straturi și din ciurel — o țesătură de tul, de forma unui pătrat, brodată la colțuri cu fire de mătase sau lână colorată

Vestea miresii, Vestea cu rachiu roșu, Butoiu', Târna: practică ceremonială ce marchează sfârșitul nunții, prin care este comunicată participanților fecioria miresei. În cazul în care mireasa nu este fecioară, părinții ei sunt pedepsiți

Vestea, Înștiințarea de nuntă: ploconul ce îl duc mirii nașilor cu o săptămână înainte de nuntă

Vițel: în credințele populare, mesager funest care anunță moartea când este văzut dimineța pe nemâncate

Z

Zălog: substitut al moașei (un obiect) așezat lângă noul născut

Zeghe: haină lungă din dimie neagră, cu clini laterali, cu mâneci, cu guler drept pe lângă gât

Zgrebeni: călți de lână

Zvedre: vedre, vase de lemn utilizate pentru depozitarea apei, a băuturilor

Anexa 1: LISTA SATELOR CERCETATE DIN OLTENIA**Jud. Dolj (Dj)**

1. Amărăștii de Jos
2. Bistreț
3. Bulzești
4. Cetate
5. Coțofenii din Dos
6. Dăbuleni
7. Desa
8. Galicea Mare
9. Gogoșu
10. Leu
11. Mârșani
12. Orodel
13. Ostroveni
14. Perișor
15. Sălcuța
16. Segarcea
17. Valea Stanciului

Jud. Gorj (Gj)

1. Berlești
2. Borăscu
3. Brănești
4. Bratuia — com. Dănești
5. Cloșani — com. Padeș
6. Dobrița — com. Runcu
7. Dumbrăveni — com. Crasna
8. Olteanu — com. Glogova
9. Peștișani
10. Prigoria
11. Racovița — com. Polovragi
12. Stoina
13. Telești
14. Valea cu Apă — com. Fârcășești
15. Vladimir

Jud. Mehedinți (Mh)

1. Bălăcița
2. Breznița Motru
3. Cireșu
4. Corcova
5. Corlățel
6. Dălbocița — com. Ilovat

7. Gârla Mare

8. Gogoșu
9. Hinova
10. Isverna
11. Pristol
12. Prunișor

Jud. Olt (Ot)

1. Brâncoveni
2. Curtișoara
3. Dobroteasa
4. Dobrun
5. Gârcov
6. Oboga
7. Orlea
8. Rusănești
9. Schitu
10. Scornicești
11. Spineni
12. Traian
13. Tufeni
14. Vădastra
15. Vergulescu
16. Vâlcelele de sus — com. Vâlcele

Jud. Vâlcea (Vl)

1. Băbeni
2. Bărbătești
3. Căinenii Mari — com. Căineni
4. Ghioroiu
5. Grădiștea
6. Igoiu — com. Alunu
7. Lădești
8. Nicolae Bălcescu
9. Oțeșani
10. Păușești
11. Poiana — com. Perișani
12. Sălătrucel
13. Slătioara
14. Susani
15. Sutești
16. Tetoiu
17. Vlădești
18. Voineasa

Anexa 2: LOCALITĂȚI, CULEGĂTORI, INFORMATORI

DOLJ

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Dj 1	Amărăștii de Jos	Dinică Elena	1972	Bădan Ion Maria, n. 1900, 4 clase, agric. Beju Ilie, n. 1895, 4 clase, agric. Chivu Ion (Boacăna), n. 1907, 5 clase, agric. Dăbuleanu Marin, n. 1909, 7 clase, agent sanitar Dobre Ion (Ion Iorgu), n. 1907, 4 clase, agric.
		Comanici Germina	1972, 1980	Dumitrache D. Ioan (Greceanu), n. 1911, 5 clase, agric. Firănescu V. Didina, n. 1905, 3 clase, agric. Florea Maria, n. 1905, 5 clase, agric. Matei Maria, n. 1899, 4 clase, agric. Mihai M. Gheorghe, n. 1910, 4 clase, agric.
		Simionescu Paul	1972	Pena Andrei Nicolae (Curcan), n. 1898, analfabet, agric., fost călușar Stanca D. Drăgoi, n. 1898, curs alafbetizare, agric. Ștefan Ruinea Leana, n. 1880, curs alafbetizare, agric.
Dj 2	Bistreț	Maier Radu Octavian	1972	Bănică Ion (Ionel Gavrilă), n. 1912, 4 clase, agric. Brătan Sevastița, n. 1911, analfabet, agric. Chițu Alexandru, n. 1906, 4 clase, agric. Ciucă Ioana, n. 1902, analfabet, agric.
		Vlăduțiu Ion	1975	Jofei Maria, n. 1895, 5 clase, agric. Lupu Ștefana, n. 1912, 4 clase, agric. Luță Catalița, n. 1904, analfabet, agric. Mânzină Maria, n. 1894, analfabet, agric.
		Comanici Germina	1980	Miloslav Ștefaneda, n. 1897, 2 clase, agric. Sârbu Floarea, n. 1905, 4 clase, agric. Staicu Gheorghe, n. 1899, clase, agric. Stănilă Marin, n. 1912, 5 clase, agric.

Dj 3	Bulzești	Comanici Germina	1980	Călina Victor, n. 1894, analfabet, agric. Dragu Ioana, n. 1904, analfabet, agric. Dragu Maria, n. 1898, analfabet, agric. Dragu Ștefan, n. 1910, 4 clase, agric. Stângă Constantin, n. 1915, 4 clase, agric.
Dj 4	Cetate	Iosipescu Silvia	1975, 1979	Găvescu Maria, n. 1906, analfabet, agric. Marinca Eugenia, n. 1902, Șc. Normală, învățătoare Prună Iulia, n. 1903, analfabet, agric. Tănase Valentina, n. 1919, 4 clase, agric. Țenea Ioniță, n. 1912, 5 clase, agric.
Dj 5	Coțofenii din Dos	Iosipescu Silvia	1972	Chiriță Maria, n. 1898, analfabet, agric. Dăoagă Constantin, n. 1906, analfabet, agric. Drăghici Lisaveta, n. 1900, analfabet, agric.
		Comanici Germina	1975	Gruia C. Ion, n. 1902, analfabet, agric. Mateilă Ilie, n. 1907, 5 clase, tâmplar
		Văcuva Ofelia	1975	Preduț Ana, n. 1904, analfabet, agric. Preduț Eugenia, n. 1903, analfabet, agric. Samfiroiu Ioana, n. 1896, analfabet, agric. Tâmplaru C. Ion, n. 1903, agric., vâtaf de călușari
Dj 6	Dăbuleni	Comanici Germina	1980	Alexandrescu Zoe, n. 1898, 7 clase, agric. Barou Constantin, n. 1904, 4 clase, agric. Iufu Ilie, n. 1898, analfabet, agric. Mitroi Ioana, n. 1900, analfabet, agric. Neacșu Ileana, n. 1909, analfabet, agric. Stonea Oprea, n. 1905, 2 clase, agric. Vasiliche Gheorghe, n. 1894, 5 clase, agric. Vasiliche Ștefana, n. 1900, analfabet, agric.
Dj 7	Desa	Bucș Monica	1975	Chiliburu Eufrosina, n. 1910, analfabet, agric. Enea Gh. Stoiana, n. 1893, analfabet, agric. Firănescu Gheorghe, n. 1913, 5 clase, agric. Luna Agapia, n. 1890, 5 clase, agric.
		Iosipescu Silvia	1979	Miță A. Floarea, n. 1915, 7 clase, agric.

				Mustață Ana, n. 1920, 7 clase, agric. Velea Elena, n. 1907, analfabet, agric. Velea Maria, n. 1921, 4 clase, moașă
Dj 8	Galicea Mare	Comanici Germina	1975	Ciontu Paulina, n. 1913, analfabet, agric. Ciuluvică Domnica, n. 1905, analfabet, agric.
		Văduva Ofelia	1975	Dudău Constantin, n. 1918, 5 clase, agric. Dudău F. Mitrache, n. 1890, analfabet, agric. Nică Ștefan, n. 1929, 6 clase, agric., călușar
Dj 9	Gogoșu	Comanici Germina	1975	Doudse Alexandru, n. 1902, analfabet, agric. Doudse Gheorghe, n. 1900, 4 clase, agric. Ionașcu Anica, n. 1898, analfabet, agric.
		Ciobănel Alina Ioana	1980	Namțu Ruxandra, n. 1905, analfabet, agric. Negoescu Nicolita, n. 1890, analfabet, agric.
Dj 10	Leu	Dinică Elena	1972	Becu Costea, n. 1889, 4 clase, agric. Becu Ioana, n. 1899, 4 clase, agric. Cârjan Maria, n. 1902, 2 clase, agric.
		Stoica Lia	1975	Ghimpețeanu Constantin, n. 1910, 4 clase, agric. Parpală C. R, Ion, n. 1899, 4 clase, agric. Păunescu Antonie, n. 1911, 7 clase, agric.
		Comanici Germina	1980	Stăciuş Toma, n. 1906, 4 clase, agric. Turcu Fane, n. 1906, 4 clase, agric. Voiculescu Elisabeta, n. 1889, 4 clase, agric.
Dj 11	Mârșani	Comanici Germina	1980	Burada C. Maria, n. 1913, 4 clase, agric. Cârceanu Ștefan, n. 1908, 4 clase, agric. Cenușe Marin, n. 1908, 5 clase, agric. Cevăț Stelian, n. 1912, 7 clase, lăutar Constantin Gheorghe, n. 1905, 4 clase, agric. Ionel Ecaterina, n. 1914, analfabet, agric. Predoiăș Elena, n. 1910, 3 clase, agric. Suică Oprica, n. 1915, analfabet, agric.
Dj 12	Orodel	Comanici Germina	1982	Brașoveanu Emil, n. 1907, Șc. Normală, învățător Firiță Elena, n. 1893, analfabet, agric.

				Melcea Ion (Bache), n. 1910, 4 clase, agric. Șarpe Ion, n. 1911, 5 clase, rotar Treap Savu (Oțet), n. 1913, 5 clase, zidar
Dj 13	Ostroveni	Comanici Germina	1972	Arâmbașa Ioana, n. 1911, analfabet, agric. Bulugeană Ioana, n. 1892, analfabet, agric.
		Dinică Elena	1972	Ion Dumitru, n. 1895, analfabet, agric. Paraschivescu Ion, n. 1896, Șc. Normală, pensionar
		Simionescu Paul	1972	Rotaru C. Stan, n. 1903, 5 clase, agric. Târcovnicu C. Ilie, n. 1901, 5 clase, agric.
		Văduva Ofelia	1975	Trăznitu Rada, n. 1899, analfabet, agric. Tâmoveanu Maria, n. 1877, 5 clase, agric.
Dj 14	Perișor	Comanici Germina	1980	Corzanu Aurelia, n. 1910, analfabet, agric. Dascălu Stana, n. 1912, 4 clase, agric. Predoi Mirea, n. 1902, 5 clase, pensionar Rudăreanu Maria, n. 1904, analfabet, agric. Ștefan Florea, n. 1902, 5 clase, agric.
Dj 15	Sălcuța	Simionescu Paul	1983	Boltașu Ion, n. 1908, curs alafbetizare, agric. Dindirică Constantin, n. 1905, 2 clase, agric. Popescu Maria, n. 1914, curs alafbetizare, agric. Turnea Ilie, n. 1918, 6 clase, agric.
Dj 16	Segarcea	Maier Radu Octavian	1975	Niță Dumitru (Galiceanu), n. 1880, analfabet, agric. Niță Șt. Marin, n. 1929, 5 clase, agric. Păstaie O. Ileana, n. 1898, 2 clase, agric.
Dj 17	Valea Stanciului	Dinică Elena	1972	Artăgea Maria, n. 1886, curs alafbetizare, agric. Barbu T. Ilie, n. 1901, 2 clase, agric. Birtu I Ion, n. 1912, 7 clase, contabil Dobre Alexandru, n. 1898, 5 clase, mecanic Ghermănescu Ecaterina, n. 1910, analfabet, agric.
		Comanici Germina	1972	Leana D. Ileana, n. 1898, analfabet, agric. Lupu V. Ion, n. 1902, analfabet, agric., vâtaf călușari Păun Maria, n. 1895, 2 clase, agric. Pescaru Elena, n. 1898, 5 clase, agric.

			Popa Emanoil, n. 1898, 5 clase, agric.
	Simionescu Paul	1972	Roșu Florea, n. 1899, 4 clase, agric.
			Tofan I. Marin, n. 1905, 4 clase, agric.
			Tora Ioana, n. 1904, 5 clase, agric.
			Țerin D. Nicolae, n. 1895, 5 clase, rotar

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Gj 1	Berlești	Culer Hari	1980	Barbu T. Vasile, n. 1910, 4 clase, agric. Ceptureanu Serafina, n. 1912, 7 clase, agric. Condoiu N. Gheorghe, n. 1915, 7 clase, agric., croitor Gălbioru Maria, n. 1903, analfabet, agric. Stona Lucreția, n. 1903, analfabet, agric. Tulpan Elena, n. 1895, analfabet, agric. Tulpan Maria, n. 1909, 2 clase, agric.
Gj 2	Borăscu	Culer Hari	1980	Brebenar Olimpia, n. 1904, 5 clase, agric. Brebenar Vasile, n. 1907, 2 clase, agric. Scurtu Gh. Ioana, n. 1900, analfabet, agric. Tulpaz Maria, n. 1909, 2 clase, agric. Tulpaz N. Ioan, n. 1885, 3 clase, agric.
Gj 3	Brănești	Iosipescu Silvia	1972, 1976	Auroaică Maria, n. 1932, 7 clase, agric. Badea Matei (Matache), n. 1895, 4 clase, contabil Brebenel Ana, n. 1908, 4 clase, agric. Găju Maria, n. 1891, analfabet, agric. Lițoi Constantina, n. 1900, analfabet, agric. Oanca Gh. Gheorghe, n. 1908, 7 clase, agric. Șilărescu Gheorghe, n. 1897, 5 clase, agric.
Gj 4	Bratuia	Comanici Germina	1972	Bădoiu Emilian, n. 1913, 7 clase, agric. Bădoiu G. Maria, n. 1920, 7 clase, agric. Butoi M. Vasile, n. 1932, 7 clase, agric.
		Maxim Elena	1975	Geamănu Marin, n. 1916, 5 clase, agric. Geamănu Polina, n. 1894, analfabet, agric. Holdan Verginia, n. 1914, 4 clase, agric.
		Culer Hari	1980	Martoiu Iervela, n. 1911, 4 clase, agric. Oțgon Ruxandra, n. 1909, curs alfabetizare, agric.

				Trocan V. Constantin, n. 1929, 7 clase, agric. Țircă I. Constantin, n. 1892, 5 clase, agric.
Gj 5	Cioșani	Motomancea Aurelian	1975	Bobei N. C. Ion, n. 1895, 5 clase, agric. Predescu Istina, n. 1921, 5 clase, agric.
		Ofelia Văduva	1975	Răduțu Paraschiva, n. 1900, analfabet, agric. Trandafir Maria, n. 1889, analfabet, agric.
Gj 6	Dobrița	Milcu Ioana Maria	1975	Bârzan Ana, n. 1915, 5 clase, agric. Davițoiu Marina, n. 1911, 4 clase, agric. Iacobescu Dumitru, n. 1912, 4 clase, agric.
		Văduva Ofelia	1975	Ianoș Anica, n. 1895, analfabet, agric. Neamțu Gheorghe, n. 1915, 5 clase, dogar Stanciu Maria, n. 1900, 5 clase, agric.
Gj 7	Dumbrăveni	Comanici Germina	1972	Cârștoc M. Elena, n. 1930, 6 clase, agric. Crăsnaru Eugen, n. 1919, 7 clase, agric. Ivănuș Lisaveta, n. 1908, analfabet, agric. Lepădat Lepăduța, n. 1925, 2 clase, agric.
		Iosipescu Silvia	1975	Lupulescu Ioana, n. 1913, 5 clase, agric. Mezdrea I. Gheorghe, n. 1908, 4 clase, agric. Spafiu Petru, n. 1880, 5 clase, agric., jandarm Tăscău Stana, n. 1917, 6 clase, agric.
		Culer Hari	1980	Vamvu St. Ion, n. 1905, 5 clase, agric. Voicu Eugeniu, n. 1910, 7 clase, agric. Zgovancu Trandafira, n. 1908, 5 clase, agric.
Gj 8	Olteanu	Popovăț Petre	1975	Frățilă Paula, n. 1908, 7 clase, agric. Marcu Ecaterina, n. 1911, 6 clase, agric. Muja C. Vasile, n. 1909, 2 clase, agric. Muja Ecaterina, n. 1909, 4 clase, agric.
		Dascălu Doina	1980	Negreanu Elena, n. 1895, 2 clase, agric. Nișulescu Elena, n. 1899, 1 clasă, moașă Pîrvuțu Nicolae, n. 1923, 7 clase, agric., agent fiscal Popoveniuc Elena, n. 1920, 5 clase, agric.

Gj 9	Peștișani	Culer Hari	1980	Blendea Grigore, n. 1910, 4 clase, agric. Blendea Paraschiva, n. 1899, 5 clase, agric. Fuiorea Polina, n. 1906, analfabet, agric. Nistorescu Ion, n. 1936, IEFS, profesor Nistorescu V. Ion, n. 1906, 5 clase, agricultor, cizmar Purec Ana, n. 1919, 4 clase, agric. Purec F. Nicolae, n. 1908, 5 clase, agric., croitor Vârlan C. Ioana, n. 1908, analfabet, agric.
Gj 10	Prigoria	Matomancea Aurelian	1980	Bălușa G. Ion, n. 1898, 1 clasă, agric., dulgher Căpățână A. Victor, n. 1915, 5 clase, agric. Doloc Paulina, n. 1942, liceul, educatoare Doloc T. Titu, n. 1936, liceul, tehnician agric. Drăgoi Elena, n. 1920, 7 clase, agric. Eftimia Dafina, n. 1926, 4 clase, agric. Roșu I. Ion, n. 1926, 7 clase, agric.
Gj 11	Racovița	Comanici Germina	1972	Bușe F. Ion, n. 1918, 7 clase, agric., dulgher Duță D. Maria, n. 1920, 7 clase, agric. Gogăță S. Varvara, n. 1904, analfabet, agric. Petricu N. Floarea, n. 1906, analfabet, agric.
		Iosipescu Silvia	1975	Pochea Vasile, n. 1915, 4 clase, agric. Rădescu Nicolae, n. 1905, Șc. Normală, pensionar Rusu N. Nicolae, n. 1912, 5 clase, agric.
		Culer Hari	1980	Stamatoiu S. Nicolae, n. 1926, 7 clase, agric. Stanciu D. Dumitru, n. 1900, 5 clase, agric. Sucitu Petru, n. 1928, 7 clase, agric. Târlea Maria, n. 1922, 4 clase, agric.
Gj 12	Stoina	Matomancea Aurelian	1979	Hobeanu Constantin, n. 1933, Fac. Filologie, profesor Irimia St. Dumitru, n. 1892, 2 clase, agric., călușar Istrate Haralambie, n. 1907, 5 clase, agric. Ivănescu Gheorghe, n. 1903, Șc. Normală, pensionar Mărgineanu Aneta, n. 1927, 7 clase, agric.

			Nicolaescu Ion, n. 1902, Seminar Teologic, pensionar Tomescu Gh. Ilie, n. 1904, 4 clase, agric. Vlăduțiu Maria, n. 1926, 7 clase, agric.
Gj 13	Telești	Motomancea Aurelian 1979	Cornoiu Paulina, n. 1932, Inst. Pedagogic, profesor Gârbaciu Traian, n. 1901, 5 clase, agric. Iordănescu Maria, n. 1932, 4 clase, agric. Mischie N. Ion, n. 1927, 7 clase, dascăl la biserică Saragea Nicolae, n. 1903, Șc. Normală, pensionar
Gj 14	Valea cu Apă	Motomancea Aurelian 1977	Becheru Constantin, n. 1930, Șc. Comercială, secretar Primărie Bobu A. Ion, n. 1909, 5 clase, agric. Pațica N. Stanca, n. 1888, analfabet, agric. Prunescu Z. Grigore, n. 1909, Șc. Normală, învățător Tratea Natalia, n. 1927, Șc. Medie, bibliotecar Vâlceanu Nicolae, n. 1899, 5 clase, agric. Voinescu Aurora, n. 1929, 7 clase, agric.
Gj 15	Vladimir	Comanici Germina 1972	Cărăvan Dumitru, n. 1922, 7 clase, agric. Cărăvan Tudor (Terche), n. 1909, 4 clase, agric. Crețu Nicolita, n. 1906, analfabet, agric. Croitoru Speranța, n. 1900, 5 clase, agric. Diaconescu Veronica, n. 1930, Șc. Normală, învățător
		Ghinoiu Ion 1975	Dobromir Alexandrina, n. 1925, 7 clase, agric. Mărgărit A. Maria, n. 1901, analfabet, agric. Minciună Alexandru, n. 1900, 2 clase, agric. Sburlea Ion, n. 1904, 5 clase, tăbăcar
		Culer Hari 1980	Sburlea Maria, n. 1907, 1 clasă, agricultor Sburlea N. Nicolae, n. 1913, 4 clase, croitor Suciu Ioana, n. 1905, 5 clase, agric. Vâjaică Nicolae, n. 1914, 4 clase, agric.

MEHEDINȚI

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Mh 1	Bălăcița	Simionescu Paul	1980	Ghialdâr Constantin, n. 1908, 2 clase, agric. Popa Marin, n. 1922, Fac. Filologie, profesor Șerban Constantin, n. 1915, 7 clase, agric.
Mh 2	Breznița-Motru	Vetișanu Vasile	1976	Achim Dumitru, n. 1913, 4 clase, agric. Colie Constantin, n. 1920, 7 clase, agric. Gogoșanu Mihai, n. 1921, 7 clase, agric. Remescu Gavril, n. 1901, 4 clase, agric. Remescu Ioana, n. 1911, 4 clase, agric.
Mh 3	Cireșu	Budiș Monica	1975	Burcu Ioan, n. 1928, liceu, secretar Consiliul Popular Hurtupan Constnatin (Ciochina), 7 clase, muncitor forestier Nicoară Grigore, n. 1924, 10 clase, agric. Petolea Alexandra, n. 1897, 5 clase, agric., moașă
		Vetișanu Vasile	1979	Popescu Gheorghe, n. 1907, 4 clase, agric. Rogobete Anghelina, n. 1909, 2 clase, agric. Rogobete Samuil, n. 1905, 5 clase, agric. Rogobete Vasile, n. 1935, 7 clase, lăutar Vișan Atanase, n. 1893, Șc. Normală, învățător
Mh 4	Corcova	Simionescu Paul	1980	Chelcea Mihail, n. 1898, 5 clase, agric. Ionescu Iulian, n. 1903, 5 clase, agric. Jianu Dumitru, n. 1920, 7 clase, agric. Mărăcine Ion, n. 1907, 5 clase, agric. Micotă Constantin, n. 1915, 6 clase, agric., meseriaș
Mh 5	Cornățel	Popescu Alexandru	1975	Bondoc Aristide, n. 1909, 5 clase, agric. Bulata Simion, n. 1903, 5 clase, agric. Cârhoată Floarea, n. 1912, 6 clase, agric.
		Popescu Ioana	1975	Cebuc Maria, n. 1910, analfabet, agric. Cojocar Constanta, n. 1914, 4 clase, agric. Constângioară Polina, n. 1905, 4 clase, agric.

		Simionescu Paul	1980	Mateican Ioana, n. 1910, 6 clase, agric. Mazilu Ilinca, n. 1891, 4 clase, agric. Militaru Maria, n. 1908, 4 clase, agric.
Mh 6	Dălbocița	Ghinoiu Ion	1975	Băluțescu Polina, n. 1898, analfabet, agric. Ciuclea Petre, n. 1907, analfabet, agric. Găinaru Elena (Nuna), n. 1912, 4 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1979, 1982	Marinchescu Elena, n. 1893, 1 clasă, agric. Marinchescu Floare, n. 1930, 4 clase, agric. Negoiță Sevastian, n. 1900, 1 clasă, agric.
Mh 7	Gârla Mare	Simionescu Paul	1980	Cârjaliu Constantin, n. 1920, 4 clase liceu, funcționar primărie Dima Alexandra, n. 1904, 4 clase, pensionar Panait D. Ștefan, n. 1899, 3 clase comerț, agric, contabil Popescu Gh. Aristotel (Tilică a lu' Lazăr Duță), n. 1910, Șc. Normală, funcționar Primărie
Mh 8	Gogoșu	Popescu Alexandru	1975	Boboc Alexandru, n. 1900, 1 clasă, agric. Croitoru Theodor, n. 1910, 8 clase, agric.
		Popescu Ioana	1975	Firu Ioana, n. 1912, 7 clase, învățătoare Gheorghe Maria, n. 1914, 4 clase, agric. Hoancea Petre, n. 1914, 4 clase, agric.
		Simionescu Paul	1980	Lobdă Gheorghe, n. 1920, 7 clase, agric., muncitor Penteșescu Gheorghita, n. 1927, 5 clase, agric.
Mh 9	Hinova	Culea Hari	1981	Alexandrescu Nicolae (Nae paznicul), n. 1903, 4 clase, agric. Călugăru Tache (Cirtel), n. 1917, 7 clase, agric., funcționar Grecea Cernescu Despina, n. 1913, Șc. Normală, învățătoare Grecu Valeria, n. 1929, Fac. Filologie, profesoară Pănoiu Ion, n. 1902, Seminar teologic, preot Simion Silvea, n. 1948, profesoară Trocan Maria, n. 1913, 7 clase, învățătoare
Mh 10	Isverna	Vetișanu Vasile	1976, 1979	Arvat Ileana (Bordeica), n. 1914, 2 clase, agric. Dăiescu M. Ion (Ioniță a lui Orbu), n. 1900, analfabet, agric. Grigore Ioana (Bubuștioaica), n. 1910, analfabet, agric.

				Tudor Ioana, n. 1917, 4 clase, agric. Tudor Mihai, n. 1916, 3 clase, agric. Vucescu Teodora, n. 1943, 7 clase, agric.
Mh 11	Pristol	Popescu Alexandru	1975	Călinoviți P. Nicolae (a lu' Pătru tinichigiu'), n. 1913, 6 clase, agric., meseriaș Golea Nela, n. 1891, analfabet, agric. Marin Stoian, n. 1907, 3 clase, agric. Pârvulescu I. Nicolae, n. 1906, Șc. Normală, învățător Porcaru Constantin, n. 1892, analfabet, agric.
		Popescu Ioana	1975	Porcaru Gh. Ștefan, n. 1915, 2 clase, agric. Speriosu Maria, n. 1913, 3 clase, agric.
		Simionescu Paul	1980	Tutunaru Lepădata, n. 1912, analfabet, agric.
Mh 12	Prunișor	Maxim Elena	1975	Bârlan Dumitru, n. 1904, 4 clase, agric. Bârlan Ioana, n. 1907, 3 clase, agric. Geană Elena, n. 1896, 2 clase, agric. Marcu Elena, n. 1889, 5 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1979	Milic Anica, n. 1909, 4 clase, agric. Șoavă Ana, n. 1906, 1 clasă, agric. Trăileanu Păuna, n. 1895, 5 clase, casnică

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Ot 1	Brâncoveni	Ciobănel Alina Ioana	1972	Călin R. Marin (Măcă), n. 1907, 8 clase, agric. Eremencu Ana, n. 1898, 5 clase, agric. Filip D. Angela (Mama Gica), n. 1910, 4 clase, agric.
		Văduva Ofelia	1972	Filip I. Constantin, n. 1909, 4 clase, agric. Ionescu D. Elena (Lenuța lui Oanță), n. 1886, analfabet, agric.
		Moraru Georgeta	1975	Ivan Iulia, n. 1890, analfabet, agric. Matei C. Constantin (Mure), n. 1908, 1 clasă, agric.. vătaf de călușari Mincă Maria, n. 1907, 2 clase, agric. Șerban Titina, n. 1902, analfabet, agric.
Ot 2	Curtișoara	Iosipescu Silvia	1975	Marcu C. Florea, n. 1929, 6 analfabet, agric., muncitor Marinel M. Ion (Gârțoman), n. 1902, 4 clase, agric. Marinel Maria Maria, n. 1908, analfabet, agric. Roșu Constantin, n. 1931, 4 clase, agric.
Ot 3	Dobroteasa	Drogeanu Paul	1980	Alexe Androne, n. 1906, analfabet, agric. Stan Dumitra, n. 1901, analfabet, agric.
Ot 4	Dobrun	Drogeanu Paul	1980	Bădița Maria, n. 1925, Inst. Pedagogic, profesor Bădița Nicolae, n. 1929, Studii universitare, profesor Duga Elisabeta, n. 1904, 5 clase, agric. Medelean Ion, n. 1907, 5 clase, agric. Șerban Ecaterina, n. 1912, 4 clase, agric.
Ot 5	Gârcov	Drăgoescu Ion	1975	Geară Gheorghe, n. 1930, 6 clase, agric. Pană Marin, n. 1929, 7 clase, agric.
Ot 6	Oboga	Ciobănel Alina Ioana	1972	Bălan C. Ion (Niță), n. 1890, 5 clase, agric., olar Bălașa C. Maria, n. 1893, analfabet, agric. Ciobanu Gh. Constantina, n. 1914, 5 clase, agric. Ciungulescu Maria, n. 1933, 7 clase, agric.

		Văduva Ofelia	1972	Ciungulescu Șt. Grigore, n. 1927, 7 clase, agric., olar Diaconeasa Ioana, n. 1908, 4 clase, agric. Evgheniță S. Mitrana (Vinel), n. 1910, analfabet, agric.
		Simionescu Paul	1977	Lepădatu Petre, n. 1910, analfabet, agric. Munteanu Ion, n. 1893, 4 clase, olar Trușcă Maria, n. 1907, 2 clase, agric.
Ot 7	Orlea	Simionescu Paul	1975	Chirică Smaranda, n. 1902, analfabet, agric. Postelnicu Constantin, n. 1905, 4 clase, agric., pescar Purcariu Ion, n. 1892, 4 clase, agric. Vătă Domnica, n. 1913, analfabet, agric.
Ot 8	Rusănești	Iosipescu Silvia	1976	Axim Gh. Filona, n. 1932, 7 clase, agric. Axim Marin, n. 1902, 3 clase, agric. Bărbuceanu Maria, n. 1900, 5 clase, agric. Cocoșilă Tudora, n. 1904, analfabet, agric. Defta Gheorghita, n. 1902, analfabet, agric.
		Drogeanu Paul	1980	Defta Oprea, n. 1905, analfabet, agric. Moise Maria, n. 1914, 4 clase, agric. Preda Dumitru, n. 1905, 4 clase, agric. Stancu Iulia, n. 1911, analfabet, agric.
Ot 9	Schitu	Simionescu Paul	1983	Brumșescu I. Marin, n. 1924, Șc. Normală, învățător Cărunto M. Ilie, n. 1923, 7 clase, agric., funcționar primărie Costescu Constantin, n. 1907, alfabetizat, agric. Dragomir Dumitru, n. 1904, alfabetizat, agric. Dragomir Ilinca, n. 1911, alfabetizată, agric.
Ot 10	Scornicești	Popescu Alexandru	1972	Ene Dumitru, n. 1899, 5 clase, agric. Lixandru Floarea, n. 1896, analfabet, agric. Lixandru Gheorghe, n. 1900, analfabet, agric. Năstase Avram, n. 1893, analfabet, agric.
		Moraru Georgeta	1975	Necă Ilie, n. 1907, învățător Petrescu Petre, n. 1906, 5 clase, agric., cârciumar
Ot 11	Spineni	Moraru Georgeta	1975	Cocoș Ghiorghe, n. 1895, 1 clasă, agric. Teodorescu Maria, n. 1908, 3 clase, agric.

Ot 12	Traian	Drogeanu Paul	1979	Butușină Dumitru, n. 1923, 5 clase, agric. Butușină Gheorghe, n. 1901, 5 clase, agric. Câmpeanu Ioana, n. 1919, 7 clase, agric. Cremeneanu Gheorghe, n. 1920, 4 clase, agric. Dinu Gheorghita, n. 1925, 5 clase, agric. Gheorghe Marin, n. 1901, 5 clase, agric. Ilie F. Ilie, n. 1899, 7 clase, agric. Ilie Petra, n. 1905, 3 clase, agric. Stoica Dumitru, n. 1890, analfabet, agric. Tudor Ion, n. 1927, 7 clase, agric.
Ot 13	Tufeni	Budiș Monica	1975	Boată F. Ioana, n. 1907, 2 clase, agric. Paraschiv Chivu, n. 1898, 5 clase, agric. Petrescu Elena, n. 1907, învățătoare Popescu Anastase, n. 1895, 4 clase, lăcătuș mecanic
		Iosipescu Silvia	1975	Popescu Felicia, n. 1929, Șc. Normală, învățătoare Soare Profira, n. 1917, 4 clase, agric. Tecuceanu Rădoi, n. 1895, 5 clase, agric. Țupulan Ilie, n. 1933, 7 clase, agric.
Ot 14	Vădastra	Ciobănel Alina Ioana	1972	Iacob Oprica, n. 1899, agric Panait M. Gherghita, n. 1909, analfabet, agric. Popa T. Ioana, n. 1898, 2 clase, agric.
		Văduva Ofelia	1975, 1980	Slavu Catalina, n. 1900, 5 clase, agric.
Ot 15	Verguleasa	Popescu Alexandru	1979	Bădescu Gheorghe, n. 1929, 6 clase, agric. Cheonea Ion, n. 1928, 7 clase, agric., muncitor Cioculeasa Ion, n. 1927, 7 clase, agric. Marinescu Elena, n. 1901, 8 clase, agric. Mărculescu Marin, n. 1944, 5 clase, agric. Olteanu Florea, n. 1929, 4 clase, agric.
Ot 16	Vâlcelele de Sus	Ciobănel Alina Ioana	1975	Barbu Nicolae Odagiu Stanca, n. 1897, 2 clase, agric. Preduț Ilie, n. 1892, 4 clase, agric. Stănescu Ion, n. 1902, 3 clase, agric.

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
VI 1	Băbeni	Simionescu Paul	1979	Bărbuș Ion, n. 1907, 5 clase, cioban Bărbuș Nicolae, n. 1910, 4 clase, cioban Bogdan Maria, n. 1913, 5 clase, băciță Serafim D. Ion, n. 1910, învățător
VI 2	Bărbătești	Lang Lucreția	1972	Cercel Elena, n. 1927, 7 clase, agric. Chirea Constantina, n. 1901, 3 clase, agric.
		Popescu Alexandru	1972	Diaconu I. Ilincă, n. 1898, 5 clase, agric. Moise Nicolae, n. 1910, 3 clase, agric. Năstase Lisaveta, n. 1897, analfabet, agric.
		Văduva Ofelia	1975	Predescu I. Dumitru, n. 1897, 5 clase, agric. Puțoi G. Maria (a lu' Chircu), n. 1895, 5 clase, agric.
VI 3	Câinenii Mari	Ciobânel Alina Ioana	1972	Canini Floarea, n. 1941, 7 clase, agric. Chivu Vasile, n. 1908, 3 clase, agric.
		Ionescu Ioana Maria	1972	Daneș Gheorghita, n. 1914, 4 clase, agric. Herța Gheorghe, n. 1906, 5 clase, agric.
		Vucănescu Romulus	1972	Ileana Smaranda, n. 1924, 5 clase, agric. Popelca Florica, n. 1907, 2 clase, agric.
		Popescu Alexandru	1980	Vasile Ileana, n. 1912, 4 clase, agric. Voinici Linca, n. 1892, analfabet, agric. Tomită Ioana, n. 1902, analfabet, agric.
VI 4	Ghioroiu	Motomancea Aurelian	1975	Dumitra I. Constantin, 1909, 5 clase, agric. Filip Elisabeta, n. 1909, 3 clase și școala de moașe Oprișan Maria, n. 1914, școala de moașe Pătrașcu Elisabeta, n. 1895, analfabet, agric. Lisandra P. Elena, n. 1899, analfabet, agric. Manda Maria, n. 1914, 2 clase, agric. Manda Nicolae (Nicolae al lui Onete), n. 1916, 5 clase primare, 2 clase gimnaziu, meseriaș

		Popescu Alexandru	1980	Mateescu Aurelian, n. 1917, Șc. Normală, învățător Mateescu Elisabeta, n. 1926, Șc. Normală, învățătoare Rădulescu Cezar, n. 1915, 8 clase și seminarul teologic, preot Rădulescu Maria, n. 1909, 8 clase, agric. Țaină Dumitru, n. 1914, liceul comercial, agric. Țaină D. Ioana, n. 1928, 4 clase, agric.
VI 5	Grădiștea	Lang Lucreția	1972	Bălănoiu Ioana, n. 1924, 4 clase, agric. Busuioceanu Ana, n. 1910, 5 clase, agric.
		Popescu Alexandru	1972	Cârstea Mitriță, n. 1901, 3 clase, agric., Iordache Alexandru (Dodea), n. 1900, agric.
VI 6	Igoiu	Lang Lucreția	1972	Ardeoaița Floarea, n. 1926, 4 clase, agric. Bubatu Gh. Ioana, n. 1919, 4 clase, agric.
		Iosipescu Silvia	1980	Bubatu V. Gheorghe, n. 1913, 4 clase, agric. Vlăduțu N. Nicolita, n. 1901, analfabet, agric.
VI 7	Lădești	Simionescu Paul	1976	Cincă Ion, n. 1920, Fac. de teologie, preot Duduială F. Nicolae (Fotiță), n. 1901, 5 clase, agric. Mazilu F. Marin (Sfântu'), n. 1903, agric., tâmplar Mazilu I. G. Nicolae, n. 1909, 5 clase, agric.
		Vulcănescu Romulus	1976	Popilian Gheorghe, n. 1902, Șc. Normală, învățător Procopie Maria, n. 1904, 4 clase, agric.
VI 8	Nicolae Bălcescu	Simionescu Paul	1979	Comănescu Ion, n. 1910, Șc. Normală, învățător Pătrașcu Marin (Ghenciu), n. 1897, 5 clase, agric. Predescu Constantina, n. 1907, 2 clase, agric.
VI 9	Oțeșani	Lang Lucreția	1972	Catargă Eugenia, n. 1907, analfabet, agric. Olescu Lucreția, n. 1925, 4 clase, agric.
		Popescu Alexandru	1980	Pițigoi Gheorghita, n. 1899, analfabet, agric. Rădoi Stanca, n. 1902, 5 clase, agric. Țurcanu Petre, n. 1895, 3 clase, agric.
VI 10	Păușești	Lang Lucreția	1972	Catargă Eugenia, n. 1907, analfabet, agric. Pițigoi Gheorghita, n. 1899, analfabet, agric. Rădoi Stanca, n. 1902, 5 clase, agric.

VI 11	Poiana	Ciobănel Alina Ioana	1972, 1977	cojocar, funcționar la Consiliul Popular Călinescu Ilina, n. 1905, analfabet, agric., crescător animale
		Ionescu Ioana Maria	1972	Cocoș N. Elena, n. 1892, analfabet, agric., moașă Enache Maria, n. 1919, 5 clase, agric. Enache Mihai, n. 1914, 5 clase primare și 6 clase secundare, agric. Țugulan Ana, n. 1897, 2 clase, agric.
VI 12	Sălătrucel	Simionescu Paul	1979	Breaneanu Nicolae, n. 1895, 4 clase, agric., crescător vite Ciobotea Ion, n. 1893, 5 clase, agric., cărăușie Dobrică Constantin, n. 1894, 3 clase, agric. Drăghici Anton, n. 1913, 5 clase, agric. Duță Dumitru, n. 1910, 5 clase, agric.
VI 13	Slătioara	Lanț Lucreția	1972	Albanică Petre, n. 1910, 5 clase, agric. Anghelescu Maria, n. 1912, 7 clase, agric. Căpitan Dumitru, n. 1908, 5 clase, agric.
		Popescu Alexandru	1977	Mihalcea Elisaveta, n. 1894, 5 clase, agric. Mițescu Ion, n. 1893, analfabet, agric. Popescu Ana, n. 1884, analfabet, agric.
VI 14	Sușani	Popescu Alexandru	1980	Bloț Constantin, n. 1918, 3 clase, agric., tâmplar Buzică Dumitru, n. 1907, 5 clase, agric. Buzică Maria, n. 1902, 3 clase, agric.
VI 15	Sutești	Simionescu Paul	1976	Alexandrescu Dumitru, n. 1895, 4 clase, agric., morar, mecanic Bâra Marin (Mărin Culae), n. 1896, 5 clase, agric., viticultură Popescu Constantin, n. 1895, 5 clase, agric., viticultură Popescu Mihai (Mihalache), n. 1893, 5 clase, agric., viticultură
		Vulcănescu Romulus	1976	Predescu Floarea, n. 1896, 3 clase, agric. Predescu Matei, n. 1898, 4 clase, agric. Stanciu Florea (Melcioiu-Cizmaru), n. 1897, 5 clase, agric. Trască Gheorghe (Chipiță), n. 1905, 1 clasă, agric.

				Tudor Sidonia, n. 1908, analfabet, agric. Vătășescu Ana (a lui Oană), n. 1894, analfabet, agric.
VI 16	Tetoiu	Popescu Alexandru	1980	Iordache Alexandru, n. 1905, 3 clase, agric. Iordache Tudose, n. 1912, 3 clase, agric. Opriță Ilie, n. 1908, 2 clase, agric. Sasu Floarea, n. 1899, 3 clase, agric. Sasu Marin, n. 1908, agric.
VI 17	Vlădești	Ciobănel Alina Ioana	1972	Ghițu Ecaterina, n. 1915, agric., moașă Gușețoiu Elvira, n. 1912, 4 clase, agric.
		Ionescu Ioana Maria	1972	Purcaru Eugenia, n. 1895, analfabet, creșterea animalelor, agric.
		Lang Lucreția	1972	Zamfirescu C. Elisabeta, n. 1897, 3 clase, agric.
VI 18	Voineasa	Ciobănel Alina Ioana	1972	Dumitrescu Toma (Cățel), n. 1908, 5 clase, agric. Oancea Maria, n. 1896, analfabet, agric.
		Popescu Alexandru	1972	Pantelimon Nicolae, n. 1909, analfabet, crescător animale Popescu M. Constantin, n. 1890, 2 clase, agric., muncitor forestier
		Drogeanu Paul	1975	Purcaru Eugenia, n. 1895, analfabet, agric.

Coli de tipar: 26

Tiparul executat la **IMPRIMERIILE MEDIA PRO BRAȘOV**
tel: 068 - 333028; 333031 / 332469, fax: 068 - 332499

;

.

10^{20} lei

